

שבוע פרשת ויחי

(4 - 10 January 09)

ח' - י"ד טבת ה'תשס"ט

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ח, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש

•

יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

סדר הנחת תפילין

זמנה משהאיר היום עד שקיעת החמה - אד חשוב להניחו מיד בבוקר

טוב להרגיל עצמו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ, מֶלֶךְ חַי וְקַיִם שֶׁהַחֲזוֹרָה בִּי נִשְׁמָתִי בְּחֶמְלָה. רַבָּה אֲמוּנָתְךָ.

מצוה לומר את כל ברכות השחר

ברכת התורה

צריך ליהדר בה מאד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיברך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה, (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִלִּין:

הברכה השניה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של-יד לשל-ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִלִּין:

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בלחש: בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלָכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתְךָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכָל לִבְּךָ וּבְכָל נַפְשְׁךָ וּבְכָל מְאֹדְךָ. וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה, אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְּךָ הַיּוֹם, עַל לִבְּךָ. וְשָׁנַנְתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְקִשְׁרָתָם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֶיךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ.

וְהָיָה אִם שָׁמַע תִּשְׁמָעוּ אֶל מִצְוֹתַי, אֲשֶׁר אָנֹכִי מֵצִוְּהָ אִתְּכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעֲבֹדוֹ, בְּכָל לִבְבְּכֶם וּבְכָל נַפְשְׁכֶם. וְנָתַתִּי מִטֵּר אֲרָצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאַסַּפְתִּי דִגְנְךָ וְתִירְשְׁךָ וְיִצְהַרְךָ. וְנָתַתִּי עֹשֶׁב בְּשִׂדְךָ לְבִהֲמֶתְךָ, וְאָכַלְתָּ וּשְׂבַעְתָּ. הִשְׁמָרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסִרְתָּם וּעֲבַדְתָּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם. וְחָרָה אַף יְיָ בָּכֶם וְעָצַר אֶת הַשָּׁמַיִם וְלֹא יִהְיֶה מִטֵּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת יְבוּלָהּ, וְאֲבַדְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטֹּבָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם. וְשָׁמַתָּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהִים עַל לִבְבְּכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וְקִשְׁרָתָם אִתְּם לְאוֹת עַל יָדְכֶם וְהָיוּ לְטָמָּפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם. וְלִמְדַתְּם אִתְּם אֶת בְּנֵיכֶם לְדֹבֵר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ וּבְלֶכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ וּבְשֹׁכְבְּךָ וּבְקוּמְךָ. וְכִתְבָתָם עַל מְזוּזוֹת בֵּיתְךָ וּבְשַׁעְרֶיךָ. לְמַעַן יִרְבוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר נִשְׁפַּע יְיָ לְאַבְתִּיכֶם לָתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשָּׁמַיִם עַל הָאָרֶץ.

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וְעָשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל כְּנָפֵי בְגָדֵיהֶם לְדֹרֹתָם, וְנָתַנּוּ עַל צִיצִית הַכֶּנֶף, פֶּתִיל תְּכֵלֶת. וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וְרָאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרֵי לִבְבְּכֶם וְאַחֲרֵי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אִתְּם, זָנִים אַחֲרֵיהֶם. לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהָיִיתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם. אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם, אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם, מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהָיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם. (אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם) אָמֵן.

נכון לומר קודם התפילה:

חֲרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתְךָ לְרַעְדָּ בְּמוֹד מַצוּה לְהַתְפַּלֵּל בְּתִפְלִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוּר תְּהִלִּים כִּפִּי שֶׁנֶּחֱלַק לִימֵי הַחוּדֶשׁ.

יְהִי רָצוֹן מִלְּפָנֶיךָ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵי אֲבוֹתֵינוּ, שִׁבְעָה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֶלְקֵנוּ בְּתוֹרָתְךָ. אֵךְ צְדִיקִים יוֹדוּ לְשִׁמְךָ יִשְׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת פָּנֶיךָ.

כדאי לשכלל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמשה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת-צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לכד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרם ... שבהן יכול היה לקנות חיי נפשו, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשיתית ביות "לה"י)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בחדרו, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו ייהפך ל"חדר ובית של צדקה".

קז

זה המזמור נאמר על ארבעה שיצאו מצרה לרוחה צריכים להודות לה, כי בעונש חטאם היו בצרה ובחסד אלהים נצלו ומהראוי לשבח ולספר בפני רבים:

א הָיָו לַיהוָה כִּי־טוֹב כִּי לְעוֹלָם חֲסִדּוֹ: ב יֹאמְרוּ גְאוּלֵּי יְהוָה אֲשֶׁר גָּאֲלָם מִיַּד־צָר: ג וּמֵאֲרָצוֹת קִבְּצָם מִמִּזְרַח וּמִמַּעֲרָב מִצָּפוֹן וּמִיָּם: ד תָּעוּ בַּמִּדְבָּר בִּישִׁימוֹן דֶּרֶךְ עִיר מוֹשֵׁב לֹא מָצְאוּ: ה רַעֲבִים גַּם־צִמְאִים נַפְשָׁם בָּהֶם תִּתְעַפֵּף: ו וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יִצְלָם: ז וַיְדַרְכֵם בְּדֶרֶךְ יִשְׁרָאֵל לֵלֶכֶת אֶל־עִיר מוֹשֵׁב: ח יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: ט כִּי־הִשְׁבִּיעַ נֶפֶשׁ שֹׁקֶקָה וּנְפֹשׁ רַעֲבָה מִלֹּא־טוֹב: י יֹשְׁבֵי חֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת אֲסִירֵי עֲנִי וּבְרוֹל: יא כִּי־הִמְרוּ אִמְרֵי־אֵל וַעֲצַת עֲלוּיֹן נֶאֱצְו: יב וַיִּכְנַע בַּעֲמַל לֶבָם כְּשָׁלוּ וְאִין עֹזֵר: יג וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: יד יוֹצִיאֵם מִחֹשֶׁךְ וְצִלְמוֹת וּמִסְרוֹתֵיהֶם יִנְתֵּן: טו יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: טז כִּי־שֹׁפַר דִּלְתוֹת נִחַשְׁתָּ וּבְרִיתִי בְרוֹל גִּדַּע: יז אוֹלִים מִדֶּרֶךְ פִּשְׁעֵם וּמַעֲוֹתֵיהֶם יִתְּעֲנוּ: יח כָּל־אֶבֶל תִּתְּעַב נֶפֶשָׁם וַיִּגְעֻ עַד־שַׁעֲרֵי־מוֹת: יט וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם מִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם וַיִּשְׁעֵם: כ יִשְׁלַח דְּבָרוֹ וַיִּרְפָּאֵם וַיִּמְלֹט מִשְׁחִיתוֹתָם: כא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: כב וַיִּזְבְּחוּ זִבְחֵי תוֹדָה וַיִּסְפְּרוּ מַעֲשָׂיו בְּרִנָּה: כג יוֹדְרֵי הַיָּם בְּאִנְיוֹת עֲשִׂי מְלֹאכָה בַּמַּיִם רַבִּים: כד תִּמְהָ רְאוּ מַעֲשֵׂי יְהוָה וְנִפְלְאוֹתָיו בְּמִצּוֹלָה: כה וַיֹּאמֶר וַיַּעֲמֵד רוּחַ סַעֲרָה וַתְּרוֹמֶם גִּלְיוֹ: כו יַעֲלוּ שָׁמַיִם יִרְדּוּ תְּהוֹמוֹת נַפְשָׁם בְּרָעָה תִתְמוּגַג: כז יַחֲזֹגוּ וַיִּגְעֻ כְּשָׁפּוֹר וְכָל־חֲכָמָתָם תִּתְּבַלַּע: כח וַיִּצְעֲקוּ אֶל־יְהוָה בָּצָר לָהֶם וּמִמִּצּוֹקוֹתֵיהֶם יוֹצִיאֵם: כט יָקָם סַעֲרָה לְדַמְמָה וַיַּחֲשׂוּ גְלִיהֶם: ל וַיִּשְׁמְחוּ כִּי־יִשְׁתָּקוּ וַיִּנָּחֵם אֶל־מַחֲזוֹ חֲפָצָם: לא יוֹדוּ לַיהוָה חֲסִדּוֹ וְנִפְלְאוֹתָיו לִבְנֵי אָדָם: לב וַיִּרְוֹמְוּהוּ בַקֵּהל עָם וּבְמוֹשֵׁב זִקְנִים יַחֲלֹוּהוּ: לג יֵשֶׁם נִתְרוֹת לַמִּדְבָּר וּמִצְאֵי מַיִם לְצִמְאוֹן: לד אֶרֶץ פְּרִי לְמַלְחָה מְרֻעַת יֹשְׁבֵי בָהּ: לה יֵשֶׁם מִדְבָּר לְאֲגַם־מַיִם וְאֶרֶץ צִיָּה לְמִצְאֵי מַיִם: לו וַיּוֹשֶׁב שָׁם רַעֲבִים וַיִּכְוֶנּוּ עִיר מוֹשֵׁב: לז וַיִּזְרְעוּ שָׂדוֹת וַיִּמְעֻ בְּרָמִים וַיַּעֲשׂוּ פְּרִי תְבוּאָה: לח וַיִּבְרַכֵּם וַיִּרְבוּ מְאֹד וּבִהְמָתָם לֹא יִמְעִיט: לט וַיִּמְעֻטוּ וַיִּשְׁחֻ מַעֲצָר רָעָה וַיִּגְזֹן: מ שִׁפָּךְ בּוֹז עַל־נְדִיבִים וַיִּתְּעַם בְּתוֹחוֹ לֹא־דֶרֶךְ: מא וַיִּשְׁגֹּב אֲבִיוֹן מַעֲוִי וַיִּשֶׁם כְּצֹאֵן מִשְׁפָּחוֹת: מב יִרְאוּ יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁמְחוּ וְכָל־עוֹלָה קִפְצָה פִּיהָ: מג מִי־חֲכָם וַיִּשְׁמַר־אֵלָה וַיִּתְּבוֹנְנוּ חֲסִדֵי יְהוָה:

קח

א שִׁיר מִזְמוֹר לְדָוִד: ב נִכּוֹן לִבִּי אֱלֹהִים אֲשִׁירָה וְאֲזַמְּרָה אֶף־כְּבוֹדִי: ג עוֹרָה הַגָּבֹל וּכְזוֹר אֲעִירָה שָׁחַר: ד אוֹדֶךָ בַּעֲמִים: ה יְהוָה וְאֲזַמְּרֶךָ בְּלֵאמִים: ו כִּי־גִדַּל מַעַל־שָׁמַיִם חֲסִדְךָ וְעַד־שְׁחָקִים אֲמַתֶּךָ: ז רוֹמָה עַל־שָׁמַיִם אֱלֹהִים וְעַל כָּל־הָאָרֶץ כְּבוֹדְךָ: ח לִמְעַן יַחֲלִיצוּ יְדִידֶיךָ הוֹשִׁיעָה יְמִינְךָ וְעֲנֵנִי: ט אֱלֹהִים: י דַּבֵּר בַּקֶּדְשׁוֹ אֲעֹלָה אֲחַלְקָה שְׂכָם וְעַמְּךָ סִבּוֹת אֲמַדֵּד: טא לִי גִלְעָד: טב לִי מְנַשֶּׁה וְאֶפְרַיִם מַעֲזוֹ רֹאשֵׁי יְהוּדָה מְחַקְקֵי: טג מוֹאָב: טד סִיר רַחֲצִי עַל־אֲדָוָם אֲשֶׁלִּיךְ נַעֲלִי עַלִּי כְּלָשֶׁת אֲתָרוּעַע: טה מִי יִבְלִנִי עִיר מִבְּצָר מִי נַחֲנִי עַד־אֲדָוָם: יכ הֲלֹא־אֱלֹהִים וְנַחֲתָנוּ וְלֹא־תִצָּא אֱלֹהִים בְּצָבָאֵתֵינוּ: יג הִבְהִלְנוּ עוֹרַת מִצָּר וְשׂוֹא תְשׁוּעַת אָדָם: יד בָּאֱלֹהִים נַעֲשֶׂה־חֵיל וְהוּא יָבוֹם צָרֵינוּ:

מפתח כללי

א	סדר הנחת תפילין	ב
ב	מזמורי תהלים ק"ז ק"ח	ג
ג	מאמר ד"ה יהודה אתה יודוך אור ליום ג', פרשת ויחי, עשרה בטבת, ה'תשל"ח	ה
ד	שיחה עשרה בטבת – יהפך לשמחה – ה'תשמ"ב	ט
ה	לקוטי שיחות פרשת ויחי (בלה"ק)	כ
ו	שיעורים בספר התניא (מוגה) לשבוע פרשת ויחי	כז
ז	לוח "היום יום" לשבוע פרשת ויחי	מ
ח	הלכה יומית לעיון ברמב"ם	מב

שיעורי רמב"ם – ע"פ נוסח כתבי יד תימן מדוייקים (קאפח):

ט	– ג' פרקים ליום לשבוע פרשת ויחי	מד
י	– פרק אחד ליום לשבוע פרשת ויחי	סא
יא	– ספר המצוות לשבוע פרשת ויחי	סז
יב	נביאים וכתובים שופטים פרק ו, דברי הימים-א פרק כט	סט
יג	מסכת בבא קמא עם ביאורים מדף ז עד דף יג	עב

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד:

יד	שולחן ערוך הלכות שבת - אדמו"ר הזקן	ק
טו	שולחן ערוך הלכות קריאת שמע - אדמו"ר הזקן	קא
טז	לקוטי תורה - ד"ה את שבתותי תשמרו - אדמו"ר הזקן	קב
יז	מאמרים קונטרסים - אדמו"ר האמצעי	קו
יח	דרך מצותיך – ספר המצוות - אדמו"ר ה"צמח צדק"	קז
יט	המשך והחרים תרל"א - אדמו"ר מוהר"ש	קח
כ	קונטרס החלצו - אדמו"ר מוהרש"ב	קט
כא	ספר המאמרים ה'תש"ב - אדמו"ר מוהרי"צ	קט
כב	לקוטי דיבורים - אדמו"ר מוהרי"צ	קי
כג	ספר הזכרונות – אדמו"ר מוהרי"צ	קיג
כד	אגרות קודש – אדמו"ר מוהרי"צ	קטו
כה	חומש, רש"י ותרגום אונקלוס לשבוע פרשת ויחי	קטז
כו	לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי	קלד
כז	סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש	קלה

בס"ד. אור ליום ג' פרשת ויחי, עשרה בטבת, יהפך לשמחה – בחדרו – ה'תשל"ח*

– הנחה –

יהודה אתה יודוך אחיך וגו', ומבאר כ"ק אדמו"ר הזקן ב"תורה אור" ריש פרשתנו¹,
שיהודה הוא על שם הפעם אודה את הוי"ו² הוא בחינת הודיה שבכללות נשמות
ישראל, ובכדי שהודיה זו תהיה בהתגלות הוא על-ידי אחיך, ראובן שמעון ולוי [האחים
של יהודה שנולדו לפניו]. וזהו יודוך אחיך, שאחיך [ראובן שמעון ולוי] הם הגורמים
ומביאים בחינת ההודיה דיהודה (שתהיה בהתגלות). ומבאר שם, שראובן ושמעון הוא-ענין
ב' פרשיות דקריאת-שמע ולוי הוא-ענין אמת ויציב (שלאחרי קריאת-שמע), ועל-ידי-זה
באים אחר-כך לשמונה-עשרה, בחינת ההודיה והביטול דבחינת יהודה.
(ב) והענין הוא (כמבואר ב"תורה אור" שם), דהנה ראובן הוא על שם כי ראה גו'³, שמעון
על שם כי שמע גו'⁵. וענינם בעבודת ה' (בכל אחד ואחד מישראל), בחינת
ראובן הוא שעבודתו לקונו היא לא בבחינת השגה לבד כי-אם בבחינת ראייה. והיינו
שההתאמתות שלו באלקות היא בוודאות הכי גדולה, בדוגמת אדם שרואה איזה דבר שאין
שייך שיהיה אצלו שום ספק בזה, מכיון שהוא עצמו ראה את הדבר⁶. ועל-דרך-זה הוא
בעבודת ה', שההתבוננות שלו [ובפרט בענין דהשגחה פרטית⁷] היא באופן (דהסתכלות⁸)
שהענין מתאמת אצלו כאילו הוא רואה בראיה חושית ממש. ומראה זו הוא בא לבחינת
אהבת הוי", וכמו שכתוב⁴ (גבי קריאת שם ראובן) כי ראה גו' כי עתה יאהבני. והוא-ענין
פרשה ראשונה דקריאת-שמע, ואהבת את הוי' אלקיך גו'⁹.
ובחינת שמעון (על שם כי שמע גו') הוא שהעבודה שלו היא בבחינת שמיעה והשגה
לבד ולא בבחינת ראייה. ומכיון שאז הוא עדיין בבחינת ריחוק [בדוגמת אדם
השומע איזה דבר שמספרים לו, אבל הוא עצמו לא ראה], לכן אצלו העבודה בקו היראה.
והוא-ענין פרשה שניה דקריאת-שמע, והיה אם שמוע תשמעו גו' השמרו לכם פן יפתה
גו'¹⁰. דמכיון שענין האלקות אצלו הוא רק בבחינת שמיעה (אם שמוע תשמעו), לכן צריכה
להיות עבודתו בקו היראה (השמרו לכם גו').

וראה גם ד"ה וכל מאמינים תרס"ג [סה"מ תרס"ג] (הוצאת
תשנ"ד) ע' יב ואילך]. כי חלק תש"ט [סה"מ תש"ט ע' מד
ואילך]. ולהעיר ג"כ מאגה"ק סי"ט.

(7) מכיון שענין זה רואים במוחש (ראה סה"ש תש"ג ע' 119
החילוק שבין ההתבוננות בענין יש מאין לההתבוננות בהשגחה
פרטית).

(8) ראה בארוכה ד"ה יהודה אתה תרפ"ח [סה"מ תרפ"ח
שם]. וראה גם תו"א (מה, א), שענין ראובן הוא "לאסתכלא
ביקרא דמלכא".

(9) ואתחנן ו, ה.

(10) עקב יא, יג. שם, טו.

(* יצא לאור בקונטרס עשרה בטבת – ה'תשל"ח, "טו טבת
ה'תשל"ח").

(1) ויחי מט, ח.

(2) ד"ה זה (מה, א ואילך). וראה הגהות וביאורי הצ"צ
באוה"ת (שסא, ב ואילך. תתקצו, א ואילך. תתשלח, ב ואילך).
ד"ה זה תרפ"ח [סה"מ תרפ"ח ע' מה ואילך].

(3) ויצא כט, לה.

(4) שם כט, לב.

(5) שם כט, לג.

(6) ראה אוה"ת וירא קד, א. ד"ה פדה בשלום תשי"ג [תורת
מנחם – התוועדיות ח"ו ע' 199 ואילך]. לקו"ש ח"ו ע' 121.

1 **ובחינת לוי על שם ילוה אישי אלי¹¹** הוא מה שאחר קריאת-שמע אומרים אמת ויציב וכו'
2 הדבר הזה עלינו, הדבר הזה קאי על התורה, כי על-ידי התורה נעשה ילוה אישי
3 אלי (כדלקמן).

4 (ג) **וביאור הענין**, הנה ג' בחינות הנ"ל (ראובן שמעון ולוי) הם ג' הקוין שעליהם העולם
5 עומד¹² [גם העולם קטן זה האדם¹³, אתם קרויין אדם¹⁴] תורה עבודה
6 וגמילות-חסדים. בחינת ראובן (אהבה) הוא קו הגמילות-חסדים. כי כאשר יש לו אהבת
7 ה' יש לו גם אהבת ישראל [שהרי אהבת ה' ואהבת ישראל הם כולא חד¹⁵], ולכן, עבודתו
8 היא בקו הגמילות-חסדים, כי אהבה היא¹⁶ סיבת החסד ופנימיותה, המשכה מלמעלה-
9 למטה. ובחינת שמעון (יראה) הוא קו העבודה, ענין התפלה, קו השמאל [ובתפלה גופא
10 הוא-ענין פרשה שניה דקריאת-שמע, כנ"ל], העלאה מלמטה-למעלה. ובחינת לוי על שם
11 ילוה אישי אלי הוא קו התורה, כי על-ידי אורייתא - ישראל וקודשא-ברוך-הוא כולא חד¹⁷.
12 וזהו ענין ילוה אישי אלי, כי על-ידי התורה נעשה חיבור עם אישי זה הקב"ה, עד שישראל
13 וקודשא-ברוך-הוא כולא חד. וזהו מה שבחינת לוי הוא-ענין אמת ויציב כו' הדבר הזה
14 שקאי (כנ"ל) על התורה.

15 (ד) **וזהו יהודה אתה יודוך אחיך**, שהעבודה דבחינת (אחיך) ראובן שמעון ולוי, ב' פרשיות
16 דקריאת-שמע ואמת ויציב, היא הקדמה והכנה לבחינת יהודה, העבודה דשמונה-
17 עשרה, הודיה וביטול, כעבדא קמיה מריה¹⁸. שהביטול דתפלת העמידה הוא ביטול בתכלית
18 למעלה גם מהביטול דקריאת-שמע. וכמובן גם מחילוקי הדינים (בענין הפסק וכו') בין
19 קריאת-שמע לשמונה-עשרה¹⁹. וענין זה [מה שעל-ידי העבודה דבחינת ראובן שמעון ולוי
20 מגיעים אחר-כך לבחינת יהודה (בן הרביעי)] הוא על-דרך הידוע²⁰ בענין ג' הכתרים [כתר
21 תורה כתר כהונה וכתר מלכות, שהם בג' הקוין תורה עבודה וגמילות-חסדים²¹] וכתר שם
22 טוב שעולה על גביה²² [שהוא למעלה מהם], שבכדי להגיע לבחינת כתר שם טוב הוא
23 על-ידי ג' הכתרים, עולה על גביהן.

24 (ה) **והנה זה שבחינת יהודה צריך להקדמת העבודה דבחינת ראובן שמעון ולוי**, היינו
25 בכדי שההודיה דבחינת יהודה תהיה בגילוי. אבל בהעלם ובפנימיות הרי הודיה
26 זו היא בתמידות. וכמבואר ב"תורה אור"²³ שהיו"ד דיהודה מורה על ההוה והתמידות כמו
27 ככה יעשה איוב כל הימים²⁴, דהיינו שההודיה שבכל אחד ואחד מישראל היא בתמידות.

(18) שבת י, א.

(19) ראה שו"ע אדה"ז סס"ו ס"א-ב (בנוגע לק"ש) וסי' קד
(20) ראה לקו"ש חט"ז ע' 18 הערה 58.
(21) ראה בארוכה לקו"ש ח"ד ע' 1214 ואילך.
(22) המשך תער"ב בתחלתו.
(23) אבות פ"ד מ"ג.
(24) בתחילת הדרוש.
(25) איוב א, ה. וראה שעהיו"א רפ"ד.

(11) ויצא כט, לד.

(12) אבות פ"א מ"ב.
(13) תנחומא פקודי ג. ובכ"מ.
(14) יבמות סא, רע"א.
(15) סה"ש קיץ ה'ש"ת ע' 3. ועוד.
(16) אגה"ק סט"ו (קכג, א). דרמ"צ יב, ב. צו, סע"א ואילך.
(17) ראה גם לקו"ת ראה לב, ד.
(18) ראה זח"ג עג, א.

דמה שכתוב: הפעם אודה את הוי' (שלא כל העתים שוות) הוא רק בנוגע להגילוי, מצד העלם והסתור הגוף ונפש הבהמית (ובפרט מצד העלם והסתור הגלות), אבל נפש האלקית שבכל אחד ואחד מישראל [שהיא מהותו האמיתית] היא תמיד באמנה אתו²⁵ ואודה את הוי' הוא אצלו בתמידות, ואין שייך בזה שום שינוי ח"ו. והקדמת העבודה דבחינת ראובן ושמעון ולוי הוא בכדי לעורר²⁶ את ההודיה שבפנימיות הלב שתהיה בגילוי, ועד שתצא פעולתה מהכח אל הפועל ממש במחשבה דיבור ומעשה.

ו) וממשיך בכתוב ידך בעורף אויבך, שעל ידי גילוי ההודיה דבחינת יהודה נעשה ידך בעורף אויבך ברוחניות (כמבואר הענין ב"תורה אור"²⁷) וגם בגשמיות, דאין מקרא יוצא מידי פשוטו²⁸. ולאחרי ידך בעורף אויבך נאמר גור אריה יהודה גו' לא יסור שבט מיהודה גו'²⁹, ויש לומר בדרך אפשר שבזה מרומז שידך בעורף אויבך הוא עוד לפני הגאולה³⁰. דהנה גור אריה גו' לא יסור שבט מיהודה קאי על דוד ושלמה, שמזרעם יהיה מלך המשיח³¹ שעליו נאמר וקם שבט מישראל³² [שאז יהיה ועבדי דוד מלך עליהם³³, ודוד עבדי נשיא להם לעולם³⁴, כמו שכתוב בהפטורה דשבת העבר, שמיניה מתברכין כולו יומין³⁵]. ולפני זה, בסיום זמן הגלות³⁶, יהיה ידך בעורף אויבך, שכל אויבי ישראל [שכל ישראל נקראים על שם יהודה³⁷] תפול עליהם אימתה ופחד³⁸. על-ידי גילוי ההודיה שבכללות נשמות ישראל, ועד שבאה בפועל במחשבה דיבור ומעשה, בחוקותי תלכו ואת מצוותי תשמרו גו'³⁹, הנה על-ידי-זה יהיה (כהמשך הכתובים בפרשת בחוקותי⁴⁰) ונפלו אויביכם לפניכם וגו'.

ז) ויש לומר דזהו גם הקשר דיהודה אתה יודוך אחיך ידך בעורף אויבך לויחי יעקב בארץ מצרים, שגם כשישראל נמצאים בגלות (שכל הגליות, המלכיות⁴¹ נקראות על-שם) מצרים הם בבחינת ויחי על-ידי לימוד התורה תורת חיים וקיום מצוותיה עליהם נאמר⁴² וחי בהם [וכפירוש כ"ק אדמו"ר הזקן שאמר לנכדו כ"ק אדמו"ר הצמח-צדק על הפסוק ויחי יעקב בארץ מצרים, שעל-ידי ש-ואת יהודה שלח לפניו גו' להורות לפניו גשנה להתקין לו בית תלמוד כו'⁴³ היה בחינת "ויחי" גם במצרים⁴⁴], ועל-ידי-זה נעשה⁴⁵ (יהודה

(25) תניא ספכ"ד.

(26) וע"ד המבואר בתניא פמ"ב (ס, א).

(27) מה, ג.

(28) שבת סג, א. וש"נ.

(29) ויחי מט, ט-י"ד.

(30) להעיר שגם בגלות מצרים (שכימי צאתך מארמ"צ אראנו

נפלאות – בגאולתנו עתה) קדם לצי"מ: ונתתי את חן העם הזה בעיני מצרים גו' (שמות ג, כא ובמרו"ל שם).

(31) כבפיה"מ להרמב"ם פ' חלק יסוד הי"ב "ומזרע שלמה

דוקא". וראה לקו"ש ח"ח ע' 215 הערה 53. וש"נ.

(32) בלק כד, יז. רמב"ם הל' מלכים פ"א ה"א.

(33) יחזקאל לז, כד.

(34) שם, כה.

(35) ראה זח"ב סג, ב. פח, א.

(36) להעיר מרמב"ם הל' מלכים ספ"א דגם לאחר ביאת

המשיח הסדר הוא: וילחום מלחמות ה' וינצח, ואח"כ ובנה מקדש במקומו כו' וקבץ נדחי ישראל כו'.

(37) ב"ר פצ"ח, ו (עה"פ יהודה אתה יודוך אחיך). וראה

אוה"ת ויחי שדמ, א.

(38) בשלח טו, טז.

(39) ר"פ בחוקותי.

(40) כו, ח.

(41) ב"ר פט"ז, ה.

(42) אחרי יח, ה.

(43) ויגש מו, כח. תנחומא שם (פרש"י שם).

(44) היום יום ע' יב.

(45) וי"ל דזה מרומז גם בזה שהתחלת הסדרה בתו"א היא

בפסוק זה.

1 אתה יודוך אחיך) ירך בעורף אויבך, וכמאמר רבותינו ז"ל⁴⁶ כשהקול קול יעקב בבתי
 2 כנסיות ובתי מדרשות אין ידי עשו שולטות, ויתירה מזו, שאומות העולם עצמם מסייעים
 3 לישראל בכל הענינים הגשמיים שיוכלו ללמוד תורה ולקיים מצוות מתוך הרחבה, ובאופן
 4 דמוסיף והולך מוסיף ואור. ואור זה דוחה את חושך הגלות ומביא את הגאולה על-ידי
 5 משיח צדקנו, יבוא ויגאלנו ויוליכנו קוממיות לארצנו, במהרה בימינו ממש.

(46) ב"ר פס"ה, כ.

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תש"כ

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מו' טבת.

בעת רצון יזכירוהו על הציון הק' של כ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, להענינים
 אודותם כותב.

ובמ"ש שאיננו מצליח ר"ל בשום דבר, - מובן מכמה מקומות בתורתנו תורת חיים, אשר אסור על
 איש הישראלי לאמר כן, ואפילו לחשוב בתוכן האמור, ומושלל הוא גם משכל הבריא: כיון שיסוד אמונתנו
 אשר הכל בהשגחה פרטית, ומפי עליון לא תצא הרעות ח"ו, ונוסף על כל האמור ידוע הפסק דין, כל מה
 דעביד רחמנא לטב עביד. אלא שעל פי המבואר בכמה מקומות, ככל שמתחזקים יותר בענין האמונה
 והבטחון, ובנקודה התיכונה, אשר, כנ"ל, כל מה דעביד רחמנא לטב עביד, במדה גדולה ובמוקדם יותר,
 רואים את האמת גם במוחש, ועיין (ע"פ מפתח ענינים אשר לתניא קדישא, הוצאת קה"ת), המבואר בזה
 בתניא.

וכאן מקום אתי לעוררו על שמירת שלשת השיעורים דחומש תהלים ותניא הידועים, אשר שמענו
 כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע, ששונים הם לכל נפש, וסגולה לכמה ענינים, וגם להאמור
 לעיל.

במ"ש אודות הנהגתו של פלוני כו' שאינה משביע רצון כלל ומוכרח לשתוק.

ידוע ורואים במוחש, שכמה אופני השפעה ישנם, ודבור לא תמיד הוא אופן הכי יעיל, ובפרט דבור
 באופן ישר, וכיון שהודיענו רבנו הזקן בעל התניא והשו"ע, אז א איד ניט ער קען און ניט ער וויל זיין
 אפגעריסען פון אלקות (בן ישראל אינו יכול ואינו חפץ להיות נפרד מאלקות) ומרומז הנ"ל גם בפסק
 דין הרמב"ם הלכות גירושין סוף פרק ב', הרי בודאי שישנה איזו דרך להשפיע גם על הנ"ל, אלא שצריך
 לחפשה, ויגעת ומצאת.

ונקודה כללית בזה, שפעמים רבות הרי הדרך להשפיע יעילה יותר בעקיפין, ע"י ידידים, מאשר
 באופן ישיר או ע"י קרובין, ויהי רצון, שכשם שהביא הבקשה כן יבשר טוב בזה.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

בס"ד. שיחת עשרה בטבת – יהפך לשמחה – ה'תשמ"ב. – בבית הכנסת, אחרי תפלת מנחה –

בלתי מוגה

- 1 א. דובר כמ"פ אודות המנהג לומר "דברי כבושין" ביום התענית, ולכן, לא צריכים לחזור עתה על כל
- 2 הפרטים שבדבר, אלא רק להזכיר את הנקודות העיקריות שבדבר.
- 3 כללות ענין התענית הוא - "יום רצון לה'", כמבואר באגה"ת (ספ"ב) מ"ש בישעי' (נח, ה) "הלזה תקרא
- 4 צום ויום רצון לה'", שמזה מובן "שהצום הנרצה הוא יום רצון".
- 5 והנה, פסוק זה אומרים בהפטרות יום הכיפורים - שחיוב התענית שבו הוא מן התורה. ומזה מובן, שבפסוק
- 6 זה מודגש ומבואר כללות הענין דיום התענית.
- 7 והביאור בזה:
- 8 בפסוק הנ"ל נאמר: "הכזה יהי" צום אבחרהו יום ענות אדם נפשו הלכוף כאגמון ראשו ושק ואפר יציע
- 9 הלזה תקרא צום ויום רצון לה'" (בתמי') - "הלוא זה צום אבחרהו . . פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא
- 10 בית כי תראה ערום וכסיתו גו'".
- 11 זאת אומרת: כדי שהצום יהי "צום הנרצה", "צום אבחרהו", "יום רצון לה'" - אי אפשר להסתפק בענין
- 12 התענית [הענין דהעדר אכילה ושתי', וביהכ"פ - חמשה עינויים], ובהנהגה באופן של הכנעה ושפלות בלבד
- 13 ["הלכוף כאגמון ראשו"], אלא העיקר הוא - "פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום
- 14 וכסיתו גו'", שזהו כללות ענין הצדקה.
- 15 [ואע"פ שבנוגע ליוהכ"פ נאמר בתורה רק "ועניתם את נפשותיכם" - הרי נתבאר בדברי קבלה (ונקבע לומר
- 16 זאת בהפטרות יוהכ"פ) שנוסף על כללות הענין ד"יום ענות אדם נפשו" צריך להיות מודגש ענין הצדקה ("פרוס
- 17 לרעב לחמך גו'"), ודוקא ע"ז נקרא התענית "יום רצון לה'"].
- 18 ונוסף לזה - מוזכר בפסוק הנ"ל הענין ד"שק ואפר יציע", שזהו ענין התפלה, קו העבודה; ומובן בפשטות
- 19 שכדי לדעת כיצד צריכה להיות עבודת התפלה, נתינת הצדקה, וכללות ההנהגה דיום התענית - צריך להיות
- 20 הענין דלימוד התורה, קו התורה.
- 21 ומזה מובן שביום התענית צריכים להוסיף בכל ג' העמודים שעליהם "העולם עומד" - תורה, עבודה,
- 22 וגמילות חסדים.
- 23 ב. והנה, בריש הלכות תעניות מבאר הרמב"ם שכללות ענין התענית "מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא
- 24 צרה . . ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן", ואין זה "מנהג העולם", "נקרה נקריית" וכיו"ב. וכאשר
- 25 ישובו ממעשיהם כו' - "זה הוא שיגרום להסיר הצרה מעליהם".
- 26 ועפ"ז מובן שכאשר רואים שהעולם כולו זע ומזדעזע ומתפורר - צריכים לדעת שצרה זו באה כתוצאה
- 27 מהנהגה בלתי־רצויה, ובכללות - חסרון בג' העמודים שעליהם "העולם עומד" ו"העולם קיים", תורה עבודה
- 28 וגמילות חסדים (ולכן התוצאה מזה היא - העדר יציבות בקיום העולם).
- 29 וכאשר מבטלים את הענינים הבלתי־רצויים, היינו, שכאו"א מישראל מוסיף בכל ג' העמודים שעליהם
- 30 "העולם עומד" ו"העולם קיים" - הנה בהבטל הסיבה בטל גם המסובב, היינו, שהעולם חוזר להיות במעמד
- 31 ומצב ד"העולם עומד" ו"העולם קיים".

* * *

- 32 ג. האמור לעיל הוא הצד השווה שבכל הצומות והתעניות. ונוסף לזה - ישנה הוראה מיוחדת ולימוד מיוחד
- 33 שלמידים מהמאורע הפרטי שאירע בכל א' מד' הצומות.
- 34 וכתורת הבעש"ט הידועה שכל דבר שיהודי רואה או שומע הרי זה הוראה בעבודתו לקונו. ועאכו"כ כאשר
- 35 מדובר אודות "ימים שכל ישראל מתענים בהם מפני הצרות שאירעו בהן" - הרי בודאי שכוונת הדבר היא "כדי
- 36 לעורר הלבבות לפתוח דרכי התשובה . . שבזכרון דברים אלו נשוב להיטיב כו' (רמב"ם שם רפ"ה).

- 1 המאורע שאירע בעשרה בטבת הוא - "שבו סמך מלך בבל . . על ירושלים והביאה במצור ובמצוק" (רמב"ם
- 2 שם ה"ב), כמסופר בכ"מ בתנ"ך (מ"ב כה, א"ב, ירמ' נב, ד"ה, יחזקאל כד, ב).
- 3 זאת אומרת: אע"פ שבעשרה בטבת "סמך מלך בבל אל ירושלים" בלבד, היינו, שעדיין לא נפגעה חומת
- 4 ירושלים (ועאכו"כ שלא נפגעו הענינים הנמצאים בירושלים עצמה), אעפ"כ, עצם העובדה ש"סמך מלך בבל
- 5 אל ירושלים", היינו, שמלך בבל נמצא בסמיכות לירושלים, וכתוצאה מזה - "ותבוא העיר במצור", הרי זה דבר
- 6 בלתי רצוי לגמרי, ומוכרחים להלחם ולבטל ענין זה מכל וכל.
- 7 ואם לא משתדלים לבטל (מלכתחילה) ענין זה - עלול הדבר להביא לידי תוצאות חמורות ביותר רחמנא
- 8 ליצלן, וכפי שרואים בפשטות שהמאורע דעשרה בטבת, "ותבוא העיר במצור", הביא סוכ"ס למאורעות שאירעו
- 9 בשאר הצומות: "ותבקע העיר" (כשבעה עשר בתמוז), עד ל"וישרוף את בית ה'" (בתשעה באב).
- 10 ועפ"ז מובן חומר הענין דעשרה בטבת, "שבו סמך מלך בבל אל ירושלים", ומובן גודל ההכרח לבטל ענין
- 11 זה מכל וכל.
- 12 ד. הביאור בזה בעבודת האדם:
- 13 "ירושלים" ענינה - "על שם יראה ועל שם שלם" (תוד"ה הר - תענית טז, א), היינו, שלימות היראה, יראה
- 14 שמים בתכלית השלימות. וכמבואר בכ"מ שהעלי' לרגל לירושלים עיר הקודש - פעלה הוספה ושלימות ביראה
- 15 שמים.
- 16 והענין ד"ירושלים" (שלימות היראה) שייך לכאו"א מישראל - כמובן ממרז"ל שירושלים "לא נתחלקה
- 17 לשבטים", היינו, שירושלים שייכת לכאו"א מישראל עד סוף כל הדורות.
- 18 וענין זה מודגש גם ע"פ מארז"ל "ירושלים כעיר שחבורה לה יחדיו - עיר שהיא עושה את כל ישראל חברים
- 19 כו".
- 20 ומאחר שירושלים שייכת לכאו"א מבנ"י (עד ש"לא נתחלקה לשבטים") - לכן היא "עיר הבירה" של כל
- 21 ארץ ישראל, ועד ש"עתידה ירושלים שתתפשט בכל ארץ ישראל".
- 22 ולעומת "ירושלים" ישנו הענין ד"בבל":
- 23 "בבל" קאי על כללות העולם, כי כל הענינים שבו הם באופן של בלבול - לא ברור די הצורך וקשה להבחין
- 24 בין עניני קדושה, דברי הרשות, ודברים האסורים (להבדיל), וזקוקים לסיוע ד"תורה אור", שרק בעזרתה ניתן
- 25 להבחין באופן ברור ומוחלט בין ענינים אלו.
- 26 ובפרט כאשר נמצאים בזמן הגלות, במעמד ומצב ד"אותותינו לא ראינו גו'" - הרי בודאי שהעולם מצדו
- 27 (בלי הענין ד"תורה אור") הוא באופן של "בבל", כנ"ל.
- 28 ה. עפ"ז מובן כללות הענין דעשרה בטבת - בעבודת האדם:
- 29 כאשר "סמך מלך בבל אל ירושלים", היינו, כאשר היצה"ר ("מלך בבל") מנסה לפעול סמיכות (וקירבה)
- 30 בין "בבל" ל"ירושלים" - אסור להניח לו לעשות זאת, כי הסמיכות של "בבל" ל"ירושלים" היא "מצור ומצוק"
- 31 עבור "ירושלים" ("ותבוא העיר במצור"), ואם לא משתדלים לבטל (תיכף ומיד) את המצור על ירושלים ("סמך
- 32 מלך בבל אל ירושלים") - עלול הדבר להביא לידי תוצאות חמורות ביותר, כפי שהי' בפשטות הענינים (כנ"ל
- 33 ס"ג).
- 34 יהודי צריך לדעת ש"ירושלים" ו"בבל" הם ב' ענינים נפרדים שאין כל קשר ושייכות ביניהם, ומצד אמיתיות
- 35 הענינים לא יתכן כללות הענין ד"סמך מלך בבל אל ירושלים", כי אין כל קשר ושייכות ביניהם כלל וכלל!
- 36 בין "ירושלים" ו"בבל" צריכה להיות הבדלה - "המבדיל בין ישראל לעמים" נ"י "ירושלים" קאי על עם
- 37 ישראל (כנ"ל ס"ד), ו"בבל" קאי על שאר העמים], בדוגמת ההבדלה "בין קודש לחול", ו"בין אור לחושך"!
- 38 וגם כאשר מדובר אודות "מלך בבל", שיש לו שר למעלה כו', וישנו הענין ד"מלכותא דארעא כעין מלכותא
- 39 דרקיע" - אעפ"כ צריכים לזכור תמיד שאין כל קשר ושייכות בין "ירושלים" ו"בבל", ולכן מוכרחים למנוע
- 40 את הענין ד"סמך מלך בבל אל ירושלים".

ואע"פ שנמצאים בזמן הגלות - ודבר זה אינו תלוי בבחירתנו, כידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו בשם אביו (שה"י ממלא מקומו) כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע: "לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל, ולא בכחותינו אנו נשוב לארץ ישראל, אבינו מלכנו יתברך הגלה אותנו. . . והוא יתברך יגאלנו כו'" - אעפ"כ, צריכים לזכור את המשך הפתגם הנ"ל: "רק גופותינו נמסרו בגלות. . . ואילו נשמותינו לא נמסרו לגלות כו'".

ומאחר שבנ"י עושים נפשם עיקר וגופם טפל - נעשים כל עניני הגוף טפלים אל הנשמה, שמעמדה ומצבה הוא באופן שמעולם לא נמסרה לגלות.

ו. ע"פ האמור לעיל - מובנת ההוראה מכללות הענין דעשרה בטבת לכאו"א מישראל, מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימין", בעבודה היום-יומית:

התחלת העבודה דכאו"א מישראל בכל יום ויום (בהתחלת היום) היא - אמירת "מודה אני לפניך", שזהו כללות ענין הביטול ויראת שמים - בחי' "ירושלים" (שלימות היראה).

ולאח"ז - עבודת התפלה בבית הכנסת, שגם בה מודגש כללות ענין הביטול ויראת שמים, שהרי קודם תפלת העמידה (עיקר התפילה) צריכה להיות אמירת פרשה ראשונה ופרשה שני' דק"ש, שענינם - קבלת עול מלכות שמים, וקבלת עול מצוות (ברכות יג, א).

ולאח"ז - לימוד התורה בבית המדרש (כמרז"ל "מבית הכנסת לבית המדרש"), שגם בזה מודגש כללות ענין הביטול ויראת שמים, שהרי בתור הקדמה ללימוד התורה צריך להיות הענין ד"ונפשי כעפר לכל תהי", ועי"ז נפעל הענין ד"פתח לבי בתורתך".

עפ"ז מובן שכללות העבודה דהתחלת היום (אמירת "מודה אני", עבודת התפלה, ולימוד התורה) קשורה עם בחי' "ירושלים" - שלימות היראה.

והנה, לאחר העבודה בבית הכנסת ובבית המדרש (בחי' ירושלים) - צריך להיות כללות הענין ד"הנהג בהם מנהג דרך ארץ" (קו העבודה דזבולון) - התעסקות עם עניני העולם, שהם בבחי' "בבל".

וההוראה דעשרה בטבת היא - שצריכים לבטל ולמנוע את הענין ד"סמך מלך בבל אל ירושלים", כדלקמן. ז. ביאור הדברים:

כאשר יהודי עוסק בעניני העולם, "בבל", עליו לדעת שבעצם אין לו שייכות כלל לעניני "בבל", כי אין כל קשר בין "ירושלים" (בחינתו של כאו"א מישראל) ל"בבל". ולכן, גם בעת עסקו בעניני "בבל" הרי הוא בריחוק מקום מ"בבל" (היפך הענין ד"סמך מלך בבל אל ירושלים").

ובפשטות:

לא זו בלבד שידוע שהצלחתו בעניני העולם היא אך ורק משום ש"וברכך ה' אלקיך בכל אשר תעשה", [ובודאי שאינו חושב ש"כחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה" ח"ו - וכידוע דעת הסמ"ג (מל"ת סד) שאזהרה זו ("השמר לך פן תשכח את ה' גוי' ואמרת בלבבך כחי ועוצם ידי גוי'") נמנית במנין מצוות ל"ת], אלא יתירה מזו: כל עסקו בעניני העולם הוא בלא לב ולב, היינו, שהעסק בעניני העולם הוא בכח העשי' בלבד, "בכל אשר תעשה", כי שכלו (חב"ד שבנפשו) ומדותיו (לב ולב) שקועים בעניני (ארץ ישראל ו) ירושלים - עניני תורה ומצוות.

ואדרכה: הכוונה הפנימית שבעסק בעניני העולם ("בבל") היא - לנצל ענינים אלו לקדושה, שזוהי כללות העבודה דבירור ניצוצות הקדושה שבעניני העולם, ובעיקר - נתינת צדקה כפשוטה (עי"ז שמרויח בעסקיו כו') - "פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית גוי'" (כנ"ל ס"א).

ח. והנה, כאשר יהודי מתנהג באופן האמור לעיל, היינו, שהתחלת עבודתו היא - אמירת "מודה אני לפניך", וכללות עבודת התפלה (כולל נתינת צדקה - קודם התפלה, בעת התפלה, ולאחרי התפלה), ולימוד התורה (לידע כיצד צריכה להיות הנהגתו הכללית) - בחי' "ירושלים",

ולאח"ז יוצא הוא מד' אמות של תפלה ותורה ("ירושלים") כדי לעסוק בעניני העולם ("בבל"), וכוונתו היא - לברר את ניצוצות הקדושה שבעולם, היינו, להעלות את עניני העולם לקדושה -

1 הנה לא זו בלבד שאינו מושפע מעניני העולם (בדוגמת המצור ד"סמך מלך בבל אל ירושלים), אלא
2 אדרבה: ע"י עבודתו הרי הוא מעלה את עניני העולם ("בבל") לקדושה ("ירושלים"), ועד שעושה דירה לו ית'
3 בתחתונים.

4 ונמצא שע"י עבודתו הרי הוא פורץ את ההבדלה (חומה) שבין "ירושלים" ל"בבל", אבל - באופן הרצוי,
5 למעליה, היינו, שמעלה את עניני "בבל" שיהיו בבחי' "ירושלים", בדוגמת מארז"ל "עתידה ירושלים
6 שתתפשט בכל ארץ ישראל, ועתידה ארץ ישראל שתתפשט בכל הארצות", שאז הרי "כל הארצות" (כולל
7 "בבל") הם בדוגמת בחי' "ירושלים".

* * *

8 ט. האמור לעיל שייך לעשרה בטבת בכל שנה ושנה. ונוסף לזה - ישנה הוראה מיוחדת מקביעות השנה,
9 שבזה ישנם שינויים משנה לשנה.

10 ומוכן בפשטות שגם בזה ישנה הוראה בעבודת ה' - במכש"כ וק"ו מתורת הבעש"ט שבכל פרט מעניני
11 העולם ישנה הוראה בעבודת ה', ועאכ"כ כאשר מדובר אודות ענין הקשור עם תומ"צ (קביעות השנה וכיו"ב).
12 והנה, השינויים שמצד קביעות השנה הם - בנוגע ליום בשבוע שבו חל עשרה בטבת, ובנוגע לפרשת השבוע
13 שקורין בשבוע זה (בהתאם לפתגם אדמו"ר הזקן שצריכים "לחיות" עם הזמן - עם פרשת השבוע שקורין
14 בשבוע זה).

15 ובשנה זו חל עשרה בטבת ביום השלישי בשבוע, יום שהוכפל בו כי טוב, ובשבוע שקורין בו פ' "ויחי",
16 כדלקמן.

17 י. הקביעות דעשרה בטבת ביום השלישי בשבוע - היא בהתאם לזה שבקביעות שנה זו ישנם כמה ענינים
18 מיוחדים שקביעותם חלה ביום השלישי בשבוע, זאת אומרת, ששנה זו חדורה עם הענין דיום השלישי (כדלקמן).
19 לכל לראש - חל ראש השנה ביום השלישי, שהוכפל בו כי טוב.

20 ובדרך ממילא - חל גם שמיני עצרת ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב

21 [וכידוע פתגם כ"ק מו"ח אדמו"ר נשיא דורנו שבב' הימים דשמע"צ ושמח"ת פועלים ע"י שמחה וריקודים
22 את אותם הענינים שפועלים בב' הימים דר"ה ע"י העבודה דקבלת עול. ולכן, גם קביעותם בימי השבוע היא
23 באופן שוה].

24 ובדרך ממילא - חל גם כ"ף מרחשון ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב. וכידוע גודל העילוי דכ"ף מרחשון
25 - יום הולדתו (שאו "מזלו גובר") של כ"ק אדמו"ר מהורש"ב נ"ע, שהוא ה"רמב"ם" דתורת החסידות.

26 ובהיות שנה זו "כסדרה" (היינו, שחודש מרחשון חסר) - הרי גם הקביעות די"ט כסלו, ראש השנה לתורת
27 החסידות ולדרכי החסידות, היא ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב.

28 ובהיות שנה זו "פשוטה" (לא מעוברת) - הרי גם הקביעות דפורים היא ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב.
29 וגם הקביעות דל"ג בעומר - מתן תורה דפנימיות התורה (כמבואר בכמה שיחות) - היא ביום השלישי
30 שהוכפל בו כי טוב (שהרי בכל שנה חל ל"ג בעומר באותו יום בשבוע שבו חל פורים).

31 זאת אומרת: בקביעות שנה זו - שנה פשוטה, ושנה כסדרה, ושנה שהתחלתה (ר"ה) ביום השלישי בשבוע
32 - מודגש כללות העילוי דיום שלישי שהוכפל בו כי טוב, שהרי ישנם כמה מאורעות וענינים עיקריים שקביעותם
33 (בשנה זו) היא ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב: ראש השנה, שמיני עצרת, כ"ף מרחשון, י"ט כסלו, פורים,
34 ול"ג בעומר - שבכל א' מהן ישנם הוראות מיוחדות בכללות עבודת האדם לקונו, כמבואר בכ"מ.

35 יא. ההוראה מהקביעות המיוחדת דשנה זו - שעשרה בטבת חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב:

36 דובר כמ"פ בארוכה שנקודת ההוראה דיום השלישי שהוכפל בו כי טוב היא - שעבודת האדם צריכה להיות
37 באופן ד"טוב לשמים וטוב לבריות".

38 זאת אומרת: לא זו בלבד שישנם זמנים שבהם עוסק באופן העבודה ד"טוב לשמים", וישנם זמנים שבהם
39 עוסק באופן העבודה ד"טוב לבריות" - אלא בדוגמת הענין דיום השלישי, שכל רגע שבו הוא באופן דהוכפל
40 בו כי טוב, היינו, שכל פעולה שלו חדורה בב' הענינים ד"טוב לשמים וטוב לבריות" כאחד.

והנה כללות הענין ד"טוב לבריות" נפעל ע"י עבודת הצדקה - "הלוא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית כי תראה ערום וכסיתו", הן בנוגע לענינים גשמיים כפשוטם, והן בנוגע לרוחניות הענינים - ע"פ המבואר באלהיו רבה (פכ"ז) ש"פרוס לרעב לחמך" קאי על "רעב מדברי תורה", "כי תראה ערום וכסיתו . . . אם ראית אדם שאין בו דברי תורה הכניסוהו לביתך ולמדהו כו' לפי שאין לך ערום בישראל אלא מי שאין בו תורה ומצוות כו'" - שזהו כללות העבודה דהפצת היהדות בכל מקום שידו מגעת, ועאכו"כ הפצת נשמת ופנימיות היהדות - פנימיות התורה, "יפוצו מעינותיך חוצה".

[וכדי שהעבודה ד"טוב לשמים וטוב לבריות" (הפעולה וההתעסקות גם עם "בריות") תהי' כדבעי - הרי זה נעשה ע"י לימוד פרק ל"ב שבתניא בעיון המתאים, כי שם מבואר גודל הענין דאהבת כאו"א מישראל, "שכולן מתאימות ואב א' לכולנה כו'", ולכן, "אף הרחוקים מתורת ה' ועבודתו, ולכן נקראים בשם בריות בעלמא, צריך למשכן בחבלי עבותות אהבה כו'" - "טוב לבריות"].

והנה, ע"פ האמור לעיל (ס"א) שהנקודה הפנימית והעיקרית שבענין התענית היא - "הלוא פרוס לרעב לחמך ועניים מרודים תביא בית וגו'" (עבודת הצדקה, "טוב לבריות"), מובן, שכאשר התענית דעשרה בטבת חל ביום השלישי שהוכפל בו כי טוב, שענינו "טוב לשמים וטוב לבריות", ישנה נתינת כח מיוחדת בנוגע לכללות עבודת הצדקה ("טוב לבריות"), שהיא הנקודה הפנימית דיום התענית.

יב. והנה, כאשר הקביעות דעשרה בטבת היא ביום השלישי דפ' ויחי - ישנה נתינת כח נוספת בנוגע לכללות העבודה ד"טוב לבריות" - בהתאם להוראה הנלמדת מהשיעור חומש דיום זה, כדלקמן.

ותבאר לעיל (סי"א) שכדי שהעבודה ד"טוב לבריות" תהי' כדבעי - צריך האדם להיות חדור ברגש של אהבת ישראל, באופן ד"ואהבת לרעך כמוך" - ואז עבודתו ופעולתו עם ה"בריות" היא באופן המתאים.

והנה, כדי להגיע למעמד ומצב ד"ואהבת לרעך כמוך" - דרושה (לכאורה) עבודה קשה ביותר, ואעפ"כ, נדרשת עבודה זו ("טוב לבריות") מכאו"א מישראל, מקטן ועד גדול, ומזה מובן שבכחו של כאו"א מישראל למלא עבודה זו באופן המתאים.

וכדי לבוא לדרגא ד"ואהבת לרעך כמוך" - צריך להיות העדר ושלילת ענין הגאווה בתכלית, "לא מינה ולא מקצתה" (סוטה ה, א), ודוקא כאשר נמצא במעמד ומצב ד"ונפשי כעפר לכל תהי'", יכול להגיע לדרגא ד"ואהבת לרעך כמוך", כמובן בפשטות.

[כאשר יהי' בדרגת "תלמיד חכם" באמת - תתעורר אצלו "שאלה" בנוגע למארוז"ל (סוטה שם) "תלמיד חכם צריך שיהא בו אחד משמונה שבשמינית" ("מעט גאווה"); אבל כל זמן שאינו בטוח שהגיע כבר לדרגא ד"פתח לבי בתורתך", והוא "תלמיד חכם" אמיתי - צריך להזהר מענין הגאווה עד קצה האחרון, "לא מינה ולא מקצתה", אלא הנהגתו צריכה להיות באופן ד"ונפשי כעפר לכל תהי'"].

וענין זה (שלילת הגאווה, "ונפשי כעפר לכל תהי'") מודגש במיוחד ביום התענית - כאמור לעיל (ס"א) שבהפסטר יוהכ"פ (יום התענית שהוא מן התורה) נאמר שביום הצום צריכה להיות גם ההנהגה ד"לכוף כאגמון ראשו" (אלא שאין להסתפק בענין זה בלבד, כנ"ל), שזהו כללות הענין דענוה ושפלות.

[ואע"פ שענין זה נאמר בהפסטר יוהכ"פ, שענין התענית שבו הוא מן התורה - ואעפ"כ, מובן שהנהגה זו ("לכוף כאגמון ראשו") צריכה להיות גם בד' הצומות שמדברי סופרים, ואדרבה: חביבים עלי דברי סופרים יותר מדברי תורה].

והנה, בנוגע לכללות הענין דענוה ושפלות (היפך הגאווה) - ישנה הדגשה מיוחדת בשיעור חומש היומי, כדלקמן.

יג. בשיעור חומש היומי - משלישי עד רביעי דפ' ויחי - מסופר שיוסף רצה שיעקב ישים את ימינו על ראש מנשה ואת שמאלו על ראש אפרים, "כי זה הבכור שים ימינך על ראשו", ואעפ"כ, "וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם הוא יהי' לעם וגם הוא יגדל ואולם אחיו הקטן יגדל ממנו וזרעו יהי' מלוא הגוים", ולכן השאיר יעקב את ימינו על ראש אפרים.

והנה, בענין זה ישנם כמה הוראות, אבל נתעכב עתה על הוראה פשוטה המובנת לכאו"א מישראל, מגדול ועד קטן:

- 1 מובן בפשטות שאע"פ ששיטת יעקב היתה מחולקת משיטת יוסף, אעפ"כ, ב' השיטות הם ע"פ תורה.
- 2 והביאור בזה:
- 3 מבואר בכלי יקר [ספר המובא בכ"מ בדרושי הצ"צ] ש"יוסף חשב שיותר ראוי לתלות ברכת הריבוי בבן
- 4 הבכור, כי אליו פי שנים כפליים בירושה, על כן ברכת הריבוי לו יאתה ביותר. והשיב יעקב ידעתי בני ידעתי
- 5 . . אבל מ"מ אחיו הקטן יגדל ממנו, כי הקב"ה בוחר ביותר בקטנים. וכל אדם שיש בו צד קטנות אז ביותר
- 6 הקב"ה מגביהו לשיתו לאלפי רבבה, כמ"ש לא מרובכם מכל העמים חשק ה' בכם כי אתם המעט, וכתוב הקטן
- 7 יהי' לאלף והצעיר לגוי עצום".
- 8 ועפ"ז מובן שבשיעור חומש היומי מודגש ביותר כללות ענין הענוה ושפלות - מעלת הקטנות דוקא, "מי
- 9 יקום יעקב כי קטן הוא", "דוד הוא הקטן" - בהתאם לענין ד"לכוף כאגמון ראשו" שצריך להיות ביום התענית.
- 10 והנהגה זו ("ונפשי כעפר לכל תהי'") מסייעת להגיע לדרגה ד"ואהבת לרעך כמוך", שאז עבודתו בענין ד"טוב
- 11 לבריות" היא בתכלית השלימות.
- 12 יד. האמור לעיל (מעלת הענוה ושפלות) מודגש גם בסיום השיעור חומש דיום זה - "אשר לקחתי מיד
- 13 האמורי בחרבי ובקשתי".
- 14 והביאור בזה:
- 15 בתרגום אונקלוס מתרגם את התיבות "בחרבי ובקשתי" - "בצלתי ובבעותי", דקאי על כללות הענין דעבודת
- 16 התפלה.
- 17 והנה, בתור הקדמה לעבודת התפלה צריך האדם להיות במעמד ומצב דענוה ושפלות, כמרז"ל (ברכות רפ"ה)
- 18 "אין עומדין להתפלל אלא מתוך כובד ראש", ופרש"י - "הכנעה", שזוהי התנועה ד"ונפשי כעפר לכל תהי'".
- 19 והנה, כאשר עבודת התפלה היא מתוך ענוה ושפלות - נמשכת ברכת ה' באופן שלמעלה ממדידה והגבלה,
- 20 כמבואר בכ"מ שעבודת התפלה ענינה המשכת רצון חדש ("יהי רצון") באופן נעלה יותר ממה שנמשך כבר
- 21 בשורש ומקור [ולא רק באופן ד"איש אשר כברכתו בך אותם" - המשכת הברכה כפי שהיא בשרשה ומקורה,
- 22 ובאופן כזה תומשך ותתגלה למטה].
- 23 טו. וזוהי כללות ההוראה הנלמדת משיעור חומש דיום זה:
- 24 יהודי צריך להתנהג באופן ההנהגה דיעקב [שאז - "מה זרעו בחיים אף הוא בחיים"] - כפי שזה מודגש
- 25 בב' הפרטים המבוארים בשיעור זה: (א) "בחרבי ובקשתי" - "בצלתי ובבעותי", באופן של הכנעה כו', (ב)
- 26 הקדמת אפרים הקטן לפני מנשה הבכור.
- 27 זאת אומרת: אצל כאו"א מישאל ישנם ענינים של גדלות - כללות העבודה דלימוד התורה וקיום המצוות,
- 28 באופן ד"מהדרין מן המהדרין" (ע"פ ההוראה שנלמדה זה עתה מימי חנוכה). אבל אעפ"כ, דורשים מיהודי
- 29 להקדים את ענין הקטנות שבו - ענוה ושפלות, "ונפשי כעפר לכל תהי'".
- 30 ואדרבה: דוקא ע"י הענוה ושפלות הרי הוא מגיע לדרגה נעלית יותר - כמ"ש "מרום וקדוש אשכון את
- 31 דכא ושפל רוח", היינו, שהענין ד"דכא ושפל רוח" הוא הכלי להמשכת העצמות - עצמות ומהות, למעלה מכל
- 32 ענין של גילויים.
- 33 ולאידך - הרי זה נמשך גם בכל עניני הגילויים, ובפשטות - ברכת הצלחה רבה ומופלגה בלימוד התורה
- 34 וקיום המצוות, כולל עבודת התפלה, והמשכת הברכה בנוגע לענינים גשמיים - בני חיי ומזוני, ובכולם - רויחי,
- 35 ובאופן שלמעלה ממדידה והגבלה.

* * *

- 36 טז. בהמשך להמדובר לעיל (סי"ד) אודות סיום השיעור חומש דיום זה - "אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי
- 37 ובקשתי" - ישנו ענין נוסף:
- 38 מבואר בכ"מ ש"האמורי" הוא החזק ביותר שבין שבעת האומות, והוא כללות כולם. והנה, שבעת האומות
- 39 הם כנגד שבע מדות שבלב האדם, ומאחר שישנם שבע מדות דלעו"ז, לכן צריך להיות הענין ד"לקחתי מיד

האמורי", היינו, כיבוש שבע המדות דלעו"ז, והפיכתם ל"ארץ ישראל" - "שרצתה לעשות רצון קונה". ומאחר
ש"ליבא פליג לכל שייפין", מובן, שע"י כיבוש שבע המדות שבלב נעשית כללות הנהגת האדם באופן המתאים.
והנה, כללות העבודה ד"לקחתי מיד האמורי" (כיבוש ארץ שבעת האומות והפיכתה לארץ ישראל - בעבודת
האדם) נפעל ע"י העבודה ד"בחרבי ובקשתי" - "בצלתי ובבעותי", עבודת התפלה.

והביאור בזה:

מבואר בדרושי חסידות על הפסוק [הן בתו"א (הוספות לפ' ויחי קג, א) והן בדרושי רבותינו נשיאנו
שלאח"ז] החילוק שבין "חרב" ("חריב") ל"קשת" ("קשתי") - ש"חרב" הורג את השונא שעומד קרוב אליו,
אבל השונא שעומד מרחוק אינו יכול להרגו בחרב, ואילו ע"י ה"קשת" יכול להרוג גם את השונא שעומד
מרחוק.

והנה, כללות הענין ד"חרב וקשת" קאי על הבקשות שבתפלה - "למי שע"י הבקשה ותחנונים הוא בא
לשפלות עצום, וכל שמראה יותר שפלות והכנעה, דהיינו ענין גודל הרחמים אשר עליו, בזאת יעורר ביותר
רחמים רבים. . וסיבת עוצם התעוררות רחמים רבים אינו אלא לפי ערך הקטנות וההכנעה שהראה בבקשתו
כו', והרי זה כמשל משיכת היתר שבקשת, כל שימשכנו להלאה יותר, יותר תהי' כח הזריקה הרחק מאד, עד
אבוד גם הנעלמים והנסתרים שבקליפה כו'".

וזהו העילוי ד"בעותי" ("קשתי") לגבי "צלתי" ("חריב") - כי הלשון "בעותי" מורה על בקשה ותחנונים
נפשיים כו' (יותר מאשר הלשון "צלתי"), היינו, לא זו בלבד שנמצא בתנועה של הכנעה ("לכוף כאגמון
ראשו"), אלא הוא מתחנן ומבקש רחמים על נפשו שהקב"ה יעזרו להנצל גם מהשונא הרחוק (הנעלם) - וזהו
ענין ה"קשת", שע"י מצליח להרוג גם את השונא הנמצא מרחוק (בהעלם), "כמשל משיכת היתר שבקשת, כל
שימשכנו להלאה יותר ("שמראה יותר שפלות והכנעה"), יותר תהי' כח הזריקה הרחק מאד, עד אבוד הנעלמים
והנסתרים שבקליפה" (השונא הנמצא מרחוק).

ועפ"ז מובן שע"י כללות הענין דהכנעה ושפלות שבעבודת התפלה - נפעל הענין ד"להשביט אויב ומתנקם",
היינו, הן ה"אויב" הגלוי, שנמצא קרוב אליו, והן ה"מתנקם" - האויב שנמצא מרחוק (בדוגמת הפעולה דחרב
וקשת).

והנה, האמור לעיל (שע"י העבודה "בחרבי ובקשתי" פועלים "להשביט אויב ומתנקם") בא בתור הוספה
על המדובר כמ"פ אודות מ"ש "מפי עוללים ויונקים יסדת עוז גו' להשביט אויב ומתנקם", היינו, שע"י
ההשתדלות שילדי ישראל, "עוללים ויונקים", ילמדו תורה (ויקבלו חינוך ע"פ תורה) - "יסדת עוז", "אין עוז
אלא תורה" - פועלים "להשביט אויב ומתנקם".

וע"פ מארז"ל (שבת קיט, ב) "אין העולם מתקיים אלא בשביל הכל תינוקות של בית רבן" ("עוללים
ויונקים") - מובן, שע"י נפעל קיום העולם (כולל "עולם קטן זה האדם") באופן ד"העולם עומד" ו"העולם
קיים" (היפך האמור לעיל (ס"ב) שהעולם זע ומזדעזע כו').

יז. נוסף על כללות הענין ד"אשר לקחתי מיד האמורי בחרבי ובקשתי" בעבודה הרוחנית בנפש האדם -
ישנו גם ענין זה כפי שנמשך ומשתלשל בגשמיות, למטה מעשרה טפחים - שזהו כללות הענין דכיבוש ארץ
ישראל ("לקחתי מיד האמורי") כפשוטה.

דהנה, כל ארץ ישראל ניתנה לבנ"י בברית בין הבתרים - "ברית עולם", וניתנה לבנ"י מ"אלקי עולם", באופן
ד"נחלת עולם".

ועפ"ז מובן שאין ביכולת אף אחד לשנות ענין זה, ואפילו אם נמצא מישהו מבנ"י הטוען שמוכן ורוצה
לתת חלקים מארץ ישראל לאינם-יהודים - מובן בפשטות שאין הדבר ביכולתו כלל, מאחר שארץ ישראל שייכת
לכל בנ"י במשך כל הדורות, ולכן אין ביכולתו להתנהג כבעל-הבית ("פראווען בעל-הבית שקייט") ולהחזיר
אפילו "שעל" מא"י לאינם-יהודים, כי אין הדבר ברשותו. והנהגה זו (לתת למישהו דבר שאינו ברשותו) היא
היפך הצדק והיורש (כולל - צדק ויורש של אומות העולם) לגמרי!

ובפרט כאשר מדובר אודות חלקים בארץ ישראל שניתנו מהקב"ה לבנ"י באופן של מתנה, בסבר פנים יפות,
בחסד חנם, ומתוך נסים גלויים (ולא מצד "כחי ועוצם ידי") - הרי חסד-שלום לבעוט במתנתו של הקב"ה,
ולהחזיר חלקים מארץ ישראל לאינם-יהודים רחמנא ליצלן!

- 1 נמצאים אנו אמנם בזמן הגלות [כאמור לעיל (ס"ה) ש"לא מרצוננו גלינו מארץ ישראל, ולא בכחותינו אנו
2 נשוב לארץ ישראל, אבינו מלכנו יתברך הגלה אותנו . . . והוא יתברך יגאלנו כו"], ולכן ישנם חלקים של ארץ
3 ישראל שעדיין לא ניתנו לבנ"י [וכאשר "הוא יתברך יגאלנו כו", יקבלו בנ"י את כל חלקי א"י, ויתירה מזו:
4 "ירחיב ה' אלקיך את גבולך"], ובנוגע לשטחים אלו ישנו הציווי "אל תתגרה בגוי";
- 5 אבל כאן מדובר אודות שטחי ארץ ישראל שכבר ניתנו מהקב"ה לבנ"י מתוך נסים גלויים, ולכן אין לזה
6 שייכות כלל עם הענין ד"אל תתגרה בגוי" - אין זה ענין של התגרות כלל וכלל, כי שטחים אלו ניתנו לבנ"י
7 ע"י הקב"ה!
- 8 יח. ישנם הטוענים שהחזרת שטחים לאינם-יהודים תביא ל"שלום" - לא יתכן שהנהגה שהיא היפך התורה
9 (לבעוט במתנתו של הקב"ה) תגרום לדבר טוב, ועאכ"כ שלא יתכן שהנהגה זו תביא לענין השלום, שעז"נ
10 "אם שלום כאן הכל כאן"!
- 11 ואדרבה: כאשר מתנהגים ע"פ התורה, ומסבירים לכולם (כולל אינם-יהודים) - בסבר פנים יפות - שהיות
12 והקב"ה נתן שטחים אלו לבנ"י במתנה גמורה, אין ביכולת אף אחד לשנות זאת כו' - זוהי הדרך להשכנת
13 שלום אמיתי!
- 14 כדי לפעול שיהי' שלום אמיתי - בהכרח להתנהג ע"פ הוראות התורה, "תורת אמת", והוראת התורה היא
15 שצריכים לומר את האמת:
- 16 כאשר מדברים עם אינם-יהודים, אסור לדבר אתם באופן של "שקרים", באופן של "דפלומטיה" וכו', אלא
17 צריכים לומר להם את האמת: בברית בין הבתרים נתן הקב"ה את א"י לבנ"י באופן של "נחלת עולם", ולכן
18 אסור לנו להיות "כפויי טובה" ולא לקבל את מתנתו של הקב"ה, ועאכ"כ שאסור לנו לחשוב (ועאכ"כ לדבר)
19 אודות קס"ד להחזיר חלקים מא"י לאינם-יהודים, היינו, לאחר שהקב"ה "נטלה מהם ונתנה לנו", יבוא משהו
20 וירצה ליטול חלקים מא"י שניתנו לבנ"י ולהחזירם לאינם-יהודים רחמנא ליצלן!
- 21 לא היתה כזאת בישראל! ובודאי שגם בעתיד לא יהי' דבר זה בפועל - כי "עוצו עצה ותופר דברו דבר
22 ולא יקום כי עמנו א-ל", וכמ"ש "רבות מחשבות בלב איש ועצת ה' היא תקום"!
- 23 יט. וכמדובר כמ"פ שישנו פס"ד ברור בשו"ע (או"ח סשכ"ט ס"ו) שאסור לסכן את בטחונם של יהודים
24 עי"ז שמחזירים שטחים של א"י לאינם-יהודים - זהו ענין של פיקוח נפשות ממש!!
25 ואעפ"כ ישנו מי שרוצה לומר שהחזרת שטחים מותרת ע"פ תורה - למרות שזהו היפך התורה לגמרי!
- 26 הוא שומע עדות מעדים שקבלו "שוחד", ומעידים "עדות שקר", וע"פ עדותם - ללא בירור אצל המומחים
27 לעניני בטחון - קובע הוא פס"ד באופן האמור, היפך התורה לגמרי!
- 28 ויתירה מזו: על אחד מהם אמרו כבר (הם בעצמם) שהוא "לא נורמלי" (כמפורסם הדבר באה"ק) - ואעפ"כ,
29 ממשכים להתחשב בדעתו גם מכאן ולהבא! וטעם הדבר - "כי השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים"!
30 וכבר ראו בעבר מה היו התוצאות מהנהגה באופן האמור!!
- 31 הדרך היחידה שעל ידה יכול להתקיים ה"עולם קטן זה האדם", באופן ד"העולם עומד" ו"העולם קיים" -
32 הרי זה דוקא כאשר מתנהגים ע"פ התורה, ללא קבלת שוחד, וללא עדות שקר - שהם א' מהד' כתות שאינן
33 מקבלות פני שכינה!!
- 34 ואין כאן המקום להאריך בדברים שהם היפך זכותם של ישראל, ובפרט כאשר נמצאים ביום התענית - "יום
35 רצון לה'".
- 36 כ. ויה"ר שבעמדנו ב"עת רצון" זו [וכמובן מהדגשת אדמו"ר הזקן (באגה"ת ספ"ב) שזהו ענין השייך
37 לכאו"א מבני"] - "יערה עליהם רוח ממרום", ואותם שהעידו עדות שקר יחליטו לשוב בתשובה, ולתקן את
38 המעוות - מה שניתן עדיין לתקן - וישנו חלק גדול שניתן עדיין לתקן!
39 ובפשטות:
- 40 אותם עדי שקר צריכים ללכת לאלו שהעידו בפניהם, ולהתוודות על האמת - שהעידו עדות שקר ובזה
41 הכשילו אותם כו', ולהתחנן בפניהם ולבקש מהם רחמים שיעזרו להם לתקן את המעוות, היינו, היות שעל סמך
42 עדותם (עדות שקר) יצא מכשול - פס"ד היפך האמת בענין הקשור עם פקוח נפש, לכן מבקשים ומתחננים

אותם עדי שקר, שאלו שפסקו את הפס"ד הנ"ל (על סמך עדותם) יפרסמו "גילוי-דעת" שהפס"ד שפסקו קודם
 הי' על יסוד דבריהם של עדי שקר (שקיבלו שוחד), ולכן הדברים בטלים ומבוטלים מעיקרם!!
 וכאמור לעיל שהדרך היחידה לפעול שלום (כולל שלום בין בני"גופא) היא - כאשר מתנהגים ע"פ "תורת
 אמת", והרי התורה אינה סובלת שקר, חנופה, לשון הרע, ועאכ"כ הנהגה הפכית מאהבת ישראל רחמנא ליצלן!
 וכפי שמסיים הרמב"ם הלכות תעניות - "והאמת והשלום אהבו", היינו, שהנהגת האדם צריכה להיות חדורה
 בענין האמת. - להודות על האמת זוהי אמנם עבודה גדולה, ואין זה דבר נעים כלל, אבל הקב"ה נותן כח
 לכאו"א מישראל (גם לאלו שעל ידם יצא מכשול הנ"ל - פס"ד היפך האמת בענין של פקו"נ) לשוב בתשובה,
 כמרז"ל "אין לך דבר העומד בפני התשובה" - כאשר מקבל על עצמו להתנהג באופן ד"האמת והשלום אהבו",
 ולכן מודה על האמת.
 ומאחר שכללות ענין התשובה יכול להיות בשעתא חדא וברגעא חדא וביומא חדא כו' - מובן שגם בענין
 זה יכולה להיות התשובה תיכף ומיד כפשוטו, היינו, שאלו שעל ידם הי' המכשול דפס"ד היפך התורה, יבואו
 ויתחננו ("בצלתי ובבעותי") בפני אותם שפסקו פס"ד הנ"ל שיסייעו להם לתקן את המעוות - בנוגע לאותם
 ענינים שאפשר עדיין לתקן, ואח"כ ימשיכו בתיקוני תשובה בנוגע לאותם ענינים שאין בידם לתקנם.
 ובנוגע לאלו שפסקו פס"ד הנ"ל (על סמך עדותם כו') - ילמדו הם את ההוראה משיעור חומש היומי אודות
 ההנהגה באופן של ענוה וקטנות (כנ"ל בארוכה), היינו, לא להכריז שכולם מוכרחים לציית ולשמוע בקולו
 (היות שהוא קבל עדות מעדי שקר כו'), אלא להתנהג באופן ד"ונפשי כעפר לכל תהי" - כפי שיודע כל יהודי
 שזוהי הדרך היחידה לבוא למעמד ומצב ד"פתח לבי בתורתך" (שאז הוא פוסק פס"ד ע"פ רצון הקב"ה
 "תורתך"), ולא באופן ד"רבות מחשבות בלב איש".

* * *

כא. דובר לעיל (ס"י) שבקביעות שנה זו ישנה הדגשה מיוחדת בנוגע לכללות הענין ד"טוב לשמים וטוב
 לבריות", היינו, שצריכים לפעול ולהשפיע גם על "בריות" - אלו הנמצאים במעמד ומצב שמעלתם היחידה
 היא מה שנבראו ע"י הקב"ה, ובלשון חז"ל "לך לאומן שעשאני".
 וכמודגש בזה שלא נאמר "טוב לשמים וטוב לבני אדם" (ע"ד לשון הכתוב "השמים שמים לה' והארץ נתן
 לבני אדם"), "אדם" על שם "אדמה לעליון", אלא נאמר בדיוק "טוב לשמים וטוב לבריות", כדי להורות
 שצריכים להתעסק ולפעול גם על אלו שנמצאים במעמד ומצב ד"בריות בעלמא".
 וכמבואר בארוכה בתניא פרק ל"ב אודות גודל הענין והמעלה דאהבת ישראל - לכאו"א מישראל באיזה
 מעמד ומצב שהוא, גם כאשר הוא במעמד ומצב ד"בריות בעלמא".
 ובהמשך לזה - כאן המקום לעורר עוד הפעם אודות אחדותם של כל בני"ג בספרי תורה הכלליים, ובפרט
 ע"פ מ"ש בדניאל (יב, א) "ובעת ההיא ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר" - שמזה מובן גודל החשיבות (בפרט
 בימינו אלה) שבענין זה, כי עי"ז פועלים שכל בני"ג יהיו במעמד ומצב ד"ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר".
 ובפשטות:

להשתדל שכאו"א מבני"ג - מ"ראשיכם שבטיכם" עד "חוטב עציך ושואב מימך", כולל (ובמיוחד) "טפכם"
 - יקנה אות בא' מספרי התורה, שע"ז מתחזק הקשר בין כללות מציאותו לאות זו שבספר תורה - ע"פ המבואר
 בתניא (פל"ז) שבפרוטה זו (ויותר מפרוטה) שנותן עבור קניית האות בס"ת "הי' יכול לקנות חיי נפשו".
 ובענין זה צריכה להיות השתדלות מיוחדת בנוגע ליהודים הנמצאים "מאתורי מסך הברזל", הנתונים במצור
 ובשב"י - שלכאו"א מהם יהי' אות בספר תורה (עי"ז שהם יקנו בעצמם - באופנים האפשריים, או שיקנו אותיות
 לזכותם כו'), ועי"ז יהיו גם הם במעמד ומצב ד"נמצא כתוב בספר".
 כב. והנה, ע"י ההתעסקות בענינים הנ"ל, שנקודתם - אחדות כל בני"ג, פועלים שבני"ג יהיו במעמד ומצב
 ד"שלימות העם", ובאופן ד"ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר".
 ו"שלימות העם" קשורה עם "שלימות התורה", היינו, שלכל יהודי יש אות בספר תורה, כולל - הנהגה ע"פ
 התורה בשלימותה,

- 1 [וכמובן - שמבערים ומבטלים את כל הענינים שהם היפך התורה - שוחד, שקר, חנופה, לשון הרע, היפך
- 2 אהבת ישראל וכיו"ב, אלא הנהגת כל בני"ה היא באופן דאהבת ישראל, בדוגמת הענין ד"ירושלים", "עיר
- 3 שחברה לה יחדיו" (כנ"ל ס"ד)].
- 4 ועי"ז זוכים ל"שלימות הארץ" - מאחר שסומכים על כחו ועוצם ידו של הקב"ה, וכמ"ש "לא ינום ולא יישן
- 5 שומר ישראל", ובודאי שהקב"ה שומר את ה"כבשה אחת" הנמצאת בין "שבעים זאבים".
- 6 וזוכים לקיום היעוד "ונתתי שלום בארץ" - עי"ז שמתנהגים ע"פ התורה, כמ"ש "בחוקותי תלכו", "שתהיו
- 7 עמלים בתורה",
- 8 [ולא שפוסקים פס"ד ללא חקירה ודרישה ("עמלים בתורה") - אלא מסתמכים על "בר בי רב דחד יומא"
- 9 שקבל "שוחד" ומעיד "עדות שקר", כנ"ל בארוכה],
- 10 "ואת מצוותי תשמרו ועשיתם אותם" - שאז זוכים לקיום היעוד "ונתתי שלום בארץ", "ואולך אתכם
- 11 קוממיות", "בקומה זקופה", היינו, שכאו"א מישראל וכללות ישראל נמצאים במעמד ומצב ד"קומה זקופה" -
- 12 גם בסוף זמן הגלות, כי הנשמה לא נמסרה לגלות, ובנ"י עושים את נפשם עיקר וגופם טפל (כנ"ל ס"ה).
- 13 כג. לסיכום הדברים - בנוגע לפועל:
- 14 כאו"א מישראל יוסיף בכל ג' העמודים שעליהם "העולם עומד" - תורה, עבודה (תפלה), וגמילות חסדים
- 15 (צדקה), ובעמדתו ביום התענית, "יום רצון לה'", צריכה להיות עיקר ההוספה בענין הצדקה - "פרוס לרעב
- 16 לחמך וגו'".
- 17 והנהגה זו (הוספה בענין הצדקה) תהי' באופן ד"פעולה נמשכת" - במשך כל ימי השנה.
- 18 ובפרט ע"פ האמור לעיל שבשנה זו (בכללותה) מודגש במיוחד הענין ד"טוב לשמים וטוב לבריות".
- 19 ועד"ז - להוסיף ביתר שאת וביתר עוז בכל הפעולות הקשורות עם אחדותם של בני"ה בספרי התורה הכלליים,
- 20 ועי"ז "ימלט עמך כל הנמצא כתוב בספר".
- 21 כד. ויה"ר שגם כאשר בני"ה נמצאים בימי הגלות האחרונים, יהי' מעמדם ומצבם באופן ד"לכל בני ישראל
- 22 הי' אור במושבותם" - בטוב הנראה והנגלה, בני חיי ומזוני, ובכולם - רויחי.
- 23 ובקרב ממש זוכים לגאולה האמיתית והשלימה, כפס"ד הרמב"ם "מיד הן נגאלין" - ע"י תפלתם של בני"ה
- 24 ("בצלותי ובבעותי") ג"פ בכל יום: "את צמח דוד עבדך מהרה תצמיח", "ותחזינה עינינו בשוכך לציון
- 25 ברחמים", ובסיום התפלה אומרים: "אך צדיקים יודו לשמך ישבו ישרים את פניך" - במהרה בימינו ממש.
- 26 ובפשטות: כל בני"ה יוצאים מהגלות, "בנערינו ובזקנינו ובבנותינו", ביחד עם כל ספרי התורה
- 27 הכלליים [הן אלו שכבר נסתיימה כתיבתם, ואלו שעדיין לא נסתיימה כתיבתם - יסיימו את כתיבתם בארץ
- 28 הקודש, "ארץ אשר גו' תמיד עיני ה' אלקיך בה מרשית השנה ועד אחרית שנה"], "ימלט עמך כל הנמצא כתוב
- 29 בספר", ויוצאים מהגלות ביחד עם "שכינתא בגלותא", כמ"ש "ושב ה' אלקיך את שבותך".
- 30 ויוצאים מהגלות באופן ד"כספם וזהבם אתם" - הן ברוחניות הענינים, ועאכו"כ בגשמיות כפשוטו, וכמ"ש
- 31 הרמב"ם (סוף הל' מלכים) שלעתיד לבוא יהיו "מעדנים מצויין כעפר", ואעפ"כ, "לא יהי' עסק כל העולם אלא
- 32 לדעת את ה' בלבד, ולפיכך יהיו ישראל חכמים גדולים. . וישיגו דעת בוראם כפי כח האדם כו'", וכמ"ש הרמב"ם
- 33 (הל' תשובה פ"ט ה"ב) "שבאותן הימים תרבה הדעה והחכמה והאמת, שנאמר כי מלאה הארץ דעה את ה'".
- 34 וההכנה לזה היא - עי"ז שגם בזמן הגלות עוסקים בהשגת "דעת בוראם", כמ"ש "דע את אלקי אביך",
- 35 ועד"ז בנוגע להפצת האמת, היינו, שהנהגת כאו"א מישראל היא באופן ד"האמת והשלום אהבו", כמ"ש
- 36 הרמב"ם בסוף הלכות תעניות.
- 37 כה. ויה"ר שבקרב ממש יקויים היעוד "כה אמר ה' צבאות צום הרביעי גו' וצום העשירי (עשרה בטבת)
- 38 יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים" - כמ"ש הרמב"ם בסוף הלכות תעניות.
- 39 ובענין זה - ישנו דיוק נפלא בדברי הרמב"ם:
- 40 הרמב"ם כותב: "כל הצומות האלו עתידים ליבטל לימות המשיח. ולא עוד אלא שהם עתידים להיות ימים
- 41 טובים וימי ששון ושמחה, שנאמר כה אמר ה' צבאות צום הרביעי וצום החמישי וצום השביעי וצום העשירי
- 42 יהי' לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים".

וצריך להבין: מאחר שהסדר בפסוק הוא "יהי לבית יהודה לששון ולשמחה ולמועדים טובים" (קודם ששון
ושמחה, ואח"כ מועדים טובים) - מדוע משנה הרמב"ם וכותב בסדר הפוך: "שהם עתידים להיות ימים טובים
וימי ששון ושמחה" (קודם יום טוב, ואח"כ ששון ושמחה)?!

והביאור בזה:

"ששון ושמחה" מורה על ענין נעלה יותר מאשר "מועדים טובים" ("ימים טובים") - כי: (א) "מועדים
טובים" ("ימים טובים") קאי על כל משך הזמן דהיו"ט, ואילו "ששון ושמחה" קאי על סעודת יו"ט, "אין
שמחה אלא בבשר, ואין שמחה אלא ביין", (ב) ובפנימיות הענינים: "מועדים טובים" ("ימים טובים") מורה
על ענין שבמידה והגבלה, בדוגמת כללות ענין הזמן, "מועד" מלשון זמן קבוע כו', ואילו "ששון ושמחה"
מורה על ענין שלמעלה ממדידה והגבלה לגמרי - כי שמחה פורצת גדר.

והנה, כאשר הולכים בסדר מסודר, מן הקל אל הכבד - הסדר דביטול ימי הצומות והפיכתם לימי שמחה
הוא: לכל לראש - "כל הצומות האלו עתידים ליבטל", ואח"כ "הם עתידים להיות ימים טובים", ורק לאח"ז
באים לתכלית השלימות - "ימי ששון ושמחה".

וכמובן בפשטות שהדילוג מ"יום צום" ל"ימי ששון ושמחה" הוא - דילוג שלא בערך [וע"ד מארז"ל (תענית
כו, א) שאין קובעין תענית "באחד בשבת, כדי שלא יצאו ממנוחה ועונג ליגיעה ותענית" - וכמו"כ מובן בנוגע
ליציאה מיום צום לימי ששון ושמחה].

ועפ"ז מובן מדוע משנה הרמב"ם מסדר הפסוק, וכותב "עתידים להיות ימים טובים וימי ששון ושמחה":
כאשר הרמב"ם כותב פס"ד להלכה - הרי זה צריך להיות מתאים לכל האופנים, היינו, שאי אפשר בלאו
הכי. ולכן, כאשר הרמב"ם מדבר אודות ענין הגאולה (שאז יבטלו הצומות כו'), הרי זה צריך להיות באופן
הכולל גם את הגאולה באופן ד"לא זכו".

ולכן, מוכרח הרמב"ם לכתוב את סדר הדברים באופן דמן הקל אל הכבד: לכל לראש - "הם עתידים להיות
ימים טובים", ולאח"ז - "ימי ששון ושמחה", תכלית השלימות.

אבל בפסוק מדובר אודות ענין הגאולה כפי שהיא באופן ד"זכו", היינו, שבנ"י נמצאים במעמד ומצב
ש"מיכאל השר הגדול העומד על בני עמך" (דניאל שם) - ללמד זכות על בני" - אומר שהגאולה צריכה להיות
באופן ד"זכו אחישנה" - ולכן, הסדר בפסוק הוא: "לששון ולשמחה ולמועדים טובים", היינו, שלכל לראש
בא (מלמעלה) הענין העיקרי ("ששון ושמחה"), ואח"כ הרי זה נמשך גם בענינים שלמטה מזה (כולל במדידה
והגבלה דזמן) - "מועדים טובים".

כו. ההוראה מזה בעבודת האדם:

כללות עבודת האדם - ע"ד הרגיל - צריכה להיות באופן מסודר, "תמידים כסדרם", היינו, מן הקל אל הכבד.
זאת אומרת: לאחר ההקדמה ד"בכל מאדך" שבפ' ראשונה דק"ש, באה העבודה המסודרת דפ' שני' דק"ש -
"בכל לבבכם ובכל נפשכם".

אבל אעפ"כ, בימינו אלו צריכה להיות העבודה באופן ד"חטוף ואכול חטוף ושתי" (כפתגם כ"ק אדמו"ר
מהורש"ב נ"ע) - גם כאשר אין זה באופן ד"תמידים כסדרם".

ובפשטות: בראותו יהודי שהוא במעמד ומצב ד"ערום", "אין בו תורה ומצוות" (כנ"ל סי"א) - אינו עושה
חשבונות בנוגע לסדר העבודה, "תמידים כסדרם" כו', אלא תיכף ומיד (חטוף ואכול כו') הרי הוא מתנהג באופן
ד"כי תראה ערום וכסיתו", עי"ז שמקרב לעניני יהדות, תורה ומצוות, ובאופן ד"שלימות התורה", ואז הרי
הוא עושה ממנו "יהודי שלם", "שלימות העם", ומביאו (ביחד עם כל בני"י) לארץ ישראל השלימה, "שלימות
הארץ".

ומאחר שבימינו אלו העבודה היא באופן דחטוף ואכול כו' (ולא באופן ד"תמידים כסדרם") - מובן, שע"ז
זוכים לגאולה העתידה באופן של דילוג, "זכו אחישנה", ובאופן שימי הצומות נעשים "לששון ולשמחה
למועדים טובים" (כלשון הכתוב),

בגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו.

לקוטי שיחות פרשת ויחי כרך ה

מתורגם ללשון הקודש

18 "וישאו אותו בניו" טעונות ביאור רק לפי דעת רבי נחמיה,
19 ואילו לפי דעת רבי יהודה אין צורך לפרשן, כי משמעותן
20 מובנת מפירוש קודם של רש"י (בפרשת וישב).

ב.

היתרון שבכל אחד מן הפירושים

21 מלימוד פירוש רש"י בפרשת וישב יוצא, במבט ראשון,
22 שהיתרון בפירוש הראשון, "אחיות תאומות נולדו...", הוא,
23 שלפיו משמעות המלה "בנותיו" היא כפשוטה; והמעלה
24 בפירוש השני "בנותיו – כלותיו" היא, שלפיו אין צורך
25 בחידוש כה עצום, שהיו ליעקב בנות רבות, דבר שאינו
26 מוזכר כלל בכל התנ"ך!

27 ובמיוחד, כאשר במקרים דומים יש בתורה לפחות רמז
28 לכך – על שלוש התאומות שנולדו עם קין ועם הבל,
29 רומזת התורה על ידי הוספת המלה "את" שלוש פעמים;
30 וכן התאומה של בנימין (לפי הפירוש של "ורבותינו
31 דרשו") נלמדת על ידי המלה "גם"⁸, שהתורה מוסיפה שם.
32 וכיון שלגבי כל השבטים האחרים אין שום רמז לענין זה
33 (חוץ משמעון, שלגביו נאמר⁹ "ויתן לי גם את זה"¹⁰),
34 מוכח, שלא היו להם תאומות¹¹.

(לבד ממנשה ואפרים – וכהמשך בפרש"י). (ב) לפי פירוש"י (אליבא דר"י –
שלשיטתו פ"י הרמב"ן דברי רש"י דפרשתנו) בפ' וישב (שם) ופ' ויגש (מו,
י"ד) שאול ושלח לא היו מבנות כנען (משא"כ אליבא דר"י – לשיטת רש"י
– שלכן גם שאול ושלח לא נשאו את ארונם (ראה לעיל ע' 228 הערה 3)).

(6) רא"ם כאן. גר"א וישב שם.
ברמב"ן פ' וישב שם (וראה גם ש"ח שם): שכונות ר"י ב"כנעניות" אינו
לכנעניות ממש (ובא רק לשלול דעת ר"י שנשאו את אחיותיהן), כי אם
להנשים שבאו לארץ כנען משאר הארצות. עיי"ש. אבל א' אין זה פשוט ל'
רש"י. (ב) מפירש"י שבפרשתנו מוכח שהכוונה לכנעניות ממש. וכמ"ש בגר"א
שם. וראה להלן הערה 33.

(7) בראשית ד, א"ב ופרש"י שם. (וכ"ה גם בב"ר פכ"ב, ג וברש"י שם).
(8) וישלח לה, יז ופרש"י שם. (וכ"ה גם בב"ר פכ"ב, ח וברש"י ומ"כ
שם).

(9) ויצא כט, לג (ד"א"ת מיותר*). ויש לומר, שגם לפי דעת ר"י, נולדה
תאומה עם שמעון (ולפי דעת ר"י, נולדה עמו תאומה יתירה). ומה שרש"י לא
פירש זה גבי שמעון – כי סומך עצמו על מה שפירש גבי קין והבל (ד, ב).

ועפ"י יומחק

(א) מה שרש"י (בפ' וישב) כותב את פירושו על "וכל בנותיו" – אף
שלכאורה תיבת "בנותיו" לחוד, ג"כ אינה מובנת בלא פרש"י, שהרי היא ל'
רבים –

א.

"וישאו אותו בניו"

1 על המלים "וישאו אותו בניו"¹ מפרש רש"י: "ולא בני
2 בניו... שהם מבנות כנען..." (כלומר, שבני יעקב נשאו נשים
3 כנעניות). אך בפרשת וישב², בפירושו על המלים "וכל
4 בנותיו" מסביר רש"י, שיש בכך מחלוקת³: "רבי יהודה
5 אומר אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבט, ונשואם.
6 רבי נחמיה אומר כנעניות היו, אלא מהו וכל בנותיו –
7 כלותיו, שאין אדם נמנע⁴ מלקרוא לחתנו בנו ולכלתו
8 בתו". יוצא מכך, שבהסבר לפסוק זה נוקט רש"י בשיטת
9 רבי נחמיה⁵, ש"כנעניות היו"⁶.

10 ואינו מוכן: הדיוק "בניו" – ולא בני בניו" הוא בלשון
11 הפסוק, והוא צריך להתאים לכל השיטות שבתורה שבעל-
12 פה, כולל שיטת רבי יהודה, שהשבטים נישאו ל"אחיות
13 תאומות" שלהם, ולא לכנעניות, ובמיוחד כאשר פירוש זה
14 של רבי יהודה הוא הפירוש הראשון והעיקרי בין שני
15 פירושי רש"י בפרשת וישב. ואם כך, מדוע אין רש"י מבאר
16 מה הטעם של "ולא בני בניו" לפי דעת רבי יהודה?

17 מוכרחים לומר, שמזה עצמו אנו לומדים, שהמלים

(1) פרשתנו נ, יג.

(2) לו, לה.

(3) תנחומא באבער וישב יד"ד. יל"ש עה"פ. וראה גם ב"ר פפ"ד, כא
ובמפרשים שם.

(4) מלשון רש"י "שאין אדם נמנע מלקרוא" (כבב"ר וביל"ש שם) – ולא
"כי דרך אדם לקרוא" (כברעת זקנים מבעה"ת, ועד"ז הוא במדרש שכל טוב
ובמדרש אגדה) – משמע שיש איהו חשש בקריאה זו, אלא שמ"מ אין אדם
נמנע כו'. והביאור בזה פשוט: כשקורא אדם לחתנו בנו ולכלתו בתו, הרי
מקום לטעות שכונתו היא "בנו" ו"בתו" ממש, ובמילא יאמרו שאח נשא את
אחותו. ולכן כותב רש"י, (שאעפ"כ) אין אדם נמנע כו'.

ועפ"י מוכן בפשטות מה שרש"י אינו מביא הוכחה ממה שנעמי קראה
את כלותי "בנותיו" (כברמב"ן כאן, וכבב"ר לב"ר שם) – כי שם ה' זה לאחר
מיתת בעליהן, והחשש הוא רק בנוגע לאלו שזוכרים שהיו נשואות לבני,
ועיקר החידוש – במה שאין אדם נמנע מלקרוא (לחתנו בנו) ולכלתו בתו, הוא
בחיי (בתו) ובנו.

(5) ברמב"ן פ' וישב (לה, ב) מבאר פרש"י ולא בני בניו – שהטעם: "לפי
ששאל בן שמעון ושלח בן יהודה היו מבנות כנען ולכן יוציא את כולם",
ולפי"ו (אפ"ש) פרש"י שבפרשתנו הוא (גם) לדעת ר"י. אבל נוסף על מה
שצריך ביאור: למה יוציא את כולם מצד שאול ושלח, (א) מפשטות לשון
רש"י "ולא אחד מבניהם שהם מבנות כנען" משמע שקאי על כל בני השבטים

(* לכאורה י"ל שכן הוא סגנון הכתוב – וכמו ח"ש כד, לו, כה, ה ועוד.

וכן י"ל ג"כ בפרש"י ותלד את קין – שזהו הסגנון לאחרי "ותלד" וכמוש"כ שם (ד, יד), ובכל הדורות שמאדם ועד אברהם, שהרי אאפ"ל שנולדו תאומות עם שם חס ויפת.
ובכ"ז פרש"י דאת קין כו' מרבה תאומות: (א) באותו הפסוק מסיים "את ה" ופי' עס, (ב) בפסוק שלאח"י – ב"פ "את" – כ"ז מכריח לומר אשר "ג" אתים יריבנים הם כו' עם קין
ועם הבל כו'.

ועפ"י מתורגם מה שרש"י שם: (1) מאחר פי' "את קין", לאחר פי' "את ה", (2) מדגיש שיש ג' אתים.

י"ל דמזה גופא דכותב בסגנון זה (ולא "יוסיף לי בן" – ע"ד ל, כד – או כיו"ב) משמע ד"את" שבכאן ירביי הוא, וע"ד הנ"ל בקין והבל.

נחמיה מתאים יותר לתוכן פרשת ויצא בכללותה, ששם
 אין רמז לכך שנולדו ליעקב ילדים נוספים¹³.
 (ב) בפרשת וישלח, על המלים "כי גם זה", המופיעות
 בקשר להולדת בנימין, אומר רש"י, בפירושו "ורבותינו
 דרשו": "עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין נולדה
 תאומה יתירה". ואינו מוכן: כיון שבפרשת וישב סובר
 רש"י, שהפירוש "אחיות תאומות נולדו" אינו כל כך
 מתקבל, עד כדי כך שיש צורך להוסיף פירוש אחר,
 המוציא את המלה "בנותיו" ממשמעותה הפשוטה, הרי כל
 שכן שבפרשת וישלח, כאשר, לכאורה, אין הכרח לחדש

1 אך לפי פירוש זה צריך להבין:
 2 (א) כבר הוסבר¹² ההבדל שבין שיטת רבי יהודה לבין
 3 שיטת רבי נחמיה, שרבי יהודה מדגיש את הענין בכללותו
 4 – הוא מפרש את הפסוק בהתאם לענין באופן כללי, בלי
 5 להתאימו לביאור המלה כפרט. לעומת זאת, רבי נחמיה
 6 מבאר בעיקר בהתאם למשמעות המלה המסויימת, למרות
 7 שאין התאמה לפרשה בכללותה.
 8 והנה, לפי ההסבר דלעיל, יוצא שבענינו ההבדל
 9 ביניהם הוא בדיוק להיפך: פירושו של רבי יהודה מתאים
 10 יותר למשמעות המלה "בנותיו", ואילו פירושו של רבי

אלא – לשון רבים מוכן הוא, כי (נוסף על מה שלהפירוש ד"ורבותינו
 דרשו" נולדה תאומה עם בנימין גם לדעת ר"נ) גם לפי פשוטו נולדה תאומה
 עם שמעון. (וראה להלן סעיף ו' – באופן אחר).

(ב) דיוק לשון רש"י "אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושבת" – בכדי
 להדגיש שכונתו היא לכל שבט ממש*.

ולכאורה, מאיה טעם קס"ד לחלק בין השבטים. ואת"ל שיש טעם לחלק
 – מהי הראי' שלא לחלק. וע"פ הנ"ל מוכן, דמקום לומר דרי החידוש
 דתאומות נולדו עם בני לאה ורחל, שעכ"פ נרמז בכתוב שילדו תאומות (עם
 שמעון ובנימין) אבל מנ"ל בנוגע בבלהה חלפה? והראי' שלא לחלק – דהרי
 מוכרח שכל השבטים נשאו את אחיותיהן, כדלקמן סעיף ג' וסעיף ה', ולולא
 בלהה חלפה (א) אין רק ח' (או ט***) תאומות, (ב) בני לאה איך ישאו אחותם
 מן האם?

(10) ומ"ש (מקץ מג, כט. ויגש מו, טו) גבי בנימין ודינה "את", י"ל שאינו
 מרבה תאומה, לפי שהפסוק שם אינו מדבר בלידתן (וראה חזק"ג מהרש"א
 ב"ב קכג, סע"א).

ושאני "זאת אחד עשר ילדיו" שמרבה גם התאומות (כדלהלן סוף הערה
 11) – כי מכיון שזה שנוולדו תאומות יודעים כבר, שפיר י"ל שהכונה ב"ויקח
 גר ואת אחד עשר ילדיו" היא שלקח גם את התאומות שנולדו עמהם.

(11) ועפ"י יוכן מ"ש רש"י (וישלח לב, כג) "ורדנה היכן היתה, נתנה
 בתיבה כו' ולכן נעשה". דלכאורה, להפירוש שאחיות תאומות נולדו עם כל
 שבט, הוצרך להקשות גם על שאר בנותיו "והיכן היו" (ולפי מ"ש בהערה 9
 – על התאומה שנולדה עם שמעון גם לדעת ר"נ)

[וגם כשאמר שקושיית רש"י על דינה דוקא היא, לפי שבהפסוק "זאת
 אחד עשר ילדיו" אין התלמיד יודע עדיין שעם כל שבט נולדה תאומה (ודלא

*) ומה שבפ' וישלח (לה, יז) כתוב רש"י "עם כל שבט" – ולא "עם כל שבט ושבת" – כי פירושו שבפ' וישלח קאי גם להסברא (דלהלן בפנים ההערה) שרק עם בני לאה ורחל
 נולדו תאומות.

עוד י"ל: אפילו באם נאמר שלפי סברא זו נולדה עם בנימין רק תאומה אחת (כדלהלן בשולי הגליון ג') (שלאח"י). ורש"י הרי כתוב תאומה יתרה – מוכן מזה שפ' כאן הוא
 לפי הדעה שגם עם בני בלהה חלפה נולדו תאומות (כדלהלן שם וראה גם להלן הערה 36), וא"כ – (עפ"י ר"ג) חול"ל שבט ושבת? והתירוץ: מכיון שהזיכה ש"עם כל שבט נולדה
 תאומה" מוכנת מעצמה, גם בלי פירוש, כדלהלן סעיף ה' (ורש"י כתוב זאת רק בדרך אגב – בכדי לסיים שעם בנימין נולדה תאומה יתירה, כדלהלן סעיף ד'). הרי אינו צריך
 להדגיש (באופן דרשני) שכונתו היא לכל שבט ממש. משא"כ בפ' וישב (ששם מקום ביאור דינה זו – ולא דרך אגב. ועוד) שמדיוק "וכל בנותיו" מוכח כדעת ר"נ (כדלהלן סעיף
 ו') ובכל זה מחדש רש"י (בפירושו הראשון) אחיות תאומות נולדו כו', צריך להדגיש בפירוש שכונתו היא לכל שבט ממש.

(**) כי החידוש שתאומות נולדו עם כל בני לאה ורחל – אפשר ללמוד בב' אופנים:

(א) ממה שגרמו בכתוב גבי שמעון ובנימין. ולפ"י י"ל שעם כל אחד מהם (מכלל שמעון ובנימין שבהם רמז הכתוב) נולדה רק תאומה אחת. ולפ"י היו רק ח' תאומות. (ולפי אופן
 זה, מ"ש רש"י "ועם בנימין נולדה תאומה יתירה" הוא לפי דעת ר"י שגם עם בני בלהה חלפה נולדו תאומות (וכדלהלן סעיף ד' וה').

(ב) שגם באם ה' נרמז רק בבן אחת מהן (לאה או רחל), היינו למדים שנוולדו תאומות עם כל בני לאה ורחל – כיון שריו אחיות דומות זו לזו בתכלית, עד שלולא סימנים א"א
 להבדיל ביניהן בליה (ויצא כס, כה ובפרש"י).

(ובזה מוכן: (א) מ"ש (כס, לא) "וירא ה' כי גו' (ולכן דוקא) ויפתח גו' (כי לולא זאת – ה"ה בשורה לאחזרתה רחל) ורחל עקרה". (וזה מוכן בפשטות כ"כ עד שרש"י א"צ לפרש
 את זה). (ב) הוראות של רחל, שזוקקה לאה למע"ט בכדי לזכות לבנים (פרש"י ל, א).

ומכיון שגם מצד התאומה שגרמו גבי שמעון היינו יודעים שגם עם בני רחל נולדו תאומות, צ"ל (גם לדעת ר"נ) שכונת הכתוב בג"ס ש"נאמר גבי בנימין היא שנוולדה עמו
 תאומה יתירה

(ועפ"י מוכן גם מה שהרגיעה אותה המילדת "אל תירא כי גם זה לך בן" – שהסיבה ד"תתקש" היא לפי שנוולדה עמו תאומה יתירה (על של יוסף).

ולפי זה היו ט' תאומות.

1 שהיו ליעקב ילדים נוספים מלבד המזכירים בתורה¹⁴, הוא
2 היה צריך לפרש, ולפחות כפירוש שני, שרק עם בנימין
3 נולדה תאומה יחידה, ולא עם האחים האחרים?

4 (ג) מדוע צריך רש"י להוסיף בפירושו הראשון על "וכל
5 בנותיו" את המלה "ונשאום", והרי משמעות המלה
6 "בנותיו" כבר מובנת בכך ש"אחיות תאומות נולדו..."? וכן
7 מיתרות, לכאורה, המלים "כנעניות היו" לפי הפירוש
8 השני – אם "כלותיו" נקראות "בנותיו", מדוע יש לציין מי
9 היו "כלותיו", אם כנעניות אם לאו?

10 (ד) אם הפירוש השני חולק על הראשון רק מפני שקשה
11 לקבל את החידוש של "אחיות תאומות נולדו", צריך היה
12 הפירוש השני לשלול חידוש זה במפורש, ולהדגיש שלא
13 נולדו אחיות תאומות עם בני יעקב¹⁵?

ג.

רש"י מיישב בפירושו שני קשיים

14 ההסבר לכך הוא:

15 במלים "וכל בנותיו", שאותן מבאר רש"י, יש שני
16 קשיים: (א) משמעות המלים עצמן, שהרי ליעקב היתה רק

(14) ובפרט שההוכחה לזה [שלא נולדו תאומות, כי לא נרמז בהכתובים
כלל] שייכת שם יותר מכאן, מכיון ששם המדובר הוא בנוגע לידת בנימין
[וכבהערה לפנ"ז].

(15) לכאורה אפשר להוסיף עוד קושיא: התיבות "כנעניות היו" שוללות
לכאורה רק "ונשאום" ולא "אחיות תאומות נולדו כו" (ועליהן קאי "וכל
בנותיו", ונאמר דלפי' הב' מפרש "וכל בנותיו" כנעניות היו – כי אפ"ל כן,
שהרי לכ"ע דינה יש כאן ונכללה ב"בנותיו". וע"פ הנ"ל – גם התאומות
דשמעון ובנימין). וכיון שאינו שולל אחיות תאומות מה מקשה "אלא מהו וכל
בנותיו" – אבל אינו. כי יש לומר ש"כנעניות היו" קאי על התיבות "וכל
בנותיו" שרש"י מעתיק ומפרש אותם. ולפי' הא' ניחא, כי לדעה זו קאי (גם)
על האחיות התאומות. אבל לדעת ר"נ דקאי (גם) על [כלותיו] כנעניות, קשה
"אלא מהו וכל בנותיו", דהול"ל "בנותיו וכלותיו". וראה לקמן בזה.

(16) ראה לעיל הערה 9.

(17) בראש"ע שם ש"וכל בנותיו" הוא בתו ובת בנו (סרח בת אשר). אבל
(א) לפי פרש"י בפ' פנחס (כו, מו) שסרת היתה קיימת בשנת הארבעים ליציאת
(ולפי פרש"י ש"ב (כ, יט) מ"מדרש אגדה – גם בימי דוד ויואב), מסתבר
לאחר את לידתה ככל האפשרי ולומר שנולדה בסמיכות להכניסה למצרים.
(ב) אפילו אם נאמר שנולדה כמה שנים לפני מכירת יוסף (באופן שהיתה
שייכת כבר לנחם), ואז מוכרח שב"בנותיו" נכללת גם היא (ראה בהערה
שלאח"ז), הרי עיקר פ"י "בנותיו" הוא בנותיו ממש (ולהעיר מפ' ויגש מו, ז:
בנותיו ובנות בניו), ולכן אינו מסתבר שהלשון "וכל בנותיו" (שני ריבויים) הוא
מפני שסרח נכללת ב"בנותיו" ואשר זהו רק בדרך טפל.

(18) ומה שלא מסופר בתורה שגם בני בניו באו לנחמו – י"ל לפי שנכללים

בת אחת (או שתיים)¹⁶, ואף לפי "ורבותינו דרשו" היו לו
רק שתי בנות (או שלש)¹⁶, וכיצד מתאים הביטוי "וכל
בנותיו", שמבטא כמות גדולה יותר¹⁷? (ב) מדוע מזכרות
רק "כל בנותיו", ואין מסופר על כלותיו, אשר בודאי גם
הן באו לנחמו¹⁸?

רש"י מיישב בפירושו שני קשיים אלו: (א) "אחיות
תאומות נולדו עם כל שבט ושבט" – ובכך מבואר הביטוי
"וכל בנותיו"; (ב) "ונשאום" – ובכך מובן מדוע מזכרות
רק "בנותיו" (בנוסף ל"בניו") ולא חתניו¹⁹ וכלותיו.

רש"י אינו מוסיף פירוש שני מפני הקושי בענין
הראשון (על כך שאין מוצאים רמז לתאומות של השבטים
כבתאומות של קין והבל) – שהרי קושי זה אינו כה גדול
עד כדי ביאור המלה "בנותיו" שלא כפשוטה, כבפירוש
השני – אלא מפני הקושי בענין השני, של "ונשאום":

הרי ידוע²⁰, שהאבות קיימו את כל מצוות התורה, על
אף שלא נצטוו על כך. וכיון שעל אברהם נאמר²¹ "למען
אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחרי", מובן, שגם אצל
יעקב היה "יצוה את בניו", ואף בני יעקב – לפחות
בהיותם בקרבת יעקב²² – קיימו את כל המצוות²³. לכן

ב"בניו", דהרי בני בניו הם כבנים (רש"י וירא כ, יב) (נוסף על שאפ"ל
שעדיין קטנים היו).

(19) ועפ"י מובן מ"ש רש"י (בדברי ר"נ) "לחתנו בנו" – דלכאורה מיותר
– בכדי לתרץ מדוע לא נאמר שגם חתניו באו לנחמו.

אלא שמ"מ מעתיק רש"י רק התיבות "וכל בנותיו" ולא גם "כל בניו" –
כי כל הנושא (מדוע לא נזכרו בכתוב גם חתניו) הוא דוקא לאחר שרש"י
מחדש "אחיות תאומות נולדו כו". ומכיון שגם ר"נ אינו חולק ע"ז (וחולק
רק על "ונשאום")*, לכן הוצרך להוסיף "לחתנו בנו" (דמרווח יותר לומר
שעכ"פ המבוגרות נישאו).

(20) ראה רש"י תולדות כו, ה (בנוגע לאברהם (וראה גם וירא יט, ג בנוגע
ללוט – וראה שם סוף פסוק א')). שם, יב: כז, ג, ט (בנוגע ליצחק). וישלח
לב, ה (בנוגע ליעקב).

(21) וירא יח, יט.

(22) ראה על דרך זה – על דרך החסידות, בלקו"ש ח"ה ע' 373-4 בנוגע
להאבות (שכל אחד מהם היתה עבודתו בקו אחר) – שאף את"ל שהנהגתו
של יצחק היתה בקו הגבורה גם בחיי אברהם, מ"מ פשוט שבמקומו של אברהם
התנהג בקו חסד – מדתו של אברהם. ועד"ז בנוגע להנהגת יעקב במקומו
של יצחק. עיי"ש בארוכה ובהערות שם. וע"ד הפס"ד דבאתרי' דרב צ"ל כרב
(שבת יט, ב).

(23) אף שהדורות שלאחריהם לא שמרו כל המצוות קודם שנצטוו, שהרי
עמרם נשא את יוכבד דודתו (וירא ו, כ). וגם השבטים (כשהיו בריחוק מקום
מיעקב) לא קיימו כל התורה, כדמשמע מ"ש (מקץ מג, טז) "טבוט טבה גוי'
כי אתי יאכלו האנשים גוי'", והרי הם חשבו שהשוטח הוא עכו"ם*.

(*) ועפ"י מ"ש לקמן הערה 38, ש"נ חולק גם על "אחיות תאומות נולדו" – י"ל שמה שהוצק להוסיף "לחתנו בנו" הוא בכדי לתרץ למה לא נזכר בכתוב בעלה של דינה (שלישית
ר"נ – אינה "הכנענית" אם שאול, וכדלעיל הערה 5 בסופה. וראה ג"כ לקמן הערה 34, וכן בעלה של התאומה דשמעון (ובנימין).

אלא שמ"מ מעתיק רש"י רק "כל בנותיו" ולא "כל בניו" – כי אין הכרח שאז נישאו כבר ונפרס שבדעת ר"נ ר"ו רק ב' מבוגרות (דינה והתאומה דשמעון, משא"כ התאומות
דבנימין היו אז רק בנות ט' שנים לערך) עד כדי להקשות קושיא בכתוב – (משא"כ כשמתיישב דרך אגב דכלותיו).

(**) בחולין צא, א: פרע להן בית העזיזות. אבל ממה שרש"י אינו מביא פירוש זה (אפי' לדעת ר"נ), מוכח שנאין זה פשוטו של מקרא וגם) לא נהורו בזה.

ומה שלא פירש רש"י "והכן – טול גיד הנשה בפניהם" (כבחולין שם) – אף ש"לא יאכלו ב"י את גיד הנשה" (וישלח לב, לג) – כי זה יכול כאו"א ליטול בעת אכילתו.
ע"ד המדרש וכו' האם גם השבטים קיימו כל התורה כולה – ראה פרשת דרכים (בתחלתו). בית האוצר (בתחלתו). ושל"נ. ועוד.

ד.

"עם כל שבט נולדה תאומה" - כבר ידוע?

אך עדיין נדרש הסבר²⁹: מובן בפשטות, שכאשר אומר רש"י בפרשת וישלח "עם כל שבט נולדה תאומה ועם בנימין...", הרי לגבי "כל שבט" אין הוא לומד זאת מ"כי גם זה", שהרי מלים אלו מתייחסות רק להולדת בנימין ואינן קשורות להולדת כל שבט, והכרחי לומר, שהעובדה ש"עם כל שבט נולדה תאומה" כבר היתה ידועה. ורש"י מזכיר כאן ש"עם כל שבט..." רק כדי להבהיר: שהמלה "גם" המופיעה אצל בנימין בלבד, מרבה "תאומה יתירה", שעמו נולדה תאומה יותר מאשר עם שאר השבטים.

וצריך להבין:

(א) מנין אכן פשוט כל כך (כבר לפני הענין של "וכל בנותיו", עם כל הנובע מכך, כדלעיל) ש"עם כל שבט נולדה תאומה"?

(ב) אם אכן הדבר כה פשוט, צריך היה רש"י לציין במלים "וכל בנותיו" רק את הפרט שמתחדש, שהשבטים

1 קשה לומר, שהם נישאו לאחיותיהם מן האב, שנאסרו
2 במתן תורה²⁴.

3 משום כך מוסיף רש"י פירוש שני: "כנעניות היו" –
4 שהשבטים לא נישאו לאחיותיהם, אלא ל"כנעניות"²⁵. אך
5 לפי זה קשה מדוע מוזכרות בפסוק רק "בנותיו" ולא כלותיו?
6 ועל כך אומר רש"י שב"בנותיו" הכוונה היא גם²⁶ לכלותיו.

7 בכך תובן גם ההתאמה בפרט נוסף²⁷ של פירושי רבי
8 יהודה ורבי נחמיה בעניננו לשיטותיהם במספר מקומות
9 בפירוש הפסוקים: בכמה מקומות אנו מוצאים²⁸, שרבי
10 יהודה מסביר את משמעות הפסוק לפי המובן מהפרשה
11 עצמה, אף כאשר הפירוש מבטא פגם ב"כבודם של
12 ישראל". וכך הוא מסביר גם כאן, כמובן מהמשך הפרשה,
13 למרות המשתמע מכך שהשבטים לא שמרו על האיסור
14 המאוחר יותר של נישואין לאחות. לעומת זאת, רבי נחמיה
15 אינו נמנע מביאור דחוק לפסוק, למען שמירת כבודם של
16 ישראל, ולכן הוא מבאר "בנותיו – כלותיו", כדי להימנע
17 מהמסקנה שבני יעקב לא קיימו בשלמות את תרי"ג המצוות.

שייכות לקרן; סדום היינו או"ה, ור"י מפרש הכתובים כפשוטם – אף שהוא
הר"ן הידור בכבודן של ישראל.

אבל עדיין אינו מובן: מפרש"י עקב שם "א"ל ר"נ. פיה ולא פיותיה"
מוכח שעיקר הטעם מה שר"נ חולק על ר"י הוא מצד דיוק תיבת פיה, אבל
מצד ההידור בכבודן של ישראל לבד לא ה' חולק על ר"י להוציא "בקרב כל
ישראל" מפרשטו (אף שר"נ מדייק יותר בהפרטים, ו"בקרב כל ישראל" נוגע
לכללות תוכן הכתוב ולא לדיוק תיבה פרטית, כמשנ"ת בארוכה בשיחת ש"פ
עקב תשכ"ו). ובפנים מבאר שמצד ההידור בכבודן של ישראל, מפרש תיבת
"בנותיו" [דיוק בתיבה פרטית – שלפי דעת ר"נ זהו העיקרן שלא כפשוטו?
ולכן צ"ל כדלהלן סעיף ד].

(29) ונוסף לזה:

(א) לפי הנ"ל ש"כנעניות היו" שולל רק "ונשאום"***, צריך לומר
שכוונת רש"י ב"אלא מהו וכל בנותיו" היא: למה נאמר רק וכל בנותיו ולא
הוסיף גם כלותיו (כנ"ל). אבל מפשטות לשון רש"י משמע שקשייתו "אלא
מהו וכל בנותיו" היא על התיבות וכל בנותיו גופא. ועוד: באם כוונתו להקשות
מדוע נאמר רק בנותיו, הוי ל' לכתוב "אלא מהו בנותיו", וממ"ש "מהו וכל
בנותיו" מוכח שהוקשה ל' לשון זה, לפי ש"וכל בנותיו" מורה שהיו לו (סוגי)
בנות רבות – וכדלקמן בפנים.

(ב) באם כוונתו רק לשלול "ונשאום", הול"ל "ונכריות היו" [אף שבדוחק
י"ל שנקט "כנעניות" רק בדרך אגב (כי מכיון שגרו בארץ כנען מסתבר שלקחו
כנעניות – "מבנות הארץ" (תולדות כז, מו)), אבל עיקר כוונתו היא שלא נשאו
את אחיותיהן].

אלא שיש לומר (בדוחק עכ"פ) שהשבטים לא אכלו את הבשר, לפי
שחשבו שהוא נבילה

(ואין להוכיח שהשבטים אכלו בשר בסעודה זו ממ"ש בתרגום אונקלוס
(מג, לב), הובא בפירוש: "ארי בעירא דמצראי דחלין ל"י* עבראי אכלין" כי
זהו ביאור הנהגת עורכי השולחן: למה "וישימו לו לבדו ולהם לבדם" – ואין
מזה רא"י לא הנהגת השבטים בכלל ולא להנהגתם בפעם הזאת בפרט).
ומה שיוסף צוה לטבוח טבח עבור השבטים – "כי אתי יאכלו האנשים"
– הוא דמיון שחשדן אפילו במה שנצטוו (רש"י וישב לו, ב) – לא חשב שאחיו
מחמירים לקיים המצוות שלא נצטוו עליהם. ואין בזה משום ולפני עוור גר
– שהרי לא נצטוו כלל**.

וראה בארוכה בכ"ז לקר"ש חל"ה ע' 181 ואילך.

(24) אחרי יח, ט.

(25) ובזה לא ה' איסור, כי האיסור ד"לא תתחתן בם" (ואתחנן ז, ג) הוא
מפני "כי יסיר גר ועבדו אלקים אחרים" (שם, ד), ובמילא היכא שליכא טעם
זה [שהרי פשוט שהנשים שנישאו להשבטים לא הסירו כו], ליכא האיסור
(ע"ד מ"ש רש"י שופטים כ, יח. וראה גור"א וישב לו, ב). וכן מוכרח מפרש"י
ח"ש (כד, ח): "וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" אף שאמוריים היו
(לך יד, יג).

(26) שהרי בודאי באה דינה (ותאומת שמעון ובנימין) לנחמו.

(27) שנוסף על הנ"ל ס"ב.

(28) ראה פרש"י עקב (יא, ו) והאזינו (לב, מג), שר"נ מהדר (אף שדוחק
בפירוש הענין) בכבודן של ישראל – שלא ה' שינו בשטח דישאל שאין לו

(* ואע"פ ד"דחלין ל"י", בכל זה אמר יוסף לא"שר על ביתו" וטבח טבח. כי היו גם בהמות דלא דחלין ל' [וראה רש"י וישב לו, ז]: "שחכתי בהמות המלך". וממ"ש רש"י ויגש מו, ו: "ונל צאן שלי" מוכח שאפי' בצאן היו כאלו דלא דחלין ל' – וממ"ש (ויגש מו, לד) "כי תועבת מצרים כל רעה צאן", בהכרח לפרש שהוא לפי שהשבטים היו ודעים כל צאן – גם דדחלין ל'. וראה פרש"י בא (יא, סוף פסוק ה') שעבדו רק לבכור (וואף ששם נאמר "וכל בכור בהמה" – כן הוא בכל המינים וגם ב"צאן". וראה רש"י בראשית ד, כ לרועי בהמות... מרעה צאנו). – ואכמ"ל בזה.

(**) יתרה מזו י"ל, שבאם היו מצוים על איסור נבילה, הרי גם באם ה' הבשר זבוח כדן – לפי תיב"ע דאשר על ביתו זהו מנשה – (אבל אין להוכיח שר"י כן ממה שנאמר "כי אתי יאכלו" שיוסף אמר שיאכל מטבח זה – כי פשטות הכתוב (מג, טו) הוא דאשר על ביתו נצטווה ענין חדש, השיך להאנשים גר ולא הרגיל ושיך ל"אתי" – יוסף).

מכיון שהשבטים חשבו שהוא נבילה צריכים סליחה (ראה ניר כג, א: מי שנתכוון לעלות בידו בשר חזיר כו. וראה גם פשוטו של מקרא – כפרש"י מסות ל, ו: "במה הכתוב מדבר כו"). א"כ יש בזה איסור דלפני עוור.

(***) וממה שר"י אינו אומר בפירוש שלא נולדו אחיות תאומות (כקושיא הד' דלעיל סעיף ב') צ"ל כן, שר"י שולל רק "ונשאום" (וראה לעיל הערה 15).

- 1 נישאו לאחיותיהם התאומות, כדי לבאר מדוע נאמר רק
- 2 "וכל בנותיו"? ויותר מכך: מניסוחו של רש"י "אחיות
- 3 תאומות נולדו..." מוכח, שהדבר נאמר כאן כחידוש.

ה.

מובן מאליו שהשבטים נישאו לאחיותיהם

- 4 ההסבר לכך הוא:

- 5 כאשר הגיע זמנו של יצחק להינשא, השביע אברהם
- 6 את אליעזר "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני"³⁰. וכך גם
- 7 הורה יצחק ליעקב "לא תקח אשה מבנות כנען"³¹, ורבקה
- 8 הדגישה זאת יותר: "קצתני בחיי... – אם לוקח יעקב אשה
- 9 מבנות חת... למה לי חיים"³².

- 10 אך לגבי בני יעקב אין אנו מוצאים במקום כלשהו
- 11 בתורה, שהם יצאו למטרה זו ממקום מושבם אז, כנען,
- 12 לארץ אחרת, או שהם שלחו שלוחים למטרה זו, כמסופר
- 13 בתורה אודות אברהם ויעקב. לפי זה צריך היה להניח
- 14 בפשטות, שנשותיהם היו מבנות כנען³³.

- 15 אך קשה לקבל זאת: כיצד ייתכן לקבוע, שהשבטים
- 16 נישאו לבנות כנען, כאשר הדבר כה מושלל על ידי
- 17 האבות³⁴? לפיכך מובן בפשטות, שהיו לשבטים אחיות,
- 18 והם נישאו להן³⁵. כלומר: סיפור הענינים מלמדנו בפשטות
- 19 את עצם הענין, שהכרחי שהיו לשבטים אחיות שעמן הם
- 20 נישאו³⁶.

קאי על אחיותיהן ולא על נשים אחרות.

ואין סתירה לזה ממ"ש רש"י שם: "ולדברי האומר תאומות נולדו עם השבטים צריכים אנו לומר שמתו לפני ירידתן למצרים" – כי כוונת רש"י ב"ולדברי האומר" כולל גם – (כדלהלן) – ר"י, רק אם נאמר שלדידי לא כל התאומות נישאו (להשבטים)** אבל באם נפרש דברי רש"י (וישב לו, לה) "ונשאו" – כולן דוקא, אז פי' (בויגש) אינו לדעת ר"י***

– כי (א) הוכחת רש"י שם שמתו לפני ירידתן למצרים הוא "שהרי לא נמנו כאן" ולפי דעת ר"י שהתאומות נישאו להשבטים הרי נמנו במ"ש "מלבד נשי בני יעקב", וכמו שהקשו הרמב"ן (שם, טו) ומפרשי רש"י שם**** (ב) לפי דעת ר"י א"א לומר שמתו לפני ירידתן למצרים, כי ממ"ש (שם, ו) "בנותיו גר' הביא אתו מצרימה" מוכרח שהיו לו אז כמה בנות [בנותיו ל' רבים. כדפרש"י גבי "בנות בניו". וראה רמב"ן שם], והרי לדעת ר"י, הכוונה ב"בנותיו" הוא בנותיו ממש ולא כלותיו –

כ"א לדעת האומר שתאומות נולדו אבל לא נישאו להשבטים (על כל פנים – לא נולדו) – היינו כל הדרוש הריבויים שנאמרו בשמעון ובנימין (ור"ג ג"כ בנללם) – ולכן מדייק רש"י "תאומות נולדו עם השבטים", ולא "עם כל השבטים" (כלשונו בפ' וישלח לה, יז) ובפ' וישב לו, לה). (ולר"ג בפרט שלא נישאו התאומות (כנ"ל ס"ג. וראה להלן הערה 39), הרי התאומות לא נמנו ב"מלבד נשי בני יעקב" – לפי דעת ר"ג – אינן יוצאי ירכו של יעקב*****), ולכן צריכים לומר לדעתו שמתו לפני ירידתן למצרים. (36 בדוחק י"ל שכוונתו ב"עם כל שבט נולדה תאומה" היא רק לבני לאה ורחל (כנ"ל באופן הראשון שבשוה"ג השני להערה 9). אבל מכיון ש"אחיות תאומות נולדו עם כל שבט ושש"ן אינו מוכח מ"וכל בנותיו", כ"א מפני שכן מוכח מפשטות סיפור הענינים שבפרשיות הקודמות כנ"ל

(30 חיי שרה כד, ג.

(31 תולדות כח, א.

(32 שם כז, מו.

(33 ואין לומר שישא נשים שלא מז' האומות אלא מאלו שבאו לארץ כנען מארצות אחרות (וראה רמב"ן וישב לה, ב) שפירשו כן בדעת ר"ג) – כי – ע"ד הפשט – לא היו שם כלל. וכדמוכח ממה שהוצרך אברהם לשלוח את אליעזר לחרן בכדי ש"לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני אשר אנכי יושב בקרב" [וגם ב"ואם לא תאבה האשה גר' – קח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא" (ח"ש כד, ח ורש"י שם) – אף שאמוריים היו (לך יד, יג) והם בכלל "ארור כנען", ולא אמר לו שיקח אשה ליצחק מהנשים שאינן מז' האומות], וכן בנוגע ליעקב, שלח אותו יצחק לפדן ארם בכדי ש"לא תקח אשה מבנות כנען".

(34) וכקושיית הגמרא (פסחים נ, א – עה"פ (וישב שם) וירא שם יהודה בת איש כנעני): אפשר בא אברהם והזהיר את יצחק בא יצחק והזהיר את יעקב ויהודה אולי ונסבי.

וקושיא זו היא גם עפ"י דרך הפשט, שלכן החזק רש"י לפרש בפ' וישב שם (כבגמרא שם): "כנעני – תגרא"

[אלא שפירוש זה (בגמרא (ראה גר"א לה, ב. דעת זקנים מבעה"ת לו, לה) וכן ברש"י) הוא אליבא דר"י דוקא ולא אליבא דר"ג, כי (נוסף שאליבא דר"ג אפשר לפרש גם כנעני ממש ואין צורך לפרש "תגרא") אליבא דר"ג מוכרח שגם שלה ה' מבנות כנען, כדלעיל ע' 228 הערה 3, ודלא כמ"ש הרא"ם סוף פרשתנו].

(35) לפי המבואר בפנים מוכרח, שלדעת ר"י נשאו השבטים רק את אחיותיהן ולא נשאו נשים אחרות. ומ"ש (ויגש מו, כו) "מלבד נשי בני יעקב"

(*) ואולי יש לומר שגם לדעת ר"ג צריך לומר שפירוש תיבת "כנעני" שבפסוק זה הוא "תגרא" (אף שר"ג גם כנעני ממש). בכדי לתקן (ראה רמב"ן ובג"א שם: (א) למה הוצרך הכתוב לאמר שרואו כנעני. והרי כל אנשי הארץ הריא כנעניים הם? (ב) למה נאמר "בת איש כנעני" ולא "אשה כנענית" (גם מוסיק "ושמו שונו")? ולכן צ"ל שתיבת כנעני כאן פירושה "תגרא". ולכן מוכח אותה הכתוב "בת איש כנעני" מצד פרסום אבי' (כברמב"ן. וראה גם ב"ד פ"ה, ד ובמפרשים שם).

ועפ"י מתורגם גם מ"ש (לח, יב) "ותמת בת שו"ע אשת יהודה" – אף שע"י נישואין נפסק הקשר עם בית אבי' (ראה לעיל ע' 191 והערה 51). ובפרט שילדה שלשה בנים ושלח ר' בחיים, ובמילא אינה שבה אל בית אבי' אפילו לענין אכילת תרומה (אמור כב, יג ובפרש"י. וראה הערה הנ"ל דלעיל שם) – כי מצד גודל פרסום אבי', נקראה על שמו "בת שונו" – גם לאחר נישואיו וכו'.

(**) כי – אף שכל הוכחתו של ר"י שעם כל שבט (לא רק עם בני לאה ורחל) נולדו תאומות היא לפי שס"ל שלא נשאו כנעניות, מ"מ. מכיון שעם בנימין נולדה תאומה יתירה (רש"י וישלח לו, יז). הרי ר"י תאומות, ויטק נשא את אסנת, ויהודה – מצינו בבניו רק בני "בת איש כנעני – תגרא" ותמר (בנוגע לשמעון – מ"ש גבי שאלו "בן הכנענית", מוכח ששאר בניו ר"י בני אשה אחרת).

ואף שלשיטת ר"י, גם בנות יעקב לא נישאו כנעניים – רווקות מתו. והרי בנות צלפז (לפרש"י – פנחס כו, ג) לא נישאו עד גיל קרוב למ' שנה (לכה"פ), ותאומות יוסף ובנימין (ואולי דעוד מהשבטים) היו צעירות מזה בעת הירידה למצרים. אלא שעכ"פ אחת מבנות רחל נישאה לאחד מחמשת בני לאה – שחרי לא נשאו תאומותיהם מן האם. (***) ומובן שדוחק לומר שב"ולדברי האומר" – הוא שולל זה שכתב עליו "ר"י אומר אחיות תאומות נולדו".

(****) בגר"א (מו, כו) ובחדא"ג מהרש"א (ב"ב כג, ב) מתרץ שב"מלבד נשי בני יעקב" אתא לרביי רק אלו שאינם זרעו של יעקב, אבל זרעו של יעקב, מונה הכתוב בפירושו, כדמוכח ממה שמונה את דינה, אף שנישאה לשמעון (רש"י מו, י"ד). אבל, עפ"י דרך הפשט מוכרח שלדעת ר"י לא נשאו השבטים נשים אחרות, כנ"ל בפנים ההערה, ורנשי בני יעקב" קאי על התאומות.

ואין להקשות למה לא מנה אותם הכתוב בפירושו כמו שמנה את דינה – שהרי גם לידתן לא מוכר בכתוב (וראה רמב"ן שם, טו, ג"א שם).

(*****) ומה שהקשה הרמב"ן (שם, טו) "מה טעם לאמר מלבד נשי בני יעקב הכנעניות אחז שאמר יוצאי ירכו" – כבר תירץ בגר"א (שם, כו) "שהכתוב רוצה למנות גם נשי בני יעקב (שאינן יוצאי ירכו) ובענין זה מנה אותם במה שאמר מלבד נשי בני יעקב".

הארץ", קשה לקבל את האפשרות האחרת, שהשבטים
נישאו לכנעניות; ואילו רבי נחמיה, המתייחס בעיקר
לפרטים, למלה עצמה³⁹, מסביר ש"כנעניות היו", כי על
ידי כך מובן הדיוק הלשוני במלים "וכל בנותיו".

ז.

המלה "בניו" טעונה ביאור לדעת רבי נחמיה

לפי האמור לעיל יובן מדוע המלים "וישאו אותו בניו"
טעונות ביאור רק לפי שיטת רבי נחמיה, ולא לפי שיטת
רבי יהודה:

דיוקן של רש"י "בניו ולא בני בניו" אינו מעצם המלה
"בניו", שהרי משמעות המלה "בנים" יכולה לכלול גם בני
בנים⁴⁰, כפי שמוכן גם⁴¹ מדברי רש"י כאן במקום זה,
שמנשה ואפרים נשאו את ארונו של יעקב, והרי הם היו
בני בניו של יעקב. אלא, ההכרח של רש"י לבאר זאת נובע
מכך, שהמלה "בניו" מיותרת בכלל: לאחר שהתורה כבר
מספרת לפני כן "ויעשו בניו לו כן כאשר צום", כבר היה
מובן שב"וישאו אותו ארצה כנען..." הכוונה היא ל"בניו",
גם לזלא המלה "בניו".

ומכך שהתורה שבה ומדגישה את המלה "בניו", מדייק
רש"י, שזאת כדי להדגיש, שהכוונה היא דוקא לבניו,
ולשלול את "בני בניו", שהם ילדים של בנות כנען.

אך דיוק זה הוא רק לפי שיטת רבי נחמיה, המתייחס
בעיקר למילה המסויימת כפרט. ולעומת זאת, לפי שיטת
רבי יהודה המדגיש בעיקר את הענין בכללותו, אין נדרש
כל כך ההסבר לכפילות במלה "בניו". וכיון שמצד כללות
הענין יוצא שגם בני בניו נשאו את הארון, כי לדעתו בני
הבנים נולדו מבנותיו, אין לשלול זאת, ולכן הוא מבאר
שהכפלת המלה "בניו" היא ליתר ביאור וכדומה,
כבתחילת הפרק: "ויפול יוסף... ויצו יוסף", וכן במקומות
נוספים.

בכל מקום [וגם בפ' וישב] הוא לא רק לפי שמדייק יותר בהפרטים, אלא גם
לפי שמהדר בכבודן של ישראל.

ולכן נראה, שגם בנדר, טעמו של ר"נ הוא נלא רק מצד דיוק התיבות
"וכל בנותיו", כ"א גם לפי שס"ל שהשבטים קיימו כל התורה עד שלא ניתנה,
כנ"ל סעיף ג' ולק"ש ח"ה ע' 186-7.

וכן משמע ממ"ש רש"י שלדברי האומר כו' – סתם ולא רק ר' נחמיה,
אבל גם ר' נחמיה בכללם – צריכים לומר שהתאומות (דשמעון וכו') מתו לפני
ירידתן למצרים (כנ"ל הערה 35) – ואינו מתרץ שנכללו ב"נשי בני יעקב" כמו
לדעת ר' יהודה – כי מהטעמים מה שר"נ חולק על ר"י הוא, לפי שס"ל
שהשבטים לא נשאו את אחיותיהן, כנ"ל. וכיון שעכצ"ל כן (דמתו) אליבא
דר"נ – אין צורך לחפש תירוץ אחר לשאר האומרים דתאומות נולדו כו'.

(40) פירש"י וירא כ, יב. וגם בנוגע להלכה – ראה יבמות סב, ריש ע"ב.
(41) אבל אינו מוכרח מכאן, כי י"ל שהוא לפי ש"זי הם (אפרים ומנשה)
– בחשבון שאר בני"; "אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו ליי" (פרשתנו מה,
ה ופירש"י שם).

1 (דוגמא לכך, אם כי לא בדיוק אותו ענין ממש, אנו
2 מוצאים בכך שהתורה, ואפילו רש"י, אינם מזכירים כלל
3 עם מי נישאו ה"בנים ובנות" של אדם הראשון).

4 בכל זאת, כאשר מגיעים לפסוק "וכל בנותיו", צריך
5 רש"י לומר "אחיות תאומות נולדו... ונשאום", על אף
6 שהדבר מובן, כדלעיל. יותר מכך: רש"י מביא פירוש נוסף
7 "כנעניות היו", מפני שמדברי הפסוק "וכל בנותיו"
8 משתמע שהשבטים נישאו לנשים אחרות, כפי שיוסבר
9 להלן בסעיף ו'.

ו.

"וכל בנותיו" – כולל כלותיו

10 מדברי הפסוק "וכל בנותיו" מובן, שהוא מרבה בנות
11 מסוג אחר, אשר אילו נאמר רק "בנותיו" הן לא היו
12 נכללות בו – מדובר כאן על יותר מסוג אחד של בנות.
13 והשאלה היא: אלו סוגים שונים ייתכנו בבנות?³⁷

14 הדגשת הפסוק "כל בניו" מובנת – הכוונה היא
15 להדגיש, שכל הבנים, כולל אלו שמכרו את יוסף, באו
16 לנחם את יעקב. אך מדוע נאמר "וכל" גם לגבי הבנות?

17 לכן הכרחי לומר, שבמלה "בנותיו" הכוונה היא כאן
18 גם ל"כלותיו", ושהכוונה היא לאלו שאינן בנותיו, כלומר,
19 שהשבטים נישאו לכנעניות³⁸, ולא לאחיותיהם. ולכן
20 רומזת התורה, וכוללת אותן ב"וכל בנותיו": שני סוגי
21 בנות: בנות ממש, וכלות, שהן כמו בנות.

22 משום כך מסביר רש"י על המלים "וכל בנותיו" שני
23 פירושים: "רבי יהודה אומר אחיות תאומות נולדו...
24 ונשאום; רבי נחמיה אומר כנעניות היו", כי רבי יהודה,
25 ששיטתו בלימוד היא להביט בעיקר על הענין בכללותו,
26 מסביר שהשבטים נישאו לאחיותיהם, כי מכללות
27 הפרשיות, המספרות פעמיים – במפורש ובהרחבה – על
28 הליכה לארץ אחרת, והעיקר להימנע מנישואין ל"בנות

[ומה שבחר רש"י להזכיר דעם כל שבט ושבט נולדה תאומה בפ' ויכל
בנותיו" – מובן בפשטות, שה"ז פ' תיבות אלו (ולא מפני שמכאן למדין זה).
ו(לחידודא) יש להוסיף: לפי זה – "כל בנותיו" הם יותר במספר (ובמילא
גם בפעולת הניחום) מאשר "כל בניו". ור"י ור"ג לשיטתם. ודלא כדלעיל
הערה 13. וראה הערה 18],

מסתבר יותר שגם בפ' וישלח כוונתו היא לכל שבט ממש (ומה שאינו
מדגיש זאת בפירוש – ראה באופן השני שבשוה"ג הנ"ל).

(37) ומה שהכתוב מפרט בניו ובנותיו ואינו אומר "כל ילדיו" – כי גם זה
הוא ב' סוגים בהניחום (אלא שקשה הסדר בהכתוב) – וראה הערה 13, 36.
(38) ומכיון שכל המקור לחזק עם כל שבט נולדה תאומה" הוא לפי
שאינו מסתבר שנישאו כנעניות – הרי ר"נ שסובר "כנעניות היו", צ"ל שס"ל
כפשטות הכתובים – שלא נולדו תאומות עם כל שבט, מאחר שאין מקור
לחידוש זה.

(39) ראה לעיל הערה 28, שבהפוגות דר"י ור"נ, עפ"י שיטת ר"נ ישנו
הידור יותר בכבודן של ישראל. ולכן מסתבר, שטעמו של ר"נ לחלוק על ר"י

ח.

נישואין לכנענית פגומים, גם ללא איסור

1 אך יש להבין: כיון שלאחר מתן תורה נאסרו נישואין
2 גם עם אחיות מן האב⁴², אפשר היה, לכאורה, לומר גם
3 לדעת רבי יהודה, שהוראת יעקב "אל ישאו מטתי לא אחד
4 מבניכם" היא מפני שהיו אלו ילדים מנישואין אשר יעקב
5 קיבל על עצמו כאיסור עריות?

6 אמנם, לגבי השבטים עצמם אין לומר שהם עברו על
7 איסור בהינשאם לאחיות, כי הם לא קבלו על עצמם לקיים
8 את כל התורה עד שלא ניתנה. ולפיכך גם לא היה פגם
9 בילדיהם, אך אין די בכך כדי ליישב את הדברים לפי שיטת
10 רבי יהודה, כי אם לדעת רבי נחמיה לא עברו בני יעקב על
11 איסור בהינשאם לכנעניות, ולמרות זאת סובר רש"י, לדעת
12 רבי נחמיה, שיעקב הורה "אל ישאו מטתי לא אחד מבניכם
13 שהם מבנות כנען", הכרחי לומר, שלמרות שהנישואין
14 לכנעניות כשלעצמם אינם איסור, בכל זאת היתה זו סיבה
15 בעיני יעקב לכך שילדיהם לא יהיו ראויים לשאת את ארונו,
16 — כך אפשר לומר, ובאופן של קל-יחומר⁴³, לפי שיטת
17 רבי יהודה, שהיותם ילדים מנישואי אח ואחות היא בודאי
18 פגם בעיני יעקב. ונותר הקושי: מדוע אין רש"י מסביר
19 שגם לשיטת רבי יהודה הקפיד יעקב על כך, שרק "בניו"
20 ישאו את המטה?

21 אך לאמיתו של דבר, אין זה קושי כלל בדרך הפשט,
22 כי כאשר לא חל איסור חיתון — לא לגבי כנעניות ולא
23 לגבי אחיות — אין כלל להשוות בין שני הדברים. וההבדל
24 הוא, להיפך מהאמור לעיל: דוקא הנישואין עם בנות כנען
25 הוא פגם, כי הכנענים כשלעצמם אינם ראויים שישאו
26 להם, שהרי "ארור כנען"⁴⁴, אף אם אין בכך איסור⁴⁵.
27 לעומת זאת, נישואי אח ואחות נשללים רק מפני איסור
28 התורה, ובעצם לא היה בכך שום פגם באותה תקופה, לפני
29 מתן תורה⁴⁶, שרק אז נקבע ציווי זה.

ט.

נישואין לאחות לפני מתן תורה - ייחודים נעלים

(42) אחרי יח, ט. וראה רש"י תצא כג, א.
(43) כי פשוט שהכנעניות שנישאו להשבטים היו כאלו שלא הסירו כר,
ובמילא, אין בזה איסור גם לאחר מ"ת (ראה לעיל הערה 25), משא"כ
"אחותו" נאסרה לאחר מ"ת, ובמילא לגבי יעקב שקיים כה"ע עד שלא ניתנה,
הי' זה חסרון.

(44) נח, ט, כה. וראה רמב"ן וישב לח, ב.
(45) שלכן השביע אברהם "לא תקח אשה לבני מבנות הכנעני" — גם
מבנות ענר אשכול וממרא (ורק "אם לא תאבה גו" או דוקא "ונקית משבועתי
גו" וקח לו אשה מבנות ענר אשכול וממרא").
(46) אלא שמ"מ, ר"נ שמהרה בכבודו של ישראל ס"ל שנישאו כנעניות ולא
את אחיותיהן — כי כנ"ל (הערה 25), בהכנעניות שנישאו להשבטים לא הי'
איסור [נאפילו אברהם בנוגע ליצחק אמר "ואם לא תאבה גו" — וקח לו אשה
מבנות ענר כו" (כנ"ל שם)], משא"כ "אחותו" נאסרה לאחר מ"ת — ולומר

מ"ינה של תורה" אשר בפירוש רש"י זה:

30

בפנימיות הענינים עדיין אין מובן כאן: מעצם העובדה
שהאבות קיימו את כל תרי"ג המצוות גם לפני מתן תורה
מובן, לכאורה, שגם אז היה מקום לאיסורים שניתנו אחר-
כך, ולפחות שמץ מהם, בדקות דקות. ולכן יש מקום לומר,
גם לדעת רבי יהודה, שיעקב ירצה לשלול מסיבה זו בני אח
ואחות מלשאת את ארונו, ושוב נותרה הקושיה בעינה.

ובנוסף לכך: כיצד ייתכן, שרובם של בני ישראל (חוץ
מהשבטים: יהודה, מנשה ואפרים) נולדו מנישואין שלאחר
מתן תורה הם איסורי עריות⁴⁷?

ההסבר לכך הוא: הוסבר בתורת החסידות⁴⁸, על יסוד
ספר הזהר וספרי קבלה, שהטעם לאיסור עריות הוא,
שברוחניות הם מצביעים על ייחודים נעלים ביותר, כייחוד
שבין זעיר אנפין ומלכות, הנקראים אח ואחות⁴⁹, אשר
מפני מעלתם הגבוהה אין העולם למטה יכול לקבלם.
וכאשר מגלים אורות נעלים אלו כאן למטה, עלול להיגרם
נזק, בקדושה — בדומה לנאמר על בן זומא⁵⁰: "הציץ
ונפגע", כיון שלא יכול היה להכיל אור כה רב, הזיק לו
הענין של "הציץ", או אף למטה יותר. כדוגמא הידועה,
לגבי מי שיביט בשמש ללא מגן — ולכן נאסרו ענינים אלו
כאן למטה כולם באופן שווה בזמן מתן תורה, שניתנה
באופן של "תורה אחת יהיה לכם".

מכך מובן, שלפני מתן תורה, לפני שהם נאסרו, אין
פגם בעניני ייחוד אלו אצל אלו המסוגלים לקבל אורות
נעלים ביותר, ואדרבה, זוהי מעלה עבורם, בדומה לרבי
עקיבא⁵⁰, אשר הכניסה לפרדס לא הזיקה לו, אלא להיפך,
גרמה לו להתעלות עצומה.

לפיכך אין תמיהה בכך שבני ישראל נולדו מנישואי
התאומות, כי, אדרבה, כיון שהשבטים היו מסוגלים לקבל
את האורות הנעלים, הרי יש בכך מעלה, שבני ישראל יצאו
מייחודים נעלים ביותר⁵¹.

(משיחות חורף תשכ"ח, וש"פ וישב תשכ"ט)

השבטים לא קיימו כל התורה הוא גרעון יותר.

(47) ואותה הקושיה היא גם בנוגע למשה רבינו שנולד מריקת עמרם את
יוכבד דודתו. וראה פדר"א רפ"ט: וכל זרעו של יעקב לקחו אחיותיהם ושאר
בשרם — דלכאורה מהו השבח, ואדרבא.

(48) סדור קב, ב"ג, קה, ד ואילך. דרמ"צ כט, ב ואילך.

(49) דרמ"צ ל, סע"ב ואילך.

(50) חגיגה יד, ב.

(51) בסידור ובדרמ"צ שם, שמטעם זה נשא יעקב שתי אחיות. עיי"ש
בארוכה. אבל עפ"י דרך הפשט, שמר יעקב כל התרי"ג מצות, גם האיסור
דאחיות (ראה בארוכה לעיל ע' 143 ואילך וע' 228 ואילך) — אף שיעקב בודאי
הי' יכול לקבל את האורות (ובמכ"ש מהשבטים). ואולי י"ל, לפי שהאבות
נתנו את הכח לקיום המצות שלאחר מ"ת (ראה בארוכה לעיל ע' 71 וע' 89
ואילך ס"ה ובהסמך שם), ולכן הוצרכו לשמור כל התרי"ג מצות.

יום ראשון ח' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' יג, ועל דברים... עד עמ' 26, שעסקו בהן.

על עבירה שנעשתה מתוך חוס וחמימות – מענישים ב"גיהנום של אש", ועל קרירות בקיום מצוה – ב"גיהנום של שלג"¹⁰. הרי, נוסף על העונש שמענישים על ביטול מצות תלמוד תורה, כעונש שמענישים על ביטול כל מצות עשה – קיים עונש מיוחד על "ביטול תורה".

וכן העוסק

בחכמות אמות העולם –

בכלל דברים בטלים

יחשב לענין עון בטול

תורה, – שגם בלימוד

חכמות כלליות עוברים על

חטא ביטול תורה, כמו

שכתוב בהלכות תלמוד

תורה¹¹. ועוד זאת יתרה

ממאתה של חכמת

האמות על סמאת דברים

בטלים, שאינו מלביש

ומטמא – על ידי דברים

בטלים, רק המדות, – שהן

מיסוד הרוח הקדוש

שבנפשו האלהית, – שכן,

גם הנפש האלקית מורכבת

מארבעה יסודות רוחניים:

אש, רוח, מים, עפר. המדות,

כאהבה, פחד וכדומה, באות

מיסוד הרוח – ועל ידי

דברים בטלים הוא משקיע

בהם את שבע המדות של

הנפש האלקית, הנובעות

מיסוד הרוח שבה, ומכלכל

אותן, בטמאת קליפת נגה שבדברים בטלים, הבאים מיסוד

הרוח הקדוש שבקליפה זו בנפשו הפהמית בדלעיל, – כמו

שהוסבר בפרק הראשון. ולא בחינת חכמה בינה דעת שבנפשו,

– דברים בטלים אינם מטמאים את השכל שבנשמה, מאחר שהם

דברי שטות ובורות, שגם השומים ועמי הארץ יכולים לדבר

בן. – אין הוא משקיע את שכלו בדברים בטלים, וממילא אינו

מטמא את השכל של נפשו האלקית. מה שאין בן בחכמת

האמות, – שונה הדבר ביחס לחכמות אומות העולם,

שבהתעסקותו בהן הוא מלביש ומטמא בחינות חכמה בינה

דעת – השכל, שבנפשו האלהית בטמאת קליפת נגה שבחכמות

ועל דברים בטלים בהתר, – כשאין איסור בדיבורם, כגון עם הארץ שאינו יכול ללמוד – שכן, מי שיכול ללמוד, מוטלת עליו תמיד חובת מצות העשה של "ודברת במ ולא בדברים בטלים"⁶, הוא חייב תמיד לדבר רק דברי תורה ולא דברים בטלים, ולגבוי יש

משום איסור לדבר דברים

בטלים. ואילו, עם הארץ,

שאינו יכול ללמוד, יש

שהדברים בטלים שלו אינם

באיסור. ואף הוא צריך

לטהר נפשו מטמאת זו

דקליפה זו, על ידי גלגולה

בכף הקלע⁷, – ביחס

לעונש זה של "כף הקלע"

מובא הביטוי, שקולעים את

האדם מקצה אחד של

העולם לקצה השני, או

מארץ ישראל לחוץ לארץ.

הרעיון הגלום בכך הוא:

מעבירים את הנפש

מקיצוניות לקיצוניות,

בתחלה רואה הנפש את

האמת ואת הגדלות

שבקדושה ובאלקות, ומיד

"זורקים" אותה, למחשבות

ולדיבורים, שחשבה ודיברה

בעולם הזה; ויש בכך משום

צער גדול לנשמה⁸, כמו

שכתוב בזהר פ' רשת

בשלח דף נט. אכל

לדבורים אסורים, כמו ליצנות ולשון הרע וכיצא בהם, שהן

משלש קליפות הטמאות לגמרי – אין כף הקלע [לכדו] מועיל

לטהר ולהעביר מטמאת מהנפש, רק צריכה לירד לגיהנום. –

שהוא עונש חמור יותר, ומשום כך הוא משפיע יותר לנקות את

הנפש. וכן מי שאפשר לו לעסוק בתורה ועוסק בדברים בטלים

– אין כף הקלע לבדו מועיל לנפשו למרקה ולזככה, רק –

היא זקוקה לענישים חמורים שמענישים על בטול תורה

בפרטות, מלבד ענין הכללי לכל בטול מצות עשה מחמת

עצלות בגיהנום של שלג, כמבאר במקום אחר⁹. – אדם נענש

על עבירותיו "מדה כנגד מדה", חומרת העונש בחומרת החטא, ולכן:

6. יומא יט, ב. 7. ראה שבת קנב, ב. 8. כדאי להוסיף כאן, מה שאמר כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע באחת משיחותיו הקדושות, שאמירת דברי תורה בעל פה, למשל: לומר בעל פה מלות החומש, תהלים, משניות או תניא – נוסף שבכך מקיימים מצות תלמוד תורה ומטהרים את האויר – זה עוזר לאדם להיפטר מעונש כף הקלע. 9. לקוטי תורה להארז"ל בתחילת פרשת שמות. ראה גם זוהר חלק א. סב, ב; רלז, ב; חלק ב. קנ, א-ב. 10. יש שרוצים ללמוד כאן, שבגיהנום של שלג יש משום רפואה לקרירות הנפש, כמו שעל-ידי שפשוף שלג על אבר קפוא, עוזר להחזרת הילוך הדם הרגיל. ברם, הרבי מפקפק בנכונות פירוש זה, ואומר שבלקוטי תורה להארז"ל לא משמע כך. הוא העיר: "צע"ג א נכון הוא; וא"כ למה גוזלין השלג כו' שבל"ת שם". 11. פרק ג, סעיף ז. "הלכות תלמוד תורה" הוא הספר הראשון שנדפס מרבנו הזקן, בשנת תקנ"ד, בשקלוב, ולאחר מכן – צורף ונכלל בשולחן ערוך שלו.

אלו, שִׁנְפְּלוּ שְׁמָה - אותן חכמות "נפלו" לתוך קליפת נוגה, בְּשִׁבְרֵית הַבְּלִים - בתהליך של "שבירת הכלים" בראשית הבריאה, מִבְּחִינַת אַחֲרִיִּים שֶׁל חֻכְמָה דְּקָדוּשָׁה, בִּידוּעַ לְיִדְעֵי חָן. - ליודעי חכמה נסתרה (חכמת הקבלה), שבה מתבאר התהליך האמור ואופן

הנפילה. ובכן, כשלומדים חכמות כלליות, מטמאים את השכל של הנפש האלקית, וזה גרוע מדברים בטלים, על-ידם הוא מטמא רק את המדות ולא את השכל. אֵלָא אִם בֶּן עוֹשֶׂה אוֹתָן - את החכמות, קָרִידִים לְחֵתֶךְ בָּהֶן, דִּהְיִינוּ בְּרִי לְהַתְפָּרֵס מִן פְּרוּחַ

לְעֵבֶר ה', או שִׁידוּעַ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן לְעִבּוּד ה' או לְתוֹרָתוֹ, - למשל: הוא לומד חכמת החשבון, כדי להבין היטב את דיני קידוש החודש, וכדומה. וְזֶהוּ טַעְמָא שֶׁל תְּרַמְב"ם וְרַמְב"ן וְ"ל וְסִיעֵתָן שְׁעָסְקוּ בָּהֶן: - בחכמות אמות העולם, שכן, הם ידעו לנצל חכמות

ליקוטי אמרים

נוגה שבחכמות אלו שנפלו שמה בשבירת הכלי מבחי' אחוריים של חכמה דקדושה כידוע ליודעי חן אלא א"כ עושה אותן קרדום לחתוך בהן דהיינו כדי להתפרנס מהן בריוח לעבוד ה' או שידוע להשתמש בהן לעבודת ה' או לתורתו וזהו טעמו של הרמב"ם ורמב"ן וז"ל וסיעתן שעסקו בהן:

אלו בעבודת השם ובתורה. בהקשר להאמור בפרק זה, שדבר של איסור, גם אם איסורו הוא מדרבנן בלבד, קשור בשלש הקליפות הטמאות לגמרי, ואי אפשר להעלותו לקדושה, גם אם הוא אוכל אותו מבלי שידע שהדבר הוא של איסור, ואף כשזה נאכל לשם שמים, ובכוח אותה אכילה הוא לומד ומתפלל - כדאי להביא כאן את הסיפור הבא: חסיד אחד התאונן פעם בפני רבנו הזקן, שלחטנו נופלות מחשבות ופקפוקים בעיניי אמונה. אמר לו רבנו הזקן: חתך נכשל בשתיית חלב עכ"ם, שיהודי לא היה נוכח בשעת

החליבה. ואף שהוא חשב שזהו חלב יהודי, ונוסף על כך חלב עכ"ם הוא איסור מדרבנן בלבד - הויק לו הדבר ברוחניות, ומכאן ספיקותיו באמונה. רבנו הזקן נתן לו "תיקון", שעזר לו להיפא ממחלתו הרוחנית.

יום שני ט' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, פרק ט והנה... עד עמ' 26, שבמוחין.

אחרי שמתעוררת תאוה בלבד, היא עולה אל מוחו, לחשוב ולהתחכם איך להגיע למימוש תאוותו זו, בְּמִן שְׁהָדָם מְקוּרָא בְּלָב, וּמַהֲלָב מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֲבָרִים, וְגַם עוֹלָה לְהַמֵּחַ שְׁבָרָאשׁ. - כשם שהדם מקורו בלב, ומשם הוא מתפשט לכל שאר חלקי הגוף, כך גם נפש זו - המלוכת

בדם האדם - מקורה בלב, ומזהלב היא מתפשטת לכל שאר חלקי הגוף. אֵךְ מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית הוּא בְּמַחֲוֵי שְׁבָרָאשׁ, - מיקומה של הנפש האלקית הוא במוח שבראש, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, שיעקר מהותה של הנפש האלקית הוא ה"שכל", ומקום ה"שכל" הוא בראש, וּמִשְׁשׁ - מהמוח שבראש,

מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הָאֲבָרִים, וְגַם בְּלָב - שוכנת ומתגלה הנפש האלקית בְּחֵלֶל הַיְמִינִי - שבלב, שְׂאִין בּוֹ דָם, וּבְמִן שְׁבָתוּב: "לָב חֻכְם לִימִינוּ". - "חכם" רומז לנפש האלקית, בניגוד לנפש הבהמית (היצר הרע), הנקראת "כסיל". "לימינו" - החלל הימיני שבלב. כאן, כמו בנפש הבהמית, הוא מבדיל בין הלב לשאר

פְּרָק ט בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן את פרטי הנפש האלקית שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. את פרטי הנפש הבהמית, הנפש שמהקליפה, שבכל אחד מישראל, על עשרת כוחותיה ושלשה לבושיה. בפרק התשיעי, יסביר את המלחמה המתחוללת באדם בין שתי נפשות אלו:

וְהֵנָּה, מְקוֹם מִשְׁכַּן נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית שְׁמִקְלֶפֶת נֶגְהָ בְּכָל אִישׁ יִשְׂרָאֵל הוּא בְּלָב, - שם, בלב, מתגלה הנפש הבהמית, להשפיע על הגוף, שכן, כפי שהוזכר בפרקים הקודמים, מורכבת הנפש הבהמית בעיקר מ"מדות" - כבעס, תאוה, התפארות וכדומה, ומקומן של מדות אלו, הוא בלב, בְּחֵלֶל שְׂמָאֵלִי - שבלב, שְׂהוּא מְלֵא דָם, וּבְכִתְיָב:

"בִּי דָהֶם הוּא הַנֶּפֶשׁ". - שמכאן מובן, שהנפש נמצאת בחלל השמאלי שבלב, המלא דם, וְלָכֵן, - בגלל מיקומה של הנפש הבהמית בלב, כָּל הַתַּאֲוֹת וְהַתְּפָאֲרוֹת וְכַעַס וְדוּמִיָּה - וכל שאר המדות, הֵן בְּלָב, וּמַהֲלָב הֵן מִתְפַּשֵּׁט לְכָל הַגּוּף. וְגַם עוֹלָה לְמַחַ שְׁבָרָאשׁ, לְחֵשֶׁב וּלְחַדְרֵר בָּהֶן וּלְהַתְחַבֵּס בָּהֶן, -

1. דברים יב, כג. 2. הוא משתמש בביטוי "עולה למוח שבראש" - כי יש בכך משום עליה למדות, כשמהן נובעת המחשבה והשכל - אם כי, שה"שכל" בא כאן רק לשם ביצוען של המדות - שהרי, עצם מהות השכל, הוא למעלה ממהות המדות. כך להלן בקשר ל"דם", הוא אומר שהדם עולה למוח, שכן, גם לדם יש בכך משום עליה, שהדם המזוקק ביותר עולה למוח. 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "וכמוכבן - הטעם על הדגשת המוח בפ"ע - הוא ע"ד שפי' לקמן בנה"א". 4. קהלת י, ב.

מביאה את האהבה בלב. וכן – משל פנימי יותר, לרגש הלב הנובע מהמוח שבראש, שמתחת ללב זה, שהיא רגש פנימי יותר מאשר אהבה, בא מהמוח אל הלב, באשר עיני החכם – הנפש האלקית, אשר בראשו, במח

חכמתו ובינתו, מסתכלים – במבט פנימי, ביקרא דמלכא – בכבודו של המלך, הקב"ה, ותפארת גדולתו – שהיא, עד אין חקר – אי אפשר לחקרו עד לשרשו, ואין סוף ותכלית, – הוא אינסופי ובלתי מוגבל, במקבאר במקום אחר. – הוא מתבונן

בגדולת הקב"ה בעיני שכלו. כלומר: לא רק שהוא מבין בשכלו את גדולתו של הקב"ה, כי אם, הבנתו היא בצורה של ראייה – כאילו הוא רואה בעיניו – הרי, ראייה שכלית זו, מעוררת שמחה בלב. וגם שמחה זו נובעת מהמוח. וכן שאר מידות קדושות שכלל, – כמו יראת ה' וכדומה, הן מחכמת בינה דעת שפמחין. – שבמוח.

האברים: לאחר שהוא מציין, שהנפש האלקית מתפשטת בכל האברים, הוא מוסיף במיוחד "וגם בלב" – שכן, הנפש האלקית לא רק שהיא מתפשטת בלב כמו בשאר האברים, אלא היא גם מתגלה בלב, כלומר: במדות. וְהִיא – כיצד מתגלה הנפש האלקית

שמהמוח – בלב? – עלידי אהבת ה' פרשפי שלהבת מתלהבת בלב משכילים – המשתמשים בכוח חכמתם, ומשתמשים גם ב"כוח הבינה", להבין כל דבר לפרטיו, פרעתם אשר במחם – הם משתמשים גם "בכוח הדעת", להתעמק

ולהרגיש את מה שהם מבינים; כלומר, הם משתמשים לשם כך בכל שלשת הכוחות: חכמה, בינה ודעת, בפרקים המעוררים את האהבה. – בגדולת השי"ת, כפי שהוסבר בפרק השלישי, שההתבוננות בגדולת השי"ת, מעוררת אהבה אליו. הרי, אהבה זו בלב היא התפשטות הנפש האלקית מהמוח: ההתבוננות במוח

יום שלישי י' טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 26, אך הנה כתיב... עד עמ' 28, שבזורה ק.

שהאלהית – הנפש האלקית, חפצה ורצונה שתהא היא לבדה המושלת עליו – על הגוף, ומנהיגתו, וכל האברים יהיו סרים למשמעתה – כלומר, שהאברים יתנהגו בפועל לפי הוראות הנפש האלקית, ובטלים אצלה לגמרי, – לא רק שהאברים יתנהגו

בפועל כדרישת הנפש האלקית, אלא שימסרו את רצונם לנפש האלקית. ויותר מכך רוצה הנפש האלקית: ומרבה אליה, – שהאברים יהיו בטלים אליה כמו "מרכבה" לגבי הרוכב עליה, שאין לה רצון עצמי כלל. כלומר, לא כמו בהתבטלות סתם, שיש לה רצון עצמי, אלא שהיא מבטלת אותו, כי אם שלאברים לא יהיה רצון עצמי כלל, וכל רצונם יהיה

אך ורק רצונה של הנפש האלקית, ויהיו לבוש לעשר בחינותיה של הנפש האלקית, וג' לבושיה – מוחשבה, דיבור ומעשה, הנזכרים לעיל, שיתלבשו כלם – כוחותיה ולבושיה של הנפש האלקית יתלבשו, באברי הגוף, ויהיה הגוף פלו מלא מהם לבדם, – שכן, יתכן, שהאברים אכן יתלבשו בכוחות ולבושי הנפש האלקית, אבל לפעמים יתלבשו גם בכוחות ובלבושי הנפש

אך הנה כתיב: "ולאם מלאם יאמץ", – וב"ק רבינו מעיר כאן: "אך כו" – פי' דב' הנפשות אין ענינם שכל א' עוסק בשלו ואין לו עסק והתענינות בפעולות הב', כ"א לאום מלאום יאמץ כו" – פסוק זה נאמר על יעקב ועשו, שברוחניותם של בני ישראל רומז יעקב –

על הנפש האלקית, ועשו – על הנפש הבהמית, והם עומדים במלחמה תמידית, כשאחד מהם מתחזק ומתאמץ להתגבר על השני. פי' הגוף נקרא "עיר קטנה", וכמו ששני מלכים נלחמים על עיר אחת, שכל אחד רוצה לבקשה – גם נגד רצונה, ולמלך עליה, – ולהגיע למלוכה עליה, שהיא ברצון, כלומר בהסכמת וברצון תושבי העיר. ויהיו

להנהיג יושביה פרצונו ושיהיו סרים למשמעתו ככל אשר יגזר עליהם, – כשם שהדבר הוא במלחמה בין שני מלכים על כיבושה של עיר אחת, כך שתי הנפשות, האלהית והחיונית הנפחית שמהקליפה, – הנפש הבהמית שמהקליפה המחיה את הגוף שהיא הצד המנוגד לאלקות וקדושה, נלחמות זו עם זו על הגוף וכל אבריו, – הגוף הוא ה"עיר הקטנה" והאברים – ה"תושבים",

שִׁיחָה תּוֹכּוֹ רְצוֹף אֶהְבֶּה? – תחלה האהבה היא עדיין רק על ה"סף" ואינה ממלאה את כל החלל, מִלֵּא – שיהיה גם מלא כולה, ככלי כשהוא ממולא במים, הרי כל חלל הכלי מלא במים, כך יהיה כל חלל הלב ממולא באהבת השם, וְנִדּוּשׁ – לא רק שיהיה מלא, אלא גם גרוש ועובר על

גדותיו, לא רק בחלל הימני שבלב, אלא, עַד שֶׁתִּתְפַּשֵּׁט גַּם לְחֵלֶל הַשְּׂמָאֵלִי – שבלב, מקומה של הנפש הבהמית ושל היצר-הרע, וזאת כדי לִאֲכַפֵּי לְסִמְרָא אֶהְרָא יסוד המים הרעים שֶׁכָּפָה, – לכפות את ה"סטרא אחרא", הצד האחר שלא מן הקדושה, שהיא יסוד ה"מים הרעים" שבנפש הבהמית, שֶׁהֵיָא תִּתְּאוּהָ שְׂמֻקְלִיפָה נִגְהָ, – כמוסבר בפרק הראשון, שמיסוד המים שבנפש הבהמית, באה מדת התאוה לתענוגים גופניים, שהם מקליפת "נוגה", לְשִׁנּוּתָהּ וְלִהְיֶיהָ מִתְּעֻנּוּגֵי עוֹלָם הָהָא לְאַהֲבַת ה', – שבמקום שעד עתה התאוותה הנפש הבהמית לתענוגים גשמיים שמהעולם-הזה – תתאוה

ותאהב מעתה אלקות וקדושה. כְּמוֹ שֶׁכְּתוּב: "כָּבֵל לְבָבְךָ" – וחכמינו ז"ל דורשים¹⁰, ממה שלא נאמר בכל לבך כי אם לבבך, בשתי "בית"ים, "כְּשֵׁנִי יִצְרֶיךָ". – ביצר-הטוב וביצר-הרע, שלא רק היצר-הטוב יאהב את הקב"ה, אלא גם היצר-הרע. וזאת רוצה הנפש האלקית לבצע בגוף, שאהבתו להקב"ה תהיה במדריגה כזו, שתפעל גם על הנפש הבהמית, להפוך אותה, שבמקום לתענוגי העולם-הזה, תהיה לה אהבה להקב"ה: וְהִינֵנּוּ, שִׁיעֲלָה וְיִבֵּא וְיִגִּיעַ לְמִדְרַגַּת אֶהְבֶּה רַבָּה – דרגה גדולה מאד באהבה, וְהִכָּה יִתְּרָה מִמִּדְרַגַּת אֶהְבֶּה עוֹזָה כְּרִשְׁפִי אֵשׁ, – שנוכח לעיל. וְהֵיָא – אהבה רבה זו, הַנִּקְרָאָת בְּכַתוּב: "אֶהְבֶּה בְּתַעֲנוּגִים", לְהִתְעַנֵּג עַל ה' מֵעֵין עוֹלָם הָהָא; – העולם-הבא הרי מבוסס על תענוג באלקות, וְהִתְעַנֵּג הוּא בְּמַחְ – של חֶכְמָה וְשִׂכָּל, הַמִּתְעַנֵּג בְּחִשְׁבֻּלָתָהּ ה' וְיִדְעָתוּ, כְּפִי הַשְּׂנֵת שְׂכָל וְחֶכְמָתוֹ; – כפי גודל ההשגה, כך גודל התענוג. וְהוּא – האהבה בתענוגים, בְּחִינַת הַמִּים וְרֹעַ אֹר וְרֹעַ שֶׁכְּרִשְׁתָּ נֶפֶשׁ הָאֱלֹהִית, הַמִּתְעַנֵּג לְטוֹב אֵת בְּחִינַת הַמִּים שֶׁבְּנֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שְׂמֵהֶם – מבחינת ה"מים" שבנפש הבהמית, כְּמוֹ תִּתְּאוּת תַּעֲנוּגֵי עוֹלָם הָהָא מִתְּחִלָּה; – לפני שהנפש הבהמית נהפכה לאהוב את ה'. וְכְמוֹ שֶׁכְּתוּב בְּעֵין חַיִּים שֶׁעַר נַ פֶּרֶק ג' בְּשֵׁם

הבהמית, לכן הוא אומר: שהגוף כולו יהיה מלא אך ורק בכוחות ולבושי הנפש האלקית, ולא ישאר מקום כלל לכוחות ולבושי הנפש הבהמית, וְלֵא יַעֲבֹד זֶר – הנפש הבהמית נקראת "זר", בְּתוֹכָם – באברים, חֵם וְשָׁלוֹם, – עד כאן דובר בצורה כללית, שרצונה של

הנפש האלקית הוא שכל הגוף יהיה מלא רק ממנה. להלן, יבואו הדברים בפירוט יותר: וְהִינֵנּוּ, תֵּלֶת מַחֲזֵי שְׁבָרָאשׁ – שלשת המוחין שבראש, חכמה, בינה, דעת, וְהֵיָא מִמְּלָאִים מִחֶכְמָה בְּיָחִידָהּ, שֶׁהֵיָא חֶכְמָה ה' וְכִינָתָהּ, – להתחכם ולהבין גדולתו של הקב"ה, לְהִתְבּוֹנֵן בְּגִדְלוֹתָיו אֲשֶׁר עַד אֵין חֶקֶר וְאֵין סוֹף, – לגדולתו, ואי אפשר לחקרו לתכליתו, וְלִהְיוֹלִיד מִחֶן, – מהחכמה ובינה, עַל יְדֵי תִדְעָתָהּ, – על ידי התעמקות בכוח הדעת, עד להרגשת השכל, שעל-ידי כך מולידים, תִּירָאָה – מהקב"ה, בְּמַחְזֵי וּפְחָד ה' בְּלָבוֹ, – כפי שהוזכר בפרק השלישי, שהתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, נולדת יראה במוח – הביטוי "יראה" נאמר, כשהדבר ממנו יראים נמצא מרחוק, הוא רק מבין אותו בשכלו – ופחד בלב – הביטוי "פחד" נאמר, כשהדבר ממנו מפחדים נמצא קרוב אליו, וראים אותו ומתמלאים ממנו פחד בלב. כך גם כאן: מההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, מתעוררת תחלה יראה במוח, ולאחר מכן פחד בלב, וְאַהֲבַת ה' בְּאֵשׁ בּוֹעֲרָה בְּלָבוֹ – כן נולדת, על-ידי ההתבוננות וההתעמקות בגדולתו של הקב"ה, אהבה בוערת בלב, כְּרִשְׁפִי שֶׁלֵּהְבֶּתָּ, לְהִיּוֹת נִכְסְפָה וְגַם בְּלִתָּה נֶפֶשׁוֹ בְּחִשְׁבִּיקָה וְחִפְצָה – כדי, לְרַבְּקָה בּוֹ בְּאֵין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא בְּכָל לֵב וְנֶפֶשׁ וּמָאֵד – בשלשת הבחינות: בכל לבבך, בכל נפשך ובכל מאדך, כמו שנאמר בפסוק¹¹, "בכל לבבך" – שהלב יהיה ממולא באהבה להקב"ה, "בכל נפשך" – שאהבה זו תעבור את גדות הלב ותתפשט בכל שאר האברים, שכולם יתנהגו בהתאם לדרישות אותה אהבה. כגון: כשהאהבה להקב"ה מגיעה גם ברגלי האדם – רצות או הרגלים במהירות לקיים מצוה, ו"בכל מאדך" – עד למסירות נפש, בגלל אהבתו אל הקב"ה הוא מוכן למסור את נפשו, מַעֲמָקָא דְלֵבָא – מעומק הלב, שֶׁבְּחֵלֶל הַיָּמִין, – שם משכן הנפש האלקית, וצורת האהבה להקב"ה שהנפש האלקית רוצה בה, היא:

ליקוטי אמרים

מלא מהם לברם ולא יעבור זר בתוכם ח"ו דהיינו תלת מוחין שבראש יהיו ממולאים מחב"ד שבנפש האלהית שהיא חכמת ה' ובינתו להתבונן בגדולתו אשר עד אין חקר ואין סוף ולהוליד מהן על ידי הדעת היראה במוחו ופחד ה' בלבו ואהבת ה' כאש בוערת בלבו כרשפי שלהבת להיות נכספה וגם כלתה נפשו בחשיקה וחפיצה לדבקה בו בא"ס ב"ה בכל לב ונפש ומאד מעומקא דלבא שבחלל הימני שיהיה תוכו רצוף אהבה מלא וגדוש עד שתתפשט גם לחלל השמאלי לאכפאי לס"א יסוד המים הרעים שבה שהיא התאוה שמקליפת נוגה לשנותה ולהפכה מתענוגי עולם הזה לאהבת ה' כמ"ש בכל לבבך בשני יצריך והיינו שיעלה ויבא ויגיע למדרגת אהבה רבה וחיבה יתרה ממדרגת אהבה עזה כרשפי אש והיא הנקראת בכתוב אהבה בתענוגים להתענג על ה' מעין עולם הבא והענג הוא במוח חכמה ושכל המתענג בהשכלת ה' וידיעתו כפי השגת שכלו וחכמתו והוא בחי' המים ורע אור ורע שבקדושת נפש האלהית המהפכת לטוב את בחי' המים שבנפש הבהמית שמהם באו תאות תענוגי עוה"ז מתחלה וכמ"ש בע"ח שער נ' פרק ג' בשם הוהר

8. דברים ו, ה. 9. שיר השירים ג, י. 10. ברכות נד, א. 11. שיר השירים ז, ז. רבנו הזקן דן כאן במדריגות שונות באהבה. על מדריגות אלו ואחרות של אהבה, הוא דן להלן בהרחבה בפרקים טו, טז, יח, מ, מא, מו, מט.

ממנה. ברם רצונה זה של הקליפה, הוא: לטובת האדם שיתגבר עליה וינצחנה, – את הקליפה. כלומר: הקליפה איננה רוצה כלל שהאדם יתפתה ממנה, להיפך היא רוצה שהאדם יתגבר עליה וינצח אותה, כמשל הזונה שפותרת הקדוש¹²: – כמשל המובא ב"זוהר"

במלך ששבר זונה שתנסה לפתות את בנו לדבר עבירה.

כוונתו האמיתית של המלך היא, שבנו יוכיח את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה מהזונה. ומובן, הרי, שגם הזונה עצמה רוצה שרצונו של המלך יתבצע, ושהבן יגלה את חכמתו וגבורתו ולא יתפתה ממנה. אלא, מאחר שתפקידה לפתות את בן המלך – הרי שעליה לעשות עבודתה באמונה. כך גם הקליפה עצמה רוצה שהאדם יתגבר עליה ולא

ירשה שהיא תמשול בו, וכל הנסיון הזה של פיתוי האדם – הוא רק לטובתו.

להבנת הדברים המובאים בפרק זה, על הפיכת הרע שבנפש הבהמית, לטוב ולקדושה – כדאי להוסיף דברי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ מליובאוויטש נשמתו עדן, ב"מאמר ההסתלקות", שזהו הסבר הדבר שהמשכן הוקם מקרשים של עצי שטים. "שטים" – מלשון "שטות", שלא על-פי שכל. ישנה "שטות" של "לעומת זה", שכנגד הקדושה, והיינו – מה שאדם שקוע בתאוות שהן למטה מן ההגיון, כמו שהגמרא אומרת¹³ "אין אדם עובר עבירה אלא אם כן נכנס בו רוח שטות". וישנה "שטות" של קדושה – ההתמסרות לעניני קדושה למעלה מכפי שהשכל מכתבי, כמו שהגמרא אומרת¹⁴ "אהני' לי שטותי לסבא" (= "שטותו" של הסבא הועילה לו). זוהי עבודת המשכן שעל כל יהודי לכוון בקרבו, כמו שכתוב¹⁵ "ושכנתי בתוכם", וכמו שכ"ק רבינו התבטא במאמר יו"ד שבת, שעל-ידי המשכן שכל יהודי מקים בקרבו – הולך ומוקם המשכן והמקדש הכללי והשראת השכינה בכל העולם. כיצד נעשה הדבר? – על-ידי הפיכת ה"שטות" של הנפש הבהמית ל"שטות" של קדושה, להתמסר לעניני קדושה, למעלה מהבנת השכל.

בתורת החסידות מוסבר מאמר חכמינו ז"ל¹⁶ "טוב זה יצר טוב, מאד זה יצר הרע" – כשהופכים את הנפש הבהמית והיצר-הרע ל"טוב" – הרי זה "טוב מאד", טוב זה הוא למעלה מהטוב של היצר-טוב.

הזוהר, שהרע נהפך להיות טוב גמור כמו יצר טוב ממש, – וכיצד אפשרי הדבר? – בהסיר "הקנאים הצואים" ממנו, – על-ידי הסרת הבגדים הצואים של רוח התענוג של הנפש הבהמית, שבהם תענוגי עולם הזה שהוא מלכש כהם. – הנפש הבהמית

כשלעצמה היא רק "כוח המתאווה", כוח חזק של תאוה, שאפשר להטותו לאיזה צד שהוא. אלא, בהיות הנפש הבהמית מלוכשת בגוף, נוטה כוח זה ומתאוה לתענוגות העולם הזה. ותאוות העולם הזה, בהן הוא משוקע, נעשות "לבושים" לכוח המתאווה. ועל-ידי פעולת הנפש האלקית על הנפש הבהמית, להפוך את תענוגי העולם הזה לאהבת ה' – מתפשט כוח המתאווה של הנפש

הבהמית, מלבושיו המלוכלכים, ומתלבש בלבושים טובים, לרצות, ובחזקה, דברים של קדושה ואלקות. הנפש האלקית רוצה, איפוא, שהאדם, על-ידי שכלו, יוליד יראה מהקב"ה ואהבה אליו, שתהיינה במדה כזו, שגם הנפש הבהמית, תיהפך לאהבת ה'. וכן – כמו כן רוצה הנפש האלקית, שגם שאר כל המדות שבלב, שהן ענפי היראה והאהבה, יהיו לה' לברו. – כל האמור, מדובר שהמח והלב יהיו ממולאים מהנפש האלקית. זאת ועוד, רוצה הנפש האלקית: וכל כח הדבור שפפה, והמחשבה שפפמה, יהיו ממולאים מן לבושי המחשבה והדבור של נפש האלקית לבר, שהן – לבושי המחשבה, דיבור ומעשה, של הנפש האלקית, מהשקת ה' ותורתו, – כלומר, לחשוב בגדולת ה' ובתורתו – "לבוש המחשבה", להיות שיהיה כל היום, לא פסיק פומיה מגרסא. – שפיו לא יחדל מלימוד תורה – "לבוש הדיבור", וכן המעשי שבידי ושאיר רמ"ח אבריו – של הגוף, יהיה במעשה המצות לבר, – כלומר, שכל כוח המעשה, בידיו ובשאר אבריו, ינוצל לקיום מצוות בלבד, שהוא – כוח המעשה, לבוש השלישי של נפש האלקית. – זאת אומרת, שהנפש האלקית תמשול בגוף כולו. שהגוף עם כל אבריו, יהיו ממולאים אך ורק בשכל ובמדות של הנפש האלקית, ובלבושי המחשבה, דיבור ומעשה שלה. אך נפש הבהמית שמהקליפה, רצונה להפך ממש, – היא רוצה את ההיפך מן הנפש האלקית – שהיא תמשול בגוף ושהגוף יהיה ממולא רק

יום רביעי י"א טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 28, פרק י והנה... עד עמ' טו, שאינו גמור.

הנפש האלקית, והרע שבו נהפך לטוב – הוא נקרא "צדיק", ושני אופנים בכך, אחד למטה מהשני: – אופן אחד, שהרע כולו נהפך לטוב, ואז הוא "צדיק גמור", ונקרא "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. – אופן שני, ומדרגה

פרק י. אחרי שרבונו הזקן הסביר בפרק התשיעי, את המלחמה המתנהלת בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, על השליטה בגופו של יהודי – הוא בא להסביר בפרק העשירי: כשאדם לוחם בנפשו הבהמית ומשליט עליה את

12. זוהר חלק ב כסג, א. 13. סוטה ג, א. 14. כתובות יז, ב. 15. שמות כה, ח. 16. בראשית רבה ט, ט. קהלת רבה ג, טו.

יותר נמוכה, שהרע שבו עדיין לא נהפך כל כולו לטוב, ואז הוא "צדיק שאינו גמור", ונקרא "צדיק ורע לו" – צדיק שיש בו עדיין משהו מן הרע. התארים הכפולים – "צדיק גמור – צדיק וטוב לו", ו"צדיק שאינו גמור – צדיק ורע לו" – הנם תארים שווים באותן המדריגות של ה"צדיק": "גמור" ו"אינו גמור",

מתארים עד היכן הגיע ה"צדיק" באהבת ה' (שבגלל כך הוא נקרא צדיק), אם האהבה היא במלואה או לא; ואילו התארים "טוב לו" ו"רע לו" – מתארים, עד כמה נהפכה הנפש הבהמית מ"רע" ל"טוב", אם היא נהפכה כל כולה, או ששמץ מן הרע עדיין נשאר בה. מובן מאליו שמדובר כאן אודות הרע שבנפש, ולא אודות הרע הבא לידי ביטוי במחשבה, בדיבור או במעשה. וכך אומר רבנו חזקוני: **וְהִנֵּה, בְּשִׁהְיָאֲדָם מְגִיד נַפְשׁוֹ הַאֱלֹהִית וְנִלְחָם בָּלְכָהּ עִם – הַנֶּפֶשׁ הַבְּהֵמִית, עַד שֶׁמִּגֵּרָשׁ וּמִבְעֵר הָרַע שֶׁבָּהּ מַחְלֵל הַשְּׂמֵאלִי, – שְׂבֵלָה, מִיָּקוֹמוֹ הָרָאשִׁי שֶׁל הָרַע, בְּמֹו שֶׁבְּתוֹב: "וּבְעֵרָתָהּ הָרַע מִקִּרְבָּהּ", – בְּכָךְ מְדַגִּישהּ הַתּוֹרָה, שֶׁל כָּל יְהוּדֵי לְשֵׁרֶשׁ כְּלִיל אֶת**

הרע שבקרב, כלומר: לא רק שיתגבר על הרע בהתגלותו, שהנפש הבהמית לא תחשוב, לא תדבר ולא תעשה מעשים של רע, אלא שאף "יעבד" את הרע הפנימי שבכוחות הנפש הבהמית, שלא יתאוה כלל לדבר שיש בו משהו מן הרע. ואין הרע נהפך לטוב ממש – אלא, שהרע עדיין לא נהפך כולו לטוב, אילו היה הרע נהפך כולו לטוב, היה אז כל כולו של כוח-התאוה, נמשך, אך ורק, לאלקות ולקדושה, במקום התאוה לרע, נקרא "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו". – והוא מסביר מיד: דְּהִינּוּ, – המשמעות של "ורע לו": שיש בו עדיין מעט מוֹעֵר רַע בְּחֵלֶל הַשְּׂמֵאלִי, אֵלָּא – מדוע אין מעט רע זה בא לידי ביטוי ברגש התאוה וכדומה? שֶׁבְּפֹה – אותו מעט רע, וּבְשֵׁל לְטוֹב מִחֲמַת מַעֲוָה, וְלִכְּן נִדְּמָה לוֹ – לצדיק, כִּי וַיִּגְרְשֵׁהוּ וַיִּלְךְ לוֹ בְּלוֹ לְגִמְרִי, אֲכָל בְּאֵמַת אֱלוֹ חֵלֶף וְהִלֵּךְ לוֹ לְגִמְרִי – כִּל הָרַע שֶׁבּוֹ הָיָה נִהְפֵּךְ לְטוֹב מִמֶּשֶׁה. וּבִיאֹר הָעֵינִן, – רבנו חזקוני בא לענות על שאלה: מאחר שהצדיק (שאינו גמור) אינו מרגיש כלל את הרע – הרי יתכן שאכן הרע שבו נהפך כולו לטוב ואין בו אף שמץ מן הרע, ומנין לנו שיש בו רע? על כך מסביר רבנו חזקוני שהדבר יובן ממדריגת "צדיק גמור": העובדה שהרע שבו נהפך כל כולו לטוב, באה כתוצאה מ"אהבה

ליקוטי אמרים

פרק י והנה כשהאדם מגביר נפשו האלהית ונלחם כל כך עם הבהמית עד שמגרש ומבער הרע שבה מחלל השמאלי כמו"ש ובערת הרע מקרבך ואין הרע נהפך לטוב ממש נקרא צדיק שאינו גמור וצדיק ורע לו דהיינו שיש בו עדיין מעט מוֹעֵר רַע בְּחֵלֶל הַשְּׂמֵאלִי אלא שכפוף ובטל לטוב מחמת מיעוטו ולכן נדמה לו כי ויגרשהו וילך לו כולו לגמרי אבל באמת אלו חלף והלך לו לגמרי כל הרע שבו היה נהפך לטוב ממש. וביאור הענין כי הנה צדיק גמור שנהפך הרע שלו לטוב ולכן נקרא צדיק וטוב לו הוא ע"י הסרת הבגדים הצואים לגמרי מהרע דהיינו למאוס מאד בתענוגי עוה"ז להתענג בם בתענוגות בני אדם למלאת תאות הגוף בלבד ולא לעבודת ה' מפני היותם נמשכים ונשפעים מהקליפה וס"א וכל מה שהוא מהס"א הצדיק גמור הוא שונאו בתכלית השנאה מחמת גודל אהבתו לה' וקדושתו באהבה רבה בתענוגים וחיבה יתרה הנ"ל כי הם זה לעומת זה כדרכיב תכלית שנאה שנאתים לאויבים היו לי חקרני ודע לבבי וגו' וכפי ערך גודל האהבה לה' כך ערך גודל השנאה לס"א והמיואוס ברע בתכלית כי המיואוס הוא

בתענוגים" (כפי שהוסבר בפרק התשיעי), הרי – באם חסר בסיבה (בגורם) ב"אהבה בתענוגים", מן ההכרח שחסר גם במסובב (בתוצאה) – בהפיכת הרע לטוב. ה"אהבה בתענוגים" היא "אבן הבוחן" באיזו דרגה, בביטולו של הרע, נמצא האדם, כִּי הִנֵּה צָדִיק גָּמֹר שֶׁנִּהְפֵּךְ הָרַע שֶׁלו לְטוֹב, וְלִכְּן נִקְרָא "צָדִיק וְטוֹב לוֹ", – יש בו רק טוב, הוא על ידי הקרת "הַבְּגָדִים הַצְּוֵאִים" לְגִמְרִי מִהֲרַע, דְּהִינּוּ לְמֵאֵס מְאֹד בְּתַעֲנוּגֵי עוֹלָם הָזֶה – תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם-הַזֶּה מַעֲוִירִים בּוֹ רִגְשׁ שֶׁל תִּיעוּב וְגוֹעַל נֶפֶשׁ, לְהִתְעַנֵּג בָּם בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אָדָם – כְּדִי, לְמַלֵּאת תַּאֲוַת הַגּוֹף בְּלִבָּד, וְלֹא לְעִבּוֹדַת ה', – שְׂכָן, הִרִי יִתְכֵּן סוּג שֶׁל תַּעֲנוּגֵי הָעוֹלָם-הַזֶּה הַשִּׁיךְ לְצַד הַקְּדוּשָׁה, לְמַשֵּׁל: בְּמַצוֹת עוֹנֵג שֶׁבֶת (כְּפִי שְׂזוּכָר בְּפֶרֶק הַשְּׁבִיעִי) וְכִדּוּמָה. וְאִילוֹ הַנֵּאוֹת וְתַעֲנוּגִים סִתְמִיִּים שֶׁל הָעוֹלָם-הַזֶּה, שֶׁלֹּא לְשֵׁם שָׁמַיִם – מֵאוֹסִים לְגִמְרֵי בְּעֵינֵי הַצָּדִיק. וְכֵל כֵּךְ לְמַד?

– מִפְּנֵי הַיּוֹתֵם נִמְשָׁכִים וְנִשְׁפָּעִים מִחֵלְפָה וְסִטְרָא אַחֲרָא. – מקורם של תענוגי העולם-הזה הוא ב"קליפה" וב"סטרא אחרא", וְכָל מַה שֶׁהוּא מִחֵסְטְרָא אַחֲרָא – הַצָּדִיק גָּמֹר הוּא שׁוֹנֵא בְּתַכְלִית הַשְּׂנָאָה, מִחֲמַת גְּדֹל אַהֲבָתוֹ לַה' וְקִדְשׁוֹ בְּאַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים – אַהֲבָה הַנִּקְרָא "אַהֲבָה רַבָּה בְּתַעֲנוּגִים", וְחֵבֶה יִתְרָה הַנִּזְכָּרִים לְעִיל, – אַהֲבָה זוֹ יֵשׁ בָּהּ יוֹתֵר חִיבָה מֵאִשֶּׁר בְּשֵׁאֵר סוּגֵי אַהֲבוֹת, כְּפִי שְׂזוּכָר בְּפֶרֶק הַתְּשִׁיעִי. וּמִכֵּיִן שֶׁהַצָּדִיק עוֹמֵד בְּאַהֲבָה גְּדוֹלָה וּבְלִתי רִגִּילָה כִּזּו לְאַלְקוֹת וְלִקְדוּשָׁה – לִכְּן הוּא שׁוֹנֵא כָּל כֵּךְ אֶת הַקְּלִיפָה וְסִטְרָא אַחֲרָא: כִּי – קְדוּשָׁה וְלִהְבִּדִל סִטְרָא אַחֲרָא, הֵם זֶה לְעֵמֶת זֶה, – אַהֲבָתוֹ לַהֲקִיבָה וְלַעֲנִינֵי קְדוּשָׁה, מַעֲוִרָתָהּ בּוֹ, מִמִּילָא, שֶׁנֵּאֵה לְסִטְרָא אַחֲרָא בְּאוֹתָהּ מוֹדָה שֶׁל גּוֹדֵל אַהֲבָתוֹ לְאַלְקוֹת. בְּרִבְכֵּיב: "תַּכְלִית שְׂנָאָה שְׂנָאִיתִים, לְאוֹיְבִים הִיוּ לִי, חֲקֵרְנִי וְדַע לִבִּי וְגו'", – דוֹד הַמֶּלֶךְ אֹמֵר זֹאת כְּלִפִּי מִנְּגִידֵי הַקְּדוּשָׁה, שְׁהוּא שׁוֹנֵא אוֹתָם שֶׁנֵּאֵה גְּדוֹלָה. כְּרִאִיָּה לְאוֹתָהּ שֶׁנֵּאֵה, הוּא אֹמֵר: "חֲקֵרְנִי וְדַע לִבִּי" – כְּלוּמֹר: מִגּוֹדֵל אַהֲבָתִי אֵלַי, הִקְבֵּה, שְׂבֵלָה – תְּכִיר, מִמִּילָא, מַה גְּדוֹלָה שֶׁנֵּאֵה לְמִנְּגִידֵי הַקְּדוּשָׁה. וְכִפִּי עֵרָךְ גְּדֹל הַאֲהֲבָה לַה', כִּי עֵרָךְ גְּדֹל הַשְּׂנָאָה לְסִטְרָא אַחֲרָא – "סִטְרָא אַחֲרָא", הַקְּלִיפּוֹת הָרוּחָנִית

1. דברים כא, כא. 2. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "...כי יש ב' ענינים: כח דנה"ב דק"נ, ולבושיו הצואים: וכשסמיר הלבושים יכול להפך הכח לטוב ע"י שמלבישו בטוב". 3. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "אפילו את"ל דברור דוקדושתו קאי על הצדיק – צע"ג אם אפ"ל שנתקדש ע"י... אהבה! ומש"כ באה"ר זהו פ"י ובי' על גודל אהבתו – שלפ"ז". 4. תהלים קלט, כב.

הרוחניות, תכלית שואה, ולכן אינו מואם גם בן ברע – בתאוות ובתענוגים הגופניים, בתכלית. – במדה הגדולה ביותר, וכל שאין השנאה והמאוס בתכלית, על כרחך נשאר איזה שמין אהבה ותענוג לשם, – לרע, ולא הוסרו "הפגרים הצואים" לגמרי מכל וכל, – בגדים צואים" – היצירה הרע,

תאוות העולם הזה, עדיין לא הוסרו מכוונת הנפש הבהמית שמקליפת "נוגה", הנקרא גם הוא "רע". ולכן לא נהפך לטוב ממש, מאחר שיש לו איזה אחיזה עדיין ב"פגרים הצואים", – שכוח התאוה היה לבוש בהם. אלא – מדוע, אם כך, אין הוא מרגיש ברע כלל? ומדוע אין

מעט רע זה בא לידי ביטוי בתאוות וכדומה? שואה – אותו מעט רע, כמל פמעותו וכלא חשיב, – לגבי הטוב אין רע זה נחשב כלל. ולכן נקרא צדיק ורע – כפוף וכמל – לו. – ורע – לו, הרע "נתון" לו, לצדיק, ולשליטתו, מפני שהטוב שבו הוא הרוב. ועל כן – מעט הרע שבו, רומז שגם אהבתו לה' אינה בתכלית, – שכן, אם האהבה היתה במדתה העליונה ביותר, היתה משפיעה על הרע להיפך לגמרי לטוב. ולכן נקרא צדיק שאינו גמור. – וכאמור, מצינים התארים "גמור" ו"אינו גמור" את מדרגת אהבתו, כלומר, ביחס ל"ועשה טוב"; והתארים "טוב לו" ו"רע לו" – ביחס ל"סור מרע" – עד כמה נהפך הרע לטוב.

שהן, כאמור, המקור וה"חיות" של כל התענוגים הגופניים, והמאוס ברע בתכלית, – ולפי ערך האהבה לה' כך גם גודל מיאוסו את הרע של התאוות והתענוגים הגשמיים. על דבר רוחני ("סטרא אחרא") שהוא רחוק מהאדם, מתאים הביטוי "שנאה",

ואילו על תאוות גשמיות ("רע") הקרובות אל האדם ונמצאות לנגד עיניו, מתאים הביטוי "מיאוס", כאדם שנגעל מדבר שהוא שונא, העומד לנגד עיניו. כי המאוס הוא הפך האהבה ממש כמו השנאה. – אלא, שהביטוי "שנאה" מתאים, כאמור, ביחס ל"קליפה" ו"סטרא אחרא", ואילו ביחס לתאוות גופניות – מתאים

הביטוי "מיאוס". על כל פנים, הרי מוסבר, שתכלית השנאה שיש לצדיק-גמור ל"רע", היא מחמת שאהבתו לה' היא בדרגה העליונה ביותר, ומשום כך הוא נקרא "צדיק גמור", שמדרגת ה"צדיק" שבו – האהבה בתענוגים – היא במדה המלאה והעליונה ביותר. הוא גם נקרא "צדיק וטוב לו" – שהוא גדוש רק בטוב: כל הרע שבו נהפך לטוב. מכאן נבין את התשובה ביחס ל"צדיק שאינו גמור" – כיון שחסר בו באהבה בתענוגים, הרי שיש בו עדיין משהו מן הרע, למרות שאין הוא מרגיש ברע זה כלל. ועל כך אומר ה"תניא" בהמשך: וצדיק שאינו גמור, הוא שאינו שונא הסטרא אחרא בתכלית השנאה, – שאינו שונא את ה"סטרא אחרא", הקליפות

יום חמישי י"ב טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' טו, והנה מדרגה... עד עמ' 30, במ"א.

ובענין פטולו פמעותו בששים על הרך משל, או באלף ורבה וכו' צא על הרך משל. – במדת הביטול לטוב, בששים, באלף, ברבה וכדומה, תלוי השוני הקיים במדרגותיו של הצדיק שאינו

גמור, והן הם בחינת צדיקים הרבים שפכל תורות, – אותם צדיקים שהם בבחינת "צדיק שאינו גמור", כדאיתא בגמרא – כמו שאנו מוצאים בגמרא: ותמניסר אלפי צדיקי קיימי קפיה תקדוש ברוך הוא. – שמונה עשר אלף צדיקים קיימים לפני הקב"ה. כל כך הרבה

מדרגות בצדיקים, אך כל אלה בדרגת "צדיק שאינו גמור". אך על מעלת צדיק גמור, הוא שאמר רבי שמעון בן יוחאי: – מחבר

והנה, מדרגה זו – "צדיק שאינו גמור" ו"צדיק ורע לו", מתחלקת לרבות מדרגות – המתבטאות בענין בחינת מעוט הרע הנשאר – איכות אותו מעט רע שנשאר בצדיק, מאחת מארבע

יסודות הרעים, – יש שנשאר בו מיסוד המים, ויש – מיסוד האש, וכך הלאה. כן הן שונות זו מזו בכמות הרע שנשאר ובמדת ביטולו לטוב. יש אשר הרע שנשאר בו הוא במדה קצת גדולה יותר, אלא שהוא "בטל בששים", הטוב גדול פי ששים מן הרע, כך שהרע בטל בששים, כי אין טעמו

נרגש כלל. אך, יש גם, שהרע שנשאר הוא פחות מחלק הששים, וביטולו לטוב הוא "ביטול באלף", אחד כנגד אלף, או יותר מכך:

ליקוטי אמרים

והנה

מדרגה זו מתחלקת לרבות מדרגות בענין בחי' מיעוט הרע הנשאר מאחת מארבע יסודות הרעים ובענין ביטולו במיעוטו בששים עד"מ או באלף ורבה וכו' צא עד"מ והן הם בחי' צדיקים הרבים שבכל הדרגות כדאיתא בגמ' דתמניסר אלפי צדיקי קיימי קמ' הקב"ה אך על מעלת צדיק גמור הוא שאמר רשב"י ראיתי בני

ה"זוהר": **"רִאִיתִי בְּנֵי עֲלִיָּה וְהֵם מוֹעֲטִים כּו' "** – "בני עליה" – אלה שדרגתם נעלה ביותר, והם מועטים, **"שְׁלֹכֵן נִקְרָאִים "בְּנֵי עֲלִיָּה"**, – מפני ש**מִהֶפְכֵּן הָרַע** – לטוב, ו**מַעֲלִים אוֹתוֹ לְקִדְשָׁה, בְּרִאִיתָא בְּזוּהַר בְּהִקְדָּמָה**, – כמו שכתוב ב"הקדמה" של ספר

ה"זוהר", **"שִׁכְשָׁרְצָה רַבִּי חַיָּא לַעֲלוֹת לְהִיכָל רַבִּי שְׁמַעוֹן בֶּן יוֹחָאי, – "היכלו" של רבי שמעון בר יוחאי, משמעו מקומה של מדריגת "צדיק גמור", שְׁמַע קָלָא נִפִּיק וְאָמַר: – שמע קול היוצא ומכריז: "מֵאֵן מִנְכֹּזֵי דִי חֲשׂוּכָא מִהֶפְכֵּן לְנַהוּרָא וְשְׁמַעֲמִין מְרִירוֹ לְמִתְקָא עַד לֹא יִיתֹון הָבָא" וכו': – מי מכם שהפך את חושך העולם לאור של קדושה, ואת הטעם המר (של נפשו הבהמית ויצרו הרע) הפך לתענוג (הקדושה), לפני שהגיע לכאן – יכול להיכנס לכאן. הרי, ש"צדיק גמור" הוא זה שמהפך את החושך לאור, הוא מעלה את הנפש**

הבהמית לאור הקדושה. להלן, מוסיף רבנו הזקן טעם נוסף על מה שצדיקים בסוג נעלה יותר, נקראים "בני עליה"⁸:

וְעוֹד – טַעַם נוֹסֵף, מְדוּעַ נִקְרָאִים בְּנֵי עֲלִיָּה, מִפְּנֵי שְׁנֵים עֶבְדֵּיהֶם בְּבִחִינַת "וַעֲשֵׂה טוֹב" בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ, הוּא לְצַדִּיק גְּבוּהָ וּמַעֲלָה מַעֲלָה עַד רוּם הַמַּעֲלוֹת, – מטרת עבודתם היא לשם הקב"ה בלבד עד למעלות ולמדריגות הנעלות ביותר, וְלֹא – עבודתם אינה, כְּרִי לְרַבָּקָה בּו' יִתְבָּרַךְ בְּלִבָּר – כרי, לְרוּחוֹת – בעבודתם, צְמָאוֹן נִפְשָׁם הַצְמָאָה לָהּ, – כלומר, לא כמו שהדבר הוא באלה שאינם במדריגה זו, המקיימים מצוות ולומדים תורה, מפני שבכך הם "מרוויח" את צמאונם לאלקות, ותשוקתם העזה "להידבק" בקב"ה – שכן, על־ידי קיום תורה ומצוות דבק ומתחבר היהודי בקב"ה. כְּמוֹ שֶׁבִּתּוּב⁹: "הוּי כָּל צְמָא לְכוּ לְמִים", – הנביא מכריז: כל אלה הצמאים לאלקות – ילמדו תורה שנמשלה למים. וְכְמוֹ שֶׁבִּתּוּב בְּמָקוֹם אַחֵר, – שמשמעות ה"צמאון" הוא לאלקות. שכן, אם ה"צמאון" הוא לתורה, לא היה צריך הנביא להשתמש בצורת ההכרזה "הוּי! וְלַהּרוֹת "לכו למים" – לתורה, כי מי שצמא לתורה – הרי התורה מוכנה לפניו ללמוד בה! אלא הכוונה היא: מי שצמא לאלקות, מורה לו הנביא, ללמוד תורה, שכן, על־ידי כך יתדבק ויתאחד עם הקב"ה. ואילו "בני העליה"

ליקוטי אמרים

עליה והם מועטים כו' שלכן נקראים בני עליה שמהפכין הרע ומעלים אותו לקדושה כדאיתא בזהר בהקדמה שכשרצה רבי חייא לעלות להיכל ר"ש בן יוחאי שמע קלא נפיק ואמר מאן מנכון די חשוכא מהפכן לנהורא וטעמין מרירו למיתקא עד לא ייתון הכא וכו': ועוד נקראים בני עליה מפני שגם עבודתם בבחי' ועשה טוב בקיום התורה ומצותיה הוא לצורך גבוה ומעלה מעלה עד רום המעלות ולא כדי לדבקה בו ית' בלבד לרוות צמאון נפשם הצמאה לה' כמ"ש הוי כל צמא לכו למים וכמ"ש במ"א אלא כדפירשו בתיקונים איזהו חסיד המתחסד עם קונו עם קן דיליה לייחדא קב"ה ושכינתו' בתחתונים וכמ"ש ברע"י מהימנא פ' תצא כברא דאשתדל בתר אביו ואימיה דרחים לון יתיר מגרמיה וגפשיה ורוחיה וגשמתו' כו' ומסר גרמיה למיתה עליהו למיפרק לון כו' וכמ"ש במ"א. [ושניהם עולים בקנה אחד כי ע"י הבידורים שמכבירים מנוגה מעלים מיין נוקבין ונעשי' יחודים עליונים להוריד מיין דכורין שהם הם מימי החסדים שבכל מצוה ומצוה מרמ"ח מצות

בהם מדובר כאן, הם דרגה נעלית יותר: קיומם את המצוות ולימודם את התורה אינם רק כדי לרוות צמאונם לאלקות, שהרי בכך יש בצורה עדינה משום ריווי הרגש העצמי שלהם וטובתם העצמית, שכדי "להרוויח" הקירוב להקב"ה – הם עושים אותם ענינים המביאים לאותו קירוב – אֵלָא – עבודתם היא, כְּדַפְּרִישׁוּ בְּתִקּוּנֵיהֶם¹⁰: – כמו שפירשו ב"תיקוני זוהר" את מאמר חכמינו ז"ל: **אֵיזְהוּ חֲסִיד – הַמִּתְחַפֵּס עִם קוֹנוֹ, – ופירשו ב"תיקונים": עִם קֵן דִּילִיָּה, – "קונו" מלשון "קן", כלומר: החסיד מתנהג בחסד עם ה"קן" שלו, מקורו – הקב"ה, כדי לִיְחַדָּא קְדָשָׁא בְּרִיךְ הוּא וּשְׁכִינְתָּיה בְּתַחְתּוֹנִים, – להביא את ה"ייחוד" של הקב"ה עם שכינתו, ושאר "ייחוד" זה יאיר גם בעולמות התחתונים. וְכְמוֹ שֶׁבִּתּוּב בְּרַעֲיָא מְהִימְנָא בְּרַשַׁת הַצָּא: "כְּבִרָא דְאִשְׁתַּדַּל בְּתֵר אָבִיו וְאִמִּיה, – כמו בן המשתדל**

לטובת אביו ואמו, דְּרָחִים לון יְתִיר מִגְרָמִיָּה וּנְפִשִׁיה וְרוּחִיה וְנִשְׁמָתֶיהָ כו', – שאוהב אותם יותר מאשר את עצמו, ונפשו, רוחו ונשמתו וכו', וּמְסַר גְּרָמִיָּה לְמִיתָה עֲלֵיהוּ לְמִיפְרָק לון כו', – ומוסר את נפשו לפדות את אביו ואמו מהשבי. וְכְמוֹ שֶׁבִּתּוּב בְּמָקוֹם אַחֵר, – שזוהי דרך העבודה של "בני עליה": רק לשמו של הקב"ה. להלן מסביר רבנו הזקן ששני הפירושים ב"בני עליה", תואמים וקשורים אחד בשני, שכן, כפי שמוסבר בתורת הקבלה, נעשה על־ידי "העלאת מיין נוקבין" – המשכת "מיין דכורין" – על ידי עיבוד הרע והעלותו לקדושה ("העלאת מין"). נמשך במצוות "המשכת מין", – זאת יש ברצונם של צדיקים לבצע על־ידי עבודתם. מכיון שהמדובר הוא ענין קבלי, המוסבר לעומקו ולרחבו בתורת החסידות, נבין אותו ביתר הסברה, בהמשך הדברים הבאים: [וּשְׁנֵיהֶם – שני הפירושים ב"בני עליה", עוֹלִים בְּקִנְיָה אַחֵר, – תואמים אחד את השני, כִּי עַל יְדֵי הַבְּרִיּוֹת שֶׁמְכַבְּרִים מִנְּגָה – על־ידי הפיכת הנפש הבהמית לטוב, מַעֲלִים "מִיֵּן נִקְבִּינִין", – פועלים "העלאת מין" – התעוררות והתעלות מצדו של ה"מקבל", וְנַעֲשִׂים יְחֻדִּים עֲלִיוֹנִים – בעולמות העליונים, לְהוֹרִיד "מִיֵּן דְּכֹרִינִין", – להמשיך השפעת "מיין דכורין" לעולם הזה, שֶׁהֵם הֵם – ה"מיין דכורין", מִיָּמִי חֲסָדִים שֶׁבְּכָל מִצְוָה וּמִצְוָה מְרַמָּח מִצְוֹת

7. חלק א ד, א. 8. הערת כ"ק אדמו"ר שליט"א: "ב' הטעמים על סוג א': טעם א' כנגד התואר צדיק גמור; טעם ב' כנגד התואר (צדיק) וטוב לו". 9. ישעי' נה, א. 10. בהקדמה, א, ב; ראה זח"ב קיד, ב. ח"ג רכב, ב. שם רפח, א.

לאותם שטוענים: מה התועלת בלימוד ענינים נעלים כאלה במדריגות התורה והנשמה, מכיון שאנו רחוקים מכך תכלית ריחוק? ראשית, ידועה התשובה שענה פעם רבנו הזקן על שאלה זו: על זמנו של המשיח נאמר¹¹ "והסירותי את לב האבן מבשרכם", כלומר: כעת, ישנו החסרון, שלמרות שכל אחד יכול להבין מדריגות נעלות ביותר – לא תפעלנה על לבו כלל, שכן, לבו מאובן "לב אבן".

ואילו בביאת המשיח יוסר חסרון זה, וכל מה שיבינו במוח – ייקלט בלב, שיהיו שייכים לאותן מדריגות. בהתאם לכך, צריכה כבר כעת, לפני ביאת המשיח, – להיות ההבנה במוח, כדי שלאחר מכן, בביאת המשיח, ייקלטו הדברים בלב – ולשם כך צריכים ללמוד וללמוד. נוסף על תשובה זו של רבנו הזקן, אנו למדים תשובה גם מן הסיפור האמור: מכל ענין המובא בתורת החסידות, אפשר ללמוד משהו לפועל ביחס לכל אחד ואחד. למשל: מה שלמדנו בפרק זה על מדריגות הצדיקים הנעלים ביותר, העושים עבודתם רק לשם הקב"ה בלבד, הרי ישנה בכך, באמת, "נקודה" הנוגעת לכל יהודי. במדה מסויימת יכול כל יהודי לעורר בתוכו רגש זה ללימוד תורה ולקיום מצוות במטרה להביא נחת רוח להקב"ה. שכן, בנשמתו של יהודי, ישנה אותה אהבה ותשוקה: להביא נחת רוח לקב"ה, עליו רק לעורר ולגלות רצון זה.

עשה, – מימי החסדים המהולים בכל מצוה ממאתים ארבעים ושמונה מצוות עשה, שְׁפֹלֶן – כל המצוות, הן פְּחִינַת חֲסָדִים ו"מִן דְּבִרְיָן", – בחינת חסדים והשפעות, דְּהִינּוּ הַמְשַׁכֵּת קִדְשָׁא אֱלֹהֵתּוּ יִתְבָּרַךְ מְלַמְעֵלָה לְמַטָּה לְהַתְלַבֵּשׁ בְּתַתְּהוֹנִים, – שתגלה הקדושה האלקית בעולמו הגשמי, כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּאֵר בְּמָקוֹם אַחֵר: – הרי, ששני הפירושים ב"בני עליה" קשורים ותואמים היטב אחד את השני.

בהקשר לאמור, שכל עבודתם של הצדיקים הגדולים, "בני עליה", היא אך ורק לשם הקב"ה, ולא לטובתם הם, גם לא לטובתם הרוחנית, להיות קרובים יותר אל הקב"ה – יש מקום לסיפור הבא: רבנו הזקן היה נוהג הרבה פעמים להתעמק בדביקותו, עד שהיה מתגלגל על הרצפה, ובשעת מעשה היו שומעים ממנו דיבורים מקוטעים: "אינני רוצה בעולם הבא שלך, אינני רוצה בגן עדן שלך, אני רוצה, רק כך (בקב"ה) בלבד". כ"ק רבינו באחת משיחותיו הקדושות, אמר: כיון שסופר לנו סיפור זה, הרי שגם אנו יכולים ללמוד ממנו, שכן, לכל יהודי ישנה, בנשמתו, אהבה לקב"ה, ומצד אהבה פנימית ועמוקה זו להקב"ה – קיים בכל יהודי הרגש לקיים מצוות וללמוד תורה, כדי לשוות נחת רוח לקב"ה, כבן שרוצה להביא נחת רוח לאביו. (כ"ק רבינו מעיר שכן מוסבר ב"תניא" בסוף פרק מ"א, עמוד 114, בפסיקה המתחילה "ואף שלהיות כו"). אגב, יש בכך משום תשובה

יום שישי י"ג טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 30, פרק יא וזה... עד עמ' טז, שריא.

שעדיין יש בו מן הטוב. "רשע ורע לו" – רשע שכל כולו הוא רק רע. וכך אנו לומדים בפרק האחד-עשר:

וְזֶה לְעֻמַּת זֶה, רִשְׁעֵי וְטוֹב לוֹ לְעֻמַּת צְדִיק וְרַע לוֹ, דְּהִינּוּ, – "רשע וטוב לו" – הוא, שְׁהַטּוֹב שֶׁנִּבְנָשׁוּ הָאֱלֹהִית שֶׁנִּבְנָחוּ וְכָלֵל

הִימְנֵי שְׁבֻלָּב, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי, שמיקומה של הנפש האלקית היא במוח וב"חלל" הימני שלב, כְּפִיּוֹף וְכָמֵל לְנִפְי הָרַע מְחַקְלָפָה שֶׁבְּחָלָל הַשְּׁמָאֵלִי. – ה"רע" של הנפש הבהמית

מהקליפה שב"חלל" השמאלי שלב, כפי שלמדנו בפרק התשיעי. כלומר: הרע שבנפש הבהמית שלו, גבר על הטוב של הנפש האלקית, במדה כזו, שהטוב של הנפש האלקית בטל ונכנע לרע של הנפש הבהמית. וְזֶה – התואר "רשע וטוב לו", מְתַחַלֵּק גַּם בֵּין לְרִכְבּוֹת מְדִרְגּוֹת חֻלּוֹת, – כשם שמדריגת "צדיק ורע לו" מתחלקת להרבה מדריגות בהתאם לכמות ואיכות הרע וביטולו לטוב – כך גם מתחלקת מדריגת "רשע וטוב לו" להרבה מדריגות

פְּרָק י"א. בפרק התשיעי, הסביר רבנו הזקן, ששתי הנפשות, האלקית והבהמית, מנהלות ביניהן מלחמה לכיבוש גופו של האדם. ובפרק העשירי המשיך בהסברתו, שבשעה שאדם פועל בתוכו, להשתלטות הנפש האלקית על הנפש הבהמית, עד לידי גירושו והכחדתו של הרע של הנפש הבהמית –

מגיע אותו יהודי למדריגת "צדיק". ובכך – שתי מדריגות: "צדיק גמור" – מי שה"רע" שבו נהפך לגמרי לטוב ולקדושה, ולכן הוא נקרא גם "צדיק וטוב לו" – צדיק שיש בו רק טוב. "צדיק שאינו גמור" – מי שה"רע" שבו עדיין לא נהפך כל כולו

לטוב, נשאר בו עדיין משהו מן הרע. ולכן הוא נקרא גם "צדיק ורע לו" – יש בו אמנם משהו מן הרע, אלא שרע מעט זה בטל ברוב הגדול של הטוב. כן הסביר שבמדריגת "צדיק שאינו גמור", ישנן הרבה מדריגות, המתחלקות לפי מדת כמות ואיכות הרע שעדיין נשאר בו, ולפי מדת ביטולו לטוב.

בפרק י"א שלפנינו, יסביר רבנו הזקן, אודות המדריגה המנוגדת למדריגת צדיק: גם במי שהנפש הבהמית שלו התגברה על הנפש האלקית, שלכן נקרא "רשע" – מתחלקים הענינים לשני חלקים כלליים: "רשע וטוב לו" – רשע

11. יחזקאל לו, כו. 1. קהלת ז, יד.

בהתאם למדת ביטולו של הטוב לרע, בענין פניות ואיכות הפטול – באיזו מדה ובאיזה תחום מתבטאת כניעת הטוב לרע. "כמות": אם ביטולו של הטוב הוא בגלל ריבוי של הרע בלבד, או שהוא אחד לגבי ששים, לגבי אלף, וכו'. "איכות": באילו פרטים מתבטא אותו

ביטול, שכן, יש מי שאצלו זה מתבטא באהבת דברים אסורים, ויש שזה מתבטא בפרטים אחרים: ובפניות הטוב לרע הם ושלום. יש מי שהכפיפה והפטול אצלו – של הטוב לגבי הרע הוא, מעט מזער, ואף גם זאת אינו בתמידות, ולא תדיר לפרקים קרובים, – נדיר מאד שרע יתגבר בו על הטוב, אלא לעתים רחוקים מתגבר הרע על הטוב, – עובר זמן רב שרע שבו יתגבר שוב על הטוב, וכובש את העיר קמנה הוא הגוף, – כפי שלמדנו בפרק התשיעי שגוף האדם נקרא "עיר קטנה" ושתידן: הנפש האלקית והבהמית לוחמות ביניהן לכיבושה של עיר קטנה זו. אך לא בלוי – אין הנפש הבהמית שולטת בגוף כולו כשהיא גוברת על

הנפש האלקית, בסוג זה של "רשע וטוב לו" המדובר כאן, אלא מקצתו לבדו, – היא שולטת במקצת מן הגוף בלבד, שיהיה סר למשמעתו, – אותו חלק מן הגוף עליו שולטת הנפש הבהמית, סר למשמעתו של הרע של הנפש הבהמית, ונעשה לו מרכבה ולבוש, להתלבש בו אחד משלשה לבושים הנזכרים לעיל. דהיינו, או במעשה לבד, – שזהו "לבוש" המעשה, ובלבוש זה עצמו: לעשות עבירות קלות ולא חמורות הם ושלום; – שעד כדי כך לא מגיעה שליטת הרע, או ברבור לבד, – ובדיבור עצמו, רק לדבר אבק לשון הרע – דיבורים שהם על הגבול ושייכים ללשון הרע, וליצינות ובהאי גונא; – וכדומה. כלומר, שרק לבוש הדיבור של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. או במחשבה לבד, – לחשוב בלבד, הרהורי עברה תקשים – בפרטים מסויימים, מעברה. – בגלל העובדה שהמחשבה היא "לבוש" עדין יותר לנפש מאשר דיבור או מעשה, קרובה יותר וקשורה יותר לנפש – מטמאים, "הרהורי עבירה" את הנפש, במדה מסויימת, יותר מאשר העבירה עצמה. וגם אם אינו מהרהר בעברה לעשותה אלא בענין זיווג וזכר ונקבה פעולם, – עצם המחשבה בצורה מופשטת, אודות "זיווג זכר

ונקבה", שעובר על אזהרת התורה: "ונשמרת מכל דבר רע" – ודרשו חכמינו ז"ל: "שלא יתרהר ביום כו"; – הרי שבהרהורו בדבר, הוא עובר על צו התורה. או שהיא שעת הפשר לעסק בתורה והוא מפנה לבו לכטלה, כדתנן באבות: – כמו

שלמדנו במשנה במסכת אבות: "הנעזר בלילה

וכו' – ויש לו האפשרות ללמוד או תורה, ומפנה לבו כו" – ומחשבתו להרהר בדברים ריקים.

כלומר, שרק לבוש המחשבה של הנפש הבהמית מתלבש בגוף. שפאחת מכל אלה, וכיוצא בהן – כשנכשל במעשה בעבירה קלה איזו

שהיא, או שמדבר דיבורים אסורים, או שמזהר במחשבות אסורות – נקרא

"רשע" בעת ההיא, – ו"רשע" הוא: שתרע שפנשו גובר בו ומתלבש בגופו ומחטיא ומטמא. ואחר כך – לאחר שנכשל

באחד מהדברים האמורים, גובר בו הטוב שפנשו האלקית, ומתהרט – על

מה שעשה, דיבר או חשב, ומבקש מחילה וסליחה

מה, וה' יסלח לו, אם שב בתשובה הראויה על פי עצת חכמינו ו"ל בשלשה חלוקי פפרה שהיה ר' ישמעאל דורש בו", – עבר על מצות עשה ושב – אינו זו משם עד שמוחלין לו; עבר על מצות לא-תעשה ושב – תשובה תולה ויום הכיפורים מכפר; עבר על

כריתות ומיתות בית-דין – תשובה ויום הכיפורים תולים ויטורים ממרים, שנאמר: ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם, כמו שנתבאר במקום אחר. – כלומר: על-ידי תשובה כראוי – מוחל לו הקב"ה על העבירה שעבר. ברם, מאחר שהוא במצב כזה שקל לו להיכשל בחטא מזמן לזמן – הנה גם אחרי שחזר בתשובה, והקב"ה מחל לו – הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו". הערת ב"ק רבינו: "ולענין

שכר ועונש נק' צדיק גמור כדלעיל פ"א – באמתת השם כו". עד כאן דובר אודות מדרגה גבוהה יותר ב"רשע וטוב לו", שהשפעת הרע של הנפש הבהמית, מתבטאת בשליטת הרע על אחד מן הלבושים: על מעשה בלבד, על דיבור בלבד או על מחשבה בלבד, וגם זאת – לעתים נדירות. ויש מי שתרע גובר בו יותר, ומתלבשים בו כל

שלשה לבושים של הרע, – הוא נכשל גם במחשבה, גם בדיבור וגם במעשה, ומחטיא בעבירות חמורות יותר, ובעתים קרובים

שהרי, יש בו נשמה אלקית – וְלִבְּנֵי אֱמֶרֶוּ רַ"ל: "אֶפֶס בִּי עֲשֶׂרָה שְׁכִינָתָא שְׂרִיא": – על כל עשרה יהודים, יהיו מי שיהיו, שורה שכינה. דבר זה אמור גם באלה שהם חלילה בבחינת "רשע ורע לו", שכן, בבחינת "מקיף", על כל פנים, יש גם בהם מן הטוב. ומאחר

שהשראת השכינה במקום בו נמצאים עשרה יהודים, היא גם כן ענין של "מקיף", שלא מרגישים בה בצורה גלויה – שורה שכינה ביניהם.

בהקשר למה שלמדנו אודות מי שנפשו הבהמית גוברת על נפשו האלקית, ראוי להביא את הסיפור הבא שסיפר הרבי באחת משיחותיו: אפיקורס אחד שאל פעם את הרבי ה"צמח

צדק", מדוע במגילת אסתר כתובה המלה "יהודים" בדרך כלל ביו"ד אחד, ואילו כשמדובר שם אודות הגזירה, כתוב "יהודיים" בשני יו"דין? ענה לו ה"צמח צדק": "יו"ד זה עשר, הרומו על עשרת כוחות הנפש. לנפש האלקית עשרה כוחות ולנפש הבהמית עשרה כוחות. ישנם יהודים שמונהגים על-ידי עשרת כוחות הנפש האלקית בלבד וישנם גם כאלה שהנפש הבהמית גוברת בהם והם מונהגים על-ידי עשרת כוחות הנפש הבהמית והיצירה. המן הרשע רצה לכלות את כל בני ישראל, גם את אלה המונהגים מעשרת הכוחות השניים של היצירה. שאל שוב אותו אפיקורס: מדוע, אם כך, מוצאים אנו אחרי שבטלה הגזירה כתוב כמה פעמים "יהודיים" בשני יו"דין? – ענה לו ה"צמח צדק": אחרי שבני ישראל עברו את גזירות המן וראו את הישועה האלקית – חזרו גם אותם יהודים בתשובה, ונהיו שווים ליהודים המונהגים על-ידי הנפש האלקית והיצירה. שני ה"יו"דין" השתנו לדרגה אחת.

יִוְתָר. – למרות זאת הוא נקרא עדיין "רשע וטוב לו", רשע שיש בו מן הטוב, שכן, הוא אמנם נכשל בחטא, אֲךָ בִּינְתִים – בין חטא אחד לשני, הוא מתקדמ, ובאים לו הרהורי תשובה מְבִינִת הַטֹּב שֶׁנִּפְשׁוֹ, שְׁמִתְגַּבֵּר קֶצֶת בִּינְתִים, – ומאותו טוב עולים בו הרהורי תשובה. אֶלָּא שְׂאִין לוֹ –

לטוב, כוח הַתְּגַבְּרוֹת כָּל כֶּךָ לְנַצַּח אֶת הָרַע לְפָרֵשׁ מִחֲטָאֵיו לְנִמְרִי לְהִיּוֹת "מוֹדֶה וְעוֹזֵב". – עד לידו כך, אין בכוח הטוב שלו להתגבר על הרע, וְעַל זֶה אֱמֶרֶוּ רַ"ל: "רִשְׁעִים מְלָאִים תְּרֻמוֹת", – בין חטא אחד לשני הם מתחרטים על החטא הראשון, וגם בשעה שהם חוטאים יתכן מאד שחורה להם הדבר, אלא

שאין ביכולתם לשלוט על עצמם. שָׁהִם רַב הָרִשְׁעִים, שִׁישׁ בְּחִינַת טוֹב בְּנִפְשָׁם עָרִין. – ומאותו "טוב" נובעות החרטות במוחם ובלבם. מכאן, שהרבה מדריגות ב"רשע וטוב לו": החל מזה שנכשל בזמן נדיר, וגם זאת בעבירה קלה ובלבוש אחד שלו, ועד לזה שנכשל לעתים קרובות ובכל שלשת לבושו, במחשבה, דיבור ומעשה – ועם זאת נכללים הם כולם במדריגת "רשע וטוב לו". ההבדל ביניהם נובע אך ורק ממדת כפיפותו של הטוב לרע. מדריגת "רשע וטוב לו" מהווה הניגוד הגמור למדריגת "צדיק ורע לו", בה ישנם הבדלים רבים בכמותו ובאיכותו של הרע שנשאר בו. אֲךָ מִי שְׂאִינוּ מִתְקַרֵּם לְעוֹלָם, – על חטאיו, וְאִין בָּאִים לוֹ הָרַחֲמִי תְּשׁוּבָה כָּלֹל – נִקְרָא "רִשְׁעֵי וְרַע לוֹ", – רשע ששולט בו הרע בלבד, שְׁהָרַע שֶׁנִּפְשׁוֹ הוּא לְבָדוּ נִשְׁאָר בְּקִרְבּוֹ, בִּי גֵבֵר כֶּל כֶּךָ עַל הַטֹּב עַד שֶׁנִּסְתַּלַּק – הטוב, מִקִּרְבּוֹ וְעוֹמֵד בְּבִחִינַת מְקִיף עָלָיו מְלַמְּעֵלָה. – ובפנימיותו אין מרגיש בטוב כלל. ברם, מאחר שבבחינת "מקיף" עדיין יש בו טוב,

יום שבת קודש י"ד טבת

מורה שיעור לשנה פשוטה: מעמ' 32, פרק יב והבינוני... עד עמ' 32, ותענוגיו.

ב"בינוני", הם בלבד, יש להם השליטה על גופו של האדם, בכל הקשור למחשבה, דיבור ומעשה – לחשוב ולדבר דברי תורה ולקיים מצוות במעשה, ואילו כשמדובר ביחס ל"עצם" הנפש האלקית ול"עצם" הנפש הבהמית, ביחס

לכוחות השכל והמדות שלחן – אין לנפש האלקית עליונות על הנפש הבהמית. כלומר, הנפש הבהמית שלו, עדיין יש בכוחה, להתאוות לעניני העולם, אלא

שהנפש האלקית בולמת אותה ואינה נותנת לתאוות אלו לבוא לידי ביצוע מעשי.

וְהַבִּינּוֹנִי, הוּא שְׁלֵעוֹלָם אִין הָרַע – של נפשו הבהמית, גִּבֵּר כֶּל כֶּךָ לְקַבֵּשׁ אֶת הָעִיר קְטָנָה – הגוף שנקרא "עיר קטנה", שעל

פָּרָק יב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן ש"צדיק" הוא מי שהטוב של נפשו האלקית גובר על הרע של נפשו הבהמית, עד כדי גירושו של הרע. "רשע" הוא מי שהרע של נפשו הבהמית גובר על הטוב של נפשו האלקית ומביא את האדם לחטא במעשה, בדיבור, במחשבה.

בפרק י"ב יסביר רבנו הזקן את מדריגת ה"בינוני", מדריגה שבין "צדיק" ל"רשע" – שזהו מי

שבהנהגתו המעשית, במחשבה, דיבור ומעשה, ידה של הנפש האלקית, ביחס לנפש הבהמית, היא על העליונה, ואין היא נותנת לנפש הבהמית לשלוט אף לא על חלק מן הגוף, ואפילו לא לרגע קט. על-ידי הרהור במחשבה לא טובה, בדיבור לא טוב, ובדאי שלא בעשיית משהו רע בפועל. לבושי הנפש האלקית

השליטה עליו מתנהלת המלחמה בין הנפש האלקית לבין הנפש הבהמית, **לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף לְהַחְמִיאוֹ**; – אין הרע של הנפש הבהמית מתגבר בו אף פעם, להביאו לידי חטא ממש. **דְּהִינּוּ, שְׁשֻׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַבְּהֵמִית, שֶׁהֵם מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה**

שְׁמִצָּר הַקְּלִיפָה – מחשבות שאסור לחשוב אותן, דיבורים שאסור לדבר בהם ומעשים שאסור לעשותם, שכפי שכבר הוסבר, יונקים חיותם מהקליפה ו"סטרא אחרא" – שלשה לבושים אלה של הנפש הבהמית, הם אצלו במצב שאין גופים בו על נפש הַאֱלֹהִית לְהַתְּלַבֵּשׁ בְּגוֹף בְּמֶחֱ – שהמוח יהרהר במה שאסור – "לבוש המחשבה" של הנפש הבהמית, וּבְפֶה – לדבר דיבורים אסורים – "לבוש הדיבור" וּבְשֹׁאֵר רַמְ"ח אַגְרִים, – בשאר מאתים ארבעים ושמונה אברי האדם, לעשות בהם את מה שאסור – "לבוש

המעשה", **לְהַחְמִיאוֹ וּלְטַמְּאוֹ חֵם וְשָׁלוֹם**, – ועלידייך להיקרא "רשע", רק שְׁשֻׁלְשָׁה לְבוּשֵׁי נֶפֶשׁ הַאֱלֹהִית הֵם לְבָדֵם מִתְּלַבְּשִׁים בְּגוֹף, – מצד אחד הוא מדגיש, שלבושי הנפש הבהמית לא ישלטו אף פעם על הגוף, ומצד שני – שלבושי הנפש האלקית ישלטו תמיד בגוף, שֶׁהֵם – לבושי הנפש האלקית, הֵם: **מַחֲשָׁבָה דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁל תְּרִי"ג מִצְוֹת הַתּוֹרָה**, – הנפש האלקית רק היא שולטת במוח, בפה ובשאר אברי האדם, ומשתמשת בהם לצורך עניניה היא בלבד, **וְלֹא עֹבֵר עֲבָרָה מִמֵּי, – הערת כ"ק רבינו: "הקושיא ידועה", כלומר, מה שרבנו הזקן אומר כאן, ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, ידועה הקושיא על כך: הרי יתכן הדבר שיהודי ייכשל חלילה בעבירה ויחזור בתשובה כראוי, ובעבודתו, אחרי התשובה, יעמיד את עצמו במדרגת ה"בינוני"? (שכן, אחרי "תשובה" יכול, הרי, האדם להגיע אפילו למדרגת "צדיק", ובדאי שהוא יכול להגיע למדרגת "בינוני")** וּלְפַעַנְדֵּ – ממשיך כ"ק רבינו בהערותו – הפי' – שבינוני הוא שמצבו (בעת) הוא כזה שמושלת עשיית עבירה בעבר או בעתיד (אף שאו נסיונות ומלחמת היצר באופן שונה משל עתה, כי בלאה"כ – הוא עב"פ רשע בכח, ואין זה בינוני בתכלית, ועיין תניא פ"ל). הרבי מתרץ את הקושיא כך: מה שרבנו הזקן אומר "ולא עבר עבירה מימיו" אין הכוונה כפשוטו של מלים, ש"בינוני" לא חטא כלל במשך ימי חייו: "בינוני" נקרא מי שבמצבו הפנימי־רגשי הנוכחי מן הנמנע אצלו להיכשל בעבירה, גם בעבר וגם בעתיד: כ"בינוני" לא היה חוטא, וממילא – הוא לא חטא. כלומר: לפי מצבו הנוכחי לא היה חוטא גם בנסיונות הקשים יותר ובמהלך המאבק עם היצר־הרע, שהיו לו כשנכשל בעבירה. מה שאין כן אם מדריתו מונעת את השייכות לחטא רק במצבו

הנוכחי, ולא במצבו בעבר – הוא נקרא "רשע" בכוח: באופן פוטנציאלי ביכולתו, במצב אחר, לעבור עבירה – זאת אומרת שהוא עדיין אינו "בינוני" במלוא מובן המלה – וראה על כך להלן בפרק ל. מה שלמדנו ש"בינוני" הוא מי שלא עבר עבירה מימיו, הרי כך

ליקוטי אמרים

להתלבש בגוף להחמיו דהיינו ששלש' לבושי נפש הבהמית שהם מחשבה דבור ומעשה שמצד הקליפ' אין גוברים בו על נפש האלהית להתלבש בגוף במוח ובפה ובשאר רמ"ח אברים להחמיו ולטמאם ח"ו רק שלשה לבושי נפש האלהית הם לבדם מתלבשים בגוף שהם מחשבה דבור ומעשה של תרי"ג מצות התורה ולא עבר עבירה מימיו ולא יעבור לעולם ולא נקרא עליו שם רשע אפי' שעה אחת ורגע אחד כל ימיו אך מהות ועצמות נפש האלהית שהן עשר בחינותיה לא להן לבדן המלוכה והממשלה בעיר קמנה כי אם בעתים מזומנים כמו בשעת קריאת שמע ותפלה שהיא שעת מוחין גדולות למעלה וגם למטה היא שעת הכושר לכל אדם שאז מקשר חב"ד שלו לה' להעמיק דעתו בגדולת א"ס ב"ה ולעורר את האהבה כרשפי אש בחלל הימני שכלבו לדבקה בו בקיום התורה ומצותיה מאהבה שזהו ענין המבואר בקריאת שמע

הדבר גם ביחס לעתיד: **וְלֹא יַעֲבֹר לְעוֹלָם**, – אין הכוונה שבעתיד אינו עלול לעבור עבירה, כי הרי יש לו "בחירה", אלא, כאמור, מצבו הנוכחי הוא כזה, שמן הנמנע שתהיה לו שייכות לחטא, באיזה זמן שהוא. **וְלֹא נִקְרָא עָלָיו שֵׁם "רָשָׁע" אֲפִלּוּ שְׁעָה אַחַת וְרַגַע אֶחָד בְּל יָמָיו**. – כפי שכבר הוסבר, שהשם "רשע" מותאם לאדם שעובר עבירה במחשבה, בדיבור או במעשה. ואילו ה"בינוני" שמבחינת מדריתו הנוכחית, מן הנמנע שיעבור עבירה, הרי שאף פעם לא חל עליו השם "רשע". ברם, מדוע, איפוא,

הוא נקרא "בינוני" בלבד, ולא "צדיק"? **אִךְ מִחוּת וְעֲצָמוֹת נֶפֶשׁ הַאֱלֹהִית, שֶׁהֵן עֶשֶׂר בְּחִינּוֹתֶיהָ** – מה ששלשה כוחות השכל וטבע המדות נקראים "עצם" הנפש האלקית, זה רק בהשוואה ללבושי המחשבה, דיבור ומעשה, המשמשים כמשרתים וכלי־ביצוע של הנפש האלקית, לא להן לבדן המלוכה והממשלה בעיר קמנה, – שכן, כפי שיסביר להלן, יש גם לכוחות הנפש הבהמית שליטה מסויימת על הגוף, בכך שהם מעוררים בלבו תאוה הגורמת להעלאת הרהורים במוחו, **כִּי אִם בְּעֵתִים מְזֻמָּנִים**, – יש לכוחות הנפש האלקית השליטה המוחלטת על הגוף, ואין אז לכוחות הנפש הבהמית כל השפעה עליו, **כְּמוֹ בְּשִׁעַת קְרִיאַת שְׁמַע וּתְפִלָּה, שֶׁהֵיא שְׁעַת מִחוּין דְּגִדְלוֹת לְמַעְלָה**, – בעולמות העליונים. כלומר: באותה שעה מאירה בעולמות הרוחניים העליונים, התגלות אלקית עליונה יותר, וְגַם לְמַטָּה – בעולם־הזה, היא שְׁעַת הַפֶּשַׁר לְכָל אָדָם, – להתעלות למדרגה נעלית יותר, שָׁאֵז – בשעת קריאת שמע ותפלה, מְקַשֵּׁר – ה"בינוני" את כוחות חֲכָמָה־בִּינָה־דַעַת שְׁלֹו לַה', לְהַעֲמִיק דַּעְתּוֹ בְּגִדְלַת אֵין־סוֹף בְּרוּךְ־הוא, – הוא מתעמק במחשבתו בענין ממנו הוא מבין ומרגיש גדלותו של הקב"ה, וְלַעְזוֹר – עלידי התבוננות, אֵת הָאֱהָבָה בְּרִשְׁפֵּי אֵשׁ בְּחִלְל הַיָּמִינִי שְׁבֻלָּבוֹ, – כפי שהוסבר בפרקים הקודמים, שעלידי התבוננות והתעמקות המחשבה בגדולת הקב"ה, מתעוררת בלבו אהבה אליו, לְדַבְּקָה בּוֹ בְּקִיּוֹם הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ מֵאֲהָבָה, – אהבתו להקב"ה מעוררת אותו לקיים תורה ומצוות, שכן, עלידייך הוא ממלא את שאיפתו ומתאחד עם הקב"ה, שָׁזָהוּ – לעורר ולהניע את האהבה להקב"ה עלידי התבוננות בגדולת השם, ובאהבה זו לקיים תורה ומצוות, הוא עֲנִיֵן הַמְּבֹאֵר בְּקְרִיאַת שְׁמַע דְּאִוְרֵיתָא, – שהיא

להשי"ת, וזה משפיע שהרע של הנפש הבהמית יהיה בטל, בשעת מעשה, לטוב של הנפש האלקית, וממילא אין מקום שתהיה לו אז תאוה לענייני העולם וכדומה – כל האמור, מדובר בזמן של התעלות מיוחדת, בשעת התפלה,

אבל אחר התפלה, פקטלקות המוחין גדולות אין-סוף פרויד הוא – ההתגלות האלקית המיוחדת המאירה בשעת התפלה, אינה מאירה יותר, תרי הרע חוזר ונעזר פקטלקות השמאלי, ומתאווה תאוה לתאוות עולם הזה ותענוגיו. – הסיבה לכך היא, שהרע שבלב ה"בינוני", הוא בעצם בכל תקפו גם אחרי התפלה, כפי שיסביר להלן, ולכן הוא יכול להתאוות תאוה.

מצוה מן התורה, וברכותיה שלפניה ולאחריה שהן מדרבנן – הן הנה לקיום הקריאת שמע, – הן ברכות שתיקנו חכמינו ז"ל כהנה לקיום תוכנה של קריאת שמע, כמו שנתפאר במקום אחר; ואז – בשעת התפלה, כשה"בינוני" נמצא באהבת להבי' שלהבת לה', הרע שפקטלקות השמאלי – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש הבהמית, כפוף ופקטלק לטוב המתפשט פקטלק הימני – שבלב, מיקומה הראשי של הנפש האלקית.

"טוב" זה, אהבתו זו לה', נובעים מהקמה-בינה-דעת שפמח המקשרים פגדלת אין-סוף פרויד-הוא; – מהתבוננותו בגדולת ה' בכל שלשת הכוחות, חכמה, בינה ודעת, מתעוררת ומתפשטת מזה-חלל הימני שבלב, אהבה

1. במצוות בכלל ובברכותיהן, הרי – המצוה עצמה היא מן התורה, והברכה עליה – מדרבנן. משמעות הדבר היא: על-ידי כל מצוה, נמשכת מלמעלה קדושה אלקית בנפשו של יהודי. כדי שיהודי יהיה כלי לקליטת קדושה אלקית זו בשעת עשייתו מצוה – תיקנו חכמים לברך על המצוה, וברכה זו מרוממת אותו ומכשירה אותו לקלוט את קדושת המצוה. אך, בכל מצוה רואים אנו בבהירות שייכותה של הברכה לאותה מצוה, והמצוה נזכרת באותה ברכה, כמו בברכת התפילין: "להניח תפילין", בברכת הציצית: "על מצות ציצית", או "להתעטף בציצית"; מובנת הרי, משמעותן של הברכות, ושייכותן והכנתן למצוות. ואילו, ביחס לברכות שלפני קריאת שמע – צריכים להבין: לשם מה תיקנו אותן החכמים (הרי אין הן ברכות על מצות קריאת שמע, כמו שהדבר בכל המצוות המעשיות)? לכאורה, אין להן כל שייכות לקריאת שמע! אלא – עיקר ענינה של קריאת שמע הוא לעורר בתוכו את ה"ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך", וכדי להגיע להתעוררות זו, נדרשת הכנה להתעמק בעניינים המעוררים אהבה להקב"ה – ולשם כך תיקנו ברכות קריאת שמע, בהן מוזכרת בהרחבה גדולתו של הקב"ה, איך המלאכים הנעלים ביותר – בטלים בתכלית להקב"ה, ואיך הקב"ה מובדל מהם לגמרי – בברכה הראשונה; ובברכה השנייה – על גודל אהבת הקב"ה לישראל, ועל מדת קירבתו אליהם, וכדומה. בכל זה יש משום הכנה נכונה, שיוכל יהודי להגיע לתוכן קריאת שמע, להאבה להקב"ה, כפי שהדבר מוסבר בהרחבה בחסידות (ראה תניא פרק מט).

אגרות קודש

ב"ה, ח' טבת, תשי"ח

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה על מכתבו מה' כסלו, שנתקבל ז"ע (שכנראה הלך בדואר רגיל), בו כותב אודות הרצון להתקשרות לכה"פ ע"י מכתב וכו'.

והנה ידוע שקישור של שנים מבני ישראל ה"ז מוסיף ביכולתם יותר מכפלים של אפשרית של כל אחד, וכידוע מרז"ל בזה (סוטה לד, א), ואמיתית ההתקשרות היא של הנשמות, וכמבואר במ"ש רבנו הזקן בספר התניא שלו פרק ל"ב, ובעניינים דתומ"צ, שתורתנו תורה אחת וענינה וענין המצות הוא להמשיך שיהי' ה' אחד ושמו אחד, גם בארץ, בעיני ארץ, עיין אגה"ק לרבנו הזקן ס' ט', ובזה הרי המקום אינו מפסיק, כוונתי בזה, שכאשר ההתקשרות תתבטא בהוספה בעניני תורה ומצות בכלל ובהמאור שבהם שנתגלה בדורותינו אלה ע"י תורת החסידות הדרכותי ומנהגי, ה"ז התקשרות אמיתית, ופשיטא אשר ההוספה בתומ"צ מוסיפה בברכות השי"ת בהמצטרך לאדם ובי"ב הן בגשמיות והן ברוחניות, ובפרט באיש משרת בקדש וכאומנות השוי"ב שדורשת יראת שמים ביותר וביותר, כמבואר בכ"מ ומהם לאדמו"ר הזקן ואדמו"ר הצ"צ, כמבואר ושו"ע ושו"ת שלהם, ואין לך דבר העומד בפני הרצון.

בטח יודע משלשת השיעורים בחומש תהלים ותניא הידועים, אשר שמענו כ"פ מכ"ק מו"ח אדמו"ר זצוקלה"ה נב"מ זי"ע, אשר שוים הם לכל נפש וסגולה לכו"כ עניינים.

יום ראשון

תהלים:

מפרק מד
עד פרק מח

יום רביעי ח טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, רביעי עם פירש"י.
תהלים: מד-מח.

תניא: פרק ז. אך נפש . . . 22" ובדחי רבנן.

הצ"צ ציוה את כל המלמדים שלמדו עם נכדיו הקטנים, אשר, מלבד למודים הרגילים, ילמדו עמהם פירוש המלות (פי' הפשוט) של סדר התפלה. ופעם בחודש היו באים אל הצ"צ להבחן בזה.

יום שני

תהלים:

מפרק מט
עד פרק נד

יום חמישי ט טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, חמישי עם פירש"י.
תהלים: מט-נד.

תניא: אך מי . . . ייב" לנצח.

נהיגין בנוסח עלינו לומר: שהם משתחווים להבל ולריק, – וגם בתפילת מוסף דר"ה אומרים כן – ומדייקים שלא לומר ומתפללים כו'. הרקיקה היא אחר האמירה. טעם הרקיקה, כי מדבור מתהווה רוק, ואין רוצים ליהנות מרוק זה.

יום שלישי

תהלים:

מפרק נה
עד פרק נט

יום ששי י טבת ה'תש"ג

תענית, סליחות, אבינו מלכנו.

שיעורים. חומש: ויגש, ששי עם פירש"י.
תהלים: נה-נט.

תניא: אך החיות . . . בשר ודם.

מענה הצ"צ על יחידות: כתיב יעזוב רשע דרכו ואיש און מחשבותיו גו', און הוא מלשון און בחולם, שפירושו כח ועוז. וכשם דיעזוב רשע דרכו זהו דבר המוכרח, אשר בלא תשובה אי אפשר לגשת אל הקדש, הנה כמו כן צריך האיש און, כלומר איש החזק בדעת עצמו, לעזוב מחשבותיו; ולא יאמר איך זאג אזוי, איך האלט אזוי [אני אומר כך, אני סובר כך], – כי כל "איך" ["אני"] ומציאות הוא מקור הרע וגורם פירוד לבבות.

יום רביעי

תהלים:

מפרק ס
עד פרק סה

שבת יא טבת ה'תש"ג

שיעורים. חומש: ויגש, שביעי עם פירש"י.
תהלים: ס-סה.

תניא: פרק ח. ועוד זאת . . . שעסקו בהן.

דעם מענשענס לעבען איז תלוי אין דעם אויר וואו ער געפינט זיך. אָהן אויר קען מען ניט לעבען, און אין וואָס פאר א אויר מען לעבט, אזא לעבען איז דאָס. ווען מען לעבט אין א תורה ומצות אויר, איז דער לעבען א געזונטער. ווען מען לעבט אין כפירה-אוייר, איז דאָס א קראַנקער לעבען, און מען איז כסדר אין געפאהר קראַנק צו ווערען מיט אַנשטעקענדע מחלות. די ערשטע אלגעמיינע רפואה איז צו מאכען ריין די לופט. די ארבעט פון טהרת האויר ליגט אויף די יודעי ספר און יודעי תורה. טהרת האויר איז דורך אותיות התורה. ווען מ'שטעהט אין סטאַר, אָדער ווען מען געהט אין גאַס, אָדער ווען מ'פּאַהרט אין סאָבוויי און מען זאָגט אותיות שבתורה, מאַכט מען מיט דעם ריין דעם אויר. יעדער איינער פון די יודעי ספר און יודעי תורה מוז האָבען עפעס

אויסגעלערנט בעל פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, אזוי, אַז צו יעדער צייט און אין יעדען אָרט, זאָל ער קענען טראַכטען און זאָגען די הייליגע אותיות שבתורה.

תרגום חפשי

חיי האדם תלויים באויר שסביבו. בלי אויר איינפער לחיות, ולפי האויר בו נמצאים – כך הם החיים. כאשר חיים באויר של תורה ומצוות אלה חיים בריאים; כאשר חיים באויר של כפירה – הרי אלו חיים חולניים עם סכנה תמידית לחלות במחלות מדבקות. התרופה הכללית הראשונית היא לטהר את האויר. פעולת טיהור האויר מוטלת על יודעי ספר ויודעי תורה. טהרת האויר היא על-ידי אותיות התורה. כשנמצאים בחנות, או כאשר הולכים ברחוב, או כאשר נוסעים ברכבת ואומרים אותיות של תורה, מטהרים בכך את האויר. כל אחד מיודעי ספר ויודעי תורה חייב שיהיה לו משהו שלמד בעל-פה: חומש, תהלים, משניות, תניא, כך שבכל זמן ובכל מקום, יוכל לחשוב ולומר את האותיות הקדושות שבתורה.

יום ראשון	יב טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויחי, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: סו"סח. תניא: פרק ט. והנה מקום . . . 26 שבמוחין.		
תהלים: מפרק סו עד פרק סח		
יום שני	יג טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויחי, שני עם פירש"י. תהלים: סט"עא. תניא: אך הנה . . . י"ד כרשפי אש.		
תהלים: מפרק סט עד פרק עא		
יום שלישי	יד טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.		
תהלים: מפרק עב עד פרק עז		

יום שלישי	יד טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויחי, שלישי עם פירש"י. תהלים: עב"עו. תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.		
תהלים: מפרק עב עד פרק עז		
יום רביעי	טז טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויחי, רביעי עם פירש"י. תהלים: עג"א. תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.		
תהלים: מפרק עג עד פרק עח		
יום פ' (יום טוב)	יז טבת	ה'תש"ג
שיעורים. חומש: ויחי, פ' עם פירש"י. תהלים: עג"ב. תניא: והיא הנקראת . . . שבזה"ק.		
תהלים: מפרק עג עד פרק עח		

הסבא משפאלע – דער שפאלער זיידע – הי' איש נלהב מאד, ביתר שאת ויתר עז על שאר חבריו תלמידי המגיד. בביקורו בליאדי אצל רבינו הזקן – שנת תקס"ט או תק"ע – סיפר, אשר בהיותו בן שלש שנים ראה את הבעש"ט "און ער האט מיר ארויפגעלייגט די הייליגע האנט אויפ'ן הארצען און פון יעמאלט אָן איז מיר ווארעם" [והוא הניח ידו הקדושה על לבי, ומאז חם לי].

תנועת צדיק, ומכל שכן ראי' או שמיעת קול, צריך לפעול שלא ישכח לעד.

אפר הפרה עומד ומזכיר

יום ראשון, ח' טבת ה'תשס"ט

משמעותה הרוחנית של מצות פרה אדומה היא התשובה: הפרה מטהרת מטומאת מת, וגם התשובה היא מעין זה. החטא גורם להינתקות מ"אלוקים חיים", ככתוב "עוונותיכם היו מבדילים..." (ישעיה נט, ב), והינתקות זו נחשבת 'מיתה' רוחנית. לכך באה עבודת התשובה ומחברת את האדם למקורו - "אלוקים חיים".

ושמא יחשוב מישהו, הרי הולך הוא בדרך הישר ואינו חוטא וכיון שכן, עבודת התשובה אינה 'נוגעת' לו. באה מצות 'פרה אדומה' - "שיהיה אפרה מזומן למי שיצטרך אליו" - ללמדנו כי היות ו"אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא" (קהלת ז, ב), וודאי שעבודת ה' שלו אינה בתכלית השלמות, וגם לו יש "חטא" מלשון חיסרון - (לקר"ת מטות), וממילא גם עליו לחזור בתשובה.

(לקוטי שיחות חלק טז, עמ' 417)

הלכות פרה אדומה, פרק ג הלכה ד: וְזֶה שֶׁנֶּתַן פְּחִיל, הִיא מוֹכֵן וּמַצְנֵעַ - שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִיתָה לְעֵרַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמַשְׁמֶרֶת". בספר המצוות (מ"ע ק"ג) ביאר הרמב"ם שהמצוה היא "לעשות פרה אדומה כדי שיהיה אפרה מזומן למי שיצטרך אליו לטהרת טומאת מת". כלומר, חלות המצוה אינה רק בעת שטמא מת זקוק להיטהר באפרה, אלא המצוה היא לעשות אפר פרה אדומה, שיהא מוכן לשימוש בעת הצורך.

וצריך להבין:

בשאר דיני הטהרה אין צורך כלל בהכנה מוקדמת, ורק כאשר מתעורר צורך לטהר אדם, מכינים את האמצעים לביצוע פעולת הטהרה, ומדוע בפרה אדומה לא די בהכנת האפר בעת שמתהווה הצורך לטהר טמא מת, אלא יש להכינה עוד לפני שזקוקים לה? ביאור הענין:

מהי אמת?

יום שני, ט' טבת ה'תשס"ט

כ"מים חיים", קובע הרמב"ם, כי 'מים המכזבים' פסולים. ומה הם 'מים המכזבים'? "אפילו היו חרבין פעם לשבע שנים, פסולין". כלומר, נהר שמימיו מתייבשים אפילו פעם בשבע שנים, אינו 'מים חיים'. מים כאלה הם 'מכזבים', כי מכיוון שקיומם אינו נצחי אי אפשר להגדירם 'חיים'.

במובן מעמיק יותר, העולם כולו 'כוזב'. לעולם הגשמי אין קיום עצמאי משלו. רק הכוח האלוקי בורא ומקיים אותו בכל רגע ורגע ואם הכח האלוקי יסתלק, ולו לרגע אחד - ישוב העולם כולו לאין ואפס ממש. על כן גם בשעה שהוא קיים, אין קיומו אמיתי מצד עצמו. רק הקב"ה הוא מציאות אמיתית עם קיום עצמאי ונצחי. על כן רק הוא אמת מוחלטת.

(ע"פ לקוטי תורה מסות פג, גוראה לקו"ש ח"ד נ' 92, הע' 38)

הלכות פרה אדומה, פרק ו, הלכה יב: מִים הַמֵּכֵּיִן וְהַמִּכְזָּבִין, פְּסוּלִין... אֵפֶלּוּ הָיוּ חֲרָבִין פְּעַם לְשֶׁבַע שָׁנִים, פְּסוּלִין. בגלל השימוש הרב שנעשה בה, המילה 'אמת' קיבלה משמעויות רבות, עד שלפעמים לא ברורה הכוונה של המשתמש בה, וקשה לדעת מהי באמת - אמת. בלשון בני-אדם, אמת היא מה שאינו שקר ואחידת-עניינים. אולם בשפת התורה, יש דברים שאמנם אינם שקר, אך גם אינם יכולים להיקרא אמת. אחד התנאים הבסיסיים של 'אמת', הוא קיום אמיתי. דבר אמיתי צריך להיות עמיד ונצחי ולא חולף ועובר. זה, בעצם, גם ההבדל בין אשליה למציאות: האשליה היא בת-חלוף, ואילו המציאות קיימת לאורך-זמן. בהלכה זו, כשהוא מגדיר את סוגי המים שיכולים לשמש

בין מים למים

יום שלישי, י' טבת ה'תשס"ט

ואכן, הב"ח והמ"א וכן אדמוה"ז מתירים ליטול במים שנשתנו מראיהם מחמת עצמם. אך ה'ברכי יוסף' (סי' קס סק"ב) כתב ליישב את דעת הטור והשו"ע ע"פ דברי הב"י (בריש סי' קס) שמדמה נטילת ידים לקידוש ידים ורגלים של הכהן מהכור, ומביא את דעת הרא"ה (ברכות נג, ב) שבמי הכיור כל שינוי מראה פוסל, ומשמע מדבריו שהיינו גם בשינוי מראה מחמת עצמו. ואילו המתירים סוברים כדעת הרמב"ם (הל' ביאת מקדש פ"ה ה"ב) שכל המימות כשרים לקידוש מי הכיור ו"היו כמים הכשרים לטבילה". וכשם ששינוי מראה מחמת עצמו כשר בטבילה, כך הוא כשר במי כיור ובנטילת ידים.

הלכות פרה אדומה, פרק ט הלכה י"ג: מִי חֲטָאת שֶׁנִּשְׁתַּנּוּ מִרְאֵיהֶן מִחֲמַת עֲשָׂן, פְּסוּלִין. וכן פסק הרמב"ם לגבי מקוה (הל' מקוואות ספ"ז): "מקוה שנשתנה מראה מימיו מחמת עצמו ולא נפל לו דבר הרי זה כשר".

אך בנטילת ידים פסקו הטור והשו"ע (אור"ח סי' ק"א) שמים שנשתנו מחמת עצמם פסולים לנטילת ידים. והקשו הב"ח והמ"א (שם): מנין לקחו הטור והשו"ע הלכה זו, להחמיר בנט"י דרבנן יותר ממי חטאת ומי מקוה שהם מהתורה? ויתירה מזו: בנטילת ידים כתב הרמב"ם (הל' ברכות פ"ו ה"ז) שהפסול הוא במים שנשתנו מראיהם "מחמת דבר שנפל לתוכן", ואינו מזכיר פסול של שינוי מראה מחמת עצמו!

חיבור לטהרה

יום רביעי, י"א טבת ה'תשס"ט

ויש מי שכתב בדעת הרמב"ם: לכאורה, גדר כלי ש"חלקיו מתפרקים" הוא, שרגילים לפרק את חלקיו, ולצורך השימוש מרכיבים אותו. אך נראה לומר שאפילו אם בפועל הכלי מחובר תמיד, אך החיבור אינו שמיש אלא "בשעת מלאכה", אין הכלי נחשב 'מחובר'.

ברם, העירו שהדברים לא ייתכנו והדבר ברור שחיבור על ידי מסמרים נחשב חיבור שיוצר מהחלקים השונים כלי אחד, גם שלא בשעת מלאכה! לכן צריך לומר, שהגדר של כלי ש"חלקיו מתפרקים" הוא, שהחיבור רעוע וארעי. במקרה כזה, לא משנה מה יוצר את החיבור אלא שאם החיבור משמעותי רק בעת השימוש בכלי והוא רעוע וארעי - אין זה חיבור אמיתי.

(טהרת יו"ט, ח"ג, עמ' רט)

הלכות פרה אדומה, פרק י"ב, הלכה ד': פִּלִּים הַמִּפְּצָלִין שֶׁהֵן מִחֲבָרִין זֶה לָזֶה בְּמִסְמָרִין... בְּשַׁעַת מְלָאכָה, חִבּוּר לְמַמְאָה וּלְחִיבָה...

בהלכות שבת יש מצבים בהם חיבור בין חלקי החפץ יביא לכך שחיבור ופירוק החפץ יהיה אסור משום בונה וסותר, ובמקרים אחרים - לא ייחשב חיבור (ראה אנצ"ת י"ח, עמ' תרנה). גם בבניית מקוה, נדרש בו 'חיבור' בחלקים מסוימים.

מדברי הרמב"ם כאן עולה שבדיני טהרה, רק כאשר שני החלקים דבוקים באופן שהם בלתי נפרדים ממש הרי זה 'חיבור'. לעומת זאת, כלי שחלקיו מתפרקים, ורק לצורך השימוש בו מחברים אותם, הרי אף אם החיבור הוא במסמרים, אין זה 'חיבור'.

האם אפר פרה מטמא?

יום חמישי, יב טבת ה'תשס"ט

הכוונה היא למים שנתן עליהם תערובת של אפר פרה ואפר מקלה, כי כך נעשה 'קידוש מי חטאת' (לעיל פ"ו, ה"א), ורק במקרה זה אם הרוב הוא מאפר הפרה, המים מטמאין, אבל האפר לבדו אינו מטמא שהרי לשון הפסוק (במדבר יט, כא) הוא "והנוגע במי הנדה יטמא עד הערב" (משנה אחרונה, פרה, פ"ט מ"ז).

והגר"ש שקאפ מבאר: בעצם, לדעת הרמב"ם, לא רק המים מטמאים לאחר שנתקדשו, אלא גם אפר הפרה מטמא. אך זהו בתנאי שנתן כבר את אפר הפרה על המים. ולכן, רק לאחר שתערובת האפר התקדשה - היא מטמאת במגע ומשא, אם רובה אפר פרה (שערי ישר ש"ג, כח..)

הלכות פרה אדומה, פרק טו הלכה ד': אֶפֶר פֶּרֶה שֶׁנִּתְעַרַב בְּאֶפֶר מְקָלָה, וְקִדַּשׁ כָּבֵלָן - אִם הָיָה הָרֹב אֶפֶר פֶּרֶה, מְטַמְּאִין.

לדעת רש"י (בכורות כג, ב) אפר פרה עצמו העומד להזאה, דינו כמי חטאת ומטמא במגע ובמשא. ולכן, כאשר התערב אפר הפרה ב'אפר מקלה' (אפר חולין) - אם הרוב אפר פרה, התערובת מטמאת אף לפני שנתן עליה את המים, כדין תערובת של מי חטאת.

ואולם, בכותבו את ההלכה של "אפר פרה שנתערב באפר מקלה", הרמב"ם הוסיף את המילים: "וקדש ככולם". זאת אומרת: אפר הפרה כשלעצמו אינו מטמא, ומה שנפסק כאן שתערובת האפר מטמאת ("אם היה הרוב אפר פרה מטמאין")

בין בוחק לבשר חי

יום שישי, יג טבת ה'תשס"ט

הוא, הרי הוא מטמא מדין בשר חי שבתוך הבהרת. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (נגעים ו, ו) שהמחיה מטמאה בכל סוגי המראות ובכללם הבוהק.

אך ה'תוס' יו"ט' (נגעים שם) כתב שבשר חי שהוא כמראה הבוהק אינו מטמא, וכפי שלמדו בתורת כהנים "ומחית בשר חי בשאת - בשר חי, ולא הבוהק".

ובטעם ההבדל בין בוחק לבשר חי מביא ה'תוס' יו"ט' את דברי הרלב"ג שאין כתמי הבוהק באים מחמת עיפוש הבשר, כמו נגעים, אלא הם כתמי העור בלבד ובאים מבלבול ועירוב הלחיות, כמו שיקרה לעוף שתהיה נוצתו מצבעים רבים מסיבה זו. אבל מחית בשר חי איננו מראה שנשתנה אלא מראית העור של אותו אדם, ולפיכך הוא בשר חי, שאין בו שינוי כלל.

הלכות טומאת צרעת פרק ג הלכה ב': הַמְּחִיָּה מְטַמְּאָה כָּבֵלָן מֵרָאָה - בֵּין שֶׁהָיָה מֵרָאָה הַמְּחִיָּה אֲדָם, או שֶׁחָר, או לָבָן; וְהוּא, שֶׁלֹּא יִהְיֶה הַלָּבָן מֵאַרְבַּע מְרָאוֹת שֶׁבְּאַרְנוּ.

ביאור ההלכה: מחיה היינו בשר חי שבתוך הצרעת, ומי שיש לו בהרת ובתוכה בשר חי כשיעור גריס מרובע - טמא. ומלמדנו הרמב"ם שהמחיה מטמאה בכל מראה, ובלבד שלא תהיה מארבע מראות הלובן הנזכרים בפרק א, כי לובן שכזה אינו מחיה שבתוך הבהרת, אלא צרעת בלא מחיה בתוכה, ויש להסגירו שבעת ימים (לעיל פ"ב ה"י).

ומכאן שמלבד ארבע המראות הלבנים הללו, כל מראה אחר של בשר חי מטמא, אף אם הוא כמראה הבוהק, הכהה קצת מארבע המראות הלבנות, כי מאחר שהבוהק אינו מטמא מדין צרעת, כמו שכתוב (ויקרא יג, לט) "בוהק הוא פרח בעור טהור

השפתים כבית הסתרים

שבת קודש, יד טבת ה'תשס"ט

וְאֲדָם הַשִּׁפְתִּים נִדּוֹן בְּבֵית הַסִּתְרִים, וְאִינוּ מְטַמְּא בְּנִגְעִים. הרמב"ם פסק (הל' מאכלות אסורות פ"ב ה"ג) שאכילת בשר האדם אסורה מהתורה: "... והאוכל מבשר האדם... אינו לוקה אבל

הלכות טומאת צרעת, פרק ו הלכה א': אֵלוּ מְקוּמוֹת בְּאֲדָם שֶׁאֵין מְטַמְּאִין בְּהִתְרָתָם... שֶׁנֶּאֱמַר: "בְּעוֹר בְּשָׂרוֹ", וְכָל אֵלוּ אֵינוּ עוֹר גָּלוּי, אֲלָא מִהֵן שֶׁאֵינוּ עוֹר, וּמִהֵן שֶׁהוּא עוֹר וְהוּא מְכֻסֶּה וְאֵינוּ גָּלוּי.

שיעורי רמב"ם שלשה פרקים - ח' י"ד טבת ה'תשס"ט

יום ראשון ח' טבת ה'תשס"ט

הלכות פרה אדמה פרק ב

א. מעלות [נ' חומרות] יתרות עשו בטירת פרה אדמה, והרחקות גדולות הרחיקו מטמאת המת בכל מעשיה; מפני שהיא כשרה בטבולי יום, חשו שמא יבואו לזלזל בה. ומפני זה, כשמפרישין הכהן השורף אותה, מפרישין אותה ללשכה מוכנת בעצרה, וביית אבן היתה נקראת, מפני שכל בליה כלי אבנים שאין מקבלין טמאה; ובכלי האבן היה משתמש כל שבעת ימי ההפרשה. ולא היו אחיו הכהנים נוגעין בו, כדי להרבות בטירתו.

ב. שבעת ימים קדם שרפת הפרה, מפרישין כהן השורף אותה מבייתו - כלשם שמפרישין כהן גדול לעבודת יום הכפורים; ודבר זה, קבלה ממשה רבנו. וכן מפרישין אותו מאשתי - שמא תמצא נדה, ויהיה טמא שבעת ימים. ג. הלשכה שהיה יושב בה כל שבעה, צפונית מזרחית היתה, כדי להזכירו שזו כחטאת הנשחטת בצפון, אף על פי שהיא נשחטת בחוץ.

ד. כל יום יום משבעת ימי ההפרשה, מדין עליו מי חטאת, שמא נטמא למת, והוא לא ידע; חוץ מיום רביעי להפרשה, שאינו צריך הנזה, לפי שאי אפשר שהיה לא שלישי לטמאתו ולא שביעי - שאין הנה בשביעי עולה משום הית שביעי, עד שינה בשלישי מלפניה. ומן הדין היה שאינו צריך הנזה אלא בשלישי ושביעי להפרשה בלבד, וזה שמדין יום אחר יום - מעלה יתרה עשו בפרה. ה. ברכיעי בשבת היו מפרישין אותו, כדי שיחול רביעי שלו להיות בשבת; שהנהיה אינה דוחה שבת, וברכיעי אינו צריך הנזה.

ו. בכל יום יום מימי ההפרשה שמדין עליו בהן, מדין עליו מאפר פרה מן הפרות שנושרפו כבר; ואם לא היה שם אלא אפר פרה אחת בלבד, מדין ממנו עליו כל הנשפה.

ז. כשמדין עליו בימי ההפרשה, אין מזה עליו אלא אדם שלא נטמא במת מעולם, שהמזה צריך שיהיה טהור; ואם תאמר, יזה עליו איש שנטמא והזה עליו - שמא זה שהזה עליו לא היה טהור מטמאת מת. וכן הכלים שממלאין בהן ומקדשין להזות על הכהן השורף - כלם כלי אבנים היו, שאין מקבלין טמאה. וכל הדברים האלו, מעלות יתרות הן שעשו בה. וכיצד ימצא איש שלא נטמא במת מעולם? חצרות היו בירושלים, בנזיות על גבי הסלע, ותחתיהן חלול, מפני [חשש] קבר התהום [- בעומק האדמה]; והיו מביאין נשים עפרות, ויולדות שם, ומגדלות שם את בניהם. וכשיצאו להזות על הכהן השורף, מביאין שורים - מפני שפרשיהם נפוחות - ומניחין על גביהן דלתות, ויושבין התינוקות על גבי הדלתות, כדי שיהיה אהל מבדיל בינם לבין הארץ, מפני קבר התהום; וכוסות של

אבן בידם, והולכין עד לשילוח. הגיעו עד לשילוח, יורדין שם וממלאין - שאין לחש שם מפני קבר התהום, שאין דרך בני אדם לקבר בנהרות; ועולין, ויושבין על גבי הדלתות. והולכין עד שמגיעין להר הבית. הגיעו להר הבית, יורדין ומהלכין על רגליהן, מפני שכל הר הבית והעצרות, תחתיהן היה חלול מפני קבר התהום; ומהלכין עד פתח העצרה, ובפתח העצרה היה קלל [- כד] של אפר. נוטלין האפר, ונותנין במים שבכוסות, ומדין על הכהן השורף. ומטבילין היו את התינוקות שממלאין ומקדשין ומדין על השורף, שאף על פי שהן טהורין מטמאת המת - שמא נטמאו בטמאה אחרת.

ח. תינוק שטבל למלאת ולהזות - לא ימלא בכליו תינוק אחר, אף על פי שטבל; ותינוק שטבל להזות על כהן זה - אינו מזה על כהן אחר, עד שיטבל לשם מעשה זה הכהן. וכן כלים שטהרום לחטאת זו - לא יתעסקו בהם בפרה אחרת, עד שיתבטלו לשמה. וכל הדברים האלו, מעלות יתרות בפרה.

הלכות פרה אדמה פרק ג

א. אין שורפין את הפרה אלא חוץ להר הבית, שנאמר: "והוציא אתה אל מחוץ למחנה"; ובהר המשחה היו שורפין אותה. וכבש [- גשר] היו עושין מהר הבית להר המשחה, ותחתיו בנן כפין כפין [- קשתות], וכפה על כל שני כפין, כדי שיהיו שתי רגלי הכפה על גג שני כפין שתחתיה, כדי שיהיה תחת הכל חלול - מפני קבר התהום. אף מקום שרפתה ומקום הטבילה שהיו בהר המשחה - תחתיהן חלול, מפני קבר התהום. והפרה והשורף וכל המסעדין [- מסייעים] בשרפתה, יוצאין מהר הבית להר המשחה על גבי כבש זה.

ב. כיצד שורפין אותה? זקני ישראל היו מקדימין ברגליהן להר המשחה, ובית הטבילה היה שם; וכהן והמסעדין בשרפתה והפרה יוצאין על הכבש, ובאין להר המשחה. ומטמאין את הכהן, וסומכין הזקנים ידיהם על הכהן, ואומרים לו: 'טבל אחת'. ואם היה כהן גדול, אומרים לו: 'אישי כהן גדול, טבל אחת'. ירד וטבל, עלה ונסתפג. ועצים מסדירין היו שם, עצי ארזים ארנים וברושים, ועצי תאנה חלקה. ועושין מערכה כמין מגדל, ומפתחין בה חלונות [- מקומות פתוחים], כדי שתהיה האור מלככת [- מתחזקת] בהן; ומראה [- חזית] המערכה במערב. וכופתין את הפרה בחבל של מגג [- מין גומי], ונותנין אותה על גבי המערכה, ראשה לדרום ופניה למערב. והכהן עומד במזרח, ופניו למערב, שוחט בימינו, ומקבל הדם בשמאלו. ומזה באצבעו הימנית מן הדם שבכפו השמאלית, שבע פעמים כנגד בית קדש הקדשים - על כל הנזה, טבילת אצבע בדם. ושירי הדם שבאצבע,

הלכות פרה אדמה פרק ד

א. אין שוחטין שתי פרות אדמות כאחת, שנאמר: "ושחט אתה".

ב. לא רצת פרה לצאת [מהרפת] - אין מוציאין עמה שחרה [לפתותה], שלא יאמרו: 'שחרה שחטו'; ולא אדמה, שלא יאמרו: 'שתיים שחטו'.

ג. פרה שנשחטה שלא לשמה, או שקבל או שהזה שלא לשמה, או לשמה ושללא לשמה, או שלא לשמה ולשמה, או שנעשת שלא בכהן, או במחפר בגדים, או שעשיתה בכגדי זהב, או בכגדי חל - פסולה; שחטה על מנת לאכל מבשרה, או לשמות מדמה - כשרה, לפי שלא נאמר בה "ריח ניחוח".

ד. קבל דמה בכלי - פסולה, שנאמר: "ולקח אלעזר הכהן מדמה באצבעו" - מצינוה מצינו יד, לא מצינו כלי.

ה. הזה בכלי, אפלו אחת מהן - היתו פסולה; הזה אחת מהן בשמאל, היתו פסולה. הו שבעה כהנים - כאחת, היתו פסולה; זה אחר זה, כשרה. הזה, ולא כן כנגד ההיכל - פסולה, שנאמר: "אל נכח פני אהל מועד" - עד שיכנו כנגד ההיכל, ויהיה רואהו. וכן אם שחטה או שרפה שלא כנגד ההיכל - פסולה, שנאמר: "ושחט אתה לפניו".

ו. במה דברים אמורים? שהזה או שחט או שרף כנגד הדרום, או כנגד צפון, או שהיה אחריו למקדש; אבל אם עמד בין מזרח ומערב, ופניו כנגד פתח ההיכל - אף על פי שלא כן כנגד פתח ההיכל בדקדוק, כשרה.

ז. חסר אחת מן המתנות [הזאות], פסולה. טבל שתיים, והזה אחת - היתו פסולה; טבל אחת, והזה שתיים - אף על פי שלא חשב הזאה שניה, אלא טבל והזה אחרת - היתו פסולה. כיצד? טבל אצבעו טבילה ששית, והזה ששית ושביעית - אף על פי שחזר וטבל אצבעו והזה שביעית, היתו פסולה. הנה מטבילה שביעית, שביעית ושמינית - אפלו חזר וטבל טבילה שמינית והזה שמינית, כשרה; שכל שמוסיף על השבע, אינו כלום - והוא, שהיה זה שהוסיף כהן אחר; אבל הכהן השורף אותה - אם הוסיף, פסולה, מפני שנתעסק בדבר שאינו צריך בשעת שרפה.

ח. הוציא את הדם חוץ ממערבתה, והזה - פסולה.

ט. הזה מדמה בלילה, אפלו הזה שש היותו ביום ואחת בלילה - פסולה.

י. שחטה חוץ ממקום שרפתה, אפלו שחטה לפנים מן החומה [של ירושלים] - פסולה.

יא. שרפה חוץ ממערבתה שנשחטה עליה, או שחלקה לשנים ושרפה בשתי מערכות, או ששרף שתיים במערכה אחת - פסולה; ואם אחר שנעשת אפר - מכיא אחרת ושרף על גבה, ואינו חושש.

יב. הפשיטה, ונתתה, ואחר כך שרף בלה - כשרה; ואם חסר ממנה כלום, אפלו מפרשה [אוכל שבמיעיה] - פסולה. פקע [יציא מחוץ לאש] מעורה או מבשרה, אפלו

פסולים להזה; לפיכך, על כל הזה - מקנח אצבעו בגופה של פרה. גמר מלהזות, מקנח את ידיו בגופה של פרה; ויבר מן המערכה, והצית את האש בעצים קטנים, והכניסן תחת עצי המערכה, ונתחיל האש בה [בפרה]. והכהן עומד ברחוק, ומשמר לה עד שיצת האור ברבה, ותקרה בטנה. ואחר כך נוטל עץ ארז, ואזוב אין פחות מטפח, וצמר צבוע בתולעת משקל חמשה סלעים, ואומר לעומדים שם: 'עץ ארז זה?' 'עץ ארז זה?' 'עץ ארז זה?' 'אזוב זה?' 'אזוב זה?' 'אזוב זה?' 'שני תולעת זה?' 'שני תולעת זה?' 'שני תולעת זה?' - שלשה פעמים על כל אחד ואחד, והם אומרים לו: 'הן!' 'הן!' 'הן!' - שלשה פעמים על כל אחד ואחד. וכל כך למה? לפי שמייני ארזים שבעה הן, ומייני אזוב ארבעה. והצבוע אדם - יש שצובעין אותו בפואה, ויש שצובעין אותו בלבא, ויש שצובעין אותו בתולעת; והתולעת - היא הגרגרים האדמים ביותר הדומין לגרעיני החרובים, והן כמו האוג, ותולעת כמו יתוש יש בכל גרגר מהן. לפיכך מודיע לכל ומגלה להן, שאלו הן המינין האמורין בתורה. והאזוב האמור בתורה - הוא האזוב שאוכלין אותו בעלי בתים, ומתבלין בו הקדרות. האזוב והארז והתולעת, שלשתן מעבדין זה את זה. וכורף האזוב עם הארז בלשון של שני, ומשליף אל תוף בטנה - שנאמר: "והשליף אל תוף שרפת הפרה". ואינו משליף קדם שיצת האור ברבה, ולא אחר שתעשה אפר; ואם השליף, פסולה, שנאמר: "אל תוף שרפת" - לא קדם שיצת האור ברבה, ולא אחר שתעשה אפר. בין שהשליף שלשתן כאחת, בין שהשליף זה אחר זה, בין שהשליף לתוף גופה, או לתוף שרפתה, בין שנקרעה מאליה ואחר כך השליף, בין שקרעה בידו או בכלי - כשרה.

ג. נגמרה שרפתה - חובטין אותה במקלות, היא וכל עצי המערכה שנשרפה בהן, וכוכרים את הכל בכבדות. וכל שחר שאפשר שיכתש ויהיה אפר, בין מבשרה בין מן העצים - כותשין אותו עד שיעשה אפר; ושאין בו אפר, מניחין אותו. וכל עצם מעצמיה שנשאר בלא שרפה - בין כך ובין כך הנה נכתש.

ד. אין מכניסין מאפרה כלום להניחו בעורה, שנאמר בו: "והניח מחוץ למחנה". ושלשה חלקים היו חולקין את כל אפרה - אחד נתן בחיל, ואחד בהר המשחה, ואחד מתחלק לכל המשמרות. זה שמתחלק לכל המשמרות, היו הכהנים מקדשין ממנו; וזה שנתן בהר המשחה, היו ישראל מזין ממנו; וזה שנתן בחיל, היה מוכן ומצנע - שנאמר: "והיתה לעדת בני ישראל למשמרת", מלמד שמצניעין ממנו. וכן היו מצניעין מאפר כל פרה ופרה ששורפין בחיל. ותשע פרות אדמות נעשו משנצטוו במצוה זו, עד שחבר הבית בשניה: ראשונה עשה משה ובנו, ושניה עשה עזרא, ושבע מעזרא עד חרבן הבית; והעשירית עושה המלך המשיח, מהרה יגלה [אמן כן יהי רצון].

ללמד שכל העוסקין בה מתחלה ועד סוף - מטמאין בגדים וטעונין טבילה והערכ שמש, דין תורה; אבל המשמר אותה בשעת עשייתה, מטמא בגדים מדבריהם - גזירה, שמה יזיו בה אבר.

ב. כל מקום שנאמר בתורה בטמאות "יכבס בגדיו", לא בא ללמדנו שהבגדים שעליו בלבד הם הטמאים, אלא ללמד שכל בגד או כלי שיגע בו הטמא הזה בשעת חבורו במטמאיו - הרי הם טמאים; אבל אחר שיפרש מטמאיו, אינו מטמא בגדים. כיצד? הנושא את הנבלה - אחד בגד שעליו, או כלי שיגע בו כל זמן שהוא נושא אותה - הרי הן טמאין, והרי הן ראשון לטמאה; וכן זה הנושא, הרי הוא ראשון. פרש מטמאיו, והשליך את הנבלה - הרי הוא ראשון כמות שהיה, ואם יגע בכלי או בגד - אינו מטמא אותו, שאין ולד טמאה מטמא כלים, כמו שבארנו בתחלת הספר. וכן כל פיוצא בנבלה. וכן כל העוסקין בפרה - אם נגע בבגד או בכלי בשעת שחיטה או בשעת שרפה - הרי הן טמאין; אבל אחר שיפרש ממעשיה - אף על פי שעדין לא טבל - אם נגע בכלי, אינו מטמא; מפני שהוא ולד טמאה. והפרה עצמה אינה מטמאה, לא אדם ולא כלים שנגעו בה; אלא המתעסק בה בלבד - הוא הטמא וטעון טבילה, ומטמא בגדים כל זמן שעוסק בה. **ג.** במה דברים אמורים? בזמן שנושרפת כמצותה. אבל אם נפסלה - המתעסק בה טהור. ארע פסול בשחיטתה, אינה מטמאה בגדים. ארע בהנחתה פסול - כל העוסק בה לפני פסולה, מטמא בגדים; לאחר פסולה, אינו מטמא בגדים. **ד.** השלים לכנס את אפרה - המתעסק בה אחר פן בחלוק האפר או בהנחתו, וכן הנוגע בו - טהור. ולא הפרה בלבד, אלא כל החטאות הנשרפות מן הפרים ומן השעירים - השורף אותם מטמא בגדים בשעת שרפתן, עד שיעשו אפר; שהרי הוא אומר בפר ושעיר של יום הכפורים: "והשרף אותם - יכבס בגדיו" - מפי השמועה ללמדו, שזה בגין אב לכל הנשרפין, שיהיו מטמאין בגדים עד שיעשו אפר. במה דברים אמורים? בשלא ארע בהן פסול, ונשרפו כמצותן בבית הדשן; אבל אם נפסלו בעזרה - נשרפין שם כפסולי המקדשין, ושורפן טהור. וכן המתעסק בהן משיעשו אפר, אינו מטמא בגדים. ואיזה הוא שורף? זה המסייע בשרפה - כגון המהפך בכשר, והמשליך עצים, והמהפך באש, והחזקה גחלים כדי שתבער האש, וכיוצא בזה; אבל המציא את האור לשרוף, והמסדר את המערכה - טהור. וכן ללמדו מפי השמועה, שהנושא פרים ושעירים הנשרפין להוציאן לבית הדשן לשרוף - טמא ומטמא בגדים דין תורה, כל זמן שהוא עוסק בהולכתו; וטעון טבילה והערכ שמש; כמו המשלח את השעיר לעזאזל, שהוא מטמא כל בגד וכל כלי שיגע בו בכלים שעליו כל זמן שמתעסק בשלוחו, שנאמר: "והמשלח את השעיר לעזאזל - יכבס בגדיו".

ה. מאימתי מטמאין בגדים, הנושאים פרים ושעירים הנשרפים? משיצאו בהם חוץ לחומת העזרה. נשאו

משערה, בנית - יחזיר; ואם לא החזיר, פסולה. פקע חוץ למערכתה - מרבה עליו, ושורפו במקומו; פקע מקרניה, או מטלפיה, או מפרשה - אינו צריך להחזיר.

יג. הפרה אינה נפסלת בלינה; לפיכך, אם נשחטה היום, והזה דמה בהלכתו, ונשרפה למחר - כשרה.

יד. שרפה אוגן או מחסר בפרה - [טבל ולא הביא קרבנות], כשרה;

טו. שלא רחוק ימים ורגלים - פסולה, מפני שמעשיה פעין עבודה. והיכן מקדש ידיו ורגליו? בכלי שרת בפנים [- בעזרה]. ואם קדש בחוץ, ומפלי חל, אפלו במקידה [- כוס] של חרש - כשר, הואיל וכל מעשיה בחוץ. וכן כשמתבילין את הכהן השורף אחר שמטמאין אותו כמו שבארנו, אינו צריך לחזר ולקדש, הואיל וכל מעשיה בטבולי יום.

טז. שרפה שלא בעצים, או בכל עצים, אפלו בקש, ואפלו בגבבא [- קש הנשאר מחובר לקרקע] - כשרה; ומצותה, שלא ימצט לה עצים מן הראוי לה. אבל מרבה הוא לה חבילי אוזב ואזובין בזמן שרפתה, כדי לרבות את העפר; ויש לו [- מותר לו] לרבות עצים בשרפתה, עד שתעשה אפר. אבל משתעשה אפר - אם הוסיף בה אפלו עץ אחד, הרי זה כמערכ אפר מקלה [- שריפה] באפר הפרה.

יז. כל מעשה הפרה, מתחלה ועד סוף - אינו אלא ביום, וכוברי כהנה; והמלאכה [של המתעסק בה] פוסלת בה, עד שתעשה אפר. אבל משתעשה אפר - אם כנס אפרה בלילה, או שכנסתו אשה, או שעשה מלאכה אחרת בשעת כניסתו - הרי זו כשרה. ומניין שאספת האפר בכל אדם מישראל, חוץ מחרש שוטה וקטן? שנאמר: "ואסף איש טהור", מכלל - שאינה צריכה כהן, וכאלו נאמר "אדם טהור", בין איש בין אשה. ומניין שהמלאכה פוסלת בה? שנאמר: "ושחט אותה לפניו" - מפי השמועה ללמדו, שלא בא הכתוב אלא ללמד שאם נתעסק בדבר אחר בשעת שחיטתה, פסלה. ונאמר: "ושרף את הפרה לעיניו", שיהיו עיניו בה - ללמד שהמלאכה פוסלת בה משעת שחיטתה עד שתעשה אפר; וכל העוסק בשרפתה ועשה מלאכה אחרת - פסלה, עד שתעשה אפר.

יח. שחט את הפרה [בסכין ארוכה], ונשחטה בהמה אחרת עמה, או נתחתכה דלעת עמה - כשרה; שהרי לא נתפון למלאכה - אף על פי שהבהמה שנשחטה עמה כשרה לאכילה, שאין שחיטת החלין צריכה כונה; אבל אם נתפון לחתוך הדלעת, ונתחתכה בשעת שחיטה - פסולה, שהרי עשה עמה מלאכה.

יום שני ט' טבת ה'תשס"ט

הלכות פרה אדמה פרק ה

א. כל העוסקין בפרה מתחלה ועד סוף, מטמאין בגדים כל זמן עשייתן - שנאמר בשוחט ומשליך עץ ארז: "יכבס בגדיו... ורחץ בשרו", ונאמר בשורף: "והשרף אותה - יכבס בגדיו", ונאמר: "יכבס האסף את אפר הפרה";

ממלאין ומקדשין בו; אבל אם נקב במוציא משה [חור קטן יותר], מקדשין בו.

ז. כלי שנקב מלמטה, וסתמו בסמרטוטין - פסול; שהמים שבו אינן על עגול הכלי [עצמו], אלא על הפקק [הסתמה]. היה נקוב מן הצד, ופקקו - הרי זה פשוט למלאת ולקדש ולהזות ממנו.

ח. הזולף [- שואב] מים מן המעין בידי וברגלי ובהרשים [- שברים], ונתן לתוף החבית - פסולין, מפני שלא נתמלאו בכלי. נתן את החבית במים, ודחק את המים בידי או ברגלי או בצלי ירכות כדי שיעברו לחבית - הרי אלו פסולין. וכן אם שקעו במים, כדי שיעברו המים ויעלו וישפכו לחבית - פסולין. ואם עשה כן בצלי קנים ועלי אגוז, הרי המים פשרים. זה הכלל: דבר שהוא מקבל טמאה - אם סיע בו המים כדי שיתמלא הכלי, פסולין; ואם סיע בדבר שאינו מקבל טמאה, פשרים.

ט. המפנה את [מי] המעין לתוף הגת או לתוף הגבא [גומא], וחזר ומלא בכלי מאותו הגבא או הגת - פסולין; שהרי צריך שתהיה לקיחת המים מן המעין בכלי, בתחלה. י. הים הגדול - כמקוה, ואינו כמעין; לפיכך, אין ממלאין ממנו לקדוש [מי חטאת]. וכל הנהרות - פסולין לקדש מהן מי חטאת. ושאר הימים - כמעין.

יא. והמים הנגררין [עוברים] משאר הימים [וניקוו בשפת הים], והם הנקראין 'זוחלין' - פסולין; והזוחלין מן המעין - הרי הן כמעין, וכשרים.

יב. מים המפין [- מזיקים] והמכזבין, פסולין. ואלו הם המפין - המלוחין או הפושרין. והמכזבין - הן המעננות שפעמים מקירין [- זורמים], ופעמים חרבין ויבשין; אפלו היו חרבין פעם לשבע שנים, פסולין. אבל אם היו חרבין בשני בצרת, או לשנים רבות יתר משבע שנים, או שהיו מימיהן פעמים מרבין ופעמים מועטין ואינם חרבין - הרי אלו פשרים. ומעין שיעצא בתחלה [- חדש] - פשוט, ואינו צריך לבדק שמה יכזב.

יג. מי בצים [- מעורבים בטיט], ומי הירדן, ומי הירמוק [שם נהר] - פסולין, מפני שהן מי תערובת [של מים פסולין]. ואלו הן מי התערובת - מים הפשרים לקדוש שנתערבו במים פסולין, אין ממלאין מתערובת שניהם; אבל מים פשרים, כגון מימי שתי מעננות שנתערבו, ונקשכו [- זדמו יחד] - ממלאין מהן.

יד. המים שנשתנו שנויין מחמת עצמן [צבעם או טעמם] - פשרין.

טו. באר שנפל לתוכה חרסית או אדמה, ונעשו מימיה עכורין [- מלוכלכים] - ממלא ממנה, ואינו צריך להמתין; נפל לתוכה שטף של מימי גשמים - ימתין עד שתצל [יהיו צלולים].

טז. אמת [- תעלת] המים הבאה מרחוק - הואיל ותחלתה מן המעין, כשרה למלאת ממנה; ובלבד שישמרנה שלא יפסקנה אדם [במחיצה], ונמצא ממלא מן המים שפסקו תחלתן [- מקורן] מן המעין, שהן פסולין.

במוטות, ויצאו מקצת הנושאים חוץ לחומת העזרה, והאחרונים לא יצאו - אלו שיעצאו, מטמאין בגדים; ואלו שעדיין לא יצאו, אינן מטמאין בגדים עד שיעצאו. יצאו [הפרים] וחרזו לעזרה - הנושא אותן בעזרה, טהור עד שיעצא בהן. היה עומד חוץ לעזרה, ומושף אותן משם מאחר שחרזו - הואיל וכבר יצאו לחוץ, והרי זה המושף אותן בחוץ - הרי הוא ספק טמא.

ו. ומאימתי מטמא בגדים, המשלח את השעיר? משיצא חוץ לחומת ירושלים, עד שעת דחיתו [דחיפתו] לעזאזל. אבל אחר שדחתו - אם נגע [הדוחה] בכלים ובגדים, טהורים. ז. הנוגע בפרים ושעירים הנשרפין עצמן, אפלו אחר שיעצאו - בין אדם בין בלים, בין אכלין בין משקין - הכל טהור; וכן אם נגעו בשעיר המשלח עצמו בזמן הולכתו - טהורין; שאין אלו מטמאין אלא למתעסק בהם בלבד, שנגמר: "והשרף אותם - יכבס בגדיו"; אבל הנוגע, טהור.

הלכות פרה אדמה פרק ו

א. המים שנותנין עליו אפר הפרה - אין ממלאין אותו אלא בכלי, ומן המעננות הנובעות [- זורמות] או הנהרות המושכין מהן, שנגמר: "ונתן עליו מים חיים אל כלי". ונתינת אפר הפרה על המים שנתמלאו, הוא הנקרא 'קדוש'; והמים האלו שנתן עליהם האפר, הן הנקראין 'מי חטאת' ו'מים מקדשין', והן שקרא הכתוב 'מי נדה'.

ב. הכל פשרין למלאת את המים, חוץ מחרש שוטה וקטן; והכל פשרין לקדש, חוץ מחרש שוטה וקטן. ואין ממלאין ואין מקדשין אלא בכלי, ואין מזין אלא מכלי. והמלוי והקדוש פשרין בלילה, אבל אין מזין ואין מטבילין אלא ביום; וכל היום פשוט להזיה ולטבילה.

ג. בכל הכלים ממלאין ומזין ומקדשין - אפלו בכלי גללים, וכלי אבנים, וכלי אדמה, ובספינה; ואחד כלי חרש, ואחד כל הכלים. אבל אין ממלאין ולא מקדשין ולא מזין בדפנות הכלים [שנשברו], ולא בשולי [תחתית] המחץ [כלי גדול], ולא במגופת [- פקק] החבית, ולא בחפציו [- כפות ידין], ולא בכיצת התרנגולת, ולא בשקת [- שקע מים] שבסלע; אבל ביצת היוצרים [חומר גלמי של חרס] כשרה, מפני שהיא כלי אדמה.

ד. שולי [- תחתיות] כלי עץ, וכלי זכוכית, וכלי עצם - אין מקדשין בהן, עד שישוּף אותם ויתקן אותם ויעשה אותם בלים בפני עצמם; וכן מגופה שהתקינה להיות כלי, מקדשין בה. וביצת הנעמית [בת יענה], כשרה לקדש בה; ואין צריך לומר שהיא כשרה למלא בה ולהזות ממנה.

ה. כלי שחברו בארץ או בסלע, אפלו חברו בסיד - מקדשין בו ומזין ממנו. עשה עטרה של טיט סביב לכלי, והמים שבפלי צפין עד שהלכו לעטרה - אם נשלת העטרה עם הכלי - הרי המים שבתוכה פשרים, שהרי הן בכלי אדמה; ואם לאו - הרי הן כמי שהקיף עטרה של טיט בסלע או על הארץ ומלא אותה מים, שהן פסולין, מפני שאינן בכלי.

ו. כלי חרש שנקב בכונס משה [מיס נכנסים בו], אין

הלכות פרה אדמה פרק ז

א. המלאכה - פוסלת במים קדם שיתקדשו [בנתינת אפר עליהם], ואינה פוסלת בהזיה; ודברים אלו, דברי קבלה הן [ממשה רבינו]. כיצד? המלאכה מים לקדוש [מי חטאת], ונתעסק במלאכה אחרת בשעת המלוי, או בשעת הולכת המים שמלא, או בעת שמערה [מחוג] אותם מפלי לכלי - פסלן; לעולם המלאכה פוסלת במים, עד שיטיל להם את האפר. הטיל את האפר, ונתקדשו ונעשו מי נדה - אין המלאכה פוסלת בהן, אלא מוליד המים המקדשים, או מערה אותן מפלי לכלי, והוא עוסק במלאכה אחרת, ואין בכך פלוס; וכן מזה מהן בידו אחת, והוא עושה מלאכה ביד האחרת.

ב. השכר - פוסל בקדוש ובהזיה, ואינו פוסל במלוי. כיצד? הנוטל שכרו לקדש מי חטאת, או להזות מהן - הרי אותן המים כמי המערה, והאפר כאפר מקלה [שריפה], שאינו פלוס. אבל נוטל הוא שכר למלאת המים או להוליכן. ומקדשין אותן בחנם, ומזה מהן המזה בחנם. היה המקדש או המזה זקן שאינו יכול להלך על רגליו, וקא הטמא ובקש ממנו להלך עמו למקום רחוק לקדש או להזות - הרי זה מרביבו על החמור, ונותן לו שכרו כפועל בטל שבטל מאותה מלאכה שבטלו ממנה. וכן אם היה כהן, והיה מתטמא בטמא המונעת אותו מלאכל תרומתו בעת שילך עמו להזות או לקדש - הרי זה מאכילו ומשקהו וסכו [בשמן]; ואם בטלו ממלאכה - נותן לו שכרו כפועל בטל של אותה מלאכה; שכל אלו הדברים, אינן שכר שנסתפר בקדוש או בהזיה - שהרי לא הרויח פלוס, ולא נטל אלא כנגד מה שהפסיד.

ג. המקמל באחת ידו, ועושה מלאכה בידו האחרת, או המקמל לו ולאחר, או שמלא לשנים כאחת - שניהם פסולין; שהמלוי מלאכה, ונמצא כל מלוי משניהם, כאלו עשה עמו מלאכה אחרת; וכבר הודענו שהמלאכה פוסלת במלוי, בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחרים.

ד. המקמל לאחרים, אפלו מלא אלף חביות זו אחר זו לאלף בני אדם - בלן בשרים; וכל אחד מהן נוטל המים שלו, ומקדשן. מלא לעצמו חבית אחת חבית - אם נתפנן לקבץ כל החביות לכלי אחד, ולהשליף עליהן את האפר, ומקדשן בלן קדוש אחד - בלן בשרים, שהפלי מלוי אחד הוא. אבל אם נתפנן לקדש כל חבית וחבית בפני עצמה - בלן פסולין, חוץ מן האחרונה; שהראשונה נפסלת במלאכה שעשה קדם שיתקדש, והוא מלוי השניה; וכן השניה נפסלת במלוי השלישית, ואין כשר אלא אחרונה.

ה. חמשה שמלאו חמש חביות לקדשן חמשה קדושין, שישליף האפר על כל אחת ואחת בפני עצמה, ונמלכו לערבן ולקדשן בלן קדוש אחד, או שמלאו לקדשן קדוש אחד, ונמלכו לקדשן חמשה קדושין - בלן בשרין; שהרי לא נתעסק המקמל במלוי אחר. אבל היחיד שמלא חמש חביות לקדשן חמשה קדושין - אף על פי שחזר ונמלך לקדשן קדוש אחד, אין כשר אלא אחרון; מלאן לקדשן

קדוש אחד, ונמלך לקדשן חמשה קדושין - אין כשר אלא זו שקדש בתחלה. וכן אם אמר לאחר: 'קדש לך את אלו' - אין כשר אלא זו שנתקדשה מהן בתחלה. אבל אם אמר לו: 'קדש לי את אלו' - הרי בלן בשרין, שהרי לקדוש אחד מלאן; ואף על פי שנמלך לקדשן חמשה קדושין - הרי לא קדש הוא, אלא אחר קדש לו.

ו. הרוצה למלאת מים לקדשן, ומים אחרים לצרכיו - ממלא את של צרכיו תחלה, וקושרן וטוענן לאחריו; ואחר כך ממלא את של חטאת, כדי שלא יתעסק במלאכה אחר המלוי, ונותנן לפניו, והולך.

ז. שנים שהיו ממלאין כל אחד ואחד לעצמו, והגביהו זה על זה [אחד בעזרת השני], ונטל זה לזה קוץ מידו או מגופו בשעת מלוי - אם מלאו שניהם לקדוש אחד, המים כשרים; ואם מלאו לקדש כל אחד לעצמו - זה שהגביה או הוציא את הקוץ, פסל מימיו.

ח. השואל חבל למלאת בו, ומלא, ונטל החבל בידו ומימיו על כתפו, ופגע בפעלים בדרפו, ונתן להם את החבל כשהוא מהלך - בשרין; ואם צא [סטה] מן הדרך כדי להוליך החבל לפעלים - פסל את המים.

ט. מי שהיה ממלא, ומשליף החבל שמלא בו על הארץ, ואחר שמלא חזר וקבץ [כר] החבל על ידו - פסל המים; ואם היה דולה ומקבץ לתוך ידו, דולה ומקבץ [באותה שעה] - המים כשרים.

י. המקמל ונותן לחבית עד ששמלא אותה מים, והצניע את החבית שלא תשכר בשעה שהיה ממלא, או שפניה על פיה על מנת לנגבה למלאת בה - כשר, שזה מצרך המלוי הוא. אבל אם הצניעה או נגבה כדי להוליך בה את [מי] הקדוש - פסול, שהרי עשה מלאכה שאינה לצרך המלוי. וכן המקמל ונתן לשקת [שקע בסרט], ופנה חרשים [שברים] מן השקת בשעת מלוי - אם בשביל שתחזיק מים רבים - בשרים, שהרי זה צרך המלוי. ואם בשביל שלא יהיו חרשים מעפכין אותו בשעה שהוא זולף [מוציא] את המים שמלא בשקת - הרי אלו פסולין.

יא. המקמל דלי לשותות, ונמלך וחשב עליו למי חטאת - אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב - מערה [שופר], ואינו צריך לנגב [לייבשו]; ואם משהגיע הדלי למים חשב - מערה, וצריך לנגב, ואחר כך ימלא בו לחטאת. שלשל הדלי, ונפסק החבל מידו - אם עד שלא הגיע הדלי למים חשב עליו - מערה, ואינו צריך לנגב. נמלך והוא עוזהו בתוך המים, וחשב עליו למי חטאת - מערה, ואינו צריך לנגב. מים שמלאן למי חטאת, ואחר שנתמלאו חשב עליהן לשותות - כשיטתה את הפלי לשותות - פסל המים, אף על פי שלא שתה מהן פלוס.

יום שלישי י' טבת ה'תשס"ט

הלכות פרה אדמה פרק ח

א. מי שהיו מימיו [המיועדים למי חטאת] על כתפו, ועמד והורה הורה [הלכה] לאחרים, או שדן דין, או שחלצה

שאינו עושה מלאכה, בין שאין שם שומר - פסל. ודבר שאינו בידו, ועשה מלאכה - אם יש שם שומר, לא פסל; ואם אין שם שומר, פסל.

ו. האומר לחברו: 'קדש לי ואקדש לך', וקדשו זה לזה - הראשון פשוט והשני פסול, שהרי קדש בשכר. אמר לו: 'מלא לי ואמלא לך', ומלאו זה לזה - הראשון פסול; הואיל וכוונתו שימלא לו חברו חלק [תמורת] מלוי זה, הרי זה כממלא לו ולאחר, שהם פסולים. והשני פשוט, שהמלוי בשכר מתר, והרי לא עשה מלאכה אחר שמלא, ואין בכוונתו מלוי אחר.

ז. האומר לחברו: 'קדש לי [תן האפר במים] ואמלא לך' [מים מהמעיינות] - שניהן פשוט; שהמלאכה אינה פוסלת הקדוש, והמלוי בשכר מתר. 'מלא לי ואקדש לך' - שניהם פסולים; זה שמלא בתחלה פסול - שהרי הוא כממלא ומקדש כאחת, ופסל המים במלאכה; וזה שקדש באחרונה פסול - שהרי קדש בשכר, וכאלו החזיר חוב שעליו.

ח. ההולך לקדש - הרי זה נוטל את המפתח, ופותח להוציא האפר; ונוטל קרדס, אם צריך לחפר בו אפר הפרה; ונוטל סלם ומוליך ממקום למקום להביא האפר, וכשר. ואם משנטל את האפר לקדש בו, כשהכלי שהיה בו האפר, או שהגוף [- סגר] את הדלת, או שזנף [- העמיד] את הכלי בארץ, קדם שישליך האפר למים - פסל המים; אבל האפר פשוט לקדש בו מים אחרים. וקף את הכלי שיש בו האפר בידו, כדי שלא יתפזר - פשוט, מפני שאי אפשר; שהרי אם הניחו בארץ, פסל; ואם כשהוא פסל. נוטל את האפר, וראה שהוא מרובה, והחזיר ממנו פשוט; ונתן האפר על המים, וראה שהוא מרובה, ונטל ממנו לקדש מים אחרים - פשוט. קרסם עלי זית לתחת בו האפר - אם בשביל שלא יחזיק אפר הרבה, פסל; ואם בשביל שיכנס האפר בכלי, פשוט.

הלכות פרה אדמה פרק ט

א. כיצד מקדשין את המים באפר הפרה? נותן את המים שנתמלאו לשם מי חטאת בכלי, ונותן אפר על פני המים כדי שיראה על פני המים, אף על פי שהיא חבית גדולה מלאה מים, ומערב הכל. ואם נתן האפר תחלה, ואחר כך נתן עליו המים - פסל. ומה הוא זה שנתאמר בתורה "ונתן עליו מים חיים"? כדי לערב את האפר במים.

ב. המקדש צריך שיתפזר [למעשה], ויתן האפר בידו על המים, שנתאמר: "ולקחו לטמא" - עד שיהיה מתפזר לקדוש, ולמלוי, ולהנהיג. אבל אם נפל האפר מן הכלי שיש בו האפר לתוך המים, או שנטל האפר בידו ודחפו חברו או הרוח נפל האפר מידו על המים, או שנטל האפר מידו על צד הכלי או על ידו ואחר כך נפל למים - הרי זה פסול.

ג. קדש פחות מכדי הנהיג בכלי זה, ופחות מכדי הנהיג בכלי אחר - לא נתקדשו. הנהיג האפר צף על פני המים, וכנס ממנו מלמעלה, וקדש בו מים אחרים - הרי אלו

יבמה בפניו, או מאנה [יתומה קטנה שהשיא אותה], או שהראה לאחרים את הדרה, או שהרג נחש או עקרב, או נטל אכלין מן השיק להצניעו [- לכאנסם] - הרי המים פסולים; שהרי נתעסק בדבר אחר קדם שיתן האפר על המים. אבל אם נטל האכלין לאכלן ואכלן כשהוא מהלך, או שהרג נחש או עקרב המעפכין אותו [מלידך] - הרי המים פשוט, שזה מצרך הולכת המים. זה הכלל: דבר שהוא משום מלאכה שעשהו קדם מתן האפר - בין עמד בין שלא עמד, פסל. ודבר שאינו משום מלאכה - אם עמד, פסל; ואם לא עמד, פשוט. כשרים. היה מהלך במים [- עם המים], ופרץ [פילס דרכו] בשעת הלוכו מקום שילך בו - אף על פי שפרץ על מנת לגדר, פשוט; ואם גדר קדם שיתן האפר, פסול. וכן אם קצץ פרות לאכל - אף על פי שכוונתו להקצות [- לקצוץ] את השאר, כשרין; ואם הקצה קדם מתן האפר, פסל.

ב. היה אוכל בשעת הולכת המים, והותיר, וזרק מה שהותיר לתחת התאנה או לתחת המקצה [- מחצלת] - אם נתפזר שלא יאבדו הפרות - הרי המים פסולים, שהרי עשה מלאכה. ואם זרקן לפי שאין לו צורך בהן, הרי המים פשוט. הממלא מים לקדשן, ומסרן לאחר לשמרון, ועשו הבעלים מלאכה - לא נפסלו המים, שהרי מסרן לשומר. ואם עשה השומר מלאכה - פסל, שהרי הם ברשותו, והוא נכנס תחת הבעלים. היו שנים שומרין את המים, ועשה אחד מהם מלאכה - המים פשוט, שהרי השני משמר; חזר הראשון לשמר, ועמד השני ועשה מלאכה - המים פשוט; עד שיעשו כל השומרין מלאכה כאחת.

ג. המקדש כאחת ידו, ועשה מלאכה בשניה - אם לעצמו קדש, פסל; שהרי עשה מלאכה קדם מתן אפר במים. ואם לחברו קדש, המים פשוט; שאין זה פוסל מימיו של חברו במלאכה שעשה, שאין המלאכה פוסלת בקדוש אלא במים - והוא, שיהיה העושה הבעלים או השומר.

ד. המקדש לעצמו ולאחר כאחת - שלו פסול, שהרי נפסלו המים של עצמו בעסק שנתעסק בקדוש חברו; אבל אם קדש לשנים כאחת - שניהם פשוט, שאין מלאכתו פוסלת מי אחרים.

ה. הממלא לעצמו בשתי ידיו כאחת [לשתי חביות] - בקדוש אחד, פסול; בשני קדושין, פשוט. קדש לעצמו בשתי ידיו כאחת - בקדוש אחד, פשוט; בשני קדושין, פסול. מלא וקדש בשתי ידיו כאחת - לעצמו, שניהם פסולים. מלא לאחר בשתי ידיו כאחת - בקדוש אחד, פשוט; בשני קדושין, פסול. קדש לאחר בשתי ידיו כאחת - בין בקדוש אחד בין בשני קדושין, שניהם פשוט; מלא וקדש בשתי ידיו כאחת לאחר - המלוי פסול, והקדוש פשוט. זה הכלל: כל מלוי שעשה עמו מלאכה - בין שמלא לעצמו בין שמלא לאחר, פסול. וכל מים שנתמלאו בהלכתו, ועשה עמהן מלאכה קדם שיתן את האפר - אם היו המים שלו, הרי הן פסולים; ואם היו של אחר, כשרין. וכל דבר שבידו, ועשה מלאכה - בין שיש שם שומר

יב. מים מקדשין ששחת מהן בהמה או חיה, פסולין. וכן כל העופות, פסולין; חוץ מן היונה - מפני שהיא מוצצת, ואין ריר יוצא מפיה ומתערב במים. וכן כל השרצים ששתו, אינן פוסלין; חוץ מן החלדה - מפני שהיא מלקקת בלשונה, ונמצאת הלחה יוצאה מפיה במים.

יג. מי חטאת שנשתנו מראיהן מחמת עצמן, כשרין; נשתנו מראיהן מחמת עשן, פסולין. הגלידו [נעשו קרח], וחרורו ונמוחו - כשרים, אפלו נמוחו בחמה; אבל אם הומחו באור, פסולין.

יד. אפר חטאת שנשתנו מראיו מחמת עצמו, או מחמת עשן - כשר; נשתנה מחמת אבק, או שנפל לתוכו סיד או גבסים, או שנתערב בו אפר מקלה [- שריפה], כל שהוא - הרי זה פסול.

טו. החושב על מי חטאת לשותתו - לא פסול, עד שישתה מהן; ואם שפף מן הכלי לתוך גרונו, ולא נגעה שפתו במים שבכלי - לא פסול.

טז. כלי שיש בו מים מקדשין שהניחו מגלה, ובא ומצאו מכסה - הרי אלו פסולין; שפא אדם שאינו טהור לחטאת נגע בהן, שהרי אדם פסוהו בודאי. הניחו מכסה, ובא ומצאו מגלה - אם יכולה החלדה לשותת ממנו, או שירד לו טל בלילה - פסולין. ואם לאו - כשרין, מפני שיש כאן שתי ספקות: ספק אדם גללו, או בהמה וחסה או רמש; ואם תמצא לומר אדם גללו, שפא טהור לחטאת הרי זה או אינו טהור.

יז. המוסר מים מקדשין, או מים שנתמלאו לקדוש, לטמא לשמן - הרי אלו פסולין.

יח. שנים שהיו שומרין את המים, ונטמא אחד מהן - כשרים, מפני שהן ברשותו של שני; טהר וחרור לשמר, ונטמא השני - כשרים, מפני שהן ברשותו של ראשון. נטמאו שניהם כאחת, המים פסולין.

הלכות פרה אדמה פרק י

א. הממלא מים לקדוש [מי חטאת] - אינו צריך שיהיה הוא עצמו המקדש והמזה, אלא מקדש אחד ומזה אחר. וכן ממלא אדם בכלי, ומערה מבלי לכלי, ומקדש בכלי אחר; ומערה המים המקדשין מבלי לכלי, ומזה מבלי אחר.

ב. ממלא אדם מים, ומניחו אצלו בלא קדוש כל זמן שירצה, ואין בכך כלום. ומוליכן ממקום למקום, ומעיר לעיר, ונותן עליהן אפר ומקדשין בכל עת שירצה. וכן המים המקדשין [שניתן בהם האפר], מניחו אדם אצלו ימים ושנים, ומזה מהן בכל יום שהוא צריך, עד שיתמו; ומוליכן ממקום למקום, ומעיר לעיר. ומשמר אדם אפר הפרה אצלו, ומוליכו ממקום למקום, ומעיר לעיר. פעם אחת, הולכו כלי שהיה בו מי חטאת בספינה בירדן, ונמצא פזית מן המת בקרקע הספינה, ונטמאו המים. באותה שעה גזרו בית דין הגדול, שאין מעבירין מי חטאת ולא אפר חטאת בנהר ובספינה; ולא ישיטם על פני המים, ולא יעמד בצד הנהר מקאן ויזרקם לצד השני.

מקדשין. וכל שנגע במים, אין מקדשין בו פעם שניה, ואף על פי שנגבו; ואפלו נשבה הרוח ונתנה את האפר על גבי המים - אינו מנגבו ומקדש בו.

ד. כלי קטן שהיה בתוך כלי גדול, והם מלאין מים, והמים מערבין - כיון שנתן האפר במים שבכלי הגדול, נתקדשו כל המים שבתוך הכלי הקטן, ואף על פי שהיה פיו צר ביותר, ולא נכנס לו אפר; שהרי המים כלן מערבין.

ה. היה ספוג בתוך המים בעת שנתן האפר - הרי המים שבספוג פסולין, מפני שאינן בכלי. ביצד יעשה? זולף [- שואב] את כל המים עד שהוא מגיע לספוג, ולא יגע בספוג. ואם נגע בספוג - אף על פי שהמים צפין על גביו כל שהן - פסולין, מפני שהמים שבספוג יוצאין [ע"י גייעה בן] ומתערבין במים הקשרין. נפל ספוג לתוך המים המקדשין - נוטלו וסוחטו חוץ לכלי, והמים שבכלי כשרין.

ו. שתי שקתות [משקעים] שבאבן אחת, שנתן את האפר לתוך אחת מהן - אין המים שבשניה מקדשין; ואם היו נקובות [ומחבורות] זו לזו [בשיעור של -] כשפופרת הנוד, או שהיו המים צפין על גביהן אפלו בקלפת השום, ונתן אפר לאחת מהן - הרי המים שבשניה מקדשין.

ז. שתי אבנים שהקיפן [- חיברם] זו לזו, ועשה אותן שקת, וכן שתי ערבות [שברו קערות], וכן שקת שנתלקה, ונתן אפר בחלק אחד מהן - המים שביניהן אינן מקדשין; ואם חפרן בסיד או בגבסים [- גבס], והן יכולות להנטל כאחת - המים שביניהם מקדשין.

ח. מים מקדשין שנתערב בהם מים אחר כל שהוא, ואפלו מים שנתמלאו לקדוש - הרי אלו פסולין; וכן אם ירד לתוכם טל, הרי אלו פסולין. נפל לתוכם משקין ומי פרות, יערה [- ישפור] הכל; וצריך לנגב הכלי, ואחר כך יתן לתוכו מים מקדשין אחרים. נפל לתוכם דיו, קמוס, וקלקנתוס [סוגי דיו], וכל דבר שהוא רושם - יערה; ואינו צריך לנגב - שאם ישאר שם דבר הרושם, הרי הוא נראה. **ט.** המטביל כלי לחטאת במים שאינן ראויין לקדש - צריך לנגב, ואחר כך יקדש בו; הטבילו במים הראויין לקדש, אינו צריך לנגב. ואם הטבילו לאסוף בו מים מקדשין - כיון כך ובין כך, צריך לנגב.

י. קרויה [- קליפת דלעת] שהטבילה במים הראויין לקדש, מקדשין בה; אבל אין אוספין לתוכה מי חטאת, מפני שהמים שהטבילה בהן נבלעין בתוכה, ויוצאין ומתערבין במי חטאת, ופוסלין אותן. נטמאת, והטבילה - אין מקדשין בה; שהמשקין הטמאין הנבלעין בגופה, יוצאו ויתערבו במים שמקדשין אותן בתוכה.

יא. מים מקדשין שנפל לתוכם שקצים ורמשים ונתבקעו [השקצים], או שנשתנו מראיהן [של מים] - פסולין; אפלו היו יבשים ביותר, כגון הנמלה והדירה והפנה שבתבואה. נפל לתוכה חפושית - אף על פי שלא נתבקעה ולא נשתנו מראיהן, הרי המים פסולין; מפני שהיא כשפופרת, והמים נכנסין בתוכה ויוצאין מתוכה עם הלחה שבה.

פסולה; עד שיחזור ויטבל האזוב פעם שנייה, ויתפון להזות על האדם או על דבר המקבל טמאה.

ט. הטביל את האזוב, ונתפון להזות על דבר שאינו מקבל טמאה - המים המנטפים, בשרין; לפיכך, אם נטפו בפלי, וחזר והטביל בהן את האזוב בכונה להזות על דבר המקבל טמאה - הנייתו כשרה.

י. מי חטאת שנתמעטו - טובל אפלו ראשי גבעולין [של האזוב], ומזה; ובלבד שלא יספג [- יקנח מדפני הכלי]. צלוחית שפיה צר - טובל ומעלה בדרכו, ומזה; ואינו צריך להזהר שמא יגע בצדי הפלי בפעם שנייה.

יום רביעי י"א טבת ה'תשס"ט

הלכות פרה אדמה פרק יא

א. ביצד מטהרין טמא מת במי נדה? לוקח אדם טהור שלשה קלחין [- בדים] של אזוב, ואוגדן אגדה אחת, ובכל בד ובד - גבעול אחד. וטובל ראשי גבעולין במי נדה שבפלי, ומתפון ומזה על האדם או על הכלים, ביום השלישי וביום השביעי, אחר שתניח החמה; ואם הנה משעלה עמוד השחר, כשר. ואחר שנייה עליו ביום השביעי, טובל ביום; ומעריב שמשו, והרי הוא טהור לערב. טבל את האזוב בפליה, והנה ביום, או שטבל את האזוב ביום, והנה בפליה - הנייתו פסולה. והמים מטמאין משום מי חטאת, כמו שיתבאר, עד שתהיה טבילה האזוב במים והנייתו ממנו ביום השלישי וביום השביעי אחר שתניח החמה; ואם עבר ועשה משעלה עמוד השחר, כשר כמו שבארנו.

ב. מי שנטמא במת, ושהה כמה ימים בלא הנייה - כשיבוא להזות, מונה בפניו שלשה ימים; ומזין עליו בשלישי ובשביעי, וטובל בשביעי ומעריב שמשו. כמה דברים אמורים? בעם הארץ שבא להזות, שאפלו אמר 'היום השלישי שלי' - אינו נאמן, שמא היום נטמא; לפיכך צריך למנות בפניו. אבל חזק [תלמיד חכם] שבא להזות, מזין עליו או על כליו מיד. מי שהנה עליו בשלישי, ולא הנה עליו בשביעי, ושהה כמה ימים - טובל בכל עת שירצה אחר השביעי, בין ביום בין בפליה, ומזין עליו ביום, בין קדם טבילה בין אחר טבילה; ואפלו טבל כליל תשיעי, או כליל עשירי - מזין עליו למחר אחר הגץ.

ג. כל הטמאין מקבלין הנייה. כיצד? זבים וזבות נדות ויולדות שנטמאו במת - מזין עליהן בשלישי ובשביעי, והרי הן טהורין מטמאת מת, ואף על פי שהן טמאין בטמאה אחרת, שנאמר: 'והנה הטהור על הטמא' - הנה למדת, שההנייה מועלת לו, אף על פי שהוא טמא. וכן הערל מקבל הנייה. כיצד? ערל שנטמא במת, והנה עליו שלישי ושביעי - הרי זה טהור מטמאת מת; וכשימול - טובל, ואוכל בקדשים לערב.

ד. מצות אזוב - שלשה קלחין, ובכל קלח וקלח גבעול אחד; נמצאו שלשה גבעולין. ושיעורו שנים [אם אבד בד אחד אחר שאגדס כשר]; ואם לקח שנים בתחלה, ואגדן -

אכל עובר הוא אדם במים עד צוארו, וכידו אפר פרה או מים מקדשין. וכן אדם וכלים הריקנין שהן טהורין לחטאת, ומים שנתמלאו לחטאת ועדין לא נתקדשו - מעבירין אותן בנהר ובספינה.

ה. וכן מעבירין מים מקדשין בספינה בים הגדול, ושטין בהן על פני המים; שלא גזרו אלא על המים המקדשין ועל האפר, בנהר [ולא בים].

ו. המוליך מים לקדשן, ואין צריך לומר מים שנתקדשו - לא יפשיל הפלי לאחוריו, אלא לפניו, שנאמר: 'למשמרת למי נדה' - בזמן שהם שומרין, הן מי נדה; ואם לאו, פסולין. הרי שמלא שתי חביות - נותן לפניו אחת, ואחת לאחוריו, מפני שאי אפשר [אחרת].

ז. מי חטאת ששקלן במשקל - אם הסיח דעתו [מהם], פסולין; ואם לא הסיח דעתו, כשרין. אבל אם שקל דברים אחרים במי חטאת - הואיל ועשין משקלת, פסול; שאין זו משמרת. כל אלו הטהורין שממלאין או שמקדשין או שמזין, וכן כל הכלים שממלאין ומקדשין בהן ושומזין מהן - אם היו טבולי יום [- טמאים שטבלו היום] - אף על פי שלא העריב שמשן, הרי אלו כשרים; שכל מעשה הפרה והמלוי והקדוש וההנייה כשר בטבולי יום, כמו שבארנו. ומפני הצדוקין מטמאין את כל כלי שטף [- המיטהרים במקוה], ומטבילין אותן, ואחר כך משתמשין בהן במי חטאת.

ח. הכל כשרין להזות - חוץ מאשה, וטמטום, ואנדרוגינוס, ותינוק שאין בו דעת; אבל קטן שיש בו דעת, כשר להזות. והערל [- שאינו מהול] כשר להזות, שאין הערל טמא. קטן שיש בו דעת שהנה, והאשה מסעדתו [- מסייעתו], כגון שאחזה לו המים בידה - הנייתו כשרה; ובלבד שלא תאחז בידיה בשעת הנייה; ואם אחזה, הנייתו פסולה.

ט. המזה צריך להתפון, ולהזות על הטמא לטהרו; ואם הנה שלא בכונה, הנייתו פסולה. אבל זה שומזין עליו - אינו צריך בונה, אלא מזין על האדם לדעתו ושללא לדעתו. המתפון להזות לפניו, והנה לאחוריו, לאחוריו, והנה לפניו - הנייתו פסולה; נתפון להזות לפניו, והנה לצדדין של פניו - הנייתו כשרה.

י. המזה אינו צריך טבילה [במי הפרה] לכל הנייה, אלא טובל את האזוב, ומזה הנייה אחר הנייה עד שיגמרו המים [מהאזוב]. ומזה הנייה אחת על כמה בני אדם או כמה פלים באחד - אפלו מאה; כל שנגע בו מן המים כל שהוא - טהר; והוא, שיתפון המזה להזות עליו. טבל את האזוב ונתפון להזות על דבר שמקבל טמאה או על האדם, והנה מאותה הטבילה על דבר שאינו מקבל טמאה, או על הבהמה - אם נשאר מים באזוב, אינו צריך לחזור ולהטביל, אלא מזה מן השאר על האדם, או על הכלים הטמאים; שהרי תחלת טבילתו כשרה היתה. אבל אם טבל את האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טמאה, או על הבהמה, והנה על האדם, או על הפלי הטמא - הנייתו

פֶּשֶׁר. נִתְפָּרְדוּ הַגִּבְעוּלִין וְנִשְׁרָו הָעֵלִין, אָפְלוּ לֹא נִשְׁאָר מִכָּל גִּבְעוּל מֵהֶם אֶלָּא כָּל שֶׁהוּא - כֶּשֶׁר; וְשִׁירִי [- שְׁאֵרִית] הָאֲזוּב, כָּל שֶׁהוּא. קָלַח שֵׁישׁ בּוֹ שֶׁלֹּשָׁה בְּדִין - מִפְּסָקָן [מִפְּרִיט], וְאַחֵר כֶּף אוֹגֵד שֶׁלִּשְׁתֵּן; שֶׁמִּצְוָתוֹ לֵהִיּוֹת אֲגָדָה, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִתְפָּרַשׁ בַּתּוֹרָה שִׁיְהִיָּה אֲגָדָה. פֶּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ, אוֹ שֶׁאֲגָדוֹ וְלֹא פֶּסְקוֹ, אוֹ שֶׁלֹּא פֶּסְקוֹ וְלֹא אֲגָדוֹ, וְהִזָּה בּוֹ - כֶּשֶׁר. הָאֲזוּב הַקָּצֵר - אוֹגֵדוֹ [- קוֹשֶׁרוֹ] בַּחוּט עַל הַכּוֹשׁ [- מִקֵּל] וְכִיּוּצָא בּוֹ, וְטוֹבֵל בְּמִים וּמַעֲלָה, וְאוֹחֶז בְּאֲזוּב וּמִזָּה; וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם מִן הַחוּט הִזָּה, אוֹ מִן הַכּוֹשׁ, אוֹ מִן הַגִּבְעוּל - הִזָּתוֹ פְּסוּלָה.

ה. אֵין מִזִּין לֹא בִּיּוֹנְקוֹת הָאֲזוּב, וְלֹא בַּתְּמָרוֹת, אֶלָּא בַּגִּבְעוּלִין. אֵלּוּ הֵן הַיּוֹנְקוֹת? גִּבְעוּלִין שֶׁלֹּא גָּמְלוּ [- לֹא בַּשְּׁלֹחַ]. וּמִי שֶׁהִזָּה עָלָיו בִּיּוֹנְקוֹת, וְנִכְנַס לְמַקְדָּשׁ - פְּטוּר. וּמֵאִמִּיתִי מִזִּין בְּאֲזוּב? מִשְׁנֵי [הַפֶּה]. וְאֲזוּב שֶׁהִזָּה בּוֹ מִי נִדָּה, כֶּשֶׁר לְטֹהַר בּוֹ אֵת הַמִּצְרָע. כָּל אֲזוּב שֵׁישׁ לוֹ שֶׁם לְוִי [- נוֹטָף], פְּסוּל; וְהָאֲזוּב שֶׁקוֹרְאִין אוֹתוֹ 'אֲזוּב' בִּיחּוּד [- בַּלְבַּד] - הוּא הַכֶּשֶׁר, וְהוּא הָאֲזוּב שֶׁאוֹכְלִין אוֹתוֹ בַּעֲלֵי כֶּתִים. אֲכָל זֶה שֶׁקוֹרְאִין אוֹתוֹ 'אֲזוּבִין', וְ'אֲזוּב' בְּחִלּוֹת, וְ'אֲזוּב' מִדְּבָרִי, וְ'אֲזוּב' רוּמִי' - פְּסוּל.

ו. אֲזוּב שֶׁל אִשָּׁה [עַץ שֶׁנִּשְׁטַע לַעֲבֹדָה זָרָה], וְשֶׁל עֵיר הַנְּדִחָתָה, וְשֶׁל עֲבֹדָה זָרָה, וְשֶׁל תְּרוּמָה טְמֵאָה - פְּסוּל. שֶׁל תְּרוּמָה טְהוֹרָה, לֹא יָזָה; וְאִם הִזָּה, כֶּשֶׁר.

ז. אֲזוּב שֶׁלְקָטוֹ לַעֲצִים [- לַהֲסָקָה], וְנִפְלו עָלָיו מִשְׁקִין - מִנְּגֵבָה, וְהוּא כֶּשֶׁר לַהֲזִיָּה. לְקָטוֹ לְאֹכְלִין [- לַאֲכִילָה], וְנִפְלו עָלָיו מִשְׁקִין - אִף עַל פִּי שֶׁנִּגְבּוּ, פְּסוּל; שֶׁהָרִי נִטְמָא לַהֲזִיָּה - שֶׁכָּל הַמִּשְׁקִין וְכָל הָאֹכְלִין וְכָל הַכֵּלִים, הָרִי הֵם כְּטָמֵאִין - לַעֲנֵן חֲטָאת, כְּמוֹ שִׁיתְּכַבֵּאָר. לְקָטוֹ לַחֲטָאת, הָרִי זֶה כְּנִלְקָט לַעֲצִים; וְאִם נִפְלו עָלָיו מִשְׁקִין, מִנְּגֵבָה וּמִזָּה בּוֹ.

הַלְכוֹת פֶּרֶה אֲדָמָה פָּרָק יב

א. אֲדָם שֶׁנִּטְמָא בְּמַת, וְהִזָּה עָלָיו - בִּיּוֹן שֶׁנִּגַּע כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי הַנִּדָּה בְּכָל מְקוֹם מַעוֹר בִּשְׁרָו שֶׁל טָמֵא - עֲלָתָה לוֹ הִזָּה; אֲפֹלוּ נִפְלָה הִזָּה עַל רֹאשׁ אֲצָבָעוֹ, אוֹ עַל רֹאשׁ שְׁפָתוֹ [- שְׁפָתָיו]. אֲכָל אִם נִגַּע בְּלִשְׁוֹנוֹ, אֵינָה כְּלוּם; אִף עַל פִּי שֶׁהִלְשׁוֹן כְּאֲבָרִים שֶׁבְּגָלוּי לַעֲנֵן טְמֵאָה, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ, אֵינוֹ כְּאֲבָרִים שֶׁבְּגָלוּי לַעֲנֵן הִזָּה וְטוֹבִילָה. וְכֵן כָּלִי שֶׁנִּטְמָא בְּמַת, וְהִזָּה עָלָיו - בִּיּוֹן שֶׁהִגִּיעַ לְגוּפוֹ שֶׁל כָּלִי כָּל שֶׁהוּא מִמֵּי נִדָּה, עֲלָתָה לוֹ הִזָּה.

ב. שְׁנֵי כֵלִים אוֹ שְׁנֵי בְּגֵי אֲדָם, שֶׁנִּתְבָּרְנוּ לַהֲזוֹת עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, וְנִטְפּוּ הַמִּים מֵעַל הָרֹאשׁוֹן עַל הַשֵּׁנִי - הָרִי הַשֵּׁנִי בְּטָמֵאָתוֹ; עַד שִׁיפְלוּ הַמִּים עָלָיו מִהִזָּת הַמִּזָּה, לֹא מִן הַתְּמַצִּית [- שֶׁנִּתְמַצָּה מִמְּקוֹם אַחֵר]. הִזָּה עַל שְׁנֵי כֵלִים, וְנִסְתַּפֵּק לוֹ אִם הִזָּה עַל שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד, אוֹ מִחִבְרוֹ נִמְצָה עָלָיו - הִזָּתוֹ פְּסוּלָה.

ג. מַחֲטָה שֶׁהִיא נְתוּנָה עַל הַחֶרֶשׁ, וְהִזָּה עָלֶיהָ, סִפֵּק עַל הַמַּחֲטָה הִזָּה, סִפֵּק מִן הַחֶרֶשׁ נִמְצָה עָלֶיהָ - הִזָּתוֹ פְּסוּלָה. ד. כֵּלִים הַמִּפְצָּלִין [- מוֹרַכְבִּים מִחֻלְקִים] שֶׁהֵן מִחִבְרֵין זֶה לָזֶה בְּמִסְמָרִין, כְּגוֹן מִסְפֶּרֶת [- מִסְפָּרִים] שֶׁל פָּרָקִין [-

חֻלְקִים] וְאוֹמֵל שֶׁל רִהֲיִטְנִי וְכִיּוּצָא בָּהֶן - בִּשְׁעַת מְלָאכָה, חֲבוּר לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה; וְשֶׁלֹּא בִשְׁעַת מְלָאכָה, אֵינֶן חֲבוּר לֹא לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה. בִּיצֵד הֵן חֲבוּר לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה? שְׂאֵם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה, נִטְמָא הַשֵּׁנִי; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן בִּשְׁעַת מְלָאכָה - עֲלָתָה לַשֵּׁנִי הִזָּה, וְכִאֲלוֹ הֵן גּוּף אֶחָד. וְכִיצֵד אֵינֶן חֲבוּר לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה? שְׂאֵם נִטְמָא אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא בִשְׁעַת מְלָאכָה, לֹא נִטְמָא חֲבֵרוֹ; וְאִם נִטְמָאוּ שְׁנֵיהֶם, וְהִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶם שֶׁלֹּא בִשְׁעַת מְלָאכָה - לֹא טֹהַר חֲבֵרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁהֵם מִחִבְרֵין. וְזֶה הוּא דִּין תּוֹרָה. אֲכָל מִדְּבָרֵי סוּפְרִים גְּזֵרוֹ שִׁיְהִיָּה חֲבוּר לְטָמֵאָה אֲפֹלוּ שֶׁלֹּא בִשְׁעַת מְלָאכָה - גְּזֵרָה מִשּׁוּם שְׁעַת מְלָאכָה; וְלַעוֹלָם אִם נִגַּעַה טְמֵאָה בְּאֶחָד מֵהֶם, נִטְמָא חֲבֵרוֹ. וְכֵן גְּזֵרוֹ עֲלֵיהֶם שֶׁלֹּא יִהְיוּ חֲבוּר לַהֲזָה, אֲפֹלוּ בִשְׁעַת מְלָאכָה - גְּזֵרָה מִשּׁוּם שֶׁלֹּא בִשְׁעַת מְלָאכָה; וְלַעוֹלָם אִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶם, לֹא טֹהַר חֲבֵרוֹ עַד שִׁיְהִיָּה גַּם עָלָיו. הִנֵּה לְמִדָּתָהּ, שֶׁכָּל מְקוֹם שֶׁאֵתָּה שׁוֹמֵעַ 'חֲבוּר לְטָמֵאָה, וְאֵינוֹ חֲבוּר לַהֲזָה' - אֵין זֶה אֶלָּא גְּזֵרָה מִדְּבָרֵיהֶם, עַל הַדֶּרֶךְ שֶׁבִּאֲרָנוּ.

ה. שְׁנֵי כֵלִים שֶׁחִבְרָן עַד שֶׁנִּשְׁעִשׂוּ כְּגוּף אֶחָד, כְּגוֹן שֶׁתְּפַר שְׁנֵי בְּגָדִים אוֹ שְׁתֵּי יָרִיעוֹת - הָרִי אֵלּוּ חֲבוּר לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה, מִפְּנֵי שֶׁהֵן כְּכִלִּי אֶחָד.

ו. שֶׁלל [- תְּפִירָה חֲלֹשָׁה] הַכּוֹכְסִין, וְהַבֶּגֶד שֶׁהוּא תְּפוּר בְּכִלְאִים - הוּאֵיל וְהֵן עוֹמְדִין לַהֲתִירָן, אֵינֶן חֲבוּר לַהֲזָה, וְהָרִי הֵן חֲבוּר לְטָמֵאָה. וְכֵן הַסֵּלִים שֶׁבִּכְנֶתֶל [שִׁקְשׁוּרִים] וּמוֹנָחִים מִצִּידֵי הַחֲמוֹר, וְהַמָּטָה שֶׁל טְרָבֵל [- כְּלִי הַמְּסִיעַ לְדִישׁ], וְקֶרֶן [- רִגֵּל] שֶׁל כְּלִיכָה [- מִיִּטַּת מִתִּים], וְקֶרֶנִּים [- כְּלִי שֶׁתִּיהַ] שֶׁל יוֹצְאֵי דְרָכִים, וְשֶׁלִּשְׁלָתָה [שֶׁתְּלוּיִים בָּהּ] - הַמִּפְתָּחוֹת - חֲבוּר לְטָמֵאָה, וְאֵינֶן חֲבוּר לַהֲזָה, אֶלָּא צְרִיף שֶׁיִּגְעוּ הַמִּים מִן הַמִּזָּה בְּכָל סֵל וְסֵל, וּבְכָל מִפְתָּח וּמִפְתָּח, וּבְכָל קֶרֶן וְקֶרֶן, וּבְכָל קוֹרָה וְקוֹרָה מִמָּטָה זֶה הַמִּפְצָּלָתָה.

ז. הַמַּחֲבֵר שֶׁלֹּשׁ פְּסָתוֹת [- שְׁמִיכוֹת] שֶׁל צֶמֶר, וְשֵׁשׁ שֶׁל פֶּשֶׁתָּן, אוֹ שֶׁלֹּשָׁה סְדִינִין, אוֹ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה מִטְּפָחוֹת - הָרִי אֵלּוּ חֲבוּר לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה; יִתֵּר עַל כֵּן - חֲבוּר לְטָמֵאָה, וְאֵינֶן חֲבוּר לַהֲזָה. חֲלוּק אֶחָד, וְטָלִית אַחַת, וְקְלוֹבִבְקָרִין אֶחָד - הָרִי הֵן חֲבוּר לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה; אֲפֹלוּ הֵיוּ אֲרָפִין בִּיִּתֵּר, אוֹ רִחְבִּין בִּיִּתֵּר, כָּל שֶׁהֵן. וְאִיזָה הוּא קְלוֹבִבְקָרִין? זֶה שְׁנֵי בְּגָדִים שֶׁמִּנִּיחִין צֶמֶר גֶּפֶן בִּינֵיהֶן, וְתוֹפְרִין אוֹתָן כְּאַחַת, וְעוֹשִׂין מֵהֶן חֲלוּק לִימּוֹת הַגִּשְׁמִים.

ח. כִּסּוּי הַמַּחֲסָה [- דוּד] שֶׁהוּא מִחִבְרָ [לְמִיחָס] בְּשֶׁלִּשְׁלָתוֹ - הִזָּה עַל הַמַּחֲסָה, טֹהַר הַכָּל; הִזָּה עַל הַכִּסּוּי - לֹא טֹהַר הַמַּחֲסָה, עַד שִׁיְהִיָּה עָלָיו.

ט. הַזֵּג וְהַעֲנָבֵל [- הַפַּעֲמוֹן וְלִשׁוֹנִית שְׁלוֹ], חֲבוּר לְטָמֵאָה וְלַהֲזָה; וְאִם הִזָּה עַל אֶחָד מֵהֶן, טֹהַר שְׁנֵיהֶם.

י. הַטּוֹר [- כְּלִי טוֹוִיָּה] שֶׁשּׁוּיָן בּוֹ הַפֶּשֶׁתָּן, אוֹ שׁוֹזְרִין בּוֹ הַחֲבָלִים - שֶׁלֹּשָׁה גּוּפִין יֵשׁ בּוֹ; הָעֵץ שֶׁמִּלְפָּפִין עָלָיו הַטּוֹר [- הַחוּט], הוּא הַנִּקְרָא 'כּוֹשׁ' [- מִקֵּל]; וְהַנְּחָשָׁת אוֹ הַבִּרְקֵל שֶׁבִּרָאשׁ הָעֵץ הִזָּה, הוּא הַנִּקְרָא 'צִנְיָה', שֶׁכֶּה פּוֹתֵלִין וְטוֹוִין; וְהַרְחִים שֶׁבִּאֲמָצַע הַכּוֹשׁ, וְהִיא הַנִּקְרָאת 'פִּקָּה'.

ו. אין מוֹנִין לַחֲטָאת רֹאשׁוֹן שְׁנִי וְשְׁלִישִׁי, כְּדֶרֶךְ שְׁמוֹנִין לַתְּרוּמָה וּלְקֹדֶשׁ. בִּיצֵד? עֲשֶׂה שֶׁתִּטְבֹּל לְשֵׁם חֲטָאת, וְנִטְמָא אֶחָד מֵהֶם, אִפְלוּ לֹא נִטְמָא אֲלֵא לְגַבִּי חֲטָאת בְּלִבְדּוֹ, כְּגוֹן שֶׁנִּטְמָאת יָדוֹ בְּלִבְדּוֹ, וְנִגַּע בַּחֲבֵרוֹ, וַחֲבֵרוֹ בַּחֲבֵרוֹ, אִפְלוּ הֵם מֵאָה - כִּלְמָה טְמֵאִין לַחֲטָאת. וְכֵן כָּלִים הַטְּהוּרִים לַחֲטָאת, שֶׁנִּטְמָא כְּלִי מִהֶן, אִפְלוּ לֹא נִטְמָאוּ אֲלֵא אַחֲרָיו בְּלִבְדּוֹ לְגַבִּי חֲטָאת, כְּגוֹן שֶׁנִּגְעוּ מִשְׁקִין בְּאַחֲרָיו, וְנִגַּע כְּלִי זֶה בְּכָלִי שְׁנִי, וְשְׁנִי בְּשְׁלִישִׁי - נִטְמָאוּ הַכָּלִים כֻּלָּן לְגַבִּי חֲטָאת, וְאִפְלוּ הֵן מֵאָה.

ז. כֹּל הָרֹאֵי לְהִתְטַמֵּא בַּמִּדְרָס הַזֶּה, אִף עַל פִּי שֶׁהוּא טְהוֹר לְקֹדֶשׁ, אִם הֵינִדוּ [- הַיּוֹדִין] הַטְּהוֹר לַחֲטָאת - נִטְמָא, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בּוֹ. וְכֵן הַטְּהוֹר לַחֲטָאת שֶׁהֵינִד אֶת הָאֲדָם שֶׁאִינוֹ טְהוֹר לַחֲטָאת, אוֹ שֶׁהֵינִד אֶת רִקּוֹ, אוֹ אֶת מִימֵי רִגְלָיו שֶׁל אָדָם זֶה - נִטְמָא, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בּוֹ. אֲבָל כְּלִי שֶׁאִינוֹ רֹאֵי לְמִדְרָס - אִינוֹ מִטְמֵא אֶת הַטְּהוֹר לַחֲטָאת, אֲלֵא אִם כֵּן נִגַּע בּוֹ.

ח. כְּלִי הַטְּמֵא טְמֵא [טוֹמֵאת] מֵת, אִם הֵינִדוּ הַטְּהוֹר לַחֲטָאת - נִטְמָא, וְאִף עַל פִּי שֶׁלֹּא נִגַּע בּוֹ, וְאִף עַל פִּי שֶׁאִין טְמֵא מֵת מִטְמֵא בְּמִשְׁא, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. בִּיצֵד? מִפְּתַח שֶׁהוּא טְמֵא מֵת שֶׁהָיָה תְּלוּי בִּדְלָת, וְסָגַר הַטְּהוֹר לַחֲטָאת אֶת הַדְּלָת - הוֹאִיל וְהֵינִד אֶת הַמִּפְתָּח הַטְּמֵא, נִטְמָא. וְכֵן אִם הִסִּיט אֶת הַשֶּׁרֶץ וְאֶת שִׁבְכַת זָרַע - הָרִי זֶה טְמֵא לַחֲטָאת, אִף עַל פִּי שֶׁאִין אֵלּוּ מִטְמֵאִין בְּמִשְׁא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

ט. הַטְּהוֹר לַחֲטָאת שֶׁנִּגַּע בְּכָלִים שֶׁהָיוּ לְמַעַלָּה מִן הַזָּב וּבִיּוֹצֵא בּוֹ, וְהֵם הַנִּקְרָאִין 'מִדֶּף' - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא טְהוֹר לְקֹדֶשׁ, נִטְמָא לַחֲטָאת; וְכֵן כְּלִי הַטְּהוֹר לַחֲטָאת שֶׁנִּגַּע בְּמִדֶּף, נִטְמָא לַחֲטָאת.

י. הַטְּהוֹר לַחֲטָאת שֶׁנִּגַּע בְּאֶקְלִין וּמִשְׁקִין - בֵּין טְמֵאִין בֵּין טְהוּרִין, שֶׁכָּל אֶקְלִין וּמִשְׁקִין לְגַבִּי חֲטָאת אֵינֶם טְהוּרִין - אִם נִגַּע בָּהֶם בִּידוֹ, נִטְמָא כָּל גּוֹפּוֹ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ. נִגַּע בָּהֶם בְּרִגְלוֹ אוֹ בְּשָׂאֵר גּוֹפּוֹ, אוֹ שֶׁהִסִּיט בִּידוֹ וְלֹא נִגַּע בָּהֶם - טְהוֹר. וְכֵן אִם נִגַּע בִּידוֹ בַּתְּנוּרָה, וּבִיּוֹצֵא בּוֹ מִשְׁאָר כָּלִים שֶׁאֵינֶם טְהוּרִין לַחֲטָאת - נִטְמָא כָּלּוֹ; אֲבָל אִם נִגַּע בְּרִגְלוֹ בָּהֶם, הָרִי הוּא טְהוֹר לַחֲטָאת כְּמוֹ שֶׁהָיָה.

יא. הַטְּהוֹר לַחֲטָאת שֶׁהִכְנִיס רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ לְתוֹךְ מִים שֶׁנִּתְמַלְאוּ לַחֲטָאת - נִטְמָא; מִפְּנֵי שֶׁהֵם שְׂאוּכִין, וּמִדְּבָרֵי סוֹפְרִים, שֶׁהִכָּא רֹאשׁוֹ וְרַבּוֹ בְּמִים שְׂאוּכִין - נִטְמָא, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר.

יב. הַכֹּל נֶאֱמָר עַל טְהַר הַחֲטָאת, וְאִפְלוּ עַמִּי הָאֶרֶץ; מִפְּנֵי חֲמֻרְתָּהּ וּמַעֲלוֹת אֵלּוּ שֶׁנַּעֲשׂוּ בָּהּ, הַכֹּל נִזְהָרִין בָּהּ; וְהָרִי נֶאֱמָר בַּתּוֹרָה: "וְהָיְתָה לְעֵדוּת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁמֶרֶת", כֹּל יִשְׂרָאֵל רֹאִיוִין לְמִשְׁמֶרֶת. לְפִיכָף, עִם הָאֶרֶץ שֶׁהִכָּא כָּלִי מִבֵּיתוֹ, אִפְלוּ כְּלִי חֶרֶשׁ, וְאָמַר: 'כְּלִי זֶה טְהוֹר לַחֲטָאת' - הָרִי זֶה טְהוֹר; וּמִקְדָּשֵׁינָּהּ בּוֹ וּמִזִּין מִמֶּנּוּ, וְאִף עַל פִּי שְׂאוֹתוֹ כְּלִי טְמֵא לְקֹדֶשׁ וּלְתְּרוּמָה. וְכֵן עִם הָאֶרֶץ שֶׁאָמַר: 'טְהוֹר אֲנִי לַחֲטָאת', אוֹ שֶׁהָיוּ מִי חֲטָאת אֲצִלּוֹ, וְאָמַר: 'טְהוּרִין הֵן' - נֶאֱמָר, שֶׁאִין אָדָם מִיִּשְׂרָאֵל מְזֻלָּז בָּהּ.

הַכּוֹשׁ שֶׁפּוֹתְלִין בּוֹ הַחֲבָלִים שֶׁנִּטְמָא - לֹא יָזָה לֹא עַל הַפָּקָה שָׁלוֹ, וְלֹא עַל הַכּוֹשׁ, אֲלֵא עַל הַצְנִינָה; וְאִם הָיָה עַל אֶחָד מִשְׁלִשְׁתָּן, טְהוֹר הַכֹּל. וְשֶׁל פֶּשֶׁתָּן - מִזָּה עַל אַחַת מִשְׁלִשְׁתָּן לְכַתְּחֵלָה, שֶׁשְׁלִשְׁתָּן חֲבֹר.

יג. עוֹר שֶׁל עֲרִיסָה [שְׁבַת־חַתִּית עֲרִיסַת הַתִּינוּק] שֶׁהוּא מְחַבֵּר לְפָקוֹת [- כַּפְתּוּרִים] - חֲבֹר לְטַמְאָה וּלְהִזָּה; הַמִּלְכָּן [שֶׁל עֵץ] שֶׁל מִטּוֹת - אִינוֹ חֲבֹר לֹא לְטַמְאָה וְלֹא לְהִזָּה. יד. כֹּל יָדוֹת הַכָּלִים הַקְדוּחוֹת [שֶׁהַחִיבוֹר ע"י קֹדֶשׁ שְׁבִידִית], כְּגוֹן נֶצֶב [קֶתֶן] הַסִּפִּין וְכִיּוֹצֵא בּוֹ, שֶׁהִנָּצַב נְקִיב וְהַבְּרָזָל נִכְנָס בּוֹ - חֲבֹר לְטַמְאָה וּלְהִזָּה; אֲבָל הַיָּדוֹת הַקְדוּחוֹת [- שֶׁהַחִיבוֹר ע"י 'חֲדָק' שְׁבִידִית], כְּגוֹן עֵץ הַתְּחִינִת שֶׁהָעֵץ נִכְנָס בְּבִרְזָל - אִינוֹ חֲבֹר לְהִזָּה.

הַלְכוֹת פֶּרָה אֲדָמָה פֶּרֶס יג

א. מַעֲלוֹת [- חוֹמֵרוֹת] יְתָרוֹת עֲשׂוֹ בַּטְּהַר הַחֲטָאת [- פֶּרָה אֲדוּמָה]: שֶׁהָאֲדָם הַטְּהוֹר, אִפְלוּ טָבַל לְקֹדֶשׁ, וְעוֹמֵד וּמִשְׁמֵשׁ עַל גִּבִּי הַמִּזְבֵּחַ - אִינוֹ טְהוֹר לַחֲטָאת, וְלֹא לְשִׁרְפָתָהּ, וְלֹא לְמִלּוֹי הַמִּים, וְלֹא לְקֹדֶשׁ [נִתְּנָה הַאֲפֹר לְתוֹכוֹ], וְלֹא לְהוֹת, עַד שֶׁיִּטְבֹּל לְשֵׁם חֲטָאת, וְאַחֲרֵי כֵן יִהְיֶה טְהוֹר לַחֲטָאת. וְכֵן הַכָּלִים - אִפְלוּ מִזֶּרֶק שֶׁבַּעֲזָרָה - אִינוֹ טְהוֹר לַחֲטָאת, עַד שֶׁיִּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חֲטָאת. וְכֵן כֹּל הָאֶקְלִין וְהַמִּשְׁקִין - אִף עַל פִּי שֶׁהֵן טְהוּרִין, הָרִי הֵן לְעִנְיַן הַחֲטָאת כְּאֶקְלִין וּמִשְׁקִין הַטְּמֵאִין.

ב. כֹּל כְּלִי הָרֹאֵי לְמִשְׁכָּב אוֹ לְמוֹשָׁב - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא טְהוֹר לְגַבִּי הַקֹּדֶשׁ - הָרִי הוּא כְּמִדְרָס הַזָּב [מִשְׁכַּב מוֹשָׁב מִרְכָּב וּמִדְרָס שֶׁנִּטְמָאוּ בְּאוֹפְנִים שׁוֹנִים ע"י הַזָּב], עַד שֶׁיִּטְבִּילוּהוּ לְשֵׁם חֲטָאת. [הַתְּנָא -] יוֹחֲנָן בֶּן גּוֹדְגָדָה הָיָה אוֹכֵל [חוֹלִין] בַּטְּהַר הַקֹּדֶשׁ כֹּל יָמָיו, וְהָיְתָה מִטְפַּחְתּוֹ כְּמִדְרָס הַזָּב לְעִנְיַן הַחֲטָאת.

ג. כֹּל יוֹלֵד [- נוֹלֵד מִן -] הַטְּמָאוֹת - אִף עַל פִּי שֶׁאִינוֹ מִטְמָא אָדָם וְלֹא כָלִים אִפְלוּ לְקֹדֶשׁ, כְּמוֹ שֶׁבִּאֲרָנוּ - הָרִי הוּא מִטְמָא אָדָם וְכָלִים לַחֲטָאת. לְפִיכָף אָמְרוּ: 'הַמִּקְדָּשׁ מִי חֲטָאת, לֹא יַעֲלֶה אֶת הַסַּנְדֵּל' - שְׁמָא יִפְלוּ מִשְׁקִין עַל הַסַּנְדֵּל, וְנִמְצָא הַסַּנְדֵּל טְמֵא; שֶׁכֹּל הַמִּשְׁקִין טְמֵאִין הֵן לְגַבִּי חֲטָאת, וְיִתְטַמֵּא זֶה הַמִּקְדָּשׁ בְּנִגְיַעְתּוֹ בַּסַּנְדֵּל, וְנִמְצָאוּ מִי חֲטָאת טְמֵאִים.

ד. מִי שֶׁנִּטְמָא יָדָיו בְּלִבְדּוֹ בְּדִבְרֵים הַמִּטְמָאִים אֶת הַיָּדִים, כְּגוֹן שֶׁנִּגַּע בְּאֶקְלִין אוֹ בְּמִשְׁקִין וּבִיּוֹצֵא בָּהֶן - אִף עַל פִּי שֶׁהוּא טְהוֹר לְקֹדֶשׁ, וְאִינוֹ צָרִיךְ אֲלֵא טְבִילַת יָדָיו בְּלִבְדּוֹ, כְּמוֹ שֶׁיִּתְבָּאֵר - הָרִי נִטְמָא כָּל גּוֹפּוֹ לְעִנְיַן חֲטָאת, וְצָרִיךְ טְבִילָה; אִפְלוּ לֹא נִטְמָא אֲלֵא יָדוֹ אַחַת - נִטְמָא כָּלּוֹ, וְהָרִי הוּא רֹאשׁוֹן לְטַמְאָה.

ה. כֹּל הַטְּעוֹן טְבִילָה, בֵּין מִדְּבָרֵי תוֹרָה בֵּין מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים - מִטְמָא אֶת הַחֲטָאת וְאֶת אֹפֶר הַחֲטָאת וְאֶת הַמִּזְבֵּחַ מִי חֲטָאת, בְּמַגֵּעַ וּבְמִשְׁא. וְכֵן מִטְמָא אֶת הָאֲזוּב הַמְכָּשֵׁר, וְאֶת הַמִּים שֶׁנִּתְמַלְאוּ וְעִדִּין לֹא נִתְקַדְּשׁוּ, וְאֶת הַכָּלִי הַרִיקָן הַטְּהוֹר לַחֲטָאת; מִטְמָא כֹּל אֶחָד מֵאֵלּוּ בְּמַגֵּעַ, אֲבָל לֹא בְּמִשְׁא. וְטְמֵא שֶׁנִּגַּע בְּמִקְצַת אֹפֶר הַחֲטָאת, פָּסַל אֶת כָּלּוֹ.

יום חמישי י"ב טבת ה'תשס"ט

הלכות פרה אדמה פרק יד

א. כלי חרש שהיה בו אפר חטאת [פרה אדמה], ונגע בו שרץ מצדו - טהורין; שאין כלי חרש מטמא מגבו, אפלו לגבי חטאת. הניח הכלי על גבי השרץ - אף על פי שלא נטמא הכלי, הרי האפר טמא, שנאמר: "והניח מחוץ למחנה במקום טהור", ואין זה מקום טהור. ולא על גבי השרץ בלבד, אלא אפלו הניחו על גבי אכל שני [לטומאה], וכיוצא בו מדברים שטמאתן טמאה קלה, והן מדברי סופרים - הרי נטמא האפר, שנאמר: "במקום טהור", שלא יהיה על גבי שם טמאה בעולם. וכן כלי חרש שהיה בו אפר חטאת, ונתון על ארבה שבבית טמא - אם היה הכלי משלשל לבית [לחלק הארובה שבבית] - נטמא האפר, אף על פי שאין בארבה פותח [חלל] טפה. ואם לא היה משלשל - אם היה בארבה פותח טפה, טמא.

ב. היה הכלי של אבן - בין שיש בה פותח טפה בין שאין בה, האפר טהור.

ג. וכן כלי חרש שיש בו אפר, או מים מקדשין, ומקף צמיד פתיל [כיסוי מהודק], ונתון באהל המת - הרי האפר והמים טמאים, שאין החטאת נצלת בצמיד פתיל, שנאמר: "במקום טהור", ואין זה מקום טהור.

ד. וכן אכלין ומשקין של קדש, אינם נצולין בצמיד פתיל; אבל מים שאינם מקדשין, וכלי ריקן הטהור לחטאת - נצל בצמיד פתיל. במה דברים אמורים? בשקיהו הבועלים טהורים; אבל אם נטמאו הבועלים, נפסלו המים בכל מקום שהם. כיצד? היו מימיו מקפין צמיד פתיל, והוא והם באהל המת - שניהם טמאים; הוא מבחוץ, והמים שאינם מקדשין מבפנים - שניהם טהורין; הוא בפנים, והמים בחוץ - כשם שהוא טמא, כך מימיו פסולין.

ה. הטהור לחטאת שהיה עומד על גבי התנור, וכיוצא בו מפלים שאינם טהורים לחטאת, ופשט ידו חוץ לתנור, וכלי שיש בו מי חטאת בידו, וכן קנה המטל על גבי התנור, ושני כלים שיש בהם מי חטאת תלויין בו, אחד מכאן ואחד מכאן - הרי אלו טמאין, לפי שאינן במקום הטהור לחטאת; והואיל והן נשענין על התנור, הרי הן כאלו מנחין על גביו. אבל אם היה עומד על התנור, ובידו כלי ריקן הטהור לחטאת, או מים שאינם מקדשין - הרי אלו טהורין כמות שהיו; היה עומד חוץ לתנור, ופשט יד לחלון, ונטל כלי שיש בו מי חטאת, והעבירו על גבי התנור - הרי זה טהור. וכן הוזה שעברה על גבי טמאה, כגון משכב ומושב [של זב] וכיוצא בהן - הרי זו טהורה.

ו. כלי שיש בו מי חטאת וכלי שיש בו קדש שנגעו זה בזה - הרי נטמא כלי של חטאת וכל שיש בו; ואכל כלי הקדש, טהור כשהיה. וכן אם נגע הטהור לחטאת בשניהם בשתי ידי כשהם מנחין על הארץ - הרי נטמא של חטאת; שהרי הטהור לחטאת נטמא בנגיעת הכלי שאינו טהור לחטאת, כמו שבארנו, וחזר ונטמא את מי חטאת.

ז. הגביה שני הכלים בשתי ידיו, שניהם טמאין; זה של חטאת נטמא מפני שנגע בו אדם שנגע בכלי שאינו טהור לחטאת, ושל קדש נטמא מפני זה שהגביהו והוא טמא בנשיאת מי נדה, שהם מטמאין במשא, מפני שנטמאו מחמת הכלי של קדש. לפיכך, אם היה הכלי של קדש כרוף בנר, והגביהו בנר ולא נגע בו, והגביה החטאת בידו שניה - שניהם טהורין; שהרי לא נגע בכלי, ולא נטמא לחטאת. אבל אם היה כלי הקדש - אפלו היה של חטאת בנר, שניהם טמאין.

ח. הסיט [הזיז] את שני הכלים בידו, ולא נגע בהם - שניהם טהורין; שאין הכלי שאינו טהור לחטאת מטמא את הטהור לחטאת, עד שיגע בו בידו, אלא אם כן היה ראוי למדרס, כמו שבארנו.

ט. כל ספק הטמאות שהוא טהור לגבי תרומה, כמו שיתבאר - הרי הוא טהור לחטאת. וכל הספקות שתולין עליהן את התרומה [מטמאים מספק] - אם נולדו בחטאת, הרי אלו נשפכין; ואם נעשו טהרות על גבי אותם כלים ואדם שנולדו להם ספקות אלו שהחטאת נשפכין עליהם - הרי אותן הטהרות תלויות. והרפפות [רשתות מנסרים] אינן ככלים, והרי הן טהורות לתרומה ולקדש ולחטאת.

י. דבלה [גוש תאנים] של תרומה ששפלה לתוך מי חטאת, ונטלה ואכלה - אם יש בה כביצה, המים טמאין, בין שהיתה הדבלה טמאה, בין שהיתה טהורה; שכל האכלין, אפלו אכל קדש, אינו טהור לחטאת. והאוכלה חיב מיתה - מפני שאכל תרומה, והוא כבר נטמא במי נדה. ואם אין בה כביצה, המים בטהרתם; שאין האכל מטמא את אחרים, עד שיהיה בו כביצה - בין לתרומה בין לקדש בין לחטאת.

הלכות פרה אדמה פרק טו

א. הנוגע במי חטאת שלא לצורך הנאה, בין אדם בין כלים - טמא, ואינו מטמא בגדים בשעת מגעו, שנאמר: "והנגע במי הנדה, יטמא עד הערב"; הנה למדת, שמי הנדה - אב מאבות הטמאות של תורה, וטמאת מגעם בכל שהוא. ואם היה בהם כדי הנאה, מטמאין במגע ובמשא; והנוגע בהן או הנושאן שלא לצורך - מטמא בגדים בשעת מגעו או בשעת משאו, עד שיפרש ממטמאיו, שנאמר: "ומזה מי הנדה, יכבס בגדיו"; אינו מדבר במזה על הטמא - אם טהר את הטמא, קל וחמר שיהיה הוא טהור. מפי השמועה [ממשה רבינו] למדו, שזה שנאמר: "ומזה מי הנדה", לא נאמר אלא לשיעור [טומאה] - שהנוגע או הנושא מי הנדה שיש בהם כדי הנאה, שלא לצורך הנאה - טמא ומטמא בגדים, דין תורה. וכמה הוא שיעור הנאה? כדי שיטבל ראשי גבעולין של אוזב במים. במה דברים אמורים, שמי חטאת מטמאין? בזמן שנגע בהם או נשאם שלא לצורך, קדם שיגעו מצותם; אבל אחר שעשו מצותם, אינם מטמאין כלל. כיצד? הרי שטבל את האוזב והזה על האדם הטמא או על הכלים, והיו המים שותתין

כשרים, והזיתו פסולה. ואזוב זה מטמא חבירו, וחבירו לחבירו, אפלו הם מאה; שאין מונין [דרגות טומאה] לחטאת. י. המגביה כלי שהזה עליו, והרי עליו מים כדי הזיה - טהור; שהמים שעשו מצותן אינם מטמאין, כמו שבארנו.

בריד רחמנא דסינען

הלכות טמאת צרעת

יש בכללן שמונה מצוות - שש מצוות עשה, ושתיים מצוות לא תעשה; וזה הוא פרטן: (א) להורות בצרעת אדם כדניה הפתוב בתורה; (ב) שלא יקץ סימני טמאה; (ג) שלא יגלח הנחק; (ד) שיהיה המצרע מפרסם בקריעת בגדיו ופריעת ראשו וצטיה על שפם; (ה) טהרת צרעת; (ו) שישלח המצרע את כל שערו כשיטהר; (ז) דין צרעת הפגד; (ח) דין צרעת הפית. ובאר מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות טמאת צרעת פרק א

א. צרעת עור הבשר - הוא שילבין מקום מן העור, ותהיה הלכנונית כקרום ביצה ומקרום ביצה ולמעלה [-] לבן יותר; אבל לכנונית שהיא דהה [כחה] מקרום הביצה ולמטה - אינה צרעת, אלא בהק [פריחה] הוא.

ב. וארבע מראות יש בצרעת עור הבשר, ואלו הן: לכן עז ביותר שאין למעלה ממנו, שהוא נראה בעור הבשר כשילג; הוא הנקרא 'בהרת'. ולכן שהוא דהה [כחה] מזה מעט, שנראה כצמר נקי של כבש בן יומו; הוא הנקרא 'שאת'. ולכן שדהה מן השאת מעט, שנראה כסיד ההיכל [בבית המקדש]; הוא תולדת הבהרת, ונקראת 'ספחת' [-] נספח וספול]. ולכן שדהה מסיד ההיכל מעט, והרי הוא כקרום ביצה; הוא תולדת השאת, וגם זה נקרא 'ספחת'. הנה למדת, שהמראה שהוא כסיד ההיכל, הוא ספחת הבהרת, והמראה שהוא כקרום ביצה, הוא ספחת השאת; שאין לשון ספחת, אלא טפלה. מכאן אמרו חכמים: 'מראות נגעים - שנים [המפורשים בתורה] שהן ארבעה: בהרת וספחתה, שאת וספחתה'.

ג. ארבע מראות נגעים אלו - כלן מצטרפין זה עם זה, בין להקל בין להחמיר, בין בתחלת ראית הנגע, בין בסוף השבוע [של ההסגרים], בין לאחר שנפטר [נסתר] המצרע או נחלט [- נטמא]. ביצד? אחד נגע שהיה פלו לכן כשילג, או כסיד ההיכל, או כצמר נקי, או כקרום ביצה, ואחד נגע שהיה מקצת הלכן כמראה הבהרת, ומקצתו כמראה השאת, ומקצתו כמראה הספחת - הכל כמראה אחד הוא חשוב. אם בן למה מנאום חכמים, ואמרו 'מראות הנגעים שנים שהן ארבעה'? כדי להבין במראות; שכל כהן שאינו מכיר במראות ושמותיהם כשנלמדן אותו ומדדיעין אותו - לא יראה הנגע, עד שיבין ויכיר ויאמר: 'זו היא הבהרת, וזו היא ספחתה'; 'זו היא השאת, וזו היא ספחתה'.

ד. היה במראה הלכן מארבעה מראות אלו, מקצת אדמיות מערכת בו - גם זה נגע צרעת הוא, שנאמר:

ויורדין מעל הטמא לארץ, וכן המים הנתזין בשעת הזיה על הארץ או על הטהור - הרי אותם המים טהורים, והנוגע בהם והנושאם טהור. הטביל את האזוב להזות על דבר שאינו מקבל טמאה - הרי המים המנטפין כשרין להזות מהם, כמו שבארנו; לפיכך מטמאין טמאת מי חטאת, לפי שלא עשו מצותם - שהרי הטבילה היתה לשם דבר שאינו מקבל טמאה.

ב. אין מי חטאת מטמאין את הכל, קדם שיעשו מצותם - עד שיהיו טהורין וכשרין להזיה. אבל מי חטאת שנפסלו - כגון שנתערב בהם מים, או ששתת מהם בהמה, וכיוצא בהן מדברים הפוסלין אותם - אם נגע בהם הטהור לתרומה, נטמא; בין שנגע בידיו, בין שנגע בשאר גופו. נגע בהן אדם הטהור לחטאת, ואפלו בידיו - הרי הוא טהור כמות שהיה.

ג. מי חטאת שננטמאו, ונגע בהם אחר שננטמאו אדם הטהור לתרומה - בין בידיו, בין בגופו - נטמא. נגע בהם הטהור לחטאת בידיו, נטמא; נגע בשאר גופו, הרי הוא טהור כמות שהיה.

ד. מי חטאת שנפלו לתוך מי מעין, או מי מקנה, או מי פרות - אם רב מי חטאת, מטמאין במשא; ואם רב מי פרות, אין מטמאין; מחצה למחצה, מטמאין. אפר פרה שנתערב באפר מקלה [- שריפה], וקדש בכלן - אם היה הרב אפר פרה, מטמאין כמי נדה; ואם היה הרב אפר מקלה - אין מטמאין במגע, אבל מטמאין במשא.

ה. אפר כשר שנתנו על גבי המים שאינן ראויין לקדשן, ונגע בהם הטהור לתרומה - בין בידיו, בין בגופו - נטמא; נגע בהם הטהור לחטאת, אפלו בידיו - הרי זה טהור כמות שהיה.

ו. מי חטאת שנפסלו, לא יגבלם [- יערבבם] בטיט - שלא יעשם תקלה לאחרים, שמה יגע בטיט ונטמא; שמי חטאת אינם בטלין בטיט, שנאמר: "חטאת היא".

ז. מי חטאת ששתאמת פרה - אף על פי ששחטה בתוך עשרים וארבע שעות [- מהשתיה], בשרה טהור, שנאמר: "למשמרת למי נדה" - בזמן שהם שמורין, אינם בטלין; אבל בזמן ששתאמת אותן פרה - בטלו [מהיות מי נידה], שהרי אינן שמורין.

ח. המזה מחלון שמזין ממנו על הרבים [הטמאים], והזה עליו, ונכנס למקדש, ואחר כך נמצאו המים פסולין - הרי זה פטור; שחוקת המים שמזין מהם על הרבים, שהם כשרין, והרי זה כאנוס. אבל אם הזה עליו מחלון של יחיד, ונכנס למקדש, ונמצאו המים פסולין - חזיב בקרבן עולה ויורד; מפני שהיה לו לבדק על המים, ואחר כך יכנס למקדש. מחליקים היו העם במים ששותתים בארץ מחלון של רבים [שהוהו שם], ודורסים אותם, ונכנסים למקדש; ולא היו חוששין להם שמה פסולין הם.

ט. המזה באזוב הטמא לחטאת - אם יש בו כביצה - המים פסולין, והזיתו פסולה; אין בו כביצה - המים

יא. בהרת שהיתה עזה בשלג, ולאחר ההסגר נעשת פהה בקרום ביצה, או שהיתה בתחלה בקרום ביצה, ונעשת בשלג - הרי היא כמות שהיתה; שאין עזות המראה סימן טמאה, ולא כהיתו [- חולשתו] סימן טהרה; אלא אם נתמעט מארבע מראות, ונעשת פהה מקרום ביצה - שהרי נעשת בהק [- פריחה], ולפיכך טהור. אם כן, מה הוא זה שנאמר בתורה: "והנה פהה הנגע, ולא פשה הנגע בעור - וטהרו הכלה"? שאם פהה מארבע מראות, טהור; וכן אם לא פהה, ולא פשה, ולא נולדה בו לא שער לכן ולא מחיה - הרי זה טהור.

יום שישי י"ג טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת צרעת פרק ב

א. שער לכן, שהוא סימן טמאה בצרעת - אין פחות משתי שערות; וכמה יהיה ארץ? כדי שיהיו נטלות בזוג [- מספרים]. היתה אחת ארבה ואחת קצרה משעור זה, או אחת שחנה ואחת לבנה, או אחת מלמטה [בשורשה] ונחלקה מלמעלה ונראת כשתיים, או שהיה עקרון [שורשן] משחיר וראשן מלבין - הרי זה טהור; הנה עקרון מלבין וראשן משחיר - אף על פי שהלכן כל שהוא, טמא.

ב. שתי שערות לבנות שהן בתוך הנגע - אף על פי שיש שער שחר ביניהן, והן מפזרות אחת הנה ואחת הנה - הרי אלו סימן טמאה; ואפלו היה הנגע כגריס מצמצם [- בדיק], אין מקום שער השחר ממעט. ובין שהיו שתי השערות בתוך הבהרת והיא מקפת, ובין שהיו בסוף הבהרת - הרי זה טמא; אבל אם היו בצד הבהרת מבחוץ - הרי זה טהור, עד שהיה העור שצומחות בו שתי השערות הלכות לכן. היו שתי שערות בתוך הנגע, ושוככות חוצה לו - טמא; היו חוצה לנגע, ושוככות בתוכו - אינן סימן טמאה.

ג. לכן השערות, מטמא בכל מראה; בין שהיו לבנות בשלג, בין שהיו לבנות לכן דהה [כהה] ביותר - הואיל ומראיהן לכן, טמא.

ד. אין שער לכן סימן טמאה, עד שהיה בגופה של בהרת. כיצד? בהרת ותוכה שחין [- מכה] או מכנה [- כוויה] או בהק [- פריחה] או מחית [- קרום] השחין או מחית המכנה, ושתי שערות לבנות בתוך השחין או המכנה או הבהק שבתוך הנגע - אינו סימן טמאה; והרי זו כבהרת שאין בה שער לכן, ויסקיר - אף על פי שהבהרת מקפת את השחין או את המכנה או את מחיתן או את הבהק שיש בהן שתי השערות. וכן אם היה שחין או מכנה או מחית או בהק מקיף את שתי השערות הלכות, או סמוך להן בצדן, או שהיה חולק בין שתי השערות - הרי אלו אינן סימן טמאה; והרי הבהרת כבהרת שאין בה שער לכן, ויסקיר [שבעה ימים].

ה. הלכו להן השחין והבהק והמכנה שהיו מקיפין את השערות הלכות, או נסמכין להן, או חולקין אותן, ונמצאו שתי השערות בתוך הבהרת בגופה, בסוף השבוע

"או בהרת לבנה אדמדמת"; והוא הדין לשאת, ולספחת של שאת ולספחת הבהרת. והמראה הזה המערב מלבנונית ומעט אדם, הוא הנקרא 'פתוף' [- מעורב]. וכיצד מראה הפתוף בארבעה מראות אלו? רואין כאלו הן ארבעה כוסות מלאות חלב, ונתערב בכוס הראשון שני טפי דם, ובשני ארבעה טפין, ובשלישי שמונה טפין, וברביעי שש עשרה טפין. הפתוף שבבהרת, הוא כמראה הכוס הרביעי; והפתוף שבשאת, כמראה כוס שלישי; והפתוף שבספחת הבהרת, כמראה כוס שני; והפתוף שבספחת השאת, כמראה הכוס הראשון.

ה. כל המראות, בין הלכן בין הפתוף - מצטרפין זה עם זה, וכמראה אחד הן חשובין; ובין שהיה הנגע בלו לכן, או מקצתו לכן ומקצתו אדמדמ - הכל כמראה אחד הוא, בין להקל בין להחמיר.

ו. כל מראה צרעת עור הבשר - אינה קרויה 'נגע' ולא מטמאה, עד שיהיה מראה הנגע עמק מעור הבשר; לא עמק במשישיתו [- שניתן למשוש], אלא כמראית העין - כמראה החמה הנראית לעין עמקה מן הצל; אבל אם היה מראה הלכן או הפתוף בשונה עם שאר העור, או גבוה מן העור - אינו נגע, אלא כמו צמח מן הצמחים [- פריחה] העולים בגוף.

ז. שעור כל נגעי צרעת, בין צרעת אדם בין צרעת בגדים - כגריס [= חצי פול] הקלקי [שם מקום] שהוא מרבע; והוא מקום מרבע מעור הבשר, כדי צמיחת שלשים וָשש שערות, שש שערות ארץ וָשש שערות רחב. וכל הפחות מזה, אינו נגע צרעת.

ח. נגע שהיה רחבו כדי צמיחת חמש שערות - אפלו היה ארפו אמה, הרי זה טהור; ואינו נגע צרעת, עד שיהיה בו רבוע כגריס. וכל השעורין, הלכה למשה מסיני. **ט.** כל מקום שנאמר 'בהרת', הוא הדין לשאר ארבעה מראות של לכן או של פתוף; והוא - שהיה הנגע כגריס או יתר, ויהיה עמק מעור הבשר; וזה הוא שאנו קוראין אותו 'בהרת' סתם. בהרת שהיא עזה בשלג, נראית כאדם שהוא לכן פהה; ובהרת שהיא פהה, נראית בפושי עזה; לפיכך, אין משערין הכל אלא בביוני, שאינו לא לכן ולא שחר.

י. שלשה סימני טמאה הן בצרעת עור הבשר: שער לכן, והמחיה [- בשר בריא באמצעה], והפשיון [- התפשטות הצרעת]; וישלשון מפזרשין בתורה. כיצד? מי שנולדה בו בהרת, ובה שער לכן או מחית בשר חי - כשיראהו הפהן, יחליטו ויאמר 'טמא'. לא היה בה שער לכן ולא מחיה - יסקיר שבוע ימים, ובשביעי רואהו: אם נולד בבהרת שער לכן, או מחיה, או שפשתה [- פשטה] והוסיפה - הרי זה מחלט; לא נולד בה לא מחיה ולא שער לכן, ולא פשתה בעור - יסקיר שבוע שני. אם נולד בה אחד משלשון, מחליט. ואם לאו - הרי זה טהור ויפטרנו, שאין בנגעי עור הבשר הסגר יתר על שני שבועות; ואם לאחר שפטרנו וטהר, פשה הנגע, או נולד בו שער לכן, או מחיה - הרי זה מחלט לטמאה.

אינה סימן טמאה; מפני שהיא בתוך השחין או המכה או מחיתן, או בתוך הבהק. וכן אם הקיף השחין את מחיתו, והמכה את מחיתו, והבהק את המחיה, או שנסמך [- נצמד] אחד מהם למחיה מצדה, או שחלק אחד מהן את המחיה ונכנס לתוכה - אינה סימן טמאה; והרי זו כבהרת שאין בה סימן, ויסיגר [שבעה ימים]. הלכו להן השחין או המכה או הבהק שהיה תחת המחיה, או שהיו בצדה, או שהיו מקיפין אותה, או שהיו נכנסין לתוכה, ונמצאת המחיה לבדה בתוך הבהרת בסוף שבוע ראשון, או בסוף שבוע שני - הרי זה יחליט [- יטמאהו הכהן]; ואם לא הלכו להן, יפטר.

ד. המחיה - סימן טמאה לעולם, בין שקדמה מחיה את הבהרת, בין שקדמה בהרת את המחיה; לפי שלא נאמר בה: "והיא הפכה". זה שנאמר בתורה: "והיא הפכה שער לכן, ומחית פשר חי בשאת" - אינו צריך לשניה, לשער ולמחיה; אלא כל אחד מהן סימן טמאה. ולא נאמר שער לכן עם המחיה, אלא לתן שער למחיה - שתהיה [בגדלה] כדי לקבל שער לכן, שהוא שתי שערות.

ה. בהרת כגריס מצמצם [- בדיוק], ובאמצעה מחיה כעדשה מצמצמת - הרי זה מחלט. נתמצטה הבהרת, או שנתמצטה המחיה, וכן אם רבתה המחיה שבתוך הבהרת זו - טהור; שאין הבהרת מטמאה במחיה, עד שתהיה יתרה על המחיה רחב שתי שערות מכל צד. היתה המחיה פחותה מפעדשה, ורבת [- גדלה] המחיה עד שנעשית כעדשה - הרי זה מחלט; נתמצטה המחיה מפה שהיתה, או שהלכה לה - הרי זה כמות שהיה, ואין כאן סימן טמאה.

ו. בהרת יתרה מפגריס, ובה מחיה יתרה מפעדשה, ורבו או שנתמצטו - טמא; ובלבד שלא תתמצט בהרת מפגריס, ולא תתמצט המחיה מפעדשה, ולא תקרב המחיה לסוף [- קצה] הבהרת בפחות מכדי צמיחת שתי שערות, כמו שבארנו. ז. בהרת כגריס, ובשר חי כעדשה או יתר מקיף אותה מבחוץ, ובהרת שניה מקפת את הבשר החי - הרי הבהרת הפנימית להסיגר, שהרי אין בה סימן טמאה; ובהרת החיצונה להחליט, שהרי המחיה באמצעה. נתמצט הבשר החי שביניהן, או שהלך בלו - בין שהיה מתמצט וכלה מבפנים, בין שהיה מתמצט מבחוץ - הרי שתייהן כבהרת אחת שאין בה סימן טמאה.

ח. בהרת שהיתה בראש אבר מן האברים, והמחיה באמצע הבהרת בראש האבר - אינה סימן טמאה; מפני שהמחיה חולקת את הנגע, ונמצא מקצתו שופע ויורד מכאן ומקצתו שופע ויורד מכאן; ונאמר בנגעים: "וראיהו ככהן", עד שיהיה רואה הנגע בלו כאחת. ואלו הן ראשי אברים שאינן מטמאין במחיה: ראשי אצבעות ידים ורגלים, וראשי אוננים, וראש החטם, וראש העטרה, וראשי הדדין של אשה; אבל ראשי הדדין של איש, והיבלת [- יבלת], והדלדולין [גידול בעור] - מטמאין במחיה.

ט. וכל ראשי אברים אלו, שהיה מקומן יושב [- שטוח] כגריס - מטמאין בנגעים; אבל אם היו עגלין כרב בריית

הראשון, או בסוף השבוע השני - הרי זה מחלט [- טמא]; ואם לא הלכו להן, יפטר אותו [הכהן].

ו. אין שער לכן סימן טמאה, עד שתקדם הבהרת את השער הלכן - שנאמר: "והיא הפכה שער לכן", שתהפך אותו הבהרת [את השער לכן]; אבל אם קדם שער לכן את הבהרת - הרי היא כבהרת שאין בה סימן טמאה, ויסיגר. ז. היתה בו בהרת, ובה שער לכן, והחלט בו [נחיה טמא], ואחר כך הלכה הבהרת, והניחה שער לכן במקומו, וטהר, ואחר כך חזרה בהרת אחרת במקום הבהרת הראשונה, והרי השער הלכן בתוכה - זה הוא הנקרא 'שער פקדה' [- "פקדון" מהבהרת הראשונה], ואינו סימן טמאה, שנאמר: "והיא הפכה שער לכן" - שהפכתו היא, לא שהפכתו חבירתה.

ח. היתה בו בהרת כגריס, ובה שתי שערות, והחלט, והלך ממנה פחצי גריס, וטהר, ונשארו שתי השערות פחצי גריס הנשאר, וחזר פחצי גריס במקום זה שהלך, והרי שתי שערות לבנות בבהרת כגריס - אינן סימן טמאה; עד שיהפך שתי השערות בהרת אחת.

ט. בהרת פחצי גריס, ואין בה כלום, ונולדה בצדה בהרת פחצי גריס, ובה שצרה אחת - הרי זו להסיגר; בהרת פחצי גריס, ובה שצרה אחת, ונולדה לו בהרת פחצי גריס, ובה שצרה אחת - הרי זו להסיגר. בהרת פחצי גריס, ובה שתי שערות, ונולדה לה בהרת פחצי גריס, ובה שצרה אחת - הרי זו להסיגר. בהרת פחצי גריס, ואין בה כלום, ונולדה לו בהרת פחצי גריס, ובה שתי שערות - הרי זו להחליט; שהרי קדמה הבהרת לשתי השערות הלכות. ספק שער לכן קדם, ספק הבהרת קדמה - הרי זה טמא; ויראה לי, שטמאתו בספק.

הלכות טמאת צרעת פרק ג

א. אין המחיה [- בשר בריא באמצע הנגע] סימן טמאה, עד שתהיה כעדשה מרבעת או יתר על זה; וכמה שערות? כדי צמיחת ארבע שערות, שתיים ארץ ושתיים רחב; והוא שתהיה המחיה באמצע הבהרת, והבהרת מקפת אותה מכל צד, והיא [הבהרת] יתרה על המחיה רחב שתי שערות מכל צד או יתר. אבל אם היתה המחיה בצד הבהרת, אינה סימן טמאה; היתה מפוצרת, כגון שהיה בשר חי בתרדל [- שיעור קטן] במקום זה ובשר חי בתרדל במקום אחר - אף על פי שהכל באמצע הבהרת, אינן מצטרפין לכעדשה, עד שיהיה במקום אחד באמצע הבהרת, כעדשה מרבע או יתר.

ב. המחיה מטמאה בכל מראה - בין שהיה מראה המחיה אדם, או שחור, או לכן; והוא, שלא יהיה הלכן מארבע מראות שבארנו.

ג. אין המחיה סימן טמאה, עד שתהיה בגופה של בהרת. כיצד? בהרת שהיה באמצעה שחין [מכה] או מכה [כוויה] או מחיתן [- קרום שעליהם] או בהק [- פריחה], והמחיה בתוך השחין או בתוך המכה או בתוך מחיתן או בתוך הבהק - אף על פי שהמחיה באמצע הבהרת,

וחוט יוצא מזו לזו - אם יש בו רחב שתי שערות, מצרפן; ואם לאו, אינו מצרפן. הסגירו שבוע אחר שבוע, ולא נולד לו סימן טמאה ופסולו, ולאחר הפטר פשה הנגע כל שהוא - הרי זה מחלט.

ח. בהרת ששהרה מתוך הסגר או מתוך החלט שהלכו ממנה סימני הטמאה - אין מסגירין בה לעולם.

ט. בהרת שפנסה [התמעטה] אחר הפטר [- טהרה], ופשתה לכמות שהיתה, או שפשתה, וחררה לכמות שהיתה - הרי הוא בטהרתו.

י. בהרת כגריס, ובה מחיה כעדשה, ושער לבן בתוך המחיה, והחליטו, ולאחר החלט הלכה המחיה - טמא מפני שער לבן; הלה השער הלבן - טמא מפני המחיה. היתה השער הלבן בתוך הבהרת, והלה השער הלבן - טמא מפני המחיה; הלה המחיה - טמא מפני שער לבן.

יא. בהרת, ובה מחיה ופשיין - הלה המחיה - טמא מפני הפשיין; הלה הפשיין - טמא מפני המחיה. וכן בשער לבן ובפשיין. החליטו בשער לבן, והלה השער, וחרר בו שער לבן אחר, או שנולדה לו מחיה, או פשיין; או שהחליטו במחיה, והלה המחיה, ונולדה לו מחיה אחרת, או שער לבן, או פשיין; או שהחליטו בפשיין, והלה הפשיין, וחרר בו פשיין אחר, או שנולדה בו מחיה, או שער לבן - הרי זה בטמאתו כמות שהיתה. אחד הטמא שהחלט בתחלה, או שהחלט בסוף שבוע ראשון, או בסוף שבוע שני, או אחר הפטר - הואיל והחלט מכל מקום - אינו טהור, עד שלא ישאר בו סימן טמאה; לא סימן שהחלט בו, ולא סימן אחר.

שבת קודש י"ד טבת ה'תשס"ט

הלכות טמאת צרעת פרק ה

א. מי שהיתה לו מכה בעור בשרו, ונפשט העור מחמת המכה - אם היתה המכה מחמת האש, כגון שנוכה בגחלת או ברמץ [- אפר] או בכרזל שלפגו פאש ובאבן שלפגה פאש וכיוצא בהן - הרי זו נקראת 'מכה'. ואם היתה המכה שלא מחמת האש - בין שלקה באבן או בעץ וכיוצא בהן, בין שהיתה המכה מחמת חלי הגוף, כגון גרב או חזזית [- מיני פריחות] שהפסיד העור, או שחפת וקדחת או דלקת וכיוצא בהן שהשחיתו העור - הרי זה נקרא 'שחין'.

ב. לבן שפוד והכה בו - אם היתה ראשו מכרז [מעוגל], הרי זו מכה; ואם היתה ראשו חד, הרי זה ספק אם היא מכה או שחין. לקה במי טבריה, או בגפת [פסולת זיתים], וכיוצא בהן - הרי זה שחין.

ג. השחין והמכה - כל זמן שהן מכות טריות - הן הנקראין 'מוֹרְדִין', ואינם מטמאים בנגעים כלל. חיו השחין והמכה, ונתרפאו רפוי גמור - אף על פי שהמקום צלקת, ואינו דומה לשאר העור - הרי הן כעור הבשר לכל דבר, ומתטמאין בשלשה סימנים [שער לבן, מחיה ופשיין], ויש בהן הסגר שני שבועות כמו שבארנו.

[נ. טבע] בְּגֵי אָדָם, טְהוּרִין. בִּיצָד? בְּהֵרֶת כְּגָרִיס בְּרָאשׁ חֲטָמוֹ, או בְּרָאשׁ אֲצָבָעוֹ, שׁוֹפֶעֶת אֵילָף וְאֵילָף - טְהוֹר, שְׁנֵאמַר: "וַיֵּרָאֵהוּ הַכֹּהֵן", עד שִׁירָאֵהוּ כְּלוּ בְּאֶחָד.

הלכות טמאת צרעת פרק ד

א. הפשיין [- התפשטות הנגע] מטמא בכל שהוא - והוא, שהיה הפשיין מאחד ממראות הנגעים; אבל אם היה הפשיין מראה בהק [- פריחה], אינו פשיין. ואין הפשיין סימן טמאה, עד שיפשה חוץ לנגע; אבל אם פשה לתוך הנגע, הרי הוא כמות שהיה. ביצד? בהרת ובתוכה בשר חי [בריא] פחות מפעדה, והסגירה [הכהן שבעה ימים], ובסוף השבוע נתמצטה המחיה ממה שהיתה, או שהלה הבשר החי כלו - אין זה פשיין; שאין הבהרת פושה לתוכה, אלא לחוצה לה.

ב. אין הפשיין סימן טמאה, עד שהיה אחר הסגר; אבל אם בא בתחלה, וראה הכהן את הנגע שהוא פושה והולך - אינו מחליט [- מטמא]; אלא מסגירו עד סוף השבוע, ויראה. ג. אין הבהרת פושה [- מהווה סימן לפסיון] לתוך השחין [- מכה], ולא לתוך המכה [- כוויה], ולא לתוך מחית [- קרום] השחין, ולא לתוך מחית המכה; ולא לראש ולא לזקן, אף על פי שנקרחו והלה השער מהן, שנאמר: "ואם פשה תפשה המספחת בעור". אבל הבהרת שפשת לתוך הבהק [פריחה], הרי זה פשיין.

ד. השחין והמכה והבהק ומחית השחין ומחית המכה, שהיו חולקין [מפרידים] בין האם [- הבהרת המקורית] לפשיין [אחרי הסגר ראשון] - אינו סימן טמאה; הסגירו [הסגר שני], והלכו להן עד שנמצא הפשיין סמוך לאם - הרי זה מחלט.

ה. בהרת כגריס, ופשתה כחצי גריס ועוד, והלה [התרפא] מן האם כחצי גריס - אף על פי שהנותר מן האם עם הפשיין יתר מכגריס, הרי זה טהור; היתה כגריס, ופשת [התפשטה] כגריס ועוד, והלכה לה האם - תראה בתחלה [כבהרת חדשה], ויסגיר שבוע אחר שבוע. היתה בו בהרת והסגירו, והלכה הבהרת בסוף ימי הסגר, וחררה בהרת במקומה כמות שהיתה - הרי היא כמות שהיתה [אינה כחדשה]; נתמצטה בתוך ימי הסגר, ופשתה וחררה כמות שהיתה, או שפשתה ונתמצט הפשיין, וחררה כמות שהיתה - הרי זה יסגיר.

ו. בהרת כגריס, ופשתה כגריס, ונולד בפשיין מחיה [בשר בריא באמצעו] או שער לבן, והלכה לה האם - תראה בתחלה [כבהרת חדשה]. היתה בו בהרת כגריס והסגירו, ובסוף השבוע והרי היא כסלע - ספק שהיא היא, ספק שאחרת באה תחתיה - הרי זה טמא.

ז. בהרת כגריס, וחוט [קטע דק נגוע] יוצא ממנה - אם יש בו רחב שתי שערות - זוקקה [זקוקה כדי להיטמאות] - לשער לבן ולפשיין, אבל לא למחיה; שאין המחיה סימן טמאה - עד שתקף אותה הבהרת, ויהיה בין סוף המחיה וסוף הבהרת רחב צמיחת שתי שערות. היו שתי בהרות,

מזו לזו, ולא לשאר עור הבשר, ולא בהרת עור הבשר פושה לתוכן.

יא. הקרחת או הגבחת או הזקן שנקרח, ונעשה בהן שחין או מכה - מטמאין בשחין ובמכה בעור הבשר; שהראש או הזקן שנקרחו - בעור הבשר לכל דבר, אלא שאין מטמאין בשער לכן. הראש והזקן, קדם שיצמח בהן השער ועדין לא העלו שער מעולם, וכן הדלדולין [גידולים] שבראש ושפופון - הרי הן בעור הבשר, ומטמאין בשלשה סימנין ושני שבעות. וכן זקן האשה והסריס - עד שלא העלו שער, הרי הן בעור הבשר; ואם העלו שער, הרי הן כזקן האיש - שמתטמא בנתקים [קרחת] כמו שיתבאר, ואינו מטמא בבהרת.

הלכות טמאת צרעת פרק ו

א. אלו מקומות באדם שאין מתטמאין בבהרת: תוף העין, ותוף האזן, ותוף החוטם, ותוף הפה, והקמטין שבבטן, והקמטין שבצואר, ותחת הדד, ובית השחי, וכף הרגל, והצפרן, והראש והזקן שיש בהם שער, והשחין והמכה המורדין [הטריים]. כל אלו המקומות - אין מתטמאין בנגעים, ואין מצטרפין [לשיעור] בנגעים, ולא הנגע פושה לתוכן, ואין מטמאין משום מחיה, ואינן מעכבין את ההופך כלו לכן [מליטהרה], שנאמר: "בעור בשרו", וכל אלו אינו עור גלוי, אלא מהן שאינו עור, ומהן שהוא עור והוא מכסה ואינו גלוי. ואדם השפתיים נדון כבית הסתרים [אברים פנימיים], ואינו מטמא בנגעים.

ב. הראש והזקן ששער כל שערן, והשחין והמכה שהעלו צרבת [קרום] - מתטמאין בבהרת כמו שבארנו, ואינן מצטרפין זה עם זה [לשיעור נגע], ואין נגע עור הבשר פושה לתוכן, ואין מטמאין משום מחיה; אבל מעכבין את ההופך כלו לכן [מליטהרה].

ג. בהרת הסמוכה [צמודה] לראש או לעין ולאזן וכיוצא בהן, או לשחין או למכה - טהורה, שנאמר: "וראה להן את הנגע בעור הבשר" - שיהיה כל שחוצה לנגע בעור הבשר, וראוי לפשיון [להתפשט בעור הבשר].

ד. אלו בהרות טהורות: גוי שהיתה בו בהרת, ונתגיר, היתה בעפר, ונולד, בקמט, ונגלה [נפשוט], בראש ובזקן כשהיה בהן שער, ונקרחו ונשר כל השער ונתגלתה הבהרת, היתה בשחין ובמכה כשהן מורדין [טריים], והעלו צרבת - הרי אלו טהורות. וכן אם היתה הבהרת בראש או בזקן קדם שיצלו שער מעולם, והעלו שער והלך השער, או שהיתה הבהרת בעור, ונעשה מקומה שחין או מכה וחי וברי היא בעור הבשר - אף על פי שתחלתה וסופה טמא - הואיל והיתה טהורה בניתנים, הרי זו טהורה. נשתנו מראיהן [אחר השינויים האמורים] - בין שהעזו [הלבינו יותר] בין שפיהו, יראו בתחלה [כבהרת חדשה]. ביצד? גוי שהיתה בו בהרת בקרום ביצה, ולאחר שנתגיר נעשת כשלג, או שהיתה כשלג, ולאחר שנתגיר נעשת בקרום ביצה - תראה בתחלה. וכן בקטן שנולד,

ד. התחילו השחין והמכה לחיות ולהתרפאות, ונעשת עליהן קלפה [קרום] בקלפת השום - זו היא "צרבת השחין" האמורה בתורה, ו"מחית מכה" האמור שם; ומטמאות בשני סימנין: בשער לכן או בפשיון, ואין בהן הסגר אלא שבוע אחד. ביצד? בהרת שהיתה בצרבת השחין או במחית המכה - אם היה בה שער לכן, יחליט. לא היה בה שער לכן - יסגיר שבוע אחד, ויראה בסוף השבוע: אם נולד בה שער לכן, או פשת - יחליט. ואם לא נולד בה כלום, יפטר; פשת לאחר הפטר, או נולד בה שער לכן - יחליט.

ה. השחין והמכה אין מצטרפין זה עם זה; לפיכך חלקן הכתוב, לומר שאין מצטרפין זה עם זה, ואין פושין זה לזה, ואין פושין לעור הבשר, ולא בהרת עור הבשר פושה לתוכן. ביצד? היה שחין בצד המכה, ובהרת כגריס בשתייהן [יד] - הרי זה טהור; היתה באחת מהן, ופשת לשניה, או שפשת לעור הבשר - טהור. היתה בהרת בעור הבשר, ופשת לאחת מהן - אינו פשיון. היה בתוף כפו [כף יד] צרבת שחין כגריס, ובה בהרת כגריס - יסגיר; שאף על פי שאינה ראויה לשער לכן ולא לפשיון - שפא יולד לו שחין אחר בצדה, ותפשה לתוכו.

ו. שחין שנעשה מכה, בטלה מכה את השחין; ומכה שנעשת שחין, בטל שחין את המכה. אם אין ידוע אם שחין היו או מכה - אין בכך כלום; ששניהם סימן אחד, וטמאה אחת; ולא חלקן הכתוב, אלא לומר שאינן מצטרפין.

ז. הסגירו בבהרת שבשחין, ובסוף השבוע נעשה עור הבשר [התרפא], או שהסגירו בעור הבשר, ובסוף השבוע נעשה שחין - יראה בתחלה [כחדש].

ח. מי שנשר כל שער ראשו - בין מחמת חלי, בין מחמת מכה שאינה ראויה לגדל שער, בין שאכל דברים המשריין את השער, או סף דברים שהשירו שער - אף על פי שראוי לגדל לאחר זמן, הואיל ואבד כל שער ראשו עתה, הרי זה נקרא 'קרח', או 'גבח'; אם נשר שער מן הקדקד [גובה הראש] ולמטה שופע לאחוריו, עד פקה [חוליה] של צואר - נקרא 'קרח'; ואם נשר מן הקדקד ולמטה שופע לפניו, עד כנגד פדחתו [מצחו] - נקרא 'גבח'.

ט. הקרחת והגבחת - מטמאות בשני סימנין, במחיה ובפשיון, ויש בהן הסגר שני שבעות, שנאמר בהן: "במראה צרעת, עור בשר". ולפי שאין בהן שער, אין השער הלכן סימן טמאה בהן. וכיצד מטמאין בשני סימנין ובשני שבעות? שאם היתה בהרת בקרחתו או בגבחתו - אם היתה בה מחיה, יחליט. לא היתה בה מחיה, יסגיר ויראה בסוף השבוע: אם נולדה בה מחיה או פשיון - יחליט. לא נולד בה כלום, יסגיר שבוע שני: פשת או שנולד בה מחיה, יחליט. לא נולד בה כלום, יפטר; ואם פשת או נולד בה מחיה לאחר הפטר, יחליט.

י. הקרחת והגבחת, אינן מצטרפות זו עם זו, שנאמר: "בקרחתו או בגבחתו" - מלמד שהן שתיים, ואין פושות

את שתייהן או את אחת מהן, או שחלקן השחין ומחיתה [קרום] השחין והמכנה [כוויה] ומחיתה המכנה והבהק [פריחה] - הרי זה טהור. נולד לו שער לכן אחר, או מחיה - הרי זה טמא, מפני שבא בלו לכן בתחלה. אחד שפרכה הצרעת בכלו כצחת, ואחד שפשתה ופרכה מעט מעט עד שהלפין בלו - אם מתוך הסגר או מתוך החלט, טהור; ואם אחר הפטר, טמא; ואם בתחלה, יסגיר. אחד שהיה בלו מראה אחד, או שהיה בלו לכן בארבעה מראות שבלבן ובארבעה שבפחות [מעורבין באדמומיות] - הכל מצטרפין, בין לטהרו בין לטמאו, כמו שבארנו.

ג. היתה בו בהרת כגריס, ובה מחיה כעדשה, והחלט במחיה [- נטמא משום המחיה], ופרכה הצרעת בכלו, ואחר כך הלכה המחיה, או שהלכה המחיה תחלה, ואחר כך פרכה בכלו - הרי זה טהור, ואפילו נולד לו שער לכן. נולדה בו מחיה - טמא, שנגמרו: "וביום הראות בו בשר חי, יטמא"; והוא, שתהיה כעדשה מרבעת או יתר. היתה בו בהרת, ובה שער לכן, והחלט בשער [- משום השיער], ואחר כך פרכה בכלו - אף על פי ששער לכן במקומו עומד, טהור, שנגמרו: "וביום הראות בו בשר חי, יטמא" - במחיה מתטמא זה שנהפך בלו לכן אחר החלט או אחר הסגר, ואינו מטמא בשער לכן. החליטו בפשיון [- משום התפשטות הבהרת], ואחר כך פשתה ופרכה בכלו - טהור; ואם נראית בו מחיה, טמא.

ד. אף ראשי אברים שאינן מטמאין משום מחיה שבתוך הבהרת, מטמאין ומעכבין את הנהפך בלו לכן. כיצד? מחלט או מסגר שהלפין בלו בצרעת, חוץ מפעדשה בשר חי - אפילו בראש אצבעו, או בראש חטמו, וכיוצא בהן - הרי הוא בטמאתו. וכן זה שנהפך בלו לכן, וטהר - אם חזר בו כעדשה בשר חי, אפילו בראש אחד מן האברים - הרי זה מחלט. נהפך בלו למראה צרעת חוץ מפעדשה, אפילו בראש אחד מן האברים שנהפך לבהק [- פריחה] - הרי זה טמא מחלט, שנגמרו: "והנה כסטה הצרעת", לא הבהק. אפילו היה מקצת העדשה בשר חי, ומקצתה בהק - הרי זה סימן טמא. נהפך בלו למראה צרעת וטהר, ואחר כך חזר בו בשר כמראה הבהק - הרי זה טהור, עד שיצא בו כעדשה בשר חי, שנגמרו: "וביום הראות בו בשר חי", לא בהק. חזר בו כעדשה, מקצתה בשר חי ומקצתה בהק - אינו סימן טמא, והרי הוא בטהרתו.

ה. כל טמא שפרכה הצרעת בכלו, טהר; נתגלה ממנו כעדשה בשר חי, נטמא; חזר ונתכסה בצרעת, טהר; חזר ונתגלה, נטמא; אפילו מאה פעמים. התחיל הבשר החי להתגלות, והרי הוא מוסרין והולך, והצרעת מתמעטת - הרי זה בטמאתו, עד שתתמעט הבהרת מכגריס.

ו. כל [מקום] הראוי לטמא בנגע הבהרת, מעכב את ההופך בלו לכן [מליטה, אם במקומו לא נהפך]; וכל שאינו ראוי לטמא בנגע הבהרת, אינו מעכב. כיצד? פרכה בכלו, אכל לא בראש ובזקן, בשחין ובמכנה המורדין [טרייס], או שנשאר פחות מפעדשה בשר חי

ובקמט שנגלה, ובראש ובזקן שנקרחו, ובשחין ובמכנה שחיו - אם נשתנו מראי אותן הבהרות, יראו בתחלה; ואם לא נשתנו, הרי הן טהורות.

ה. כל ספק נגעים, חוץ משני הספקות שמיננו כבר - טהור, עד שלא נזקק לטמאה [- לא נטמא בוודאות]; אבל משנזקק לטמאה, ספקו טמא. כיצד? שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת כגריס ובה כסלע, הסגיר, ובסוף השבוע והרי בזה כסלע ובה כסלע, ואין ידוע באיזה מהם פשתה - בין בשני אנשים, בין באיש אחד - הרי זה טהור; שאף על פי שידאי פשה הנגע בזה - הואיל ואינו יודע איזו היא הבהרת שפשתה - הרי זה טהור, עד שיודע באיזה נגע טמא.

ו. משנזקק לטמאה, ספקו טמא. כיצד? שנים שבאו אצל כהן, בזה בהרת כגריס ובה בהרת כסלע, והסגיר, ובסוף השבוע והרי בזה כסלע ועוד ובה כסלע ועוד - שניהם טמאין; חזרו שניהם להיות כסלע, שהרי הלך הפשיון מאחד מהן - הואיל ואינו יודע איזה הוא - שניהם בטמאתן, עד שיחזרו שניהם להיות כגריס. וזה הוא שאמרו: 'משנזקק לטמאה, ספקו טמא'. וכן מי שהיתה בו בהרת, ובה שער לכן שקדם את הבהרת, ושער לכן שהפכתו [שנעשה ע"י] הבהרת, ואינו יודע זה שקדם מזה שנהפך - אם מתוך הסגר נסתפק לו, הרי זה טהור. ואם אחר החלט, הרי זה טמא, אף על פי שהלך שער אחד מהן, ואינו יודע איזה הלך - אם השער שהיה סימן טמאה, או השער האחר.

ז. מי שבא אצל כהן, וראהו שהוא צריך הסגר או שהוא פטור, ועד שלא הסגירו או עד שלא פטרו, נולדו לו סימני טמאה - הרי זה יחליט; וכן אם ראהו שיש בו סימני טמאה, וקדם שיחליטו ויאמר לו 'טמא אתה', הלכו להם סימני טמאה - אם היה בתחלה או בסוף שבוע ראשון, יסגיר; ואם היה בסוף שבוע שני או לאחר הפטר, יפטר אותו.

הלכות טמאת צרעת פרק ז

א. מי שהיתה בו בהרת והחלט באחד מסימני טמאה בין בתחלה [כשראהו הכהן] בין אחר הסגר, או שהסגר, ואחר כך פרכה הצרעת בכלו ונהפך לכן, בין שנהפך מתוך הסגר בין מתוך החלט - הרי זה טהור; אבל אם הסגר, ולא נולד לו סימן טמאה, ונפטר, ולאחר הפטר פרכה הצרעת בכלו - הרי זה טמא מחלט.

ב. הבא בתחלה, והוא בלו הפך לכן - אם היתה בו מחיה [בשר בריא] או שתי שערות לבנות, מחליטין [מטמאין] אותו. אם אין שם סימני טמאה, מסגירין אותו שבוע ראשון; נולד בו שער לכן, או מחיה - מחליטו. לא נולד בו כלום, מסגירו שבוע שני; לא נולד סימן טמאה - הרי זה טהור; שדין בהרת זו הגדולה, כדין בהרת קטנה. החליטו בשער לכן שנולד בו, והשחירו שתייהן או אחת מהן, [או -] והקצירו שתייהן או אחת מהן, נסמך [נצמד] השחין [מכה] לשתייהן או לאחת מהן, הקיף השחין

ז. יש מראה נגועו לכהן, ונשכר מפני שהקדים להראותו ולא נתאחר, ויש מראה ומפסיד. כיצד? מי שהיה מחלט, והלכו להם סימני טמאה, ולא הספיק להראותו לכהן עד שפרחה בכלו - טהור; ואלו קדם והראה לכהן, ופטר קדם שיהפך, ונהפך אחר הפטר - היה מחלט, כמו שבארנו. היתה בו בהרת, ואין בה כלום, ולא הספיק להראותו לכהן עד שפרחה בכלו - הרי זה טמא, וצריך הסגר; ואלו קדם והראה לכהן, והסגירו קדם שיהפך, ונהפך מתוך הסגר - היה טהור, כמו שבארנו.

סמוך לשחין ולמכה המורדין, ולראש ולזקן - הרי זה טהור. חור הראש והזקן ונקרחו, וכן אם חיו השחין והמכה והעלו צרבת [קרום] - הרי זה טמא, עד שתפרח הצרעת בהן; שהרי הן ראויין לבהרת. היו בו שתי בהרות, אחת יש בה סימן טמאה ואחת טהורה, ופרחה הטהורה לטמאה, ואחר כך פרחה בכלו - הרי זה טהור; מפני שהיה מחלט בטמאה, אף על פי שהטהורה היא שפרחה. ולא עוד, אלא אפלו היו אחת בשפתו העליונה ואחת בשפתו התחתונה [- בשתי שפתי], או בשתי אצבעותיו, או בשני ריסי עיניו, וכשהן נדבקין זה לזה נראין שתי הבהרות כבהרת אחת - הואיל ופרחה בכלו, טהור.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - ח' י"ד טבת ה'תשס"ט

ו. המפקיד מעות אצל השלחני [חלפן] או החנוני - אם היו צוררין וחתומין, או קשורין קשר משנה - הרי זה לא לשפתמש בהן; לפיכך, אם נגנבו או אבדו, אינו חייב באחריותן. ואם אינן חתומין, ולא קשורין קשר משנה - אף על פי שהן צוררין, יש לו להשתמש בהן; לפיכך, הוא נעשה עליהם שומר שכן, ואם נגנבו או אבדו חייב באחריותן. ונאנסו, כגון שאבדו בלסטס מזון - הרי זה פטור.

ז. במה דברים אמורים? קדם שישתמש בהן; אבל אחר שנשתמש בהן - נתחייב באחריותן בכל מלנה שבעולס, עד שיחזירן לבעלים.

ח. המפקיד מעות אצל בעל הבית, בין צוררין בין מתרין [מפוזרין] - הרי זה לא לשפתמש בהן; לפיכך, אם אבדו או נגנבו, אינו חייב באחריותן - והוא, שישטמנם בפרקע, כמו שבארנו.

ט. המפקיד חבית אצל חברו, בין שיחדו [קבעו] לה הבעלים מקום בין שלא יחדו לה הבעלים מקום, וטלטלה לצרכו ונשברה, בין מתוך ידו שנשברה בין אחר שהחזירה למקומה שיחדו לה נשברה - חייב לשלם; טלטלה לצרכה, בין שנשברה מתוך ידו בין שנשברה משהניחה במקום אחר - הרי זה פטור.

י. אין מקבלין פקדונות לא מן הנשים, ולא מן העבדים, ולא מן התינוקות. קבל מן האשה, יחזיר לאשה; ממה, יחזיר לבעלה. קבל מן העבד, יחזיר לעבד; ממה, יחזיר לרבו. קבל מן הקטן - יקנה לו בו ספר תורה, או דקל שיאכל פרותיו. וכלן שאמרו בעת מיתתן: 'של פלוני הם' - אם נאמנין לו, נעשה כפרושן; ואם לאו, יחזיר ליושניהן. יא. הפקדון והאבדה, לא נתנו לתבע אלא במקומן. כיצד? הפקיד אצלו בירושלים, אינו יכול לתבעו בנב; ואם החזיר לו פקדונו בנב, מקבלו ממנו [חייב]. הפקיד אצלו בישוב, והביא פקדונו במדבר - אינו מקבלו ממנו, אלא יאמר לו: 'הרי הוא באחריותך, עד שתחזירהו לי בישוב, כדרך שהפקדתי אצלך בישוב'.

יב. המפקיד אצל חברו, והלך בעל הפקדון למדינת הים, והרי השומר רוצה לפרש, או לצאת בשירה - יש מי

יום ראשון ח' טבת ה'תשס"ט

הלכות שאילה ופקדון פרק ז

א. המפקיד פרות אצל חברו - הרי זה לא יגע בהן, ואף על פי שהן חוסרין ומתמעטין והולכין. במה דברים אמורים? בשחטרו חסרון הראוי להן [הרגיל] בכל שנה. אבל אם חסרו יותר מכדי חסרונן - מוכרן בבית דין, מפני שהוא השב אבדה לבעלים. וכשהוא מוכרן, ימכר לפניהם בדמי [בשווי] תרומה; שמה עשו אותן הבעלים תרומה או תרומת מעשר על פרות אחרות.

ב. המפקיד אצל חברו פרות והרקיבו, יזן והחמיץ, דבש ונפסד - עושה תקנה לבעל הפקדון, ומוכרן לו בבית דין; אף על פי שעמדו בהפסדן, ואין ההפסד פושט [מתרבה] בהן - הרי הקנאנים והכלים מוסיפין הפסד.

ג. המפקיד חמץ אצל חברו, והגיע הפסח - הרי זה לא יגע בו, עד שעה חמישית מיום ארבעה עשר; יוצא ומוכרו בשוק לשעתו [באותה שעה], משום השב אבדה. והוא הדין לשאר הפקדונות, שלא יגע בהן, אף על פי שהוא יודע בודאי שיזלו בזמן פלוני, או יאנס אותם המלך; שמה יבואו בעליהן מקדם, וישלו ממנום.

ד. המפקיד ספר תורה אצל חברו, גוללו אחד לשנים עשר חדש. ואם כשהוא גוללו, פותחו וקורא בו - מתר; אבל לא יפתח בגלל [לצורך] עצמו, ויקרא. והוא הדין לשאר הספרים. ואם פתח וקרא בגלל עצמו - הרי שלח יד בפקדון, ונתחייב באנסין. הפקיד אצלו כסות של צמר - מנערה אחת לשלשים יום, כדרך שאמרנו באבדה; וכן כל פיצא כזה; שזו חובה עליו משום השב אבדה לבעלים. במה דברים אמורים? בפקדון שהלכו בעליו למדינת הים; אבל אם היו עמו באותה הארץ - הרי זה לא יגע בו, אף על פי שהוא אבד.

ה. כל המוכר פקדון על פי בית דין, הרי זה מוכר לאחרים; ואינו מוכר לעצמו, מפני התשד [שווריד ממחורו]. והדמים יהיו מנחים אצלו, ויש לו להשתמש בהן; לפיכך, הרי הוא עליהן שומר שכן, אף על פי שעדין לא נשתמש בהן.

מְשַׁלְמִין, או שלא הספיק לתבוע את השומר עד שמת, ותבע את הבנים ושלמו בני השומר, או ששלמו הבנים לבנים, או ששלם השומר מחצה; שאל שתי פרות ושלם אחת מהן, שאל מהשתפין ושלם לאחד מהם, שאלו השתפין ושלם אחד מהן, שאל מן האשה ושלם לבעלה, אשה ששאלה ושלם בעלה - כל אלו ספק, והרי הפסל מטל בספק, ואינו תחת יד אחד מהן; לפיכך, חולקין הפסל או השבח בין בעל הפקדון ובין השומר, ואם קדם אחד מהן ותפש הכל - אין מוציאין מידו, ואפלו בחוצה לארץ. ו. נגנב הפקדון באנס, ואחר כך הפך הגנב - אחד שומר חנם ואחד שומר שכר - עושה דין [טורח בדין] עם הגנב, ואינו נשבע. קדם ונשבע, ואחר כך הפך הגנב - אם שומר חנם הוא - רצה, עומד בשבועתו [והולך לו], רצה, עושה דין עם הגנב; ואם שומר שכר הוא, עושה עמו דין. נגנב הפקדון באנס, והחזירו הגנב לבית השומר, והרי היא בהמה, ומתה שם בפשיעה - יש בדבר ספק, אם פלטה [הסתיים חיוב] שמירתו ונפטר, או עדין לא פלטה שמירתו. לפיכך, השומר פטור מלשלם; ואם תפשו הפעלים, אין מוציאין מידם.

ברוך רחמנא דסייע

יום שלישי י' טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה

יש בכללן שתיים עשרה מצוות - ארבע מצוות עשה, וישמונה מצוות לא תעשה; וזה הוא פירושן: (א) להלוות לעני ומקד; (ב) שלא יגש אותו; (ג) לנגש את הנכרי; (ד) שלא ימשכן בעל חוב בזרוע; (ה) להחזיר המשכון לבצעלו בזמן שהוא צריך לו; (ו) שלא יאחר המשכון מבצעלו העני בעת שהוא צריך לו; (ז) שלא יחבל אלמנה; (ח) שלא יחבל בלים שעושין בהן אכל נפש; (ט) שלא יתן המלוה ברבית; (י) שלא ילוה הלוה ברבית; (יא) שלא יתעסק אדם בין מלוה ולוה ברבית, לא יעיד ביניהן, ולא יכתב שטר, ולא יערב; (יב) ללוות מן הנכרי ולהלוותו ברבית. ובאור מצוות אלו - בפרקים אלו.

הלכות מלוה ולוה פרק א

א. מצות עשה להלוות לעני ישראל, שנאמר: "אם כסף תלוה את עמי, את העני עמך". יכול רשות? תלמוד לומר: "העבט תעביטנו" וגו'. ומצוה זו גדולה מן המצוות על העני השואל [המבקש] - שזה כבר נצרך לשאל, וזה עדין לא הגיע למדה זו. והתורה הקפידה על מי שימנע מלהלוות לעני, שנאמר: "ורעה עינך באחיד האביון" וגו'. ב. כל הנוגש את העני, והוא יודע שאין לו מה יחזיר לו - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תהיה לו בנשה". ומצות עשה לנגש את הנכרי, ולהצטר לו, שנאמר: "את הנכרי תגש" - מפי השמועה למדו, שזו מצות עשה.

שהורה, שאם בא השומר והביא הפקדון לבית דין, ונפטר מאחריות שמירתו. ודברים של טעם הן; שאין אוסרין [כובלים] זה במדינה זו, מפני פקדון של זה שברח, ואי אפשר לו להוליכו עמו, שמה יארגעו אנס, ויהיה חוב באחריותו. ובית דין מפקדין אותו ביד נאמן אצלם, משום השב אבדה לבעלים.

יום שני ט' טבת ה'תשס"ט

הלכות שאלה ופקדון פרק ח

א. המפקיד אצל חברו בהמה או פלים, ונגנבו או אבדו, ואמר: 'הריני משלם', ולא רצה להשבע, ונמצא הגנב - משלם תשלומי כפל; טבח או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? למי שהיה הפקדון אצלו, שהרי אמר 'אשלם'. חזרה הבהמה עצמה - חוזרת לבעליה, היא וגזותיה וילדותיה; שאין זה השומר קונה שבח הבא מגופה, אלא שבח הבא מאליה [כגון כפל]. וכבר בארנו, שאין הגנב מחזיר גזות וילדות, אלא לפני יאוש. נשבע השומר ולא רצה לשלם, ואחר כך נמצא הגנב - משלם תשלומי כפל; טבח או מכר, משלם תשלומי ארבעה וחמשה. למי משלם? לבעל הפקדון. וכן השוכר פרה מחברו, ונגנבה, ואמר 'הריני משלם' ואינו נשבע, ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי כפל ותשלומי ארבעה וחמשה לשוכר; שאלו רצה השוכר, היה נשבע שנגנבה באנס, ונפטר.

ב. שומר חנם שאמר 'פשעתי' - זכה בכפל; שהרי חוב עצמו לשלם, ואלו רצה - אמר 'נגנבה' או 'אבדה', והיה פטור. וכן נושא שכר והשוכר שאמר 'נגנבה' - קנה הכפל; שהרי חוב עצמו בתשלומין, ואלו רצה - אמר 'מתה', והיה נפטר. אבל השואל - אינו קונה הכפל, עד שישלם מעצמו. קדם ושלם מעצמו, ואחר כך הפך הגנב - משלם תשלומי כפל וארבעה וחמשה לשואל.

ג. כל הקונה הכפל, קונה השבח הבא מאליה. כיצד? הפקיד ארבע סאין אצל חברו, והרי הן שוין סלע, ונגנבו או אבדו, ואמר: 'הריני משלם סלע', ואינו נשבע, ואחר כך נמצאו, והרי הן שוין ארבע סלעים - הרי הן של שומר, ואינו משלם אלא סלע. במה דברים אמורים? שלא הטריחן לבעלים בדין. אבל אם הודה שפשע, וחיבוהו בית דין לתן, ולא נתן ברכונו, עד שכפוהו בית דין על פרחו ונטלו ממנו, ואחר כך הפך הגנב, או נמצא הפקדון - יחזר לבעלים כמות שהוא, ומחזירין לשומר הדמים שלקחו ממנו. ואם פלים או קרקע גבו בית דין ממנו בשומה [בהערכה], מחזיר לשומר כליו או שדהו.

ד. תבעוהו בעלים לשומר, ונשבע, ואחר כך שלם, והפך הגנב - הואיל ושלם ברכונו, זכה בכפל, אף על פי שהטריחן בתחלה לדין, עד שנשבע. אמר השומר בתחלה 'איני משלם', וחזר ואמר 'הריני משלם' - זכה בכפל. ה. אמר: 'הריני משלם', וחזר ואמר: 'איני משלם', או שאמר: 'הריני משלם' ומת, ואמרו הבנים: 'אין אנו

המקרה, וכל שיש לו מן המועט; ואין לוקחין [קונים] לו כלים מדמי המקרה. הנה אכר או חמר, אין נותנין לו לא צמדו [צמד בקר] ולא חמורו, וכן אם היה ספן, אין נותנין לו ספינתו; אף על פי שאין לו מזונות אלא מאלו. אין אלו כלים, אלא נכסים; וימכרו עם שאר המטלטלין בבית דין, וינתנו לבעל חובו.

ח. מלנה שבא להפרע שלא בפני הלנה, כגון שהיה הלנה במדינה רחוקה, ותפשה האשה מטלטלין מנכסי הבעל כדי שתזון מהן - מוציין אותן מידה, ונותנין לבעל חוב; שאפלו היה בעלה עומד - לא היה יכול לזון את אשתו ובניו, עד שיפרע כל חובו.

יום רביעי י"א טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק ב

א. דין תורה, שבזמן שיתבע המלוה את חובו - אם נמצאו ללוה נכסים - מסדרין לו [דברים חיוניים], ונותנין לבעל חוב את השאר, כמו שבארנו. ואם לא נמצא ללוה כלום, או נמצא לו דברים שמסדרין לו בלבד - ילך הלנה לדרכו. ואין אוסרין אותו, ואין אומרין לו: 'הבא ראיה שאתה עני', ולא משביעין אותו בדרך שדיני הגוים, שנאמר: "לא תהיה לו כנשה"; אלא אומרין למלוה: 'אם אתה יודע נכסים לזה המחזיק לך, לך ותפש אותו'.

ב. טען [המלוה] שיש לו [ללוה] והחביא אותו, והרי הן בתוך ביתו - אין מן הדין שיכנס לביתו, לא הוא ולא שליח בית דין; שהתורה הקפידה על זה, שנאמר: "בחזן תעמד". אבל מחרימין [מטילים חרם סתמי] על מי שיש לו ולא יתן לבעל חובו. כשראו הגאונים הראשונים שעמדו אחר חבור התלמוד, שרבו הרמאים ונבעלה דלת בפני לזין [שפחדו להלוות], התקינו שמשביעין את הלנה שבועה חמורה כעין של תורה בנקיטת חפץ [קדוש], שאין לו כלום יתר על דברים שמסדרין לו, ושלא החביא ביד אחרים, ולא נתן מתנה על מנת להחזיר. וכולל בשבועה זו, שכל שירותי, וכל שיכבדו לזו או לרשותו מאשר תשיג דו - לא יאכיל ממנו כלום, לא לאשתו ולא לבניו, ולא ילביש אותם, ולא יטפל בהם, ולא יתן מתנה לאדם בעולם, אלא יוציא מכל אשר תשיג דו מזון שלשים יום וקסות שנים עשר חדש, מזון הראוי לו וקסות הראוי לו - לא אכילת הזוללים והסובאין או בני מלכים, ולא מלבושי הפחות והסגנים [שרי מלוכה], אלא בדרכו. וכל היתר על צרכו - יתן לבעל חובו ראשון ראשון, עד שיגבנו כל חובו. ומחרימין תחלה על מי שידע לפלוני נכסים גלויין או סמונין ולא יודיע לבית דין. גם אחר התקנה הזאת, אין בעל חוב יכול להכנס לתוך ביתו של לוה, לא הוא ולא שליח בית דין; שלא תקנו לעקר גוף התורה. אלא הלנה עצמו יוציא פליו, או יאמר: 'כף וכף הוא שיש לי'; מניחין הראוי [הדרוש] לו, ויוציא השאר, וישבע בתקנה זו. וכנה דנין ישראל בכל מקומותם. נראה לו [אצלו] ממון אחר שנשבע שבועה זו, ואמר: 'של

ג. אסור לאדם להראות לבעל חובו בזמן שידע שאין לו, אפלו לעבר לפניו - שלא יפחידו או יכלימו, אף על פי שאינו תובעו; ואין צריך לומר, אם תבעו. וכשם שאסור לזה לתבע, כך אסור ללוה לכבש ממון חברו שבידו ולומר לו: 'לך ושוב' - והוא שיש לו; שנאמר: "אל תאמר לרעה לך ושוב". וכן אסור ללוה לקח ההלואה ולהוציאה שלא לצורך ולאבדה, עד שלא ימצא בעל חוב מאין יגבה, אף על פי שהמלוה עשיר גדול. ועושה זה - רשע הוא, שנאמר: "לוה רשע, ולא ישלם". וצוה חכמים ואמרו: 'הי ממון חברך חביב עליך כשליך'.

ד. כשיתבע המלוה הלוואתו - אף על פי שהוא עשיר, והלוה דחוק וטרוד במזונות - אין מרחמין בדין, אלא גובין לו חובו עד פרוטה אחרונה מכל המטלטלין שימצאו לו. ואם לא הספיקו המטלטלין - גובין מן הקרקע, אחר שמחרימין [מטילין חרם סתם] על מי שיש לו מטלטלין או מי שידע [שיש] לו מטלטלין, ולא יביאם לבית דין. וגובין מכל קרקע שיש לו; אף על פי שהיא משועבדת לכתבת אשתו, או לבעל חוב שקדם - גובין לזה; ואם יבוא הראשון לטרף, יטרף. טען הלנה, 'שמטלטלין אלו שבידי אינן שלי, אלא פקדון הן בדי', או שכורין, או שאולין - אין שומעין לו; אלא או יביא ראיה, או יגבה מהן בעל חובו.

ה. אין בעל חוב גובה לא מכסות אשתו ובניו של לוה, ולא מבגדים צבועין שצבען לשמן, אף על פי שעדיין לא לבשו אותן, ולא מסנדרים חדשים שלקחן לשמן; אלא הרי אלו שלקחן. במה דברים אמורים? בכלי החל. אבל בגדי השבת והמועד, גובה אותן בעל חוב; ואין צריך לומר אם היו בהם טבעות וכלי [תכשיט] זהב או כסף - שהכל לבעל חובו.

ו. היה לו מטלטלין או קרקע, והרי עליו שטרי חובות לגוים, ואמר: 'הרי כל נכסי משעבדין לגוים, ואם ישלו אותן הישראלים בחובן, יאסרו אותי הגוים בחובן, ואהיה בשביה' - הורו רבותי שאין שומעין לו, ויגבו הישראלים; וכשיכבאו הגוים ויאסרוהו, הרי כל ישראל מצוין לפדותו.

ז. מסדרין לבעל חוב [דברים חיוניים], בדרך שמסדרין בערכין. כיצד? אומרין ללוה: 'הבא כל מטלטלין שיש לך, ולא תניח אפלו מחט אחת'. ונותנין לו מן הכל מזון שלשים יום, וקסות שנים עשר חדש, מכסות הראויה לו; ולא שילבש בגדי משי או מצנפת זהובה, אלא מעבירין אותה ממנו, ונותנין לו קסות הראויה לו לשנים עשר חדש; ומטה לישב עליה, ומטה ומצע הראויה לו לישון עליהן; ואם היה עני, מטה ומפץ לישון עליו. ואין נותנין כלים כאלו לאשתו ובניו, אף על פי שהוא חייב במזונותם. ונותנין לו סנדליו ותפיליו [תפיליו]. היה אמן - נותנין לו שני כלי אמנות מכל מין ומין; כגון שהיה חרש - נותנין לו שני מעצדין [כלי שיוף] ושתי מגרות [מסורים]. היה לו מין אחד מרבה ומין אחד מועט - נותנין לו שנים מן

בשטר, משבח יתר. וכל המלוה בלא עדים - עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשל", וגורם קללה לעצמו.

ח. הרב שלמה מעבדו ואחר כך שחררו, או לזה מאשתו ואחר כך גרשה - אין להם עליו כלום; שכל מה שקנה עבד, קנה רבו, וכל המעוה שפיר האשה, בחזקת בעלה - אלא אם כן הביאה ראיה שהן מנדונתה [שהביאה לחתונתה].

יום חמישי י"ב טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק ג

א. אלמנה - בין שהיא עניה בין שהיא עשירה, אין ממשיכין אותה, לא בשעת הלואה ולא שלא בשעת הלואה, ולא על פי בית דין, שנאמר: "ולא תחבל בגד אלמנה". ואם חבל, מחזירין ממנו בעל כרחו. ואם תודה לו, תשלם; ואם תקפר, תשבע. אבד המשכון או נשרף קדם שיחזיר - לוקה.

ב. וכן המלוה את חברו - בין שהלוהו על המשכון בין שמשכנו אחר הלואה, בידו או על פי בית דין - לא יחבל בלים שעושין בהן אכל נפש, כגון הרחמים, והערבות [קערות] של עץ, ויורות שמבשלין בהן, וספינין של שחיטה, וכיוצא בהן, שנאמר: "כי נפש הוא חבל". ואם חבל, מחזיר בעל כרחו; ואם אבד המשכון או נשרף קדם שיחזיר - לוקה.

ג. חבל בלים הרבה של אכל נפש, כגון שחבל ערכה ויורה וסכין - חייב על כל כלי וכלי בפני עצמו; ואפלו שני בלים שהן עושין מלאכה אחת - חייב עליהן משום שני בלים, ולוקה שנים על שניהם, שנאמר: "לא יחבל רחים ורכב" - לחייב על הרכב בפני עצמו, ועל הרחים בפני עצמו. כשם שהרכב והרחים מיוחדין, שני בלים ומשמשין מלאכה אחת, וחייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו - כך כל שני בלים, אף על פי שמשמשין מלאכה אחת, חייב על זה בפני עצמו ועל זה בפני עצמו. וכן אם חבל צמד בקר החורש, לוקה שנים.

ד. המלוה את חברו, אחד עני ואחד עשיר - לא ימשכנו אלא בבית דין. ואפלו שלוח בית דין שפא למשכן - לא יכנס לביתו וימשכנו, אלא עומד בחוץ, והלוה נכנס לביתו, ומוציא לו המשכון, שנאמר: "בחוץ תעמד". אם כן, מה בין בעל חוב לשלוח בית דין? ששלוח בית דין - יש לו לקח המשכון מיד הלוח בנרוע, ונותנו למלוה; ובעל חוב - אין לו לקח המשכון, עד שיתן לו הלוח מדעתו. עבר בעל חוב, ונכנס לבית הלוח ומשכנו, או שחטף המשכון מידו בנרוע [בכח] - אינו לוקה, שהרי נתק לעשה, שנאמר: "השב תשיב לו את העבוס". ואם לא קים עשה שבה, כגון שאבד המשכון או נשרף - לוקה. ומחשב דמי המשכון [מנכה מחובו], ותובע השאר בדין. ה. אחד הממשכן את חברו בבית דין, או שמשכנו בידו בנרוע, או מדעת הלוח - אם איש עני הוא, ומשכנו דבר שהוא צריך לו - הרי זה מצוה להחזיר לו העבוס בעת שהוא צריך לו; מחזיר לו את הכר בליזה כדי לישן עליו,

אחרים הוא, או 'עסק הוא בידו' - אין שומעין לו, עד שיביא ראיה; וכן הורו רבותי.

ג. מי שנושבע שבועה זו, שאין לו כלום וכל מה שירויח יתן לבעל חובו - אין כל אחד ואחד מבצלי חובות בא ומשביעו; ששבועה אחת כוללת כל בעלי החובות. ותקנת אחרונים היא, ואין מודקדין בה להחמיר אלא להקל.

ד. מי שהחזק שהוא עני וכשר והולך בהם, והדבר גלוי וידוע לדין ולרב העם, וכא בעל חוב להשביעו בתקנה זו, והחזק התובע שאינו מסתפק בפניות זה [ודאי לו שעני הוא], אלא רוצה לצערו בשבועה זו ולהצר לו ולבזו ברכים כדי להנצח ממנו, או כדי שילך וילוה מן הגוים ברבית או יקח נכסי אשתו ויתן לזה, עד שינצל משבועה זו - נראה לי שאסור לדון ירא שמים להשביעו שבועה זו; ואם השביעו - בטל לא תעשה של תורה, "לא תהיה לו פנשה". ולא עוד, אלא ראוי לדון לגער בתובע ולטרו [לגרשו], מפני שהוא עור והולך בשרירות לבו; שלא תקנו גאונים תקנה זו, אלא מפני הרמאין; והרי נאמר: "עד דרש אחיד אתו" - עד שתדרש את אחיד אם רמאי הוא, או אינו רמאי. ומאחר שהחזק זה שהוא עני, ושאנו רמאי - אסור להשביעו. וכן אני אומר, שמי שהחזק רמאי ודרכיו מקלקלין במשא ומתנו, והרי הוא אמוד שיש לו מוון, וטען שאין לו כלום, והרי הוא רץ להשבע בתקנה זו - שאין ראוי להשביעו; אלא אם יש כח בדין לעשותו [לכופו] עד שיפרע בעל חובו, או לנדותו עד שיתן - יעשה, מאחר שהוא אמוד: שפריעת בעל חוב מצוה. כללו של דבר: כל שיעשה הדין מדברים אלו, וכונתו לרדף הצדק בלבד שנוצטוניו לרדפו ולא לעבר [להטות] הדין על אחד מבצלי דינין - הרי זה מרשה לעשות ומקבל שקר; והוא, שיהיו מעשיו לשם שמים.

ה. מי שנתחייב בשבועה זו מפני שטר חוב שעליו, והודה לאחרים בחובות אחרים, והשיגה ידו יתר על הראוי לו [- למחיתו] - לא יטל היתר [הכסף העודף על צרכיו] אלא בעלי השטרות בלבד, שמא קנוגיא [תחבולה] עשה בהודאתו על נכסיו של זה.

ו. ראובן שהיה חייב לשמעון מאה, ולוי חייב לראובן מאה - מוציאין מלוי, ונותנין לשמעון. לפיכך, אם אין לראובן נכסים, והיה לו שטרי חוב על לוי, ואמר לוי: 'שטר אמנה [עדיין לא הלווה] הוא', פרוע הוא, והודה לו ראובן - אין משגיחין על הודאתו; שמא קנוגיא [תחבולה] הן עושין לאבד זכותו של שמעון; אלא ישבע שמעון ויטל מלוי, כדין כל טורף [גובה מחשעבדים], שאינו נפרע אלא בשבועה. וכן כל מי שיש עליו שטר חוב, והודה לאחר מעצמו בחוב אחר - אם אין לו נכסים כדי שיגבו שניהם, גובה בעל השטר בלבד; שלא יעשו קנוגיא על שטרו של זה.

ז. אסור לאדם להלוות מעותיו בלא עדים, ואפלו לתלמיד חכמים, אלא אם כן הללוהו על המשכון; והמלוה

ולמה נקרא שמו 'נשף'? מפני שהוא כנושף, שפוצע את חברו ואוכל את בשרו. ולמה חלקן הפתוח? לעבר עליו בשני לאוין.

ב. בדרך שאסור לנותן להלוות, כן אסור ללוות ברבית, שנאמר: "לא תשיף לאחידך" - מפי השמועה למדו, שזו אזהרה ללוה, כלומר: לא תנשף לאחידך. וכן אסור להתעסק [להיות לעורר] בין לזה ולזה ברבית. וכל מי שהיה ערב, או סופר, או עד ביניהם - הרי זה עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשימון עליו נשף", זו אזהרה אף לעדים ולערב ולסופר. הא למדת, שהמלוה ברבית עובר על ששה לאוין - "לא תהיה לו בנשה", "את בספק לא תתן לו בנשה", "ובמרבית לא תתן אכלך", "אל תקח מאתו נשף ותרבית", "לא תשימון עליו נשף", "ולפני עור לא תתן מכשל". והלוה עובר בשנים - "לא תשיף לאחידך", "ולפני עור לא תתן מכשל". ערב, ועדים, וכיוצא בהם - אין עוברין אלא משום "לא תשימון עליו נשף". וכל מי שהיה סרסור [מתווך] בין שניהם, או שסיע אחד מהן, או הורהו [הורה לו] - עובר משום "ולפני עור לא תתן מכשל".

ג. אף על פי שהמלוה והלוה עוברין על כל אלו הלאוין, אינן לוקין, מפני שנתן להשכון; שכל המלוה ברבית - אם היתה רבית קצוצה [קצובה משעת הלוואה], שהיא אסורה מן התורה - הרי זו יוצאה [מידי המלווה] בדינין [בבב"ד], ומוציאין אותה מן המלוה, ומחזירין ללוה; ואם מת המלוה, אין מוציאין מיד הבנים.

ד. הניח להן אביהן מעות של רבית - אף על פי שהן יודעין שהן של רבית, אינן חייבין להחזיר. הניח להן פרה וטלית של רבית, וכל דבר המסס - חייבין להחזיר, מפני כבוד אביהם. במה דברים אמורים? בשעשה תשובה ולא הספיק להחזיר עד שמת. אבל אם לא עשה תשובה - אין חוששין לכבודו, ואפילו דבר המסס אין מחזירין.

ה. הגולנין ומלוו ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן, כדי לפתח להן דרך לתשובה; וכל המקבל מהן, אין רוח חכמים נוחה הימנו. ואם היתה הגולה קצומת, והרבית דבר [חפץ] מסס, והרי הוא [קיים] בצעמו - מקבלין מהן.

ו. שטר שכתוב בו רבית, בין קצוצה בין של דבריהם [מדרבנן] - גובה את הקרן, ואינו גובה את הרבית. קדם וגבה הפל, מוציאין ממנו הרבית הקצוצה; אבל אבק רבית, שהוא מדבריהם - אינו גובה [בית דין] מן הלוה למלוה, ואין מחזירין אותו מן המלוה ללוה.

ז. כל הפותח שטר רבית, הרי זה פכותב ומעיד עליו [על-עצמו] עדים שפפר בה; אלא ישאול. וכן כל הלוה ומלוה ברבית בינן לבין עצמן - שניהם כפופין בה; אלא ישאול, וכפרו ביציאת מצרים, שנאמר: "את בספק לא תתן לו בנשה... אני ה' אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים".

ח. אסור לאדם ללוות מבניו ובניו בתו ברבית; אף על פי שאינו מקפיד, ומתנה הוא שנותן להן - הרי זה אסור, שמא ירגילן בדבר זה.

ואת המחרשה ביום כדי לעשות בה מלאכתו, שנאמר: "השכ תשיב לו את העבוט". עבר ולא השיב לו כלי היום ביום וכלי הלילה בלילה - עובר בלא תעשה, שנאמר: "לא תשכב בעבטו" - לא תשכב ועבוטו אצלך, זו כסות לילה; ובכלים שהוא עושה בהן מלאכתו ביום, או לובשן - הוא אומר: "עד בא השמש תשיבנו לו", מלמד שמחזירו כל היום. אם כן הוא, שמחזיר לו המשכון בעת שהוא צריך לו, ולוקח אותו בעת שאינו צריך לו - מה יועיל המשכון? כדי שלא ישמט [יתבטל] החוב בשביעית, ולא יעשה [החוב] מטלטלין אצל בניו [ואין גובין מטלטלין מיתומים], אלא יפרע מן המשכון אחר שמת הלוה. הא למדת, שהממשכן את העני דבר שהוא צריך לו ולא החזירו לו בזמנו - עובר משום שלשה שמות: משום "לא תבא אל ביתו", ומשום "השכ תשיב לו את העבוט", ומשום "לא תשכב בעבטו". במה דברים אמורים? שמשכנו שלא בשעת הלוואתו. אבל אם משכנו בשעת הלוואתו - אינו חייב להחזיר לו כלל, ואינו עובר בשם [בלאו] מן השמות האלו.

ו. שלוח בית דין שפא למשכן - לא ימשכן דברים שאי אפשר לאדם לתן אותן משכון, כגון בגד שעליו, וכלי שאוכל בו, וכיוצא באלו; ומניח מטה ומצע לעשיר, ומטה ומפץ [מצע זול] לעני. וכל הנמצא בידו חוץ ממאלו, יש לו למשכנו; ויחזיר לו כלי היום ביום, וכלי הלילה בלילה. היו לפניו שני פלים - נוטל אחד, ומחזיר אחר. עד מתי הוא חייב להחזיר ולקח? עד לעולם. ואם היה המשכון מדברים שאינו צריך להם, ואין מניחין אותן ללוה - הרי זה מניחן אצלו, עד שלשים יום; ומשלשים יום ולהלן, מוכר המשכון ברבית דין. מת הלוה, אינו מחזיר לבניו; מת הלוה אחר שהשיב לו המשכון - שומטו [לוקח] המלוה מעל בניו, ואינו מחזיר.

ז. [את] הערב - מתר למשכנו בזרוע, ולהפגס לביתו, ולטל המשכון, שנאמר: "לקח בגדו, כי ערב זר". וכן מי שיש לו שכר אצל חברו - בין שכר מלאכתו, בין שכר בהמתו וכליו, בין שכר ביתו - הרי זה מתר למשכנו שלא על פי בית דין, ונכנס לביתו ונוטל המשכון בשכרו. ואם זקף [החשיב] השכר עליו במלוה - אסור, שנאמר: "כי תשע ברעף משאת מאומה" וגו'.

ח. מי שהיה בידו משכנו של עני - אם היה שכרו [דמי השימוש בו] יתר על פקתו [מרוב שימוש], כגון קרדס ומסר גדול וכיוצא בהם - הרי זה מתר להשפירו, ומנפה שכרו מחובו תמיד, מפני שזה כמשיב אבדה, ואין צריך רשות בעלים.

יום שישי י"ג טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק ד

א. נשף ומרבית - אחד הוא, שנאמר: "את בספק לא תתן לו בנשה, ובמרבית לא תתן אכלך", ולהלן הוא אומר: "נשף בסף, נשף אכל, נשף כל דבר אשר ישף".

שבת קודש י"ד טבת ה'תשס"ט

הלכות מלוה ולוה פרק ה

א. הגוי וגר תושב [גוי שקיבל ד' מצוות], לוין מהן ומלוין אותן ברבית, שנאמר: "לא תשיף לאחיד" - נשף "לאחיד" אסור, ולשאר העולם מתר. ומצות עשה להשיף לגוי, שנאמר: "לנכרי תשיף" - מפי השמועה למדו, שזו מצות עשה; וזה הוא דין תורה.

ב. אסרו חכמים שיהיה ישראל מלוה את הגוי ברבית קצוצה [קצובה משעת הלוואה], אלא בכדי חייו [פרנסתו]. גזרו שמא ילמד ממעשיו, ברב ישיבתו עמו; לפיכך, מתר ללוות מן הגוי ברבית, שהרי הוא בורח מלפניו, ואינו רגיל אצלו. ותלמיד חכמים, שאינו בא ללמד ממעשיו, מתר להלוות לגוי ברבית, אפילו להרויח. וכל אבק רבית עם הגויים, מתרת לכל.

ג. ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית, ובקש להחזירם לו - מצאו ישראל אחר, ואמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך [במקומו] כדרך שאתה מעלה לו' - הרי זו רבית קצוצה, אפילו העמידו אצל הגוי [והגוי הסכים]; עד שישל הגוי מעותיו, ויחזיר ויתנם ביד הישראלי האחר.

ד. גוי שלוה מעות מישראל ברבית, ובקש להחזירם לו - מצאו ישראל אחר, ואמר לו: 'תנם לי, ואני אעלה לך [במקומו] כדרך שאתה מעלה לישראל' - הרי זה מתר; ואם העמידו [הביא את הגוי] אצל ישראל [והסכים היהודי שילפון] - אף על פי שנתן הגוי המעות בידו - הואיל ומדעת ישראל נתן, הרי זו רבית קצוצה.

ה. אסור לישראל לתלות [להפקיד] מעותיו ביד גוים, כדי להלוות אותן לישראל ברבית. וגוי שהלוה את ישראל ברבית, אסור לישראל אחר להיות לו ערב; שפיון שדיניהם שתובע את הערב תחלה [לפני הלווה], נמצא הערב תובע את ישראל ברבית שהערב חבב בה לגוי; לפיכך, אם קבל עליו הגוי שלא יתבע את הערב תחלה, הרי זה מתר.

ו. ישראל שלוה מעות מן הגוי ברבית, וזקפן [גילס את הריבית לתוך ההלוואה] עליו במלוה, ונתגזר - אם עד שלא נתגזר זקפן עליו במלוה - גובה את הקרן ואת הרבית; ואם משנתגזר זקפן - גובה את הקרן, ואינו גובה הרבית. אבל גוי שלוה מישראל ברבית, וזקף עליו את הרבית במלוה - אף על פי שזקפן עליו אחר שנתגזר, גובה את הקרן ואת הרבית, שלא יאמרו: 'בשביל מעותיו נתגזר זה'; וגובה הישראל ממנו אחר שנתגזר, כל מעות הרבית שנתחייב בהן כשהיה גוי.

ז. מצוה להקדים הלואה ישראל בחנם, להלואה הגוי ברבית.

ח. ואסור לאדם לתן מעותיו [לאחר שיעשה עמם עסקים] קרוב לשכר ורחוק להפסד [שיטול חלק רק ברווחים], שזה אבק רבית הוא; והעושה כן - רשע. ואם נתן, חולקין בשכר ובהפסד בדין העסק. והנותן מעותיו קרוב להפסד

ט. תלמידי חכמים שהלוו זה את זה, ונתן לו יתר על מה שלוה ממנו - הרי זה מתר; שהדבר ידוע שלא נתן לו אלא מתנה, שהרי הן יודעין חמור אסור הרבית.

י. המלוה את חברו ומצא הלוה יתר, או שהחזיר לו חובו ומצא יתר - אם בכדי שהדעת נוטה [יכולה לטעות] - חייב להחזיר; ואם לאו - מתנה הוא שנתן לו, או גולה היתה לו בידו והכליע [הכניס] לו בחשבון [את שווייה], או אחר צוהו להכליע לו. בכמה הדעת נוטה? באחת ובשתיים או בחמשה או בעשרה, שמא חמשה חמשה מנה, או עשרה עשרה מנה בהם [והוסיף בטעות]. וכן אם מצא יתר מגין החמישיות או מגין העשרות אחד אחד - חייב להחזיר לו, שמא האחרים שהיה מונה בהם [על ידם] החמישיות או העשרות נתערכו עמהן.

יא. המלוה את חברו על המטבע [שיחזיר מטבע מסויים], וכן הכותב לאשתו בכתבתה מטבע ידוע, ופרש משקלו, והוסיפו [המדינה] על משקלו - אם הוולו הפרות מחמת התוספת [שנוספה למטבע] - מנכה לו שעור התוספת, ואפילו הוסיפו עליו כל שהוא; ואם לא הוולו מחמת התוספת - אינו מנכה לו, אלא נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. כמה דברים אמורים? בשהוסיפו עליו עד חמישיתו, כגון שהיה ארבעה ועשרה חמשה. אבל אם הוסיפו עליו יתר על חמישיתו - מנכה לו כל התוספת, אף על פי שלא הוולו הפרות. והוא הדין למלוה על המטבע ופחתו ממנו.

יב. המלוה את חברו על המטבע, ונפסל [יצא מהשוק] - אם יכול להוציאו במדינה אחרת, ויש לו דרך לאותה המדינה - נותן לו ממטבע שהלוהו, ואומר לו: 'לך והוציאו במקום פלוני'; ואם אין לו דרך לשם, נותן לו ממטבע היוצא באותה שעה. וכן בכתבה [של אשה].

יג. הורו מקצת הגאונים, שלוה שמחל למלוה ברבית שלקח ממנו, או שעתיד לקח ממנו - אף על פי שקנו מידו שמחל או נתן מתנה, אינו מועיל כלום; שכל רבית שבעולם מחילה היא, אבל התורה לא מחלה, ואסרה מחילה זו. ולפיכך אין המחילה מועלת ברבית, אפילו ברבית של דבריהם. יראה לי, שאין הוראה זו נכונה; אלא מאחר שאומרים למלוה 'החזר לו', וידע המלוה שדבר אסור עשה, ושיש לו [יכול הלווה] לטל ממנו - אם רצה למחל, מוחל כדרך שמוחל הגזל. ובפרוש אמרו חכמים, שהגזלנין ומלוי ברבית שהחזירו - אין מקבלין מהן, מפלל שהמחילה מועלת להן.

יד. נכסי יתומים - מתר לתן אותן [שיעשה בהם מסחר] לאדם נאמן שיש לו נכסים טובים [רווחיים], קרוב לשכר ורחוק להפסד [כדלהלן]. ביצד? אומרים לו: 'תהיה נושא ונותן בהן - אם היה שם רוח, תן להם חלקם מן הרוח, ואם יש שם הפסד, תפסיד לבדך'; שזה כאבק רבית הוא, וכל אבק רבית אינה אסורה אלא מדבריהם, ובנכסי יתומים לא גזרו.

פלוני ממקום פלוני, כלומר: 'שתכבדו ותאכילו ותשקוהו כראוי'; וכן כל פיוצא בזה.

יד. יש דברים שהן כמו רבית, ומתרין. ביצד? לוקח אדם שטרותיו של חברו ומלותו [שטר חוב] של חברו בפחות [משוויו], ואינו חושש. ומתן לאדם לתן לחברו דינר, כדי שילנה לפלוני מאה דינרין; שלא אסרה תורה, אלא רבית הבאה מן הלנה למלנה. וכן אומר אדם לחברו: 'הא לך דינר זה, ואמר לפלוני שילוני'; שלא נתן לו אלא שטר אמירה.

טו. יש דברים שהן מתרין, ואסור לעשותן מפני הערמת רבית. ביצד? אמר לו: 'הלוני מנה', אמר לו: 'מנה אין לי, חטים במנה יש לי', ונתן לו חטים במנה, וחסר ולקח ממנו בתשעים - הרי זה מתן, אבל אסרוהו מפני הערמת רבית; שהרי נתן לו תשעים, ולוקח מנה. ואם עבר ועשה כזה - הרי זה מוציא ממנו המאה בדין, שאפילו אבק רבית אין כאן. וכן מי שהיתה שדה חברו ממשכנת בידו - לא יחזור וישיביר אותה לבצל השדה, מפני הערמת רבית; שהרי זה עומד בשדהו פשהיה, ונותן לזה שטר בכל חדש בשביל מעותיו שהלנוהו.

טז. אסור להשכיר [להלוות בלשון שכירות] את הדינרין, שאין זה דומה למשכיר את הכלי; שהכלי חוזר בעצמו, וזה מוציא אלו ומביא דינרין אחרות, ונמצא זה אבק רבית. **יז.** מלך שהיו דיניו, שכל מי שיתן המכס הקצוב על כל איש ואיש על ידי [בעבוד] זה שלא נתן, ישתעבד בו, ונתן על ידו דינר - אף על פי שמשעבד בו יתר מדינר, הרי זה מתן. וכן כל פיוצא בזה.

[יחלוק עמו בהפסדים] ורחוק לשכר [ירויח פחות משליש], הרי זה חסיד.

ט. אין מושכין חנוני למחצית שטר [רווח], ולא יתן לו מעות לקח בהן פרות למחצית שטר, ולא ביצים להושיכן תחת התרנגולין שלו למחצית שטר, ואין שמין [שווין] עגלים וסוחרין לפטמן למחצית שטר - אלא אם כן נתן לו שטר עמלו ומזונו [שיוציא עליהם], או יהיה רוח המתעסק יותר על הפסדו, כמו שבארנו בענין השתפות.

י. המשתפת עם חברו במעות, או בקרקע, או הנותן לו עסק [כסף והשני מתעסק בו] - לא יצטרף השטר [הרווח] עם הקרן; שמא לא יהיה שם שטר, ונמצאו באין לידי רבית. וכן לא יתן לו מעות בתורת עסק או שתפות, ויכתב אותן מלנה; שמא ימות, ונמצא השטר ביד הירש, וגובה בו את הרבית.

יא. אסור להקדים את הרבית, או לאחר אותה. ביצד? נתן עיניו ללוות ממנו, והיה משלח לו סבלונות [מתנות] בשביל שילנוהו - זו היא רבית מקדמת; לנה ממנו והחזיר לו מעותיו, והיה משלח לו סבלונות בשביל מעותיו שהיו בטלין אצלו - זו היא רבית מאחרת. ואם עבר ועשה כן, הרי זה אבק רבית.

יב. מי שלנה מחברו, ולא היה רגיל מקדם להקדים לו שלום - אסור להקדים לו שלום; ואין צריך לומר שיקלוסו בדברים, או ישכים לפתחו, שנאמר: "נשף כל דבר", אפילו דברים אסורים. וכן אסור לו ללמד את המלנה מקרא או תלמוד, כל זמן שמעותיו בידו, אם לא היה רגיל בזה מקדם, שנאמר: "נשף כל דבר".

יג. המלנה את חברו - לא יאמר לו: 'דע אם בא איש

שיעורי רמב"ם ספר המצוות - ח"י"ד טבת ה'תשס"ט

ששלושה עשר מיני הטמאות האלה שקדם מנינם, והם: טמאת נבלה וטמאת שרצים וטמאת אכלים וטמאת נדה וטמאת יולדת וטמאת צרעת אדם וטמאת צרעת הפגד וטמאת צרעת הבית וטמאת הזב וטמאת הזבה וטמאת שכבת זרע וטמאת מת וטמאת מי נדה וטהרתם — כל אחד מהם מפרש בתורה, ובכל מצוה מאלה יש מקראות הרבה ודינים ותנאים, כמו שכתוב בפרשת "ויחי ביום השמיני" ובפרשת "אשה כי תזריע" ובפרשת "זאת תהיה" ובפרשת "ויקחו אליך פרה אדמה"; וארבע פרשיות אלו כוללות כל המקראות שבאו בטמאות אלו. אבל דיני כל-המינים האלה והלכות כל-מין מהם — הרי סדר טהרות כולל כל-זה. מהם מינים שנתחדשו להם מסכתות — מהן מסכת טהרות ומסכת מכשירין ומסכת עקצים, ששלוש מסכתות אלו כוללות טמאת

יום ראשון, יום שני

מצות עשה קיג.

המצוה הקי"ג — הצווי שנוצטוינו לעשות פרה אדמה, כדי שתהא מוכנת למה שצריך בטהרה מטמאת מת, כמו שאמר יתעלה: "והיתה לעדת בני-ישראל למשמרת" (במדבר יט, ט). וכבר נתבארו דיני מצוה זו במסכת המיחדת לה, והיא מסכת פרה.

יום שלישי, יום רביעי

מצות עשה קח.

המצוה הק"ח — שצונו בדיני מי נדה (מי הזאה, שמערבים בהן את אפר הפרה האדומה ומזים על טמא מת — אדם או כלי — לטהרו), המטהרים באפן מסים ומטמאים באפן אחר, כמו שיתבאר בהלכות מצוה זו (הלכות פרה אדומה). דע,

"מנין לתולש סימני טמאה מתוך נתקו שעובר בלא-תעשה? שנאמר: ואת-הנתק לא יגלח".

שבת קודש

מצות עשה קיב.

המצוה הקי"ב — הצווי שנצטוינו לעשות הבר במצוה כדי שיפרשו ממנו, והוא אמרו יתעלה: "והצוה אשר-בו הנגע בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוה ועל-שפם יעטה וטמא טמא יקרא" (ויקרא יג, מה). והראיה שזוהי מצוה עשה היא אמרם בספרא (תוריע): "לפי שנאמר (בבהן גדול) "ראשו לא יפרע ובגדיו לא יפרום" (שם בא, י), יכול אף-על-פי שהוא מנגע? ומה אני מקים: "בגדיו יהיו פרומים וראשו יהיה פרוה" בכל-אדם חוץ מבהן גדול, תלמוד לומר: "אשר בו הנגע" — אף כהן גדול יהיו בגדיו פרומים, קרוצים, וראשו יהיה פרוה, יגדל פרוה (כך נקרא שער הגדל פרא). ברור, אם כן, שפרימה או פריעה של כהן גדול בלא-תעשה, והכלל הוא אצלנו: "כל-מקום שאפה מוצא עשה ולא-תעשה, אם אפה יכול לקים את-שניהם מוטב; ואם לאו יבוא עשה ויחדה את-לא-תעשה". וכיון שמצאנו שהם אומרים, כי כהן גדול אם נצטרע פורע ופורם, הרי ראיה שזו מצוה עשה. וכבר נמסר לנו בקבלה, שגם שאר טמאים צריכים לעשות לעצמם הבר, כדי שיפרשו בני אדם מהם. ולשון ספרא (שם): "טמא מת ובוהל נדה וכל-הטמאין את-האדם מנין? תלמוד לומר: וטמא טמא יקרא". ענינו: כל-טמא (שאינו פורם) צריך להכריז על עצמו שהוא טמא, והוא: (שצריכין היבר כלומר, או שיכריז בפה מלא, והיינו בשאר טמאים ובמצורעת, או כבמצורע ש"כריז" באמצעות סימני פריעה ופרימה שאז אין אלא צורך להכריז ממש בפה) שישים לעצמו הבר המראה שהוא טמא ושהנוגע בו נטמא, כדי שיבדלו ממנו. וכבר נתבאר שהבר זה של מצוה אין כלו (כל סימני ההיכרות) חובה לנשים, והוא אמרם (סוטה כג): "האיש פורע ופורם ואין האשה פורעת ופורמת" אבל עוטה (מכסה בבגדיה) על שפם ומודיעה על עצמה (בהכרזה ממש בפה) כשאר הטמאים (ובהל' טומאת צרעת פרק ו הלכה ה פסק דאינה עוטה).

אכלין בלבד, ובשבילה נתחברו; אף אם נודמן בהם דין מדיני שאר הטמאות, הרי לא באו שם אלא במקרה. בדומה לכך כוללת מסכת נדה כל-דיני מצות טמאת נדה וזכה וטמאת יולדת, ובמסכת כרתות יש גם-כן חלק מדיני טמאת יולדת. מסכת נגעים כוללת כל-דיני נגעי אדם ובגד ובית; ומסכת זבים כוללת כל-דיני זב וזבה ושכבת זרע; ומסכת אהלות כוללת כל-דיני טמאת מת; ומסכת פרה כוללת דיני מי נדה לטמא ולטהר. אבל טמאת נבלה וטמאת שרץ לא יחדו להן מסכתות, אלא דיניהן מפוזרים בכמה מקומות בסדר זה, רבם במסכת כלים וטהרות. וכן דברו על שאלות רבות מסוג זה במסכת עדיות. וכבר פרשנו אנו סדר זה כלו, כלומר: סדר טהרות, פרוש שאין צריך לעין בספר אחר עמו בשום דבר מעניני הטמאה והטהרה.

יום חמישי

מצות עשה קח. קא.

המצוה הק"ח נדפסה ביום הקודם.

המצוה הק"א — הצווי שנצטוינו להיות אדם מצרע (שנראתה לבנונית בעורו) טמא [מטמא]. ומצוה זו כוללת כל-דיני צרעת אדם: מה ממנה טמא ומה ממנה טהור, מה ממנה צריך הסגר (שבעת ימים), ומה שאינו צריך, ומה שצריך עם ההסגר — גלוח, כלומר: תגלחת (מסביב) הנתק (שמו של נגע כשהוא במקום שער) — וזולת זה מפרטי דיניה ואיכות טמאתה.

יום שישי

מצות לא תעשה שח. שז.

המצוה הש"ח — האזהרה שהזהרנו מלתלוש סימני צרעת או לכותם (באש) כדי שישתנה מראה, והוא אמרו: "השמר בנגע-הצרעת" (דברים כד, ח). ולשון ספרי (פרשת תצא שם): "'השמר בנגע הצרעת' (דברים כד, ח) — בלא-תעשה". ולשון המשנה (נגעים פרק ז משנה ד): "התולש סימני טמאה והכנה את-המחיה (הבשר החי שבנגע) — עובר בלא-תעשה" ולוקה, כמו שנתבאר במקומו. המצוה הש"ז — האזהרה שהזהרנו מלגלח שער הנתק (נגע בשער), והוא אמרו: "ואת-הנתק לא יגלח" (ויקרא יג, לג). ולשון ספרא (פרשת תוריע):

שופטים ו כ"מ

כ וַיֹּאמֶר אֵלָיו מִלֵּאךְ הָאֱלֹהִים קַח אֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמִּצּוֹת וְהִנֵּחַ אֶל־הַסֵּלַע הַלֵּז וְאֶת־הַמָּרְק שְׁפוּךְ וַיַּעַשׂ כֵּן: כֹּא וַיִּשְׁלַח מִלֵּאךְ יְהוָה אֶת־קֶצֶה הַמִּשְׁעָנָה אֲשֶׁר בִּידּוֹ וַיִּגַּע בַּבָּשָׂר וּבַמִּצּוֹת וַתַּעַל הָאֵשׁ מִן־הַצּוּר וּתְאָכַל אֶת־הַבָּשָׂר וְאֶת־הַמִּצּוֹת וּמִלֵּאךְ יְהוָה הִלֵּךְ מְעִינָיו: כב וַיֵּרָא גִדְעוֹן כִּי־מִלֵּאךְ יְהוָה הוּא ׀ וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֵתֶּה אֲדֹנָי יְהוָה כִּי־עַל־כֵּן רָאִיתִי מִלֵּאךְ יְהוָה פָּנִים אֶל־פָּנִים: כג וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה שָׁלוֹם לָךְ אֶל־תִּירָא לֹא תָמוּת: כד וַיִּבֶן שָׁם גִּדְעוֹן מִזְבֵּחַ לַיהוָה וַיִּקְרָא־לוֹ יְהוָה שָׁלוֹם עַד הַיּוֹם הַזֶּה עוֹדְנוּ בַּעֲפָרַת אָבִי הַעֲזָרִי: כה וַיְהִי בַלֵּילָה הַהוּא וַיֹּאמֶר לוֹ יְהוָה קַח אֶת־פֶּרֶה־הַשּׁוֹר אֲשֶׁר לְאָבִיךָ וּפֶרֶה שְׁנֵי שָׁבַע שָׁנִים וְהִרְסֵת אֶת־מִזְבַּח הַבָּעַל אֲשֶׁר לְאָבִיךָ וְאֶת־הָאִשְׁרָה אֲשֶׁר־עָלְיוֹ תִכְרֹת: כו וּבְנִית מִזְבֵּחַ לַיהוָה אֱלֹהֶיךָ עַל רֹאשׁ הַמַּעְוֹז הַזֶּה בַּמַּעֲרָכָה וּלְקַחְתָּ אֶת־הַפֶּרֶה שְׁנֵי וְהַעֲלִיתָ עוֹלָה בַּעֲצֵי הָאִשְׁרָה אֲשֶׁר תִּכְרֹת: כז וַיִּקַּח גִּדְעוֹן עֶשְׂרֵה אַנְשִׁים מֵעַבְדָּיו וַיַּעַשׂ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלָיו יְהוָה וַיְהִי כַּאֲשֶׁר יָרָא אֶת־בֵּית אָבִיו וְאֶת־אֲנָשֵׁי הָעִיר מַעֲשׂוֹת יוֹמָם וַיַּעַשׂ לַיְלָה: כח וַיִּשְׁפִּימוּ אַנְשֵׁי הָעִיר בַּבֹּקֶר וְהִנֵּה נִתֵּן מִזְבֵּחַ הַבָּעַל וְהָאִשְׁרָה אֲשֶׁר־עָלְיוֹ כִּרְתָּה וְאֵת הַפֶּרֶה שְׁנֵי הָעוֹלָה עַל־הַמִּזְבֵּחַ הַבְּנוּי: כט וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־רֵעֵהוּ מִי עָשָׂה הַדָּבָר הַזֶּה וַיִּדְרֹשׁוּ

רש"י

קרוי שור: ופר השני. (תרגום:) ותורא תנינא: שבע שנים. (תרגום:) דאיתפטם שבע שנים לעבודה זרה. שמונה דברים הותרו אותו הלילה: מוקצה, אשרה, ולילה, ובמה וכו', כדאיתא בתמורה (כח ב): (כו) ראש המעוז. ראש הסלע:

מצודת ציון

(כ) הלז. הזה, כמו (בראשית כד טו) מי האיש הלזה: (כא) המשענת. המטה שנשען עליה: הצור. הסלע: ותאכל. ותשרף: (כב) אהה. ענין צעקת יללה: על כן. על אשר: (כד) עודנו. מלשון עוד: (כה) פר השור. הכפל לתוספת ביאור, כמו (ויקרא טו ג) פר בן בקר: (כו) המעוז. מלשון עוז וחזק, והוא הסלע: במערכה. מלשון עריכה וסדור: (כח) נתן. נשבר וכתות:

מצודת דוד

(כ) הלז. שהיה לפניהם: שפוך. על הסלע: (כא) הלך מעיניו. רצה לומר, לא ראהו עוד: (כב) כי מלאך ה'. כי עד הנה היה מסתפק בדבר, ולזה שאל אות: אהה ה'. רצה לומר, אתה ה', מילל אני כי לבי יפחד על אשר ראיתי מלאך, פניו מול פני: (כד) לו. למזבח: ה' שלום. רצה לומר, פה אמר לי ה' שלום: עודנו. עוד הוא עומד בעפרה שהיא מנחלת בני אביעזר: (כה) אשר לאבך. שהוא של אבך: ופר השני. גם קח פר השני שנתפטם

לעבודה זרה זה שבע שנים: (כו) המעוז הזה. הוא הסלע האמור למעלה (פסוק כ): במערכה. רצה לומר, במקום ישר, שתוכל לערוך שם אבני המזבח: הפר השני. והפר אשר לאביו, צוה לקחתו לבל יקריבו הם לעבודה זרה, ולא הוזכר מה נעשה בו, או זהו הפר אשר לאביו, וכמו שכתוב למעלה: בעצי האשרה. להבעיר בהם האש: (כח) הבנוי. אשר נבנה זה מחדש: (כט) ויאמרו גדעון. לא פירש מי היו האומרים:

וַיִּבְקְשׁוּ וַיֹּאמְרוּ גִדְעוֹן בְּנִי־וָאֵשׁ עֲשֵׂה הַדָּבָר הַזֶּה: לֹא־יֹאמְרוּ אֲנֹשִׁי הָעִיר
 אֶל־וָאֵשׁ הוֹצֵא אֶת־פְּנֶה וַיָּמָת כִּי נָתַן אֶת־מִזְבַּח הַפֶּעַל וְכִי פָרַת הָאִשְׁרָה
 אֲשֶׁר־עָלְיוֹ: לֹא וַיֹּאמֶר וָאֵשׁ לְכָל־אֲשֶׁר־עָמְדוּ עָלָיו הָאֲתָם | תָּרִיבֹן לַפֶּעַל
 אִם־אֲתָם תּוֹשִׁיעוֹן אוֹתוֹ אֲשֶׁר יָרִיב לוֹ יוֹמָת עַד־הַבֶּקֶר אִם־אֱלֹהִים הוּא יָרִיב
 לוֹ כִּי נָתַן אֶת־מִזְבְּחוֹ: לֹב וַיִּקְרָא־לוֹ בַּיּוֹם־הַהוּא יִרְבָּעֵל לֵאמֹר יָרִיב בּוֹ הַפֶּעַל
 כִּי נָתַן אֶת־מִזְבְּחוֹ: לֹב וְכָל־מְדִין וְעַמְלֶק וּבְנֵי־קָדָם נֶאֱסָפוּ יַחְדָּו וַיַּעֲבְרוּ וַיַּחֲנוּ
 בְּעֶמֶק יִזְרְעֵאל: לֹב וְרוּחַ יְהוָה לָבָשָׁה אֶת־גִּדְעוֹן וַיִּתְקַע בְּשׁוֹפָר וַיִּזְעַק אֲבִיעֶזֶר
 אַחֲרָיו: לֹב וּמַלְאָכִים שָׁלַח בְּכָל־מְנַשָּׁה וַיִּזְעַק גַּם־הוּא אַחֲרָיו וּמַלְאָכִים שָׁלַח
 בְּאֲשֶׁר וּבִזְבֻּלוֹן וּבְנַפְתָּלִי וַיַּעֲלוּ לִקְרָאתָם: לֹב וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֶל־הָאֱלֹהִים
 אִם־יֵשֶׁךְ מוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: לֹב הִנֵּה אֲנֹכִי מַצִּיג אֶת־גִּזְתִּי
 הַצֶּמֶר בַּגֶּרֶן אִם טַל יִהְיֶה עַל־הַגִּזָּה לְבִדָּה וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ חָרִב וַיִּדְעָתִי
 כִּי־תוֹשִׁיעַ בְּיָדִי אֶת־יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: לֹב וַיַּהֲיִי־כֵן וַיִּשְׁכֹּם מִמַּחֲרַת וַיִּזֹּר
 אֶת־הַגִּזָּה וַיִּמָּזַל טַל מִן־הַגִּזָּה מְלֹא הַסֶּפֶל מִיָּם: לֹב וַיֹּאמֶר גִּדְעוֹן אֶל־הָאֱלֹהִים
 אֵל־יַחַד אֶפְדָּה כִּי וַאֲדַבְּרָה אֲךָ הַפֶּעַם אֲנִסְהֶנָּה רַק־הַפֶּעַם בַּגִּזָּה יִהְיֶנָּה חָרִיב

רש"י

הכתובים כאן 'בשביל' הם: (לד) רוח ה'. רוח
 גבורה: ויזעק אביעזר. כל המשפחה:
 (לח) ויהי כן. שהיה טל על הגזה לבדה יותר
 מבשאר מקומות, כמו שהוא אומר (פסוק לו):
 מלא הספל מים, אבל 'על כל הארץ חורב' לא
 נתקיים, שהברית כרותה לטל שאינו נעצר
 (תענית ג א): ויזר. לשון מכבש, וכן (ישעיהו א
 ו): לא זורו ולא חובשו, לא נחבשו להוציא
 הלחה:

מצודת ציון

(לד) ויזעק. ענין אסיפה, על כי בא בזעקת המאסף, וכן
 (לקמן יח כג) מה לך כי נזעקת: (לו) יש אתה, רוצה
 לומר, יש הדבר הזה שאתה מושיע וכו': (לז) מציג.
 מעמיד, כמו (שמות י כד) צאנכם ובקרכם יוצג: גזת הצמר.
 צמר הגזז ונתלש: חרב. יובש: (לח) ויזר. ענין הוצאת דבר
 בלוע, כמו (ישעיהו נט ה) והזורה תבקע אפעה: וימץ. ענין
 מציצה, וכן (ישעיהו טז ד) אפס המץ: הספל. שם כלי מה:

מצודת דוד

(ל) וימת. רצה לומר, נמית אותו: (לא) האתם. וכי אתם
 תריבון בעבור הבעל, וכי אתם תושיעון אותו, בתמיה:
 אשר. מי אשר יריב בעבורו יומת על ידי עד הבוקר, רצה
 לומר, טרם יבוא הבוקר השני: אם אלהים הוא. אם יש
 בו אלהות, יריב בעצמו את ריבו: (לב) ויקרא לו. יואש
 קרא לגדעון בנו: (לג) ויעברו. את הירדן: (לד) ורוח
 ה'. בא לו מה' רוח גבורה ואומץ הלב: ויתקע. לסימן
 להאסף: ויזעק. נאספו אחריו משפחת אביעזר:

(לה) לקראתם. באו אל גדעון ואנשיו למולם: (לז) וידעתי. על ידי המופת הזה: (לח) ויזר. סחט להוציא הבלוע,
 והיה נמצא ספל מלא:

אֶל־הַגָּזָה לְבָדָהּ וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ יִהְיֶה־טָל: מַיִעַשׂ אֱלֹהִים בֶּן בְּלִילָה הֵהוּא
וַיְהִי־חֶרֶב אֶל־הַגָּזָה לְבָדָהּ וְעַל־כָּל־הָאָרֶץ הָיָה טָל:

דברי הימים א כט כד-ל

כד וְכָל־הַשָּׂרִים וְהַגִּבֹּרִים וְגַם כָּל־בְּנֵי הַמֶּלֶךְ דָּוִד נָתְנוּ יָד תַּחַת שְׁלֹמֹה
הַמֶּלֶךְ: כה וַיִּגְדֵּל יְהוָה אֶת־שְׁלֹמֹה לְמַעַלָּה לְעֵינָי כָּל־יִשְׂרָאֵל וַיִּתֵּן עָלָיו הוֹד
מַלְכוּת אֲשֶׁר לֹא־הָיָה עַל־כָּל־מֶלֶךְ לִפְנָיו עַל־יִשְׂרָאֵל: כו וְדָוִד בֶּן־יִשְׁי מֶלֶךְ
עַל־כָּל־יִשְׂרָאֵל: כז וְהַיָּמִים אֲשֶׁר מֶלֶךְ עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּחֲבֵרוֹן מֶלֶךְ
שִׁבְעַ שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַיִם מֶלֶךְ שְׁלֹשִׁים וְשָׁלוֹשׁ: כח וַיָּמָת בְּשִׁיבָה טוֹבָה שִׁבְעַ
יָמִים עֶשֶׂר וְכָבוֹד וַיִּמְלֹךְ שְׁלֹמֹה בְּנוֹ תַּחְתָּיו: כט וְדַבְּרֵי דָוִד הַמֶּלֶךְ הָרִאשֹׁנִים
וְהָאַחֲרֹנִים הֵנָּה פְתוּבִים עַל־דַּבְּרֵי שְׁמוּאֵל הָרֹאֶה וְעַל־דַּבְּרֵי נָתָן הַנָּבִיא
וְעַל־דַּבְּרֵי גֵד הַחֹזֶה: ל עַם כָּל־מַלְכוּתוֹ וּגְבוּרָתוֹ וְהַעֲתִים אֲשֶׁר עָבְרוּ עָלָיו
עַל־יִשְׂרָאֵל וְעַל כָּל־מַמְלְכוֹת הָאָרְצוֹת:

רש"י

ולכבוד המלך מגיד ומזכיר לומר כל פרשת גדולתו של מלך כתיב כאן ובמקומות אחרים וכן דמרדכי על ספר דברי הימים למלכי מדי ופרס: (ל) והעתים אשר עברו עליו. עתות צרה שעברו עליו וז"ש דוד (תהלים לא) בידך עתותי הצילני מיד אויבי ורודפי: ועל ישראל. עתות שעברו על ישראל: ועל כל ממלכות הארצות. שבאו על ישראל דוגמא בשמואל (א' ז') וירעם ה' בקול גדול על פלשת' ויהומ' וגו' וכן ביהושפט (ד"ה ב' כ') ובעת החלו ברנה ותהלה נתן ה' וגו' וכן בסנחריב (ישעיה לז) וישכימו בבקר והנה כולם פגרים מתים:

(כד) וכל השרים והגבורים. מה שאין כן באדוניה כדכתיב במלכים (א א) והגבורים אשר לדוד לא היו עם אדוניהו: וגם כל בני המלך דויד נתנו יד. מה שאין כן באדוניהו שלא שמו ידם תחתיו: נתנו יד. אמונה תקעו כף לשלמה לעבדו בלבב שלם: (כה) ויתן עליו הוד מלכות. פתרון נתן עליו חן מלכות דוגמא ונתת מהודך עליו (במדבר כז) שהכל אמרו הגון זה ובדניאל כתיב ועמד על כנו נבזה ולא נתנו עליו הוד מלכות: (כט) ודברי דוד המלך הראשונים. מה שאירעהו לדוד מתחלתו עד סופו: הנם כתובים על דברי שמואל. בספר שמואל: ועל דברי גד. במעשה המגפה

מצודת ציון

(כה) למעלה. מל' עליה והרמה: (ל) והעתים. מל' עת וזמן:

ר"ל שהיה נראה בעיני כל אשר הוא הגון וראוי למלוכה מפאת עצמו: על כל מלך. על שום מלך שהיה לפניו על ישראל: (כז) שבע שנים. ולא חש לחשוב עוד ששת החדשים שמלך בחברון או לפי שהיה נדרף ששה החדשים לפני אבשלום בנו ולא היה נחשב למלוכה לכן לא חשב למולם אלה ששת החדשים: (כח) עושר וכבוד. מוסב על מלת שבע לומר שהיה שבע עושר וכבוד: (כט) הראשונים. כשהיה עוד נדרף מפני שאול: על דברי שמואל. ר"ל בספר שמואל: ועל דברי נתן וכו'. גם הם כתבו ספרים ואינם אתנו: (ל) עם כל מלכותו. ר"ל שמה יסופר דברי דוד עם כל הארצות שמלך עליהם: והעתים וכו'. עתים לטובה עתים לרעה: ועל ישראל. העתים אשר עברו בימיו על ישראל: ועל כל ממלכות הארצות. העתים אשר עברו עליהם בהלחמם עם דוד:

מצודת דוד

(כד) נתנו יד. תקעו כפם להיות תחת ממשלתו: (כה) לעיני כל ישראל. כולם ראו גדולתו: הוד מלכות.

1 ובעל חוב הגובה חובו בקרקע יכול לגבות רק בבינונית, וכיון שכן מדוע
2 יגבה הגובר מעידית נכסיו. וכי תימא – ואם תרצה ליישב ולומר שסבר
3 רבי עקיבא שכל בעל חוב נמי גובה את חובו רק בעידיה של הלזה, ולכן
4 יכול רבי עקיבא ללמוד הקדש בקל וחומר מהדיוט, שיגבה הגובר מעידית.
5 איכא למיפרך – יש להשיב על הקל וחומר ולומר מה לבעל חוב הדיוט
6 שכן יפה בזה של הדיוט תביעות נזקין שהרי גובה את נזקו מן העידית
7 של הנזק, ולכן גם בעל חוב הדיוט גובה מעידית, תאמר בהקדש שהנזק
8 בזה תביעות נזקין, שהרי המזיק את הקדש פטור מתשלומים, ויש לומר
9 שכמו כן הורע כחו בשאר חובות, שלא יגבה מן העידית.
10 הגמרא חוזרת לביאור הראשון בדברי רבי עקיבא: לעולם מדובר באופן
11 דנגת תורא הידן לתורא דהקדש. ודקא קשיא לך – ומה שהקשית שהרי
12 שור רעהו אמר רחמנא ולא שור של הקדש ולמדנו מכך ששור של
13 הדיוט שנגח שור של הקדש פטור מכלום. יש לתרץ שרבי עקיבא סבר לה
14 ברבי שמעון בן מנסיא שחולק על דרשה זו, ומחייב שור של הדיוט שנגח
15 שור של הקדש, ובדתיא, רבי שמעון בן מנסיא אומר שור של הקדש
16 שנגח שור של הדיוט פטור שנאמר 'שור רעהו' ולא הקדש, 'שור של
17 הדיוט שנגח שור של הקדש בין שהנגח הוא שור תם, בין שהוא שור
18 מועד, משלם להקדש נזק שלם.
19 שואלת הגמרא, אי הכי – כיון שהעמדנו שרבי עקיבא סובר שהמזיק את
20 ההקדש חייב, אם כן רבי ישמעאל ורבי עקיבא שבברייתא, ממיא
21 דבעידיה דניזק וזיבורית דמיא פליגי – מניין לנו שנחלקו באופן שהיתה
22 הקרקע עידית של המזיק שהיה בקרקע זיבורית של הנזק, האם עליו לשלם
23 כפי העידית של הנזק או של המזיק, דלמא דבולי עלמא דניזק שיימינן
24 – שמה כולם מודים שמשלם לפי העידית של הנזק, והכא בפלותא דרבי
25 שמעון בן מנסיא ורבי קמפלגי – ונחלקו כאן במחלוקת רבי שמעון בן
26 מנסיא ורבנן בענין המזיק הקדש, שרבי עקיבא סבר ברבי שמעון בן
27 מנסיא שמחייב מזיק את ההקדש בתשלומים, ורבי ישמעאל שלא הזכיר
28 אלא נזקי הדיוט סבר ברבי קמפלגי שהמזיק הקדש פטור.
29 מיישבת הגמרא, לא ייתכן לומר שהמחלוקת ביניהם היא רק בדין מזיק
30 הקדש, מכמה טעמים: א. שאם בן, מאי לא בא היתוב? שאמר רבי
31 עקיבא, שמשמעותו היא שלא בא היתוב לומר כדברי רבי ישמעאל אלא
32 דבר אחר, ואם אין הם חולקים אלא בדין מזיק את ההקדש, נמצא שבדברי
33 הכתוב 'מיטב שדהו' שדיבר בנזקי הדיוט אין ביניהם כל מחלוקת.
34 ב. ועוד, מאי קל וחומר להקדש שאמר רבי עקיבא, שמשמעותו שבה
35 להחמיר על ההקדש, ואם רבי עקיבא מודה לרבי ישמעאל ששמים לפי
36 העידית של הנזק, נמצא שהקל על המזיק, ואין יתכן לומר שלומד קל
37 וחומר להקדש להקל גם על ההקדש שישלם לפי העידית של הנזק, והרי
38 רבי עקיבא מחמיר על ההקדש שהרי אפילו שור תם שהזיק הקדש משלם
39 נזק שלם לדעתו.
40 ג. ועוד, הא אמר רב אשי, תניא בהדיא – שנינו בברייתא במפורש: מה
41 שנאמר בכתוב (שמות כב ד) 'מיטב שדהו ומיטב כרמו' ושלם הכוונה

42 למיטב שדהו של נזק ומיטב כרמו של נזק דברי רבי ישמעאל, רבי
43 עקיבא אומר הכוונה למיטב שדהו של מזיק ומיטב כרמו של מזיק,
44 מפורש אם כן שנחלקו גם בתשלומי הדיוט האם משלם ממיטב של המזיק
45 או ממיטב של הנזק;
46 הגמרא ממשיכה לדרן בדין חיוב תשלומי מיטב: רמי ליה – הקשה אביי
47 לרבא, בתיב לענין תשלומי נזק 'מיטב שדהו ומיטב כרמו' ושלם' ומשמע
48 מיטב אין – רק ממיטב הוא רשאי לשלם, אבל מיד אחרניא לא – בדבר
49 אחר, שאינו מיטב, אינו רשאי לשלם, והתניא – והלא שנינו בברייתא
50 שדורשת מהכתוב (שמות כא לד) 'בעל הבור ישלם כסף' וישלם לבעליו
51 ותיבת 'ישלם' מיותרת, שהרי כבר נאמר וישלם, אלא בא לרבות שיכול
52 לשלם בכל דבר השוה כסף, ואפילו בסובין – פסולת החטים, מבואר
53 שיכול לשלם גם בדבר גרוג.
54 מיישבת הגמרא: לא קשיא, כאן – מה שלמדנו הברייתא מ'ישלם' שיכול
55 לשלם בכל דבר השוה כסף, מדבר במזיק שבה לשלם מדעתו בלא שיוזקק
56 הניזק לתבוע אותו בבית דין, ואילו כאן – מה שלמדנו מהכתוב 'מיטב'
57 שרשאי לתת רק ממיטב מדבר במזיק במשלם בעל כרחו בכפיית בית הדין.
58 הגמרא מביאה הוכחה לתירוץ זה: אמר עולא בריה דרב עילאי, דקא
59 נמי – גם מלשון הכתוב מדויק שתשלומי מיטב הם כשמשלם בעל כרחו,
60 דבתיב מיטב שדהו ומיטב כרמו 'ושלם' ומשמע שמדובר שמשלם המזיק
61 בעל כרחו.
62 דוחה הגמרא את ההוכחה, אמר ליה אביי לעולא בנו של רב עילאי מי
63 בתיב – וכי כתוב 'ושלם' שמשמעותו על ידי אחרים, דהיינו בית דין, הלא
64 'ושלם' בתיב, ולשון זו גם מדעתו משמע.
65 אלא אמר אביי אין אפשרות אחרת לתרץ את הקושיא, אלא בדמך – כפי
66 שתירץ רבה את דברי הברייתא שלפנינו, דתניא לענין הזכאי ליטול
67 ממתנות עניים, הרי – מי שהיו לו בתים שדות וקרמים בשווי מאתיים זה
68 ואינו מוצא קונים למוכרן להם במחיר זה, אלא בפחות משוויים, מאכילין
69 אותו מפעשר עני עד מהרה משווי נכסיו דהיינו מאה זה, וימכור את
70 קרקעותיו במאה זה ונמצא שיש בידו מאתיים זה. והוי קה מר – ונשא ונתן
71 רבה בדברי הברייתא, הוי דמי – באיזה אופן מדובר שאינו מוצא למכור
72 בשווי מאתיים, אי הוול ארעתא דבולי עלמא וידיה נמי זל בהדיהו –
73 אם הוול כל הקרקעות שבשוק וגם הקרקע שלו הוולה עמדה, נמצא שעתה
74 אין לו מאתיים זה, ואם כן אפילו טובא נמי ליכסי ליה – אפילו יותר ממאה
75 זה יכולים ליתן לו, וכפי ששנינו (פאה פ"ח מ"ח) שמי שיש לו מאתיים זה
76 פחות דינר יכול ליטול אפילו אלף זה בבת אחת, דהא זול דבולי עלמא
77 נמי – שהרי הוול כל הקרקעות שבשוק, והוא נחשב כעני שאין לו
78 מאתיים זה, אלא – ואם נעמיד שמדובר באופן דאוקור ארעתא דבולי
79 עלמא – שכל הקרקעות שבשוק נמכרות במחיר גבוה, וידיה, אידי
80 דעיל ונפיק אוזי זל ארעיה – ורק הקרקעות שלו נמכרים בזול, משום
81 שראוהו שמחזר אחרי מעות,

תוספות

וְשָׂרָר נִזְקוֹן דְּפִסְרִי בְּהִקְדָּשׁ גְּמִירִי מִמֶּנּוּ
 וּמֵאֲדָם וּמִבּוֹר דְּפִסְרִי בּו פְּסוּלִי הַמּוֹקֵדִישׁ
 וְכִ"ש הִקְדָּשׁ וְאִתּוֹ הִיכִי לְפִינֵן שֵׁן מִבְּלֹהוּ
 מִה לִשְׁן שֵׁשׁ הֵנָּה לְהִזְיָקָה וְיִל דִּיּוֹתֵר
 רֵאזִי לְהִתְחַבֵּיב אֲבָדָה הַמּוֹזִיק בְּדִים מִמּוֹזִיק
 ע"י שִׁלּוּחַ בְּעִירָה וְאִתּוֹ רַעְיוֹה דְּכַתֵּב
 רַחֲמָנָא לְמַה לִּי הָא מוֹזִיק יֵאכֵל נִפְקָא
 בְּדִאִי בְּמִסְכַּת מַעֲיֵלָה (דף ע"ט.) מִקְשֵׁי רַחֲמָנָא
 הִקְדָּשׁ לְתַרְוּמָה מִזֶּה תַרְוּמָה כְּתִיב כִּי יֵאכֵל
 פֶּרֶט לְמוֹזִיק אִף הִקְדָּשׁ כָּל מִילֵי דְאִכְיֵלָה
 וּמוֹזִיק לִיה פְּטוֹר וְלֹא דוֹקָא מִיֵּד דְאִכְיֵלָה
 בְּדִאֲתָא הֶחָם וְיִל דְּאִי לֹא דְאִשְׁבָּחֵן
 פְּטוֹר מוֹזִיק הִקְדָּשׁ לֵא דְהוּהוּ דְרִשְׁוֵן מִכִּי
 יֵאכֵל פֶּרֶט לְמוֹזִיק אֲלֵא לְמַעַט חֹמֶשׁ
 לְחֻזְיָה וְאֵע"א דְכִי יֵאכֵל בְּתַרְוּמָה כְּתִיב
 וְשֵׁם הַיִּזִּיב מוֹזִיק כִּרְן דְּמִמּוֹן דְּכֶתֶן הוּא מ"מ
 מֵהֵאִי קָרָא דְכִי יֵאכֵל לֹא נִפְקִי אֲלֵא מִקְרָא
 אֲחֵרִינָא דְהוּי גְּזוּל חֲבִירוֹ וּמוֹזִיק וּמִיָּהוּ
 לְמִיד (תקנן ט"ו.) דְאִכְיֵא בּוֹפֵר בְּרָגֵל לֹא אֲתָתָא
 מִקְלֵה הַיִּי דְמַה לְקָרוֹ וְאֵתָא וּבוֹר דְּלֹא
 מִשְׁלֵם בּוֹפֵר בְּפַעַם אַשְׁמוּנָה וְלִרְבִּי טַרְפוֹן
 דָּאִית לִיה (שם) בּוֹפֵר שְׁלֵם בְּתָם נִתְחָא:
וְרַבִּי יַעֲקֹבָא סָבַר לֵה כִּרְ' שְׁמַעוֹן. תִּימָה
 לְעִיל (דף ע"ו.) כִּי מוֹזִיק לֵה עֲדִים
 וּזְמוּמִין בְּר"ע לִיקְשֵׁי אִי ר"ע לִיתְנֵי תִרִי
 גְּזוּנֵי שוֹר שוֹר דְּאִזְקִי שוֹר דְּהִדִּיט וְשׁוֹר
 דְּאִזְקִי שוֹר דְּהִקְדָּשׁ וְיִל בְּרַחֲמֵנְדָּשׁ לֹא
 קָמְיִנֵי אֵךְ קֹשֶׁה יֵב נִמִּי סָבַר דְּכִשְׁפִּרוֹ
 מִה לְהִדִּיט שְׁבוֹן יָפֵה כְּחוֹ בְּגוּזִי אֲדָם
 וְלִמְאִי דְפִי' דְּלֹא דְרִשְׁוֵן כִּי יֵאכֵל פֶּרֶט
 לְמוֹזִיק דְּלֹא מִשְׁלֵם כָּלֵל אֲלֵא מִשּׁוּם
 דְּכְתִיב רַעְיוֹה אֲמִי שְׁפִיר אֵךְ קֹשֶׁה וְלִפְרוֹךְ
 שְׁבוֹן יָפֵה כְּחוֹ בְּגוּזִי בּוֹר: **וְעוֹד** מֵאִי קִיז
 הִקְדָּשׁ. פִּירֵשׁ הַקְּטוֹרֶטֶס חֻזְאִיל וּמֵן
 לְהַעֲבִיד דְּאִרִי עֲקִיבָא אֲנִיק אֵךְ יֵאֲלֹקְלֵא
 אִפְּלוּלֹה

יָשִׁיב לְרַבּוֹת שָׁוָה כֶּסֶף. בַּפ"ק דְּקִדּוּשִׁין (דף ת. טו.). וְרִשְׁיָנָן נְמִי הִכִּי גַבִּי עֶבֶד
עֲבְרֵי יוֹשֵׁ [שׁוֹם] צְרִיכּוֹתָא (ע"פ דף ב. בַּתְּקֻפָּה ד'ה בְּפִרְוִיָּה); **יְשָׁלֵם** מִדַּעְתּוֹ

עֲלֵיהֶם מֵאֵתֵם זֶה לֹא יִטּוֹל כָּלֵל לְפִי שְׁגָרָם לַעֲצֹמָה וּפְשָׁעֵהֶם דִּלָּא הָיָה לֵיהֶם לְמַעַל
שֶׁשִּׁמְכוּם בְּפִחֹת מַשְׁוֶן רַב אֲלֶפֶס מִפְּרֶשׁ בְּעֵשֶׂר וְעַד מִחֲצֵה הַיָּמִין עַד שֶׁיִּמְצָא
וְיִדְיֶיהָ נָמִי וְלִבְיָהּ אֲפִילוֹ פָּרָא נָמִי לֹא לִסְפּוֹ לִיהֶם פִּרְשׁוֹ אֲפִילוֹ הַחֹדֶל כֹּל
זֶה אֵף לְפִי הַחֹדֶל אֲלֵא דְאֵיִקּוּר כִּי אֲפִילוֹ טוֹבָא נָמִי לִסְפּוֹ לִיהֶם פִּי אֲפִילוֹ מִחֲצֵה
יָמֵיהֶם

וְקָדְשׁ לַיהוָה לְרַעְיוֹהוּ הָכִי שׁוֹר שֶׁל רַעְיוֹהוּ הוּא
דְּכִי הוּי מוֹזִיק תָּם לֹא מְשַׁלֵּם אֶלָּא חֲצִי נֶזֶק
אֲבָל אִי מוֹזִיק שׁוֹר שֶׁל הַקֹּדֶשׁ מְשַׁלֵּם מוֹזִיק
נֶזֶק שֶׁלֹּם וְאִפְלוּי וְנֶזֶק וְקָאָמַר ר"ע דְּשִׁקֵּל
הַקֹּדֶשׁ שְׁעוֹר דָּמִי שׁוֹר מְעַדִּית קִרְוָתוֹ
שֶׁל מוֹזִיק דְּלֶמָּא דְּכ"ע בְּרִינְקוֹ שְׁיִמְנִין.
וְלֹא מְשַׁלֵּם לַיהוָה מוֹזִיק אֶלָּא זִיבוּרִית הוּא לֵאלֹהִים
וְהוּא כְּעַדִּית דְּנִינְק דְּמוֹדָה ר"ע לֹר'
וְשִׁמְעֵאל דְּאָמַר מִטֵּב שְׂדָה שֶׁל נִינְק
וְעַדִּית דְּקָאָמַר ר"ע עַדִּית דְּנִינְק קָאָמַר וְלֹא
אֲתִי לֹאִפְלוּגִי עָלֶיהָ אֶלָּא בְּהַקְדֵּשׁ:
וּבְפִלְוִתָּא דִּיר"ש בֵּן מְנַסְיָא וְרַבְּנָן פְּלִיגִי
מְשַׁמְעֵיהָ ר"ע לְרַבִּי וְשִׁמְעֵאל דְּלֹא אִינְי
אֶלָּא בְּהִדּוּס אֲבָל בְּנֹקִי הַקֹּדֶשׁ פִּטֵּר לִיה
וְאָתִי ר"ע לְפִלְוִגִי עָלֶיהָ: **א"כ מֵאִי לֹא בָּא**
הַתְּנוּבָה. וְהַשְּׁמַע דְּבִרְקָא גּוֹפִיָּה פְּלִיגִי דְּלֹא
בָּא הַתְּנוּבָה לְרַבִּי אֶלְמָא הִדּוּס נִמְי פְּלִיגִי:
וְעוֹד **מֵאִי ק"ו** לְהַקְדֵּשׁ. הוּא לֵאלֹהִים וּמִן הַעַדִּית
דְּקָאָמַר ר"ע שְׁקִיבָא אֲנִיקָא קֵאִי לְאֶקְוִלִי אֲתָא
דְּהִיבֵי לִיה מוֹזִיק מְזִיבוּרִית מֵאִי ק"ו לְהַקְדֵּשׁ
גְּרִיעוּתָא דִּי וְלֹר' וְפָה כְּחוֹ דְּהַקְדֵּשׁ בְּנִינְק
דְּאָמַר דְּאִפְלוּי הוּי מוֹזִיק תָּם שְׁקִיל הַקֹּדֶשׁ
נֶזֶק שֶׁלֹּם וְנֶפְקָא לִיה מִרַעְיוֹהוּ: **וְעוֹד.** תְּנִינָא
בְּהִדּוּי דְּמִן הַעַדִּית דְּקָאָמַר ר"ע אֲמוּזִיק
קָאִי: **ישיב.** כֶּסֶף לְשִׁיב לְבָעְלִי דְּהוּהָ לִיה
לִמְתַּנֵּב בַּעַל הַבּוֹר: יִשְׁלֵם כֶּסֶף לְבָעְלִי שִׁיב
דְּכַתֵּב רִמְקָא לְמֹהַל לִי הוּא לֵאלֹהִים וְכָבֵד תְּנִיב
יִשְׁלֵם לְרַבּוֹת כָּל הַשְּׁבוּת: מַדְעוּתָא. אִי
מְשַׁלֵּם לִיה מוֹזִיק נֶזֶק מַדְעוּתָא דְּלֹא אֲטָרְחִיהָ
לְעֻקּוֹ עָלֵי בִּיד' שְׁקִיל טוֹבִין אֲבָל אִם אִינוּ
רוּחָה הַמוֹזִיק לְשַׁלֵּם נֶזֶק לְנִינְק אֶלָּא בִּבִיד'
דְּהִינּוּ בַּעַל כְּרָחוֹ אִינוּ מְשַׁלֵּם אֶלָּא כֶּסֶף
דִּיקָא **נְמִי.** דְּבִגִּי מִיטֵב יִשְׁלֵם וְשִׁלֵּם דְּמַשְׁמַע
יִשְׁלֵם בַּעַל כְּרָחוֹ: **יְשׁוּבִים.** וְשִׁמְעֵאל עַל יְדֵי

40 אֲחֵרִים דְּבִד' יוֹרְדִין לִנְקֻסֵי דְמוּיָא אָבֵל יִשְׁלַם מִשְׁמַע נָמִי מִדְעוּתָא: **אֵלָא אִמְר**
 41 **אֲבִי.** לֹא מִשְׁבַּחַת תִּירְחָא לְהַנִּי קִרְיָי אֵלָא כְּדָמַר כִּי הָאֵי יִגְוָא דְתִרְחָא רִבְה לְחָךְ
 42 דְתִנְאָא כִּי: **מִי שְׁחִי לֹא שְׁדוּת בְּתִים וְכִרְמִים.** שְׁוֹה מֵאֲתִים וְזוּ וְתִנְן בְּמִסְכַּת
 43 פָּאָה (פִּלְח' מִלָּא) מִי שְׁשֵׁל מִן מֵאֲתִים וְזוּ לֹא יִשׁוּל לְקֵט שְׂכָחָה וּפָאָה וּמַעֲשֵׁר עֵינִי דְלֹא
 44 עֵינִי הוּא יִנְמָאָה גֻזֵּל עֲנִים הָיִי לֹא מֵאֲתִים וְזוּ חֶסֶד דִּינֵר וְתִנְתֵּן לֹא שְׁוֹה אֶלְפָּה וְזוּ בִּבְת
 45 אַחַת הָיִי זֶה יִשׁוּל וְזֶה שֵׁל בְּתִים שְׁדוּת וְכִרְמִים שְׁוֹה מֵאֲתִים וְזוּ אָבֵל אֵינִי מוּצָא
 46 לְמַכּוּר מֵאֲבִילָן אֲחוּרָא מַעֲשֵׁר עֵינִי עַד מוּחְצָה שְׁוֹה מֵאָה וְזוּ וְקִרְקֻעֵתִי וּמְכּוּר בְּמֵאָה
 47 וְזוּ דִטְפִי מִפְּלָגָא לֹא יִזְיִיל לְעוֹלָם וְחֵרִי יֵשׁ לֹא מֵאֲתִים וְזוּ: **וְהָיִי בֵּה מָר.** וְהִינֵנּוּ רִבְה:
 48 **אִפִּילוּ מוּכָא נָמִי לִיכְפּוֹ לִי.** שְׁהֵרִי עֲבִישֵׁי אֵין שְׁוֹה מֵאֲתִים וְזוּ וְתִנְן (מִן הָיִי) לֹא
 49 מֵאֲתִים וְזוּ חֶסֶד דִּינֵר אִפִּילוּ תִנְתֵּן לֹא שְׁוֹה אֶלְפָּה וְזוּ בִּבְת אַחַת: **שׁוּל:**
 אִפִּילוּ

וְדֹאִיקוֹר אֶרְעָתָא אֲפִילוּ פוֹרְתָא נָמִי לֹא לִיסְפוּ לִיהּ. אִף עַל גַּב שְׁאִינוּ מוֹרָא וְלִמְפִּיץ אוֹדוּי אֲבָל אִם לֹא פִשְׁעֵי אֲפִילוּ שׁוֹת יוֹתֵר מִמָּאֲתִים זֶה כּוֹל לִשְׁטֹל שְׂקִנְהָ אוֹתָם לְכָל הַפְּחוֹת בְּחִצֵּי דְמִינּוֹן וְגִרְסִין בְּתֵר הָכִי אִילִמָּא דִּזִּיל אֶרְעָתָא דִּסְ כֶּךָ שְׁאֲפִילוּ הַמְּחֻצָּא לֹא יִתְנוּ לוֹ לֹא לִיסְפוּ לִיהּ כִּיּוֹן דָּוָל אֶרְעָתָא דְכִ"ע שׁוֹת מֵאוֹ

דְּבִיּוּמִי נִסָּן יִקְרִי אֶרְעָתָא. וְאִתְּ הִתְיַנַּח 1 אֶפְּלוּ פּוֹרְתָא גַּמִּי לֹא לִים

לִיָּה וְהָא מִיטֵב שְׂדָהּוּ כְּתִיב אֵלָא כִּי אֲתָא רַב כְּפָא וְרַב
כָּל מִלֵּי מִיטֵב הוּא דְּאִי לֹא מוֹדֵבֵן הֵכָא מוֹדֵבֵן כְּמִתָּא
שִׁב כִּי הִיכִי דְּלִקְפּוּץ עָלָהּ זִבְנָא: בְּעָא מִינֵיהּ רַב שְׁמוּאֵל
שְׁמִין בְּשָׁלוּ הֵן שְׁמִין אוּ בְּשָׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין אֲלִיבָא דְּרַבִּי
יְיִמִּין כִּי תַּנְשִׁי לָךְ אֲלִיבָא דְּרַבִּי עֲקִיבָא דְּאָמַר בְּדַמְזִיק
לְמַעוּטֵי דְּנִינָק אוּ דְּלִמָּא לְמַעוּטֵי דְּעֻלְמָא נְמִי אָמַר לִיָּה
שֶׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין אִיתִיבִיהּ אִין לוֹ אֵלָא עֵידִית כּוּלָם גּוֹבִין
זִבּוּרִית כּוּלָם גּוֹבִין זִבּוּרִית הִיוּ לוֹ עֵידִית וּבִינּוֹנִית זִיבּוּרִית
וּכְתוּבָת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית עֵידִית וּבִינּוֹנִית נֶגְקִין בְּעֵידִית ב"ח
יִית נֶגְקִין וּכְעַל חוּב כְּבִינּוֹנִית וּכְתוּבָת אִשָּׁה בְּזִיבּוּרִית
עֵידִית

1. *Journal of the American Medical Association*, 2000; 284: 2689-2695.

21 אָמַר רָכָא כָּל דִּיהִיב לִיה מִמִּטְב לִיתִי
22 הוּנָא בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻעַ מִבֵּי רַב פְּרָשֵׁי
23 אֶתְרִיתִי לְבֵר מֵאֲרֵעָ דְּלִיתִיב לִיה מִמִּ
24 בֵּר אָבָא מֵאֲקוּרִינֵי מִרְבִּי אָבָא כְּשֶׁהוּ
25 יִשְׁמַעְיָאֵל לֹא תִבְעִי לָךְ דְּאִמֵּר בְּרִינִיק
26 שִׁימִינֵן מֵאִי מִטְב שְׁדֵהוּ אָמַר רַחֲמָנָא
27 רַחֲמָנָא אָמַר מִטְב שְׁדֵהוּ וְאֵת אִמְרֵת פִּ
28 מִן הַעִידִית בִּינוּנִית פֹּלֵס גֻּבִּין בִּינוּנִית
29 נִזְקִין בְּעִידִית וְכַעַל חֹב בְּבִינוּנִית וְכִ
30 וְכַתּוּבַת אִשָּׁה בְּבִינוּנִית בִּינוּנִית וְיִזְבֵּ

לִּיה אִתִּי – ואם תאמר לו האשה, במקום הקרקע זיבורית שעליך לתת לה,
 הֵב לִי בִּינוּנִית בְּצִיר פּוֹרְתָא – תן לי מעט פחות מקרקע בינונית, כפי
 שוויה עתה, אֲמַר לָהּ – יכול הבעל לומר לה אִי שְׁקָלָת בְּדִינָה שְׁקוֹל
 בְּדִהֲשָׁתָא – אם הנך לוקחת קרקע זיבורית כדינך הנך רשאית ליטול קרקע
 לפי שוויה עתה, ולא לפי המזוי הגבוה שישו הקרקעות בניסן, וְאִי לֹא –
 אולם אם אינך לוקחת את הראוי לך אלא הנך רוצה קרקע בינונית, שְׁקָלִי
 בְּיוֹקְרָא דְלָקְמִיָּה – טלי אותה לפי שוויה בימי ניסן.
 עתה חזרת הגמרא לנידון הראשון של סוגייתנו ושואלת: מִכָּל מְקוֹם
 קִשְׁיָא – הלא קושייתא אביי נשארה קשה, שמצד אחד למדנו שמיטב שדהו
 ישלם' ומבואר שאינו יכול לשלם בדבר שאינו מיטב, ומאידך למדנו
 ש'ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סובין'.
 מתרצת הגמרא: אֲמַר רַבָּא כָּל דְּיָהִיב לִיה מְמִיטָב לִיתִיב לִיה – מ'מיטב'
 למדים שכל דבר שנתן ייתן מהטוב ביותר של דבר זה, ולכן אין בכך כל
 סתירה למה שלמדנו מ'ישיב' שיכול ליתן לו סובין, כיון שהכוונה היא שאם
 נתון לו סובין יתן מהסובין המעולים ביותר שיש לו.
 דוחה הגמרא: וְהָא מִיטָב שְׁדִּהוּ כְּתִיב – והלא בכתוב נאמר 'מיטב שְׁדִּהוּ'
 ואם כדברך שדין מיטב נוהג בכל דבר מדוע לא נכתב 'מיטב' סתם.
 מביאה הגמרא תירוץ אחר: אֵלֶּיָּא כִּי אָתָּא – כשבאו רב פפא ורב הונא
 בְּרִיה דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ מִכִּי רַב – מבית המדרש פְּרִשְׁוֹה – פירשו ויישבו סתירת
 הדרשות, שְׁכָל מִיָּל – כל דבר המטלטל מִיטָב הוּא – נחשב ל'מיטב', משום
 דְּאִי לֹא מוֹדֵפִין הָכָא מוֹדֵפִין בְּמָתָא אַחֲרִיתִי – שאם לא ימכר במקום זה,
 ימכר במקום אחר, לְכִי מֵאֲרָא – לבר מקרקע שבה הקפידה התורה
 דְּלִיתִיב לִיה – שיתן לו מִמִּיטָב כִּי יְהִיב דְּלָקְפוּז עָלָה וְלִבְנֵי – כדי שיקפצו
 עליה קונים במקום שנמצאת ויכול למכרה בקלות, ולכן כתבה התורה דין
 'מיטב' רק לענין שדות, כיון שרק בהם יש חילוק בין עידית לזיבורית, מה
 שאין כן במטלטלין אפילו סובין נחשבים למיטב, ונמצא שאין סתירה בין
 הדרשות, כיון ש'מיטב שדהו' נאמר דווקא לענין קרקעות, ואילו במטלטלין
 יכול ליתן לו אפילו סובין;
 הגמרא מבררת כיצד שמים את הקרקעות, לגבי חיובו של המזיק לשלם
 מעידית ובעל חוב בבינונית. מסתפקת הגמרא: בְּעָא מִיָּנִיה רַב שְׁמוּאֵל בַּר
 אֲבָא שְׁבֵא מֵאֲקָרוּנִיָּא, מִרְבִּי אֲבָא, בְּשִׁטְוֹן שְׁמִין – כשביט דין שמים את
 קרקעות המזיק כדי להגבות לניזק מעידית, ויש לו קרקע השוה בעידית של
 רוב העולם, וכן קרקע המשוחבת ממנה, האם בְּשִׁטְוֹן – של המזיק הֵן שְׁמִין,
 ויגבו מהקרקע הטובה ביותר שלו, או בְּשִׁטְוֹן עוֹלָם הֵן שְׁמִין, ויגבו את הקרקע
 הנחשבת כעידית אצל רוב העולם, אף אם אצל המזיק היא נחשבת
 כזיבורית. מבארת הגמרא בדעת מי שייך להסתפק כן: אוֹלֵיבָא דְרַבִּי
 יִשְׁמַעְאֵל, לֹא תִבְעִי לָךְ – אין מקום לספק זה, דְּאֲמַר לעיל (ז) בְּקַרְקָעוֹת
 דְּנִינִק שְׁמִינִין, ואם כן פשוט שיתן לו המזיק את הזיבורית שלו, השוה
 כעידית של הנזק, שהוא מרוב העולם. כִּי תִבְעִי לָךְ, אוֹלֵיבָא דְרַבִּי עֲקִיבָא,
 דְּאֲמַר (שם) בְּדַמְזִק שְׁמִינִין, ולמד זאת מהפסוק (שמות כב ד') מִיטֵב שְׁדִּהוּ
 וּמִיטֵב כְּרֶמֶן יִשְׁלֹם, שה'מיטב' יהיה של זה שמשלם, שהוא המזיק, מֵאִי,
 האם מִיָּטָב שְׁדִּהוּ אֲמַר דְּחִמְנָא, לְמַעֲשֵׂי מִיטָב דְּנִינִק, שאין המזיק יכול
 לשלם לו בקרקע שנחשבת רק אצל הנזק כמיטב, אך הוא יכול לשלם לו
 בקרקע שנחשבת אצל רוב העולם כמיטב, אף אם אצל המזיק עצמו היא
 זיבורית, וזהו הצד שבשל עולם הם שמים. אוֹ דְלָמָּא שכונת התורה ב'מיטב'
 דמזיק לְמַעֲשֵׂי את המיטב דְּעָלְמָא נְמוֹ, ואין המזיק יכול לשלם לו בעידית
 של רוב העולם, אלא בעידית של עצמו, וזהו הצד שבשלו הם שמים.
 פורשט רבי אבא את הספק: אֲמַר לִיה לרב שמואל, דְּחִמְנָא אֲמַר מִיָּטָב
 שְׁדִּהוּ, והיינו מיטב של המזיק עצמו, וְאֵת אֲמָרָתָּ שִׁיש צד שְׁבִשְׁל עוֹלָם הֵן
 שְׁמִין, בתמיה, והרי פשוט שבשלו הם שמים.
 מקשה הגמרא: אוֹתִיבִיָּה, שנינו בברייתא לגבי אדם החייב לשלם לניזק,
 לבעל חוב, לכתובת אשתו, אם אין לו אֵלָּא עִידִית, בּוֹלָם גּוֹבִין את חובם
 מִן הָעִידִית, אם יש לו רק בִּינוּנִית, בּוֹלָם גּוֹבִין בִּינוּנִית. אם יש לו רק
 זיבורית, בּוֹלָם גּוֹבִין זיבורית. ממשכה בברייתא, אם הֵיוּ לוֹ עִידִית
 וּבִינוּנִית זיבורית, כל אחד גובה כעיקר דינו, נִזְקִין בְּעִידִית, וּבְעַל חוֹב
 בְּבִינוּנִית, וּבְתוֹבָתָא אִשְׁהָ בְּזיבורית. מביאה הברייתא אופנים שיש לו רק
 שתי קרקעות, אם יש לו עִידִית וּבִינוּנִית, הִנֵּקִין בְּעִידִית כעיקר דינם,
 וּבְעַל חוֹב וּבְתוֹבָתָא אִשְׁהָ בְּבִינוּנִית, בעל חוב כעיקר דינו, והאשה יתר על
 דינה. אם יש לו בִּינוּנִית זיבורית, נִזְקִין וּבְעַל חוֹב בְּבִינוּנִית, בעל חוב
 כעיקר דינו והניזק פחות מדינו, וּבְתוֹבָתָא אִשְׁהָ בְּזיבורית, כעיקר דינה.

אם כן אֲפִילוּ פּוֹרְתָא – פחות ממאה זוז נְמוֹ לֹא לִיכְסֹו לִיה – לא יאכילו
 אותו ממעשר עני, שהרי על פי האמת שווים קרקעותיו מאתים זוז, והרי
 הוא עשיר ואינו רשאי ליטול מעשר עני. וְאֲמַר מַר – רבה עָלָה – בבאור
 הברייתא לֹא צְרִיכָא – דין זה שנטל מעשר עני שיעור מאה זוז נאמר
 באופן זה. דְּבִינִי נִיסָן – בתקופת חודש ניסן, יִקְרָא אֲרַעְתָּא – מחיר
 הקרקע יקר, כיון שיכול הלוך לחרוש את הקרקע בימות הקיץ ולזורען
 בתשרי, וּבִינִי תִשְׁרִי בתקופת חודש תשרי לֹא אֲרַעְתָּא – מחירם זול, כיון
 שאינו יכול לזורע בשנה זו. דְּבִנְלִי עָלְמָא נְמוֹרִי עַד נִיסָן וּמוֹבְנִי – ומשום
 כך כל המוכרים קרקעותיהם ממתנים לניסן כדי למוכרם במחיר הגבוה,
 וְהָאִי וְאֲצִטְרִיכָא לִיה זוֹזִי – ואדם זה היות וזהו זקוק למעות, וְכִין
 בְּדִהֲשָׁתָא – מכר כעת במחיר הזול. וכיון שבניסן ישו קרקעותיו מאתים זוז
 אינו נחשב עני ליטול אלף זוז בבת אחת, אולם גם עשיר אינו, שהרי כעת
 אין קרקעות כשלו שוות מאתים זוז בכל מקום, לכן הדין הוא שמשלימים
 לו ממעשר עני עד מאתים זוז, וזהו שאמרה הברייתא שמאכילים אותו עד
 מחצה, דהיינו משום שְׁעַר פְּלָנָא אוֹרְחִיהָ לְמִיָּל – דרך הקרקעות שמחירים
 זול בימי תשרי רק עד חצי מערבם, מִפִּי, לֹא אוֹרְחִיהָ לְמִיָּל – אין רגילות
 שיזילו ביותר מחצי מערבם, וכיון שנכסיו שווים מאה זוז, נוסף לו גם אנו
 עד מאה זוז, ונמצא שיש בידו מאתיים זוז.
 וְהָא נְמוֹ גַּבִּי נִזְקִין – כשם שביאר רבה את דברי הברייתא, מבאר אביי
 את סתירת הכתובים 'מיטב' ו'ישיב', שמדובר שהזיק בתשרי בשוה מנה,
 ובא לגבות מנה מקרקעות המזיק, שְׁדִינִיָּה – דינו של הנזק לגבות בְּעִידִית
 וכפי שנלמד מהכתוב 'מיטב שדהו', וְאִי אֲמַר לִיה אִיהוּ – אם יאמר הנזק
 למזיק, הֵב לִי בִּינוּנִית טַפִּי פּוֹרְתָא – תן לי מעט יותר מקרקע בינונית כפי
 שוויה עתה, אֲמַר לָהּ – יכול המזיק לומר לו, אִי שְׁקָלָת בְּדִינָה, שְׁקוֹל
 בְּדִהֲשָׁתָא – אם הנך לוקח עידית כדינך, הנך רשאי ליטול קרקע לפי שוויה
 עתה, וְאִי לֹא – אבל אם אינך לוקח את הראוי לך אלא הנך רוצה קרקע
 בינונית, שְׁקָלִי בְּיוֹקְרָא דְלָקְמִיָּה – טול קרקע בינונית לפי המזוי הגבוה
 שישו הקרקעות בימי ניסן, ודין זה למדנו מדרשת הכתוב 'ישיב' לרבות
 סובין.
 מקשה הגמרא על תירוצו של אביי: מִתְקִיף לָהּ רַב אֲהָא בַר יַעֲקֹב, אִם
 בֵּן שהניזק אינו גובה מהבינונית לפי מחירה היום כפי שרשאי לגבות
 מעידית, נמצא שהזיקָתָּ בְּחֵן שֶׁל הבאים לחבוע תשלומי נִזְקִין אֲצֵל גבית
 קרקעות בִּינוּנִית זיבורית, שאם יגבו מבינונית זיבורית יקבלו פחות
 מאשר אם יבואו לגבות מעידית כדינם, וזה לא מסתבר דְּהִרִי רַחֲמֵנָא אֲמַר
 מְמִיטָב – התורה יפתה את כוחם לגבות אפילו ממיטב, וְאֵת אֲמָרָתָּ
 שִׁמְבִּינוּנִית זיבורית (נְמוֹ) לֹא יוכלו לגבות לפי המחיר של עכשיו, אלא
 רק לפי המזוי הגבוה של ניסן.
 כיון שנדרו דבריו של אביי, מנסה הגמרא ללמוד דין אחר מדבריו של רבה
 בבאור הברייתא: אֵלֶּיָּא אֲמַר רַב אֲהָא בַר יַעֲקֹב, אִי אִיכָא לְדַמוּנִי – אם
 יש מקום לדמות דין כלשהו, לביאורו של רבה בברייתא, לְבַעַל חוֹב מְדַמִּין
 לִיה – יש לדמות זאת לדינו של בעל חוב שבא לגבות את חובו מן הלזה
 בתשרי, שְׁהִרִי בְּעַל חוֹב דְּיִנִּיה בְּבִינוּנִית, וְאִי אֲמַר לִיה המלוה ללזה,
 במקום הקרקע בינונית שעליך לתת לה, הֵב לִי זיבורית טַפִּי פּוֹרְתָא – תן
 לי מעט יותר מקרקע זיבורית כפי שוויה עתה, אֲמַר לָהּ – יכול הלזה לומר
 לו, אִי שְׁקָלָת בְּדִינָה שְׁקוֹל בְּדִהֲשָׁתָא – אם הנך לוקח קרקע בינונית כדינך
 הנך רשאי ליטלה לפי שוויה עתה, וְאִי לֹא – אך אם אינך לוקח את הראוי
 לך אלא הנך רוצה קרקע זיבורית, שְׁקָלִי כִּי יוֹקְרָא דְלָקְמִיָּה – קח אותה
 לפי המחיר הגבוה ששוה הקרקע בניסן.
 מביאה הגמרא קושיא על סברתו של רב אחא בר יעקב: מִתְקִיף לָהּ רַב
 אֲהָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, אִם בֵּן – שיכול הלזה לטעון כך ולהפסיד את
 המלוה, נמצא שְׁעָלָתָּ דָּלָת של המלווים בְּפִנִּי לִין שיסרבו להלוות להם,
 משום דְּאֲמַר לִיה – שיאמר לו המלוה, אֵילוּ הָיוּ לִי זוֹזִי הָיוּ שְׁקָלִי
 בְּדִהֲשָׁתָא – אם היו המלווים שדלוותיך בידי הייתי יכול לקנות קרקע
 זיבורית זו לפי מחירה עתה, וְהִשָּׁתָּא דְּזוֹזִי נִזְקִין – ועכשיו שמעותי בידך
 אֲשָׁקוּל בְּיוֹקְרָא דְלָקְמִיָּה – אקבל ממך קרקע, לפי המחיר הגבוה של ניסן,
 נמצא שהפסדתי בזה שהלויתי לך מעות.
 אֵלֶּיָּא אֲמַר רַב אֲהָא בְּרִיה דְּרַב אִיקָא, אִי אִיכָא לְדַמוּנִי – אם יש לדמות
 דין כלשהו לביאורו של רבה בברייתא, לְבְּתוֹבָתָא אִשְׁהָ מְדַמִּין – יש
 לדמות זאת לדין אשה שנתן לה בעלה וג בתשרי, ובאה לגבות כתובתה,
 דְּהָא – שהרי בְּתוֹבָתָא אִשְׁהָ דִּינָה להיגבות בְּקַרְקָע זיבורית, וְאִי אֲמַרָה

בגביית קרקע, שגובים את הפחותה בקרקעות שהיא זיבורית. ומה **מַעֲסִים**
אֲמָרוּ חכמים **שֶׁבַעל חוב בְּיִינוּתִית**, כִּי **שָׁלַא תַנְעוּל דְּלֵת בְּפִנִי לִוִּין** –
 שלא יסרבו בני אדם להלוות ממון, מחשש שיצטרכו לגבות זיבורית. ובוה
 נחלקו הבריות, מר – התנא בברייתא הראשונה **אִית לִיה תַקְנָתָא דְּעוּלָא**
 – הוא סובר תקנה זו, ולכן הבעל חוב גובה מבינונית, ומר – התנא בברייתא
 השניה, **לִית לִיה תַקְנָתָא דְּעוּלָא**, אלא דינו כמבואר בתורה, זיבורית,
 ואף אם היתה לו גם עידית, וממילא קרקע זו היא 'בינונית' גמורה, גובה
 הבעל חוב מזיבורית:
 הגמרא מביאה ברייתא בענין גביית חובות מלקוחות: **תָּנוּ רַבֵּנּוּ**, אדם
 שחייב לשלם לניזק, לבעל חוב, ולכתובת אשתו, ויש לו כמה סוגי קרקעות,
 ו**מִכָּר** את כולן לֹאֲדָם **אֶחָד**, או שמכרן לִשְׁלֹשָׁה **בְּנֵי אָדָם בְּאֶחָד** – בבת
 אחת, הדין הוא **שְׂבוּלָן** – כל הלקוחות נכנסו תחת הַשְּׂבוּלָיִם, והנושים
 גובים כדינם, ניזק מעידית, בעל חוב מבינונית, וכתובת אשה מזיבורית.
 אומרת הברייתא דין נוסף, אם שלשה אנשים קנו את הקרקעות **בְּזֶה אֶחָד**
זֶה, בְּזֶה – כל הנושים גִּבְזִין מִן הַקְנָה הָאֶחָדוֹן, כיון שהלקוחות הראשונים
 השאירו קרקע ביד החייב עצמו, וכיון שאין גובים מנכסים משועבדים
 במקום שיש נכסים בני חורין, כמבואר להלן (ע"ב), חל שעבודם על הקרקע
 האחרונה שביד החייב, אפילו אם היא זיבורית. ואם **אֵין** לו – ללוקח
 האחרון מספיק לכולם, הנושה שלא גבה מהלוקח האחרון גִּבְזָה מהלוקח
שְׂלֵפְנִי, ואם **אֵין** גם לו מספיק, גִּבְזָה מִשְׂלֵפְנִי פְּנִי – מהלוקח שקדם לו,
 והיינו מהלוקח הראשון.
 מבררת הגמרא את הדינים שבברייתא: שנינו ברישא שאם **מִכָּרן לְאֶחָד** כל
 הנושים גובים כדינם, **הִיכִי דְמֵי, אִילָמָא** שמכר לו את כולן **בְּבֵת אֶחָת** –
 בשטר אחד, אם כן מה החידוש בדין זה, והרי הִשְׁתָּא שמבואר בברייתא
 שאם מכר לִשְׁלֹשָׁה בני אדם כאחד, **דְּאִיפָא לְמִימַר חַד מִיֵּיְהוּ קָרִים** –
 שהיה מקום לומר ששטרו של אחד מהם קדם לאחרים, וכל אחד
 מהלקוחות יטען ששטרו קדם וידחה את הנושים, מכל מקום **אֲמַרְתָּ שְׂבוּלָן**
נִכְסֵי תַתַּת הַשְּׂבוּלָיִם וגובים כדינם, כיון שהשטרות נכתבו באותו יום ולא
 ניכר מי קדם למי, אם כן כש**מִכָּרן** לֹאֲדָם **אֶחָד** בבת אחת, **מִיפְעָא** – וכי יש
 צורך להשמיענו שכולם גובים ממנו כדינם. **אִלָּא פְּשִׁיטָא** שמדובר ברישא
 שאדם קנה את השדות **בְּזֶה אֶחָד זֶה**, והחידוש הוא שכולם גובים
 כדינם, ולא כולם גובים מהקרקע האחרונה שקנה.
 מקשה הגמרא: ו**מֵאִי שָׂנֵא** דין **שְׁלֹשָׁה** שקנו בזה אחד זה, שכולם גובים
 מהאחרון, כיון דְּכָל חַד וְחַד מהלקוחות הראשונים **אֲמַר לִיה לְנוּשָׁה, הַנְּחִיתִי**
לְךָ מְקוֹם לְגִבְזָת מִמֶּנּוּ את חובך, שהרי אחרי קנייתם נשארה קרקע ביד
 החייב, ואין נפרעים מנכסים משועבדים במקום שיש נכסים בני חורין, **הֵאֵי**
נָמִי – גם זה שקנה לבדו את כל השדות בזה אחד זה, **אֲכַל חַד וְחַד** – על כל
 קרקע וקרקע מהראשונות שקנה **לִיפָא לִיה** – יאמר לְנוּשָׁה, הַנְּחִיתִי לְךָ
מְקוֹם לְגִבְזָת מִמֶּנּוּ, ויגבו כולם מהאחרונה, ומדוע אמרה הברייתא שכולם
 גובים כדינם. מתרצת הגמרא: **הָכָא בְּמֵאִי עֲסָקִינָּה, בְּגִנּוּ שְׁלִקָּה את העידית**
בְּאֶחָדוֹנָה, ואם ידחה אותם לאחרונה יגבו כולם מהעידית, ועדיף לו שיגבו
 כדינם. וכן **אֲמַר רַב שְׁשֵׁת** בביאור הברייתא, **בְּגִנּוּ שְׁלִקָּה עִידִית בְּאֶחָדוֹנָה**.
 מקשה הגמרא: **אֵי הָכִי**, מדוע כולם גובים כדינם, ליתו **פּוֹלְחוּ וְלִיגְבוּ**
מֵעִידִית – יבואו כולם ויגבו מהעידית בעל כרחו של הלוקח, כיון שהיתה
 אחרונה ביד החייב, וחל שעבודם עליה. מתרצת הגמרא: **מִשּׁוּם דְּאֲמַר לְהוּ**
הַלּוּקָה, אֵי שְׁתִּקְיָתוֹ וְשְׁקָלִיתוֹ דְּיִנְיָיִכוֹ, שְׁקָלִיתוֹ – אם תשתקו מלתבע
 את העידית, ותיטלו כל אחד כדינו, מוטב, **וְאֵי לֹא תתְרַצוּ בְּכֶךְ, מְהֵרָא**
שְׁמָרָא דְּזִיבּוּרִית לְמִרְיָה – אשיב את שטר הקנין של הזיבורית למוכר,
 ונשתהיה הזיבורית בידו שְׁקָלִיתוֹ **פּוֹלְכוֹ מִזִּיבּוּרִית** – תגבו כולם
 מזיבורית, שהרי אין גובים ממשועבדים במקום שיש בני חורין. מקשה
 הגמרא: **אֵי הָכִי**, מדוע אמרה הברייתא שכולם גובים כדינם, ונמצא
 שהניקן גובה מעידית,

אם יש לו עידית וזיבורית, נִזְקִין בְּעִידִית, ובעל חוב וכתובת אשה
 זיבורית. מסיימת הגמרא את הקושיא, קָתְנִי מִיָּהָא מִצִּיעָא – שנינו על כל
 פנים בדין האמצעי שבברייתא, שאם יש לו **בִּינוּתִית וְזִיבּוּרִית, נִזְקִין וְכַעַל**
חוב בְּיִינוּתִית, וכתובת אשה גובה זיבורית, ואֵי אֲמַרְתָּ בְּשָׁלוּ וְכַעַל
המזיק הֵן שְׁמִי, אם כן כשיש לו רק בינונית וזיבורית, תַּעֲשֶׂה הַבִּינוּתִית
שָׁלוּ בְּעִידִית, שהרי היא המובחרת שבשדותי, והרי זה כאילו יש לו
 עידית וזיבורית, וְיִדְחָה בְּעַל חוב אֶצְל זִיבּוּרִית, כמבואר בברייתא עצמה,
 שאם יש לו עידית וזיבורית גובה הבעל חוב מזיבורית, ואילו בברייתא
 מבואר שגובה מבינונית, ומוכח שבשל עולם הם שמים.
 מתרצת הגמרא: לעולם יש לומר שבשלו הם שמים, ו**הָכָא** – בברייתא
בְּמֵאִי עֲסָקִינָּה, בְּגִנּוּ שְׁמַלְבַּד הַבִּינוּתִית וְהַזִּיבּוּרִית, הִתֵּה לֹא – ללוח עִידִית
 בשעת ההלואה, וממילא השתעבדה הבינונית לבעל חוב, ולאחר ההלואה
מִכָּרָה הַלּוּה, אך שעבוד הבעל חוב נשאר בקרקע שהיתה 'בינונית' בשעת
 ההלואה, אף אחרי שנמכרה העידית. וכן **אֲמַר רַבִּי חֲסִידָא** בביאור
 הברייתא, **בְּגִנּוּ שְׁהִיתָה לוֹ עִידִית וּמִכָּרָה**, מסייעת הגמרא לתירוץ זה: הִכִּי
נָמִי מִסְתַּבְרָא – אכן כך מסתבר לבאר את הברייתא, מִדְּקָתְנִי בברייתא
אֶחָרִית. (אחרת) שלא כמבואר בברייתא זו, אלא שאם יש לו רק **בִּינוּתִית**
וְזִיבּוּרִית, נִזְקִין בְּיִינוּתִית, ובעל חוב וכתובת אשה זיבורית, ולכאורה
קָשְׁיָן אֶחָדֵי – שתי הברייתות סותרות זו לזו, שבראשונה נאמר שבאופן
 כזה בעל חוב גובה מבינונית, ובשניה נאמר שדינו בזיבורית, **אִלָּא לֹא שְׁמַע**
מִיָּה שְׂבָאן – בברייתא הראשונה מדובר שְׁהִיתָה לוֹ עִידִית וּמִכָּרָה, וכיון
 שבתחילה השתעבדה לו הבינונית, גובה ממנה, **כָּאן** – בברייתא השניה
 מדובר **שְׁלֹא הִתֵּה לוֹ עִידִית וּמִכָּרָה**, אלא היתה לו מתחילה רק בינונית,
 וכיון שבשלו הם שמים, נחשבת הבינונית כ'עידית', וגובה הבעל חוב
 מהזיבורית.
 הגמרא מתרצת את שתי הברייתות אף אם בשל עולם הם שמים. מתרצת
 הגמרא: **וְאֵי בְּעִית אִיפָא**, שבאמת בשל עולם הם שמים, ושלא כדבריו רבי
 אבא, **וְאִידִי וְאִידִי** – זו זו, כלומר בשתי הברייתות מדובר **שְׁלֹא הִתֵּה לוֹ**
עִידִית וּמִכָּרָה, אלא או שלא היתה לו כלל עידית, או שעדיין יש לו עידית,
 וכמו שיבואר, **וְלֹא קָשְׁיָא**, אלא **הָא** – בברייתא השניה האומרת שהבעל
 חוב גובה מזיבורית, מדובר דְּשִׁוּאָא – שושה הַבִּינוּתִית שָׁלוּ בְּעִידִית דְּעָלְמָא
 (של רוב העולם), ויש לו עוד קרקע משוכחת יותר, שהיא עידית שלו, וכיון
 שבשל עולם הם שמים, גובה הבעל חוב מזיבורית של המלוח, שהיא
 בינונית של רוב העולם, ו**כָּאן** – בברייתא הראשונה מדובר דְּלֹא הִתֵּה לוֹ
 כלל עידית ולא שְׁוִיא הַבִּינוּתִית שָׁלוּ בְּעִידִית דְּעָלְמָא, אלא כבינונית של
 רוב העולם, ולכן גובה הבעל חוב מבינונית שלו, שהיא בינונית של רוב
 העולם.
 מתרצת הגמרא את הסתירה בברייתות באופן נוסף: **וְאֵי בְּעִית אִיפָא, אִידִי**
וְאִידִי בְּגִנּוּ שְׁהִיתָה בִּינוּתִית שָׁלוּ בְּיִינוּתִית דְּעָלְמָא, ואין לו קרקע טובה
 יותר, ו**הָכָא בְּהָא פְּלִיגִי** – שתי הברייתות נחלקו בצדדי הספק של רב
 שמואל, מר סבר – התנא בברייתא השניה סובר ששָׁלוּ הֵן שְׁמִי, וכיון
 שאין לו קרקע טובה יותר מה'בינונית', דינה כעידית, ואין בעל חוב גובה
 ממנה אלא מזיבורית, ומר סבר – התנא בברייתא הראשונה סובר ששָׁשְׁל
עוֹלָם הֵן שְׁמִי, וכיון שבינונית זו נחשבת כבינונית אצל רוב העולם, בעל
 חוב גובה ממנה.
 מתרצת הגמרא באופן אחר את הסתירה בברייתות: **רַבִּינָא אֲמַר**,
 שהברייתות מבארות בין אם בשלו הם שמים ובין אם בשל עולם הם
 שמים, ושתי הברייתות בְּדְעוּלָא פְּלִיגִי – חולקות בדין שאמר עולא, דְּאֲמַר
עוּלָא, דְּכָר תוֹרָה – דין התורה הוא שבעל חוב דינו בזיבורית, שְׁנֵאמַר
 לענין גביית חוב (דברים כד יא) **יִחָזֵן תַּעֲמֹד וְהָאִשׁ אֲשֶׁר אִתָּה נִשֶּׂה בּוֹ**
יֹצִיא אֵלֶיךָ אֶת הַעֲבֹט הַחוּצָה, ויש לדרוש, מַה דְּרָבּוּ שָׁל אֲדָם – הלוה
 לְהוֹצִיא לְחוּץ – לצורך גביית החוב, את הַפְּחוֹת שְׂבָבָיִם, והוא הדין

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ח עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס
רש"י

עֲדִית וְיִזְבוּרִית נִגְקִין בְּעִדִּית וּבְעַל חוֹב וּכְתוּבַת אִשָּׁה בְּיִזְבוּרִית.
מִדְּאוּרִיתָא ב"ח בְּיִזְבוּרִית בְּדִלְקָמָן וּבְגֵן הוּא דְתַקֵּן לִיה בְּבִינֻתִּי מִשּׁוּם גְּעִילַת
דְּלֵת לְלוֹן וְהִיכָא דְלֵית לִיה בִּינֻתִּי לִיתָא לְתַקְנָתָא: תַּעֲשֶׂה בִּינֻתִּי שְׁלוֹ
בְּעִדִּית. דְּהָא מִיטֵב הוּא לֹא: וּמִכְרָה. לֵאחֲרָה הִלְוָה דְּאִישְׁתַּעֲבָד לִיה בִּינֻתִּי
לִב"ח מַעֲיָקָרָא בְּעוֹד שְׁהִיתָה עִדִּית בִּידֹ:
אִידִי וְאִידִי שְׁלֵא הִיתָה לוֹ עִדִּית. דְּכ"ע
בְּשֵׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין: וְלֹא קִשְׁיָא ב"ח. הָא
דְּתַקְנִי ב"ח וּכְתוּבַת אִשָּׁה בְּיִזְבוּרִית דְּשֻׁנְיָא
בִּינֻתִּי דִּידִיה בְּעִדִּית דְּעֻלְמָא: אִידִי וְאִידִי
[בְּגֵן] שְׁהִיתָה בִּינֻתִּי שְׁלוֹ בְּבִינֻתִּי
דְּעֻלְמָא. וְלֹא הִיתָה לוֹ עִדִּית מִתְחִילָה
וּבְהָא פְּלִיגִי דְּתַנָּא דְּמִתְנִיתָא קִמְיִיתָא סָבַר
בְּשֵׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין וְאִמְטוּ לְהִכִּי שְׁקִיל ב"ח
בְּבִינֻתִּי בְּדִינָה וְאִידִי סָבַר בְּשֵׁל הֵן שְׁמִין.
לִיא גְּרִסְקִין אִידִי וְאִידִי בְּגֵן שְׁהִיתָה בִּינֻתִּי
שְׁלוֹ בְּעִדִּית דְּעֻלְמָא וּמִפְּרִישִׁין לִיה הִכִּי
אִידִי וְאִידִי בְּשְׁהִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה וּבְהָא
פְּלִיגִי דְּתַנָּא דְּמִתְנִיתָא קִמְיִיתָא סָבַר בְּשֵׁל
הֵן שְׁמִין וְכִין דְּלִדְדִּיהָ הָיָא בִּינֻתִּי אַע"ג
דְּעֻלְמָא עִדִּית מִינִיהּ מִשְׁלָם וְתַנָּא
דְּבִרְיָתָא סָבַר בְּשֵׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין וְתַפּוּס
לְשׁוֹן רֵאשׁוֹן: בְּדַעוּלָא קִמְיִפְּלִי. תַּנָּא
בְּתָרָא לִית לִיה תַּקְנָתָא דְּעוּלָא אֲלָא בְּתַר
קָרָא אֱוִיל וְאִפִּילוֹ הָיָא לִיה נָמִי עִדִּית
דְּהִשְׁתָּא הָיָא לִיה בִּינֻתִּי מִמְרָה בִּין
לְדִידִיה וְכִין דְּעֻלְמָא אִפִּילוֹ גְּמִירָא ס"ל
דְּלִשְׁקוּל ב"ח מִיִּזְבוּרִית: מִכְּרֹן לֹא' אוֹ
לֵג' בְּנִי אֲדָם. בְּיוֹם א' מִי שְׁהִיָּה עֲלִיו נִגְקִין
וּכְתוּבַת אִשָּׁה וּב"ח הָיָא לוֹ עִדִּית וּבִינֻתִּי
וְיִזְבוּרִית: בּוֹלֵן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעֻלִּים.
נִכְנְסוּ הַלְקָחוֹת בְּדִין הַמּוֹכֵר וּמִי שְׁלָקָה
עִדִּית יִפְרַע לִנְיָק וְלִנְיָק בִּינֻתִּי יִשְׁלַם אֵת
הַחוֹב וְלִנְיָק וְיִזְבוּרִית אֵת הַכְּתוּבָה: מִן
הָאֲחֵרוֹן. דְּאִפִּי שְׁקִלוּ קִמְיִי עִדִּית וּבִינֻתִּי
מִצִּי מִדְּחֵן לְהוֹ הַלְקָחוֹת לִנְיָק וּב"ח אֲצַל
וְיִזְבוּרִית דְּאֲמַר הַנְּחִית לָךְ מִקּוֹם לִגְבוֹת
הַיָּמִין וְתַנָּן בְּמִסְכַּת גִּישׁוֹן (דף מה) אֵין נִפְרָעִים
מִנְכֶּסִּים מִשְׁתַּעֲבָדִים בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ בְּנֵי חוּרִין
וְאִפִּי' הֵן וְיִזְבוּרִית דְּכִי וְכִין תֵּרִי קִמְיִי:
אֲשִׁתִּיר וְיִזְבוּרִית בְּנֵי חוּרִין וְאִע"פ דְּהָרֵד
אִיזְדָּבְנָא בְּתַר בְּתָרָא אֲזִלְיָן: אֵין לוֹ. כְּדִי
סִיפּוֹן שְׁלִשְׁתָּן שְׁאֵין אוֹתוֹ קִרְקַע שְׁוֹה כֹּל
כִּר: גּוֹבָה. הַמּוֹחֵר מִשְׁלָפְנִי: אֲלִימָא כֶּבֶת
אֲחֵת. בְּשִׁטָּר אֲחֵר: הִשְׁתָּא לֵג' דְּאִיכָא
לְמִימֵר הֵן מִינֵיהּ קוֹדִים. שְׁוֹה לֶקַח
בְּבוֹקֵר וְהִלְלוּ שְׁנֵים בְּעֵרֵב וּמִצִּי לְמִיטַעַן
הַנְּחִית לָךְ מִקּוֹם: אֲמַרְתָּ נִכְנְסוּ תַּחַת
הַבְּעֻלִּים. הוּאִיל וְאֵין נִיכָר בְּשִׁטָּר הַמְּכָר מִי לֶקַח רֵאשׁוֹן: אֲלָא בְּזֵה אֲחֵר זֶה. גִּי'
יָמִים: לִימָא. הָאִי לִנְיָק אֲחֵר: הַנְּחִית לָךְ מִקּוֹם לִגְבוֹת. כִּי הִכִּי דְּנִיזְלוּ בּוֹלָהוּ
בְּתַר וְיִזְבוּרִית: שְׁלָקָה עִדִּית בְּאֲחֵרוֹנָה. דְּנִיחָא לִיה לְמִיתֵב לְהוֹ בְּדִינֵיהּ וְלֹא
לִיזְלוּ בְּתַר עִדִּית: לִיגְבוּ מַעֲדִית. כְּלוּמַר מַעֲדִית שֶׁנִּשְׁאַרָה בַּת חוּרִין ב'ב'
הַלְקָחוֹת וְהוּסֵל שִׁיעֲבֹדָן עֲלֶיהָ: וְאִי לֹא מְהִדְרָנָא לְשִׁמְרָא דְּיִזְבוּרִית לְמִרְהָ.
כִּי הִכִּי דְּתַהֲדֵרוּ לְמִנְיָה דְּאֵין נִפְרָעִין מִנְכֶּסִּים מִשְׁתַּעֲבָדִים בְּמִקּוֹם שֵׁשׁ בְּנֵי
חוּרִין: אִי הִכִּי. דְּמִשּׁוּם הָאִי טַעֲמָא הוּא:

בנוקין

אִי שְׁתַּקֵּת כו' וְאִי לֹא מְהִדְרָנָא שְׁטָרָא דְּיִזְבוּרִית לְמִרְהָ. אַע"ג דְּבִלְאָו הִכִּי אִשָּׁה גְּבִינָא מִיִּזְבוּרִית מ"מ לֹא מִצִּיא לְמִימֵר לִיה לְכִי תַהֲדֵרוּ בִּין שְׁאֵין מִפְּקִיעַ כְּהָה
אֲבָל ב"ח לֹא מִצִּי לְמִימֵר דְּלִישְׁקוּל בְּיִזְבוּרִית מִשּׁוּם דְּאִי שְׁתַּקֵּת דְּכִין דְּמִפְּקִיעַ כְּהוּ מִצִּי א"ל לְכִי תַהֲדֵרוּ דְּהָא הִשְׁתָּא נָמִי מִיִּזְבוּרִית אֲחֵרָה רִצְחָה לִיתָן לִי לְכָךְ
לֹא פְּרִיךְ בְּסִמּוּךְ אֲלָא מִנְקִין וְלֹא מִב"ח כְּדִפְרִישׁ הַקּוֹטֶטֶר וְע"י תּוֹסֵפוֹת יִבְמוֹת לוֹ. ד"ה דְּאֲמַר:

עִדִּית וְיִזְבוּרִית נִגְקִין בְּעִדִּית וּבְעַל חוֹב וּכְתוּבַת אִשָּׁה
בְּיִזְבוּרִית קִתְּנִי מִיָּהּ מִצִּיעָא בִּינֻתִּי וְיִזְבוּרִית נִגְקִין וּב"ח
בְּבִינֻתִּי וּכְתוּבַת אִשָּׁה בְּיִזְבוּרִית וְאִי אֲמַרְתָּ בְּשֵׁל הֵן שְׁמִין
תַּעֲשֶׂה בִּינֻתִּי שְׁלוֹ בְּעִדִּית וְיִזְבוּרִית וְיִזְבוּרִית הִכָּא
בְּמִיא עֲסָקִין בְּגֵן שְׁהִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה וְכִין א"ר חֲסָדָא
בְּגֵן שְׁהִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה הִכִּי נָמִי מִסְּתַפְרָא מִדְּקִתְנִי
אֲחֵרִיתִי בִּינֻתִּי וְיִזְבוּרִית נִגְקִין בְּבִינֻתִּי ב"ח וּכְתוּבַת אִשָּׁה
בְּיִזְבוּרִית קִשְׁיָן אֲחֵרִיתִי אֲלָא לֹא ש"מ בָּאן שְׁהִיתָה לוֹ
עִדִּית וּמִכְרָה בָּאן שְׁלֵא הִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה וְאִי בְּעִית
אִמָּא אִידִי וְאִידִי שְׁלֵא הִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה וְלֹא קִשְׁיָא
הָא דְּשֻׁנְיָא בִּינֻתִּי שְׁלוֹ בְּעִדִּית דְּעֻלְמָא וְכָאן דְּלֹא שְׁוִיָּא
בִּינֻתִּי שְׁלוֹ בְּעִדִּית דְּעֻלְמָא וְאִידִי אִידִי וְאִידִי בְּגֵן
שְׁהִיתָה בִּינֻתִּי שְׁלוֹ בְּבִינֻתִּי דְּעֻלְמָא וְהִכָּא בְּהָא פְּלִיגִי
מ"ס בְּשֵׁל הֵן שְׁמִין וּמ"ס בְּשֵׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין רְבִינָא אֲמַר
בְּדַעוּלָא פְּלִיגִי דְּאֲמַר עוּלָא דְּכַר תּוֹרָה ב"ח בְּיִזְבוּרִית
שְׁנַאמֵר בְּחוּץ תַּעֲמוֹד וְהָאִישׁ אֲשֶׁר אִתָּה נֹשֶׂה ב' וְיִצִּיא
אִלְיָה אֵת הָעֶבֶט הַחוּצָה מִה דְּרָכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא לְחוּץ
פָּחוֹת שְׂבָכִים וְיִמָּה טַעַם אֲמָרוּ ב"ח בְּבִינֻתִּי כְּדִי שְׁלֵא
תַנְעוּל דְּלֵת בְּפָנֵי לִוְיָן מִר אֵית לִיה תַּקְנָתָא דְּעוּלָא וּמִר לִית
לִיה תַּקְנָתָא דְּעוּלָא: ת"ר מְכַר לְאֲחֵר אוֹ לְשִׁלְשָׁה בְּנֵי אָדָם
כֶּאֱחָד כּוֹלֵן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעֻלִּים בְּזֵה אֲחֵר זֶה כּוֹלֵן וְכִין
מִן הָאֲחֵרוֹן אֵין לוֹ גּוֹבָה מִשְׁלָפְנִי אֵין לוֹ גּוֹבָה מִשְׁלָפְנִי פְּנִיו
מִכְּרֹן לְאֲחֵד הִכִּי דְּמִי אֲלִימָא בְּבֵת אֲחֵת הִשְׁתָּא לְשִׁלְשָׁה
דְּאִיכָא לְמִימֵר חֵד מִינֵיהּ קוֹדִים אֲמַרְתָּ כּוֹלֵן נִכְנְסוּ תַּחַת
הַבְּעֻלִּים מִכְּרֹן לְאֲחֵד מִיִּזְבוּרִית אֲלָא פְּשִׁיטָא בְּזֵה אֲחֵר זֶה
וּמ"ש שְׁלִשָּׁה דְּכָל חֵד וְחֵד אֲמַר לִיה הַנְּחִית לָךְ מִקּוֹם
לִגְבוֹת מִמְּנוֹ הָאִי נָמִי אֲבָל חֵד וְחֵד לִימָא לִיה הַנְּחִית לָךְ
מִקּוֹם לִגְבוֹת מִמְּנוֹ הִכָּא בְּמִיא עֲסָקִין בְּגֵן שְׁלָקָה עִדִּית
בְּאֲחֵרוֹנָה וְכִין אֲמַר רַב שֵׁשֶׁת בְּגֵן שְׁלָקָה עִדִּית בְּאֲחֵרוֹנָה
אִי הִכִּי לִיתָ בּוֹלָהוּ וְלִיגְבוּ מַעֲדִית מִשּׁוּם דְּאֲמַר לְהוֹ אִי
שְׁתַּקִּיתוּ וְשְׁקִלְתוּ בְּדִינֵיכּוֹ שְׁקִלְתוּ וְאִי לֹא מְהִדְרָנָא
שְׁטָרָא דְּיִזְבוּרִית לְמִרְהָ וְשְׁקִלְתוּ כּוֹלְכּוֹ מִיִּזְבוּרִית אִי הִכִּי
בנוקין

אֵין לוֹ גּוֹבָה מִשְׁלָפְנִי. אוֹמֵר רִיבָא שְׁאָם בָּאוּ כּוֹלִם בְּבֵת אֲחֵת כָּל הַקּוֹדֶם
בְּשִׁטָּר גּוֹבָה מִן הָאֲחֵרוֹן תַּחֲלִילָה וְאֵם נִגְקִין קְדָמָה גּוֹבָה מִן הָאֲחֵרוֹן אִפִּי
הָאִי וְיִזְבוּרִית וְאֵם בָּא ב"ח אֲחֵרִיו יִגְבֶּה נָמִי מִן הָאֲחֵרוֹן אִם יֵשׁ לוֹ וְאֵם אֵין לוֹ
גּוֹבָה מִשְׁלָפְנִי וְאִפִּי מִן הַעִדִּית וְהָאִשָּׁה מִשְׁלָפְנִי פְּנִיו וְאִפִּי הֵן עִדִּי עִדִּית:
דְּאִיכָא לְמִימֵר דְּחֵד מִינֵיהּ קוֹדִים. דְּאֵין בּוֹתִיבִין שְׁעוֹת אֲלָא בִּירִשְׁתָּלִים:
מִכְּרֹן לְאֲחֵד בְּבֵת אֲחֵת מִיִּזְבוּרִית. הִשְׁתָּא לֹא אִסִּיק אֲדַעֲתִיה טַעֲמָא דְּאִי
שְׁתַּקֵּת דְּאִפִּילוּ כְּתוּב הַכֹּל בְּשִׁטָּר אֲחֵד יָכוֹל לְכַבּוֹשׁ הַשְּׁטָר וְלִהְיוֹר
הַיִּזְבוּרִית לְבָעֵלִים כְּאֵלּוֹ לֹא קִנְהָ מַעוֹלִם:

אִי שְׁתַּקֵּת כו' וְאִי לֹא מְהִדְרָנָא שְׁטָרָא דְּיִזְבוּרִית לְמִרְהָ. אַע"ג דְּבִלְאָו הִכִּי אִשָּׁה גְּבִינָא מִיִּזְבוּרִית מ"מ לֹא מִצִּיא לְמִימֵר לִיה לְכִי תַהֲדֵרוּ בִּין שְׁאֵין מִפְּקִיעַ כְּהָה
אֲבָל ב"ח לֹא מִצִּי לְמִימֵר דְּלִישְׁקוּל בְּיִזְבוּרִית מִשּׁוּם דְּאִי שְׁתַּקֵּת דְּכִין דְּמִפְּקִיעַ כְּהוּ מִצִּי א"ל לְכִי תַהֲדֵרוּ דְּהָא הִשְׁתָּא נָמִי מִיִּזְבוּרִית אֲחֵרָה רִצְחָה לִיתָן לִי לְכָךְ
לֹא פְּרִיךְ בְּסִמּוּךְ אֲלָא מִנְקִין וְלֹא מִב"ח כְּדִפְרִישׁ הַקּוֹטֶטֶר וְע"י תּוֹסֵפוֹת יִבְמוֹת לוֹ. ד"ה דְּאֲמַר:

בדייתמי

ה"ג אִידִי וְאִידִי בְּשֵׁלָא הִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה הָא דְּשֻׁנְיָא בִּינֻתִּי דִּידִיה
בְּעִדִּית דְּעֻלְמָא הָא דְּלֹא שְׁוִיָּא כו'. וְהָא דְּקָאמֵר אִידִי וְאִידִי בְּגֵן
שְׁלֵא הִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה וְלֹא בְּעִי לְמִימֵר דְּתַרְוִיחָהוּ מִיִּירִי שְׁלֵא הִיָּה לוֹ
כָּל דְּא"כ הַהוּא דְּמִיִּירִי דְּשֻׁנְיָא בִּינֻתִּי דִּידִיה בְּעִדִּית דְּעֻלְמָא אֲמַאי קָרִי לָה
בִּינֻתִּי אֲלָא ה"ק אִידִי וְאִידִי שְׁלֵא הִיתָה
לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה כְּלוּמַר לֹא אִיִּירִי
בְּשְׁהִיתָה לוֹ עִדִּית וּמִכְרָה אֲלָא בְּתָרָא
מִיִּירִי שְׁלֵא הִיתָה לוֹ מַעוֹלָם וְהָא מִיִּירִי
בְּשְׁהִיתָה לוֹ וְעַדִּין יֵשׁ לוֹ וְאֵין צָרִיךְ
לְאֻקְמִי בְּשִׁמְכֵר שׁוּם שְׁוֹה וְסָבִיר תַּרְוִיחָהוּ
בְּשֵׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין:
וְאִי בְּעִית אִימָא אִידִי וְאִידִי בְּשְׁהִיתָה
בִּינֻתִּי שְׁלוֹ בְּבִינֻתִּי דְּעֻלְמָא. וְלֹא
גְּרַם בְּעִדִּית דְּעֻלְמָא דְּכִין דְּקָאִי אֲשִׁלָּא
הִיתָה לוֹ עִדִּית אֲמַאי קָרִי לִיה בִּינֻתִּי
כִּין דְּהוּו עִדִּית דִּידִיה דְּעֻלְמָא וְעוֹד
דְּא"כ הִכִּי מִתְקַמָּא הַהִיא דְּקִתְנִי נִגְקִין
וּב"ח בְּבִינֻתִּי בִין לְמִד' בְּשֵׁל הֵן שְׁמִין בִּין
לְמִד' בְּשֵׁל עוֹלָם הֵן שְׁמִין:
מִר לִית לִיה תַּקְנָתָא דְּעוּלָא. וְהִכָּא
דְּלִית לִיה עִדִּית דְּהוּו הָאִי בִּינֻתִּי
עִדִּית לְדִידִיה מְדַקְנֵט בִּינֻתִּי וְיִזְבוּרִית
מִשְׁמַע דְּאִי אֵית לִיה עִדִּית גְּבִי ב"ח
מִבִּינֻתִּי וְקָסֵבֵר בִּין דְּלִית לִיה אֲלָא
בִּינֻתִּי וְיִזְבוּרִית דְּשִׁיךְ בָּאן טַעֲמָן
דְּאֲמַר בְּהִינְקִין (יטוין טט) מִפְּנֵי מַה ב"ח אֵין
דִּינוּ בְּעִדִּית כְּדִי שְׁלֵא יִרְאֶה שְׁוֹה נָאָה
וְדִירָה נָאָה לְחִבְרִיו וְאִמַר אֲקַפּוּן וְאִלְוֵנוּ
כְּדִי שְׁאֲנִיבָה אוֹתָהּ בְּחוּבִי:
מִה דְּרָכּוֹ שֶׁל אָדָם לְהוֹצִיא פָּחוֹת
שְׂבָכִים. אַע"ג דְּשִׁלְחִין ב"ד הִיָּה
מוֹצִיא לֹא הָיָה מוֹצִיאָא אֲלָא מִה שְׁהִלְוָה
נּוֹתֵן לוֹ:
לְהוֹצִיא פָּחוֹת שְׂבָכִים. וְאִית אִפִּי
פָּחוֹת שְׂבָכִים מִיטֵב הוּא
כְּדָאמֵר לְעִיל כָּל מִיָּלִי מִיטֵב הוּא וְי"ל
בְּשִׁמְצִיאָא כָּלִים דְּרָכּוֹ לְהוֹצִיא הַגְּרַע
וּבְשִׁמְצִיאָא קִרְקַע נָמִי דְּרָכּוֹ לְהוֹצִיא
וְיִזְבוּרִית וְנִרְאֶה דְּהִלְכֵּה דְּבִשְׁלוֹ הֵן שְׁמִין
דְּהִכִּי אֵית לִיה לְר"ע בְּכַתּוּבוֹת (דף ק.ו.)
בּוֹלֵן נִכְנְסוּ תַּחַת הַבְּעֻלִּים. וְאִית וְהָא
נִגְקִין מִלְוָה עַל פֶּה נִינְהוּ וּמִלְוָה
עַל פֶּה לֹא גְבִי מִשְׁשַׁעֲבָדִי וְי"ל דְּכִשְׁעַמֵּד
דְּדִין כְּמִלְוָה בְּשִׁטָּר דְּמִיָּא כְּדָאמֵר בְּהַגּוֹל
בְּתָרָא (למקן קיב) וּבְכַתּוּב דְּוִכְתִּין אִי נָמִי מִלְוָה
וְהַכְּתוּבָה בְּחוּרָה כְּתוּבָה בְּשִׁטָּר דְּמִיָּא
וְהִיָּבִי:

בְּרִיתִי

דלאו בני פרעון ניהו. אע"ג שנה מחזיר להם קרקע הוה להו כיתומים שקנו קרקע לאחר מיתת אביהו דאין בעל חוב חזר וגובה אותה מן ואף על גב דשקנו קרקע בחובת אביהו אמרין ביש נוחלין (כ"ג דף קסג) דבעל חוב חזר וגובה מתוך רצח מזה גובה ומזה גובה. ואע"ג דאמרין אין גובין מנכסים משועבדים

במקום שיש נכסים בני חורין אפי' הן

זיבורית שאני הכא דכולהו משעבדי ניהו:

אבל זבן עדיית זיבורית. נראה דאמר

שפיר אפי' דשביק בינונית ממ

הוצרך טעמא דלהכי טרחי זיבורית ארעא

דלא הוי לה דלא מצי א"ל הנחתי לה

מקום לגבות ממנו כדאמר בסמוך גבי

שביק בינונית דכותיה דשמא ב"ח אהוב

זיבורית טפי מבינונית ובע"כ של שמעון

היה יכול ליקח טפי פורתא כדאמרין

לעיל דאמר א"כ נעלת דלת בפני לזין ולא

איצטרך לטעמא דלהכי טרחי זיבורית

ארעא דלא הוי לה אלא משום דזבן

זיבורית אבל משום זבין עדיית ושיר

זיבורית ובינונית לא איצטרך דכמו שהיה

שמעון יכול לדחותו אצל בינונית זיבורית

גם לוי יכול לדחותו דמה מבר לו ראשון

לשני כל זכות שתבא לידו:

מצי א"ל הנחתי לה מקום לגבות. לאו

דוקא קאמר האי ליטנא דלא שייך

למימר הכי אלא גבי בעליה ולא גבי

לוקח ראשון ויעקר טעמא לא הוי אלא

משום דמה מבר ראשון לשני כל זכות בו

דחוא היה יכול לדחותו אצל בינונית

אחריתי אבל אי לא שביק בינונית

דכותיה לא מצי לדחותו אצל זיבורית

דראשון נמי לא היה יכול לדחותו אצל

זיבורית דאי משום אי שתקת יאמר לו לבי

תהדר: **דינא** הוא דאזיל ראונו וקא

משתעי ודינא בהדיה. ואי' מאי נפקא

מיהא הא כל מה שכול ראונו לטעון

שענין ליה לשמעון דטענין ליה ללוקח

זבן ליתומים בין פורע בין מזויף וצריכי

עדי' קיים דאי לא היה ליה שבת' תיים

לכל בריה ובפרק גט פשוט (כ"ג דף קסג) נמי

מוכח בן דקאמר שכבי מרע שאמר מנה

לפלוגי בקדי אמר תנו נותנין לו לא אמר

תנו אין נותנין ומזקי לה בדנקט שטרא

אמר תנו קיימיה לשטריה לא אמר תנו

לא קיימיה לשטריה משמע דטענין להו

ליתמי מזויף ובפ"ק דב"מ (ה' דף קס"א)

הארכתי וכן אין לומר דנימ שעדיי של

ב"ח קרובים לראובן ורחוקים לשמעון

דקא לשמעון נמי אין יכולין להעיד ביון

דאי טריף ליה משמעון אול בתר ראונו

זבן אם היתה לשמעון עדים שמעידין זכותו

וזם קרובים פסולין להעיד אפילו לראובן ביון דיש ריח לשמעון שפעמדי

הקרקע בידו כדמוכח סוף פרק קמא דמכות (ה' דף ק"א) גבי אילנא וטוביה קרובים

דערב הוו פסיל להו אפילו לגבי להו ומלה משום דכי לית ליה ללהו אול

מלה בתר ערבא א"כ מאי נפקא מיניה ויש לומר דנפקא מיניה לראיה אחרונה

בגון שאמר שמעון אין לי עדים ואין לי ראיה ולאחר זמן מצא ראיה או עדים

דשמעון אין יכול להביאם לראובן שלא אמר אין לי עדים יכול להביאם אי נמי בגון שטוען לבית דין גדול קאזלינא ושמעון לא מצי למטרח כמו ראונו: וועין

בתוספות ב"מ יד. ד"ה דינא ובכונות צב: ד"ה דינא:

בגנזקן נמי נימא הכי אלא הכא במאי עסקין ביתמי דלאו

בני פרעון ניהו ושיעבודא דיליה עליה דידיה רמיא הלכך

ליבא למימר הכי אלא משום דאמר להו מעמא מאי

אמור רבנן אין נפרעין מנכסין משועבדים במקום שיש

בני חורין משום תקנתא דיד' אגא בהא תקנתא לא ניהא

לי בדרבא דאמר רבא כל האומר אי אפשר בתקנת

חכמים כגון זו שומעין לו מאי כגון זו בדרב הונא דאמר

רב הונא יכולה אשה שתאמר לבעלה איני ניונית ואיני

עושה: פשיטא מבר לוקח בינונית זיבורית ושיר עדיית

לפניו ליתו כולו וליגבו מעדיית דהא אחרונה היא

ובינונית זיבורית ליתנהו גביה דמצי למימר להו גבו

מבינונית זיבורית דלא ניהא לי בתקנתא דרבנן אבל מבר

עדיית ושיר בינונית זיבורית מאי סבר אפי' למימר אתו

כולהו גבו מעדיית א"ל רבא מה מבר ראשון לשני כל

זכות שתבא לידו ויבין דאילו אתו גבי לוקח ראשון מצי

אגבי להו מבינונית זיבורית ואע"פ דכי זבני בינונית

זיבורית אפתי עדיית בני חורין הואי ואין נפרעין מנכסים

משועבדים כל זמן דאיבא בני חורין מצי א"ל לא ניהא

לי בהא תקנה לוקח שני נמי מצי א"ל גבי בינונית

זיבורית דכי זבין לוקח שני ארעא דכל זכותא דה"ל

לראשון בגוה זבין אמר רבא ראונו שמכר כל שדותיו

לשמעון והלך שמעון ומכר שדה אחת ללוי וקא ב"ח

דראובן רצה מזה גובה רצה מזה גובה ולא אמרן אלא

זבן בינונית אבל זבן עדיית זיבורית לא דא"ל להכי

דייקי זבני עדיית זיבורית ארעא דלא חזיא לה ואפילו

זבן בינונית נמי לא אמרן אלא דלא שיר בינונית דכותיה

דלא מצי א"ל הנחתי לה מקום לגבי שמעון אבל שיר

בינונית דכותיה גבי שמעון לא גבי מיניה דמצי א"ל

הנחתי לה מקום לגבות ממנו אמר אפי' ראונו שמכר

שדה לשמעון באחריות ואתא ב"ח דראובן וטרף משמעון

דינא הוא דאזיל ראונו ומשתעי דינא בהדיה ולא מצי

א"ל לאו בעל דברים ידי את דאמר ליה אי מפקת מיניה

עלי הדר ואיבא דאמרי אפילו שלא באחריות נמי דא"ל

לא ניהא לי דתהיו לשמעון תרעומת עלי ואמר אפי'

ראובן שמכר שדה לשמעון שלא באחריות

ויצאו

אישתבע לי דלא פרעתיך בעי אישתבעי: **מצי א"ל** ב"ח לראובן: **לאו בעל**

דברים ידי אתי. בקרקע זו שבכר צתה מרשותך ואנא שיעבדי שקילנא: **משום**

דא"ל. ראונו: כי מפקת מיניה עלי הדר. מה שאנה מוציא משמעון יחזור עלי

שחרי קבלתי עלי אחריות:

עסיקין

מצי למטרח כמו ראונו: וועין

בתוספות ב"מ יד. ד"ה דינא ובכונות צב: ד"ה דינא:

ויצאו

47 **בְּנִי חוּרִין**, וממילא חל שיעבוד כולם על העידית, ואף אחר שקנאה
48 מהחייב היה ראוי שיגבוה ממנו, מכל מקום **מְצִי אִמֶּר** לִיה לְנוּשָׁה, **לֹא נִיחָא**
49 **לִי בְּהָא תַּקְנָה** – איני חפץ בתקנה זו שתיקנו לטובתי, ויגבו מהקרקעות
50 האחרות שברשותו, וממילא הלוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי נִמְצֵי מְצִי אִמֶּר לִיה – גם כן יכול
51 לומר לנושה, נָכְי מהִינּוּנִית, וְיוֹיְבוּרִית שביד הראשון ולא מהעידית שבידי.
52 והטעם לכך כיון דְּכִי וְכִין לֹקֵחַ שֵׁנִי את העידית, אֲדַעְתָּא דְּכָל זְכוּתָא
53 דְּהִנּוּ לִיה לְרֵאשׁוֹן בְּגִינָה וְכִין – קנאה על דעת כן שיהיו כל כל הזכויות שיש
54 לראשון בה.
55 מביאה הגמרא דין נוסף במי שקנה קרקעות מהלוה, ומכר חלקם לאחרים:
56 **אִמֶּר רַבָּא, רְאוּבֵן שְׁלַח מַעוֹת**, ואחר כך מְכַר את כָּל שְׁדוּתָיו לְשִׁמְעוֹן,
57 וְהִלֵּךְ שִׁמְעוֹן וּמְכַר שְׂדֵה אַחַת לְלוֹי, ולאחר מכן בָּא בַּעַל חוֹב דְּרְאוּבֵן
58 לגבות את חובו מהקרקעות, הדין הוא שהביררה בידו, אם רָצָה לגבות מִיָּה
59 – מלוי, שהוא הלוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי, גִּזְכָּה ממנו וכוטעם שיבואר להלן, ואם רָצָה
60 לגבות מִיָּה – משמעון, שהוא הלוֹקֵחַ הראשון, גִּזְכָּה ממנו, כיון שהוא
61 הראשון שקנה את כל שעבודו של הבעל חוב. מבארת הגמרא באיזה אופן
62 נאמר דין זה, וְלֹא אִמֶּרְךָ שגובה מהשני, אֲלֵא באופן דְּכִין הַשֵּׁנִי בִּינּוּנִית,
63 שהיא עיקר דין גבייתו של הבעל חוב, אֲכָל אם וְכִין הַשֵּׁנִי עִידִית וְיוֹיְבוּרִית,
64 והשאיר את הבינונית ביד הראשון, לֹא, משום דְּאִמֶּר לִיה הַלּוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי,
65 לְהַכִּי דִּינִי וְכִין – משום כך דקדקתי וקניתי קרקעות עִידִית וְיוֹיְבוּרִית,
66 שהם אֲרָצָא דְּלֵא חֲוִיא לָךְ – קרקעות שאינן ראיות לך, שהרי דינך
67 בבינונית, וכיון שדקדקתי בכך לא תגבה אלא מהבינונית שביד הלוֹקֵחַ
68 הראשון. ממשיכה הגמרא לבאר, וְאִפְּלִיזוֹ אִם וְכִין הַשֵּׁנִי בִּינּוּנִית, נִמְצֵי לֹא
69 אִמֶּרְךָ שיגבה ממנו הבעל חוב, אֲלֵא באופן דְּלֵא שְׂעִיר – שלא השאיר ביד
70 הראשון בִּינּוּנִית דְּכִין וְכִין – כמותה; כיון דְּלֵא מְצִי אִמֶּר לִיה – לבעל חוב,
71 'הִנְחִיתִי לָךְ מְקוֹם לגבות את חובך לְנִכְסֵי שִׁמְעוֹן', שהוא הלוֹקֵחַ הראשון,
72 וכיון שהבינונית היחידה נמצאת ברשות הלוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי, גובה ממנו. אֲכָל אם
73 שְׂעִיר בִּינּוּנִית דְּכִין וְכִין נִמְצֵי שִׁמְעוֹן, לֹא נָכְי מִינִיה – אין הבעל חוב גובה
74 מלוי, שהוא הלוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי, משום דְּמְצִי אִמֶּר לִיה 'הִנְחִיתִי לָךְ מְקוֹם ביד
75 שמעון לְגִבּוֹת מִינּוּ', והיא הבינונית שנשארה ביד הראשון, וגובה ממנה.
76 אגב הדינים שהובאו לעיל, מובא כאן דין לגבי לוקח שבא בעל חוב לגבות
77 ממנו: **אִמֶּר אֲבִי, רְאוּבֵן שְׁמֵכֶר שְׂדֵה לְשִׁמְעוֹן בְּאַחֲרִיתוֹ**, שאם בעל
78 חובותיו של המוכר יגבוה מהלוֹקֵחַ, ישלם לו המוכר את דמיו, וְאִתָּא בַּעַל
79 חוֹב דְּרְאוּבֵן, וְנִרְרָה – ורוצה לגבותה מִשִּׁמְעוֹן, והמוכר טוען שכבר פרע
80 לו, דִּינָא הוּא דְּאִילוּל רְאוּבֵן – המוכר, וּמִשְׁתַּעֵי דִּינָא בְּהִידִיה – דין עם הבעל
81 חוב בבית דין על תביעתו, וְלֹא מְצִי אִמֶּר לִיה – ואין הבעל חוב יכול לטעון
82 'לֹא בַּעַל דְּכָרִים דִּידִי אֶת' – אינך בעל דיני ואיני צריך לדון עמך, שהרי
83 איני בא להוציא ממך ממון אלא מהלוֹקֵחַ. וטעם הדין, דְּאִמֶּר לִיה המוכר,
84 אִי מִפְּקֵת מִינִיה – אם תגבה את השדה מהלוֹקֵחַ, עָלִי תִּדְר – יחזור לתובעה
85 ממני, שהרי מכרתה לי באחריות, ולכן אני נחשב כְּבַעַל דְּבַר בנידון זה.
86 מביאה הגמרא לשון אחרת בדין זה: וְאִיכָא דְּאִמֶּרְךָ, שֶׁאִפְּלִיזוֹ אִם מְכַרָה
87 שְׁלֵא בְּאַחֲרִיתוֹ, נִמְצֵי יכול המוכר לדון עם הבעל חוב ולסלקו מעל שמעון,
88 משום דְּאִמֶּר לִיה המוכר, דין זה נוגע לי, כיון דְּלֵא נִיחָא לִי דְּתַהֵי לְשִׁמְעוֹן
89 תְּרַעוּתָא עָלִי – איני רוצה שתהיה לשמעון תרעומת עלי, שמכרתני לו שדה
90 משועבדת והוציאנה מידו.
91 אגב הדינים הקודמים הובא כאן דין נוסף לגבי מוכר קרקע לחבירו, ובאו
92 להוציאנה מידו: וְאִמֶּר אֲבִי, רְאוּבֵן שְׁמֵכֶר שְׂדֵה לְשִׁמְעוֹן שְׁלֵא בְּאַחֲרִיתוֹ,

1 **בְּנִי חוּרִין** נִמְצֵי **נִיחָא** – גם לניזק יאמר הלוֹקֵחַ, אם תסכים לגבות מבינונית
2 מוטב, ואם לא, אחזיר את הויבורית למוכר, ותגבה מהויבורית. אֲלֵא בודאי
3 צריך לומר, דְּהָכָא – בברייתא בְּמֵא עֲסָרִין, בְּיָתְמֵי – ביתומים, כלומר
4 שהמוכר מת והניח יתומים, דְּלֹא בְּנֵי פִּרְעוֹן נִינְהוּ – שאינם חייבים לפרוע
5 את חובות אביהם שלא הוריש להם קרקעות, וְשִׁיעָבְדָא דִּילִיה – שעבודו
6 של החייב שמת, עָלִיה דִּידִיה רְמִיָא – מוטל רק על הלוֹקֵחַ, וְהִלֵּךְ וְלִכּוֹן
7 לִיכָא לְמִימַר הָכִי – אין הלוֹקֵחַ יכול להחזיר לו את הויבורית, ואף אם
8 יחזירה ליורשים לא יתחייבו לפרוע, אלא יגבו מהלוֹקֵחַ. ואם כן חזרת
9 הקושיא, כיון שקנה את העידית בסוף, מדוע אין כולם גובים מהעידית.
10 הגמרא מבארת את הטעם בברייתא באופן אחר. מתרצת הגמרא: אֲלֵא
11 הטעם שכולם גובים כדינם, משום דְּאִמֶּר לָהּ הַלּוֹקֵחַ, מְעֵמָא מֵאִי אִמֶּר
12 רְבִנָן – מה טעמם שתיקנו חכמים שאִין נִפְרָעִין מִנְּשִׁיעָבְדִּים מְקוֹם
13 שֵׁנִי בְּנֵי חוּרִין – נכסים ביד החייב עצמו, משום תַּקְנָתָא דִּידִי – הרי תיקנו
14 זאת לטובתי, כדי שלא יגבו ממני אלא מהחייב עצמו, ואם כן, אֲנָא – אני,
15 שלקחתי עידית באחרונה, בְּהָא תַּקְנָתָא לֹא נִיחָא לִי – לא נח לי בקיום
16 תקנה זו, ורצוני שתגבו כדינכם. מוכיחה הגמרא שאדם יכול לבטל תקנה
17 שנתקנה לטובתו, בְּדָרְבָא, דְּאִמֶּר רַבָּא, כָּל הָאִמֶּר אִי אִפְשִׁי בְּתַקְנָתָא
18 הַכְּמִים שתיקנו לטובתי, בְּגִין תַּקְנָה זו, שִׁמְעוֹן לוֹ עוֹשִׂים כדבריו. מבארת
19 הגמרא: מֵאִי 'בְּגִין זו', על איזה תקנה אמר רבא את דבריו, בְּדָרְבָא הוּנָא,
20 דְּאִמֶּר רַב הוּנָא, אף שתיקנו חכמים שמעשי ידי האשה שייכים לבעלה,
21 הרי תקנה זו היא לטובתה, כיון שתמורת מעשי ידיה חייב בעלה לפרנסה אף
22 אם דמי פרנסתה יקרים ממעשי ידיה, ולכן יבִּלְהָ אִשָּׁה שְׁתֵּאמַר לְבַעְלָהּ,
23 אני מוותרת על תקנה זו, וְאִנִּי נִינּוּנִית ממך, וְאִנִּי עוֹשָׂה עוֹבֵר מלאכה;
24 הגמרא דנה באופן זה שקנה את העידית באחרונה, אך חזר ומכר חלק
25 מהשדות לאחרים. אומרת הגמרא: פְּשִׁיטָא, שאם מְכַר לֹקֵחַ זה את
26 הִינּוּנִית וְיוֹיְבוּרִית, וְשִׁיר רק את העִידִית לְפָנָיו – לעצמו, הדין הוא דְּלִיתוּ
27 בּוֹלְהוּ וְלִינְבּוּ מַעֲדִית – יבואו כל הנושים ויגבו מהעידית שביד הלוֹקֵחַ
28 הראשון, דְּהָא עִידִית זו 'אַחֲרִיתָהּ הִיא', וכיון שהיתה אחרונה ביד החייב
29 לאחר שקנה הלוֹקֵחַ את שאר השדות, חל שעבוד כולם על שדה זו, ואף
30 שהתבאר לעיל שיכול הלוֹקֵחַ לומר שאינו רוצה בקיום תקנה זו שנתקנה
31 לטובתו, היינו שכבידו להגבותם משדות אחרות, ואילו כאן הרי הִינּוּנִית
32 וְיוֹיְבוּרִית לִיתְנָהוּ גִבְיָה – אינם בידו, דְּמִימַר לָהּ – שיוכל לומר
33 לנושים 'נָכוּ מִינּוּנִית וְיוֹיְבוּרִית, משום דְּלֵא נִיחָא לִי בְּתַקְנָתָא דְּרַבָּנָן',
34 וכיון שאינם בידו ואינו יכול לומר כן, גובים בעל כרחו מהעידית שנשארה
35 בידו. מסתפקת הגמרא: אֲכָל אם מְכַר הַלּוֹקֵחַ את העִידִית, וְשִׁיר לעצמו
36 בִּינּוּנִית וְיוֹיְבוּרִית, מֵאִי, האם יגבו כולם מהלוֹקֵחַ הַשֵּׁנִי שהעידית בידו, או
37 שגובים אף מהלוֹקֵחַ הראשון.
38 מביאה הגמרא את סברת אבִי: מְכַר אֲבִי לְמִימַר, אֶתוּ בּוֹלְהוּ גְבוּ מַעֲדִית
39 שביד השני, כיון שהיא הקרקע שנשארה אחרונה ביד החייב, וכיון שתיקנו
40 חכמים שאין גובים ממשועבדים כשיש בני חורין, חל עליה שעבוד כולם.
41 דוחה רבא: אִמֶּר לִיה רַבָּא, הרי מה מְכַר הַלּוֹקֵחַ הָרֵאשׁוֹן לְשֵׁנִי, גם כָּל
42 זְכוּתוֹ וטענה שְׁתֵּבָא – (שראויה לבוא) לִידוֹ של הראשון, וְכִין דְּאִילוּ אֶתוּ
43 – (באו) הנושים לְנִכְסֵי לֹקֵחַ רֵאשׁוֹן בזמן שהיתה העידית בידו, היה מְצִי
44 אֲנִי לָהּ – יכול להגבותם מִינּוּנִית וְיוֹיְבוּרִית שברשותו, וְאִף עַל פִּי דְּכִי
45 וְכִין – שכשקנה הראשון את הִינּוּנִית וְיוֹיְבוּרִית, אֲבָתִי – עדיין, קרקע
46 העִידִית בְּנֵי חוּרִין חוּא, וְאִין נִפְרָעִין מִנְּשִׁיעָבְדִּים כָּל זְמַן דְּאִיכָא

וַיֵּצֵאוּ עֲלֶיהָ 'עֲסִיקוֹן' – מערערים, הטוענים שהשדה שלהם ולא של
המוכר, אם ערערו עַד שְׁלֹא הִחְזִיק בָּהּ הַלּוֹקָה, כלומר קודם שעשה בה
קנין 'חזקה'; וכן לא נתן הלווקה את המעות למוכר, וְכֹל הַלּוֹקָה לְחֹזֶר בּוֹ
מהמקח בטענה שזהו 'מקח טעות'. אבל מִשֶּׁהִחְזִיק בָּהּ הַלּוֹקָה וקנאה, אף
אם לא נתן את דמי המקח, אִין וְכֹל לְחֹזֶר בּוֹ, חייב לשלם למוכר. מֵאִי
מַעֲמָא שאינו יכול לחזור בו, משום דְאָמַר לִיהּ המוכר, הרי בכך שקנית את
השדה שלא באחריות, 'הִייתָא דְקַמְרִי' סְבָרְתָּ וְקַבְּלָתָּ – שק קשור הסכמת
לקנות, כלומר הנך כאדם הקונה שק קשור שאינו יודע מה יש בו, שאינו
יכול לחזור בו אף אם היה מלא רוח בלבד, כך אתה שקנית שדה ללא
אחריות אינך יכול לחזור בכך, אף שיצא עליה ערעור. מבררת הגמרא,
מֵאִמִּית תְּוֵאִי תְּזַקָּה – ממתי קנה הלווקה את השדה ב'חזקה', משיבה
הגמרא, מִכִּי דְרִישׁ אִמְצָרִי – משעה שתיקן והגביה את גבולות השדה, שזהו
קנין חזקה בקרקע.

מבארת הגמרא מתי נאמר דין זה: וְדוֹקָא כְּמִי שִׁקְנָה שְׁלֹא בְּאַחֲרִיּוֹת, אֲבָל
אם קנה בְּאַחֲרִיּוֹת, שאם יוצאו ממנו את הקרקע ישלם לו המוכר, לֹא,
אלא אף אחרי שהחזיק בשדה, אם יצא ערעור על השדה יכול לחזור בו.
הגמרא מביאה לשון אחרת: וְאִכָּא דְאָמַר, אֲפִילוּ אם קנה בְּאַחֲרִיּוֹת, נִמִּי
– גם כן אינו יכול לחזור בו אחרי שהחזיק בשדה. משום דְאָמַר לִיהּ המוכר,
אֲתוּי מִיִּרְפָּךְ – הראה לי תחילה את שטר הטירפא שכתבו לך בית דין
שגובה ממך כדין, וְאִנּוּ אֲשִׁלֵּם לָךְ, אך מחמת ערעור בלבד איני צריך לשלם
לך, שהרי לא ברור שיוציאה מידך.

הגמרא חוזרת לקושיא שהובאה לעיל (ז), שיש לכאורה סתירה בין
הפסוקים לגבי חיוב התשלומים של מזיק, בפסוק אחד נאמר 'מִיטֵב שִׁדְדוּ
וּמִיטֵב כְּרָמוֹ יִשְׁלֵם' (שמות כב ד) ומשמע שישלם מעידית, ובפסוק אחר
נאמר 'בְּעַל הַבּוֹר יִשְׁלֵם כֶּסֶף לְיֹשִׁיב לְבַעְלָיו' (שם כא לד). ומרבים מלשון
'יֹשִׁיב' שיכול להשיב כל דבר השוה כסף, ולא דווקא 'מִיטֵב'.

מתרצת הגמרא: רַב הוּנָא אָמַר, אין סתירה בין הפסוקים, ויכול המזיק
לתת לניזק או 'כֶּסֶף' או 'מִיטֵב'. מקשה הגמרא: אִתִּיבִיהּ רַב נְחֶמְן לְרַב
הוּנָא, שנינו בברייתא על הפסוק (שם) 'כֶּסֶף יֹשִׁיב לְבַעְלָיו', והמילה 'יֹשִׁיב'
אינה נצרכת, שהרי היה אפשר לכתוב 'ישלם כסף לבעליו', אלא באה
לְרַבּוֹת שיכול המזיק לשלם בכל דבר הַשָּׂוֶה כֶּסֶף, וְאֲפִילוּ בְּסוּבִין – פסולת
החיתים, שהם דבר גרוע, והיינו שלא כדברי רב הונא האומר 'או כסף או
מִיטֵב'. מתרצת הגמרא: הָכָא – בברייתא כְּמֵאִי עֲסִיקוֹן, בְּדִלִית לִיהּ –
כשאין לו כסף או מִיטֵב, שלדברי הכל יכול לשלם אפילו בסובין. מקשה
הגמרא: אִי דִלִית לִיהּ, פְּשִׁיטָא שישלם ממנה שיש לו, ואין צורך לדרוש
זאת מפסוק. מתרצת הגמרא: מָהוּ דְתִימָא – והיה אפשר לומר דְאֲמַרִּינָן
לִיהּ לְמִזִּיק וְלִי טָרַח, וְזִבִּין, וְאִיתִי לִיהּ כֶּסֶף – לך ותטרח אתה במכירת
הסובין, ותפרע לניזק בכסף דווקא. קָא מִשְׁמַע לָן שאינו מחויב בכך, אלא
יכול לפרוע אף בסובין עצמם.

הגמרא מביאה מימרא נוספת הדנה בענין כספים וקרקעות: אָמַר רַב אֲסִי,
כְּסָפִים תְּרִי הֵן בְּקִרְקָעָה. מבררת הגמרא, לְמָאִי הִלְכְתָּא – לגבי איזו הלכה
אמר זאת רב אסי, אִילִימָא לְעִנְיָן חיוב מִיטֵב של המזיק, שיכול לשלם גם
בכסף ולא רק במִיטֵב, הרי תִּינָנוּ דִינוּ דְרַב הוּנָא שאמר 'או כסף או מִיטֵב';
והיה לגמרא לומר 'זכן אמר רב אסי', ולא להביאו כדין בפני עצמו. מבארת
הגמרא: אֲלָא רב אסי אמר את דינו לְגַבִּי שְׁנֵי אֲחִים שִׁחְלְקוּ בִירוּשָׁת אביהם,
וְנִטְל אֶחָד קִרְקָע, וְאֶחָד נטל כְּסָפִים, וְכָא פַעַל חוֹב של האב וְנִטְל את
הקִרְקָע בפרעון חובו של האב, כדן בעל חוב שיכול לגבות מירושי הלוה
רק קרקע, ועל זה אמר רב אסי את דינו דְאָוִיל תְּוֵאִי – שילך האב שנטל
קרקע וגבוה ממנו, וְשָׁקִיל פְּלִגָא בְּכָסָפִים בְּתִרְיָה – ויטול מאחיו את מחצית
הכספים שהניח להם האב.

מקשה הגמרא: פְּשִׁיטָא שכן הדין שיחזרו ויחלקו בכספים, וכי תְּוֵאִי – זה

שנטל קרקע הוא בְּרָא – בנו של אביו, וצריך לפרוע את חובותיו, וְתֵאִי – זה
שנטל כספים, לֹא בְּרָא – אינו בנו, ואינו חייב לפרוע את חובותיו, והרי כיון
ששניהם בניו וירשויו, חייבים שניהם בפרעון החוב, ואם גבו מאחד מהם
חוזרים וחולקים בירושה, ולא מסתבר שזו כוונת רב הונא. מביאה הגמרא
לשון אחרת בקושיא על ביאור זה בדברי רב הונא: אִכָּא דְאָמַר, אֲדִרְבֵּהּ,
ביאור זה קשה לְאִידִךְ גִּיסָא – לצד השני, כלומר שדין זה אינו מסתבר כלל,
כיון דְאָמַר לִיהּ האב שנטל כספים, לְהִי שְׁקָלִי כְּסָפִים – על דעת כן נטלתי
את הכספים, דְאִי מִנְגְבִי – אף אם יגנבו, לֹא מִשְׁתַּלְמָנָא מִינִךְ – לא אתבע
ממך שתחלוך עימי בקרקע. וְלִהִי שְׁקָלִי אֲרַעָא – ועל דעת כן נטלתי את
הקרקע, דְאִי מִפְּרָפֵא – שאף אם יגבוה ממך בעלי חובות, לֹא מִשְׁתַּלְמָנָא לָךְ
מִיָּד מִינָאִי – לא תטול כלום מחלקי. ומכל מקום דוחה הגמרא פירוש זה
בדברי רב אסי, או מחמת שדין זה פשוט, או מחמת שאינו נכון.

מבארת הגמרא את דברי רב אסי באופן אחר: אֲלָא דברי רב אסי נאמרו
לְגַבִּי שְׁנֵי אֲחִים שִׁחְלְקוּ בקרקע שירשו מאביהם, וְכָא פַעַל חוֹב של האב
וְנִטְל את חֲלָקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, שלדעת רב אסי חוזרים וחולקים בקרקע
שנשארה, ואמר על זה רב אסי ש'כספים הרי הם כקרקע' ויכול האב שלא
גבו ממנו לשלם לאחיו כסף בשווי מחצית הקרקע, ואינו חייב לתת לו דווקא
קרקע ממש. מקשה הגמרא: וְהָא אֲמַרְהּ רַב אֲסִי תְּרָא וְיִמְנָא – והרי כבר
אמר רב אסי דין זה פעם אחת, ולא מסתבר שחזר ואמר זאת כאן פעם
נוספת. דְאֲמַרְהּ, הָאֲחִים שִׁחְלְקוּ בקרקע שירשו מאביהם, וְכָא פַעַל חוֹב
וְנִטְל חֲלָקוֹ שֶׁל אֶחָד מֵהֶן, יש בזה שלש דעות: א. רַב אָמַר בְּמִטְלָה
מְחִלְקָתָה – התבטלה חלוקת הירושה, וחוזרים וחולקים בקרקע שנשארה,
והאב שלא גבו ממנו אינו יכול להשאיר את כל הקרקע בידו ולסלק את
אחיו במעות. ב. וְיִשְׁמוּאֵל אָמַר, האב שגבו ממנו וְיִתֵּר – הפסיד את חלקו,
ואין אחיו חוזר וחולק עמו. ג. וְרַב אֲסִי אָמַר, נִטְל מאחיו רק רְבִיעַ ממנה
שגבו ממנו, או בְּקִרְקָעָה, וְרִבִּיעַ בְּמַעוֹת – או במעות, כרצונו של הנותן.
מבארת הגמרא את טעמיהם: רַב אָמַר 'בְּמִטְלָה מְחִלְקָתָה', קָסְבַּר שְׁתֵּאֲחִים
שִׁחְלְקוּ בירושת אביהם, בְּיִוִּרְשִׁים הֵוֹן, כלומר 'יש בירושה', וחלוקתם
בִּירֵרָה שכל אחד קיבל את החלק שהיה ראוי לו בירושת אביו, וכיון
שהחלוקה לא ביטלה מהם את דינם כ'יורשים', חייבים שניהם לפרוע את
חוב אביהם, ואם גבו מאחד מהם חייב חבירו לשלם לו את חלקו. וְיִשְׁמוּאֵל
אָמַר 'וְיִתֵּר', כיון דְקָסְבַּר שְׁתֵּאֲחִים שִׁחְלְקוּ בירושת אביהם, דינם
כְּלִקְוֹחוֹתָה, כלומר 'אין בִּירֵרָה', וחלוקתם אינה מבררת שבאמת כל אחד
קיבל את החלק שהיה ראוי לו בירושה זו, אלא כל אחד מכר לחבירו את
החלק הראוי לו במה שנטל חבירו, תמורת החלק של אחיו שבא לידו, וְכָל
אח בְּלֹקְתָּ שְׁלֹא בְּאַחֲרִיּוֹת דְמִי, שאם גבו מהלוקח אינו יכול לתבוע את
המוכר, ולכן האב שגבו ממנו הפסיד. וְרַב אֲסִי אָמַר נִטְל רְבִיעַ בְּקִרְקָעָה
וְרִבִּיעַ – או רביע בְּמַעוֹת, דְּמִסְפָּקָא לִיהּ – הוא מסופק, אִי בְּיִוִּרְשִׁין דְמִו,
אִי בְּלִקְוֹחוֹתָה דְמִו, תִּלְכַּךְ – לכן, מחמת הספק הדין הוא שיחלקו בממון,
ולכן נִטְל רק רְבִיעַ מהסכום, או בְּקִרְקָעָה, וְרִבִּיעַ בְּמַעוֹת – או במעות. ועל
כל פנים אי אפשר לפרש את מימרת רב אסי 'כספים הרי הם כקרקע' לגבי
נידון זה, שהרי כבר פירש בו רב אסי את דעתו פעם אחת.

חזרת הגמרא ושואלת: אֲלָא, מֵאִי – על מה אמר רב אסי 'כספים תְּרִי הֵן
בְּקִרְקָעָה'. משיבה הגמרא: לְעִנְיָן מִיטֵב, וכפי שרצתה הגמרא לבאר
בתחילה, שהמזיק יכול לפרוע גם בכסף ולא רק במִיטֵב. מקשה הגמרא: אִי
הִכִּי, תחזור הקושיא שהקשינו לעיל, הרי תִּינָנוּ דִינוּ דְרַב הוּנָא, ואילו
מהלשון 'אמר רב אסי' משמע שהוא דין בפני עצמו. מתרצת הגמרא: אִימָא
– אכן יש לומר 'זכן אמר רב אסי' כספים הרי הן כקרקע', וכבר הונא.
הגמרא מביאה מימרא נוספת של רב הונא: אָמַר רַבִּי יִרְמְיָא, אָמַר רַב הוּנָא,
בְּמִצְוָה – לקיים מצוה יש לאדם לתת מממונו עַד שְׁלִישׁ. מבררת הגמרא,
מֵאִי שְׁלִישׁ – במה משערים שיעור 'שליש',

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ט עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פא רש"י

עסיקין. עוררין לומר שגלו היא חייבא דקרבא. שק קשורה מלא רוח: ואיכא דאמרי אפילו באחריות נמי. אפי' קבל אחריות עליו דיש לומר הואיל וסופו לחזור עליו עכשיו נמי יחזור וישלמה אפיה אינו יכול לחזור בו: דאמר ליה. מוכר: אחי טרפה. שבתכו לב"ד שטר טרפא שברין נטלו ממך ואשלם לך: רב הונא אמר. לא קשיא קראי דלעיל כסף ומיטב דהכי קאמר דקמא או כסף יתן לו או מיטב שדותיו והא דלא איירי רב הונא עד הכא משום דבגעי לאסוקי למילתא דרבי ישמעאל ור"ע דבעי לעיל בשחן שמין אותו (בינונית) בשלו הן שמין בו' ועד הכא קמיירי ואזיל: שוה כסף. ואת אמרת כסף: בדלית ליה. לא כסף ולא שדות: מהו דתיקא אמרין ליה. למיזק: זיל כרז וזבין. סובין בכסף ואיתי ליה כסף קמל: לענין מיטב. דאפי' יש לו עדיית מסלק בכסף אי בגי' תיינו דרב הונא. והנה ליה למימר וכן אמר רב אפי' ונטל כרקע. בשביל חובות אביהם: דאזיל האי. את: ושקיל פלגא בכספיהם. עם אחיו ותיינו דקאמר הרי הן כרקע דבעל כספיהם נמי יפרע חצי חובו של אביו: האי ברא והאי לא ברא. בתמיה כלומר בעל כספיהם לא הוי ברא לפרוע חוב אביו אבל בעל כרקע הוי ברא: איכא דאמרי. דלאידך גיסא פרכין דבעל כספיהם לא ליחייב דאמר ליה. לבעל כרקע להכי שקלי בו: לשני אחין שחלקו. כרקע: וכן ב"ח ונטל חלק האחר. דמשלם לו האחר חצי חלקו או כרקע או מסלק ליה בזווי ותיינו הרי הן כרקע דמצי מסלק ליה בזווי בכרקע: כמלה מחלוקת. אותה מחלוקת בשלה וחוורין וחולקים בשוה החלק הנשאר: ויתר. אבד: רביע בכרקע. יחזיר לו רביע חלקו או כרקע או מעות: ורביע במעות. או רביעית במעות כמו דתנן ביבמות דף טז: חלץ וגשה בה מאמר ונתן גט ובעל: ביורשים דמו. ועל שניהם לפרוע חלקו מחצית חלקו יחזיר לו: אי בלקוחות דמו. ואין לו עליו כלום חלקו רביע ממותו חלק המגיע יפרע דה"ל ספק ממון וכל ממון המוטל בספק חולקים ואין נוטל עמו אלא רביע ונהל ויכול לסלקו או כרקע או במעות. ל"א ורביע במעות ממש לבר רביע כרקע ותיינו הרי הן כרקע מספקא ליה אי ביורשין דמו ויחייב להחזיר לו מחצית חלקו כרקע ולא יכול לסלקו במעות או בלקוחות דמו ומיהו בלוקח באחריות דמי ויחייב להחזיר לו מחצית מה שאיבד אבל במעות יכול לסלקו חלקו יחזיר רביע כרקע ביורשים ורביע במעות כמוכר באחריות ולשון ראשון שמעתי שליש

ויצאו עליה עסיקין עד שלא החזיק בה יכול לחזור בו מ"ט דאמר ליה חייבא דקמרי סברת וקבלת מאימת הואי חזקה מכי דייש אמצרי ודוקא שלא באחריות אבל באחריות לא ואיכא דאמרי אפי' באחריות נמי דאמר ליה אחי מירפך ואשלם לך רב הונא אמר או כסף או מיטב איתיהיב רב נחמן לרב הונא ישיב לרבות שוה כסף אפילו סובין הכא במאי עסקין בדלית ליה אי דלית ליה פשיטא מהו דתיקא אמרין ליה זיל טרז וזבין ואיתי ליה כסף קמל אמר רב אפי' כספים הרי הן כרקע למאי הלכתא אילימא לענין מיטב תיינו דרב הונא אלא לשני אחים שחלקו ונטל אחד כרקע ואחד כספים וכן בעל חוב ונטל כרקע דאזיל האי ושקיל פלגא בכספיהם בהדיה פשיטא האי ברא והאי לא ברא איכא דאמרי אדרבה לאידך גיסא דא"ל להכי שקלי כספים דאי מגנבי לא משתלמא מינה ולהכי שקלת ארעא דאי מפרפא לא משתלמא לך מדי מינא אלא לשני אחים שחלקו וכן בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן והא אמרה רב אפי' חרא זימנא דאיתמר האחים שחלקו וכן בעל חוב ונטל חלקו של אחד מהן רב אמר במלה מחלוקת ושמואל אמר ויתר ורב אפי' אמר נוטל רביע כרקע ורביע במעות רב אמר במלה מחלוקת קסבר האחים שחלקו ביורשים הוו ושמואל אמר ויתר קסבר האחים שחלקו לקוחות וכלוקח שלא באחריות דמי ורב אפי' אמר נוטל רביע כרקע ורביע במעות מספקא ליה אי ביורשין דמו אי בלקוחות דמו חלקו נוטל רביע כרקע ורביע במעות אלא מאי הרי הן כרקע לענין מיטב אי הכי תיינו דרב הונא אימא וכן אמר רב אפי' א"ר יורא אמר רב הונא במצוה עד שליש מאי שליש אילימא

ופועל אי לית ליה לבצל הבית וזוי אמר ליה זיל טרז וזבין ואיתי וזוי בדמוכב בהבית והעליה (ב"ס דף קיח) דאין יכול לומר לו טל מה שעשית בשכרה: פשיטא האי ברא והאי לא ברא. וא"ת ואמאי פשיטא ליה וזא שמואל אמר בסמוך בא ב"ח ונטל חלקו של אחד מהם ויתר וי"ל כשהחלקו כרקע דוקא אית ליה דויתר דשניהם עומדים בספק זה כמו זה ועל דעת כן חלקו דמי בדאמרין לקמן בפרק הפירה דף טז: וטס)

והואיל אי לית ליה לבצל הבית וזוי אמר ליה זיל טרז וזבין ואיתי וזוי בדמוכב בהבית והעליה (ב"ס דף קיח) דאין יכול לומר לו טל מה שעשית בשכרה: פשיטא האי ברא והאי לא ברא. וא"ת ואמאי פשיטא ליה וזא שמואל אמר בסמוך בא ב"ח ונטל חלקו של אחד מהם ויתר וי"ל כשהחלקו כרקע דוקא אית ליה דויתר דשניהם עומדים בספק זה כמו זה ועל דעת כן חלקו דמי בדאמרין לקמן בפרק הפירה דף טז: וטס)

עסיקין. עוררין לומר שגלו היא חייבא דקרבא. שק קשורה מלא רוח: ואיכא דאמרי אפילו באחריות נמי. אפי' קבל אחריות עליו דיש לומר הואיל וסופו לחזור עליו עכשיו נמי יחזור וישלמה אפיה אינו יכול לחזור בו: דאמר ליה. מוכר: אחי טרפה. שבתכו לב"ד שטר טרפא שברין נטלו ממך ואשלם לך: רב הונא אמר. לא קשיא קראי דלעיל כסף ומיטב דהכי קאמר דקמא או כסף יתן לו או מיטב שדותיו והא דלא איירי רב הונא עד הכא משום דבגעי לאסוקי למילתא דרבי ישמעאל ור"ע דבעי לעיל בשחן שמין אותו (בינונית) בשלו הן שמין בו' ועד הכא קמיירי ואזיל: שוה כסף. ואת אמרת כסף: בדלית ליה. לא כסף ולא שדות: מהו דתיקא אמרין ליה. למיזק: זיל כרז וזבין. סובין בכסף ואיתי ליה כסף קמל: לענין מיטב. דאפי' יש לו עדיית מסלק בכסף אי בגי' תיינו דרב הונא. והנה ליה למימר וכן אמר רב אפי' ונטל כרקע. בשביל חובות אביהם: דאזיל האי. את: ושקיל פלגא בכספיהם. עם אחיו ותיינו דקאמר הרי הן כרקע דבעל כספיהם נמי יפרע חצי חובו של אביו: האי ברא והאי לא ברא. בתמיה כלומר בעל כספיהם לא הוי ברא לפרוע חוב אביו אבל בעל כרקע הוי ברא: איכא דאמרי. דלאידך גיסא פרכין דבעל כספיהם לא ליחייב דאמר ליה. לבעל כרקע להכי שקלי בו: לשני אחין שחלקו. כרקע: וכן ב"ח ונטל חלק האחר. דמשלם לו האחר חצי חלקו או כרקע או מסלק ליה בזווי ותיינו הרי הן כרקע דמצי מסלק ליה בזווי בכרקע: כמלה מחלוקת. אותה מחלוקת בשלה וחוורין וחולקים בשוה החלק הנשאר: ויתר. אבד: רביע בכרקע. יחזיר לו רביע חלקו או כרקע או מעות: ורביע במעות. או רביעית במעות כמו דתנן ביבמות דף טז: חלץ וגשה בה מאמר ונתן גט ובעל: ביורשים דמו. ועל שניהם לפרוע חלקו מחצית חלקו יחזיר לו: אי בלקוחות דמו. ואין לו עליו כלום חלקו רביע ממותו חלק המגיע יפרע דה"ל ספק ממון וכל ממון המוטל בספק חולקים ואין נוטל עמו אלא רביע ונהל ויכול לסלקו או כרקע או במעות. ל"א ורביע במעות ממש לבר רביע כרקע ותיינו הרי הן כרקע מספקא ליה אי ביורשין דמו ויחייב להחזיר לו מחצית חלקו כרקע ולא יכול לסלקו במעות או בלקוחות דמו ומיהו בלוקח באחריות דמי ויחייב להחזיר לו מחצית מה שאיבד אבל במעות יכול לסלקו חלקו יחזיר רביע כרקע ביורשים ורביע במעות כמוכר באחריות ולשון ראשון שמעתי שליש

שיפסיד יפסיד אבל הכא דבעל הקרקע בספק ולא בעל הכספים דמטלטלי דיתמי לא משתעבדי לב"ח פשיטא דעל דעת כן חלקו שאם יפסיד בעל הקרקע שיחזור על בעל כספיהם:

ומרה חלקו של אחד מהם. ואם תאמר והא כל אחד חייב לפרוע חוב אביו ואין יכול לומר חלק האחד דקתני בפרק יש נוחלין (ב"ס דף קמז) יצא עליהם שטר חוב בכור נותן חצי שנים ויש לומר דמייירי הכא שעשאו אפותיקי: רב אמר בטלה מחלוקת. משמע דלא מצי לסלקי בזווי מדקאמר בטלה מחלוקת ותימה מ"ש מדרב אסי דאית ליה שכיבול לסלקו בזווי באותו רביע שנטל מכת ירושה ויש לומר דרב אסי סבירא ליה דאפילו הוו יורשים מצי לסלקי בזווי משום דאמר ליה אנא לבצל חוב נמי מסלקא בזווי ורב אין חושש לאותה סבירא ואע"ג דמייירי בשעשאו אפותיקי לא מייירי כעין אפותיקי דהמקבל (ב"ס דף קיח) דמשמע התם דלא מצי מסלק ליה בזווי ואם תאמר מכל מקום יתן מעות ויפדה הקרקע במעל חוב דקיימא לן פרק המפקיד (שם דף לה) דשומא הדרא לעולם ויש לומר דנפקא מינה היכא דזבנה או אורתא דאמר התם דלא הורא: ביורשים הוו. דאי בלקוחות באחריות הוו אמאי בטלה מחלוקת ישלם לו מעות: רב אפי' מספקא ליה בו'. בלשון ראשון פ"ה שנוטל חלקו כרקע או במעות משום דמספקא ליה אי ביורשין הוו אי בלקוחות שלא באחריות הוו וקשה מנ"ל לנקרא שמספקא ליה לרב אפי' כלל ביורשים דלמא פשיטא ליה דלא ביורשים ניהו אלא מספקא ליה אי הוו בלקוחות באחריות או בלקוחות שלא באחריות לכך נראה כלשון אחרון: חלקו נוטל רביע כרקע ורביע במעות. דלא שיקר ביה המוציא מחבירו עליו הראיה:

פב בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף ט עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס
 תוספות

אילימא שליש ביתו. משמע דאין צריך לבזבז כל ממונו לקנות אתרוג אפילו לא ימצא בפתחו והוא מוצא עוברת ואפילו שליש ביתו משמע דלא מחייב ואמרין נמי (מסות דף ג.) דמבזבז אל יבזבז יותר מחומש ובסופה (דף מה) חשיב ליה רבתיא דר"ג שקנה אתרוג באלף זוז:

אילו איתרמיא ליה. אפילו מיירי בעשוריתא דרבי כדאשכחן בפרק מציתא האשה (מכות דף כה.) מ"מ ידוע שלא היה חייב לבזבז כל כך: **עד** שליש במצוה. פירוש שאם מצא אתרוג באגוז כמו ששיערו חכמים ואחד גדול ממנו שליש יקנה: **משל** הקב"ה. אוכל פירות בעוה"ו ותקון קיימת לו לעתה"ב: **בשור** קשור ובור מבוטא. פ"י כראוי דאי בשלא כראוי לאו כלום היא ועוד מדפריך מ"ש הקא כלומר ובשניהם היה להם ליפטר מדקדור מוקף לה בשור מותר ובור מגולה: **שור** עבד לנתוקי. פרש"י אפי' בלא חרש דרכו לנתוקי מאליה וכן בור דרכו לנתוקי מאליה וקשה דע"כ בקשור ובקשור כראוי מיירי כדפריך ולקמן (דף ג.) תנן כשהו כראוי פטור ונראה לפרש דדרכו לנתוקי ע"י חרש קאמר דגרע משום דמסר לחרש אבל גחלת לא גרע כי"כ דאין דרכו לבלות גחלת כמו שדרכו לנתוקי שור ולנתוקי בור דכמה דשביק לה חרש מעמיקא עמיקא ואזיל: **ולרבי** יוחנן דאמר אפי' מסר לו שלחבת פטור כו'. תימה מאי קשה ליה הא שלחבת לרבי יוחנן כמו גחלת לר"ל ובשור קשור ובור מבוטא יכול להעמידו וגשום דחרש עבד לנתוקי ולנתוקי כמו שאמר לר"ל וי"ל דמשמע ליה דטעמא דרבי יוחנן דפטור משום שהקטן שומרו ואין הקטן עושה היזק אלא אדרבה עושה שמירה והשקא נחתא דלא תקשי לרבי יוחנן דמוקי לה בשור מותר ובור מגולה אמאי נקט שפסור לחשו"י והא בלא מסרו נמי חייב דנקט מסרו לרבתיא אע"פ שעשה שמירה קצת ובהאי סברא פליג אריש לקיש: **חומר** בשור. האי שור היינו קרן כדמובח בבבלי שמעתי: **ולרבי** לילך ולהזיק. הא דלא חשיב שהוא בעלי חיים מה שאין בן בבור משום דהוי בכלל דרכו לילך ולהזיק וכוונתו להזיק לא שייך למתני גבי בור שאין בעלי חיים: **מה** שאין בן בבור. שאין משלם בופר וכן אש דקתני בסמוך משא"כ באש וא"ת ונילף משור ונחייבו בופר ואף על גב דאיכא למימר שכן ב"ח דהא מסיקין לקמן בפרק ביצד (דף ט.) דאיכא בופר בגלל שמע מיה דילפינן רגל מקרן ולא פרכינן מה לקרן שכן וכוונתו להזיק וחייב ברה"ר ויש לומר דאש ובור פטורין דדרשין גזילי ולא על בור גזילי ולא על האש כדפריך לקמן בסוף ביצד (סו) גזילי ולא על האש וא"ת שור ולא אש דכתיב בבור למ'ל ת"ל מעליו ויש לומר דאיצטריך שור ולא אדם לפטור עבד שנפל בתוכו או עובד בובכים הקני לישראל:

חומר

מאי שנא כו'. הנה. גבי בעירה: **צבתא** דת"ש קגרים. אחיותו של חרש גרמה ההבצר שהוא נטלה ודוליקה לגדיש הקא לא צבתא דחרש קגרים שהשור הלך והזיק וכן הבור ולא על ידי חרש וזיק: **צבתא**. אחיותו וכו' מלשון צבתא שקורין טניילא"ש: **ל"א** גרס' צוקתא יחודו של חרש שנתמיד עם השלחבת ונטלה ולשון צוקתא שולא כדאמרין ליה צוקתא לחבור (פ"ד דף כה.) **בופר**. במועד צוקתא שהמית בן חורין: **אסור** בהנאות. אי דמית אדם בדכתיב ובעל השור נקט כגאון שאומר לחבורי פלוני יצא נקי מנכסיו ואין לו בתן הנאה: **מה שאין בן בבור**. שאין בעל הבור חייב בתשלומי מיתת אדם כדאמרין שור ולא אדם:

שליש ביתו. שחייב אדם לבזבז במצות לולב או ציצית או ספר תורה שליש מה שיש לו. בהידור מצוה עד שליש במצוה. שאם מוצא ב' ספרי תורות לקנות ואחד הדור מחבירו יוסיף שליש הדמים ויקח את ההדור דתנאי (מסכת דף קלג.) זה אלי ואנוהו התנאה לפניו במצות עשה לך ספר תורה נאה לולב נאה טלית נאה ציצית נאה: **שליש מלגיו**. ובגון אם הקטן נמכר בששה ויוסיף דינרי דהיינו שליש מלגיו שליש שבתוך הדמים ויקח את ההדור: **או** שליש מלכר. הדמים יחלוק לשנים ויוסיף חלק שליש משלו דהיינו אם קטן נמכר בששה ויוסיף שלשה דינרי ויקח את הגדול בתשעה: **עד שליש משלו**. דהיינו אותו שליש שיוסיף בהידור מצוה משלו הוא שאינו נפרע לו בחייו דהיינו כדאמרין דהיום לעשותם ולא היום ליטול שבער (פ"ד דף ג.) **מכאן** ואילך. מה שיוסיף בהידור יותר על שליש יפרע לו הקב"ה בחייו: **מתני** שחבתי בשמירתו. שנתחייבתי לשמור: **הכשרתי** את נוקו. כלומר אם הזיק הכשרתי וזימנתי אותו הזיק שלא שמרתי ופה כך מציאתי לישא אורינא הכשרתי את נוקו עלי להכשיר ולתקן את נוקו כלומר אני חייב לשלם. מפי מורי: **הכשרתי** במקצת נוקו חבתי בתשלומי כו'. האי הכשרתי לא דמיא להכשרתי קמא דהא ודאי וזימנתי אותו כלומר אם וזימנתי את מקצת נוקו אע"פ שלא דמיא שדרכו לנתוקי לשלם את נוקו בהכשר כל נוקו כאלו וזימנתי כולו ובגמרא מפרש חיבי דמי נכסים שאין בהם מעילה. כלומר אם הזיקו נכסים שאין בהן מעילה אני חייב לשלם אבל אם הזיקו נכסי הקדש אני חייב דבנפקא לן ביהודה נזקין משור רעה: **של בני ברית**. לאפוקי נכרי דאינו חייב בנזקיו: **ונכסים** המיוחדים. שיש להם בעלים לאפוקי דהפקר שאם הזיקו נכסים דהפקר פטור ובגמרא מפרש לה: **ויבכל מקום**. חב המזיק כמו שהזיקו נכסיו את נכסי בני הברית ואת נכסיו המיוחדים: **חזין** מן היתר המיוחד למזיק. כאם נכס שורו של נזק ברשות המזיק והזיקו שור של מזיק פטור דאמר ליה תורך ברשותי מאי בעי: **ורשות** הניזק והמזיק. מפרש בגמרא: **בשהזיק** חב המזיק. הא דרשין ליה בריש פירקין

לאתיין קרן ובשהזיק חב המזיק דרישא לא דרשין ליה דלאו יתירה היא: **גמ'** מה שאין בן באש. כדמפרש לקמן: **גחלת**. שאינה בוערת אלא אם כן לביה אותה: **שלחבת**. שמסר אור מלובה לחרש דפטור בתמיה: **והאמר** ריש לקיש. בהבונס צאן לדיר (נזקין סו) **לא** שנו. דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם: **אלא** בשמסר לו הגחלת וליביה. אותה החרש: **כרי** הוציא. מבורר הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק: **כרי**. מזומן: **שור** דרביה לנתוקי. והוא ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו להחזיר את עצמו להלך שמירה דעושה היא ואפילו היתרו חרש חייב בעל השור: **לנתוקי**. לנפול להלך שמירה דעושה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם שלא שמו כראוי: **מציא עמיקא** ונאילא. ומאי דליביה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה: **ולרבי** יוחנן דאמר. בהבונס אפילו מסר לו שלחבת פטור דהשקא מוקף להא דקתני מה שאין בן באש בשלחבת ודכוותיה דמציא גבי שור ובור בשור מותר ובור מגולה

לאתיין קרן ובשהזיק חב המזיק דרישא לא דרשין ליה דלאו יתירה היא: **גמ'** מה שאין בן באש. כדמפרש לקמן: **גחלת**. שאינה בוערת אלא אם כן לביה אותה: **שלחבת**. שמסר אור מלובה לחרש דפטור בתמיה: **והאמר** ריש לקיש. בהבונס צאן לדיר (נזקין סו) **לא** שנו. דהשולח הבעירה ביד חרש שוטה וקטן דפטור מדיני אדם: **אלא** בשמסר לו הגחלת וליביה. אותה החרש: **כרי** הוציא. מבורר הזיקו לכל שהיא מזומנת להזיק: **כרי**. מזומן: **שור** דרביה לנתוקי. והוא ליה לאסוקי אדעתיה שאפילו אין החרש מתירו סופו להחזיר את עצמו להלך שמירה דעושה היא ואפילו היתרו חרש חייב בעל השור: **לנתוקי**. לנפול להלך שמירה דעושה היא אפילו גילהו חרש בעל הבור חייב לשלם שלא שמו כראוי: **מציא עמיקא** ונאילא. ומאי דליביה חרש לא רמיא עליה דבעל גחלת לאסוקי אדעתיה: **ולרבי** יוחנן דאמר. בהבונס אפילו מסר לו שלחבת פטור דהשקא מוקף להא דקתני מה שאין בן באש בשלחבת ודכוותיה דמציא גבי שור ובור בשור מותר ובור מגולה

43 בערת אלא אם מבערים אותה, קשה מאי שנא הכא – שור ובור
 44 שמחייבים אותו, ומאי שנא הכא – אש שפוטרים אותו, בשניהם היתה
 45 שמירה מעולה ויש לפוטרו, ואמאי נאמר שמדובר במוסר להם שור מותר
 46 ו– שאינו קשור ובור מגולה, דבנותה ו– באותו אופן גבי אש, מדובר
 47 שמוסר להם שלהבת, וכי על זה נאמר מה שאין בן פאש דפטור, והא
 48 אמר ריש לקיש בשמיה דתחנותה, לא שנו שהשולח את הבעירה ביד חרש
 49 שוטה וקטן פטור מדיני אדם, אלא בשמסר לו – לחרש גחלת וליבה אותה,
 50 אבל אם מסר לו שלהבת, חייב, מאי טעמא, דהא גרי הויא – משום
 51 שהנזק מומן ודאי שיבוא.
 52 לכן הגמרא חזרת לפרש בבתחילה: לעולם מדובר במוסר להם שור קשור
 53 ובור מבוסה, ודבנותה ו– ואותו דבר גבי אש, מדובר במוסר להם גחלת,
 54 ודקא אמרת – ומה שהקשית מאי שנא הכא – במוסר שור ובור שחייב,
 55 ומאי שנא הכא – במוסר אש שפטור, יש לפרש, ששור על אף שקשור הוא,
 56 שמירה פחותה היא, מפני שדריכה לנתנין – לנתק עצמו מהקשר, ואף אם
 57 החרש התירו חייב המוסרו לו, וכן בור על אף שמכוסה הוא, שמירה פחותה
 58 היא, מפני שדריכה של הכיסוי לנתנין – ליפול מעצמו, ואף אם החרש
 59 הסיר את הכיסוי, המוסרו לו חייב, אבל גחלת, כמא דשביק לה – ככל
 60 שיעובה מעמיא עמיא ואולא – נכבית והולכת, ולא מוטל עליו לחרש
 61 שהם ילבו את הגחלת, ולכן המוסרה להם פטור.
 62 שואלת הגמרא, ולרבי יוחנן דאמר שהשולח את הבעירה ביד חרש שוטה
 63 וקטן אפילו אם מסר לו שלהבת נמי פטור, ולפי זה מה שנאמר בברייתא
 64 שהמוסר להם אש פטור, מתפרש שמסר להם שלהבת, ואם כן דבנותה
 65 הכא – באותו אופן בשור ובור מדובר במוסר להם שור מותר ובור מגולה,
 66 וקשה מאי שנא הכא – במוסר אש שפטור, ומאי שנא הכא – במוסר שור
 67 ובור שחייב. עונה הגמרא, התם – במוסר שלהבת, צבתא ו– אחיותו דחרש
 68 בשלהבת, קא גרים – היא הגורמת לנזק, שהוא מביא את האש לגדיש
 69 ונשרף, ולכן המוסר פטור, אבל הכא – במוסר שור מותר ובור מגולה, לא
 70 צבתא ו– אחיותו דחרש קא גרים – גורמת את הנזק, אלא השור המותר
 71 הלך מעצמו והזיק, והבור המגולה הזיק מעצמו את הנופל לתוכו, ולכן
 72 המוסר חייב.
 73 אגב שהתבאר בברייתא חילוק בין מוסר שור או בור לחרש שוטה וקטן,
 74 לבין מוסר להם אש, מביאה הגמרא ברייתא המונה את החומרות
 75 המיוחדות שיש בכל אחד משור בור ואש שאין בזולתו, ומחכר בה גם חילוק
 76 זה:
 77 תני רבנן, יש דברים שחומר בנזקי שור – קרן, יותר מנזקי בור, ויש
 78 דברים שחומר בנזקי בור מנזקי שור. חומר – החומרות בשור מבורה הן,
 79 ששהשור המועד שהרג בן חורין, בעליו משלם את הכופר, ואם הרג עבד
 80 כנעני, חייב בעליו בשלשים שקלים של עבד, בין אם העבד שוה יותר
 81 ובין אם שוה פחות. ואם הרג אדם ונגמר דינו של השור לסקילה, אסור
 82 בהנאה אף אם שחטו קודם שנסקל. ודרבנן של השור לילך ולהזיק, מה
 83 שאין בן בבור, שבעל הבור אינו חייב כופר על מיתת בן חורין שנפל לבור,
 84 ולא שלשים שקלים על מיתת עבד שנפל לתוכו, ואינו הולך ומזיק, אלא
 85 הניזק בא אליו ונופל לתוכו.
 86 חומר – החומרות בבור ממשור הן, שהבור תחילת עשייתו – תחילת מה
 87 שנעשה בור, היה עומד לנזק, ומועד מתחילתו – כבר בפעם הראשונה
 88 שניזוקו בו משלם נזק שלם, מה שאין בן בשור, שאין תחילת יצירתו מהזה
 89 יצירת מזיק, והשור – דהיינו קרן, משלם בפעמים הראשונות רק חצי נזק.

1 אילימא שחייב להוציא לצורך מצוה עד שליש ביתו, כלומר שליש
 2 מנכסיו, אם כן קשה, אלא מעתה, אי איתרמי ליה תלתא מצותא – אם
 3 הזדמנו לאדם שלש מצוות, שעולות ממון רב, ליתבי לכוליה ביתיה –
 4 יתחייב לתת את כל נכסיו כדי לקיימם, ולא מצאנו חיוב לבזבז ממון רב כל
 5 כך כדי לקיים מצוות עשה. מבארת הגמרא: אלא אמר רבי ירמיה, בהידור
 6 מצוה יש להוסיף עד שליש במחיר המצוה, כלומר שיוסיף שליש ממחיר
 7 המצוה שאינה מהודרת כדי לזכות במצוה מהודרת. מסתפקת הגמרא: בעי
 8 רב אשי, האם חייב להוסיף שליש מלגיו – מתוך דמי המצוה שאינה
 9 מהודרת, ובגון במקום לשלם ששה ישלם שמונה, או שליש מלכר – מחיר
 10 לדמיה, ובמקום לשלם ששה ישלם תשעה, שהשלש שהוסיף הם שליש
 11 מדמי המצוה המהודרת. אומרת הגמרא, תיקו – ספק זה לא נפשט.

12 מביאה הגמרא מימרא נוספת בענין זה: במערבא – בארץ ישראל אמרי
 13 משמיה דרבי ירמיה, הוצאת האדם עד שליש בהידור מצוה, היא משל –
 14 מהממון הקצוב לו, אבל מכאן ואילך – אם יוסיף יותר משליש, הרי זה
 15 משל הקדוש ברוך הוא, כלומר ישלמו לו מהשמים בחייו על מה שהוסיף:

משנה

16 אחר שנמנו במשנה הראשונה אבות הניזקין ותכונותיהם, מבארת משנתנו
 17 את אופני חיובם אם הזיקו, ועל אלו נכסים חייב ועל אלו פטור, ובאיזה
 18 מקום ייעשה הנזק כדי להתחייב:
 19 כל שחבתי ו– שהתחייבתי בשמירתו, אם לא שמרתיו כראוי והזיק,
 20 הקשרתי – הכנתי וזימנתי בכך את נזקו, ואף אם הקשרתי – זימנתי רק
 21 במקצת נזקו, חבתי בתשלומי כל נזקו בהכשר כל נזקו – כאילו זימנתי
 22 את כל הנזק.
 23 ומבארת המשנה על אלו נכסים שהזיקו על ידי ממוני אני חייב לשלם: רק
 24 אם הזיקו נכסים שאין בהן מעילה – שאינם נכסי הקדש, אני חייב לשלם,
 25 אך אם הזיקו נכסי הקדש, אני פטור. וכן רק אם הזיקו נכסים שהן של בני
 26 ברית – ששייכים לישראל, אני חייב לשלם, אך אם הזיקו נכסי גוי אני
 27 פטור. וכן רק אם הזיקו נכסים המיוחדים – שיש להם בעלים, אני חייב
 28 לשלם, אך אם הזיקו נכסי הפקר אני פטור.
 29 ובכל מקום שבו מזיק ממוני אני חייב, חוץ מרשות המיוחדת למזיק,
 30 שאם נכנס שור לרשותי בלי רשות והזיק שם, אני פטור, מפני שלא היה לו
 31 להיכנס.
 32 ורשות של הניזק והמזיק, ואחד מהם הזיק את חברו שם.
 33 בכל האופנים שמחייבים בשמירה ממונו את ממון חברו, חב המזיק לשלם
 34 תשלומי נזק במיטב הארץ – מהקרע העידית שבנכסיו:

גמרא

35 הגמרא מביאה ברייתא לבאר באיזה אופן נחשב מכשיר את הנזק בזה
 36 שחייב בשמירתו: תני רבנן, כל שחבתי בשמירתו, אם לא שמרתיו יפה,
 37 הקשרתי – הכנתי וזימנתי בכך את נזקו, כיצד, שור ובור שמסרן בעליהם
 38 לחרש שוטה וקטן לשומרם, והזיקו, חייב בעל השור או הבור לשלם, מה
 39 שאין בן פאש, שאם מסר להם אש פטור מלשלם.
 40 שואלת הגמרא, במאי עסקינן – באיזה אופן בשור ובור חייב וכנגדם באש
 41 פטור, אילימא שמדובר במוסר להם שור קשור ובור מבוסה כראוי,
 42 דבנותה ו– באותו אופן גבי אש, מדובר שמוסר להם גחלת, שאינה

הברייתא מביאה אופן נוסף: יש שהוֹמֵר בְּנוֹקִי שׁוֹר, יותר מְבִנְזִקִי אֵשׁ, ויש
 שוֹמֵר בְּנוֹקִי אֵשׁ מְבִנְזִקִי שׁוֹר. הוֹמֵר בְּשׁוֹר מְבִאֵשׁ, שֶׁהַשׁוֹר שהרג בן
 חורין, מְשַׁלֵּם כּוֹפֵר, וְאִם הָרַג עֶבֶד כְּנַעֲנִי, חֵיִבּ בְּשָׁלְשִׁים שְׁקָלִים שֶׁל עֶבֶד.
 ואם הָרַג אָדָם, וְנִגְמַר דִּינוֹ לִסְקִילָה, אִסּוּר בְּהִנָּחָה, ואם מָסְרוּ לְחָרֶשׁ שׁוֹמֵה
 וְקָמַן לְשִׁמְרוֹ, וַיֵּצֵא וְהוֹקֵ, חֵיִבּ בְּתִשְׁלוּמֵי הַנּוֹק. מִה שְּׂאִין בֶּן בָּאֵשׁ, שאִינו
 מְשַׁלֵּם כּוֹפֵר עַל שְׂרִיפַת אָדָם, וְלֹא שְׁלֹשִׁים עַל שְׂרִיפַת עֶבֶד, ואִין שִׁיךְ בַּה
 גִּמְר דִּין, ואם מִסְרָה לְחָרֶשׁ שׁוֹמֵה וְקָטַן, פְּטוּר.
 הוֹמֵר בָּאֵשׁ מְבִאֵשׁ, שֶׁהָאֵשׁ מוֹעֲדָת מַתְחִילָתָהּ – שִׁמְשַׁלֵּם בַּעֲמֵם
 הָרֵאשׁוֹנָה נֹקַשׁ שְׁלֹם, מִה שְּׂאִין בֶּן בְּשׁוֹר שִׁמְשַׁלֵּם בַּעֲמֵמִים הָרֵאשׁוֹנוֹת רַק
 חֲצִי נֹקַשׁ.
 הברייתא מביאה אופן נוסף: יש שהוֹמֵר בְּנוֹקִי אֵשׁ יותר מְבִנְזִקִי בּוֹר, ויש
 שוֹמֵר בְּנוֹקִי בּוֹר יותר מְבִנְזִקִי אֵשׁ. הוֹמֵר בְּבוֹר מְבִאֵשׁ, שֶׁתְּחִילַת עֲשִׂיתוֹ
 – תְּחִילַת מַה שֶּׁנַּעֲשֶׂה בּוֹר, הִיָּה עוֹמֵד לְנוֹק, ואם מָסְרוּ לְחָרֶשׁ שׁוֹמֵה וְקָמַן
 לְשִׁמְרוֹ, וְהוֹקֵ, חֵיִבּ. מִה שְּׂאִין בֶּן בָּאֵשׁ, שאִין הַדְּלָקָה אֶשׁ נִחְשַׁבֶּת לַיִצִּירַת
 מוֹקֵ, ואם מִסְרָה לְחָרֶשׁ שׁוֹמֵה וְקָטַן, פְּטוּר.
 הוֹמֵר – הַחֲמוּמֵרוֹת בָּאֵשׁ מְבִאֵשׁ הֵן, שֶׁהָאֵשׁ דְּרָכָה לִילֵךְ וּלְהוֹקֵ, וּמוֹעֲדָתָהּ
 לְאִכְבּוֹל – וּמְשַׁלֵּמַת נֹקַשׁ שְׁלֹם, בֵּין כְּשֶׁשִּׁרְפָה דְּרָכָה הָרֵאשִׁי לָהּ – עֲצִים, שֶׁהָרִיךְ
 לְהַסִּיק בָּהֶם, וְכֵן כְּשֶׁשִּׁרְפָה דְּרָכָה שְּׂאִינוֹ רָאוּי לָהּ – כְּלִים, שאִין רִגְלִילוֹת
 לְהַסִּיק בָּהֶם. מִה שְּׂאִין בֶּן בְּבוֹר, שאִינוֹ הוֹלֵךְ וּמוֹקֵ, וּפְטוּר עַל אָדָם וְכְלִים,
 שאִינֵם רְאוּיִים לְהִנּוֹק בּוֹ, שאִין שְׂכִיחַ שִׁיפְלוֹ לְבוֹר.
 שֶׁהַשׁוֹר חֵיִבּ בּוֹ אֶת הַכְּלִים, שאִם נָגַח אוֹ עֵבֵט בְּכְלִים חֵיִבּ לְשֹׁלֵם, מִה
 שְּׂאִין בֶּן בְּבוֹר שֶׁפְּטוּר עַל כְּלִים. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא, הֵא מִנִּי – בְּרִייתָא זֹו
 שִׁיטָּת מִי הִיא, שִׁיטָּת רַבִּי יְהוּדָה הִיא, דְּמַתְחִיבִּים עַל נֹקִי כְּלִים בְּבוֹר.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא, אִי רַבִּי יְהוּדָה הִיא, אִימָא – אִמּוֹר אֶת הַסִּיפָא, הוֹמֵר בָּאֵשׁ
 מְבִאֵשׁ, שֶׁהָאֵשׁ דְּרָכָה לִילֵךְ וּלְהוֹקֵ, וּמוֹעֵד לְאִכְבּוֹל – וּמְשַׁלֵּמַת נֹקַשׁ שְׁלֹם
 בֵּין כְּשֶׁשִּׁרְפָה דְּרָכָה הָרֵאשִׁי לָהּ – שְׂרָגִילִים לְהַסִּיק בּוֹ, וְכֵן כְּשֶׁשִּׁרְפָה דְּרָכָה
 שְּׂאִינוֹ רָאוּי לָהּ – שאִין רִגְלִילִים לְהַסִּיק בּוֹ, מִה שְּׂאִין בֶּן בְּבוֹר – שאִינוֹ הוֹלֵךְ
 וּמוֹקֵ, וּפְטוּר עַל דְּבַר שאִינוֹ שְׂכִיחַ שִׁינוֹק מִהַבּוֹר. מִבְּרַת הַגִּמְרָא, דְּרָכָה
 הָרֵאשִׁי לָהּ – לֹאשׁ מִאי נִינְהוּ וְ– מִה הֵם, עֲצִים, וְדְּרָכָה שְּׂאִין רָאוּי לָהּ –
 לֹאשׁ מִאי נִינְהוּ וְ– מִה הֵם, כְּלִים, וְעַל כֵּן אִמְרָה הַבְּרִייתָא מִה שְּׂאִין בֶּן
 בְּבוֹר שֶׁפְּטוּר עַל כְּלִים, שאִין רִגְלִילוֹת שִׁתְּקַלְקְלוּ מִחֲמַת הַהֶבֶל, ואִי
 הַבְּרִייתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, הֵא אִמְרָתָהּ שֶׁמַּתְחִיבִּים הֵיךְ רַבִּי יְהוּדָה עַל נֹקִי כְּלִים
 בְּבוֹר.
 וְלִכֵּן הַגִּמְרָא חֲזַרְתָּ בַּה מִהֲתִירֵיךְ שֶׁהַבְּרִייתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה: אֵלֶּא לְעוֹלָם
 הַבְּרִייתָא שִׁיטָּת רַבִּינָן הִיא, הַפּוֹטְרִים בּוֹר מְכִלִּים, וְמִה שֶׁלֹּא כִּתְבָהּ חוֹמֵר
 בְּשׁוֹר שֶׁחֵיִבּ עַל כְּלִים, מִשּׁוּם שֶׁתֵּנָּה חֶלֶק מִחֲמוּמֵרוֹת הַשׁוֹר מִהַבּוֹר, וְשִׁייר
 חוֹמֵרָא זֹו וְלֹא כִּתְבָהּ. שׁוֹאֵלֶת הַגִּמְרָא, מִאי שִׁייר דְּהָאִי שִׁייר – אִיזוֹ חוֹמֵרָא
 נּוֹסֶפֶת הַשְּׂאִיר הַתָּנָא וְלֹא כִּתְבָהּ, שֶׁהַשְּׂאִיר גַּם אֵת זֹו. עוֹנָה הַגִּמְרָא, שִׁייר
 מְמוֹן, שאִם שׁוֹר עֵבֵט בִּשְׁק מֵלֹא כְּלִים וְשִׁבְרָם, אוֹ שֶׁנִּפְל בְּבוֹר חֲמוֹר וְעָלִיו
 שֶׁק מֵלֹא תְּבוּאָה וְנִיזוּקָה תְּבוּאָה, חֵיִבּ עַל אֵף שֶׁהָיוּ טְמוּנִים, וְאִילוֹ אֶשׁ
 שֶׁרְפָה דְּבַר טְמוֹן, פְּטוּרָה.
 הַגִּמְרָא מִתְרַצַּת בְּאֹפֶן נּוֹסֵף: אִיפְּעִית אִימָא – ואִם תִּרְצֶה אִמּוֹר, לְעוֹלָם
 הַבְּרִייתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה, וְלֹא כִּתְבָהּ חוֹמֵר בְּשׁוֹר מְבִאֵשׁ שֶׁהַשׁוֹר חֵיִבּ בְּכְלִים,
 כִּיּוֹן שאִף בּוֹר חֵיִבּ בְּכְלִים, וְדְּרָכָה שְּׂאִין רָאוּי לָהּ – לֹאשׁ, לֹא לְאִתְּנוּי – אִינוֹ
 מִרְבָּה כְּלִים, אֵלֶּא הַכּוֹנוּנָה לְאִתְּנוּי וְ– לְרִבּוּתוֹ לִיחְכָּה נִירוֹ – חֲרִכָּה וְקִלְקֵלָה
 אֶת שְׁדוֹה הַחֲרוּשָׁה, וְסִבְכָּסְכָּה – חֲרִכָּה אֶת אֲמָנִיו וְקִלְקֵלָה אוֹתָם, אֵךְ בְּבוֹר
 לֹא שִׁיךְ הִזִּיק שֶׁל קֶרֶקַע.
 מַתְּקִיף לָהּ רַב אִשִּׁי עַל הַתִּירֵיךְ שֶׁהַבְּרִייתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה וְכִתְבָהּ אֶת כָּל
 הַחֲמוּמֵרוֹת, לִיתְנִי – שֶׁהַבְּרִייתָא תִּכְתּוּב גַּם הוֹמֵר בְּשׁוֹר מְבִאֵשׁ שֶׁהַשׁוֹר חֵיִבּ
 בּוֹ אִם הִמִּית שׁוֹר פְּסוּלִי מְמוֹקְדָּשִׁין, שֶׁהִיָּה קְדוֹשׁ לִיקָרֵב עַל הַמּוֹצֵב, וְנִפְל
 בּוֹ מוֹם וּפְדָא שְׁמוּתָא בְּאִכְלָה, וְאִסּוּר לְגוּזוֹ וּלְשׁוֹתָהּ אֶת חִלְבָּהּ, ואִם מִת
 אִסּוּר לְהַאכִּיל נִבְלָתוֹ לְכָלכִּים, מִה שְּׂאִין בֶּן בְּבוֹר, שאִם נִפְל לְתוֹכּוֹ שׁוֹר

פְּסוּלִי הַמוֹקְדָּשִׁין וּמִת, פְּטוּר מִלְשַׁלֵּם, לְפִי שאִין מִתְקִיִּים בּוֹ (שְׁמוֹת כֹּא לֹד)
 וְהִמֵּת וְהִיָּה לוֹ, שֶׁהָרִי אִסּוּר לְהַאכִּיל נִבְלָתוֹ לְכָלכִּים. אִי אִמְרָתָהּ בְּשִׁלְמָא
 שֶׁהַבְּרִייתָא כְּרַבִּינָן הִיא, יש לוֹמַר שֶׁאִיירִי דְּשִׁיירִי הֵךְ – אִגַּב שֶׁלֹּא כִּתְבָהּ אֶת
 פְּטוּר כְּלִים בְּבוֹר וּפְטוּר אֶשׁ בְּטִמּוֹן, שִׁיירִי נְמִי הֵךְ – הַשְּׂאִיר גַּם אֶת חֵיבּ קֶרֶן
 בְּשׁוֹר פְּסוּלִי הַמוֹקְדָּשִׁין, אֵלֶּא אִי אִמְרָתָהּ שֶׁהַבְּרִייתָא כְּרַבִּי יְהוּדָה הִיא, קֶשֶׁה,
 מִאי שִׁייר דְּהָאִי שִׁייר – אִיזוֹ חוֹמֵרָא נּוֹסֶפֶת הַשְּׂאִיר הַתָּנָא, שֶׁהַשְּׂאִיר אֵף
 חוֹמֵרָא זֹו, הָרִי אֵין דְּרָךְ הַתָּנָא לְהַשְּׂאִיר דְּבַר אֶחָד בְּלִבְדּוֹ.
 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא, שִׁייר גַּם דֵּשׁ בְּנִירוֹ, שאִם הַשׁוֹר דִּרְס שְׂדֵה חֲרוּשָׁה בְּכוּנָה
 לְקִלְקֵלָה, חֵיִבּ, מִה שאִין כֵּן בְּבוֹר שֶׁלֹּא שִׁיךְ בּוֹ נֹקִי קֶרֶקַע.
 דוּחָה הַגִּמְרָא, אִי מִשּׁוּם שֶׁלֹּא כִּתְבָהּ דֵּשׁ בְּנִירוֹ, לֹא שִׁיירָא הוּא – אִין זֹה
 שִׁייר, דְּהִתְנָא – שֶׁהָרִי שְׁנֵה חוֹמֵר בְּשׁוֹר שֶׁכֵּן דְּרָכָה לִילֵךְ וּלְהוֹקֵ, וְכָל אֹפְנִי
 הַהִיזֵק בִּדְרָכּוֹ בְּכָלל זֹה:
 שְׁנֵינוּ בְּמִשְׁנָה, הַכְּשֶׁרֶתִי בְּמִקְצַת נֹקִי חֲבָתִי בְּתִשְׁלוּמֵי נֹקַשׁ כֹּהֲכֶשֶׁר כָּל נֹקַשׁ.
 הַגִּמְרָא מְבִאֵה בְּרִייתָא הַמְבַּאֲרָת אֶת הַמִּשְׁנָה: תִּנּוּ רַבִּינָן, מִה שֶּׁשְׁנֵינוּ שָׁאֵף
 אִם הַכְּשֶׁרֶתִי רַק מִקְצַת נֹקַשׁ, חֲבָתִי בְּתִשְׁלוּמֵי נֹקַשׁ בְּהִכְשָׁר – כֹּאִילוֹ
 יִזְמְנִי כָּל נֹקַשׁ, כִּיצַד, הַחוּפֵר בּוֹר בַּעֲמוֹק תִּשְׁעָה טַפְחוֹם, וְכֹא אַחֵר חֲפֵר
 עוֹד טַפַּח וְהַשְּׁלִימוֹ לְעֶשְׂרָה טַפְחוֹם, וְנִפְל שְׂמָה שׁוֹר וּמִת אוֹ נִיזוֹק, עַל אֵף
 שֶׁהַכְּשִׁיר רַק אֶת מִקְצַת הַנּוֹק, הָאִתְּרֹן חֵיִבּ לְשֹׁלֵם אֶת כָּל נֹקִי הַבּוֹר.
 מִבְּאֵרֶת הַגִּמְרָא, וְנִשְׁמַתֵּינוּ הֵינָה דְּלֹא כְּרַבִּי. דְּהִתְנָא, הַחוּפֵר בּוֹר בַּעֲמוֹק
 תִּשְׁעָה טַפְחוֹם, וְכֹא אַחֵר וְהַשְּׁלִימוֹ לְעֶשְׂרָה טַפְחוֹם, וְנִפְל שֶׁם שׁוֹר וּמִת אוֹ
 נִיזוֹק, הָאִתְּרֹן חֵיִבּ, רַבִּי אוֹמֵר, הַבּוֹר מִתִּיחַס אַחֵר הַחוּפֵר הָאִתְּרֹן לְחֵיִבּוֹ
 בְּכָל הַנּוֹק, לְמִיתָה – אִם הַשׁוֹר מִת בְּנִפְלָה, אֵךְ מִתִּיחַס אַחֵר שְׁנֵינָהֶם
 לְחֵיִבּם כָּל אֶחָד בְּחֲצִי הַנּוֹק, לְנִזְקֵן – אִם הַשׁוֹר רַק נִיזוֹק בְּנִפְלָה.
 הַגִּמְרָא מִיִּישַׁבֶּת אֶת הַמִּשְׁנָה כְּרַבִּי: רַב פְּסָא אִמָּר, מִשְׁנֵתִינוּ עוֹסֶקֶת
 לְמִיתָה – שֶׁהַשׁוֹר מִת בְּבוֹר, וְדְּרָכָה חֶבֶל הִיא, שָׁאֵף לְרִבִּי רַק הָאֲחֵרוֹן חֵיִבּ.
 הַגִּמְרָא שֶׁאִמְרָה יִדְלָא כְּרַבִּי אִמְרָה זֹאת בּוֹדָאוֹת וְלֹא כְּקוּשִׁיא, אֵךְ יש
 שֶׁלְמָדוּ זֹאת בְּאֹפֶן אַחֵר: אִיבָא דְּאִמָּרִי – יש שֶׁהַקְּשִׁי, לִיבָא – וְכִי נִאֲמַר
 שֶׁהַמִּשְׁנָה דְּלֹא כְּרַבִּי, שֶׁלְדַבְּרֵיו הַבּוֹר מִתִּיחַס אַחֵר שְׁנֵינָהֶם לְנִזְקֵין.
 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא, אִמָּר רַב פְּסָא, הַמִּשְׁנָה עוֹסֶקֶת לְמִיתָה – שֶׁהַשׁוֹר מִת
 בְּבוֹר, וְדְּרָכָה חֶבֶל הִיא, שָׁאֵף לְרִבִּי רַק הָאֲחֵרוֹן חֵיִבּ.
 הַגִּמְרָא מְבִאֵה אִמּוֹרָאִים שֶׁהִקְשׁוּ מַדּוּעַ נִקְטָה הַבְּרִייתָא אֹפֶן שֶׁל חוּפֵר טַפַּח
 וּמְשַׁלֵּם לְעֶשְׂרָה, וְלֹא אֹפְנִים אַחֵרִים: מַתְּקִיף לָהּ רַבִּי יְהוּדָה עַל הַבְּרִייתָא,
 שְׂכִידִי לְבֹאֵר הַכְּשֶׁרֶתִי בְּמִקְצַת נֹקִי נִקְטָה אֹפֶן שֶׁהַשְּׁלִים בּוֹר לְעֶשְׂרָה, וְתוֹ
 לִיבָא – וְכִי אִין אֹפֶן נּוֹסֵף שֶׁהַכְּשִׁיר מִקְצַת הַנּוֹק חֵיִבּ בְּכּוּלּוֹ, וְהֵא אִיבָא –
 וְהֵלֵא יש אֹפֶן שאִם מָסַר שׁוֹר לְחִמְשָׁה בְּנֵי אָדָם לְשׁוּמְרָה, וּפְשַׁע בּוֹ אַחֵד
 מֵהֶן וְלֹא שִׁמְרוּ, וְהִזִּיק הַשׁוֹר, זֹה שֶׁפְּשַׁע חֵיִבּ לְשֹׁלֵם אֶת נֹקִיו. עַל אֵף
 שֶׁהַכְּשִׁיר רַק אֶת מִקְצַת הַנּוֹק, שֶׁהָרִי הוּא רַק אֶחָד מִתּוֹךְ חֲמִשָּׁה שׁוּמְרִים,
 וּמַדּוּעַ לֹא נִקְטָה הַבְּרִייתָא אֹפֶן זֹה.
 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא, זֹה אִינוֹ 'הַכְּשֶׁרֶתִי מִקְצַת נֹקִי, שֶׁהָרִי חֵיִבּ דְּמִי – בְּאִיזָה
 אֹפֶן מְדוּבָר, אִילִימָא וְ– אִם נִאֲמַר דְּבָלָא אִיהוּ – שְׁבַלְעֵדִי שְׁמִירַתוֹ לֹא
 הִנֵּה מִינְמָר – לֹא הִיָּה הַשׁוֹר נִשְׁמַר, שִׁידוּעַ שֶׁהוּא נִגְחָן וְצָרִיךְ שְׁמִירָה שֶׁל
 חֲמִשָּׁה אֲנָשִׁים, פְּשִׁיטָא שְׁצָרִיךְ לְשֹׁלֵם אֶת הַכָּל, כִּיּוֹן דְּאִיהוּ קַעֲבִיד – שֶׁהוּא
 זֹה שֶׁהַכְּשִׁיר אֶת כָּל הַנּוֹק, ואִין זֹה הַכְּשֶׁרֶתִי בְּמִקְצַת נֹקִי. אֵלֶּא נִאֲמַר דְּבָלָא
 אִיהוּ – שְׁבַלְעֵדִי שְׁמִירַתוֹ נְמִי מִינְמָר – גַּם נִשְׁמַר עַל יְדֵי אַחֵרִים, מִאי קַעֲבִיד
 – מִה פְּשַׁע שֶׁלֹּא שִׁמְרוּ, וּמַדּוּעַ לְחֵיִבּוֹ.
 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עוֹד: מַתְּקִיף לָהּ רַב שְׁשֶׁת, מַדּוּעַ נִקְטָה הַבְּרִייתָא אֹפֶן
 שֶׁהַשְּׁלִים אֶת הַבּוֹר לְעֶשְׂרָה, וְהֵא אִיבָא – וְהֵלֵא יש אֹפֶן שֶׁל מְרָכָה
 בְּהִכְשָׁרָה, שֶׁאֲחָד הַדִּלִּיק אֶשׁ בְּחִבְלֵת עֲצִים, וְכֹא חֲבִירוֹ וְהוֹסִיף עַל הָאֵשׁ
 עוֹד חִבְלֵהּ שֶׁל עֲצִים, וְלִכֵּן הַתְּפִשְׁטָה לְגַדִּישׁ שֶׁל אַחֵר וְהוֹקֵה, שֶׁמַּחֲיִיבִים
 רַק אֶת הָאֲחֵרוֹן. הָרִי שֶׁעַל אֵף שֶׁהַכְּשִׁיר רַק מִקְצַת הַנּוֹק עַל יְדֵי הוֹסֶפֶת
 חִבְלֵהּ אַחַת, מַחֲיִיבִים אוֹתוֹ עַל כָּל הַנּוֹק.
 מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא, דְּאֹפֶן זֹהֵא אִינוֹ דּוֹגְמָא לְהַכְּשֶׁרֶתִי מִקְצַת נֹקִי, שֶׁהָרִי חֵיִבּ
 דְּמִי – בְּאִיזָה אֹפֶן מְדוּבָר,

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף י עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פה רש"י

חומר בשור מבאש. הא דלא הני שהשור ב"ח משום דהני בכלל מסרו לחש"י דבכחי תלי טעמא דפטור באש:
שייר טמון. דפטור באש ושור ובור חייב ופי' כגון בעט שור בשק מלא כלים ושברן וכן אם נפל בבור שק מלא תבואה חייב ולא דק דכל

מילי דלאו בעלי חיים ממעטים מחומר דבור כמו כלים כדאמר בסוף הפרה (דף סח)
גבי נפל לבור והבאש מימיו לאחור נפילה שהוא פטור משום דהני שור בור ומים כלים:

ליחכה נירו וסכסכה אבני. גבי דש בנירו פרש"י משא"כ בבור דלא שייך ביה היזק קרקע משמע דה"ר רוצה לפרש כן משא"כ בבור דלא שייך ביה היזק ניר ואבנים וקשה לפי דאם כן היה יכול להזכיר כמה היזקות שהאש עושה בדרך הקבוע ששורף ביתו ושאר דברים הקבועין אלא י"ל ליחכה נירו דחייב אף על פי שאין רגילות שתזיק אש ניר ואבנים כלל מה שאלו בבור דפחות מי' פטור ממיתה כיון דאין רגילות להמית בפחות מי':

שהשור חייב בו פסולי המוקדשין מה שאין כן בבור. כדדרשינן מזהמא יתה' לו מי שהמת שלו וא"ת למה לי שור ולא אדם תיפוק ליה מזהמא יתה' לו מי שהמת שלו כדפטרין שור פסולי המוקדשין דמת אסור בהנאה כדדרשינן גזירה שוה שם שם מגילה גרופה בפרק אין מעמידין (פ"ג כ"ט) ואי משום שהשער מותר כדאמרינן בפ"ק דערבין (דף ה') ה"ר שער שור פסולי המוקדשין מותר כדאמרינן בסבירות פ"ג דה"פ ודאפילו הכי כיון שעיקרו אסור חשיב אין המת שלו וי"ל דזהמא יתה' לו משמע שור ולא ממעטי מיניה אדם תרע מדפריך בפ' הפרה (תקנ דף כ) ואיפוך אגא פירוש זהמא יתה' לו דשור נדרש למי שהמת שלו והכי מצ' למימר הכי וזאת בשור משלם כופר ואע"פ שאין המת שלו אלא על כרחק לא חיישין דבכחי כדפרישית דאשור קאי ובלאו הכי לא קשיא מידי למאי דפרישית לעיל דשור ולא אדם איצטרך לעבד ולנכרי הקניי לישאל שפאל לבור דההוא שרי בהנאה:

אחרון חייב. גם אנזקין וראשון פטור מכולם ובפ' הפרה (תקנ דף סח) מפרש טעם דכתיב כי יכרה אחד ולא שנים לחיובי בתרא אתי ולא קמא דאמר קרא וזהמא יתה' לו ההוא דקא עביד שיעור מיתה:

ותו ליכא. וא"ת נתי' נמי דאיכא טובא אטו כי רובלא ליחשיב וזילול וי"ל משום דדחיק לאוקמי מתני' דלא כרבי או

כרב פפא ולמיתה וזהו יכול להעמיד בנזקין וא"ת ולקמא כגון שלא היה בו הכל למיתה ולא הכל לנזקין שהיה רוחבו יתר על עומקו ובא אחר וסידר וכידי דמדה רבי דהאחרון חייב בין למיתה בין לנזקין כדאמר רב פפא בפרק הפרה (תקנ דף סח) וי"ל דאין זה מקצת נזק דאחרון עבד הכל:
כגון פפא בר אבא. מפרש רשב"ם דנקט פפא בר אבא לפי שלסתר בני אדם הוא שאלו לכל האב מאיליו לישב עליה כי סתם ספסל עשוי לכך והוה כמותה מחמת מלאכה אבל פפא בר אבא שהוא משונה וכבד משאר בני אדם סתמא אין שאלו לו ולפי' צ"ל כגון פפא בר אבא אבולחו קאי מדקאמר בסמוך דא"ל אי לא אתה יתבינן פורתא וקיימין משמע דאם היה נשבר היו חייבין ומיהו לפי הפסקא דמשני דבהדי דקסמך עליוהו אין צריך לפרש דחייב אלא אחרון בלבד ומתוך פטור ארבעה בני אדם שישבו על ספסל אחד של אלמנה ושברוהו ורורי' עזריאל חייב לשלם ור"ת מפרש דנקט פפא בר אבא משום דקאמר במסקנא דכחו בגופו דמי ודוקא פפא בר אבא שהוא אדם כבד ומתוך כבדו מונען לעמוד אבל שאר בני אדם שאין כבידין כל כך ואין סמיכתו מעבב מלעמוד אינהו נמי פשעו שלא עמדו וכולן חייבין ולפי' זה צריך לומר דרב פפא עצמו בא לתרץ מה שהקשה ותר' ליכא:

מה שאין כן באש. אש לא חייב בה שריפת אדם שהיה לו לברוח ואם כפות הוא המבעיר חייב מיתה וקם ליה בדרבה מיניה כדמפרש לקמן בפרק הבונס צאן לדיר (דף סח): **ובין שאין ראוי.** לקמן מפרש לה כל שור דקתני הכא בקרן קמייני ולא בשן ורגלי: **חייב בו את הכלים.** אם שיברן בנגיחה או בבעיטה שהיא תולדה דקרן כלים אין ראויין לאש שאין

דרך להסיק בכלים: פלוגתא דרבי יהודה ורבנן בפרק שור שנגח את הפרה (תקנ דף כג): **אלא לעולם רבנן היא.** ודקשיא לה ליתני חומר בשור שהחייב בו את הכלים כו' תנא ושייר: **שייר טמון.** דהיה ליה למתני חומר בשור ובור מבאש שאם בעט שור בשק מלא כלים ושברן חייב או אם נפל חומר בבור ונעלו שם מלא תבואה חייב ואע"ג דטמון בשק מה שאין כן באש דנפקא לן (תקנ דף כ) מאו הקמה דאינו חייב אלא בגלי: **שור פסולי המוקדשין.** שנפדה ונפל בבור פטור בעל הבור דכתיב (שמות כח) בעל הבור ישלם וזהמא יתה' לו יצא זה שאין המת שלו דאע"ג דנפדה אדם מת אסור להאכילו לכלבים כדאמרינן בבכורות (דף טו.) תנזב ולא גזיה בשר ולא חלב ואכלת ולא לכלבים ובפסולי המוקדשין הכתוב מדבר ואם נגחו שור חייב דהא כתיב שור רעהו ובין דנפדה שור רעהו קרינא ביה ואע"ג דבשור נמי כתיב וזהמא יתה' לו מוקמי ליה לקמן לבדלים מטפלים בגבילה: **האי מאי לא גרסינן: אי אמרת בשלמא רבנן אידי דשייר.** טמון וכלים שייר נמי האי: **אלא אי אמרת ר' יהודה.** ואין כאן שייר דהא כלים בבור וטמון באש רבי יהודה מתייב מאי שייר דהאי שייר: **דש בגיורו.** שאם דש השור בגיורו ונתפחו לכה שדתי השורין מלומדין בדישה תולדה דקרן היא שפונתה להזיק ויחייב לשלם דמי נירו שקילקל מה שאין כן בבור דלא שייך ביה היזק קרקע: **דהא קתני.** לעיל בשור שדרבו לילך ולהזיק וכל נזקין בכלל: **האחרון חייב.** בין מת בו השור בין הוזק וטעמא מפרש לקמן מוקדשי בפרק שור שנגח את הפרה: **אחר אחרון למיתה.** אם מת השור לא ישלם הראשון כלום דט' טפחים אין בהם כדי להמית: **אחר שניהם לנזקין.** דאם הוזק השור ולא מת ישלמו בין שניהם: **רב פפא אמר.** מתניתין דקתני בהכשר כל נזקו דאין חייב אלא אחרון במיתה שמת השור קמייני: **ודברי הכל.** דאפי' רבי קאמר אחר אחרון למיתה: **ותו ליכא.** למימר בהכשר כל נזקו: **והא איכא.** למימר תו כגון אי אתרמי דמסר שורו כו' ומסבא קמקשי ליה רבי זירא ואינה משנה: **ופשע בו.** שהלך לו ולא שפיר:

כרב פפא ולמיתה וזהו יכול להעמיד בנזקין וא"ת ולקמא כגון שלא היה בו הכל למיתה ולא הכל לנזקין שהיה רוחבו יתר על עומקו ובא אחר וסידר וכידי דמדה רבי דהאחרון חייב בין למיתה בין לנזקין כדאמר רב פפא בפרק הפרה (תקנ דף סח) וי"ל דאין זה מקצת נזק דאחרון עבד הכל:
כגון פפא בר אבא. מפרש רשב"ם דנקט פפא בר אבא לפי שלסתר בני אדם הוא שאלו לכל האב מאיליו לישב עליה כי סתם ספסל עשוי לכך והוה כמותה מחמת מלאכה אבל פפא בר אבא שהוא משונה וכבד משאר בני אדם סתמא אין שאלו לו ולפי' צ"ל כגון פפא בר אבא אבולחו קאי מדקאמר בסמוך דא"ל אי לא אתה יתבינן פורתא וקיימין משמע דאם היה נשבר היו חייבין ומיהו לפי הפסקא דמשני דבהדי דקסמך עליוהו אין צריך לפרש דחייב אלא אחרון בלבד ומתוך פטור ארבעה בני אדם שישבו על ספסל אחד של אלמנה ושברוהו ורורי' עזריאל חייב לשלם ור"ת מפרש דנקט פפא בר אבא משום דקאמר במסקנא דכחו בגופו דמי ודוקא פפא בר אבא שהוא אדם כבד ומתוך כבדו מונען לעמוד אבל שאר בני אדם שאין כבידין כל כך ואין סמיכתו מעבב מלעמוד אינהו נמי פשעו שלא עמדו וכולן חייבין ולפי' זה צריך לומר דרב פפא עצמו בא לתרץ מה שהקשה ותר' ליכא:

פּוּבָּא קמא. פּרָק ראשון – ארבעה אבות דף י עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס

רש"י

תוספות

מאי קעביד. בבואה שמענת צ"ל מאי קעביד טפי מאחרני וישלם כל אחד חלקו ואין לומר דליפטר דתנא פרק הפרה (לקמן לה) אחד החוקק בור' ל' ובא אחר והשלימו לעשרים ובא אחר והשלימו לשלשים כולם חייבין אע"ג דבבלאו איהו הנה מתה מיהו בזה צריך לדרוק וכי בשביל שהשליך איש עץ בתוך אש גדולה יתחייב הא לא דמי אלא לאחד שחופר בור

י' ובא אחר והשלימו ל"א:

בולן פטורין. וביש לראשון כדי להמית דבשאין בו כדי להמית אפילו לרבנן אחרון חייב כדמוכח בפ' כל הנשקפין (בסנהדרין דף פ"ה)

ישלימנה. בעל הבור ישלם אף לדרוש ישלם שלשים אבל ישלמנה משמע שהבהמה עצמה ישלם וזה אי אפשר שפבר מתה לפיקר יש לדרוש ישלימנה:

לא ישלם. אע"ג דקרא בשומר שבר כתיב דפטור מאונסין מ"מ מדכתיב עד הפרפה לא ישלם יש ללמוד דהיא דישלם לא ישלם כלום בשביל הפרפה עצמה:

הא משום דממילא כו'. כלומר מחד מיניהו לא אתאי אבל מתוךיהו אתאי במה הצד ולא חש להאריך ולדקדק בזה:

לא נצרכא אלא לפחת נבילה. אע"ג דבפ' הפניח (לקמן לה) אמרין ביחשה בשעת העמדה בדין משום דקרא דתורא קביא ב' התם משום דלא מתה ויש לו להמתין עד שתתפרא אבל הקא מיד היה לו למורכה:

תשלומי נזק מלמד שהבעלים מטפלין בנבילה מנא הני מילי אמר ר' אמי דאמר קרא מכה נפש

בהמה ישלמנה אל תקרי ישלמנה אלא ישלימנה רב פהנא אמר מהכא אם טורף יטרף ביאהו

עד הפרפה לא ישלם עד פרפה ישלם טרפה עצמה לא ישלם חזקה אמר מהכא והמת יהיה

לו לניזק וכן תנא דבי חזקה והמת יהיה לו לניזק אתה אומר לניזק או אינו אלא למזיק אמרת

לא כד היה מאי לא כד היה אמר אביי אי ס"ד נבילה דמזיק הויה ליכתוב רחמנא שור תחת

השור ולשתוק והמת יהיה לו למה לי ש"מ לניזק וצריכא דאי כתב רחמנא מכה בהמה ישלמנה

משום דלא שכיחא אבל מרפה דשכיחא אימא לא צריכא ואי אשמועינן מרפה משום דממילא

אבל מכה בהמה דבדידים אימא לא ואי אשמועינן הני תרתי הא משום דלא שכיחא והא משום

דממילא אבל והמת יהיה לו דשכיחא ובדידים אימא לא ואי אשמועינן המת יהיה לו משום

דממונא קא מזיק אבל הקא דבגופא מזיק אימא לא צריכא א"ל רב פהנא לרב אלא טעמא

דכתב רחמנא והמת יהיה לו הא לאו הכי הוה אמינא נבילה דמזיק הויה השתא אי אית ליה

לדידיה כמה מריפות יהיב ליה דאמר מר ישיב לרבות שוה כסף ואפילו סיבין ידידיה מבעיא לא

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

נצרכא אלא לפחת נבילה לימא פחת נבילה תנאי היא דתניא אם טורף יטרף ביאהו עד

אי דבלאו איהו לא מנפרי. כגון שהיו עסקיו רעים: **פשיטא**. אין זו הכשרתי במקצת נזקו אלא כל נזקו ולא דמי להשלים בור לעשרה דאע"ג דק"ל בור ט' דלא עבדי מיתה נזקין מיהא עבדי למיתני דאחרון חייב: **מאי קעביד**. ואינו חייב כלום: **מרבה בחבילות**. שריבה בחבילות ומורות בהדלקה של חבירו וקברה

ע"י החבילות לגדש אחרים שהיה בדין

שיהא הוא חייב ולא הראשון: **פשיטא**.

ולמה הנה לן למיתניה הרי הראשון לא

סייע כלום דכל מה דשביק ליה מעמאי

ואילו אבל חופר בור תשעה רוב מיתתו

הוא עושה אלא האחרון מקברה: כגון

פפא בר אבא. שהיה בעל בשר: **פשיטא**.

דלא דמי לבור שהראשון גרם נזקין והרג

חציו או רובו אלא משום הכי הוא דמפטור

דאמר ליה אי לאו אתה הוה מתוין ולא

הוה מיית אבל אלו לא שברו כלום כל זמן

שלא בא זה: **מתניתא**. דפסול: **היכא**

מיתרצא. הואיל ומותבת הכי אבל מוסר

שור ומרבה בחבילות לא מתנייתא גינה

אלא מסבירא הוה מקשי לה: **דבלאו איהו**

הוה מיתבר בתרי שעי. ולהכי אצטרך

למיתניה לאשמועינן דאפי' הכי חייב

ומיהו בדי' ההיא דחופר בור לא מצי

למיתניה דתהוי הך בבכשר במקצת נזקו

דמתני' דהאי נזק מקצת נזק הוא אלא כל

נזק שהראשונים לא התחילו לשברן כי

הכי דחופר בור ט' הויקתו הכל חוס של ט'

והכל חוס של ט' הרג: **ולמא להו אי לאו**

אתון ברדי. לחד לא הנה מיתבר ואתם

בשדשבתי היה לכם לעמוד ומדלא עמודם

אתם כמון שברתם וגבי משלים בור

לעשרה ליכא לאקשויי הכי דמאי הנה ליה

לקטא למיעבד: **לא צריכא דבתרי דקסמך**

עליהו. לעולם דבלאו איהו לא הנה

מיתבר כלל ודקאמרת פשיטא לא צריכא

דלא ישב עליו אלא עמד על רגליו ונסמך

עליהם ואתא לאשמועינן דכחו בגופו דמי

סמך בזה. נסמך עליהם ולא יקול לעמוד

לישא אתרביא דגאג גרסין

כדאמרין בעלמא הוי למיזא עליה ומכא דף

פטורין. שאין ידוע על ידי מי נהרג:

שקורב מיתתו. ופולגמיהו דרבי יהודה בן

בתיא ורבנן מפ' בסנהדרין בפרק אלו הן

הנשקפין (דף פ"ה) ר' יהודה סבר כי יכה כל

נפש אדם כתיב דמשמע כל דהו נפש ורבנן

סברי בולה נפש משמע והיינו הכשרתי

במקצת נזקו דומיא דחופר בור שהראשון

הויק והאחרון הרג: **דלא כרבי וברבנן**

יבא

דמשמע השלמה ששול נזק את

הנבילה וזה משלים לו מה שפחתו מיתה: **תשלומי נזק מלמד כו'**. לשון השלמה משלים לו לניזק: **הבעלים מטפלין בנבילה**. כלומר נוטלין את הנבילה: **ישלימנה**

משמע שישלם המותר: **ביאהו עד**. דרש השתא הכי אם טורף יטרף השור בפשיטתו של שומר שבר דהאי קרא בשומר שבר כתיב כדאמרין בהשואל (דף ע"ז ע"ה)

פרשה שנייה נאמרה בשומר שבר וביאהו עד הפרפה ישלם כל הניזק עד דמי הפרפה אבל דמי הפרפה עצמה לא ישלם דניזק מטפל בנבילה למורכה: **אי**

ס"ד נבילה דמזיק. והאי המת יהיה לו למזיק קאמר: **ולשתוק**. קרא מיניה דלא אצטרך להכי דפשיטא לן כיון דשלם שור תחת השור נבילה שלו היא: **לניזק**. שישלנו

בדמים ועליו ישלם המזיק: **מכה בתהא לא שכיחא**. שיהא אדם מזיק בהמה של חבירו לפיכך לא תחמיר עליו הכתוב לטרוח במכירת הנבילה: **מריפה דממילא**

שהוא טרפה והשומר לא נתבונן אמטו להכי חס רחמנא עליה דלא למיטרח בנבילה: **דבדידי**. קא מזיק אימא על המזיק לטרוח בנבילה ומשלם הדמים קמ"ל: **והמת**

יהיה לו. משתעי בשור נגח דשכיח ובדידים הוא ממש (שהשור) שהוא (ממונו של מזיק) נתבונן להזיק: **שומר שבר**. שפושע ונטרפה על ידי זאב כגון גופו חשיב ליה

שהרי היה עליו לשומרה: **השתא אי הווי ליה מריפות**. למזיק כשיעור כל דמי נזקו הוה יהיב ליה בעל כרחיה דניזק דאמר מר ישיב לרבות כו' ידידיה מבעיא: **לא**

נצרכא. הא דכתב קרא דניזק מטפל בנבילה: **אלא לפחת נבילה**. דהכי אמר רחמנא דמשעת מיתה קאי ברשותיה דניזק ואם הוסיף פרעותה דמים משעת מיתה ועד

שעת העמדה בדין פסידא דניזק הוא ומשלם ליה מזיק מה שהנזק הווי יתר על הדמים שהיה נבילה שוה בשעת מיתה:

60 לו את ההפרש שבין דמי שור חי לבין דמי הנבילה. תנינא ליה דתני רבנן
61 – שנינו בדקדוק המשנה את מה שנאמר בברייתא, שמה ששנינו בסיפא
62 'בשהזיק חב המזיק לשלם 'תשלומי' נזק, מלמד שהבעלים מטפלין
63 בנבילה, כלומר נוטלים את הנבילה.
64 שואלת הגמרא: מנא הני מילי – מנין נלמד דין זה. עונה הגמרא: אמר רבי
65 אמי, דאמר קרא באדם שהזיק בהמה (ויקרא כד יח), 'מכה נפש בהמה
66 וישלמנה, אל תקרי – את הפסוק בניקוד ושלמנה, אלא בניקוד ושלמנה,
67 ישלם את ההפרש שבין דמי שור חי לדמי נבילה. רב פהנא אמר, דין
68 זה נלמד מהכא – מפסוק זה, נאמר בשומר בהמה בשכר (שמות כב יב),
69 'אם טרף וטרף ונאחז ער, וטרפה לא ישלם', ויש לדורש את הפסוק:
70 'ישלם, אך טרפה עצמה – את דמי הנבילה, לא ישלם, אלא הניזק נוטל
71 אותה ומוכרה.
72 חזקיה אמר, דין זה נלמד מהכא – מפסוק זה, נאמר בשור שנגח שור והרגו
73 (שמות כא לו), 'ישלם ישלם וגו' ויהי לו', שהנבילה תהיה לניזק,
74 וכן תנא דבי חזקיה – וכן שנו ברייתא בבית מדרשו של חזקיה, ויהי לו
75 ויהי לו, לניזק, ואם תשאל, אתה אמר ש'לו' הכוונה לניזק, או אינו
76 לניזק אלא למזיק. עונה הברייתא: אמרתי, לא כך היה – אין לומר כך.
77 שואלת הגמרא: מאי – מה הכוונה לא כך היה. עונה הגמרא: אמר אביי,
78 אי סלקא דעתך – אם עולה בדעתך שהנבילה דמיזק הוה ו – שיכת
79 למזיק, ליכתוב דהמנא – שיכתוב הפסוק רק 'ישלם ישלם שור תחת
80 השור', ולישתוק, ויהי לו' למה לי – מדוע הוצרך לכתוב, הלא
81 פשוט שאם משלם כל דמי השור החי, שמקבל את הנבילה. ומכך שכתב
82 'יהי לו', שמע מינה שהנבילה שייכת לניזק, ובהכרח שמנכים את
83 דמיה מתשלום הנזק.
84 נמצא שיש שלשה פסוקים שבעלים מטפלים בנבילה: א. באדם שהזיק
85 בהמה. ב. בשומר שכר. ג. בשור שהזיק שור. הגמרא מבארת מדוע הוצרכו
86 שלשה מקורות: וצריכא – וצריך את שלשתם. דא קתב רחמנא רק 'מכה
87 בהמה וישלמנה', שנאמר באדם שהזיק בהמה בידים, היה מקום לומר
88 שדווקא בו הקילו שלא יטפל בנבילה, משום דלא שכיחא – שאינו מצוי
89 שאדם מזיק בהמה, אבל מרפה דשכיחא – שמצוי שהבהמה תיטרף, והיה
90 צריך לשמור מכך, אימא – אומר לא להקל עליו, לכן צריכא פסוק שדווקא
91 שבעלים מטפלים בנבילה. ואי אשמועינן רק מרפה – בשומר שהבהמה
92 נטרפה, הייתי אומר שדווקא בו הקילו, משום דמילא הואב טרף אותה,
93 בלא כוונת השומר, אבל מכה בהמה דבריהם הזיק, אימא – אומר לא
94 להקל עליו, לכן הוצרכו שני פסוקים אלו.
95 ואי אשמועינן רק הני תרי – שני פסוקים אלו, באדם שהזיק בהמה
96 ובשומר, הייתי אומר שדווקא בשני אלו הקילו, הא – באדם שהזיק בהמה,
97 משום דלא שכיחא שאדם זיק בהמה, והא – ובשומר, משום דמילא –
98 שלא הזיק בידים, אבל ויהי לו' שנאמר בשור שנגח שור, כיון
99 דשכיחא – שמצוי ששור נוגח שור, ובריהם – שהשור מזיק במעשה
100 ובכוונה, אימא – אומר לא להקל עליו, לכן צריך לומר גם כזה שהניזק
101 מטפל בנבילה.
102 ואי אשמועינן רק יהי לו' בשור שנגח שור, הייתי אומר שדווקא
103 בזה הקילו, משום דקא ממונא קא מוץ – ממונו הזיק, אבל הכא – באדם
104 המזיק ובשומר, דהנפא – שגופו מוץ לבהמה, וגם השומר שלא שמר על
105 השור נחשב שהזיק בגופו, אימא – הייתי אומר שלא להקל, לכן צריכא
106 לכתוב גם באדם המזיק ובשומר שהניזק מטפל בנבילה.
107 מקשה הגמרא: אמר ליה רב פהנא לרב, אלא טעמא שהבעלים מטפלים
108 בנבילה, רק משום דכתב רחמנא ויהי לו', אך הא לאו הכי –
109 אילו לא נאמר הפסוק, הנה אמרנו – הייתי אומר שהנבילה דמיזק הוה
110 וייכת למזיק וצריך לשלם לניזק תמורתה, וכי אפשר לומר כך, הרי
111 השתא אי את ליה לדידיה כהה מריפות – אילו יש למזיק כמה נבילות,
112 ששוים כשוי הנזק, יהיב ליה – יכול לתת אותם לניזק בעל כרחו, דאמר
113 מר, נאמר בפרשת בור (שמות כא לד), 'כסף ושיב לבעליו', ודרשו חכמים
114 (לעיל ז.), 'שיב' לרבות שהמזיק רשאי לשלם בשוה כסף, ואפילו סובין
115 – קליפת החיטה הדבוקה בה ונפרדת בטחינה, ודידיה – את הנבילה של
116 הניזק עצמו, מבעיא – וכי צריך לומר שיכול לשלם בה.
117 מתרצת הגמרא, לא נצריכא לכתוב שבעלים מטפלים בנבילה, אלא לפתח

1 אי דכלאו איהו לא אולא – אם בלעדיו לא היתה הולכת לגדיש, פשיטא
2 שחייב, שהרי הכשיר את כל הנזק, אלא דכלאו איהו אולא – שגם בלעדיו
3 היתה הולכת, מאי קא עביד – מה עשה בהוספת חבילה, ופטור, ולכן לא
4 הביאה הברייתא את האופן הזה.
5 מקשה הגמרא עוד: מתקנה לה – הקשה רב פפא, מדוע נקטה הברייתא
6 אופן שהשלים את הבור לעשרה, והא איכא הא דתניא – והלא יש אופן
7 ששנינו בברייתא, המשה שישבו על ספסל אחד ולא שברוהו, ובא אחד
8 וישב עליו ושברו, האחרון חייב, ואמר רב פפא, שמדובר שהיו כבדים
9 מאד כגון פפא בר אבא שהיה בעל בשר, הרי שעל אף שהכשיר רק מקצת
10 הנזק כשהוסיף כובר, חייב בכל הנזק.
11 מתרצת הגמרא: זה אינו דוגמא להכשרתי מקצת נזק, שהרי חייב דמי –
12 באיזה אופן מדובר, אילימא דכלאו איהו לא איקבר – אם נאמר שבלעדיו
13 לא היה נשבר, פשיטא שחייב, שהרי הוא הכשיר את כל הנזק, אלא נאמר
14 דכלאו איהו נמי איקבר – שגם בלעדיו היה נשבר, מאי קעביד – מה עשה
15 האחרון, ויש לפטרו לגמרי.
16 מקשה הגמרא: סוף סוף, מתניא הוה מתרצא – איך תתישב הברייתא
17 של חמשה שישבו על ספסל, שהרי אם בלעדי האחרון לא היה נשבר,
18 פשיטא, ואם בלעדיו גם היה נשבר, פטור. מתרצת הגמרא, לא צריכא
19 הברייתא לומר זאת, אלא באופן דכלאו איהו הוה מתברר תרי שעי –
20 שבלעדיו היה נשבר בשעתיים שהחמשה ישבו עליו, והשתא – ועתה
21 שישב האחרון, איקבר בחדא שעה – נשבר בשעה, דאמרי ליה –
22 שהחמשה אומרים לו, אי לאו את – לולי שהתיישבת, הוה ובריהם טפי
23 פוקתא – היינו יושבים עוד מעט זמן, וקנימין – ונעמידים קודם שיעברו
24 שעתיים, ולא היה נשבר, ועתה שהתיישבת שברת.
25 מקשה הגמרא: בין באופן שלולי האחרון לא היה נשבר כלל, ובין באופן
26 שהיה נשבר אחר שעתיים, ולימא להו – שיאמר להם האחרון, אי לאו
27 אתון – לולי שישבתם על הספסל, בדידי לא הוה מתברר – בישיבתי לבד
28 לא היה נשבר, וכשישבתתי היה עליכם לעמוד, וכיון שלא עמדתם עליכם
29 להתחייב כמותי.
30 מתרצת הגמרא: באמת לולי האחרון לא היה נשבר, ולא צריכא הברייתא
31 לומר שחייב, אלא באופן דתרי דסמיך בהו – שבעודו עומד ונשען
32 עליהם, חייב, שבר, ואף שלא ישב, חייב. מקשה הגמרא, פשיטא שהוא
33 חייב. מתרצת הגמרא, מהו דתימא – שמא תאמר שהשובר בכחו לאו
34 כשובר בגופו דמי, ובכך שנשען עליהם אינו אלא גרמא בניזקין שפטור,
35 קא משמע לן הברייתא, דשבירה בכחו כשבירה בגופו דמי, דכל הוה
36 דגופו תבר – שכל שאם שובר בגופו חייב, כחו נמי תבר – גם אם שובר
37 בכוחו חייב.
38 מקשה הגמרא עוד: מדוע נקטה הברייתא אופן שהשלים את הבור לעשרה,
39 ותו ליכא – וכי אין אופן נוסף שהכשיר מקצת הנזק וחייב בכל, והא איכא
40 הא דתניא – והרי יש אופן ששנינו בברייתא, הבהו עשרה בני אדם בעשר
41 מקלות, בין בבת אחת בין בזה אחר זה, ומה, בולן פטורין ממיתה. רבי
42 יהודה בן בריה אמר, אם הכוהו בזה אחר זה, האחרון חייב, מפני
43 שפירב את מיתתו, ואף על הריגת מקצת נפש חייב מיתה. הרי שאף
44 שהאחרון הכשיר רק את מקצת המיתה, לרבי יהודה בן בתירא חייב על
45 הריגת המוכה.
46 מתרצת הגמרא, בקמלא לא קמיירי – הברייתא אינה מדברת במיתה.
47 ואינעית אימא – ואם תרצה, אמור לרתי, בפלוגתא לא קמיירי –
48 הברייתא לא מדברת באופן שנחלקו תנאים, ובה נחלקו רבי יהודה בן
49 בתירא ורבנן.
50 מקשה הגמרא, ולא – וכי לא הביאה הברייתא אופן השנוי במחלוקת, והא
51 אוקימנן – והרי העמדנו את החופר בור תשעה והשלימו אחר לעשרה,
52 ולא כרבי הסובר ששהיה חייבים בנוקין. מתרצת הגמרא, דלא כרבי
53 וברבנן – להעמיד כשית חכמים שהלכה כמותם ולא כרבי, מוקמינן –
54 מעמידים, אבל כרבי יהודה בן בתירא שאין הלכה כמותו, ולא כרבנן
55 שהלכה כמותם, לא מוקמינן – לא מעמידים:
56 שנינו במשנה, הכשרתי במקצת נזק, חבתי בתשלומי נזקו כהכשר כל
57 נזק: מדיקדת הגמרא, 'חבתי בנזקו' לא קתני – לא כתוב, שיתפרש
58 שהמזיק משלם דמי שור חי, ונטל את הנבילה, אלא כתוב 'חבתי
59 בתשלומי' נזקו, לשון השלמה, שהניזק נוטל את הנבילה, והמזיק משלם

אמר, אין שמין להם. והלכתא, שאין שמין לא לגב ולא לגזלן, אבל
 לשואל שמין, כדרך בהנא ורב אפי – וכקושיית רב כהנא ורב אסי לרב.
 אגב שהובאה מימרא של עולא בשם רבי אלעזר ששמין לגב ולגזלן,
 מביאה הגמרא מימרות נוספות של עולא בשם רבי אלעזר. הסוגיא דלהלן
 עוסקת בספק טומאת לידה של אשה:
 נאמר בתורה (ויקרא יב א-ה) שכל יולדת – אף אם לא יצא דם, מונה ימי
 טומאה יומי טהרה. אם הולד נקיבה, מונה ארבעה עשר ימי טומאה,
 שאסורה לבעלה ומטמאת את הטהרות שנוגעת בהם, וכשעברו ימים אלו
 טובלת ונטהרת, ומונה שישים ושישה ימי טהרה, שכל דם שתראה בהם
 טהורה. ואם הולד זכר, מונה שבעה ימי טומאה ושלושים ושלושה ימי טהרה.
 עם יצירת העובר במעי אמו נוצר עמו קרום שנקרא שליח ובתוכו הוא
 מונח, ופעמים שהולד מת ונימוח בתוך השליח. וכשאשה מפילה שליח
 נחשב הדבר כלידה, ויש לה טומאת לידה יומי טהרה. אך כיון שאין ידוע אם
 הולד היה זכר או נקיבה, מונה לחומרא שבועיים ימי טומאה כשל נקיבה,
 וימי טהרה כשל זכר רק עד השלמת שלשים ושלושה ימים, שהם עשרים
 וששה ימי טהרה:
 ואמר עולא אמר רבי אלעזר, שליח שיצתה מקצתה ביום ראשון
 ומקצתה יצאה ביום שני, חוששים שבמקצת השליח שיצאה ביום
 הראשון יצא רוב הולד, ונחשב הדבר ללידה, ולכן מוזהר לה ארבעה עשר
 ימי טומאה מן היום הראשון, וכל טהרות שנגעה ביום הראשון טמאים
 מספק, אף אם לא יצא דם בלידת השליח.
 מקשה הגמרא, אמר ליה רבא לעולא, מה דעתך לטמאה מהיום הראשון,
 מפני שחוששים לחומרא שזמא יצא אז הולד, והלא חומרא דאין ליה
 קולא הוא – חומרא ז' מביאה אותה לידי קולא, דקא מטהרת לה מראשון
 – שאם תחל למנות ארבעה עשר ימי טומאה מהיום הראשון, ביום החמשה
 עשר תתחיל ימי טהרה, והרי יתכן שלא יצא רוב הולד אלא ביום השני והוא
 היום הראשון לטומאתה. והיום החמשה עשר הוא יום הארבעה עשר
 ללידה, ועדיין טמאה בטומאת לידה. אלא אמר רבא, אמנם לחוש שזמא
 יצא רוב הולד ביום הראשון, חוששים, ומטמאה טהרות מספק, אבל מימנא
 – למנות את ארבעה עשר ימי הטומאה, לא ממינא – אינה מוזהרת אלא
 לשני – מהיום הששה עשר ורק ביום הששה עשר תתחיל יציאת השליח
 מתחילה ימי טהרה.
 שואלת הגמרא, מאי קא משמע לן – מה מחדש עולא שחושש לטמא
 טהרות כבר מהיום הראשון. עונה הגמרא, עולא מחדש דאין מקצת שליח
 בלא ולד, שאף אם יצאה רק מקצת שליח ודאי שיש בה ולד, אלא שספק
 אם רוב הולד יצא באותו מקצת ונחשב לידה, או רק מיעוטו יצא ואינו
 נחשב לידה. שאם היתה יכולה לצאת מקצת שליח בלי ולד, לא היינו
 חוששים לטמא טהרות ביום הראשון, כיון שזה שתי חומרות, גם שהיה ולד
 בתוך אותו מקצת, וגם שזה היה רובו, ולא היינו מטמאים טהרות באופן זה.
 מקשה הגמרא, מדוע צריך להשמיענו שאין מקצת שליח בלא ולד, והלא
 תנינא – שנינו זאת במשנה (חולין עז). שעל אף ששחיטת בהמה מתירה
 באכילה גם את העובר שבמעיה, אך שליח של בהמה שיצתה מקצתה
 מהבהמה קודם שחיטה, אסורה השליח באכילה גם החלק שנשאב בפנים,
 מפני ששליח היא סימן ולד באשה, שדאי שיש ולד בשליח של אשה,
 וכן שליח היא סימן ולד בבהמה, וכשיצאה מקצת שליח קודם השחיטה,
 כיון שבאותו מקצת שיצא ודאי יש ולד, חוששים שזמא היה רובו באותו
 מקצת ונחשב כילוד, ואינו נותר בשחיטה האם. הרי שאין מקצת שליח בלי
 ולד, שאם היה מקצת שליח בלא ולד לא היינו אוסרים את כל השליח,
 מחמת שיש בו ספק ספיקא, שזמא באותו מקצת לא היה ולד, ואפילו היה
 ולד שזמא לא היה רובו.
 מתרצת הגמרא, אי ממתניתין – אם נלמד זאת רק מהמשנה, הנה אמינא
 – הייתי אומר,

יביא עדים שנתקפה באונס, ופטור, ששומר שבר פטור באונס. אמר
 שאלו אמר יביא עדות – נבילה לבית דין, כדי שישומו כמה היא שוה.
 מאי לאו בהא קמיפלגי – האם לא בזה נחלקו, דבר – אבא שאלו סבר,
 שפחת נבילה דניזק הוי, הניזק – שהוא המפקיד, מפסיד, ולכן אם פשע
 ונטרפה חייב לשלם, יביא את הנבילה לבית דין כדי לדעת כמה היא שוה
 בשעת המיתה, ואת ההפרש בין שוויה כעת לבהמה חיה עליו להשלים.
 דבר – ותנא קמא, שלא דורש יביא עדות לבית דין, דבר, שפחת הנבילה
 דניזק הוי, המזיק – שהוא השומר שפשע, מפסיד, ואין לבית דין נפקא
 מינה כמה היא שוה בשעת מיתה.
 דוחה הגמרא, לא בזה נחלקו, אלא דבולי עלמא – לפי כולם, פחת נבילה
 דניזק, והכא בטורח נבילה קמיפלגי – וכאן נחלקו על מי מוטל לטרוח
 להביאה ממקום שמתה, אבא שאלו שדורש יביא עדות סובר שעל המזיק
 לטרוח בזה, ותנא קמא סובר שהטורח מוטל על הניזק.
 ומביאה הגמרא ברייתא כאבא שאלו: והתניא, אחרים אומרים, מניין
 שעל בעל הבור שהשור מת בתוכו להעלות את השור מבורו, תלמוד
 לומר (שמות כא לד) 'בקה ישיב לבקעלו והמת', שמלכד תשלום הנזק
 צריך להשיב גם את הנבילה ולהעלותה מהבור.
 מקשה הגמרא, אמר ליה אביי לרבא, האי – פסוק זה המלמד שעל המזיק
 מוטל טורח נבילה, היכי דמי – באיזה אופן מדובר, אלימא דרבא
 שניא וזיא – אם נאמר שבתוך הבור שווה הנבילה זו אחר, ואנודא – ועל
 שפת הבור, שניא ארבע זוז, מדוע צריך פסוק לזה, הרי כי טרח להעלותה
 בדנפשיה טרח – לעצמו הוא טורח, שבכך שלם פחות.
 מתרצת הגמרא, אמר ליה רבא לאביי, לא צריכא את הפסוק, אלא באופן
 דרבא – שבתוך הבור שניא הנבילה וזיא, ואנודא – ועל שפת הבור נמי
 שניא וזיא, ואין כל לו רוח בהעלאתה, ולכן צריך פסוק שחייב להעלותה.
 שואלת הגמרא, וי' איכא בהאי גוונא – וכי יש מציאות כזו ששוויה בבור
 ועל שפת הבור שווה, והלא צריך לשכור פועלים כדי להעלותה. עונה
 הגמרא, אין – אכן יש מציאות כזו, דהא אמרי אינשי – ושהרי אנשים
 אומרים, בשווא בבתא גוונא – קורה כשהיא בעיר נמכרת בזה, בשווא
 דרבא גוונא – וגם כשהיא בשדה היא נמכרת בזה, אף שצריך לשכור
 פועלים להביאה לעיר.
 אחר שלמדנו שהנבילה שייכת לניזק ועל המזיק רק להשלים לשור חי,
 הגמרא דנה מה דינם של גב גזלן ושואל בזה: אמר שמואל, נהגו
 הדיינים, שאין שמין את הנבילה או את השברים, לא לגב ולא לגזלן,
 אלא לגזלן. שאם אדם גנב או גזל בהמה ומתה או כלי ונשבר, אין שמין
 כמה שווה החפץ עתה וישלים לבעליו את השאר, אלא עליו לשלם כלי או
 בהמה שלמים, והשברים שלו. אבל בניזק השברים של הניזק, והמזיק רק
 משלים את ההפרש לכלי שלם. ומוסיף שמואל, ואני אומר, אף לשואל,
 ואבא – ורב מודה לי בזה.
 אביי ליה – הסתפקו בני הישיבה, הכי קאמר – האם כך אמר שמואל,
 אף לשואל שמין, כניזקין, ואבא מודה לי. או דלמא הכי קאמר – או
 שמא כך אמר, ואני אומר אף לשואל אין שמין, כגב וגזלן, ואבא מודה
 לי.
 הגמרא פושטת את הספק ממעשה שהיה: תא שמע, דההוא גברא דשאל
 נרגא מהבריה – שהיה אדם ששאל גרזן מחבירו, תברך – שבר את הגרזן
 בפשיעה. אתא לקמיה דרב – בא לפני רב לשאול אם עליו לשלם, אמר
 ליה רב, זיל שלים ליה נרגא מעליא – לך שלם לו גרזן מעולה. שמע מינה
 שאין שמין לשואל. שואלת הגמרא, אדרבא – יש ראייה להיפך, מדאמרי
 ליה – מכך שאמר רב בהנא ורב אפי לרב בתמיהה, דינא הכי – וכי כך
 הדין, ושתתק רב ולא ענה להם, משמע שהסכים עם שאלתם, ושמע מינה
 שמין לשואל את השברים, ועליו רק להשלים לגרזן שלם.
 הגמרא מביאה מחלוקת אמוראים בדברי שמואל, ומכריעה את ההלכה:
 איתמר, אמר עולא אמר רבי אלעזר, שמין לגב ולגזלן. ואילו רב ספי

המשך ביאור למסכת בבא קמא ליום רביעי עמוד ב'

שואלת הגמרא, לימא – האם נאמר שפחת נבילה, אם מפסיד הניזק או
 המזיק, מחלוקת תנאי היא. דתניא, נאמר בשומר שבר שקיבל בהמה
 לשומר ונטרפה (שמות כב יב) 'אם טרף יטרף יבאחו עד', ודרשו חכמים,

נבילה, שאם הסריחה הנבילה ופחתו דמיה ממה שהיו בשעת מיתה,
 ההפסד הוא של הניזק, שהנבילה שלו, והמזיק משלם רק את ההפרש שבין
 דמי שור חי לנבילה בשעת מיתה.

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף י"א עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס פט

תוספות

1 **ופטור.** דשומר שְׂכָר פטור באונסין בדכתיב ביה ומת או נשבר או נשבה אין
2 רואה שבועת ה' תהיה בין שניהם (משפ' ככו) **יבא ערודה.** נבילה: לב"ד. לשומה
3 כהה היא שנה והכי משמע קרא יביאהו עד יבא הערודה בדכתיב (כחלש'ט מ"ט)
4 בבקר יאכל עד דהיינו שלל בדמיתרגמין עדהא מפי מורי: **מאי לאו כהא**
5 **קמיתפליג.** בדאונסין הא ודאי לא פליג אבא
6 שאול למימר דאפי' נטרפה באונס יתא
7 חייב דאין שומר שְׂכָר חייב באונסין אלא
8 ה"ק אם נטרפה בפשיעה שיהא בר
9 תשלומין יבאי ערודה ויוסיף מביתו על
10 הדמים שהיא שנה בשעת מיתה דאי משום
11 דמים דהשתא לא איצטרף דהשתא אי
12 אית ליה נבילות אחרניתא ודיב ליה כל
13 שכן הא אלא לפחת נבילה אתא ות"ק דלא
14 מפיק ליה להך דרשה סבר פחת נבילה
15 דמויק הוי הלך לא מצי לאוקמי לקרא
16 להך דרשה דאי משום דמים דהשתא לא
17 איצטרף דהא תניא ושיב לרבות שנה כסף:
18 **בטורח נבילה.** להביאה ממקום שמתה
19 שם למקום שהיתה שם אבא שאול סבר על
20 המזיק הוא: **והתניא.** בנדיחא: **כסף ישיב**
21 **לבעליו והפית.** משמע שאף הפת ישיב
22 לבעליו: **ואגודא.** שפת הבור: **בדנפשיה**
23 **קא מרה.** וריח דנפשיה קא עביד דשיים
24 ליה לניקן בדמי יתירי ולמה לי קרא
25 דהפית: **ששורא.** קורה: **בדברא.** בשדה
26 ואע"ג שמחשור הבאה לעיר נמכר בוהו:
27 **אמר שמואל.** מנהג דיינין הוא שאין שמין
28 לא לגנב ולא לגזלן שאם גנב וגזל בהמה
29 או כלים ונפחתו אצלו אין שמין הנבילה
30 והשברים לבעלים שיחזיר גנב הפחת אלא
31 ישלם בהמה וכלים מעולים והשברים שלו:
32 **אלא לגזלן.** שמין בדכתיב והפית יתה לו:
33 **ואני אומר אף לשואל ואבא מודה לי.**
34 רב: **אף לשואל שמין.** ואנאקין קאי: או
35 **דלמא אף לשואל אין שמין.** והאי אף
36 אנאב וגזלן קאי: **מדאמרי ליה רב כהנא**
37 **ורב אפי'.** בבבא מציעא ב'פ' השואל ה"ף ט:
38 **שליא שיעתה כו'.** דקילי הפפלת שליא
39 וישבת עלדי ימי טומאה וימי טהרה שאין
40 שליא בלא ולד אלא שנימוח בתוכה: **מוזין לה מן הראשון.** דמיום ראשון
41 טמאה ואפי' הוא לידה יבישתה: **לחומרא.** דמטמאין טהרות שנגעה בראשון
42 משעת יציאת שליא: **דקא מטהרת לה מראשון.** שתהא סופרת י"ד של נקבה
43 עם יום הראשון ודמים שתראה ביום ט"ו טהורין דהיינו קולא דאי הויא מניא
44 משני לא חיילא ימי טהרה עד למחר: **חוששת.** דלמחר שנתעב בראשון:
45 **מימנא ולד מניא.** שבויעים דנקבה אלא משני: **מאי קמ"ל.** עולא דאמר
46 חוששת: **דאין מקצת שליא בלא ולד.** ומש"ה חוששת שמא רוב מיהוי הולד
47 יצא באותו מקצת ומכי נפק רוב הוי ליה כילוד כדאמרין במשכת נדה (דף כ"ה) יצא
48 מהותך או מסורס עד שיעצ רובו ומימנא ודאי לא מניא מראשון דשמא לא נפק
49 רובא עד שני דאי יש מקצת שליא בלא ולד לא היה חישישן לטמא טהרות דכולי
50 האי לא חישישן דנימא תרי חומרי דלמא נפקא ורוב נפקא: **שליא.** של בהמה:
51 **שיעצת מקצתה.** קודם שחישת בהמה: **אסורה.** כולה ואע"פ שאין בה ולד:
52 **ה"ג סימן ו' באשה וסימן ו' בבהמה.** כלומר מפני שהשליא סימן ולד בין
53 באשה בין בבהמה שאין שליא בלא ולד אלא שנימוח וחישישן שמא באותו
54 מקצת שיעצ קודם שחישת היה רובו של עובר וקיימא לן יצא רובו ה"ו כילוד
55 ואינו נותר בשחיתת האם:

ד"ש

בשאין קשורה בה כדאמרין בהמפלת (דף ק"ט) דלא אמרינן תולין את השליא בגלל אלא בשליא הבאה אחר הולד ועוד י"ל דהתם אסרי בסי' גזירה מקצת
אטו כולה כדאמרין בשמעתין: **בסימן ו'** באשה וכן סימן ולד בבהמה. וא"ת ואמאי תולין בהמה באשה ומתני' לא מייירי אלא בבהמה ויש לומר משום
דבאשה פשוט לו יותר מבבהמה דדרי' שפיר שהוא סימן ולד באשה ולא בבהמה כדתנן בהלוקח (מכילת דף ק"ט) סימן ולד בבהמה שליא ובאשה שפיר ושליא:

1 **יבא עדים** שנטרפה באונס. ואסי דורש בפרק האומנין (כ"ח פ"ג) אין רואה
2 הא יש רואה יבאי עדים שנטרפה ופטור דמשמעות דורשין איבא
3 ביניהו: **יבאי** ארורה לב"ד. פ"י שמתה בלא ברקה ואית דגריס ערודה כמו
4 אחת מהנה לא נעדרה (נעשית'ר) ובקונטרס גריס ערודה כמו יאכל עד:

בשאלות

1 **דרב אחאי גרי' אמר**
2 **שמואל אמר לי אבא**
3 ולא כפ"ה דפירש מנהג דיינין כר הוא:
4 **אין** שמין לא לגנב ולא לגזלן. פ"ה אין
5 שמין הנבילה והשברים לבעלים
6 שיחזיר הגנב הפחת אלא ישלם בהמה
7 שלימה וכלים מעולים והשברים שלו
8 ואע"ג דקיימא לן ושיב לרבות שנה כסף
9 ככסף ואפי' סובין גנב וגזלן שאני משום
10 דכתיב אשר גזל בעין שגול הלך צריך
11 להחזיר הגזילה או דמיה ולא סובין וכן
12 משמע בירושלמי מנחן שאין שמין לא
13 לגנב ולא לגזלן א"ר אבא בר ממל חיים
14 שנים ישלם ולא מתים עד ברוך גניבה
15 גזילה מנחן א"ר אבא בר ממל והשיב
16 הגזלה אשר גזל כאשר גזל והיינו טעמא
17 דגנב וגזלן קנו מיד כשהוציאו מרשות
18 בעלים אבל מזיק לא נתחייב אלא כמו
19 שהיוק והי"ט דמיד' אף לשואל כיון דחייב
20 באונסין נמצא שקנאו משעה שהוציא מיד
21 הבעלים והדמים הוא דנתחייב כמו גנב
22 וגזלן:

דקא

1 **מטהרת לה מראשון.** פירוש
2 שסופרת י"ד של נקבה מראשון
3 והדמים שתראה כט"ו יהיו טהורין וא"ת
4 ואמאי לא יהיו טהורים דלמא ביום
5 ראשון יצא ראשו או רובו ואפי' לא יצא
6 דלמא הוא זכר וי"ל דלא מצי למישרי
7 מספק ספיקא ודחוי תרי קולי דסתרי
8 אהדדי' שאם תראה יום מ"א תשתרי נמי
9 מספק ספיקא דשמא לא יצא רובו ביום
10 ראשון ואפי' יצא רובו דלמא נקבה היא
11 והשתא בתחילה התרנו משום דשמא זכר
12 השתא נתיירנו משום שקמא אחר דרי' ממה
13 נפשוך נעשה איסור וכו' וכן בהמפלת
14 (דף כ"ט) תשב לזכר ולנקבה ולנדה אע"ג דכל איסור באפי' נפשיה הוי ספק
15 ספיקא: **דאין** מקצת שליא בלא ולד. וא"ת לר"א דאמר חוששין משום דאין
16 מקצת שליא בלא ולד אבל אם היה מקצת שליא בלא ולד לא היתה חוששת
17 הי"ד אי ברה"ר אפי' בחד ספיקא מטתרי' ואי ברה"י אפי' בספק ספיקא נמי
18 טמא דהא תנן (פסולות פ"ז מ"ג) כל ספיקות שאתה יכול להרבות ברה"י אפי' ספק
19 ספיקא טמא וי"ל דשמעתין איירי לענין לאסורה לבעלה:
20 **שליא** שיעצת מקצתה אסורה באכילה. פ"י אסורה אפי' מה שבפנים דשמא
21 באותו מקצת שיעצ יצא ראשו של ולד והוי כולו כילוד ולא קרינן
22 ביה כל בבהמה תאכלו דאם יש מקצת שליא בלא ולד היה לנו להתיר מטעם
23 ס"ס תימה דסוגיא דהכא מוכח דשרי ר' אלעזר בשליא שיעצתה מקצתה אי
24 הוי ס"ס באכילה ובסוף בהמה הפוקשה (חולין מ"ט) משמע דאפילו בס"ס אסר רבי
25 אלעזר דעל חך משנה שליא שיעצתה מקצתה קאמר ר' אלעזר לא שנו אלא
26 בשאינו קשורה בגולד אבל קשורה בגולד אין חוששין לולד ואבאין קשורה
27 ע"כ לא הוי אלא ס"ס בדקתני בבדייתא דקתני התם שמא נימוח שפיר של
28 שליא כו' וא"כ בשאין קשורה תשתרי' דשמא אין שם ולד אחר ואפי' יש שם
29 ולד אחר שמא לא יצא רובו וי"ל ברייתא דקתני התם שמא כו' מייירי בשליא
30 של אחר הולד ור' אלעזר איירי בשליא ששוקם הולד דודאי יש שם ולד אחר
31 גזירה

גזירה

צ בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף י"א עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

גזירה מקצתה אטו בולה. לאו דוקא דאיך נובל לטעות להחזיר בולה שגם ביציאת מקצתה היוצא אסור מדאורייתא ולא קאמרין גזירה מה שבפנים אטו מה שבחוץ ועוד אי גזירין אטו בולה באשה נמי לגזור אלא י"ל דאטו רובא קאמרין דאי שרית ביציאת מקצת מה שבפנים משום כל אשר

בבהמה אע"פ שיש לחוש שמא יצא ראשו באותו מקצת יצא להחזיר ביציאת רובו אותו מיעוט שבפנים מהאי טעמא ולא ידעו שבמקצת הוי ספק ספיקא אבל גבי אשה לא שייך למגזר דלא אתי למטעי דליבא טעמא במה יטעו להשוות רוב למקצת אבל בבהמה יטעו לומר שמה שבפנים לעולם אינו בלול כל זמן שלא יצא אינן באשה לא גזירי למנות מיום ראשון דחומרא דאתי לדי קולא היא דדלמא לא ימנו מיום ב' למיחב לה ימי טומאה א"נ באשה לא גזירין דאפשי טומאה לא מפשיין כדאמרין בבבא (דף ה' ט"ז) מיהו לעיל פירשנו דלא איירי לענן טומאה אלא לאסורה לבגלה ופי' דהקטן דבאשה לא שייך למגזר דלא אתי למטעי דכיון דחזו דמכי לזה בשני מטמאין לה וקשה דהא דחזין דמטמאין לה בשני אמרי משום דנפקא בולה:

בבזר שנטרף בתוך ל' יום. פי' שנגרר ובמת מעצמו לא איצטריך קרא לאשמועינן דאין פודין דהא כתיב ופרוין מכן חדש תפדה אכל נהרג איצטריך לאשמועינן דלא אמר' אי לאו דאקטיל הוי חי ולא נפל הוי ולפרקיה משמע קצת דאם קים לן בגייה דכלו לו חדשיו וחי היה חייב לפדותו וקשה דבפרק יש בבזר (בסו"ט דף ט"ז) אמר גבי פודה בנו תוך ל' יום ונתאבלו המעות לאחר זמן אין בנו פרי ואמאי והא אנגליא מילתא למפרע דלא נפל הוא אלא ודאי גזירת הקתוב היא מפרוין מכן חדש תפדה דאפי' קים לן שכלו חדשיו צריך ל' יום ואע"ג דמהאי קרא נפקא לן בספ דף קל"ה כל ששקה ל' יום

באדם אינו נפל דאין דרשין (ס' ח' ימים בבהמה אינו נפל מדכתיב מיום השמיני והלאה ירצה לקרבן ואפי' כי קים לן דכלו חדשיו הוי מחוסר זמן תוך שנה' כדמוכח בפ"ק דרי"ה (דף ה') דאמר ובכורו מאימתי מונין לו שנה חד אמר משעה ושנאיהו להרצאה וחד אמר משעה שגולד ולא פליגי הא בהם הא בבעל מום ומוקמין לה התם דקים ליה בגייה דכלו לו חדשיו ואפי' לא חזי להרצאה עד ח' ועוד דבסוף הקומץ רבה (מנחות דף ל"ה) מתייב גבי בבזר שיש לו ב' ראשים ליתן לו י' סלעים לבכר ופרקי' עלה מבכזר שנטרף דפטור ואי

נטרף היינו נהרג היכי מדמי ליה להכי ועוד דלא הוה ליה למימר נטרף אלא נהרג ועוד דאסיק גמרא אך חלק הא כיון שנגרר תוך ל' יום מופדיו מכן חדש נפקא ומפ' ר"ת שנטרף היינו שנעשה טרפה והשאת מדמי ליה שפיר בהקומץ לבכזר שיש לו ב' ראשים דהוי נמי טרפה:

בהמה גסה. אין עיזר הדבר כאן ובפ"ק דקדושין (דף ס"ה) דארכתי: מה שעל בגינה ובנותיהן אין שמין. שמתביישין להביאם לב"ד ומחלי אהדי ופסק רב אלפס דוקא בגדי חול אבל בגדי שבת שמין והכי איתא בירושלמי: בגדול אחי. אם מוחזין הרשות בקדם אבל כל זמן שלא מיריו מסתמא ניקא להו כי היכי

דלשתמע מייליה כדאמרין בהנזקין (גיטין ס"ג) גבי עמרם צבצא: פי' דפטור אן נגנבה אן נאבדה ומיהו שומר שכן כי משלם משלם לבעלים כדאמר' בהמפקדי (כ"ט ס"ה) דהקלה בר' יוסי דאמר אין חלה עושה סחורה בפרתו של חברי: דעלוי' עליה לשמירתו. אין לפרש עליה שזאם נגנבה תחזור לבעלים דהא גרועי רביה לא אפשר לפרש בענין זה אלא העילוי והגרעון הוי דשומר שכן מסר נפשו ספי לשומרו משומר חנם: אלא מהימנת לי בשבועה. לפי טעם זה אם השני נאמן יותר מן הראשון נראה דפטור אבל בהמפקדי (ס"ט) איכא טעמא אחרתא דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר ואין שני טעמים הללו שוין כדמוכח התם ואין להקשות לעולא דהקא היכי פליג אההוא טעמא הא מתניתין היא בפ' כל הנט (גיטין ס"ט) אם אמר טול ממנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר שאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר וי"ל דההוא לכתחילה אבל לא מצינו שיתחייב בדיעבד על כך: אפילו' מן גלימא דעל כתפיה. אם יש לו שנים דאם אין לו אלא אחד הא אמר בפ' המקביל (ב"מ ס"ה) דמסדרים לב"ח א"נ טטילת ששור מאה מנה שמלבישין אותו טטילת הראוי לו ולא פרע דאמר בפ' המקביל (ב"מ ס"ה) כל ישראל ראויין לאותו איצטלא ור"ת פוסק הלכה דאין מסדרין:

בגזון ששעשאו אפותיקי. והשאת גבי מיתמי כמו מלוקח ואע"ג דמיתמי לא שייך טעמא משום קלא כמו בלוקח דלגבי דידיהו אפותיקי ולא אפותיקי שוה מקל מקום היכא דגבי מלקחות גבי נמי מיתמי מידי דהוה אמלוח בשטר דגבי מיתמי ומלקחות אפילו שיעבדא לאו דאורייתא ומלוה על פה לא גבי ממשעבדי ולא מיתמי ובשלמא בלקחות איכא לפלוגי

דיש מקצת שלי'א בלא ולד. ודקאסרי לה באכילה גזירה מקצתה אטו בולה והאי דקתני סימן ולד לאו אמקצתה קאי אלא ה"ק אסורה באכילה גזירה אטו היכא דנפקא בולה ואינו למימר אין כאן ולד ואם חזרה לפניו תשתיר בשחיטת האם וקאכלי נבילה דההיא ודאי סימן ולד באשה כו' אבל גבי אשה לא נחוש

למקצת לטמא טהרות דראשון דהתם ליכא למיגזר אטו בולה דהא קתו דמכי נפק ולד בשני מטמאין לה קמ"ל: בבזר שנטרף. בבזר אדם שנגרר בתוך ל' יום: אין פודין אותו. אין צריך לפדותו ואם מת מעצמו לא איצטריך לן למימר דהא כתיב (בכזרי יח) ופרוין מכן חדש תפדה אבל השתא איצטריך לאשמועי' דלא אמרין אי לא איקטיל הוה חי ולא נפל הוה ולפרקיה: פדה תפדה. אך פדה תפדה את בבזר האדם: כמסירה תנן. בפ"ק דקדושין דכיון דמסר לו דאפסק קנאה אע"פ שלא משכה מרשות מוכר: זו וזו. גסה ודקה בהגבהה וגסה מתרצין בקדושין שנותן חבילי ומורות תחת רגליה והיא עולה עליהן: מה שעל בגינה ובנותיהן אין שמין. דכיון דבנים ובנות לא אתו לבי דינא לא מבזין להו למיתי בגדול אחי. גדול האחין העוסק בבגדים להכניס ולהוציא דער השתא ניקא להו לאחין דליכסי מדידהו במלבושים נאים כי היכי דלשתמעון מיליה: שומר שפסר לשומר פטור. הראשון בכל אותן דינים שהיה פטור אם היה אצלו פטור נמי השתא ולא אמרי' פשיעה היא זו שמסרה לאיש אחר: ולא מבצאי שומר חנם שפסר לשומר שכן. ונגנבה או שאבדה דפטור שומר חנם כי היכי דמפטור אילו והאי גביה דלא פשע: דעלוי' עליה לשמירתו. דשומר שכן מסר נפשוה לנטורי ספי משומר חנם שהרי שומר שכן חייב בגניבה ואבדה: אלא אפי' שומר שכן שפסר לשומר חנם דהשתא נרעה לשמירתו פטור. שומר שכן באונסין ולא מצי א"ל בעל הבית פשעת שמסרת לאחר

שהרי מסרה לכן דעת: חייב. אפי' באונסין: בשבועה. דשומר חנם נשבע שלא פשע: גזבין. חוב מן העבדים: אפי' מיתמי. אם מת לזה ונפלו קמי יתמי מי א"ר אלעזר דבעל חוב גובה מן העבדים דכמקרקעי דמו: מיניה. מן הלזה עצמו א"ר אלעזר דב"ח גובה מן העבדים: וקפ"ר מיניה. אפי' מן גלימא דעל כתפיה: אפותיקי. אפה תהא קאי. כלומר מזה יתא לך פרעון ואשמעינן רבי אלעזר דאם מקרו גובה בעל חוב ממנו:

לבתר שפיר מוסרה לכן דעת: חייב. אפי' באונסין: בשבועה. דשומר חנם נשבע שלא פשע: גזבין. חוב מן העבדים: אפי' מיתמי. אם מת לזה ונפלו קמי יתמי מי א"ר אלעזר דבעל חוב גובה מן העבדים דכמקרקעי דמו: מיניה. מן הלזה עצמו א"ר אלעזר דב"ח גובה מן העבדים: וקפ"ר מיניה. אפי' מן גלימא דעל כתפיה: אפותיקי. אפה תהא קאי. כלומר מזה יתא לך פרעון ואשמעינן רבי אלעזר דאם מקרו גובה בעל חוב ממנו:

לבתר שפיר מוסרה לכן דעת: חייב. אפי' באונסין: בשבועה. דשומר חנם נשבע שלא פשע: גזבין. חוב מן העבדים: אפי' מיתמי. אם מת לזה ונפלו קמי יתמי מי א"ר אלעזר דבעל חוב גובה מן העבדים דכמקרקעי דמו: מיניה. מן הלזה עצמו א"ר אלעזר דב"ח גובה מן העבדים: וקפ"ר מיניה. אפי' מן גלימא דעל כתפיה: אפותיקי. אפה תהא קאי. כלומר מזה יתא לך פרעון ואשמעינן רבי אלעזר דאם מקרו גובה בעל חוב ממנו:

בהמה גסה. אין עיזר הדבר כאן ובפ"ק דקדושין (דף ס"ה) דארכתי: מה שעל בגינה ובנותיהן אין שמין. שמתביישין להביאם לב"ד ומחלי אהדי ופסק רב אלפס דוקא בגדי חול אבל בגדי שבת שמין והכי איתא בירושלמי: בגדול אחי. אם מוחזין הרשות בקדם אבל כל זמן שלא מיריו מסתמא ניקא להו כי היכי

דלשתמע מייליה כדאמרין בהנזקין (גיטין ס"ג) גבי עמרם צבצא: פי' דפטור אן נגנבה אן נאבדה ומיהו שומר שכן כי משלם משלם לבעלים כדאמר' בהמפקדי (כ"ט ס"ה) דהקלה בר' יוסי דאמר אין חלה עושה סחורה בפרתו של חברי: דעלוי' עליה לשמירתו. אין לפרש עליה שזאם נגנבה תחזור לבעלים דהא גרועי רביה לא אפשר לפרש בענין זה אלא העילוי והגרעון הוי דשומר שכן מסר נפשו ספי לשומרו משומר חנם: אלא מהימנת לי בשבועה. לפי טעם זה אם השני נאמן יותר מן הראשון נראה דפטור אבל בהמפקדי (ס"ט) איכא טעמא אחרתא דאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר ואין שני טעמים הללו שוין כדמוכח התם ואין להקשות לעולא דהקא היכי פליג אההוא טעמא הא מתניתין היא בפ' כל הנט (גיטין ס"ט) אם אמר טול ממנה חפץ פלוני לא ישלחנו ביד אחר שאין רצוני שיהא פקדוני ביד אחר וי"ל דההוא לכתחילה אבל לא מצינו שיתחייב בדיעבד על כך: אפילו' מן גלימא דעל כתפיה. אם יש לו שנים דאם אין לו אלא אחד הא אמר בפ' המקביל (ב"מ ס"ה) דמסדרים לב"ח א"נ טטילת ששור מאה מנה שמלבישין אותו טטילת הראוי לו ולא פרע דאמר בפ' המקביל (ב"מ ס"ה) כל ישראל ראויין לאותו איצטלא ור"ת פוסק הלכה דאין מסדרין:

בגזון ששעשאו אפותיקי. והשאת גבי מיתמי כמו מלוקח ואע"ג דמיתמי לא שייך טעמא משום קלא כמו בלוקח דלגבי דידיהו אפותיקי ולא אפותיקי שוה מקל מקום היכא דגבי מלקחות גבי נמי מיתמי מידי דהוה אמלוח בשטר דגבי מיתמי ומלקחות אפילו שיעבדא לאו דאורייתא ומלוה על פה לא גבי ממשעבדי ולא מיתמי ובשלמא בלקחות איכא לפלוגי

נשאר אצלו, מפני שאין מסירת החפץ לשני נחשבת לפשיעה. ולא מיבעיא
– ואין צריך לומר בשומר חנם ששומר שומר, והחפץ נגנב או נאבד
שפטור, משום דעלוי עלייה לשמירתו – שעשה לחפץ שמירה מעולה
יותר, ולכן מסתבר לפטור. אלא אפילו שומר שומר שומר חנם, חנם,
שיש מקום להחשיבו כפושע, משום דהשתא גרועי גרועיה לשמירתו –
שמגרע בשמירת החפץ, ולכן נחייבו אף באונסין, מכל מקום נמי פטור
באונסין, ואינו נחשב פושע, שהרי קסר את החפץ לשמירה לכן דעת.
אך רבא אמר, שומר שומר שומר חנם אפילו באונס. ולא מיבעיא ואין
צריך לומר בשומר שומר שומר חנם שחייב, כיון דגרועי גרועיה
לשמירתו – שגרע בשמירת החפץ, אלא אפילו שומר חנם שומר שומר
שומר, והעלה בזה את שמירת החפץ, מכל מקום חייב אף באונסין, כיון
דאמר ליה המפקיד לשומר, אתי מהמקנה לי בשבועה – לך אני מאמין
בשבועה שלא פשעת ולא השתמשת בו, אבל האי – השני, לא מהמקנה לי
בשבועה, ועליך לשלם.
הגמרא מביאה דין נוסף שאמר עולא בשם רבי אלעזר: ואמר עולא אמר
רבי אלעזר, הלקחתי – ההלכה היא, שגובין מן העבדים, שרשאי המלוה
לגבות חובו מעבדים כנענים של הלוה. אמר ליה רב נחמן לעולא בשאלה,
האם אמר רבי אלעזר שגובים מהם אפילו אם מת הלוה וגובה את חובו
מיתומי – מהיתומים, משום שסובר שעבד כנעני נחשב כקרקע. השיב לו
עולא, לא מיתומים, אלא רק מיניה – מהלוה עצמו, משום שנחשב
למטלטלין שלא נגבים מיתומים.
הקשה רב נחמן, וכי מיניה – מהלוה עצמו, צריך רבי אלעזר לומר שגובים
מהעבדים, הרי גובים אפילו מן העבדים, דעל בתיפיה – ממעיל שהוא לבוש,
ופשוט שגובים מעבדיו. השיב עולא, הלא קמאי עסקינן – במה מדובר
כאן, כשעשאו אפותיקי למלוה, שאמר הלוה למלוה שפירעון החוב יהיה
מהעבד ומכרו, רשאי המלוה לגבותו מהלוקח, ומחדש שאפשר לעשות
עבד אפותיקי ולגבותו מלקוחות, על אף שדינו כמטלטלין, כדברא – וכמו
שאמר רבא, דאמר רבא, עשה הלוה את עבדו אפותיקי ומכרו לאחר,
בעל חוב גובה את חובו הימנו – מהעבד שנמצא אצל הלוקח, אבל אם
עשה את שורו אפותיקי ומכרו לאחר, אין בעל חוב גובה הימנו – מהשור
שנמצא אצל הלוקח. ומבאר רבא, מאי טעמא – מה טעם לחלק בין עבד
לבין שור, הלא – עבד שנעשה אפותיקי, אינו ליה קלא – יש קול לדבר,
והלוקח נזהר שלא לקנותו שמא יגבוהו ממנו, והוא – שור אפותיקי, לית
ליה קלא – אין לו קול, והלוקח אינו נזהר שלא לקנותו, ולכן אין להפסיד
את הלוקחות.

דיש מקצת שליח בלא וקד, ומעיקר הדין רק המקצת שיצא אסור
באכילה, אבל החלק שלא יצא נותר בשחיטת האם, ומה שאסרו את כולה,
נזירה יצאה מקצתה אטו יצאה כולה שאסורה, כיון שודאי שיש שם ולה,
ואף אם חזרה ונכנסה אינה נותרת. אך ביציאת מקצת שליח באשה לא
נטמא, שאין לגזור משום יציאת כולה, שהרי ביציאת כולה אנו מטמאים
אותה. קא משמע לן עולא, שטעם האיסור הוא משום אין מקצת שליח
בלא ולה, ולכן גם אשה שיצא מקצת שליח טמאה מספק.
הגמרא מביאה דין נוסף שאמר עולא בשם רבי אלעזר: ואמר עולא אמר
רבי אלעזר, כבוד אדם שנמקד – שנהרג בתוך שלושים יום ללדתו, אין
פוזין אותו פדיון הבן. וכן תני – שנהג רמי בר חמא ברייתא, בתוך
שנמקד (במדבר יח טו) 'אך פלה תפדה את בכור האדם', כפילות הלשון
מרבה פדיון נוסף, וכול – שמא נרבה אפילו אם נמקד בתוך שלושים יום,
תלמוד לומר 'אך' לשון מיעוט, וחלק שלא כולם חייבים, שאם נהרג בתוך
שלושים יום פטור מפדיון.
הגמרא מביאה דין נוסף שאמר עולא בשם רבי אלעזר: ואמר עולא אמר
רבי אלעזר, מהמקנה נסה כגון שור וחמור, נקנית במשיכה, שמושך את
הבהמה מרשות המוכר. מקשה הגמרא, והא אפני תנן – והלא שנינו משנה
(קידושין כה), שבהמה גסה נקנית במשיכה – שהבעלים מוסרה ללוקח,
ולא רק במשיכה מרשות המוכר.
מתרצת הגמרא, הוא – רבי אלעזר דאמר כי האי תנא – כתנא הזה,
דתינא, וחקמים אומרים, זו וזו – גס בהמה דקה וגם בהמה גסה, נקנות
במשיכה, ורבי שמעון אומר, זו וזו נקנות בהנפקה, ולא במשיכה ולא
במסירה. ורבי אלעזר אמר כחכמים.
הגמרא מביאה דין נוסף שאמר עולא בשם רבי אלעזר: ואמר עולא אמר
רבי אלעזר, האתיין שחלקו את ירושת אביהם, מה שעליהן – הבגדים שהם
לובשים שקנו מירשת אביהם, שמין את שוים, שגם הם בכלל החלוקה,
ומה שעל בגיהן ובנותיהן, אבל הבגדים שבניהם ובנותיהם לובשים, אין
שמין, כיון שאינם רגילים לבא לבית דין, אין מבזים אותם להביאם.
אמר רב פפא, פגמים אף מה שעליהן – אף את הבגדים שלובשים
בעצמם אין שמין, כיון שכולם מסכימים לכך, משפחת לה – דבר זה מצוי
בגדול אחי – בגדול האחים, שמתעסק בנכסים בקניה ומכירה, דניחא להו
– שזה טוב להם שיופיע במלבושים נאים, דלשתמעון מיליה – כדי
שיתקבלו דבריו כאדם חשוב.
הגמרא מביאה דין נוסף שאמר עולא בשם רבי אלעזר: ואמר עולא אמר
רבי אלעזר, שומר שומר את החפץ שקיבל לשמור לשומר אחר, ללא
רשות המפקיד, והחפץ אינו, פטור הראשון בכל מה שהיה פטור לו היה

המשך מעמוד מג

הלכה יומית לעיון ברמב"ם – בנוסף לשיעורים היומיים ג"פ ליום, פ"א ליום, וסהמ"צ

ניתקים מלמולי העור לתוך הפה, והאדם בולע אותם עם האוכל
מבלי משים. נשאלת אפוא השאלה, האם יש בכך חשש משום
איסור אכילת עור האדם.

התשובה שהשיב התבססה על דברי הרמב"ם בהלכה זו. כאן
פוסק רבינו שהשפתיים נידונות כ"בית הסתרים". ומאחר
שהשפתיים אינן חמורות מן הדם, הרי כשם שהדם שבתוך הפה
מותר לבולעו (אם לא פירש מחוץ לפה), כך השפתיים
הנחשבות כ"בית הסתרים" (היינו כמו בתוך הפה), ומותרות
בבליעה (אם לא פירשו חוץ מהשפתיים).

אסור הוא בעשה שהרי מנה הכתוב שבעת מיני חיה ואמר בהן
זאת החיה אשר תאכלו – הא כל שהוא מהן לא תאכלו ולא
הבא מכלל עשה – עשה". וזאת, על סמך דברי חז"ל (כתובות
ס, ב) שאין איסור 'לא תעשה' באכילת 'מהלכי שתיים', משום
שהפסוק מדבר על בעלי פרסות בלבד, ולכן הדבר אסור משום
'עשה' (הראב"ד, לעומת זאת, טוען שבשר אדם אסור באכילה,
אולם מקור האיסור בדברי חז"ל).

והנה, בפני אחד הפוסקים האחרונים הועלתה השאלה
הבאה: כאשר יש לאדם יובש בשפתיים ייתכן שבעת האכילה

מטלטלין, סוברת שאין צורך שיהיה דומה לערי מצורות.
ומביאה הגמרא את המקור לקנן אגב: דתנן (קידושין כו.) נכסים שאין
להם אחריות – מטלטלין, נקנן בקנן אגב עם נכסים שיש להם אחריות
– קרקעות, כשקונים את הקרקעות באחד משלשת הקנינים, בכסף,
בשטר, ובחזקה. מבררת הגמרא, מנהגי מילי – מנן שמטלטלין נקנן אגב
קרקע. מבארת הגמרא, אמר חזקיה, דאמר קרא (דברי הימים ב' כא ג.)
'ותן להם אביהם מתנות רבות לכסף ולזהב ולמגדנות, עם ערי מצודות
ביהודה', שיהושפט המלך נתן לבניו מתנות קרקעות ומטלטלין, והקנה
להם את המטלטלין אגב הקרקעות.
הגמרא מביאה יש אומרים שביאר את הבריות באופן אחר: איבא דאמרי
יש שאמרו, שכך אמר רב איקא בריה דרב אידי, דבולי עלמא עבדי
במטלטלין דמי – לפי כולם עבדים דינם כמטלטלין, והדתינא בבריותא
הראשונה, החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין, שפיר – מיושב היטב, שאין
מטלטלין נקנים אגב מטלטלין, והא דתניא בבריותא השניה, החזיק
בעבדים קנה מטלטלין, מדובר בעוין עליו, שהמטלטלין נמצאים על
העבד, וכשקונה את העבד נעשה העבד חצירו, וקונה את המטלטלין שעליו
בקנין חצר, שחצירו של אדם אינו רק קרקע, אלא כל חפץ השייך לאדם,
קונה לו את מה שבתוכו בקנין חצר.
מקשה הגמרא, וכי עוין עליו מאי הוי – מה בכך שהמטלטלין על העבד,
הלא חצר מהלכת היא, שאינו קבוע במקום אחד, וחצר שמהלכת לא
קנה בעליה את המטלטלין שבתוכה, כיון שאינה דומה לחצר שקבועה
במקומה. וכי תימא – ושמא תאמר שמדובר בעוין העבד במקום אחד,
והא אמר רבא, כל שאילו מהלך ומתרחק מבעליו, לא קנה בעליו את
המטלטלין שעליו, גם אם עומד ויושב לא קנה, כיון שהאפשרות שלו
ללכת מפקיעה ממנו שם חצר.
מתרצת הגמרא, והלכתא – המטקנה להלכה, שמדובר בכפופות – קשור,
שאנו יכול ללכת, ומשתמר הוא לדעת בעליו כחצר, ואפשר לקנות עמו
בקנין חצר.
נמצא שיש שני אופנים ליישב את הבריות. א. שסוברים שעבד דינו
בקרקע, והבריותא שלא קנה סוברת שצריך להיות דומה לערים מצורות
ביהודה. ב. שסוברים שדינו כמטלטלין, והבריותא שקנה מדברת בכפופות,
וקונה מדין חצר.
שנינו בבריותא הראשונה, החזיק בקרקע לא קנה עבדים, מקשה הגמרא,
והתניא בתחילת הבריותא השניה, שאם מכר קרקע ועבדים, החזיק
בקרקע קנה גם את העבדים.
מתרצת הגמרא, הרי – הבריותא שאומרת שקונה העבדים באגב, מדובר
בעומדין בתוכה, ובאופן זה נקנים אגב הקרקע.
מקשה הגמרא, מכלל, דהא – הבריותא שהחזיק בקרקע לא קנה עבדים,
מדובר בשאין עומדין בתוכה, הניחא לתך לישנא – זה מובן ללשון השני
דאמר רב איקא בריה דרב אמי, שלבולי עלמא עבדי במטלטלי דמי,
היינו – זו הסיבה דאי – (שאם) עומדין בתוכה אין – הם נקנים אגבה, ואי
לא עומדים בתוכה, לא נקנים אגבה. אלא לתך לישנא – ללשון הראשון
של רב איקא, דאמר שלבולי עלמא עבדי במקרקעי דמי, למא לי – לשם
מה צריך שיהיו עומדין בתוכה, הא אמר שמואל, מכר לו עשר שדות
המפחות בעשר מדינות, בין שהחזיק ו– שעשה קנין חזקה באחת מהן,
קנה את כולן, ואין צורך לעשות קנין בכל אחת, וכיון שעבדים הם בקרקע,
כשעשה קנין בקרקע קנה אותם גם אם עומדים במקום אחר.
מתרצת הגמרא בקושיה, ולישנא דמי – וכי לשיטתך מובן, הרי גם לתך
לישנא דאמר עבדי במטלטלי דמי, ונקנים אגב קרקע, קשה למא לי –
מדוע צריך שיהיה עומד בתוכה,

לכתר הנפס – לאחר שיצא רב נחמן, אמר להו עולא ליושבים לפניו, הכי
[כך] אמר רבי אלעזר, גובים מהעבדים אפילו מיתמי, משום שדינם
כקרקע.
אמר רב נחמן, אשתמטין – השתמט ממני עולא, כשאמר שגובים עבדים
מלקוחות רק באפותיקי, מפני שחשש שאנצחו בקושיות.
הנה עובדא – (היה מעשה) בנהרדעא, שתבעו מהיתומים חוב אביהם,
ואנבו דייני דנהרדעא – והדיינים של נהרדעא הגבו עבד שירשו מאביהם.
וכן הנה עובדא – היה מעשה דומה בפומבדיתא, ואנביה ו– (הגבה) רב
חנא בר בוןא עבד שירשו מאביהם. אמר להו רב נחמן לדייני נהרדעא,
וילו אהדרו – לכו והחזירו את העבד ליתומים, כיון שטעיתם בדבר משנה,
ואי לא תחזירו, מנבינן לכו לאפדניכו – אגבה מכם את ביתכם המפואר
לשלם ליתומים.
אמר ליה רבא לרב נחמן, הא – הרי לפנינו עולא הסובר שעבדים נגבים
מיתומים, הא לפנינו אף רבי אלעזר הסובר כך, הא לפנינו אף דייני
דנהרדעא הסוברים כך, והא לפנינו אף רב חנא בר בוןא הסובר כך, מר
סובר שאינם נגבים מיתומים, במאן סבירא ליה – כמי הנך סובר, מהיכן
למדת לחלוק על כל אותם חכמים.
אמר ליה רב נחמן לרבא, אנא מתניתא ידענא ו– אני יודע ברייתא, דתני
ו– (ששנה) אמי, פרוכל חל רק על תפרקע – אם ללוה יש קרקע, ואינו
חל על העבדים – אם יש לו רק עבדים. וכן, במטלטלין נקנן עם תפרקע,
שכשמקנה לחבירו קרקע ומטלטלין, אין צריך לעשות קנין גם במטלטלין,
אלא אגב הקנין שעושה בקרקע, קונה גם את המטלטלין, ואין נקנן עם
העבדים, שכשמקנה לחבירו עבדים ומטלטלין, צריך לעשות קנין גם
במטלטלין, כיון שעבדים דינם כמטלטלין, ואין קונים מטלטלין אגב
מטלטלין, ומבריותא זו מוכח שהסוברים שעבדים דינם כקרקע טועים בדבר
משנה.
הגמרא רוצה לתלות את הנדון אם עבדים דינם כקרקע או כמטלטלין
במחלוקת תנאים: לימא בתנאי – האם נאמר שהנדון אם עבדים הם כקרקע
או כמטלטלין, מחלוקת תנאים הוא, שנינו בבריותא, מכר לו עבדים
ובקרעות, החזיק ו– עשה קנין חזקה בעבדים, לא קנה אגב כך את
התקרעות, וכן אם עשה קנין בקרקעות, לא קנה את העבדים, ואם מכר
לו בקרקעות ומטלטלין, אם החזיק בקרקע, קנה אגב כך את המטלטלין,
אבל אם עשה קנין במטלטלין, לא קנה בקרקע, ואם מכר לו עבדים
ומטלטלין, אם החזיק בעבדים לא קנה אגב כך את המטלטלין, וכן אם
עשה קנין במטלטלין לא קנה את העבדים.
וקשה מבריותא אחרת, והתניא, שאם מכר לו עבדים ומטלטלין, אם החזיק
בעבדים קנה אגב כך את המטלטלין. מבררת הגמרא, מאי לאו ביהא
קמפלגי ו– האם לא בכך נחלקו, דמר – התנא בבריותא השניה סבר,
שעבדים במקרקעי דמי – יש להם דין קרקע, ולכן מטלטלין נקנים אגבם,
ומר – והתנא בבריותא הראשונה סבר, שעבדים במטלטלין דמי – דינם
כמטלטלין, ואין מטלטלין נקנים אגב מטלטלין.
דוחה הגמרא, אמר רב איקא בריה דרב אמי, דבולי עלמא – שתי
הבריות סוברות, שעבדים במקרקעי דמי, והדתניא בבריותא השניה
שהחזיק בעבדים קנה מטלטלין, שפיר – מובן היטב. והדתניא בבריותא
הראשונה שהחזיק בעבדים לא קנה מטלטלין, משום שסובר, שעל אף
שדינם כקרקע, מכל מקום כדי לקנות באגב, בעינן קרקע דומיא דערים
מצודות ביהודה – צריך שתהיה קרקע הדומה לערים הבצורות שביהודה,
כשם שהערים הללו הן קרקעות ולא יידי, אלא קבועות במקומם, כך כל
קנין אגב חל רק על ידי קרקע קבועה במקומה, וכיון שעבד נע ממקום
למקום, אי אפשר לקנות מטלטלין אגבו. והבריותא שהחזיק בעבדים קנה

בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף י"ב עמוד א – מתוך מהדורת טובי'ס צג רש"י

תוספות

בין ע"פ לבשטר דבמלוה בשטר גובה משום נעילת דלת ובמלוה על פה לא גבי משום דליקא קלא ובשטר אית ליה קלא אכל מיתמי מה לי מלוה ע"פ מה לי מלוה בשטר אלא ודאי כל היכא דגבי מלקוחות משום נעילת דלת גבי נמי מיתמי כמו מלוה בשטר או מלוה הבתובה בתורה למ"ד כבתובה בשטר דמי או כשעמד בדין גבי נמי מיתמי אכל במלוה על פה כיון דלא חזי לנשות אבול לגבות מלקוחות כי לא גבי נמי מיתמי ליקא נעילת דלת וד"פ א"ר אלעזר אפי' מיתמי בלא אפותיקי משום דהוי בקרקע לא מנייה פ' בלא אפותיקי לא גבי אלא מנייה ופרקי מנייה לכול' ומנייה באפותיקי וגבי נמי מיתמי ומלקוחות א"נ דקרי מנייה אע"ג דגבי נמי מיתמי כיון דמנחם הלזה שעשאו אפותיקי קא גבי זילו אהדורי. חשיבי להו כטועה בדבר משנה:

אנא מיתניא דענא. אע"ג דבכמה דוכתין אשכח דכמקרקעי דמי לענן אונא ושבויה אורי' דהכא לא איירי אלא במילי דרבנן ולגבות מיתמי ומלקוחות וסבר שעבודא לאו דאורייתא ולא גבי אלא מדרבנן ולענן פרוזבול וקנן אגב דהוי נמי מדרבנן וקרא דעריס מצורות אסמכתא בעלמא היא ולקנן דקאמר להך לישנא דאמר עבדא במקרקעי דמי למא לי עומדים בתוכה למ"ד נמי במטלטלי דמי הוה מצי למיפרך דהא לא חשיב במטלטלי אלא לענן מילי דרבנן אלא דבלאו הכי פריך שפיר והא דבעי למידק בפ' המוכר את הבית (כ"ז סה) אי עבדא במטלטלי דמי לא במקרקעי דמי ממתני' דהוי בה עבדים ובהמה כולן מכורין ומייתי לה נמי בפרק מי שמת (ס"ג ק"ה) גבי מטלטלין של פלוני לא שייכא הכא כלל דהתם בלשון בני אדם תלינן: **פרוזבול** חל על הקרקע. אין בותבין פרוזבול אלא על דבר שאי אפשר לכלותו ואע"ג שבותבין על עצמן נקוב (נשים ט"ז) כיון דחשיב קרקע לא פליג רבנן:

מכר לו עבדים וקרקעות. בקנן אגב איירי דאי מטעם חצר אמאי מפליג בהחזיק בקרקע בין עבדים למטלטלין דאי משתמרת לדעתו בתרויהו קני ואי באין משתמרת לדעתו בתרויהו לא קנה:

מכר לו עבדים וקרקעות. בקנן אגב איירי דאי מטעם חצר אמאי מפליג בהחזיק בקרקע בין עבדים למטלטלין דאי משתמרת לדעתו בתרויהו קני ואי באין משתמרת לדעתו בתרויהו לא קנה:

מכר לו עבדים וקרקעות. בקנן אגב איירי דאי מטעם חצר אמאי מפליג בהחזיק בקרקע בין עבדים למטלטלין דאי משתמרת לדעתו בתרויהו קני ואי באין משתמרת לדעתו בתרויהו לא קנה:

לכתר דנפק. ר"נ: אמר להו עולא. ליושבין לפניו: הכי אמר ר' אלעזר אפילו מיתמי. דעבדא כמקרקעי דמי: אשתמטין עולא. נשטמ ממני וקרא משום דס"ל עבדא במטלטלי דמי ומתירא הוא שמא אקפחנו בהלכות ובקדושות: הוה עובדא ואנבו דייני דנהרדעא. אפי' מיתמי: הא עולא והא ר' אלעזר כו'. דכולהו סבירי להו כמקרקעי דמו: מר. דאמר במטלטלי כמאן ס"ל: פרוזבול. מפרש בגיטין (דף ט"ז) שתיקן חלל הנזק פרוזבול כדי שלא תשטמ שביעית המלוה: חל על הפרקע. דכיון דלא מחוסרי גובינא וזה כתב לו עליהן שכל חוב שיש לו עליו שיגבנו כל זמן שירצה קיימי ברשותיה דמלוה: נקנין עם הפרקע. אם מכר לו קרקע ומטלטלין והחזיק בקרקע קנה מטלטלין אע"פ שלא משך: ואין נקנין עם העבדים. שאם החזיק בעבדים לא קנה מטלטלין ויכול מוכר לחזור במטלטלין אלמא עבדא במטלטלי: ח"ג בפרקע לא קנה עבדים. ואע"ג דס"ל להאי תנא עבדים במטלטלי דמי אפ"ה לא קנה אלא איב עומד העבד בתוכה בשעה שהחזיק בה דמתיר לקנן שאני מטלטלי דנידי' במטלטלי דלא נידי' דומיא דעריס מצורות. דמהאי קרא נפקא לן במש' קדושין דמטלטלין נקנין בהזקת קרקעות דנתיב ויתן להם אביהם מתנות עם ערי מצורות הלכך בעינן מקרקעי דלא נידי' בי התם: חצר מהלכת היא. אינה קונה לבעליה כלום דלאו חצר היא במהלכת: והלכתא. הא דמתרצין דקנה ליה עבד בעודן עליו כגון שהעבד כפות שאינו ראוי לילך דמי לחצר: והתניא החזיק בפרקע קנה עבדים. ולעיל מתיירא דלא קנה: בעומדין בתוכה. והיא דלעיל בשאין עומדין בתוכה: הניחא להך לישנא. דאוקמי רב איקא לעיל להחיא מתני' דעבדי במטלטלי דמי כו':

הא

מהלכת לא קנה וכי תימא בעומד והא אמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה והלכתא בכפות והתניא החזיק בפרקע קנה עבדים התם בעומדין בתוכה מכלל דהא לא קנה בשאין עומדין בתוכה הניחא להך לישנא דאמר רב איקא פריה דרב אמי עבדי במטלטלי דמי היינו דאי עומדין בתוכה אין אי לא לא אלא להך לישנא דאמר עבדי במקרקעי דמי למה לי עומדין בתוכה הא אמר שמואל מכר לו עשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן קנה כולן וליטעמיה להך לישנא דאמר עבדי במטלטלין דמי למה לי עומד בתוכה

בעינן דומיא דעריס מצורות. והחזיק בקרקע לא קנה עבדים משום דאין קרקע נקני' באגב: **והלכתא** בכפות. רצ"ל נמי דמיירי גילוש דכפות מהני דלא הוי חצר מהלכת וישן מהני דהוי משתמרת לדעתו דאמרינן בגיטין פרק הזורק (דף פ"ה) גבי כתב גט לאשתו ונתנו ביד עבדו וישן ומשמרתו ה"ז גט ניעור אין גט משום דהוי חצר המשתמרת שלא מדעתה ופריך וישן אמאי הוי גט חצר מהלכת הוא וכי' וישן שאני והאמר רבא כל שאילו מהלך לא קנה עומד ויושב לא קנה והלכתא בכפות אלמא אע"ג דמוקי לה בכפות אפ"ה ניעור אינו גט ואין לפרש להלכתא בכפות כלומר לא חשיב מהלכת ולא דמי לעומד ויושב וכיון דכפות מועיל וישן נמי מועיל דא"כ דבשאין כפות איירי רבא אמאי קאמר רבא ניעור אין גט משום דהוי חצר המשתמרת שלא לדעתה מיתוק ליה דהוי חצר מהלכת וכן פ"ה פרק הזורק והלכתא בכפות ובההוא קאמר רבא דניעור אין גט וכן פסקו הלכות גדולות דכפות וישן בעינן:

בעומדין בתוכה. והא דקאמר לא קנה באין עומדין בתוכה ואפ"ה במטלטלין קנה דלא בעינן צבורין במטלטלין דלא נידי' ולקנן דדייקין והא ק"ל דלא בעינן צבורין מגופה הוה מצי למידק: **למה** לי עומדין בתוכה. פי' על פירוק לא מטעם חצר קנה דסתם עבדים אין משתמרין לדעתו ואפי' עומד בצד שדוה דהוי עבד כצדי רץ בדרכו ומטעם אגב נמי לא קנה דקרקע אין נקנית אגב קרקע ואפי' אמר קני קרקע הסמוכה לתחום ואגבה תקנה העליונה דהשתא הוי זו על גב זו לא קני באגב אלא ע"כ הא דקני היינו מחמת דחשיב כמחזור א"כ אפי' אין עומדין בתוכה נמי דהוי בעשר שדות בעשר מדינות כיון שהחזיק באחת מהן כולה וקאמר שמואל בפרק חזקת הבתים (כ"ז דף כ"ה) לא קנה אלא מקום מבוטח בלבד היינו בנכסי הגר דהפקר אכל אם דעת אחרת מקנה אותו קנה הכל והא דקאמר התם דמצר מפסיק היינו נמי בנכסי הגר או במכר ולא נתן להם דמי כולם דמי בעינן כדמוכח בפ"ס קדושין (דף כ"א) שאני

צד בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף י"ב עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

ש'אני מטלטלי. פי' שיש להם דעת אכל בהמות לא חשיבי מטלטלי דניידי ונקנין באגב אפי' אין צבורים כדאמרין בפ"ק דקדושין (דף טו:) טפח על טפח לפלוני ועמו מאה צאן: **ש'אני** מקרקעי דניידי. וא"ת אפילו לא ניידי הא תרי תשמישי ניהו ונהי כחולסית ומצולה דמחזיק באחד מהן לא קנה האחר כדאמרין בפ' המוכר (נאמן הבית כ"ז טו.)

לחד לישאן יי"ל דעבד וקרקע חשיב חד תשמיש לפי שהעבד ראוי לעבודת קרקע: **מאן** תנא. כלומר פשיטא ליה דלא בא למעט ההקדשות דלית בהו מעילה בנזק קרקע דכיון דהם נכסי גבוה מעילה לא מעלה ולא מורדת: **ומחיים** מי אמר. תימה מאי קס"ד אי מחיים לא אמר כי"ש לאמור שחיטה ואין לומר דה"פ ומחיים מי אמר אפילו היבא דחזיא להקדבה מדיקמפלטת בין מחיים לאחר שחיטה מפלל דמחיים אפילו בחזי להקדבה חשבת ליה ממונו דמקא דלאחר שחיטה דאם בן פי פריך מבכור לסייעה משלמים דקאמר בן עזאי לא בא הכתוב אלא לרבות שלמים וכן עזאי ואבא יוסי אתו לפרשי מילתיה דר"י הגלילי בדפ"ה ושלמים חזו להקדבה ואפילו לבתחילה יקרבו וי"ל דה"פ ומחיים מי אמר במתנות בהנהגה בחלק שיש לבנהים בשלמים מודלא קאמר מתנות בהנהגה שאני משלמים בחלקו היינו מתנות בהנהגה חלק שיש לבנהים בשלמים אלא קאמר משום דלאחר שחיטה משלחו גבוה וכן משמע אבל מחיים הוי ממונו בעלים אע"ג דהוי מתנות בהנהגה וא"ת אי הנה משני מתנות בהנהגה שאני הנה משמע דחלק בעלים אפי' לאחר שחיטה הוי ממונו בעלים ובפ"ב דירוש' (נ"ה טו.) נמי אמר דבעלים משלחו גבוה וכו' וי"ל דה"פ לענן

נדרים ונדבות דאין קריבים גיט משום דעיקר שחיטה הוי בשביל גבוה ולא משום אכילת בעלים והוי לכס ולא לגבוה אכל פשיטא דחלק בעלים אפי' לאחר שחיטה הוי ממונו בעלים לקדש בו אשה ולכל דבר וכן משמע דהמקדש בחלקו בחלק בנהים איירי ולשון המקדש בחלקו לא שייך אלא בחלק בנהים דבבעלים לא שייך בזה לשון חלק דעיקר הקרבן שלחו וקראי נמי דמייחתי בפ' האיש מקדש (תוס' דף נ"ג:) אמתני' דהמקדש בחלקו וזה יהיה לך מקדש הקדשים מן האש לא כתיב אלא בנהים והא דקאמר התם לימא מתני' דלא בר' יוסי גמסיק כי קאמר ר' יוסי מחיים דיקא נמי דקתני המקדש בחלקו דמשמע לאחר שחיטה לא הוי לפי המשקל דהקא אלא לפי מה דסלקא דעתיה מעיקרא

דלפי המשקל במתנות בהנהגה אפי' מחיים הוי ממונו גבוה: **תם** חי אכל לא שחוט. הא לא איצטרך לאשמועינן דבבכור בזמן הזה מוקמינן לה דאין שייך בו מכירה לאחר שחיטה דמיתסר בהנאה אכל קמ"ל דמוכרין אותו חי אע"ג דמשער אין נמכר דנאמר בו לא ימכר ולא יגאל וכן איתא בפ"ק דתמורה (דף טו:) **ואיתניב** רבא לר"ג. ובזמן שבית המקדש קיים מיירי דומיא דשלמים כדאמרין בפ"ק דתמורה (דף טו.) א"נ בדפ"ה דלענן לאתניא קרבן מעילה קדריש קרא דלא שייך אלא בזמן שבית המקדש קיים: **בבכור** בחז"ל. הא דלא תירץ בבכור בזמן הזה משום דדומיא דשלמים קתני בדפ"ה לעיל אכל ר"ג דלעיל המיל בבכור בחז"ל אכל זה הוא דוחק וניחא ליה להעמיד בבכור בזמן הזה:

ואליבא דר"ש דאמר אם באו תמימים יקרבו. ור"ע פליג עליה בפ' אלו קדשים בתמורה (דף טו.) ואמר לא יקרבו דרריש מהקישא מקום שאי אתה מביא מעשר שני אי אתה מביא בכור וא"ת ואמאי קאמר ואלבא דר"ש כי"ש אליבא דר"ע דאמר לא יקרבו דהוי ממונו וי"ל דמוקי לה בר"ש משום דדומיא דשלמים קתני דקריבים ועוד ר"ע ב"כ לא מתוקמא אלא כר"ע מדמצינן קרא לרבוני שהוא ממונו בעלים: **לבתחילה** לא. פי' אין צריך להביא בדמריש בפ' אלו קדשים (טו.) אמר ר"ש מה טעם לפי שכל הקדשים אין להם פריקה במקומן פי' אין להם הפקדה אלא במקדש חוץ מן הבכור ומעשר שיש להם פריקה במקומן פי' שגאבלין במזמן ולהכי תלי לה בר"ש דבבולה ר"ש היא וקצת היה נראה לגרס ר' ישמעאל דהתם פריך אמתני' שאמר יקרבו מכן אנטונינוס שהביא בכורות מנכ"ל ולא קבלו ומשני הא בר' ישמעאל הא בר"ע ומוכח התם שהמשנה בר' ישמעאל וברייא דבן אנטונינוס בר"ע: **ואם** איתא לישני ליה. פי' ואם איתא דמחיים הוי ממונו לר' יוסי הגלילי אפי' במתנות בהנהגה דחזו להקדבה לישני ליה הא דר"ג אמר רבה בר אבבה ברבנן דממה נפשך לא הוי כר"י הגלילי ולפי סבאך זו לא יהיה אמת הא דמשמע לקמן בסוף הפרה (דף נ"ג:) דבכור לא הוי בכלל רעהו אפי' בזמן הנהגה דפליגי אבבי ורבא בשור ושור של פסולי המוקדשין שגגוהו ופי' רבינו יהודאי גאון בבכור שור דלא פריך ליה וכפי' צ"ל כמו שאפרש שם בע"ה ומסקמא בימיהם פליגי דבזמן הזה לכ"ע הוי ממונו הקדוש ומשני אלא מתנות כהונה שאני ודג"ר ר"ח ורש"י ר"ג בן ורש"י לא תשתא מלתיה דר"ג לא מיתוקמא אלא בר' יוסי הגלילי ופלוגתא דאבבי ורבא לקמן ברבנן נראה דדוקא מחיים הוי לרבנן ממונו גבוה אפי' בעל מום דאסור בגיזה ועבודה אכל לאחר שחיטה למה נחשב ממונו גבוה אפילו בזמן שבית המקדש קיים דהא אפילו לכנרי שרי להאכיל ברתני' בפ"ק של פסולי המוקדשין (בבלי דף נ"ג.) דאקתש לצבי ואיל:

הא קיימא לן. בפ"ק דקדושין (דף טו.) דמטלטלין נקנין עם הקרקע ולא בעינן שיהו עומדין לתוכה: **אלא מאי אית לך לומר** כו'. והשתא דבעל קרקע איתתיה להכי אפי' תימא לאידך לישאן דעבדא במקרקעי דמי ודקשיא לך דשמואל שאני מקרקעי דניידי ממקרקעי דלא ניידי: **מעילה** הוא. דבעינן דלא להוי בהו בנכסים שאני חייב בנזקין אי לית בהו מעילה אע"ג דמקדש קדשי ואניו חייב בנזקין בנזק קדשים קלים שאין בהן מעילה מחיים אלא באימורין לאחר זריקת דם כדגרסין במסכת מעילה (דף נ"ג:) **מאן תנא**. דמחייב בנזקין אם הויק שורו שור שלמים של חבירו: **ממון בעלים** הן. ושור רעהו קרינן ביה: **ומעלה מעל** בזה. וכחש דממיתו וגו' גבי שבותת הפקדון כתיב: **לרבות קדשים קלים**. הא דכתיב בזה לרבות קדשים קלים שאם הפקיד בהמת שלמים אצל חבירו וכפר ונשבע ויהודה משלם קרן וחומש ואשם ואע"ג דבקדשי שמים אין נשבעין עליהן כדגרסין בפ"ק דהקדב (נ"ג דף טו.) בקדשים קלים נשבעין: **שהן ממון**. של חבירו וקרנן בהו בזה וכחש דממיתו וכחש: **המקדש**. אשה בחלק: **כי אמר ר' יוסי הגלילי**. ממונו בעלים הוי מחיים. שאריות הוא עליה: **אכל לאחר שחיטה**. כי וכו' בין בנהים בחזו ושוק בין בעלים בשאר הכשר משלחו גבוה וכו': **בכור מוכרין אותו**. בזמן הזה כדמוקי לך לקמן ובהנהגה מוכרין אותו לבנה: **תם** חי. ולוקח ימתין עד שיפול בו מום וישתטנו אכל תמיים שחוט לא דאין לו תקנה אלא קבירה דאסור בהנאה דקדשים השחוטין בחזק הוא: **ומקדשין בו**. בנהים: **את האשה**. דממונן הוא דבעליה של בכור היינו כהן דמשגולד הבכור שלו הוא: **לא שנו**. דבכור חי הוי ממונו בעלים כשהוא תם

אלא בזמן הזה: **וכייה בגייה**. מחיים ואיתניב: **קס"ד**. שהן ממון. אפי' בזמן שבית המקדש קיים דהא קרא דשבותת הפקדון בזמן שבית המקדש הוא דמחייב ליה אשם: **ומשני רבינא**. הכא דקתני דממונו בעלים הם בבכור הנולד בחז"ל בזמן המקדש עסקין דלא קאי להקדבה: **ואליבא דר"ש דאמר**. במסכת תמורה (דף טו.) **אם באו**. בכורות מחז"ל לאי' תמימים יקרב: **באז** אין לבתחילה לא. אלא ירעו עד שישתאבו והלך כיון דלאו להקדבה קאי הוי ממונו כהן: **ואם איתא** דמחיים אמר רבי יוסי הגלילי דממונו בעלים הן כדקתני מתני' דחייבין על נזקן ואוקמנא בר' יוסי הגלילי

לישני

אי

1 **הָא קַיָּמָא לָן** – הרי נפסק להלכה (קידושין כו.), **דְּלֵא בְּעִינָן** – שאין צורך
2 שיהיו צבורין בקרקע שנקנים אגבה.
3 **אֵלָא מַאי אֵית לָךְ לְמִימַר** – מה יש לך לומר, **דְּשֹׁאנִי** – שונה דין מַטְלָלִי
4 דְּנִיידִי – נידדים, מַטְלָלִי דְּלֵא נִיידִי – שאינם נידדים, שרק אלו שאינם
5 זזים לא צריך שיהיו צבורים, אבל אלו שזזים, צריכים להיות צבורים. הָכִי
6 נִמִּי – כך יש לומר גם ללשון הראשון, שעל אף שעבדים דינם כקרקע, אינם
7 נקנים עמה כשאינם בתוכה כשאר קרקעות, משום שֹׁאנִי – שונה דין
8 מַקְרָקְעֵי דְּנִיידִי – שהולכים ממקומם, מַקְרָקְעֵי דְּלֵא נִיידִי – שאינם
9 הולכים ממקומם. והחילוק הוא, עֲבָדָא מַקְרָקְעֵי דְּנִיידִי הוּא, ואינו מחובר
10 לקרקע, ולכן כשאינו בתוכה לא מועיל הקנין שבקרקע לקנותה. אבל הָתָם
11 – במוכר עשר שדות בעשר מדינות, סָדְנָא דְּאִרְעָא חַד הוּא – גוף הארץ
12 אחד הוא, וכל הקרקעות מחוברות זו לזו כגוף אחד, ולכן די בקנין באחת
13 מהשדות כדי לקנות את כולם:
14 שנינו במשנה (ט): לגבי חיובי נזקים: **נְכָסִים שְׁאֵין בָּהֶן מַעֲלָה (וכו')**, שאם
15 הוזקו חיוב המזיקם בתשלומים: מדייקת הגמרא: משמע מלשון המשנה
16 שבנכסים המזוקים **מַעֲלָה הוּא דְּלִית בָּהּ** – רק מעילה אין בהם, כיון שאם
17 יש בהם מעילה אינם בכלל 'שור רעהו', **הָא מַקְדֵּשׁ קָדֵשׁ** – אבל קדושה
18 שאין בה מעילה אפשר שתהיה בהם, ואף שהם קדושים המזיקם חייב.
19 מבררת הגמרא: **מֵאֵן** – מי הוא הַתֵּנָא של משנתנו המחייב את המזיק נכסי
20 הקדש, אם אין בהם מעילה. מבארת הגמרא: **אִמְר רַבִּי יוֹחָנָן**, משנתנו
21 עוסקת בְּקָדִישִׁים קָלִים כגון בהמת שלמים, שאין בהם מעילה כמבואר
22 במעילה (ו): **וְאֵלֶּכָּא** – וכשיטתו דְּרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, דְּאִמְר שקדשים קלים
23 **כְּמוֹן בְּעָלִים הוּא**, והרי היא בכלל 'שור רעהו', והמזיקה חייב. מביאה
24 הגמרא את דברי רבי יוסי הגלילי: הַתֵּנָא בברייתא, לגבי כופר בפקדון
25 ונשבע לשקר שחייב חומש ואשם, נאמר (ויקרא ה כא–כב) **כָּפֹר כִּי תִחָטֵּא**
26 **וּמַעֲלָה מַעַל בַּה' וְכַחַשׁ בְּעֻמָּיתוֹ בַּפִּקְדוֹן**, ודורשים את המילה 'וְכַחַשׁ' גם
27 לפניה וגם לאחריה, וכאילו נכתב 'בה' וְכַחַשׁ' בעמיתו וְכַחַשׁ', לְרַבּוֹת שוֹמֵר
28 שכפר בפקדון של קְדִישִׁים קָלִים, שחייב חומש ואשם כיון שֶׁהֵן נחשבים
29 כְּמוֹנוֹ של המפקיד, ונמצא שיש כאן גם הכחשה בה' וגם הכחשה בעמיתו,
30 דְּרַבִּי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי. וסובר רבי יוחנן שכמו כן לגבי נזקים יסבור רבי יוסי
31 הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים, והמזיקם חייב.
32 מקשה הגמרא על רבי יוחנן: כיצד ניתן לומר שגם לגבי שאר הדינים סובר
33 רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים, וְהָתֵנָן במשנה בקידושין
34 (גב): כהן או ישראל הַמְקַדֵּשׁ אֵשֶׁה בְּחֵלְקוֹ שְׁקִיבֵל לֹאכִילָה בִּקְרֵבָן, בֵּין
35 בְּקִדְשֵׁי קָדִישִׁים כגון חטאת ואשם, וּבֵין בְּקִדְשֵׁים קָלִים כגון שלמים, אֵינְהָ
36 מְקוֹדֶשֶׁת, כיון שאין זה ממון. ולדברי רבי יוחנן, לִימָא – האם נאמר
37 שמשנה זו סוברת דְּלֵא בְּרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, שהרי לדבריו שקדשים קלים הם
38 ממון בעלים, אפשר לקדש בהם את האשה. מתרצת הגמרא: **אֲפִילוּ תִּימָא**
39 שהמשנה בקידושין סוברת כרַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, כיון דְּבִי אִמְר רַבִּי יוֹסִי
40 הַגָּלִילִי שקדשים קלים הם ממון בעלים, היינו מְחִיִּים – כשהבהמה עדיין
41 חיה, אֲבָל לְאַחַר שְׁחִיטָהּ, אֲפִילוּ רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי מוֹדֵה, דְּבִי קָא וְכו' –
42 שזכיית הכהנים ובעל הקרבן בבשר, מְשַׁלְחֵן גְּבוּלָה קָא וְכו' – משלחנו של ה'
43 הם זוכים, ואין זה נחשב כממון, ולכן אינם יכולים לקדש בזה אשה. אך
44 משנתנו עוסקת באופן שהזיק בהמה של קדשים קלים קודם שחיטה, וכיון

45 שבאותו זמן סובר רבי יוסי הגלילי שהיא ממון בעלים, חייב המזיק לשלם,
46 והוא הדין שיכול הבעלים לקדש בה את האשה.
47 הגמרא ממשיכה להקשות על דברי רבי יוחנן, שרבי יוסי הגלילי סובר
48 שקדשים קלים נחשבים ממון בעלים לגבי כל דיני התורה. מקשה הגמרא:
49 **וּמַחֲזִיִּים** – וכשהבהמה עדיין בחיים, מִי אִמְר רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים
50 הם ממון בעלים לגבי שאר דיני התורה, וְהָתֵנָן במשנה במעשר שני (פ"א
51 מ"ב), **בְּבוֹר בהמה טהורה**, שהוא 'קדשים קלים', וממון הכהנים, מוֹכְרֵן
52 אוֹתוֹ – רשאים הכהנים שקיבלוהו למוכרו לכהנים אחרים, כשהוא תָּם –
53 ללא מום, חֵי (ולא שחוט), והלוקח ימתין עד שיפול בו מום ויאכלנו. אך
54 אם נשחט כשהוא תָּם דינו כקדשים שנשחטו בחוץ, שאסורים בהנאה.
55 ובכור בְּעַל מוֹם שפקעה קדושתו ומותר לשוחטו, נמכר בין חֵי ובין שְׁחוּטָה,
56 והלוקח יאכלנו. אומרת המשנה דין נוסף, ובין בתם חֵי, ובין בבעל מום חֵי
57 או שחוט, הכהנים שקיבלוהו מַקְדֵּשִׁין בִּלְאֵי הָאִשָּׁה, לפי שהוא ממונם.
58 **וְאִמְר רַב נַחֲמָן אִמְר רַבָּה בַר אֲבִיָּה** בביאור המשנה, **לֹא שָׁנוּ** שהכהנים
59 יכולים לקדש אשה בבכור, **אֵלָא בְּבוֹר בְּזֶמַן הוּא שֵׁין** בית המקדש קיים,
60 דְּבִין דְּלֵא תָּו – אינו ראוי לְהַקְרִיבָהּ, אֵית לָהּ לְבַתָּהִים וְכִיחָּהּ בְּנִייהוּ – יש
61 לכהנים זכיה בָּהּ, והרי הוא ממונם, אֲבָל בְּזֶמַן שְׁבִית הַמְקַדֵּשׁ קָיָם, דְּתָו
62 לְהַקְרִיבָהּ, לֹא, אלא הבכור נחשב כממון גבוה ואי אפשר לקדש בו. ומוכח
63 שקדשים קלים חיים העומדים להקרבה הם ממון גבוה, ושלא כדברי רבי
64 יוחנן האומר שאף בעודם חיים הם נחשבים כממון הבעלים לכל דיני
65 התורה.
66 מוכיחה הגמרא שרב נחמן אמר חילוק זה בדעת רבי יוסי הגלילי, וְהָרִי
67 **אֵיתִיבָה רַבָּא לְרַב נַחֲמָן** מהברייתא שהובאה לעיל, **וּמַעֲלָה מַעַל בַּה'**,
68 לְרַבּוֹת קָדִישִׁים קָלִים שֶׁהֵן כְּמוֹנוֹ, דְּרַבִּי רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי, וכיון שבהמשך
69 הפרשה נאמר **וְאֵת אֲשֶׁמוּ יָבִיא לָהּ** (שם ה כה), בדאי מדובר בזמן שבית
70 המקדש קיים, ומוכח שאף בזמן שהקרבנות ראויים להקרבה סובר רבי יוסי
71 הגלילי שהם נחשבים כממון הבעלים, ושלא כדברי רב נחמן. ומכך שהקשה
72 רבא על רב נחמן מדברי רבי יוסי הגלילי מוכח שרב נחמן פירש את המשנה
73 כשיטת רבי יוסי הגלילי, ומכל מקום הוא סובר שלדבריו קדשים קלים בזמן
74 בית המקדש אינם ממון בעלים, ושלא כדברי רבי יוחנן.
75 מוכיחה הגמרא שאף רבינא אינו סובר כרבי יוחנן: **וּמַשְׁנִי** – ותירץ רַבִּינָא
76 את קושייתו של רבא, ואמר שדברי רבי יוסי הגלילי שקדשים קלים נחשבים
77 ממון הבעלים נאמרו רק בְּבוֹר בְּחֵין לְאִרְצָן ואף בזמן שבית המקדש קיים,
78 וְאִלִּימָא – וכשיטתו דְּרַבִּי שְׁמַעוֹן, דְּאִמְר בתמורה (כא). לגבי בכורות חוץ
79 לארץ, שֹׁאֵם בָּאוּ לארץ ישראל כשהם תְּמִימִים, וְקָרְבוּ על המזבח, ומשמע
80 שרק בדיעבד, **אִם בָּאוּ, אֵין** – אכן מקריבים אותם, אבל לְבַתְּחִלָּה, לֹא
81 שולחים אותם לארץ ישראל להקרבה, וכיון שלבתחילה יש להשאיר את
82 הבכור בחוץ לארץ ולא להקריבו, אמר רבי יוסי שהוא ממון בעלים, אבל
83 קדשים קלים שבארץ ישראל בזמן שבית המקדש קיים, אינם נחשבים
84 כממון בעלים, ואי אפשר לקדש בהם אשה, וכדברי רב נחמן. מסיימת
85 הגמרא, **וְאִם אֵתֵיא** – ואם נכון הדבר דְּבִי אִמְר רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי שקדשים
86 קלים כְּמוֹנוֹ הוּא מְחִיִּים היינו לגבי כל דיני התורה, נמצא שחכמים
87 החולקים עליו יסברו שקדשים קלים הם ממון גבוה בחיי הקרבן, ואם כן
88 מדוע אמר רבינא שרבי יוסי הגלילי עוסק בבכור בחוץ לארץ,

לִישְׁנִי – יתרץ רבינא כך, הָא – הברייתא הסוברת שקדשים קלים הם ממונו
גם בזמן הבית, היא כרבי יוסי הגלילי, וְהָא – דברי רב נחמן בביאור המשנה
שאין לקדש אשה בבכור בזמן המקדש, נאמרו בשיטת רבנן הסוברים
שקדשים קלים העומדים להקרבה הם ממון גבוה. ומכך שרבינא לא יתרץ
כן, מוכח שגם הוא סובר שרבי יוסי הגלילי סובר שקדשים קלים הם ממון
בעלים רק לגבי שבעות הפקדון, ולא לכל דבר. ומוכח שאמוראים אלו סברו
שלדעת רבי יוסי הגלילי קדשים קלים חיים אינם נחשבים כממון הבעלים
לגבי כל דיני התורה, ולא כדעת רבי יוחנן.

מתרצת הגמרא: (אמר ליה) [אמר לך] רבי יוחנן, מִתְּנֹת כְּהֹנֶה קְאָמְרִתְּ –
וכי מבכור שהוא מתנות כהונה אתה מקשה, שְׂאֵנִי – שונה דין מִתְּנֹת
כְּהֹנֶה, דְּכִי קָא זָכוּ – שזכיית הכהנים בהם אפילו מחיים, מְשַׁלְּחֵן גְּבוּהָ קָא
זָכוּ – היא זכיה משלחנו של ה', ולכן אף מחיים הם נחשבים כממון גבוה,
ואילו רבי יוסי הגלילי אמר את דינו בקדשים קלים שאינם מתנות כהונה,
כגון קרבנות שלמים, שהבהמה היתה שייכת לאדם קודם שהקדישה ולא
זכה בה משלחן גבוה. ולכן היא נחשבת כממונו עד שיקריבה. וכן בבכור
בחורץ לארץ שאינו ראוי להקרבה לכתחילה סובר רבי יוסי הגלילי שממון
בעלים הוא, כדברי רבינא לעיל (יב:).

לעיל (יב:). הובאה תחילת הברייתא של רבי יוסי הגלילי, הגמרא מביאה
עתה גם את המשך הברייתא:

גּוֹפֵא – גוף הברייתא כך הוא. נאמר בפסוק לגבי שבעות הפקדון (ויקרא ה
כא) 'וּמַעֲלֶה מַעַל בָּהּ' וּבְחַשׁ בְּעֵמִיתוֹ, לְרִבּוֹת פֶּקֶדוֹן שֶׁל קֳדָשִׁים קְלִים, כִּיּוֹן
שֶׁהֵם מְמוֹנָה מֵעַל הַבְּעֵלִים, דְּכִי רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר בְּבִיאור
דַּעְתּוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי, הַפֶּסֶק בֹּא לְרִבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים, שֶׁהֵם מִמּוֹן
בְּעֵלִים, וְלַחֲלֹץ יוֹבֵא מִזֶּה הוּא בֹא לִמְעַט. אֲמַר יוֹסִי בֶּן דּוֹסְתָּא חוֹלֵק עַל
דְּבִרֵי תַנָּא קָמָא בִּשְׁם בֶּן עֲזַאי, וְאוֹמֵר כִּי, לֹא אֲמַר בֶּן עֲזַאי בְּבִיאור דְּבִרֵי רַבִּי
יוֹסִי הַגִּלְלִי אֲלָא בְּכָבוֹד בְּלָבָד, שֶׁהוּא מִמּוֹן בְּעֵלִים, וְלַחֲלֹץ יוֹבֵא מִזֶּה הוּא
בֹּא לִמְעַט.

מבאר הגמרא את דברי תנא קמא בדעת בן עזאי: אֲמַר מַר, בֶּן עֲזַאי אוֹמֵר
שְׁכוּנַת רַבִּי יוֹסִי הַגִּלְלִי היא לְרִבּוֹת אֶת הַשְּׁלָמִים שֶׁהֵם מִמּוֹנוֹ, וּמִשְׁמַע
שֶׁרַק בְּשִׁלְמִים הָדִין כֵּן. מִבְּרַת הַגְּמָרָא: לְמַעוּמֵי מֵאָ – אילו קרבנות בא בן
עזאי למעט, אִילִימָא לְמַעוּמֵי בְּכֹר בחורץ לארץ שאינו ממון בעלים, אם כן
יקשה, הַשְּׁלָמִים, וְמֵה שְׁלָמִים שֶׁהֵם חֲמוּרִים, וְחוּמְרָתָם הִיא שֶׁשְּׁפָעוּנֵיהֶם כְּמִיכָה
עַל רֹאשׁ הַקֶּרֶבֶן, וְהַבָּאָה נְכִסִּים – יין לנסכו על גבי המזבח, וּמִנַּחַת נְסִכִּים
הַמוֹקֵטֶרֶת עַל הַמִּזְבֵּחַ, וְהַנּוֹפֶת הָיָה וְשׁוֹק, ואף על פי כן אֲמַרְתָּ שֶׁמֶמּוֹן
בְּעֵלִים הוּא, אִם כֵּן בְּכֹר שֶׁגַם כְּשִׁמְקִירִים אוֹתוֹ אֵין הִדְיָנִים הָאֵלּוּ שִׁיכִים
בּוֹ, מִפְּעֻמָּא – וכי יש צורך לומר שהוא ממונו, הרי בודאי שכן הוא, ולא יתכן
שכוונת בן עזאי שבכור אינו ממונו. מבארת הגמרא: אֲלָא אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן,
כוונת בן עזאי לְמַעוּמֵי מַעֲשֶׂר בהמה, שהוא קדשים קלים אך אינו ממון
בעלים, וּבְכִתְנֵינָא בְּבִרְיָא, בְּכָבוֹד תָּם אֲמַר (במדבר יח ז) 'לֹא תִפְדֶּה',
שאיסור לפדותו ולהוציאו לחולין, להמכר בשוק ובמשקל, אך לא נאמר בו
איסור מכירה, וְלִכֵּן הוּא נִמְכָּר תָּם כֵּן, והלוקח יקריבנו, או יאכלנו בקדושה
אם יפול בו מום, וְאִם הִכּוֹר בְּעַל מוֹם, מוֹתֵר לְמוֹכְרוֹ בִּין חַי וְבִין שְׁחוּט.
אֲבָל בְּמַעֲשֶׂר בהמה נִמְכָּר (ויקרא כו לג) 'לֹא יִמָּאֵל', ויש לדרוש לשון זו
בגזירה שוה מחרמי הכהנים ששם נאמר (ויקרא כו כח) 'לֹא יִמָּכֵר וְלֹא
יִמָּאֵל', וכשם ששם יש איסור מכירה, אף במעשר בהמה יש איסור מכירה,
וְלִכֵּן אֵינּוּ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שְׁחוּט, לֹא תָם וְלֹא בְּעַל מוֹם. וזו כוונת בן עזאי,
שכיון שאין אדם יכול למכור מעשר בהמה, אין הוא נחשב כבעלים עליו.

הגמרא מביאה את דעת רבינא בביאור הברייתא: אומרת הגמרא, רַבִּינָא
מִתְּנִי לָהּ אִסְיָא – רבינא לומד את מהלך הסוגיא שהובא לעיל, על הסיפא
של הברייתא, אֲמַר יוֹסִי בֶּן דּוֹסְתָּא אוֹמֵר, לֹא אֲמַר בֶּן עֲזַאי בדעת רבי יוסי
הגלילי שקדשים קלים הם ממון בעלים אֲלָא בְּכָבוֹד בְּלָבָד. מִבְּרַת הַגְּמָרָא:
לְמַעוּמֵי מֵאָ, אִילִימָא לְמַעוּמֵי שְׁלָמִים שֶׁהֵם מִמּוֹן בְּעֵלִים, אִם כֵּן קִשָּׁה,
הַשְּׁתָּא, וְמֵה בְּכֹר שֶׁהוּא קָדוֹשׁ מִרְחָם – קדושתו חלה מעצמה מיד
בלידתו, אף על פי כן מְמוֹנָה הוּא, שְׁלָמִים שִׁישׁ צוּרֵךְ לַהֲקִדְשָׁם בַּפֶּה,
מִפְּעֻמָּא – וכי יש צורך לומר שהם ממונו, ודרי פשוט שכן, ולא יתכן שכוונת

אבא יוסי לומר שאינם ממונו. מבארת הגמרא: אֲמַר רַבִּי יוֹחָנָן כּוֹנֵת אבֹּא
יוֹסִי לְמַעוּמֵי מַעֲשֶׂר בהמה, שאינו ממון בעלים. בְּכִתְנֵינָא בְּבִרְיָא, בְּכָבוֹד
נִמְכָּר 'לֹא תִפְדֶּה', וְנִמְכָּר תָּם חַי, וְכַעַל מוֹם חַי וְשְׁחוּט, ואילו בְּמַעֲשֶׂר
נִמְכָּר 'לֹא יִמָּאֵל', וְאֵינּוּ נִמְכָּר לֹא חַי וְלֹא שְׁחוּט, לֹא תָם וְלֹא בְּעַל מוֹם,
וכיון שמעשר בהמה חמור מסתבר שהוא ממון גבוה. מקשה הגמרא על
רבינא: איך יתכן שכוונת אבא יוסי למעט רק מעשר, הָא אבא יוסי 'בְּכָבוֹד
בְּלָבָד' קָאמַר שהוא ממון בעלים, ומשמע שכל שאר הקדשים קלים הם
ממון גבוה, ולא רק מעשר. אומרת הגמרא, קְשָׁיָא – אכן גירסת רבינא
קשה.

הגמרא חזרת לדון בביאור לשון משנתנו (ט:). שחייבים על הזיק נכסים
שאין בהם מעילה, ולעיל (יב:) הבינה הגמרא שכוונת המשנה לנכסים שרק
מעילה אין בהם, אך הם קדושים, וכרבי יוסי הגלילי שקדשים קלים הם
ממון בעלים. עתה מביאה הגמרא ביאור אחר:

רַבָּא אֲמַר, מֵאָ 'נְכִסִּים שְׂאֵין בִּיהוּ מַעֲלָה', הֵינּוּ נְכִסִּים שְׂאֵין בִּיהוּ כָּל דִּין
מַעֲלָה, וּמֵאָ 'נִינְהוּ' – ואלו נכסים הם, נכסים דְּהִתְיָוִיט. מקשה הגמרא: אם
כן, וְלִיתְנֵי 'נכסים דְּהִתְיָוִיט', ומדוע האריך התנא ואמר 'נכסים שאין בהם
מעילה'. אומרת הגמרא, אֲבָן קְשָׁיָא – תירצו של רבא נשאר קשה.

עד כאן עסקה הגמרא בהדיוט שהזיק בהמת קדשים קלים, עתה עוסקת
הגמרא בדִין בהמת שלמים תמה שהזיקה אחרים:

אֲמַר רַבִּי אֲבָא, שְׁלָמִים תָּמִים שְׁהִיְקוּ, וְדִין שוֹר תָּם שֶׁהוּא מְשֻׁלָּם רַק מְגוּפוֹ
שֶׁל הַמּוֹזֵק, גְּבוּהָ הַנִּיזָק חֲצִי נֹזֵק מְבַשְּׂרָן לֵאחֲרֵי הַהִקְרָבָה, וְאֵינּוּ גְּבוּהָ
מֵאִימורֵיהֶן, כִּיּוֹן שֶׁדִּינָם לִהְיוֹת מוֹקְטֵרִים עַל הַמִּזְבֵּחַ. מְקַשָּׁה הַגְּמָרָא:
פְּשִׁטָּא שֶׁאֵינוֹ גּוֹבֵה מֵהֶם, שְׁהִי אִימורֵיו, לְגְבוּהָ כְּלָכֵן – עולים להקטרה
עַל הַמִּזְבֵּחַ, ואִיךָ יִגְבֶּה מֵהֶם. מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: לֹא צְרִיכָא, אֲלָא לְגְבוּהָ
מְבַשְּׂרָן בְּכָנֵד אִימורֵים, כלומר, שאם הבשר לבדו אינו שוה חצי מהנזק אין
הניזק יכול לגבות מהבשר יותר מחצי הנזק, כנגד שווי האימורים שאינו
גובה מהם כלל.

הגמרא מבררת בדעת מי אמר רבי אבא דין זה. והנה לגבי שנים שהשתתפו
בנזק אחד ואי אפשר לגבות משניהם בשוה, נחלקו תנאים בברייתא להלן
(גג:). בדִין שוֹר שֶׁדָּחַף שוֹר אַחֵר לְבוֹר, רַבִּי נָתָן סוֹבֵר שֶׁאִם הַשּׁוֹר הִדּוּחַף הִיָּה
מוֹעֵד, מְשֻׁלָּם כֹּחַ אֶחָד חֲצִי מִהַנּוֹזֵק, אִךְ אִם הִדּוּחַף הִיָּה תָם, מְשֻׁלָּם רַק רֶבַע
מִהַנּוֹזֵק, וּבְעַל הַבוֹר מְשֻׁלָּם רֶבַעִים. וְהַכְּמֵץ סוֹבֵרִים שֶׁבְּעַל הַבוֹר
פְּטוֹר, וְהַשּׁוֹר הִדּוּחַף מְשֻׁלָּם כְּדִינוֹ, מוֹעֵד נֹזֵק שֶׁלֹּם וְתָם חֲצִי נֹזֵק.

מקשה הגמרא: אֲלִיבָא דְמָאן – לדעת מי אמר רבי אבא את דינו, אִי אֲלִיבָא
דְרַבְּנָן, פְּשִׁטָּא שֶׁלֹּא יִגְבֶּה מִהַבְּשֵׁר כְּנֵגֵד הָאִימורִים, דְּהָא אֲמַרְי לְגַבִּי שְׁנִים
שֶׁהִזְקוּ, כִּי לִיבָא לְאַשְׁתְּלוּמֵי מִהָאִי לֹא מְשַׁתְּלָמָא מִהָאִי – גם כשאי אפשר
לגבות מאחד המזיקים, אין חבירו חייב להשלים את חלקו. וְאִי אֲלִיבָא
דְרַבִּי נָתָן, הָא אֲמַר, כִּי לִיבָא לְאַשְׁתְּלוּמֵי מִהָאִי מְשַׁתְּלָם מִהָאִי – כשאי
אפשר לגבות ממזיק אחד גובים זאת מהמזיק השני, ואם כן אין דינו של רבי
אבא נכון, אֲלָא יש לגבות מהבשר אף כנגד האימורים.

מִתְּרַצָּת הַגְּמָרָא: אִי פְּעִית אִימָא – אם תרצה תוכל לתרץ שרבי אבא סובר
כרבי נָתָן, וְאִיפְעִית אִימָא כְרַבְּנָן, כִּיּוֹן שֶׁאֵין הַנִּדְיוֹנִים שִׁיכִים זֶה לָזֶה.
מִבְּרַת הַגְּמָרָא: אִיפְעִית אִימָא רַבְּנָן, ואִין זֶה פְּשׁוּט שֶׁלְדַבְּרֵיהֶם לֹא יִגְבֶּה
מִהַבְּשֵׁר כְּנֵגֵד הָאִימורִים, מִפְּנֵי שֶׁהִיָּה מְקוּם לוֹמֵר, שְׁדִין זֶה שֶׁאִמְרוּ חֲכָמִים
שֶׁאֵין מוֹזֵק אֶחָד חֲיִיב לְשַׁלֵּם אֶת חֶלֶק חֲבִירוֹ, הֵנִי מִיָּלִי – היינו דווקא כשהם
שְׁנֵי מוֹזִיקִים בְּתָרֵי גּוֹפֵי – בשני גופים נפרדים, כְּמוֹ שוֹר וּבוֹר, אֲבָל כְּשֶׁשְׁנֵיהֶם
בְּתָרֵי גּוֹפֵא – בגוף אחד, כְּמוֹ בֶּשֶׂר וְאִימורִים שְׁנֵיהֶם בְּשׁוֹר אֶחָד, יִתְּנֵן דְּמִצָּי
אֲמַר לִיה – יכול הניזק לומר לבעלים, מְכַל חִיָּקָא דְּבַעֲיָנִי מְשַׁתְּלָמָא – מכל
חלק בבהמה שארצה אגבה את נזקי, וידיד רבי אבא שגם באופן כזה אינו
גובה ממהבשר כנגד האימורים. אִיפְעִית אִימָא רַבִּי נָתָן, וְדוּקָא הָתָם הוּא
שְׁגוּבָה הַכֹּל מִבְּעַל הַבוֹר, כִּיּוֹן דְּאֲמַר לִיה בְּעַל הַשּׁוֹר הַנִּיזָק לְבַעַל הַבוֹר,
אֲנִי – אני, תוֹרָא בְּבִירָה אֲשַׁבְּחָתִיה – מצאתי את שרי מת בבכור, כלומר
בוֹרֵךְ הוּא זֶה שֶׁהִרְגוּ מִבְּעַל, וְלִכֵּן מֵאָ דְלִית לִי לְאַשְׁתְּלוּמֵי מִהָאִיךָ – מה
שלא אוכל לגבות מבעל השור שדחפו, מְשַׁתְּלָמָא מִיָּנָה אֲגַבָּה מִמֶּךָ,

תוספות

מִשְׁלַח גְבוּהָ הָיָה דִּתְרִיץ רִבְעָא לְרַבִּי יוֹסִי
הַגְלִילִי בַּכּוּר בַּחֲצֵה לְאַרְץ וְלֹא תִדְרֵץ
בְּשִׁלְמִים מִשּׁוּם דְּסִיפֵא דִּבְרִייתָא מוֹזִיקָא
דְּבִכּוּר קִמְיִיר דְּקֻתְנִי אֶל אִמֶּר בֶּן עֲזַאי
אֶלֹא בִּכּוּר בֶּן עֲזַאי מִלִּילֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסִי
קִמְפֵּרשׁ וּלְקַמְפֵּרשׁ מִפֵּרשׁ מִלִּילֵיהּ: שְׁלָמִים.
שְׁטַעוּנִין סְמִיכָא וְנִסְכִּים מִנְחָת נִסְכִּים
שְׁלֹשָׁה עֶשְׂרוֹנִים לִפְרֻשְׁנִי עֶשְׂרוֹנִים לְאִיל
וְעֶשְׂרִין לִכְבֹּשׁ דְּמִפְרֵשׁ בְּמִנְחֹת בֶּן כָּל
(וְהַמִּנְחֹת) (דף ס"א) אֶבֶל בִּכּוּר לֹא: בְּכּוּר
מִבְּעֵינָא. וּבִכּוּר בַּחֲצֵה לְאַרְץ קֹאמֵר דִּבְרִין
דְּלֹא וְלִתְקַבֵּץ קָאִי לֹא יָבֹן לִיה מִשְׁלַח
גְבוּהָ דְלֹא חֵזַל לְגְבוּהָ: לְמַעוּטִי מַעֲשֵׂה
בְּהֶמְהָ. שְׁאֵעִיפֻ שְׁהוּא קֶרֶב שְׁלָמִים
כִּדְאִמְרִינָן בֶּן תִּרְאָה דְּבִכּוּרֹת (דף ס"ב) אִפִּי
הָכִי לֹא הָיָה מַחֲסִים מִמּוֹן עֲגִלִּים בְּשִׁלְמִים:
בְּכּוּר. חֵם נֶאֱמַר אֶךְ בִּכּוּר שׁוּר וְגו' לֹא
תִּפְקֵד פְּתִיחַ הוּא דְאִיתְ לִיה לִפְלוֹק
מְקוֹדֶשֶׁת בִּכּוּר לְמִכּוּר וְשִׁלּוֹק וְלִשְׁקוֹל
בְּלִיטְרָא אֶבֶל נִמְכָּר הוּא חֵזַל וְזֻקָא יִאכְלֹנוּ
בְּקוֹדֶשֶׁתוֹ בְּשִׁינּוּם אוֹ אִם הַבֵּית קָיִים
יִקְרִיבֵנָה: בְּמַעֲשֵׂה נֶאֱמַר לֹא יִגָּאֵל. וְגַמְרִינָן
בְּבִכּוּרֹת בֶּן (וְהַמִּשְׁנִי) (דף ס"ג) הָיָה לֹא יִגָּאֵל
מֵלֹא יִגָּאֵל דְּחֵלְמִין בְּכֻתִּיב בְּהוּן אִי יִמְכָּר
וְלֹא אִמְרָה מְכִירָה עֲמּוֹ אִף בֶּאֱן
מְכִירָה עֲמּוֹ הִלְכָּן אֵינוֹ נִמְכָּר לֹא חֵזַל
שְׁחוּט כּו' אֱלֹמֹא לֹא מִמּוֹן בְּעִלִּים הוּא:
רַבָּא אֲמַר. מַעִילָה דְּמַתְנִיתִין לֹא תִדּוּק
מִיַּיִה הָא מְקֻדָּשׁ קִדְּשִׁי אֶלֹא חֵיק שְׂאִין בְּהוּן
דִּין מַעִילָה שְׂאִין בְּהוּם שׁוּם קִדְּשֵׁה לְשִׁמִּים
בְּקִדְּשֵׁת שְׁמִים שְׂחִיבֵא דִּין מַעִילָה כְּגוֹן
קִדְּשִׁי דְּרֹשֶׁת: וְכֵאִי יִנְהוּ. כְּגוֹן נִסְכִּים
דִּהְדִּיט: גֻּבָּה. חֲצִי נִקּוּן מִבְּשׁוּר דְּהוּק שׁוּר
חֵם מִשְׁתֵּלֵם מִגּוּפּוֹ: לֹא צִרְכָּא. אֵל דְּקֻתְנִי
אֵינוֹ גֻּבָּה מֵאִמְרוּרִין הָא קִמְלִי דְאִין גֻּבָּה
מִבְּשׁוּר כְּגַדֵּי אִמְרוּרִין כְּגוֹן שׁוּר שׁוּה מֵאִתָּים
שְׁנֵגָה שׁוּר שׁוּה מֵאִתָּים אֵינוֹ גֻּבָּה אֶלֹא
חֲצִיו דְּמִי בְּשׁוּר אִף עַל גַּב דְּלֹא הָיָה מִנְה
שְׁלֵם דְּחֵם חֲצִי אִמְרוּרִין לֹא מִשְׁתֵּלֵם מִדְּרָמִי
חֲצִי הָאִתֵּר בֶּן בִּשְׁר: אִי אֱלִיבָא דְּרַבִּי
דְּפִלְגִי עֲלֵיהּ דְּרַבִּי נֶתָן בְּפִרְק שׁוּר שְׁנֵגָה אֵת
הַפֶּרֶק (דף ס"ד) גְּבִי שׁוּר שְׁדִמְחָ אֵת חֲבִירוֹ לְכוּר
וְאִמְרִינָן בְּחֵם בַּעַל הַשּׁוּר מִשְׁלֵם רִבְעִי וְכַעַל הַבוּר פֶּטוּר מִפְּנֵי שְׁזָה הִפִּילוֹ וּבְמוֹעֵד
בַּעַל הַשּׁוּר מִשְׁלֵם חֲצִי וְכַעַל הַבוּר אֱלֹמֹא כִּי לִיכָא לְאִשְׁתְּלוּמִי מִבְּעַל הַשּׁוּר
לֹא מִשְׁתֵּלֵם מִבְּעַל הַבוּר וְאֵעִיפֻ שְׁבֹן נִמְצָא הִנּוּק וּפְשִׁטָא דְאֵינוֹ גֻּבָּה מִבְּשׁוּר כְּגַדֵּי
אִמְרוּרִינָה: וְאִי אֱלִיבָא דְרַבִּי נֶתָן אֵלֶּי אֲמַר כִּי לִיבָא לְאִשְׁתְּלוּמִי. מִבְּעַל הַשּׁוּר
מִשְׁתֵּלֵם מִבְּעַל הַבוּר דְרַבִּי נֶתָן בַּעַל הַשּׁוּר מִשְׁלֵם לְרִבְעִי וְכַעַל הַבוּר שְׁלֹשָׁה
חֻלְקִים וּבְמוֹעֵד בַּעַל הַשּׁוּר מִשְׁלֵם מִחְצָה וְכַעַל הַבוּר מִחְצָה וְהָכָא נִמֵּי אֲמַאי אֵינוֹ
גֻּבָּה מִבְּשׁוּר כְּגַדֵּי אִמְרוּרִינָה הָא הָכָא נִמֵּי תִרְוִייהוּ אִזִּיק חֻלְק גְבוּהָ וְחֻלְק הִדִּיט
וְסִפְרִים דְּכֻתִּיב בְּהוּן אֵעִיג דְאִיכָא לְאִשְׁתְּלוּמִי מִתְּרֵי מִשְׁתֵּלֵם מִתְּרֵי בְּשִׁשְׁתָּא הִיא
לִישְׁתֵּלֵם מִתְּרֵי: בְּתֵרִי גִּיפִי. כְּגוֹן שׁוּר וּבוּר: אֶבֶל בְּחָד גִּיפִי. אִי לֹא אִשְׁמַעֲיִין ר
חֵתֵם הוּא דְאֲמַר לִי מַעַל תִּשּׁוּר. הִתְרַגֵּן לְכַעַל הַבוּר: אֲנֵא תוֹרֵינָא כְּבִירָא אֶלֶל
אִם חֵם הָיָה מִשְׁלֵם רִבְעִי דְאִפְסִילֵי הִזְיוּן הוּא לְכוּר לֹא הִיא מִשְׁלֵם אֶלֶל

48 וְאִמְרִינָן בְּתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁלָם רְבִיעִי וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוֹר מִפִּי שְׁזֵה הִפִּילוּ וּבִמְצָדֵהוּ
49 בַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁלָם חֲצִי וּבַעַל הַבּוֹר פְּטוֹר אֶלְמָא כִּי לִיבָא לְאַשְׁתְּלוּמִי מִבַּעַל הַשּׁוֹר
50 לֹא מִשְׁתַּלֵּם מִבַּעַל הַבּוֹר וְאֵעִיפִי שְׁבוּ נִמְצָא הַנֶּזֶק וּפְשִׁיטָא דְאִינוּ גּוֹבֵה מִבְּשַׁרְךָ כִּגְגָד
51 אִימורֵיהֶן וְאִי אֵלִיבָא דְרַבִּי נָתָן הָא אִמְרֵי כִּי לִיבָא לְאַשְׁתְּלוּמִי מִבַּעַל הַשּׁוֹר
52 מִשְׁתַּלֵּם מִבַּעַל הַבּוֹר דְאִמְרוּ בְּתָם בַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁלָם רְבִיעִי וּבַעַל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה
53 חֻלְקִים וּבִמְצָדֵהוּ בַּעַל הַשּׁוֹר מִשְׁלָם מִחְצָה וּבַעַל הַבּוֹר מִחְצָה וְהָכָא נִמֵּי אִמְרֵי אִינוּ
54 גּוֹבֵה מִבְּשַׁרְךָ כִּגְגָד אִימורֵיהֶן הָא הָכָא נִמֵּי תְרִינְיָהוּ אִינֵק חֶלֶק גּוֹבֵה וְחֶלֶק הִדִּיט
55 וְסִפְרִים דְּכֹתִיב בְּהֵן אֵעִיג דְאִיבָא לְאַשְׁתְּלוּמִי מִמְּהֵי מִשְׁתַּלֵּם מִמְּהֵי שְׁבִשְׁתָּא הִיא
56 לִישְׁתַּלֵּם מִמְּהֵי בְּתֵרִי גִּזְרִי. כְּגֻן שׁוֹר וּבּוֹר: אֶכְּלָּה בְּחֵד גִּזְרֵי. אִי לֹא אֶשְׁמַעְרָן ר' **נחמן**
57 הַתָּם הוּא דְאִמְרוּ לִיה מִשְׁלָם הַשּׁוֹר. הַדְּרוּג לִיבַע הַבּוֹר: אִנְיָא תְּרִינְיָא כִּיבְדִּיקָא אֶל
58 אִם תָּם הוּא פְּטוֹר רְבִיעִי דְאִפִּילוּ וְהָכָא לֹא כִדּוּ לֹא הִיא מִשְׁלָם אֶל

אבל

אמר

אבל

צח בבא קמא. פרק ראשון – ארבעה אבות דף י"ג עמוד ב – מתוך מהדורת טובי'ס תוספות

אמר רבא תורה שהזיקה. אע"ג דרבא מפרש מתניתין דין מעילה ולא אוקי מתניתין כרבי יוסי הגלילי על ברחק הכא איירי לר' יוסי הגלילי: **שנאמר** והועד בבבלי וזהמית. נראה דלאו מוהעד קדריש דהאי והועד לא איירי בעדות שעושין לסקלו כ"א ליעדו אלא מסיפא דקרא קדריש דכתיב והשור יסקל וכן משמע לישנא דפרקי וזה השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב: **הצד** השותפין חייב בה על השן ועל הרגל. במיוחד לפירות ולא לשוורים פליגי כדמוכח בסוף הסוגיא דפליגי בקושא דרבי זירא ובפירוקא דאביי ולפי זה היה יכול רב חסדא לפרש המשנה כמו שמפרש ר' אלעזר ויפרש רשות הניזק ותמוך במיוחדת לפירות ולשוורים דמורה רב חסדא דפטור וגרסין לקמן אמר לך רבי אלעזר ותסבא מתניתין מי לא פליגי גמיהו לספרים דגרסי לקמן ותסבא מתניתין מי פליגי ובסוף גרסי אלא כי תנא ההיא וכל זה מדברי רבי אלעזר וצ"ל דפליגי במיוחדת לפירות ולשוורים וד"פ ותסבא מי פליגי והתנא כו' אלא ודאי לא פליגי וכי קתני כו' ולפי גירסא זו לא יהיה תחילת הסוגיא כמו במסקנא דפליגי בקושא דרבי זירא ובפירוקא דאביי:

בשהזיק חב המזיק לאתווי קרו' וא"ת ולרב חסדא מנא ליה לאתווי קרו' לשמואל וכל הני לרב ועוד דברייתא דקתני בשהזיק חב המזיק מיתר לאתווי כל הני קשיא לרב חסדא וי"ל דלדידיה נמי איכא תנא דהוי מצי למיתני ורשות הניזק והמזיק חב ולא ליתני בשהזיק חב המזיק אף קשה דלשמואל תיקשי דברייתא:

בגזן שקבל עליו שמירת גופו כו' איפכא לא מצי למימר בגזן דאזקיה תנא דשואל לתורא דמשאיל ובגזן שקבל עליו שמירת נפשו ולא קבל עליו שמירת גופו דמשלמא דלא שכיח הוא ואע"ג דבבבלי בו שהוא בגזן אמרין סוף ופרק שורו שגגה ד' דה' (למן סוף) סתמא דמילתא דלא אזיל איהו מזיק אחרניי קביל עליה דאתו אחרים ומקי ליה לדידיה לא קביל עליה בשואל לא שייך למימר הכי דמסתמא שואל קבל עליה שמירה מעולה:

חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותו תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם נפרצה בלילה או שפרכוהו לסמין ויצתה והזיקה פטור אמר מר בשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר הכי דמי אלימא דאזקיה תנא דמשאיל לתורא דשואל לימא ליה אילו אוזק בעלמא בעית לשלומי את השתא דאזקיה לתורא דידך בעינא לשלומי אלא דאזקיה תנא דשואל לתורא דמשאיל לימא ליה אילו איתוק מעלמא בעית לשלומי בוליה תנא דאזקיה לתורא דידך פלגא נזקא הוא דמשלמא לי לעולם דאזקיה תנא דמשאיל לתורא דשואל והכא במאי עסקינן שקבל עליו שמירת גופו ולא

שור שור של אדם אחר: בעית לשלומי ליה. שהרי שמירתו עליה השתא כו': אלא דאזקיה תנא דשואל לתורא דמשאיל. וקתני חצי נזק: לימא ליה. בעלים: אילו איתוק מעלמא. אם הזיק שור של אדם אחר: בעית לשלומי לי בולא נזקא. דהא שואל חייב באונסין השתא דאזקיה כו': לעולם דאזקיה תנא דמשאיל לתורא דשואל. וקאמר חייב משאיל לשלם דקשאי לך הרי השואל מוטל לשומרו שלא יזיק: בשהקבל עליו. השואל: שמירת גופו. שלא יזיקנו אחר: ולא

אבל הכא מי מצי א"ל. על הבשר נמצא הנזק יותר מן האימורין הלכך שוה חצי האימורין נפסדי: לשון אחר לא צריכא לגבות מבשרן כנגד אימוריהן דודאי גובה מבשרן כנגד אימוריהן דהאי גובה מבשרן דקאמר רבי אבא אפי' חלק האימורין קאמר וקא פריך אי אליבא דרבנן אמאי הא אמרין כו' אי אליבא דר' נתן פשיטא ולא שמעתיה וראשון עיקר דמסתברא דהאי דאוקביה קא משני ליה דהא גמרא מסיפא דמילתיה דקאמר אינו גובה מאימוריהן פריך פשיטא אימורין לגובה סלקי ועלה בעי לשנוי מה אינו גובה מאימוריהן דקאמר אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן: להם פשיטא. הא לא אזיק: ניזק אוכל בשר. לאחר הקרבת אימורין: למעוטי זה אומר שורך חזק. שאינו יודע שור של מי הזיקו שהיו עמו שוורים של אנשים הרבה ומיוחדין דמתניתין הכי משמע שהיו כל נכסים שהזיקו מיוחדים לאדם אחד שאין בהם ספק: שנים שהיו רודפין. שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחד שור של אדם אחד: בשקנא וזכה בו אחר. לאחר שהזיק: למעוטי גנח ואח"כ הקדריש. דהכי משמע שהיו מיוחדים לאדם אחד לעולם משעת נתיחה עד שעת העמדה בדין: והועד בבבלי וזהמית איש השור יסקל וגם בעליו יופת. דמשמע שהיה לו בעל אחד משעת הערצא ועד שעת העמדה בדין: שוין באחד. בבעל אחד: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור ניזק בחצר המזיק והזיק שור המזיק פטור: הצד השותפין חייב בה. הכתוב על השן ועל הרגל אם באלה בהמתו של זה פירותיו של זה או דרסה על כלי חייב דבשדה אחר קרינן ביה ולא הוי ברשות הרבים וכ"ש על הקרו' ותולדותיה דהא אפי' ברה"ר נמי חייב ודקתני מתניתין רשות הניזק והמזיק אדלכתריה קאי וד"פ רשות הניזק והמזיק בגזן חצר השותפין בשהזיק חב המזיק ובגזן ובגזל קאמר דבגזן לא אצטריך למימר דהא ברה"ר דש לשניהם רשות בה נמי חייב אלא בשן ורגל קאמר וקמ"ל דלא ברה"ר דמאי: ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. בשן ובגזל קאמר דבעינן ובער בשדה אחר אבל קרן חייב דלא גרע מדה"ר: בשהזיק חב המזיק לאתווי קרו'. לר' אלעזר דאי משום מיטב דהא תנא ליה רישא אלא לאתווי קרו' דחייב עליו דלא תנייה לעיל בהדי ארבעה אבות: הניחא לשמואל. דאמר פריש פירקין מבעה זה השן ותנא שור לרגלו ומבעה לשינו אצטריך הא לאתווי קרו': אלא לרב דאמר. מבעה זה אדם ושור דתנא בהדי ארבעה אבות לכל תנייה לאתווי מאי: תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. מפרש לקמיה: נפרצה. כותל בלילה מאליה ובכותל שאינו רעוע קאמר דהיה ליה אונס: לימא ליה. משאיל לשואל: אילו אוזק.

אבל הכא מי מצי אמר בשר אוזק אימורין לא אוזק אמר רבא תורה שהזיקה גובה מבשרה ואינו גובה מלחמה לחם פשיטא סיפא אצטריך ליה ניזק אוכל בשר ומתכפר מיכא לחם הא נמי פשיטא מהו דתימא כיון דלחם הכשירא דובח הוא לימא ליה את אכלת בשר ואנא אייתי לחם קמ"ל דלחם חייבא דבעלים הוא: נכסים שהן של בני ברית: למעוטי מאי אי למעוטי דעובד כוכבים הא קתני לה לקמן שור של ישראל שגגה שור של עובד כוכבים פטור תנא והדר מפרש: נכסים המיוחדין: למעוטי מאי אמר רב יהודה למעוטי זה אומר שורך חזק זה אומר שורך חזק הא תני לקמן היו שנים רודפין אחד אחד זה אומר שורך חזק זה אומר שורך חזק שניהם פטורין תני והדר מפרש במתניתא תנא פרט לנכסי הפקר ה"ד אלימא דגנח תנא דידן לתורא דהפקר מאן תבע ליה אלא דגנח תנא דהפקר לתורא דידן ליזיל וליתיב בשקדום וזכה בו אחר רבינא אמר למעוטי גנח ואח"כ הקדריש גנח ואח"כ הפקיר תנא נמי הכי יתר על כן אמר ר' יהודה אפי' גנח ואח"כ הקדריש גנח ואח"כ הפקיר פטור שנאמר והועד בבבלי וזהמית איש וגו' עד שתתהא מיתה והעמדה בדין שוין באחד וגמר הדין לא בעינן הא השור יסקל בגמר דין הוא דכתיב אלא אימא עד שתתהא מיתה והעמדה בדין וגמר דין שוין באחד: חוץ מרשות המיוחדת למזיק: דאמר ליה תורה ברשותי מאי בעי: ורשות הניזק והמזיק: אמר רב חסדא אמר אבימי חצר השותפין חייב בה על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק דפטור ורשות הניזק והמזיק בשהזיק חב המזיק ור' אלעזר אמר פטור על השן ועל הרגל והכי קאמר חוץ מרשות המיוחדת למזיק ורשות הניזק והמזיק בשהזיק חב המזיק נמי פטור וכשהזיק חב המזיק לאתווי קרו' הניחא לשמואל אלא לרב דאמר תנא שור וכל מילי דשור חב המזיק לאתווי מאי לאתווי הא דת"ר בשהזיק חב המזיק להביא שומר

חנם והשואל נושא שכר והשוכר שהזיקה בהמה ברשותו תם משלם חצי נזק ומועד משלם נזק שלם נפרצה בלילה או שפרכוהו לסמין ויצתה והזיקה פטור אמר מר בשהזיק חב המזיק להביא שומר חנם והשואל נושא שכר והשוכר הכי דמי אלימא דאזקיה תנא דמשאיל לתורא דשואל לימא ליה אילו אוזק בעלמא בעית לשלומי את השתא דאזקיה לתורא דידך בעינא לשלומי אלא דאזקיה תנא דשואל לתורא דמשאיל לימא ליה אילו איתוק מעלמא בעית לשלומי בוליה תנא דאזקיה לתורא דידך פלגא נזקא הוא דמשלמא לי לעולם דאזקיה תנא דמשאיל לתורא דשואל והכא במאי עסקינן שקבל עליו שמירת גופו ולא

שור שור של אדם אחר: בעית לשלומי ליה. שהרי שמירתו עליה השתא כו': אלא דאזקיה תנא דשואל לתורא דמשאיל. וקתני חצי נזק: לימא ליה. בעלים: אילו איתוק מעלמא. אם הזיק שור של אדם אחר: בעית לשלומי לי בולא נזקא. דהא שואל חייב באונסין השתא דאזקיה כו': לעולם דאזקיה תנא דמשאיל לתורא דשואל. וקאמר חייב משאיל לשלם דקשאי לך הרי השואל מוטל לשומרו שלא יזיק: בשהקבל עליו. השואל: שמירת גופו. שלא יזיקנו אחר: ולא

אבל הכא מי מצי א"ל. על הבשר נמצא הנזק יותר מן האימורין הלכך שוה חצי האימורין נפסדי: לשון אחר לא צריכא לגבות מבשרן כנגד אימוריהן דודאי גובה מבשרן כנגד אימוריהן דהאי גובה מבשרן דקאמר רבי אבא אפי' חלק האימורין קאמר וקא פריך אי אליבא דרבנן אמאי הא אמרין כו' אי אליבא דר' נתן פשיטא ולא שמעתיה וראשון עיקר דמסתברא דהאי דאוקביה קא משני ליה דהא גמרא מסיפא דמילתיה דקאמר אינו גובה מאימוריהן פריך פשיטא אימורין לגובה סלקי ועלה בעי לשנוי מה אינו גובה מאימוריהן דקאמר אינו גובה מבשרן כנגד אימוריהן: להם פשיטא. הא לא אזיק: ניזק אוכל בשר. לאחר הקרבת אימורין: למעוטי זה אומר שורך חזק. שאינו יודע שור של מי הזיקו שהיו עמו שוורים של אנשים הרבה ומיוחדין דמתניתין הכי משמע שהיו כל נכסים שהזיקו מיוחדים לאדם אחד שאין בהם ספק: שנים שהיו רודפין. שני שוורים של שני בני אדם שהיו רודפין אחד שור של אדם אחד: בשקנא וזכה בו אחר. לאחר שהזיק: למעוטי גנח ואח"כ הקדריש. דהכי משמע שהיו מיוחדים לאדם אחד לעולם משעת נתיחה עד שעת העמדה בדין: והועד בבבלי וזהמית איש השור יסקל וגם בעליו יופת. דמשמע שהיה לו בעל אחד משעת הערצא ועד שעת העמדה בדין: שוין באחד. בבעל אחד: חוץ מרשות המיוחדת למזיק. שאם נכנס שור ניזק בחצר המזיק והזיק שור המזיק פטור: הצד השותפין חייב בה. הכתוב על השן ועל הרגל אם באלה בהמתו של זה פירותיו של זה או דרסה על כלי חייב דבשדה אחר קרינן ביה ולא הוי ברשות הרבים וכ"ש על הקרו' ותולדותיה דהא אפי' ברה"ר נמי חייב ודקתני מתניתין רשות הניזק והמזיק אדלכתריה קאי וד"פ רשות הניזק והמזיק בגזן חצר השותפין בשהזיק חב המזיק ובגזן ובגזל קאמר דבגזן לא אצטריך למימר דהא ברה"ר דש לשניהם רשות בה נמי חייב אלא בשן ורגל קאמר וקמ"ל דלא ברה"ר דמאי: ורשות הניזק והמזיק נמי פטור. בשן ובגזל קאמר דבעינן ובער בשדה אחר אבל קרן חייב דלא גרע מדה"ר: בשהזיק חב המזיק לאתווי קרו'. לר' אלעזר דאי משום מיטב דהא תנא ליה רישא אלא לאתווי קרו' דחייב עליו דלא תנייה לעיל בהדי ארבעה אבות: הניחא לשמואל. דאמר פריש פירקין מבעה זה השן ותנא שור לרגלו ומבעה לשינו אצטריך הא לאתווי קרו': אלא לרב דאמר. מבעה זה אדם ושור דתנא בהדי ארבעה אבות לכל תנייה לאתווי מאי: תם משלם חצי נזק ומועד נזק שלם. מפרש לקמיה: נפרצה. כותל בלילה מאליה ובכותל שאינו רעוע קאמר דהיה ליה אונס: לימא ליה. משאיל לשואל: אילו אוזק.

יומת' שממנו לומדים דין זה, בְּגִמְרָא דִּין הוּא דְּכִתְבִּי. מתרצת הגמרא: אֵלָּא
אֵימָא בברייתא כר, עַד שֶׁתֵּהֵא מִיתָה, וְהַעֲמֶדָה בְּרִין, וְגִמְרָא דִּין שְׁוִין בְּאֶחָד
– בבעלים אחד;
שנינו במשנה שבעל הנוק חייב בתשלומיו, חוץ מֵאִפֻּסְהּ הִיא בְּרִשּׁוֹת
הַמִּיּוֹתֶרֶת לַמִּזְיָן; מבארת הגמרא, שטעם הפטור הוא כיון דְּאִמְרָא לִיה
המזיק לניזק, 'תוֹדֵף בְּרִשּׁוֹתַי מֵאִי בְּעָז' – מה רצונו של שורר ברשותי,
כלומר כיון שהוא נכנס ללא רשות דרי שהוא הזיק את עצמו;
שנינו במשנה שחייב נזקים הם 'חוץ מרשות המיוחדת למזיק, וְרִשּׁוֹת הַנִּזְיָן
וְהַמִּזְיָן, כשהזיק חב המזיק לשלם תשלומי נזק במיטב הארץ: הגמרא
מביאה מחלוקת בדיון שור שהזיק בחצר השותפים, ולפי זה יבואר האם
הלשון 'רשות הניזק והמזיק' היא המשך לדינים הקודמים שבמשנה,
ופטורים עליה, או שהיא שייכת לדיון הבא שנאמר במשנה, וחייבים עליה.
אִמְרָא רַב הֲסָדָא אִמְרָא אֲבִימִי, הֲצַד הַשּׁוֹתֵפִים, שהזיק שורו של השותף
האחר את נכסי השותף השני, חֲיִיב בָּהּ עַל הַשֵּׁן וְעַל הַרְגֵל, ואף שנאמר
בהם (שמות כב ד) 'וְיִבְעַר בְּשָׂדֶה אֲחֵר', וכאן היא שדה השייכת גם למזיק,
חייב, כיון שכונת התורה רק למעט שלא תהיה זו רשות הרבים, ולא את
רשות השותפים. ולפי זה, הֲכִי קָאָמַר התנא במשנתנו, לעולם המזיק חייב
חוץ מִרִשּׁוֹת הַמִּיּוֹתֶרֶת לַמִּזְיָן, דְּפִטְוֹר, ואומרת המשנה דין חדש, ואם הנוק
היה בִּרְשׁוֹת הַנִּזְיָן וְהַמִּזְיָן – רשות השותפים, הדין הוא שֶׁשְׂשִׁיחִיק חֵב
הַמִּזְיָן לשלם. מביאה הגמרא את דעת החולק על רב חסדא: וְרַבִּי אֶלְעָזָר
אִמְרָא, שור שהזיק ברשות השותפים, פְּטוֹר עַל הַשֵּׁן וְעַל הַרְגֵל, שהרי נאמר
בהם 'וְיִבְעַר בְּשָׂדֶה אֲחֵר', ואילו שדה השותפים שייכת גם למזיק ואינה 'שדה
אחר'. ולפי זה, הֲכִי קָאָמַר התנא במשנתנו, לעולם המזיק חייב חוץ
מִרִשּׁוֹת הַמִּיּוֹתֶרֶת לַמִּזְיָן, וכן חוץ מִרִשּׁוֹת הַנִּזְיָן וְהַמִּזְיָן, דְּנִמְי פְּטוֹר,
ואומרת המשנה דין חדש 'בְּשִׁיחִיק חֵב הַמִּזְיָן לשלם תשלומי נזק במיטב
הארץ', ואף שאת עיקר הדין של מיטב כבר שנינו לעיל (ב.א), באה משנתנו
לְאִתְּוִי – לרבות שור שהזיק על ידי גניחה בְּרִקְן, שחייב. מקשה הגמרא על
ביאור זה בסיפא: הִנֵּהא לְשִׁמְאֵל, הסובר (ג.) ש'שור' המוחזר במשנה לעיל
(ב.) היינו 'רגל', אפשר לומר שמשנתנו באה לרבות קרן, אֵלָּא לְרַב הָאָמַר,
תֵּנָא – שנה התנא (ב.) 'שור', וְכָל בּוֹה בֶל מִלֵּי דְשׁוֹר – כל נזקי השור,
ובכללם קרן, אם כן לשון 'חֵב הַמִּזְיָן' שבמשנתנו, לְאִתְּוִי מֵאִי – מה באה
לרבות. מתרצת הגמרא: לְאִתְּוִי הָא דִּתְנֵי רַבְּנָן בברייתא, על משנתנו
'בְּשִׁיחִיק חֵב הַמִּזְיָן', לְהִכְיָא את דינם של שוֹמֵר חָנֶם וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שְׂכָר
וְהַשּׁוֹכֵר, שֶׁהִזְיָה הַבְּהֵמָה בְּרִשּׁוֹתָן וְלַחֲלֹן יבואר מי הזיק את מין, שהדין
הוא שְׁתֵּם מִשְׁלֵם חֲצִי נֹזֵק, וּמוֹעֵד מִשְׁלֵם נֹזֵק שְׁלֵם. מביאה הגמרא את סיום
הברייתא, אִם נִפְרִיצָה המחיצה בְּלִילָה באונס, כגון שהמחיצה היתה חזקה,
או שֶׁפְּרִיצוּהָ לְסִמְיוֹ, וְצִתָּהּ הַבְּהֵמָה וְהִזְיָה, פְּטוֹר הַשּׁוֹמֵר מִלְּשֵׁלם.
מבארת הגמרא את הדינים האמורים בברייתא: אִמְרָא מִר בברייתא,
'בְּשִׁיחִיק חֵב הַמִּזְיָן', לְהִכְיָא שוֹמֵר חָנֶם וְהַשּׁוֹאֵל, נוֹשֵׂא שְׂכָר וְהַשּׁוֹכֵר
שהזיקה הבהמה ברשותו. מבררת הגמרא: חֲיִיב דְּמִי, אֵלִימָא – אם נאמר
דְּאִיָּקִיָּה תוֹרָא דְּמִשְׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל – ששור המשאיל הזיק את שור
השואל, מדוע חייב המשאיל, לִימָא לִיה – יאמר המשאיל לשואל, הרי
אפילו אֵילוֹ אִיָּק בְּעַלְמָא, אם היה שורי מזיק שור של אדם אחר, בְּעִית
לְשִׁלּוּמֵי אֵת – אתה היית צריך לשלם לניזק, שהרי הוא באחריות שמירתך,
אם כן תִּשְׁתַּא דְּאִיָּקִיָּה לְתוֹרָא דִּידֵךְ – עתה ששורי הזיק את שורך, בְּעִינָא
לְשִׁלּוּמֵי – וכי אני צריך לשלם, הרי אתה פשעת בו שלא שמרת שלא זיק.
מבארת הגמרא באופן אחר: אֵלָּא, דְּאִיָּקִיָּה תוֹרָא דְּשׁוֹאֵל לְתוֹרָא דְּמִשְׁאִיל,
והשואל חייב בבזקי שורו של המשאיל. ודחה הגמרא: הרי מבואר בברייתא
ששור תם משלם חצי נזק, ומדוע, לִימָא לִיה – יאמר המשאיל לשואל, הרי
אֵילוֹ אִתְּוִק מִעַלְמָא – אם שורי היה ניזוק על ידי שור אחר בְּעִית לְשִׁלּוּמֵי
בְּלִילָה תוֹרָא – היית צריך לשלם לי נזק שלם, שהרי השאלתיו לך, ושואל
חייב אפילו באונסין, הִשְׁתָּא דְּאִיָּקִיָּה תוֹרָא דִּידֵךְ – עתה, ששורך הוא
שהזיקני, פְּלָנָא נִיזְקָא הוּא דְּמִשְׁלֵמְתָּ לִי – וכי רק חצי נזק תשלם לי, הרי
ודאי אתה חייב לשלם לי נזק שלם. מבארת הגמרא: לְעוֹלָם דְּאִיָּקִיָּה תוֹרָא
דְּמִשְׁאִיל לְתוֹרָא דְּשׁוֹאֵל, וְנִמָּה שהקשית שהמשאיל צריך להפטר כיון
שהשואל חייב בשמירת שורו שלא זיק, יש ליישב, דְּהִכָּא בְּמֵאָה עֶשְׂרִין,
שֶׁקָּבַל עָלָיו הַשּׁוֹאֵל את שְׁמִירַת גּוֹפֵל של שור המשאיל, שלא יזיק,

אֵלָּא הֲכָא לגבי שלמים, מִי מִצִּי אִמְרָא – וכי יכול הניזק לומר שרק הַשְּׂכָר
אִיָּק –הזיקוק, ואילו הַמִּיּוֹתֶרֶת לֹא אִיָּק, וכיון שפשוט ששניהם הזיקוהו
אינו יכול לגבות מהבשר יותר מחלקו, אף שאינו גובה מהאימורים.
מביאה הגמרא את דין בהמת קרבן תודה שהזיקה: אִמְרָא רַבָּא, בהמת קרבן
תודה תמה שֶׁהִזְיָה, נִזְבָּה הניזק מִבְּשִׁרָה כדיו שור תם שמשלם מגופו,
וְאֵינוֹ נִזְבָּה מִלְּחֵמָה – מארבעים הלחם שהמביא קרבן תודה חייב להביא
יחד עם הקרבן. תמדה הגמרא: לְחֵם, פְּשִׁיטָא שלא יגבה ממנו, שהרי שור
תם משלם רק מגופו, והלחם לא השתתף בנוק. מתרצת הגמרא: סִיפָא
אֲצִמְרִיד לִיה – החידוש הוא בסיום דברי רבא, שהניזק שגבה את הקרבן
אוֹכֵל את הַשְּׂכָר לאחר הקרבת האימורים, וְיִמְתְּכֵפֵר – בעל הקרבן הוא
מִכְיָא את הַלְחָם, ולא הניזק. מקשה הגמרא: הָא נִמְי פְּשִׁיטָא, שהרי הניזק
אינו חייב בקרבן, ומדוע יתחייב להביא את הלחם. מתרצת הגמרא: מִזְו
דְּתִימָא – הייתי סבור לומר, כִּיּוֹן דְּלָחֵם הַשְּׂכָרִיא דְּזִבָּה הוּא – הבאת הלחם
היא המכשירה את הקרבן להקרבה, לִימָא לִיה – יאמר המזיק לניזק, וכי כך
נכון וראוי הדבר, שֶׁאֵת אֲכֵלַת בְּשָׂר, וְאֵת אִיָּתִי – ואני אביא את הַלְחָם,
ודרי ראוי יותר שאתה תביא את הלחם, קָא מִשְׁמַע לָן רבא דְּלָחֵם, חֲיִיבָא
דְּבָעָלִים הוּא, ולכן עליו להביאו;
שנינו במשנה (ט.) שחייב נזקין הוא כשהזיקו נְכִסִּים שֶׁהָן שֶׁל בְּנֵי בְרִית:
מבררת הגמרא, לְמַעוּטֵי מֵאִי – אילו נכסים באה המשנה למעט, אִי
לְמַעוּטֵי נכסים דְּעוֹבֵד פּוֹכְבִּים, אם כן קשה, הָא קִתְּנֵי לָהּ במשנה לְקִמְן
(לז.), שֶׁנָּה וְשִׁירָאֵל שֶׁנָּה שוֹר שֶׁל עוֹבֵד פּוֹכְבִּים פְּטוֹר. מתרצת הגמרא:
תֵּנָא – שנה זאת התנא כאן בקצה, וְהָרָד מִפְּרִשׁ – וחזר ופירשו במשנה
להלן באריכות;
שנינו במשנה (ט.) שחייב על נזק הוא רק בְּנִכְסִים הַמִּיּוֹתֶרֶת: מבררת
הגמרא: לְמַעוּטֵי מֵאִי – אילו נכסים באה המשנה למעט. מבארת הגמרא:
אִמְרָא רַב יְהוּדָה, לְמַעוּטֵי אִפּוֹן שלא ידוע מי היה השור המזיק, כגון שהיו
שם כמה שוורים, וְהָ אִמְרָא שוֹדֵף הִזְיָן, וְהָ אִמְרָא שוֹדֵף הִזְיָן, וחדישה
המשנה שצריכים להיות כל הנכסים שיתכן שהזיקו שייכים לאדם אחד,
ולא ידא ספק מי הוא בעל השור המזיק. מקשה הגמרא: הָא תֵּנָי – הרי
שנינו דין זה במשנה לְקִמְן (לה.), הִיוּ שְׁנֵים – שני שוורים וְרִפְּתִין אֲחֵר שור
אֲחֵר לנוגחו, ונמצא שאכן נגחו אחד מהם, וְהָ אִמְרָא שוֹדֵף הִזְיָן, וְהָ אִמְרָא
שוֹדֵף הִזְיָן, שְׁנֵיהֶם פְּטוֹרִין, כיון שהמוציא ממבדיו עליו הראיה ועל הניזק
להוכיח איהו שור הזיקו. מתרצת הגמרא: תֵּנָי – שנה כאן התנא דין זה
בקצה, וְהָרָד מִפְּרִשׁ – וחזר ופירשו באריכות במשנה להלן.
מביאה הגמרא ברייתא המפרשת את משנתנו בדרך אחרת: בְּמִתְנִיתָא
תֵּנָא – בברייתא שנינו כר, 'נכסים המיוחדים, פְּרִט לְנִכְסֵי הַפֶּקֶד. מבררת
הגמרא: חֲיִיב דְּמִי, אֵלִימָא באופן דְּנִתָּה תוֹרָא דִּידֵךְ – שנגח שור שלנו, שיש
לו בעלים, לְתוֹרָא דְּהַפְקָר, אם כן מֵאִן תִּבְעֵי לִיה – מי יכול לתובעו,
שהוצרכה משנתנו לפטור. אֵלָּא, דְּנִתָּה תוֹרָא דְּהַפְקָר לְתוֹרָא דִּידֵךְ, אם כן
לְיִזְיֵל לְיִתִּיתָ – ילך הניזק ויטול את שור ההפקר, ומי יעכבנו, ולא שייך בזה
חיוב או פטור. מבארת הגמרא: משנתנו עוסקת פִּאִפּוֹן שֶׁקָּבַל וְזִבָּה בּוֹ –
בשור ההפקר שהזיק, אדם אֲחֵר, וחדישה המשנה שאין הניזק רשאי לגבות
את נזקו מהפקר, ולא אמרים שהשור החלט לניזק משעת הגניחה.
מביאה הגמרא ביאור נוסף בלשון המשנה 'נכסים המיוחדים': רַבִּינָא אִמְרָא,
כוונת המשנה לְמַעוּטֵי שור שֶׁנָּתָה, וְאֲחֵר בְּךְ הַקְדִּישׁ אותו בעליו למזבח או
לבדק הבית, או שֶׁנָּתָה, וְאֲחֵר בְּךְ הַפְקִיר אותו בעליו, שהמזיק פטור
מלשלם. ולשון המשנה 'נכסים מיוחדים' היינו שיהיו מיוחדים לאדם אחד
משעת הנוק עד שעת העמדה בדין. מסייעת הגמרא מברייתא לרבין
רבינא: תֵּנָא נִמְי הֲכִי, לגבי דינו של רבי יהודה (מד): ששור של הפקר
שהמית אדם נוסקל, וְתַר עַל בֶּן אִמְרָא רַבִּי יְהוּדָה, אִפְּלוֹ אִם נָתָה והמית אדם
וְאֲחֵר בְּךְ הַקְדִּישׁ אותו בעליו, או שֶׁנָּתָה וְאֲחֵר בְּךְ הַפְקִיר אותו בעליו, פְּטוֹר
השור מסקילה והבעלים מלשלם כופר, שְׁנֵאִמַר (שמות כט כט) 'וְהוֹעֵד
בְּבָעָלָיו וְהַמִּית אִישׁ וְגו' השור יִסְקָל וְגַם בְּעָלָיו יוּמָת', ומכך שהזכירה
התורה את 'בעליו' גם בשעת ההעדרה וגם בשעת סקילת השור יש ללמוד
שאין המזיק חייב עַד שֶׁתֵּהֵא מִיתָה וְהַעֲמֶדָה בְּרִין שְׁוִין בְּאֶחָד – שיהיה
ברשות אותו אדם משעת המתת האדם עד שעת העמדה בדין. מקשה
הגמרא: וכי די בכך שיהיה ברשותו בשעת העמדה לדין, וכי בְּגִמְרָא דִּידֵךְ לֹא
בְּעִינָן – אין צורך שיהיה בבעלותו, וְהָא הפסוק 'הַשּׁוֹר יִסְקָל' וגם בְּעָלָיו

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן – אדמו"ר הזקן – בעל התניא והשו"ע

שולחן ערוך – הלכות שבת

ז במה דברים אמורים שנתנה במזיד אבל אם היה שונג מותר לו לדרות ממנה כדי מזון שלש סעודות של שבת אם אין לו פת אחרת לשבת ויכול לומר לאחרים שאין להם פת לשבת באו ודרו לכם מזון ג' סעודות וכשהוא רודה לא ירדה במדרה לב[א] אלא בסבין לב[ג] וכיצא בו שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחול ד[א] ואם אי אפשר לו לדרות בשינוי יכול לדרות במדרה בדרך:

ח ולמה לא קנסו על השונג כמו שקנסו על המושהה תבשיל בשונג אע"פ שאין לו תבשיל אחר לפי שאין חיוב כל כך לאכול תבשיל בשבת ד[א] אבל בלא פת אי אפשר לקיים מצות ג' סעודות בשבת כמו שיתבאר בסי' ע"ד³⁷ ומכל מקום אם אין לו מה לאכול כלל בשבת ד[א] כי אם אותו התבשיל בלבד שהשהה בשונג מותר לו לאכלו מפני כבוד השבת שאסור להתענות בו כמו שיתבאר בסי' רפ"ח³⁹ ואם יש לו חתיכת פת גדולה מספיק לשלש סעודות אסור לו לאכול בשבת מפת זו שנאפית באיסור כדי לברך על לחם משנה שלמים בין שעיקר מצות שלש סעודות בשבת יכול לקיים בלא פת זו ד[א]:

ט לא הצריכו לדרות בשינוי אלא בשנאפית באיסור אבל אם נאפית בהיתר כגון שקרמו פניה מבעוד יום או בתנור שלנו הנרוף וקטום או שפי התנור מכוסה וטוח בטיט שאז אין לחוש לחיתוי כמו שנתבאר למעלה⁴¹ מותר לדרות במדרה בדרך בין שהוא צורך שבת שאין לו פת אחרת אבל אם יש לו פת אחרת אסור לדרות אפילו בשינוי שרדיית הפת היא אסורה מדברי סופרים ד[א] ולא התירוה אלא לצורך שבת. במה דברים אמורים בתנורים שבימיהם שהיה בעין קדידה והיו מדביקים פת לדופני התנור¹⁰² ושייך בהם רדייה אבל בתנורים שלנו שהפת מונחת על שולי התנור לא שייך בהם כלל רדייה¹⁰³ ומותר להוציא מהתנור כל הפת שנאפית בהיתר אע"פ שיש לו פת אחרת ומכל מקום לא יוציא ברחת¹⁰⁴ שלא יעשה בדרך שהוא עושה בחול אלא יתחוב בה סבין וכיצא בו או יוציאה במקל:

ביאורים

- לב[ב] במדרה – כלי המיועד להפריד את הפת הדבוקה על דופני התנור, ולהוציאה מן התנור.
 לג[ג] אלא בסבין – היינו על ידי שיתחוב הסבין בתוך הפת, וימשוך כלפי חוץ.
 לד[ד] בדרך שהוא עושה בחול – דעת רבינו שאיסור רדיית הפת בשבת הוא משום עובדין דחול ולא משום שבות, וכן היא דעתו לגבי איסור תקיעת שופר בראש השנה שחל בשבת, ושם השווה זאת עם רדיית הפת³⁵.
 לה[ה] לאכול תבשיל בשבת – אבל לכתחילה טוב שלא לפחות משני תבשילין בשבת³⁶.
 לו[ו] אם אין לו מה לאכול כלל בשבת – בקונטרס אחרון³⁷ הוסיף רבינו שגם אם יש לו תבשיל אחר – אלא שהוא בדוחק, [כגון שקשה לאכול מחמת קרירותו, או שאין לו
- די מהתבשיל לכל בני ביתו] – יכול לאכול בשבת.
 לו[ז] בלא פת זו – ונראה שאם אין לו יין לקידוש, מותר לו לדרות את הפת בשבת כדי לקדש עליה, אע"פ שיש לו פת אחרת לאכלה⁴⁰.
 לח[ח] אסורה מדברי סופרים – משום עובדין דחול⁴².
 לט[ט] לדופני התנור – ההבדל בין תנור שלנו לתנור שבימיהם נתבאר לעיל סעיף ו.
 מ[מ] לא שייך בהם כלל רדיה – כיון שהוצאת פת מן התנור אינה נחשבת כלל למלאכה, ואסורה חכמים מפני שיש כאן 'חכמה', ואילו בהוצאת פת המונחת בקרקעית התנור אין לא חכמה ולא מלאכה.
 מא[א] לא יוציא ברחת – כלי שבראשו כף, כעין הכלי המשמש בזמננו להוצאת מצות מן התנור.

מקורות

- (38) סימן רסא סק"א.
 (39) סעיף א: שאסור להתענות בשבת עד חצות, ואפילו אינו מתכוין לשום תענית, ואם מתכוין לשם תענית אפילו שעה אחת אסור.
 (40) על פי קו"א סי' רעא סק"ב שם משמע שכאשר מקדש על הפת מקבלת הפת חשיבות עד שקניית הפת (ללחם משנה) קודמת לקניית היין – גם לדיעות שלחם משנה אינו חובה כל כך.
 (41) סוף סעיף א.
 (42) ולא משום שבות כמבואר בסעיף ז.
- (35) סימן תקפח סעיף ד, וראה לקוטי לוי יצחק אגרות ע' רלח, ע' שכא, ועמוד רעט ואילך על הקשר ביניהם, וכן בהתוועדות כ"ח אלול ה'תשמ"ה אות כז.
 (36) סימן רמב סעיף ז.
 (37) סעיף ה: אפילו אכל אדם כל מיני מעדנים . . אינו יוצא ידי חובת ג' סעודות שחייב אדם לסעוד בשבת עד שיאכל לחם שמברכין עליו המוציא וברכת המזון, לפי שלגבי אכילת המן שממנה למדו ג' סעודות נאמר בה לחם (ועוד שעיקר סעודה הוא הלחם שעליו יחיה האדם).

שולחן ערוך – הלכות קריאת שמע

יג אם אין פנאי לאדם להתפלל בעונת קריאת שמע ולסמוך גאולה לתפלה יקרא קריאת שמע בעונתה בלא ברכותיה ואח"כ יקראה בברכותיה ויסמוך גאולה לתפלה ויש אומרים שיכול ג"כ לומר ברכות שלפניה ולשייר ברכת אמת ויציב ואח"כ לסמוך גאולה לתפלה:

חלק א' סימן טו, באיזה מקום יכול להפסיק ובאיזה מקום לא יפסיק טעמים יא"ג

א ספק קרא קריאת שמע ספק לא קרא צריך לחזור ולקרות מפני שקריאת שמע הוא מן התורה וספק של תורה הוא להחמיר.

ואף להאומרים שפסוק ראשון או פרשה ראשונה בלבד היא מן התורה והשאר תקנת חכמים צריך לחזור ולקרות כל הג' פרשיות שכן היתה התקנה שכל זמן שיקרא קריאת שמע של תורה יקרא כל הג' פרשיות ומטעם זה צריך גם כן לחזור ולברך הברכות שלפניה ולאחריה אם נסתפק לו אם אמרם אף על פי שהברכות מדברי סופרים לפי שכן היתה התקנה שכל זמן שקורין קריאת שמע של תורה אפילו מפני הספק בלבד קורין אותה בברכותיה אבל אם יודע שקראה אלא שמסופק אם בירך לפניה ולאחריה לא יחזור ויברך שספק ברכות להקל.

ואם מסופק גם בפרשת ציצית אם קראה בקריאת שמע אם לאו צריך לחזור ולקרותה עם ברכת אמת ויציב שלאחריה שהיא ג"כ בספק אם אמרה והוא ספק של תורה והוא הדין לאמת ואמונה של ערבית שמצות עשה מן התורה לזכור את יום צאתך מארץ מצרים כל ימי חיך ימי חיך הימים כל ימי חיך להביא הלילות וכיון שהוא מחויב להזכיר יציאת מצרים מפני הספק צריך להזכירה בברכה ובנוסף שתקנו לה חכמים שהיא ברכת אמת ויציב (ויש לו לחזור גם פרשת ציצית שהיא ואת ויציב הן דבר אחד ומצוה אחת).

ואם אמר איזה פסוק של יציאת מצרים או איזה הלכה שנזכר בה יציאת מצרים יצא ידי חובתו מן התורה ונעשית ברכת אמת ויציב ספק דברי סופרים ולהקל ויש מי שאומר שמכל שכן אם אומר שירת הים שיצא מן התורה:

ב ואם ידוע לו שקרא פסוק ראשון או אפילו פרשה ראשונה ומסופק בשניה צריך לחזור ולקרותה לדברי הכל אף להאומרים שהיא מדברי סופרים לפי שמתחלה כך תקנה שתהיה כקריאת שמע של תורה לענין שיחזור לקרותה על הספק כמו קריאת שמע של תורה:

חלק א' סימן טז, דין ספק אם קרא קריאת שמע וכו' ב' טעמים

א מה שנוהגין במקומות הרבה לומר פיוטים בברכות קריאת שמע יש אומרים שכל מי שאפשר לו לבטל המנהג שלא על ידי המחלוקת יבטל לפי שהפיוטים שאינן מענין הברכה חשובין הפסק גמור ואפילו אם הם מענין הברכה אין לומר שהוא כמאריך הברכה ומוסיף בה שהרי אמרו מקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך וכל המשנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות אינו אלא טועה ועוד שהיא סיבה להפסיק בדברים בטלים כשהשליח צבור אומר הפיוט.

יא מי שאין לו תפילין והצבור מתפללים מוטב שיתעכב עד אחר תפלת הצבור לשאול לו תפילין מחבירו כדי שיקרא קריאת שמע ויתפלל בתפילין ויקבל עליו מלכות שמים שלימה ממה שיתפלל עם הצבור בלא תפילין ויעיד עדות שקר בעצמו.

אבל מי שמתירא שמא יעבור זמן קריאת שמע עד שימצא תפילין קורא קריאת שמע בלא תפילין ואם מתיירא שמא יעבור גם זמן תפלה מתפלל גם כן וכשיבואו תפילין לידו אחר כך יניחן במנחה או יניחן באמצע היום ויאמר בהם איזה מזמור.

ואם באו לידו בין קריאת שמע לתפלה (ב) יש אומרים שאין מפסיקין לברך עליהן אלא בין הפרקים אבל לא באמצע הפרק לפיכך מויאמר ואילך יניחן בלא ברכה ואחר התפלה ימשמש בהם ויברך (ג) ויש אומרים אפילו באמצע הפרק יכול לברך עליהן אבל לא בין גאולה לתפלה שהרי דינו כמו באמצע התפלה ממש אפילו לענות קדיש או קדושה שהיא מצוה עוברת וכל שכן בברכת התפילין שיכול לברך אחר כך וכן יש לנהוג.

וכל זה בתפילין שהן חובה לתפלה כדי לקבל מלכות שמים שלימה אבל ציצית שאין חובת הגוף אלא כשיש עליו טלית החייבת בציצית לא יפסיק להתעטף בה בין גאולה לתפלה אפילו בלא ברכה שהעיסוף חשוב ג"כ הפסק בתפלה עצמה כמו שיתבאר בסי' (צ"ג) [צ"ד] והוא הדין בין גאולה לתפלה כיון שאין בו צורך כל כך לתפלה אבל קודם שסיים גאל ישראל יכול להתעטף בלא ברכה אפילו באמצע הפרק שהרי אפילו לעסוק במלאכתו מותר בעוד שהוא קורא קריאת שמע חוץ מבפרשה ראשונה כמו שנתבאר בסימן ס"ג:

יב כל מי שלא אמר ברכת אמת ויציב שחרית (כמו שתקנוהו) ואמת ואמונה ערבית אע"פ שיצא ידי קריאת שמע שהברכות אינן מעכבות את קריאת שמע (אפי' לא אמרן כלל) לא יצא ידי חובת המצוה כתיקונה שנאמר להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות וברכת אמת ויציב כולה הוא על חסד שעשה עם אבותינו שהוציאם ממצרים ובקע להם הים והעבירם וברכת אמת ואמונה מדבר בה גם על העתידות שאנו מצפים שיקיים לנו בהסתחתו ואמונתו לגאלנו מיד מלכים ומיד עריצים ולשום נפשנו בחיים ולהדריכנו על במות אויבינו כל אלה הניסים התדירים תמיד.

ובסוף ברכה חוזר לגאולת מצרים כדי לסמוך לגאל ישראל שהוא לשון עבר ומה שנוהגים לסיים במערבית מלך צור ישראל וגואלו אין למחות מפני שלשון זה כולל ג"כ לשון עבר שלשון גואל כולל עבר והוא ועתיד (כמו מוציא לחם שכולל גם עבר כמו שיתבאר בסי' קס"ז).

וצריך להזכיר יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכות בכורות באמת ויציב וכן באמת ואמונה ואם לא הזכיר אחת מהן לא יצא ידי חובתו (ומחזירין אותו).

אבל שאר הנוסח אם שינה אותו ולא אמר אותו לשון אלא בנוסח אחר ואפילו אם דילג הרבה יצא וכן הוא בנוסח שאר כל הברכות הארוכות ולא אמרו שהמשנה ממטבע שטבעו חכמים לא יצא אלא כשמשנה בפתיחתן או בחתימתן אבל שאר הנוסח אינו מעכב אלא התיבות שפרטו חכמים שהן מעכבות כגון אלו שאמרנו (וכגון ברית ותורה ומלכות בברכת המזון וגשמים בתפלה וכל כיוצא בהן):

קודם שיתחיל הברכה שהרוב הוא שלא מעין הברכה וחשוב הפסק באמצע הברכה (כששוהין בו כדי לגמור את כולה).

וכל זה בצבור אבל המתפלל ביחיד אין לו לומר שום פיוט בברכת קריאת שמע אפילו קודם שמתחיל הברכה שהרי אסור להפסיק בין ישתבח ליוצר.

ואפילו בצבור אם שכח לומר הפיוט עד שגמר הברכה אסור לאמרו שכשאומו באמצע הברכה טעם ההיתר הוא משום שהוא מעין הברכה אבל בין ברכה לברכה אסור להפסיק:

ב וכל זה בברכת קריאת שמע אבל בתפלת י"ח אין הפיוטים חשובים הפסק שהרי מותר להוסיף מעין כל ברכה וברכה ואפילו בג' ראשונות שאסור לבקש בהן צרכיו יש מתירין לומר פיוטים הואיל והן צרכי רבים כמו שיתבאר בס' קי"ב וכן רבי אלעזר הקליר שהיה מארץ ישראל מקריט ספר ובימיו היו מקדשים על פי הראיה שהרי לא תיקן שום קרוב"ץ ליום שני ותנא הוא והוא תיקן קרוב"ץ לג' ראשונות.

ויש נוהגין שלא לומר שום פיוט אפילו שלא בברכת קריאת שמע אלא מה שסדרו הראשונים כגון הקליר"י שתקנו על דרך האמת.

אמנם המנהגים שנהגו בשרשי התפלה אין לשנות ממנהג אבותיו כי י"ב שיערים בשמים כנגד י"ב שבטים וכל שבט יש לו שער ומנהג בפני עצמו לבד מה שנוצר בגמ' (או בדברי הפוסקים שלמדו דבריהם מהגמ') הוא שוה לכל:

חלק א' סימן סח שלא להפסיק בפיוטין וכו' ב' טעינים

ויש אומרים שאין איסור בדבר שזה שאמרו במקום שאמרו לקצר אינו רשאי להאריך לא אמרו אלא בברכות ארוכות שפותחות בברוך וחותמות בברוך אינו רשאי לקצר שלא לפתוח בברוך או שלא לחתום ואם שינה הרי זה משנה ממטבע שטבעו חכמים בברכות ולא יצא ידי חובתו אבל שאר נוסח הברכה לא נתנו בו חכמים שיעור שיאמר כך וכך מלות לא פחות ולא יותר שאם כן היה להם לתקן נוסח כל ברכה במלות מנויות וזה לא מצינו בשום מקום ולא הזכירו אלא המלות שיש הקפדה בהן לבד כגון יציאת מצרים ומלכות וקריעת ים סוף ומכות בכורות באמת ויציב וברית ותורה בברכת הארץ וכיוצא בהן אבל שאר הנוסח שלא הזכירו שיש הקפדה בו אינו מעכב כלל אם שינה אותו ואמרו בלשון אחר או אפילו לא אמרו כלל והוא הדין אם הוסיף והאריך בו אפילו התוספות מרובה על העיקר וכמו שהתירו להוסיף בברכת התפלה מעין כל ברכה וברכה וכמו שיתבאר בסימן קי"ט וכן נוהגין במדינות אלו והמקיל ואינו אומרם לא הפסיד.

ומכל מקום לא יעסוק בשום דבר ואפילו בדברי תורה אסור להפסיק לעסוק כל זמן שהצבור אומרים פיוטים כ"ש לדבר שום שיחה בטילה ומכל מקום מי שלומד על ידי הרהור שרואה בספר ומהרהר אין בזה איסור כלל שהרהור אינו כדבור ואינו חשוב הפסק אלא שיש לחוש להמון עם שאל יראו מן הלומד בספר ויפסיקו גם כן בדברים אחרים על כן אין לאדם לפרוש עצמו מהצבור במקום שנהגו לאמרם ויאמר אותם עמהם.

ובפסח (שהחזנים מאריכין הרבה בניגונים) מוטב לומר הפיוט

לקוטי תורה

תוכן הפרק: פירוש "והחכמה מאין תמצא", וביאור דברי התרגום "בראשית ברא - בחוכמתא ברא"
[לאחרי שנתבאר בפרקים הקודמים הענין ד"שתבח שמך", שכל העליות של הנשמות אינן אלא בבחינת "שם" - יבאר בפרק זה דיוק הלשון "בורא קדושים" שתבח שמך":]

ולכן אמר בורא קדושים, שהם בחינת בריאה מאין ליש.

ידוע מ"ש הרמב"ן דלשון "ברא" מורה על חידוש "יש מאין", דלשון יצירה ועשי' משמעו "יש מיש", פירוש, שעצם הדבר כבר קיים אלא שמשנים צורתו ומתקנים אותו; משא"כ לי' בריאה נופל על עצם התהוות הדבר מ"אין".

ונמצא, שבמאמר זה ("בורא קדושים") מודגש, שאפילו ה"קדושים" (נשמות ישראל) הן בריאה מאין ליש.

[וביאור הענין:]

כי הנה כתיב והחכמה מאין תמצא, פירוש, כי התהוות החכמה, שהוא ראשית ההשתלשלות מאין סוף ב"ה, אינו כמו השתלשלות שמהחכמה למטה, שהוא דרך עילה ועלול.

הענין יובן בהקדם הפירוש הפנימי בכתוב "והחכמה מאין תמצא":

"חכמה" כאן קאי על "ספירת החכמה" (היינו חכמתו של הקב"ה), שהיא הספירה הראשונה מ"עשר הספירות" העליונות [שהם עשרה כוחות אלקיים - חכמה בינה דעת, חסד גבורה תפארת נצח הוד יסוד מלכות] - שעל ידם הקב"ה בורא ומנהיג את כל העולמות כולם.

ועל זה אמר הכתוב, שהתהוות וגילוי החכמה מן ה"אין סוף ב"ה" (היינו הקב"ה עצמו) היא בריאה "יש מאין" ("מאין תמצא"). דלפי שחכמה היא ה"ספירה" הראשונה, על כן היא "ראשית ההשתלשלות", פירוש: כל העולמות עם כל פרטי המדרגות שבהם נקראים בשם "סדר השתלשלות", שכל עולם (ומדרגה)

לו הנאה ועונג מרובה, יתעורר בלבו (מדה) רגש של אהבה ותשוקה להשיג את הדבר ההוא;

וכן מחשבות האדם "משתלשלות" מן השכל והמדות, כמו אדם הלומד סוגיא קשה, ומתייגע להבין סברא מסויימת, הרי השכל עצמו יוצר את האותיות שבהן מלוכש ההגיון והסברא במחשבתו; וכן אדם שמתעורר ברגשי אהבה לחבירו, הרי מוחו מתמלא בדרך ממילא במחשבות טובות אודות אהובו וכו';

והדיבור "משתלשל" מהמחשבה - שבתחלה חושב בענין מסויים, ואח"כ מוריד מחשבות אלו באותיות הדיבור;

וממחשבתו ודיבורו באיזה ענין יבא לידי מעשה - שעושה מעשה בהתאם למה שעלה במחשבתו.

ונמצא שיש יחס ודמיון מסוים בין המקור לכת ה"משתלשל" ממנו, שמהות המקור עצמו מתלבשת בכח הנוצר ממנו, כמו: השכל עוסק בהבנת טיב הדבר עד שנוצר ממנו תשוקה בלב להדבר, וככל שמבין יותר טיב הדבר ההוא ואשר ראוי לאהוב אותו כך תגדל התשוקה בלב (לפי שהשכל עצמו - היינו הבנת טיב הדבר) שזהו הטעם וסיבת המדה (- מלוכש במדות, והוא חיות המדה); וכן הסברא השכלית או רגש המדה, הם עצמם "יוצרים" את האותיות במחשבתו, המכילות את הרעיון או הרגש שבלב; וכן המחשבה עצמה מתלבשת באותיות הדיבור, שאותן האותיות והתיבות שאדם מוציא מדיבורו כבר היו קיימות במחשבתו, אלא ששם היו אותיות רוחניות, ובדיבור ירדו ונשתנו להיות אותיות ותיבות גשמיות, אבל מהותן כבר היתה במציאות בהיותן במקורן במחשבת האדם.

וזהו הנק' השתלשלות עילה ועלול, שהוא בחינת יש מיש, ולא יש מאין, כי העילה עצמה נתפסת ומתלבשת בהעלול.

וזהו גדר "השתלשלות עילה ועלול" - שהמדריגה התחתונה נמשכת ו"משתלשלת" בסדר מסודר מהמדריגה שקדמה לה, באופן שמציאותה כבר התחילה בתוך המקור עצמו, ונמצא שהוא "יש מיש", שמציאות ה"עלול" אינה "חידוש" אלא היא כבר התחילה בתוך המקור (ה"עילה") עצמו, ויצירתו היא ע"י שהמקור עצמו "יורד" ומתלבש בה"עלול".

ובכך הוא ענין השתלשלות עילה ועלול שבאצילות מתחכמה ולמטה כמ"ש בזהר בראשית.

"משתלשל" מעולם (ומדריגה) שלמעלה ממנו - והחכמה היא "ראשית ההשתלשלות", היינו המדריגה הראשונה של "סדר השתלשלות", להיותה "המעלה ומדרגה הראשונה אצל הנבראים", וכמו שמצינו בנפש האדם, ששכלו הוא הכח היותר עליון שבה (וממנו נמשכו שאר כוחות הנפש), ובשכל גופא, החכמה היא למעלה מן הבינה והדעת.

ולפיכך היא נתהוותה ו"נמצאה" מן ה"אין סוף" (שלמעלה מגדר "השתלשלות" העולמות) בדרך "יש מאין" ("מאין תמצא") - בניגוד לשאר תשע הספירות (שלמטה מחכמה), שהן "משתלשלות" מספירת החכמה בדרך "עילה ועלול".

פירוש "עילה ועלול": "עילה" הוא השורש והמקור, והדבר הנוצר ממנו נקרא "עלול", וביטוי זה מורה על יחס של קירוב הקיים בין המקור לדבר שנוצר ממנו. דאופן יצירת "עלול" מ"עילתו" הוא, שה"עלול" כלול תחילה ב"עילתו", פירוש, שמציאותו מתחילה בתוך העילה עצמה, ויצירתו היא ע"י שהעילה "מגלה" מההעלם אל הגילוי את העלול שהי' כלול בתוכה (וכפי שימשיך בסמוך בדוגמאות לדבר).

- הניגוד לזה הוא "יש מאין", שמשמעו, שהדבר שנתהווה הוא דבר חדש לגמרי ולא הי' "כלול" תחילה במקורו אפילו בהעלם, ולא היתה קיימת שום אפשרות למציאותו אלא הי' היפוכו ממש שהוא האין (כך שאין שום ערך ויחס בין המקור, הבורא את היש, ל"יש" עצמו).

ועל זה נאמר "והחכמה מאין תמצא", שהתהוות ספירת החכמה דלמעלה מאין סוף ב"ה היא לא בדרך "עילה ועלול" אלא בדרך "יש מאין".

[והולך ומביא משל לענין "עילה ועלול":]

כמשל באדם, שיש בו שכל ומדות ומחשבה ודבור ומעשה, שמשתלשלים זה מזה, הנה השכל עצמו נמשך ומתלבש בהמחשבה, וכן המחשבה בהדבור וכן השכל ומדות בו.

המדרגות השונות בנפש האדם נחלקות, בדרך כלל, לחמש - שכל, מדות (שהם נק' כוחות הנפש), מחשבה דיבור ומעשה (הנק' לכושי הנפש), אשר כל אחת מהן "משתלשלת" ממדרגה שלמעלה ממנה:

ה"מדות" "משתלשלות" מן השכל, לדוגמא - כשאדם מבין ומשיג היטב בשכלו שדבר פלוני יגרום

שמצד בחינת ה"חכמה" (שזהו ה"מאמר אחד", כנ"ל), שבה כלול הכל בהעלם;

אלא שההווה זו היא רק "בדרך כלל", פירוש, שבההווה זו ישנה רק הנקודה הכללית של כל הנבראים כולם, כי התכונות הפרטיות של הנבראים מתגלות רק על ידי הבריאה משאר הספירות כפי שכל ספירה פרטית באה לידי התגלות.

[קצת משל לזה - מציאות הגרעין, שבו נמצאים בהעלם כל פרטי האילן הצומחים ממנו (השורש, גזע, ענפים, עלים, וכן הפירות עם כל הפרטים של הפרי), אך מכל מקום, בגרעין עצמו לא ניכרים לעין כל הפרטים הכלולים בו, אלא רק נקודה אחת כללית].

והוא מ"ש בראשית ברא ותרגם ירושלמי בחוכמתא, ונפרטו אח"כ כמ' מאמרות בששת ימים כו'.

איתא בגמ' "בראשית נמי מאמר הוא", פירוש, ש"בראשית" הוא המאמר הראשון מעשרה מאמרות שבהם נברא העולם.

וזה עולה בקנה אחד עם מה שנתבאר לעיל בפירוש "במאמר אחד יכול להבראות", דקאי על ספירת החכמה - כי ה"מאמר אחד" הוא הוא מאמר "בראשית" והוא בחינת החכמה; וזהו שתרגם ירושלמי בראשית ברא "בחוכמתא ברא". נמצא שמהמאמר הראשון "בראשית" (היינו ההתהוות שמבחינת החכמה) נברא ה"כלל", כנ"ל, ובתוכו כלולים כל תשעה המאמרות הפרטיים שנאמרו במשך ששת ימי בראשית (שמהם נבראו פרטי כל הנבראים כולם).

[וזה גופא היא סיבת ההבדל, שב"בראשית" לא מפורש "ויאמר" כתשעת המאמרות שלאח"ז, כי הדיבור מורה על "יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם.. והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם" - שיציאה והתגלות זו היא בבריאת הנבראים באופן שכל פרטיהם באים לידי התגלות, ולא כשהם עדיין בכח ובהעלם כבבריאה שעל ידי מאמר כללי ("במאמר אחד יכול להבראות").]

[ועתה חוזר לראש דבריו, וממשיך להסביר שהחכמה אינה כשאר הספירות שמשתלשלות מעילה לעלול בבחינת יש מיש, אלא היא בחינת יש מאין. וזהו דיוק הכתוב "והחכמה מאין תמצא":]

וזהו הביאור במה שאמרנו למעלה ש"השתלשלות שמהחכמה למטה היא דרך עילה ועלול" (מושג זה מקורו בזהר פ' בראשית), והכוונה, שתשע הספירות (של עולם האצילות) שלמטה מן החכמה (ראצילות) התגלותן היא בדרך "השתלשלות", שכל ספירה "משתלשלת" מספירה שלמעלה ממנה - ע"ד ומעין "השתלשלות" כוחות הנפש זה מזה (כנ"ל).

וכמ"ש כולם בחכמה עשית, שכל ההתהוות נמשכו מהעלם לגילוי מבחינת חכמה, שבתחלה היו כלולים יחד בבחינת חכמה.

מאחר שכל "ספירה" "משתלשלת" מה"ספירה" שלמעלה ממנה [היינו שמציאותה מתחלת ממקורה, והיא כלולה בו, כנ"ל] - הרי נמצא, שבספירת ה"חכמה", שהיא ראשית כולן, "כלולות" (בדקות דקות) כל שאר הספירות, מאחר שכולן מסתעפות ממנה.

וזהו פירוש הכתוב "כולם בחכמה עשית", שכל הנבראים נתהוו מחכמה, והיינו לפי שכל הספירות (שמהן נמשכו כל התכונות של כל הנבראים כולם) היו כלולות תחילה בספירת החכמה. אלא ששם הן נמצאות "בהעלם", וענין יצירתם על ידי "השתלשלות" הוא - שהן נמשכות מן ההעלם (שבחכמה) אל הגילוי.

והוא בחינת המאמר האחד שבו יכול להבראות, דהיינו שהוא הכולל לכל מ' מאמרות.

זהו הפירוש הפנימי במאמר רז"ל "בעשרה מאמרות נברא העולם כו' והלא במאמר אחד יכול להבראות", שהכוונה ב"מאמר אחד" היא לספירת החכמה (כדלקמן), שבה כלולות (בהעלם) שאר כל הספירות (שהן שורש לכל התכונות שבכל הנבראים כולם) - וזהו שב"מאמר אחד" זה יכול להבראות הכל, מאחר שבחכמה כלולות שאר כל הספירות.

וכן הוא למטה ג"כ בשעלה ברצונו לברא העולם, במחשבה א' נבראו כל העולמות בדרך כלל.

עומק הכוונה במאמר חז"ל "במאמר אחד יכול להבראות" הוא - שאין זו רק "יכולת" (שלא יצאה לידי פועל), אלא שמ"יכולת" זו נעשה כן בפועל, דתיכף כשעלה ברצונו יתברך לברוא את העולם, הרי ממחשבה זו עצמה נבראו כל העולמות כולם, כמאמר במחשבה אחת נבראו כל העולמות - והיא ההתהוות

וזהו בורא קדושים, פירוש, שהנשמות שעלו במחשבה שלבן נק' קדושים, שכללותן ומקורן הוא מבחינת חכמה עילאה שנק' קדש, וכמו הבן שהתהוותו הוא מבחינת מוח האב.

נתבאר לעיל שנשמות ישראל נק' "קדושים", מלשון הבדלה, להיותן מובדלות לגמרי מגדר גוף (ומהגבלות זמן ומקום).

והטעם ל"קדושה" והבדלה זו הוא, לפי ש"ישראל עלו במחשבה", וכמו שנתבאר לעיל הפירוש בזה, שנשמות ישראל נמשכו ממחשבתו יתברך, המיוחדת בו יתברך (מעין ההתאחדות בין המחשבה שבאדם עם נפשו). אשר עומק הפירוש ב"עלו במחשבה" הוא - שהנשמות נמשכו ממחשבתו וחכמתו יתברך [וכפי שהובא לעיל ש"השכל והמחשבה הם תרין ריעין דלא מתפרשין"], שלכן נקראים בשם בנים להקב"ה, "בנים אתם לה' אלקיכם", "פירוש, דכמו שהבן נמשך ממוח האב כך כביכול נשמת כל איש ישראל נמשכה ממחשבתו וחכמתו ית'".

ולכן נקראות הנשמות בשם "קדושים" - כי "חכמה עילאה" (חכמה העליונה, שהיא ספירת החכמה) נקראת (בזהר) בשם "קדש", ולפיכך גם הנשמות ששרשן ב"חכמה עילאה" נק' "קדושים".

הנה הם בחינת בריאה יש מאין.

והנה עם כל המעלה הנפלאה שבנשמות ישראל, שנק' "קדושים" להיותן קדושים ומובדלים מגדר גוף (וזמן ומקום) - מחמת התאחדותם עם אלקות בתכלית האחדות - מכל מקום, גם הן בגדר "נברא" לגבי האין סוף ב"ה עצמו, שהתהוותן מן האין סוף היא בדרך "בריאה יש מאין" (כמו ספירת החכמה עצמה שעליה נאמר והחכמה מאין תמצא כנ"ל), ולכן נאמר "בורא קדושים".

והיינו מבחינת שמך.

היות שהנשמות נבראו מן האין סוף ב"ה בדרך בריאה יש מאין (כמו ספירת החכמה, כנ"ל), שבאופן זה אין המקור עצמו מלוכש בדבר הנברא ממנו, והחיות הנמשכת מן המאציל ית' להחיות את מציאות החכמה (והנשמות ששרשן מהחכמה) היא הארה חיצונית שאינה נוגעת לעצמותו כלל [בניגוד ל"השתלשלות עילה ועלול", ש"העילה עצמה נתפסת ומתלבשת בהעלול"] - נמצא, שבריאת הנשמות ("קדושים") היא רק על ידי בחינת "שמך" (שמו של

אבל התהוות החכמה מאין סוף ב"ה הוא יש מאין ממש, להיות כי אין סוף ב"ה הוא למעלה מעלה אין קץ מבחינת ומדרגת חכמה, ולכן כדי שיהיה התהוות בחינת חכמה זהו בריאה יש מאין.

כל משנת"ל בענין "השתלשלות עילה ועלול" הוא רק לענין התהוות הספירות שלמטה מן החכמה.

אך החכמה עצמה מתהווה מה"אין סוף ב"ה" בדרך "יש מאין ממש", כי הקב"ה בכבודו ובעצמו אינו בגדר "חכמה" כלל.

פירוש:

איתא בתיקונים (בהמשך לביאור ענין "עשר ספירות") - "לאו מכל אלין מדות איהו כלל" [הוא יתברך אין בו כל המדות הללו כלל].

ביאור הדברים בקצרה:

הקב"ה נקרא "אין סוף", ואין פירוש "אין סוף" רק שיש להקב"ה כוחות בלי גבול (בניגוד לנפש האדם להבדיל, המורכבת רק מעשרה כוחות), אלא הכוונה ב"אין סוף" היא שהוא יתברך "פשוט בתכלית הפשיטות", שאין בו שום ציור והגדרה.

זאת אומרת: לא זו בלבד שהקב"ה אינו בעל תמונה גשמית, אלא גם ציור רוחני אין לו, כי הוא יתברך מופשט מכל תואר והגדרה, ואין אנו יכולים להגדיר אותו בשום צורה שהיא. למשל: אין אנו יכולים לומר עליו שהוא חכם או חסדן (ואפילו לומר שחכמתו וחסדו ית' אין להם סוף), כי כשאנו אומרים על אחד שהוא חכם או חסדן הרי תואר זה נותן הגדרה וציור מסויים לאדם זה, ציור של חכמה או חסד. אבל הקב"ה אין לו שום ציור והגדרה, והוא יתברך מופשט מכל תואר).

[וכל התוארים שאנו מתארים את הקב"ה - כמו חכם ("אנת הוא חכים"), חסדן ורחמן, הגדול והגבור וכיו"ב - אינם במהותו ועצמותו של הקב"ה אלא רק כפי שמתצמצם בעשר ספירות עליונות].

ולפיכך, גילוי הספירה הראשונה - היא ספירת החכמה - מאתו יתברך, הוא בדרך "יש מאין", שהוא דבר חדש ממנו, כי אי אפשר כביכול "להוציא" את כח החכמה מתוך ה"אין סוף" - שהרי, כנ"ל, ב"אין סוף" לא נמצא שום כח מוגדר ומסויים, ולפיכך "היא בריאה חדשה לגמרי שלא היתה במציאות קודם".

[ועתה חוזר לענין ראשון - ביאור הלשון "בורא

קדושים ישתבח שמך":]

ודביקותן אינן אלא בבחינת "שמו" בלבד.

ולכן ירדו ונתלכשו בגוף שהיא צורך עלייה:

ע"פ כל הנ"ל יובן איך יתכן שהנשמה יכולה להתעלות למעלה עוד יותר ממדריגתה כפי שהיתה קודם ירידתה למטה, אף שישאל עלו במחשבה והם עולים שם מחיל אל חיל תמיד; לפי שכל העליות של הנשמות למעלה בגן עדן הן רק בבחינת "שמך", שם והארה בלבד, ולכן ירדו הנשמות למטה בגוף כדי שיוכלו להתעלות למעלה ממדריגתם כפי שהיו קודם ירידתם למטה, וזהו ענין "ירידה צורך עלי".

ד"ה את שבתותי תשמרו פרק ז

הקב"ה), וכפי שנתבאר לעיל בארוכה, ד"שם" מורה על הארה חיצונית בעלמא.

וזהו ישתבח שמך.

ומטעם זה גופא כל עבודתם באמירת שבח והילול (המורה על עלייתם מחיל אל חיל בהשגה ותענוג מאלקות) היא רק בבחינת "שמך", שם והארה מאלקות (ולא עצמותו ומהותו יתברך).

כי מאחר שהוא ית' מובדל ומרומם לגמרי מהם, על כן, אי אפשר לנשמות להגיע (בכח עצמן) לשום דביקות או קשר לאין סוף ב"ה עצמו, וכל השגתן

ב.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא דובער – אדמו"ר האמצעי

מאמרים קונטרסים

תחלה בענין ב' עליו' הללו שאחר העליו' הרי יש בחי' ירידו' ממקום שעלה שם והיינו ג"כ ב' ירידו' זו אחר זו כמו שהי' תחלה ב' עליו' זו למעלה מזו כנ"ל. וביאור הדבר' הנה יש להבין במ"ש ב"ג מדה"ר ויעבור ה' על פניו ויקרא ה' ה' כו' מהו ויעבור תחלה ואח"כ ויקרא ה' ה' כו', וגם מ"ש וימהר משה ויקוד ארצה וישתחו מהו ענין השתחוא' זו דמשה במהירות כו' בהיות שבאמת יש להבין בענין אור חסד העצמו' ממש שא' וחסד"י כו' איך יוכלו המקבלי' לקבל אורו כי ודאי גם באצ"י ולמעלה לא יכלוהו להיותו בבחי' א"ס עצמו ממש כו' (וראי' לזה מבחי' חפץ חסד שבעצמו' קודם ההשתלשלו' שהוצרך לצמצם האור הגדול דחסד זה בצמצום והעלם העצמו' כדי שיוכל להיות' בחי' הקו"ח מקור ההשתלשלו' דאבי"ע כו'). אך הנה זהו שא' ויעבור ה' על פניו כו' פי' העברה זו היינו בחי' העליו' שהוא הצמצום וההעלם אחר העלם בעצמו' דוקא כנ"ל בב' קוין דגרשי"י כדי שיומשך אח"כ בירידה אחר ירידה, וזהו ויקרא כו' להיות מתקבל אור החסד הגדול הזה גם למקבלי' באבי"ע בכל עולם לפי ערכו עד עוה"ז השפל שגם שם נמשך י"ג מדה"ר להיות נושא עון בפ"מ בכל פעם שאו' י"ג מדה"ר כו'.

אך הנה עדיין יש להבין במ"ש ה' יחתו' מריביו' דמשמע שיחתו וישברו באין כח לעמוד לקטרג אבל לא שנהפך הקטיגור לסניגור רק כמו קומה ה' ויפוצו וינוסו כו' או כמו יאבדו ויתפרדו כו', ובאמת זהו יותר מעלה כאשר האויב נהפך לאוהב להיות' מלמד זכות יותר משיהי' לו מפלה ואבדון כידוע בענין ואני אר"א' בשונא"י שאין נקמה גדולה מזו באויב ושונא כאשר יהפך לסניגור כו', וכמו שאנו מוצאי' בבלעם שהוכרח להיות' אוהב לברך את ישראל עפ"י ציווי ה' ונתקיים ברכתו והרי נהפך הקללה שלו לברכה וכמ"ש ולא אבה ה' לשמוע אל בלעם ויהפוך הקללה דבלעם לברכה, שזה ברכה מרובה יותר על עצם הברכה כידוע בענין זדונו' שנעשו כזכיו' כי"א ארורי' שנהפך לברכה כו', שזהו כסם דמות שנהפך לסם חיים שע"ז א' טוב מאד זה מ"ה כו' (שלזה הטעם הקטרת תעצר המגפה וכעובדא דר' אחא בכפר טרשא וכמ"ש במ"א), וכך ע"י התשו' ביו"כ שנהפך הרע עצמו לטוב זדונו' נעשו זכיו' הרי ניתוסף הברכה מן הקללה דרע הרבה יותר כו' וד"ל.

ואמנם באמת הנה זהו שמסיים בסוף ויתן עוז למלכו כו' אך תחלה א' ה' יחתו מריביו שיכנעו וישברו ע"י בחי' ב' עליו' דגרשי"י שעל תיבת הוי' זה. ויש להקדים

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל – אדמו"ר הצמח צדק

דרך מצותיך

(ב) ועפ"ז יובן ענין הגלות מצרים שהיו עכומ"ז מושלים על ישראל מפני שהע' שרים עליונים יונקים יותר מדאי והיינו מפני שהגלות הוא בחי' עיבור כמ"ש בפע"ח שבגלות מצרים הי' ז"א דאצי' בבחי' עיבור בבטן אימא וידוע שבהיותו בבחי' עיבור הוא בבחי' קטנות מאד תלת כלילן גו תלת וכמארו"ל שהולד ראשו מקופל בין ברכיו, והענין כי ביארנו במצוה ג' שיש בז"א ג' בחי' חב"ד חג"ת נה"י ע"ש היטב ענינם, והנה הבחי' הג' הנקראת נה"י היא שרש הוויית הז"א בתחלתו דהיינו שרשו כמו שנמשך מהכתר שהרי שרשו מהכתר ולא מאו"א לבד אע"פ שהוא בעיבור אח"כ באו"א וכמ"ש רישא דז"א בעתיקא אחיד ותליא אמנם שרש התהוותו מהכתר הוא בחי' הג' שבו הנק' נה"י לפי שהן עצמיותו לפי מה שנת' ענינם שם במצוה הנ"ל שהם בחי' עצם המדות שבלי טעם ודעת כי במדות יש מושכל מורגש מוטבע והן ג' בחי' שבהם שנת' שם ובחי' מוטבע שבהם הוא כמו שאנו רואים באדם התחתון שיש לו מדות טבעיי' דהיינו שיחפון ויאבה דבר המתוק לחיך וישנא דבר המר והמאוס לחיך וזה יש גם בתינוק בן יומו ולא מפני איזה טעם ושכל כלל שהרי התינוק אין לו שכל כלל וגם בבהמה שאין לה דעת כלל יש מדות אלו שהרי תאהוב עשבים טובים ותרוץ אל השוקת אשר אובסים אותה בה ותברח מדברים הרעים והמרים או מן האש וכיוצא, ושרש הוויית מדות אלו שאינן מהשכל היינו שזהו עצמיותן כפי שנמשכו מן הרצון שלמעלה מן השכל ולכן המדות אלו חזקים ביותר לסיכת שרשן שהוא למעלה מהשכל ונעלה מכח השכל וכמ"כ מובן למעלה ששרש הוויית הז"א מהכתר הוא בחי' נה"י שבו שהן עצמיות המדות עליונות והן שרשן למעלה מאו"א וכמשנ"ת במצות תפילין (תכ"א תכ"ב) פ"ב בענין הרצועות ע"ש ואח"כ המדות אלו הם בעיבור במעי אי' ואז ע"י יחוד דאו"א מיתוספים להם מוחי' דיניקה ומוחי' דגדלות שהם ב' בחי' העליונות שבמדות הנ"ל ואע"פ שהמוחי' נמשכים ע"י או"א ובחי' נה"י נמשכו מהכתר מ"מ מעלת המוחי' גדולה מאד נעלה כי כשהמדות מתנהגים ע"י המוחי' היינו עד"מ שהמדה מתנהגת לפי השכל והטעם שהוא חכמתו ית' שהוא היודע והוא המדע וע"פ חכמתו מתנהגים מדותיו להשפיע כראוי לפי חכמתו ואז הם מושבחים מאד ביותר מכפי שאין המוחי' מאירים בהם שאין בהם פנימי' כ"כ כי החכ' תחי' את בעליה וכמ"ש במצות תפילין פ"א ר"ל שהרצון הוא בעליה

דחכמה ונעלה ממנה ואעפ"כ החכמה תחי' אותו לפי שבאחת יש בה מעלה יתירה והוא היותה בחי' פנימי' ויש בה טוב טעם משא"כ הרצון הוא בחי' חיצונית וכאשר החכמה תלביש את הרצון שיתנהג כפי הראוי ע"פ החכמה אז יהי' תכלית השלימות והענין ע"ד משנת"ל בענין העגולים שמשם יוכל להגיע חיות גם לחיצוני' מחמת רוממות אור המקיף שאין מדקדק מלהטיב גם למי שאינו ראוי וכמ"כ בחי' הרצון כשאנו מתנהג ע"פ החכמה הי' מטיב גם לרשעים כמ"ש ארך אפים וגדל חסד (תהלים קמ"ה ח') שמחמת אריכות אורו ית' לאין סוף הוא גדל חסד לזרוק עצמות גם לכלבים כו' וגם הפרורים הפקר שלו גדולים במאד אבל ע"י החכמה יהי' מדה נכונה שלא להטיב אלא למי שראוי ע"פ התורה כידוע שמצד זה נק' החכמה דין אמנם דין זה הוא דין ממותק לפי שעל ידו הוא קיום העולם ושכר לצדיקים ועונש לרשעים, וכמ"כ מובן בענין עיבור הז"א במעי אי' להמשיך לו מוחי' שכפי שהוא תלת גו תלת כמו שנמשך מהכתר בחי' המדות שבלי שכל אע"פ ששרשן מאד נעלה מ"מ הוא בחי' קטנות מאד ובחי' חיצוני' אבל כשהמוחי' נמשכים לו אח"כ ע"י או"א אזי הוא בבחי' גדלות ופנימית: ולזאת סיבת הגלות הי' עיבור הז"א בבטן אי' שאזי הוא בקטנות מאד, וכבר נת"ל שכשאר הישר מתמצצם בכלים מכלים שונים אזי מגיע ניקה להחיצוני' וא"כ כשהיו המדות עליונות בקטנות בלתי מוחי' הרי השפיע שהי' על ידם היתה בקטנות מאד בצמצומים שונים ואז הי' מגיע להחיצונים ניקה ביותר והוא ע"פ דרך הב' שנת"ל פ"א ביניקת החיצונים כמ"ש בע"ח ופניהם לפנימי כו', ועוד זאת שעבור הז"א בבטן אי' הוא הגורם ג"כ יניקתם ע"פ הדרך הא' כי מאחר שהמוחין מסתלקין מלהאיר בו בבחי' פנימי' ונכללי' בבחי' מקיפים שזהו ענין העיבור בבטן אימא שבינה מקור המקיפים ואז מבחי' המקיפים מגיע ג"כ יניקה לחיצוני' כנ"ל שאחוריהם אל המקיף, משא"כ כשהמוחי' דאו"א מאירים בז"א בגלוי אז הוא בחי' גדלות דיושר להיות ההשפעה מן המדות כפי הראוי ע"י החכמה שלכבודי בראתיו כו' ואז אין יניקה לחיצוני' כנ"ל, אבל העיבור הוא הגורם שני הבחי' שמהם מגיע ניקה לחיצונים שהמדות נעשו בקטנות מאד וההנהגה ע"י המקיפים בחי' הרצון שבלי החכמה כי הא בהא תליא ששרש עצמיות נה"י שבמדות הוא מהרצון שלמעלה מהחכמה כנ"ל וכשהחכמה מלבישתו ומשפעת מוחי' בהמדות אזי נמנע יניקתם כנ"ל:

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל – אדמו"ר מוהר"ש

תורת שמואל

התורה וכל בנין למודי הוי', א"ת בנין אלא בונין תורה, נק' ורב שלום לפי שמבררת גם טורי דפרודא, וגם לפי שע"י התורה בנקל יותר והכל יכולים אפי' אם אינו מזוכך עדיין, כענין מ"ת לגבי תחא"מ, ולכן רצה משה שיהי' כן בכ"י ע"ד שנה עליו פרק א' ועי"ז יומשך גשמיית ג"כ, אך לא פעל כ"א ביח"ס תורתן אומנתן רשב"י, ולכן הוא הי' הממוצע. וענין השבח לעורר שיומשך מבחי' משכיל לבחי' איתן, להיותו הממוצע, ובו יש ב' בחי' זנב לאריות ארי' דכתר ארי' שאג, וראש לשועלים השפעה לתלמידים, ובכדי שיומשך ממשכיל לאיתן זהו ע"י השבח, וכענין הללוי' שיומשך מבחי' כתר בבחי' העליונה דממוצע.

ולכן מאן פני האדון, רשב"י, כי כשם שה' צבאות ש' שמאיר בבריאה, כן רשב"י האיר לתלמידים בדורו, כמ"ש בזהר ואי לעידן דתסתלק חשכת עלמא. וענין ל"ג בעומר הוד שבהוד⁷ ע"ד האופן בתוך האופן, בחי' הודאה שזהו לעצמותו שלמעלה מבחי' שמך הנ"ל, ולכן אז נסתלק רשב"י כי הוא הי' הממוצע, ובהסתלקו האיר שורש דשורש נשמתו בחי' שמך ולכן זהו בהוד להיותו מודה לעצמותו, ע"ד נהורא תתאה קארי תדיר.

וזהו כל הנחלים הוא כל התנאים שקיבלו ע"י הממוצע דרשב"י, והאיתנים מוסדי ארץ, ורשב"י הוא משכיל לאיתן, וענין האזורי' כמו בקרי"ס הי' גילוי עדאת"כ כן רשב"י נוני ימא ע' בלק"ת שמיני ד"ה לויתן כו' בכתב שנדפס משם⁸, ע"ד משה כי מן המים משיתהו, וזהו האזורי' מה שעתידי לזרוח, כי משה ג"ר וגו"א⁹, ולכן מה שהאזורי' זהו עכשיו משכיל לאיתן רשב"י בעלייתו בהוד שבהוד.

המשך והחזרים תרל"א

ד"ה ולהבין כו' ענין כל הנחלים

ולהבין בתוס' ביאור¹ ענין כל הנחלים בענין והאיתנים, צ"ל ענין רשב"י, ששיבחו אותו מאד, בזהר בא מאן פני האדון ה' צבאות דא רשב"י², דלכאורה האין יאמרו על אדם נברא.

ויובן בהקדם ענין לעולם יסדר שבחו ש"מ³, פי' וענין השבחים כענין הללוי' בהילו נרו, כטבע החסדן מתעורר ע"י השבח, וכן ע"י דבר חדש פונה לב המלך, כן ע"י השבחים מעוררי' העלאות החכמה לבחי' משכיל שיומשך מבחי' משכיל לשכל, שזה"ע משכיל לאיתן האזורי'.

וביאור הענין דהנה בורא קדושים ישתבח שמך⁴, שגם החכ' היא בריאה יש מאין כמ"ש והחכמה מאין, ע"ד מציאה, בראשית ברא, בחי' ב' ראשית ח"ע וח"ת ברא אלקים דכתר, וכנ"ל דיתבא על כורסי' דשביבין, לאכפ"י להון י"ל ע"י הבירור דתהו שמתברר מבי"ע, שא"א כ"א ע"י ברה"ע, שהיא ב' בחי' חכ', ולכן ישתבח שמך בעילוי אחר עילוי, וקדושים חכ' בכ"י יהללך סלה ע"ד עליות עד אין קץ דג"ע, צדיקים אין מנוחה כו', וכן קדושים כו', וכ"ז הוא בבחי' שמך לפי שאין ערוך לך כלל, וההללול הוא רק לשמך, ובכדי שיומשך מבחי' שמך צריך להיות ממוצע.

וז"ע רשב"י בדורו, ולכן ע"י לימוד התורה פעל גשם כמ"ש בזח"ג⁵ אחרי דנ"ט, כמו משה בדורו, שנה עליו פרק אחד, וזהו שביקש משה לכנוס לארץ ע"ד מלמעלמ"ט⁶, כי הגם שכתו' ב"פ לך ה' הגדולה ביטול בתפלה ה"ע העלאות נחלי' ז"א בחו"ב, מ"מ מי יעלה כו' שצ"ל ע"י התכוננות בינה כן י"ה, שהוא כבוד מאד, אך ע"י

(1) ולהבין בתוס' ביאור: הוא רישומי דברים בקצרה מד"ה משכיל לאיתן האזורי' שנדפס לעיל ע' שיח ואילך.

(2) בזהר מאן פני האדון ה' צבאות דא רשב"י: בזח"ב לח, א הובא הפסוק (תשא לך, כג) יראה כל זכורך את פני האדון ה' (ועד"ז במשפטים כג, יז), בלא תי' צבאות. [ובשיע' י, לג: הנה האדון ה' צבאות] הובא לעיל ע' שכבן. נת' במאמרי אדה"ז תקס"ד ע' קו. או"ת ויחי שנח, ב. סה"מ תרל"ב ח"א ע' לח. וש"נ. וע' ר ואילך.

(3) ויובן בהקדם ענין. שבחו ש"מ [של מקום]: בהבא לקמן ראה הוספות לתו"א ויחי קב, א. קג, ג ואילך. מאמרי אדה"ז תקס"ח ח"א ע' שע ואילך. ח"ב ע' תש ואילך. אוה"ת חנוכה (כרך ה) תתקלה, א ואילך. דרמ"צ קמח, א ואילך. ועוד.

(4) וביאור הענין דהנה בורא קדושים ישתבח שמך: בהבא לקמן בפסקא זו ראה בארוכה לקו"ת בהר מא, ב ואילך.

(5) חו"ע רשב"י. ע"י לימוד התורה פעל גשם כמ"ש בזח"ג: נת' בארוכה בסה"מ תרכ"ז ע' רצא ואילך. וש"נ.

(6) וזהו שביקש משה לכנוס לארץ ע"ד מלמעלמ"ט: ראה בארוכה

לקו"ת ואתחנן ב, סע"ג ואילך. ג, ג ואילך. סה"מ תרל"ג ח"ב ע' תכג. [ובהנשמך שם בתחילת המאמר].

(7) וענין ל"ג בעומר הוד שבהוד: ראה בכ"ז בארוכה סידור עם דא"ח דש, א ואילך. שו, ג ואילך. אוה"ת ויקרא (כרך ד) ע' אק"ט. ועוד.

(8) ע' בלק"ת שמיני ד"ה לויתן כו' בכתב שנדפס משם: בלקו"ת שמיני יח, א: כי יש ב' מיני צדיקים, הא' אותן שעבודתם ברוחניות פי' בכוונת הלב לייחד יחודים עליונים ובבחי' עליות, וכגון רשב"י כשהי' במערה י"ג שנה כו' וכן האריז"ל הי' ג"כ בבחי' זו. ובהגהות כ"ק אדמו"ר מהורש"ב ללקו"ת מעיר שב"לקו"ת כ"ק" נוסף: וכן הבעש"ט. ובנו"א בס' מאמרי אדה"ז תקע"א ע' קסד: ומהם הי' האריז"ל בדורו (פי' שהי' בו גם מבחי' זו, ולא זו בלבד) והבעש"ט ז"ל בדורו. ובנו"ב בס' מאמרי אדה"ז על מארז"ל ע' קמד: (וכמו האריז"ל וחביריו בדורו, והבעש"ט ז"ל וחביריו בדורו, וכן בכל דור ודור). הובא בסה"מ תשי"א-י"ג ע' 57.

(9) משה ג"ר וגו"א: גואל ראשון וגואל אחרון.

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער – אדמו"ר מוהרש"ב

קונטרס החלצו

שהוא על ידי שם הוי' ושם אלקים, דהשם אלקים מגלה את הריבוי והוא שיהיו ריבוי נבראים עד אין קץ ושיעור כו'. ושם הוי' מגלה בחינת האחדות שכל המדריגות פרטיות הן בנאצלים והן בנבראים מתאחדים ומתכללים בבחינת היחוד דיחיד שהריבוי פרטים הן אחד ממש, והיינו שמגלה בחינת היחוד שבעצמות כו'. ועל פי זה יובן מה שנאמר שמע ישראל כו' הוי' אחד, דלכאורה הוה ליה למימר הוי' יחיד שמורה על אחדות יותר מאחד כו' כידוע ומבואר במקום אחר ההפרש ביניהם. אך הענין הוא דבאמת אחד זה הוא בחינת יחיד שעל זה נאמר יש אחד ואין שני לו שאינו אחד המנוי ולא התאחדות הפרטים כו'. כי להיות שהפרטים הם הריבוי שבעצמות והשם הוי' הוא התגלות בחינת היחוד שבעצמות אם כן הוא בבחינת יחיד ממש. אלא שנאמר הוי' אחד להיות דהיחוד דשם הוי' הוא כאשר נתגלו הפרטי מדריגות בנאצלים ובנבראים השם דהוי' מיוחדם כנ"ל. ולכן נאמר הוי' אחד דאם היה נאמר יחיד לא היינו יודעים שקאי על התגלות הפרטים כי אם על בחינת העצמות כמו שהוא בעצמותו כו'. לזאת נאמר הוי' אחד דגם לאחר שנתגלו בחינת פרטי הנאצלים והנבראים בריבוי פרטי מדריגות הרי הם מתאחדים ומתכללים כולם בהשם דהוי' להיות בבחינת יחיד ממש כו'.

קיצור. אין-סוף נושא הריבוי והוא בו בבחינת יחיד. שם אלקים מגלה בנבראים הריבוי שם הוי' - האחדות דיחיד. הוי' אחד אחדות הנבראים בבחינת יחיד.

שמחת תורה ופרשת נח ד'ת"ט

וזהו ההפרש בין שם הוי' לשם אלקים, דבאמת הוי' ואלקים כולא חד דשם אלקים הוא אין סוף ממש כמו שם הוי' וממילא אין השם אלקים מסתיר כלל על שם הוי' עד שגם הנבראים שמתהווים על ידי שם אלקים הם בבחינת תכלית האחדות כו'. אלא דשם אלקים מגלה בחינת ההתחלקות שבהם, והיינו להיות נבראים בבחינת ריבוי פרטים מחולקים כו'. דבאמת זהו התגלות בחינת ריבוי הפרטים שבעצמות. דלכאורה אינו מובן מה שבנבראים יש ריבוי עד אין קץ ושיעור, דמאחר שהם בעלי גבול הרי היה צריך להיות קץ וגבול למציאותם, ואיך הם נמצאים בריבוי התחלקות עד אין קץ ושיעור כלל. אך הענין דאין סוף מצד השלימות שבו הרי נושא בעצמו ריבוי עד אין קץ ועד אין שיעור בבחינת אין-סוף. אך הכל בו בבחינת האחדות בבחינת יחיד ממש דאינו שייך לומר שם פרטים ח"ו והתאחדות הפרטים כאחד הוא בבחינת יחיד ממש כו'. וזה אי אפשר לומר דבחינת יחיד שבו שולל הריבוי דמצד השלימות בהכרח לומר שנושא הריבוי גם כן והכל בבחינת יחיד ממש. (וכמו שכתוב במקום אחר דזהו ענין השלימות דוקא מה שנושא ההפכים ולא בבחינת קו אחד) אמנם אינם בו בבחינת הפכים ח"ו כי אם שניהם כאחד ממש (ודבר זה לא ניתן בהשכל להשיגו איך ומה הוא. ועל כגון זה אמרו אלו ידעתיו הייתי כו' רק שהשכל מחייב שענין השלימות בהכרח הוא באופן שנתבאר) ואם כן יש כאן ב' דברים שנושא הריבוי וכולם בבחינת האחדות דיחיד ממש. וההתגלות יש לומר

ו.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק – אדמו"ר מוהריי"צ

מאמרים ה'תש"ב

בטח בה' ועשה טוב – מדת הבטחון, שכן ארץ ורעה אמונה – לפרנס את האמונה. כח האמונה מתלבש בעומק פנימיות המוח והלב. וע"י השגה אלקית, מחזק את האמונה, להמשיך אותה בכל כחות נפשו, כמו אכילה ושתייה שמחזקים התקשרות הנשמה בגוף

ובאמונתו יתפרנס. וזהו שפירש רש"י, "בטח בהוי'" – וא"ל תאמר אם לא אגזל ואגנב או אֶתֵּן לְעֵנִי צִדְקָה בְּמָה אֶתְפָּרֵס. ועשה טוב – ואז תשכון ארץ לאורך ימים, ותנעם אמונה – תאכל ותתפרנס משכר האמונה שהאמונה בהקדוש ברוך הוא לסמך עליו ולעשות טוב. והינו, שעל ידי האמונה

"בטח בהוי' ועשה טוב, שכן ארץ ורעה אמונה". וחשיב פאן ד' ענינים: הבטחון בה', עשיית טוב, חיים של מנוחה, והפרנסה באמונה. שנים מהם הם הוראה ואזהרה, ושנים מהם הם הבטחון בהוי' ועשיית הטוב הם הוראה ואזהרה, והעושה פן מבטח בחיים של מנוחה

אור וחיית פנימי יותר מן הנפש הרוחני להתלבש באברים הגשמיים לחזקם ביותר, וכמו שאנו רואים במוחש ששעל ידי העדר אכילה ושתיה משה זמן רב נחלשים כחות הרוחניים ואינם פועלים פעלתם, ועל ידי אכילה ושתיה מתחזקים כחותיו, וכל אשר מזונותיו הם מדברים המכריאים ובסדר הראוי יותר הנה יותר תחזקו כחותיו, והינו בהתקשרות שבאה על ידי המאכל והמשקה ממשיך כח פנימי וחזק יותר מעמק ופנימיות הנפש, וחזק הכחות שנעשה על ידי אכילה ושתיה הוא בכל הכחות והאברים, אפילו האברים היחידים כמו חמר המוח שהוא כלי לאור השכל וחזק כח המשפיל שהוא כח רוחני נעלה ביותר, דעם היות שהאכילה ושתיה הם דברים גשמיים, בכל זה הנה פעלתם גם בהאברים היחידים דקים ונעלים. וכן הוא בהעבודה הרוחנית בפרנסת האמונה, שתהא זן ומפרנס את האמונה לחזקה בכל מיני חזק, כמו שכתב רבנו נשמתו עדן לעשות בה רבוי והתפשטות, והינו דכח האמונה יתפשט בכל הכחות וברבוי גדול והוא על ידי חזק כח יותר, וחזק כח זה בא על ידי עבודה בתורה ומצוות ביגיעת נפש ויגיעת בשר בהשקלה והכנה והתקשרות בהשגה אלקית, שאז הנה גוף ונפש קיום המצוות הוא באפן אחר לגמרי, וכמו בגשמיית הרי דבר המאכל והמשקה שאדם אוכל ושותה, שעל ידי זה נעשה התקשרות הנפש עם הגוף, הרי בהכרח שפעלת האכילה ושתיה היא באברים הגשמיים ובהכחות הרוחניים באחד, אשר בן הטביע הבורא ברוך הוא שיפעל בשניהם, בן הוא בהעבודה הרוחנית שצריכה להיות העבודה ביגיעת בשר ויגיעת נפש, דלכד קיום המצוות בפעל ממש ובאחבה ויראה, הנה צריכה להיות היגיעת נפש לכאור ולהסביר לעצמו את ההשקלה וההכנה בהשגה אלקית עד שירגש אצלו הענין וגורם התחזקות בקיום התורה ומצוות.

ד"ה בסח בהוי' ונשה טוב

א' ד' שבט, ה'תש"ב

שמאמין בה' ובוחט עליו יתברך ועושה טוב, הנה לא זו בלבד שמתפרנס בכשרות ועושה צדקה, אלא עוד זאת, "שכן ארץ", שהוא חי בחיים של מנוחה. והנה כללות ד' הענינים האמורים בזה נכללים בשני ענינים בולטים, והם אמונה ובטחון, "שכן ארץ ורעה אמונה" הוא ענין האמונה, ו"בטח בה' ועשה טוב" הוא ענין הבטחון. וטעם הדבר שהקדים להזהיר על בטחון קדם האמונה, כתב הרמב"ן לפי שאין מן המכרח להיות כל המאמין בוטח, אבל כל הבוחט מאמין בלי ספק, לכן הכתוב מזהיר תמיד על הבטחון יותר מעל האמונה. אמונה איז בא אלע אידן בהתגלות, און אויב אפלו ווען אמאל איז די אמונה בהעלם, איז דורך א התעוררות קלה ווערט זי נתעורר, אבער קיין עבודה אויף דעם בעדארף מען ניט האבן, מה שאין פן אויף בטחון בעדארף מען עבודה אז דער בטחון זאל זיין ניט נאר אין דבור בלבד נאר אין מעשה בפעל ממש. ורבנו נשמתו עדן פירש, "ורעה אמונה" – שתהא זן ומפרנס את האמונה לעשות בה רבוי והתפשטות וחזק כח יותר. וצריך להבין מהו ענין הפרנסה לאמונה, ומדוע צריכה אמונה לפרנסה. אף הענין הוא, דאמונה הוא אחד הכחות שבנשמה המתלבשים באברי הגוף בעמק פנימיות המוח והלב, והתלבשות זו נפלאה מהשגת בני אדם כמו שנפלאה התלבשות אור וחיית הנפש באברי הגוף, ואינה אלא מפלאות תמים דעים המפליא לעשות לקשר את הנפש הרוחנית בגוף הגשמי, אבל עם זה הנה אחר שהיה הרצון העליון יתברך שתהיה התלבשות הנפש בהגוף, הרי חזק התקשרות הנפש בגוף בא על ידי דבר שמחוץ להם, והוא על ידי אכילה ושתיה, שבאשר האכילה ושתיה מתעכלות הן פועלות פעלתם בחזקת ההתקשרות דאור וחיית הנפש הרוחני בגוף ואברים הגשמיים, ועל ידי התקשרות זו נמשך

א. אמונה קיימת בכל ישראל בהתגלות, ואפילו אם פעם האמונה בהעלם, הרי על ידי התעוררות קלה היא מתעוררת, אבל אין צריך על כך שום עבודה, מה שאין כן בשביל בטחון (בה') צריכים עבודה שהבטחון יהיה לא רק בדיבור בלבד, אלא במעשה בפועל ממש.

לקוטי דיבורים

לה. כבר דיברנו פעם, שכיום שכחו חסידים במקצת על דרכי החסידים.

ישנן דרכי החסידות וישנן דרכי החסידים.

אחת מדרכי החסידים בחינוך והדרכה, היתה, שזקני החסידים בכל עיר ומושב נטלו על עצמם את העול והאחריות לחנך ולהדריך את האברכים החסידיים שהיו מסורים בלב ובנפש לזקני החסידים.

את המשמעת וההתמסרות של אברכי החסידים כלפי זקני החסידים יש להעריך ממש, היה זה ענין של ביטול פנימי.

אברך חסידי שיער הרבה בלימוד הנגלה, למד חסידות ולעיתים קרובות גם עסק בעבודת התפלה, מה גם שיום השבת קודש היה מוקדש לתורה ועבודה שבלב. ולאחרי כל זה היה בטל בתכלית הביטול כלפי החסיד

דיבר אתי אבי באריכות בחסרון העבודה של פרישות. באמרו, מה שאסור הרי לא שייך לומר עליו ענין הפרישות. גם מדבר שלא צריכים, לא שייך ענין הפרישות. ועל מה שמותר וצריכים לו, גם לא שייך ענין הפרישות.

מה שמותר ומה שצריכים, יש לעשות מתוך עבודה. לעשות ב"עבודה" הכוונה לאו דוקא שעושים את הדבר, כשלא עושים מה שלא צריכים לעשות, זה גם כן נקרא שעושים. שכן, עובדים על כך שהדבר שאינו צריך להיעשות - לא ייעשה.

לט. ענין העבודה הוא שיש לעשות ולהתעסק עם הדבר, להתייגע ולהיות בעל דעה על אברי עצמו, הכוחות, החושים ולבושי הנפש.

להיות בעל דעה על כוח השכל במה שהשכל יהיה שקוע, להיות בעל דעה על הלב במה לרצות, מה לאהוב ובמה לחשוק ואת מה לשנוא ולדחות, להיות בעל דעה על חושי הראיה, שמיעה, ריח וטעם ולהיות בעל דעה על לבושי המחשבה, דיבור ומעשה.

הרבי [רבנו הזקן] אומר: עבודה היא מלשון עורות עבודים. עור הבהמה כשצריכים לעבד אותו, לנקותו ולזככו, יש להשקיע בכך עבודה ויגיעה רבה, עבודה בסדר והדרגה.

לעבד את ה"עיר פרא אדם" ולהפכו ל"אדם", הוא עבודה די קשה, עבודה שמן ההכרח שתיעשה בסדר והדרגה, לא במהירות ובחיפזון, ומתוך השגחה מופתית שלא לעשות שום טעות. כי הטעות הקטנה ביותר בעבודה, עלולה להביא לטעות ולחסרון הגדול ביותר.

אבי מסביר את הענין של "ישב אדם ולא עבר עבירה" - נותנים לו שכר כאילו עשה מצוה¹². אי-העשיה גם כן טוב, שכן אי-העשיה באה על פי עבודה.

ואילו פרישות¹³ היא "מכה", ו"מכות פרושין" אומרת המשנה לשון רבים. שכן, יש בכך משום מכה הן לאדם והן לדבר עצמו. כי בענין הפרישות אין האדם נעשה יותר בן אדם ואין הדבר מתברר, ומשום כך זוהי מכה כפולה.

מ. לאחר מכן הסביר אבי בהרחבה את שבעת הסוגים שבפרושים, וכל סוג פירש והסביר מה הוא סדר התורה והעבודה שלו, במה טמונה הטעות ובאיזה סדר עבודה צריכים ויכולים לתקנו.

כשהגיע למימרתו של רב נחמן בר יצחק האומר "דמטמרא מטמרא ומדמגליא מגליא, בי דינא רבה ליתפרע מהני דחפו גונדי" (הנסתרות נסתרות מבני אדם

הקשיו. כל מלה ששמע מפיו, כל הנהגה ותנועה שראה באותו חסיד, חדר במוחו ובלבו, והיתה להם ההשפעה הגדולה ביותר לתקן את חסרונותיו ולהיעשות לחסיד.

לו. כיום, אלה הנקראים "אברכים חסידיים" נעשים - כאילו - חסידים מעצמם. הם מחנכים ומדריכים את עצמם, וניתן איפוא לשער איזה חינוך הוא זה ואיזו הדרכה היא זאת.

האברכים החסידיים של היום עשו שלום עם השונאים החסידיים של פעם, כגון צביעות, שקר, רכילות, לשון הרע, גאווה, חוצפה ורוע הלב, הם רק עוטפים זאת בלבושי חסידות חיצוניים כביכול.

סלחו לי על שאני קורא כל דבר בשמו האמיתי. הרי פעם מוכרחים לומר את האמת, לבקש רחמים, שירחמו על עצמם ויראו באיזה תורה ובוהו רוחני הם נמצאים.

האברכים החסידיים כיום, גם אלה שלמדו בשיבות חסידיות, נסחבים בגלי הדעה הזרה של חיצוניות.

לז. הדעה הזרה שבדברי חסידות חיצוניים, כגון השתתפות בהתוועדות, השתתפות בשמחה חסידית, שמירת יום הילולא, התלבשות בלבושי חסידים ונגינת ניגון חסידי - נעשים לחסיד, איבדה ר"ל כמה וכמה נפשות בחסידי חב"ד, והרבה אברכים חסידיים טבועים - מר לי לומר את האמת המרה - בעומק רע.

קשה לדבר ולומר את האמת. אך, עד כמה שהדבר קשה, מן ההכרח לתאר את המצב כפי שהוא.

בין האברכים החסידיים ישנם כאלה שגדלו בסביבה חסידית, בבתי חסידים, אצל מלמדים חסידיים, שבגלל כל זאת חיצוניותם של אותם אברכים היא חסידית, אבל פנימיותם ריקה.

אברכים אלה ריקים מתורה, ריקים מיראת שמים, ריקים ממדות טובות.

הסיבה לכל זה הוא העדר המשמעת. מקטנותו לא קיבל על עצמו עולו של מחנך ומדריך, הוא חניך את עצמו, הוא הדריך את עצמו, ומחניך כזה צמח פרי פראי כזה, יפה ומבריק מבחוץ ורקוב מבפנים.

לח. ברצוני לספר לכם סיפור. בסדרי הלימוד שלמד אתי אבי, היה גם שיעור בגמרא והלימוד היה יסודי עם כמה ראשונים.

אף את דברי האגדה שבגמרא שלמדנו, היה אבי לומד אתי באופן יסודי ומעמיק.

כשלמד אתי אבי במסכת סוטה את הסוגיא "מכות פרושין"¹⁰, לאחר שסיים הגדרת המשנה ב"מכות פרושין", שענין הפרישות נחשב ל"מכה"¹¹,

(12) קידושין לב, ב.
(13) ראה לעיל הערה 11.

(10) סוטה דף כב.
(11) למותר לבאר ההבדל בין העבודה האמיתית בקדש עצמן במותר לך לענין הפרישות המבואר במכת פרושין.

והגלויות גלויות ומכל מקום לבית דין הגדול כולם גלויות והוא יפרע מן המתכסים בטליתות ומראין עצמן כפרושין ואינן פרושין - רש"י) עמדו דמעות בעיניו. ואמר במרירות רבה:

עבודתו של פרוש אמיתי היא מספיק חסרת תכלית, ביחוד אם הפרישות אצלו אינה אלא כמו לבוש, שהוא מראה עצמו לזולת, ובפנימיותו הוא אחר לגמרי. בלשון החסידות זה נקרא "חיצון" שברו ותוכו הם שני דברים נפרדים, מבחוץ יש עוד משהו ואילו מבפנים אין שום דבר.

הסיום בגמרא הוא אודות צבועין - כלומר "חיצונים" - וה"איכא דמפרש לה לענין צניעותא" שרש"י אומר, הוא מאד מכאיב, כלומר הגמרא אומרת ורש"י מפרש למה שחיצוניות עלולה חלילה להביא.

כל אשר דיברתי וסיפרתי, אפילו שזה מאמר המוסגר, כבדרך אגב, אך חשוב לזכור, שהחינוך וההדרכה של האברכים, ואי הרצון לשמוע לדבריו של חסיד קשיש, מביא לחיצוניות ולשקר ונשאים בעל מום רוחני קשיש.

מא. לבו הטוב ומדותיו הטובות של החסיד ר' חנוך הענדל, באו לו מתוך יגיעה. הוא שבר את עצמו בעבודה וביגיעה של קבלת עול.

באחת ההתוועדויות אמר הר' חנוך הענדל: מצורע, כל זמן שאין הוא נרפא מצרעתו, אסור לו לבוא לבית המקדש. אברך, כל זמן שאין הוא נרפא ממדותיו המאוסות, אסור לו ללכת ללויבאוויטש, אסור לטמא את היכל ה' שבד' אמותיו של הרבי.

במשך עשר שנים למדתי "שערי תשובה" לרבנו יונה, "חרדים", "ראשית חכמה", "פוקח עורים", ועשרים פעמים למדתי "אגרת התשובה" ופרקים מסויימים ב"דרך חיים", כדי לקרצף את המדות הרעות ולהיפטר מהרגילות הגופנית, ורק אז, ואחרי הסכמתם של זקני החסידים, הלכתי בפעם הראשונה אל הרבי בלויבאוויטש.

שמעו אברכים מה שחסיד קשיש מספר איך נעשה חסיד.

עשר שנים מתייגע אברך על מדות טובות, ובמשך עשר שנים אלו אין הוא נוסע ללויבאוויטש אל אב-הסבא, בהתביישו להראות את מהותו הרוחנית בפני

הרבי.

זה נקרא הכנה טובה כדי להיות חסיד.

מב. בין כסא לעשור של שנת תרנ"ד - הימים הראשונים שהתחלתי ללמוד אצל מורי הרשב"ץ - היו ימים גשומים וסגריריים, גם מזג האוויר פעל וכמו עזר לחשוב אודות תשובה וחשבון הנפש.

היה זה ביום שני ח' תשרי, אחרי מעריב, ומורי הרשב"ץ נשאר לשבת עם החסידים ר' חנוך הענדל, ר' אהרן ור' יקותיאל מדוקשיץ, לדבר בעניני חסידות וסיפרו סיפורים שונים.

כשישבו והתוועדו כך במשך כמה שעות, הזמין הר' חנוך הענדל את המסובים להיכנס לחדרו בו גר באחד הבתים הסמוכים. כולם הסכימו והמשיכו עוד כמה שעות באוירה חסידים מרוממת.

הר' חנוך הענדל סיפר ששמע מהחסיד המפורסם ר' הירשל מסמיליאן:

- מי שאין בו טמטום הלב, הרי בעמדו בד' אמות של צדיק, הוא מתמלא בושה, וכשהוא שומע אימרת התעוררות - הוא בוכה בהתעוררות פנימית.

מג. אבי ניגן משך זמן רב, ולאחר מכן אמר:

אבי¹⁴ אומר ש"עשה לך רב" הוא בקבלת עול. קבלת עול משמע אם כן רוצים או לא, הדבר מוכרח להיעשות. כשהייתי צריך לעמוד לצבא, אמר לי אבי, שישנם כמה וכמה ענינים בעבודת הצבא שמאד נחוץ לקבוע אותם בעבודת ה'.

חייל אינו מציאות לעצמו, כל מציאותו וכל זמנו הם קודש לעבודה. חייל הוא תמיד חייל, כשאוכל - הוא חייל, כשהולך ברחוב - הוא חייל, כשהוא מדבר וגם כשהוא ישן - הוא חייל, נרדם חייל ומתעורר חייל.

אחד הדברים הקשים ביותר הוא ללמוד להיות חייל, וישנם ממונים מיוחדים המוכשרים ללמד ולחנך את החייל.

כל חסיד הוא חייל עובד ה'.

הרבי¹⁵ אמר, שחסידות פעלה שגם בזה נמנים גזע החסידים על הכלל, ולא מן הקושי לעורר אותם לקבל על עצמם עול מלכות שמים.

כל חסיד הוא עובד ה' וכל חסיד יש לו המדריך שלו שהעמידו בקרן תורה ואורה.

שמיני ערצת ושנחזת תורה, תרצ"ז

(15) כ"ק רבנו הזקן בעל ה"תניא".

(14) כ"ק אדמו"ר הרה"ק מוהר"ש זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע.

ספר הזכרונות מכ"ק אדמו"ר מוהריי"צ נ"ע מליובאוויטש

פרק כ"ו – שני עולמות

כשהגיע ברוך בפעם השנייה לינוביטש כבר היה ר' זלמן לייב מפורסם בעיר הן בלמדנותו והן במעשיו הטובים. ברוך ידע היטב, שעל השינוי הגדול אצל חתנו של מרדכי יש להודות לר' זלמן חיים השמש שבשמשו דוגמה חיה של טוב לב ועדינות השכיל להשפיע על זלמן לייב לְסַגֵּל לעצמו דרך חדשה. ברוך רצה להכיר מקרוב יותר את ר' זלמן חיים, וללמוד ממנו מידות טובות. הוא רצה גם לדעת יותר על עברו ותולדותיו. ברם, ר' זלמן חיים שוב לא היה בינוביטש. לפני כשנה עזב את המקום, במסרו את השמשות למישהו אחר. איש לא ידע לאן היו פניו מועדות.

ברוך היה מעוניין להיפגש שוב עם כל האנשים שאיתם בא במגע בתקופת שהייתו הראשונה בעיר. הוא אף ביקר בבית הכנסת שליד בית הקברות, ששימש כתחנתו הראשונה בינוביטש. עדיין היו רעננים בזיכרוננו חוויותיו - של אימה ושל שמחה - באותו בית-מדרש, ששימש כמקום מפגש הקברנים שהיו תכופות משמחים את ליבם בבקבוק י"ש. ברוך אף נזכר בסוגיית הגמרא שבה עסק כאשר אחד הקברנים השיכורים התנפל עליו בחיבוקים ונשיקות, עד שהחליט לעזוב את המקום ועבר לבית המדרש שבשוק, בו כיהן ר' זלמן חיים כשמש. הסוגיה בה עסק אז, היתה, במסכת בבא-קמא, דף ס"ז הסוגיה של "יאוש", והוא התעמק אז בדברי התוספות בקשר לויכוח אם "יאוש קני" או "יאוש ושינוי השם קני".

בינוביטש התראה ברוך עתה עם החנוונים, האופים והאחרים אשר עבדו אצלם לפרקים כדי להשתכר ללחמו. עתה היה כבר בחור מגודל העומד לפני נישואיו, ואיש מהם לא הכירו. ברוך היה מעוניין ללמוד משהו מכל אחד מהם, ולהיוודע מתולדותיהם וניסיונותיהם. רצונו של ברוך היה לקבוע לעצמו בדיוק איזו הדרך הנכונה בחיים, האם דרכו של זלמן חיים, המקדיש עצמו להמוני העם, או דרכו של הגאון רבי שלמה זעליג, הפרוש מוויטבסק, שישב לו, מופרש מן העולם, בד' אמותיו, והיה מסתכל מלמעלה למטה אל פשוטי העם הרחוקים מתורה.

בעיה זו הטרידה מאד את ברוך ונגעה לו בנפשו. הוא רצה פשוט להתוות לעצמו את דרכו שלו בחיים. כל שנותיו עד עתה חקר ולמד, אך יש לו עדיין הרבה מה ללמוד, ועליו לעבור דרגות רבות עד שיגיע לשלמות.

רבי שלמה זעליג הפרוש היה מוכר היטב לברוך, היכרות קרובה. ברוך ידע היטב כאחרים עד היכן מגיעה גאונותו של הפרוש הישיש, שעל למדנותו וגדולתו מתהלכות אגדות, וכליבו היתה הערכה עמוקה לגאון זה.

מוצאו של רבי שמחה זעליג היה ממשפחת למדנים ידועים בפולין. כשהיה בגיל 15 שנה היה מפורסם כעילוי מסטויסק. הוא היה בקי בכל הש"ס. בשקידתו לא היה דומה לו. הוא ישב ועסק בתורה ממש בכל שעות היממה, פרט לשתיים-שלוש שעות שינה. נוסף לכך היה צם בכל יום שני וחמישי, ואף ביום ששי. משחר נערותו היה מתנזר לחלוטין מכל שיחת חולין, והיה מדבר אך ורק בדברי תורה. מעמ"ה-הארץ היה מתרחק, ונמנע מכל מגע עם אדם פשוט, משום שלא היה לו מה לדבר עם כאלה. מאז הגיעו לוויטבסק, כאברך צעיר, הסתגר משך כחמישים שנה בבית המדרש הגדול שבעיר, שבאחד מחדריו קבע משכנו.

עתה רצה ברוך להחליט מי מבין שני אלה, רבי שמחה זעליג הגאון או רבי זלמן חיים השמש, גורם יתר נחת-רוח, כביכול, להקב"ה, האם ר' שמחה זעליג בתורתו והתבודדותו, או ר' זלמן חיים

בפעילותו בין ההמון היהודי. ברוך נטה להגיע למסקנה שדווקא ר' זלמן חיים, ולא ר' שמחה זעליג, הולך בדרך הנכונה, שהיא לרצון לפני הקב"ה.

אם את ר' זלמן חיים כבר לא פגש ברוך בינוביטש, הרי את הרושם הרב שהשאיר היה יכול לפגוש על כל צעד ושעל. הנה ביקר בבית המדרש בו כיהן ר' זלמן חיים כשמש, והאזין לשיעור שהשמיע זלמן לייב לפני ציבור גדול. השיעור היה בסוגיא של "המקדש במלוה" ו"קידשה בגזל", במסכת קידושין. ר' זלמן לייב הרצה את השיעור בחריפות רבה, דבר שלא היווה כל חידוש בעיני ברוך, שידע מכבר על למדנותו של זלמן לייב. אך מה שהפליא את ברוך היתה ההתלהבות שבה התפלל זלמן לייב, תפלתו היתה שונה לגמרי מבעבר, כאשר סיים את תפלתו בחיפזון ובלי כל נצנוץ של חום.

ברוך ידע ששינוי זה, שמשמעותו היא שנשמתו של זלמן לייב באה סוף סוף לידי ביטוי של חום, יש לזקוף אך ורק להשפעת ר' זלמן חיים השמש, אשר הלהיב את נשמתו, עורר בקרבו את מהותו הפנימית והביאו להכרה שהעיקר בחיים הוא להיות בעל מידות טובות. כשהזדמן לברוך לבקר בביתו של זלמן לייב - פגשו כשהוא מתעמק באחד מספרי מהר"ל מפראג ופניו זוהרות. ניכר היה בביטוי שהלימוד כובש גם את ליבו ואת נשמתו. תוך כדי שהייתו בחדר נכנס לשם ילדו בן השש של זלמן לייב, ואביו הוכיחו על פניו כשגילה שב"טלית קטן" שלו חסר אחד מחוטי הציצית. עובדה זו שימשה לברוך הוכחה שזלמן לייב חש עתה את היהדות לא רק במוחו, כי אם גם בליבו ובכל נשמתו.

בשינויים דומים הבחין ברוך גם לגבי יהודים אחרים בינוביטש, ובמיוחד בין מתפללי בית המדרש שבשוק, שעמדו תחת השפעת ר' זלמן חיים.

הרי פיניה הפחת. הוא היה מראשוני המשתתפים בשיעורו של ר' זלמן חיים ב"עין יעקב", עתה יושב פיניה בשיעור הגמרא שמשמיע רבי יעקב אייזיק, ה"גביר" של ינוביטש. אותו שיעור היה מפורסם היטב בינוביטש, לא רק בגלל פרסומו של ר' יעקב אייזיק, אלא גם משום שבשיעור השתתפו טובי הלמדנים של העיר.

ברוך השתומם לראות את פיניה, הפחת הפשוט, שבעבר קלט בקושי קטע מ"עין יעקב", שהוא יושב עתה לשיעור הגמרא עם גדולי הלמדנים. תחילה הניח שפיניה התיישב לו כאן סתם-ככה, מבלי להבין את המדובר בשיעור, אך להפתעתו הגדולה שמע מיד את פיניה נוטל חלק פעיל בפלפול ובחילופי הסברות שהושמעו ליד השולחן. פירוש הדבר הוא, אם כן, שפיניה הפך להיות למדן - מנין נבע הדבר? - פשוט, משום שפיניה הקשיב כל העת ללימודים.

בשביל ברוך שימש הדבר הוכחה טובה ביותר, שאפשר להעלות את רמת ידיעותיהם של יהודים פשוטים ביותר. למרות שלמדו מעט מאד בילדותם - הרי בהקשבה שיטתית לנלמד בריבים בבית-המדרש הם מסוגלים להתרומם לדרגה נעלית יותר. והרי לך הישג נוסף של ר' זלמן חיים.

כדוגמאות נוספות שימשו שמעון מוכר הקמח שמעון הקצב ופייבע הקדר. שלושה אלה היו תחילה משומעי לקחו של ר' זלמן חיים בשיעור החומש. נראה היה שאינם מסוגלים לקלוט יותר מזה. עתה כבר ישבו לשיעור המשניות, וכפי שהבחין ברוך - אף היתה להם כבר ידיעה ניכרת במשניות.

לא זו בלבד שיהודים אלו נהיו יחסית למדנים יותר, אלא שגם התנהגותם הכללית השתנתה. ברוך זכר היטב שאנשים אלו היו עומדים בשוק, איש ליד חנותו או ליד דוכנו, מגלגלים דברי ליצנות, רבים איש עם רעהו ומחרפים ומגדפים זה את זה. עתה נעשו כל אלה לבעלי מידות טובות והתנהגו כיראי שמים באמת.

גם בערל "שתום העין" וְחֲצִי "שיניים" - כך נקראו בינוביטש - ישבו בבית המדרש ליד השולחן והקשיבו לדברי אגדה או אמרו תהלים.

אפילו טיפוסים כמו שאול גונב-הסוסים ויעקב זלמן הכלי-זמר, שנחשבו לנחותים בינוביטש בגלל מקצועותיהם המפוקפקים, זה בגניבת סוסים וזה בהשתתפותו בנשפי ההוללות בחצרות ה"פריצים", השתנו עתה לטובה ושינו את דרכם לגמרי. שאול החל להתפרנס ביושר מיגיע כפיים ויעקב זלמן חדל לנגן אצל גויים כי אם שימש כ"כלי-זמר" בשמחות יהודיות. את זמנם הפנוי בילו שניהם בבית-המדרש.

כהפתעה גדולה לברוך שימש מרדכי הטוחן, אשר, כזכור, נעשה עתה לבעל חנות בינוביטש, וכיהן כגבאי בית-המדרש. מרדכי זה, שחי את כל שנותיו בכפר וקלט בקושי רב קטע של אגדה - ישב עתה בשיעור גמרא, ואף נטל חלק בויכוחים. שוב ראה ברוך לפניו דוגמא של מה שאפשר לעשות מאנשי המון פשוטים. לא היה, אפוא, לברוך כל ספק שלא דרכו המתבודדת והמסתגרת של ר' שמחה זעליג היא הנכונה, כי אם דרכו של ר' זלמן חיים השמש שהפיץ תורה ומעשים טובים בין פשוטי העם.

אגרות קודש

ב"ה א' ז' שבט תרפ"ח

ריגא

אל ידידנו אנו"ש ותלמידי התמימים די בכל

אתר ואתר, ד' עליהם יחיו

שלום וברכה.

יסוד החסידים ועמוד החסידות, היא העבודה בפועל בקנין מדות טובות, וארחות יושר גם בחיי עולם, הבאים ע"י ההתעסקות בעבודה שבלב זו תפלה, אשר זהו עיקרא ושרשא דכולא.

הנה כל אחד ואחד מן המתחיסים על דגל החסידים, הנה תורת החסידות מחייבתו להיות פועל ועובד, הן בעצמו והן בזולתו, כל אחד לפי ענינו, כי כאו"א עליו לדעת, אשר הוא ענף מהאילן הגדול, עץ החיים, אשר נטעו הוד כ"ק אבותנו רבותנו הק', ומחוייב הוא להתחשב גם בהנהגת ענייניו הפרטיים, עם שרשו ומקור חיותו.

והנה בכדי להגיע אל האמת הבהיר, ולהוציא הכח הנעלם המיוחד, אשר ישנו בכאו"א מאנו"ש והתמימים יחיו אל הגילוי, הוא אך ורק על ידי הדרכה טובה אשר בה ועל ידה, יכול כאו"א, בלי הבדל עשיר בדעה ובינוני בהשגה, לראות חיים באור כי טוב, גם בעניניו הפרטיים בכל מקום שהוא.

הנני פונה במכתבי זה, אל כל אחד ואחד מאנו"ש והתמימים יחיו ביחוד, בכל אתר ואתר, כי ילמדו את המאמר

קונטרס התפלה בחבורה, וכן כל אחד ואחד לעצמו, עד כי יהיו הענינים האמורים בו, שגורים בפיו, וקבועים במוחו ולבו, ויהי קביעות לכאו"א ללמדו (גם בהיותו בקי בו) פעם בחודש במתינות, וגם אז טובים השנים מן האחד, והרבה חברים טובים עושים.

אחיי ורעיי!

הביטו אל צור חוצבתם וזכרו אבותכם ואבות אבותכם אשר בארצות החיים, נ"ע, מסירות ונתינות נפשם על לימוד דא"ח ועבודתה דביקותם וטוהר התקשרותם בקשר תקיף ואמץ אל אילנא דחייא.

כל אחד ואחד, בכל מקום שהוא, ירגיש חובה בנפשו לעורר את חבריו בדברי נועם, בדיבור ובכתב לקבוע שיעורי לימוד ברבים, כן לקבוע זמני התועדות, לשוח בזכרון ימי אור בחום אלקי.

הבו יד עזרה איש לאחיו באהבת וחיבת הקדש, והדליקו את הנר האלקי, אשר בתוכם, בלבת אש קדש הקדשים, אשר הנחילנו איש האלקים הוד כ"ק אאמו"ר הרה"ק זצוקללה"ה נבג"מ זי"ע, ובאור זכותו הק' נסע ונלכה כולנו יחדיו אנחנו, בנינו ובני בנינו, בדרכי התורה והעבודה, עד כי יבוא שילה.

והנני ידידכם עוז הדורש שלומכם טובכם והצלחתכם המברככם בכל טוב מנפש ועד בשר

יוסף יצחק שניאורסאהן

כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע שנים וחיו ימי יעקב שני חייו מאה וארבעין ושבע שנים: כט וקריבו ימי ישראל למות וקרא ליוסף ואמר לה אם כען אשכחית רחמין בעיניך שוי כען ידך תחות ירכי ותעבד עמי טיבו וקשוט לא כען תקברני במצרים: ל ואשכח עם אבהתי ותשלני במצרים ותקברני בקברתהון ואמר אנא אעבד כפתגמך: לא ואמר קים לי וקיים לה וסגיד ישראל על ריש ערסא: א והנה בטר פתגמא האלין ואמר ליוסף הא אבדך שכיב מרע וידבר ית תרין בנחיה עמה ית מנשה וית

כח ויחי יעקב בארץ מצרים שבע שנים ויהי ימי יעקב שני חייו שבע שנים וארבעים ומאת שנה כס: כט ויקרבו ימי ישראל למות ויקרא ל לבנו ליוסף ויאמר לו אם נא מצאתי חן בעיניך שים נא ידך תחת ירכי ועשית עמדי חסד ואמת אל נא תקברני במצרים כס: ל ושכבתני עם אבותי ונשאתני במצרים וקברתני בקברתם ויאמר אנכי אעשה כדברך כס: לא ויאמר השבעה לי וישבע לו וישתחו ישראל על ראש המטה כס: פ (לוי) מח א ויהי אחרי הדברים האלה ויאמר ליוסף הנה אביך חלה ויקח

רע"י

והשבע לי, ואני סופי לשכב עם אבותי ואתה תשאני במצרים. ואין לומר: "ושכבתני עם אבותי", השכיבני עם אבותי במערה, שהרי כתיב אחריו: "ונשאתני במצרים וקברתני בקברתם". ועוד מצינו בכל מקום לשון 'שכיבה עם אבותיו', היא הגויעה ולא הקבורה, כמו: (מלכים א ב) "וישכב דוד עם אבותיו", ואחר כך: "ויקבר בעיר דוד": (לא) וישתחו ישראל. תעלא בעידיניה סגיד ליה: על ראש המטה. הפך עצמו לצד השכינה, מכאן אמרו שהשכינה למעלה מראשתיו של חולה (שבת י נדרים מ). דבר אחר: "על ראש המטה", על שהיתה מטהו שלמה ולא היה בה רשע, שהרי יוסף מלך הוא, ועוד, שנשבה לבין הגוים והרי הוא עומד בצדקו: (א) ויאמר ליוסף. אחד מן המגידים, והרי זה מקרא קצר. ויש אומרים: אפרים היה רגיל לפני יעקב בתלמוד, וכשחלה יעקב בארץ גשן, הלך אפרים אצל אביו למצרים

(כח) ויחי יעקב. למה פרשה זו סתומה? לפי שבין שנפטר יעקב אבינו, נסתמו עיניהם ולבם של ישראל מצרת השעבוד, שהתחילו לשעבדם. דבר אחר: שבקש לגלות את הקץ לבניו ונסתם ממנו (בב"ר): (כט) ויקרבו ימי ישראל למות. (ב"ר) כל מי שנאמר בו: 'קריבה למות', לא הגיע לימי אבותיו. (יצחק חי ק"פ ויעקב קמ"ז. בדוד נאמר: 'קריבה', אביו חי ת' (ס"א פ') שנים והוא חי ע'): ויקרא לבנו ליוסף. למי שהיה יכלת בידו לעשות: שים נא ידך. והשבע: חסד ואמת. חסד שעושין עם המתים הוא חסד של אמת, שאינו מצפה לתשלום גמול: אל נא תקברני במצרים. סופה להיות עפרה בנים (ומרחשין תחת גופי), ושאין מתי חוצה לארץ חיים, אלא בצער גלגול מחלות, ושלא יעשוני מצרים עבודת אלילים (ב"ר): (ל) ושכבתני עם אבותי. וי"ו זו מחבר למעלה לתחלת המקרא: "שים נא ידך תחת ירכי"

אֶת־שְׁנֵי בָנָיו עִמּוֹ אֶת־מִנְשָׁה וְאֶת־
אֶפְרַיִם כִּסִּי: ב וַיֵּגֶד לַיעֲקֹב וַיֹּאמֶר הִנֵּה בְנִי
יוֹסֵף בָּא אֵלַיךְ וַיִּתְחַזֵּק יִשְׂרָאֵל וַיָּשָׁב עַל־
הַמִּטָּה כִּסִּי: ג וַיֹּאמֶר יַעֲקֹב אֶל־יוֹסֵף אֵל שְׂדֵי
נִרְאָה־אֵלַי בְּלוֹז בְּאֶרֶץ כְּנָעַן וַיְבָרֶךְ אֹתִי: (ישראל)
ד וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנְנִי מִפְּרֹךְ וְהִרְבִּיתִךְ וַנִּתְתִּיךְ
לְקָהֵל עַמִּים וְנִתְתִּי אֶת־הָאָרֶץ הַזֹּאת לְיֹרֶעֶךָ
אֲחֵרֶיךָ אַחֲזִית עוֹלָם כִּסִּי: ה וַעֲתָה שְׁנֵי־בָנֶיךָ
הַנוֹלָדִים לָךְ בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם עַד־בָּאִי אֵלַיךְ
מִצְרַיִמָּה לִי־הֵם אֶפְרַיִם וּמִנְשָׁה כְּרֹאוּבֵן
וְשִׁמְעוֹן יִהְיוּ־לִי כִסִּי: ו וּמוֹלֶדֶתְךָ אֲשֶׁר־הוֹלַדְתָּ
אֲחֵרֵיהֶם לָךְ יִהְיוּ עַל שֵׁם אֲחֵיהֶם יִקְרָאוּ
בְּנִחֻלָּתָם כִּסִּי: ז וַאֲנִי בְּבָאִי מִפְּדֹן מֶתֶה עָלַי

רע"ט

עוד לא יהיו במנזן בני, אלא בתוך שבטי אפרים
ומנשה יהיו נכללים, ולא יהא להם שם בשבטים
לענן הנחלה, ואף על פי שנחלקה הארץ למנזן
גלגלותם, כדכתיב: "לרב תרבו נחלתו", וכל איש
ואיש נטל בשוה חוץ מן הבכורות, מכל מקום לא
נקראו שבטים אלא אלו (להטיל גורל הארץ למנזן
שמות השבטים, ונשיא לכל שבט ושבט, ודגלים
לזה ולזה): (ז) ואני בבאי מפדן וגו'. ואף על
פי שאני מטריח עליך להוליכני להקבר בארץ כנען
ולא כף עשיתי לאמך, שהרי מתה סמוך לבית
לחם: כבדת ארץ. מדת ארץ, והם אלפים אמה,
כמדת תחום שבת, כדברי רבי משה הדרשן. ולא
תאמר שעכבו עלי גשמים מלהוליכה ולקברה
בכברון. עת הגרד היה, שהארץ חלולה ומנוקבת
ככברה: ואקברה שם. ולא הולכתיה אפלו לבית
לחם להכניסה לארץ, וידעתי שיש בלכך עלי, אבל
דע לך שעל פי הדבור קברתיה שם, שתהא לעזרה

אפרים: ב וחי ליעקב ואמר הא
ברך יוסף אתא לותך ואתקף
ישראל ויטיב על ערסא: ג ואמר
יעקב ליוסף אל שדי אתגלי לי
בלוז בארעא דכנען וברוך יתי:
ד ואמר לי הא אנא מפיש לך
ואסגנך ואתננך לכנשת שבטין
ואתן ית ארעא הדא לבניך בתרך
אחסנת עלם: ה וכען תרין בניך
דאתלידו לך בארעא דמצרים
עד מיתי לותך למצרים דילי אנון
אפרים ומנשה כראובן ושמעון
יהון גדמי: ו ובניך די תוליד
בתריהון דילך יהון על שום
אחיהון יתקרון באחסנתהון:
ז ואנא במיתי מפדן מיתת עלי
רחל בארעא דכנען בארעא בעוד
כרובא דארעא למיעל לאפרת
וקברתה תמן בארעא אפרת היא

להגיד לו: ויקח את שני בניו עמו. כדי שיכרכם
יעקב לפני מותו: (ב) ויגד. המגיד ליעקב, ולא
פרש מי, והרבה מקראות קצרי לשון: ויתחזק
ישראל. אמר: אף על פי שהוא בני, מלך הוא,
אחלק לו כבוד, מכאן שחולקים כבוד למלכות,
וכן משה חלק כבוד למלכות: "וירדו כל עבדיך
אלה אלי" (שמות יא), וכן אליהו: "וישנס מתניו
וגו'" (מלכים א יח): (ד) ונתתיה לקהל עמים.
בשרני שעתידים לצאת ממני עוד קהל ועמים, ואף
על פי שאמר לי: "גוי וקהל גוים", "גוי", אמר לי
על בנימין, "קהל גוים", הרי שנים לבד מבנימין,
ושוב לא נולד לי בן. למדני, שעתיד אחד משבטי
ליחלק, ועתה, אותה מתנה אני נותן לך:
(ה) הנולדים לך וגו' עד-באי אליך. לפני בואי
אליך, כלומר שנולדו משפרשת ממני עד שבאתי
אצלך: ליהם. בחשבון שאר בני הם, לטל חלק
בארץ איש כנגדו: (ו) ומולדתך וגו'. אם תוליד

בית לחם: ח וַחֲזָא יִשְׂרָאֵל ית
בְּנֵי יוֹסֵף וַאֲמַר מִן אֵלֶיךָ:
ט וַאֲמַר יוֹסֵף לְאֲבוּהִי בְנֵי אֲנֹנִי
דִּיהֵב לִי יְיָ הֵכֵא וַאֲמַר קִרְבִּנֹנִי
כַּעֲזֵן לְוָתִי וְאֲבָרְכֶנּוּ: י וְעֵינֵי
יִשְׂרָאֵל יִקְרָן מִסִּיבּוֹ לֹא יָכֹול
לְמַחְזִי וְקָרִיב יְתֵהוֹן לְוָתִי וְנָשִׁיק
לְהוֹן וְגַפִּיף לְהוֹן: יא וַאֲמַר
יִשְׂרָאֵל לְיוֹסֵף לְמַחְזִי אֲפִיף לֹא
סָבְרִית וְהָא אֲחִזִּי יְתִי יְיָ אֵף ית
בְּנִיף: יב וַאֲפִיק יוֹסֵף יְתֵהוֹן מִן
קִדְמוּהִי וּסְגִיד עַל אֶפְוִהִי עַל
אַרְעָא: יג וּדְבַר יוֹסֵף ית תְּוִיְהוֹן
יֵת אֶפְרַיִם בִּימִינָה מִסְמָאלָא
דִּישְׂרָאֵל וְיֵת מְנַשֶּׁה בְּסְמָאלָה
מִימִינָא דִּישְׂרָאֵל וְקָרִיב לְוָתִי:
יד וְאוֹשִׁיט יִשְׂרָאֵל יֵת יְמִינָה
וְשׁוּי עַל רִישָׁא דְאֶפְרַיִם וְהוּא
זַעֲרָא וְיֵת סְמָאלָה עַל רִישָׁא

רָחֵל בְּאַרְץ כְּנָעַן בְּדֶרֶךְ בְּעוֹד כְּבֶרֶת־אַרְץ
לְבָא אֶפְרָתָה וְאֶקְבְּרָה שָׁם בְּדֶרֶךְ אֶפְרָתָה הוּא
בֵּית לָחֶם כִּסִּי: ח וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף
וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה כִּסִּי: ט וַיֹּאמֶר יוֹסֵף אֶל־אָבִיו
בְּנֵי הֵם אֲשֶׁר־נָתַן־לִי אֱלֹהִים בָּזָה וַיֹּאמֶר
קָחֶם־נָא אֵלַי וְאֲבָרְכֶם כִּסִּי: (ע"ב בחול) שְׁנֵי יְוֵעִינֵי
יִשְׂרָאֵל כִּבְדּוּ מִזְקֵן לֹא יוֹכֵל לְרֹאוֹת וַיַּגֵּשׁ
אֹתָם אֵלָיו וַיִּשָּׁק לָהֶם וַיַּחַבֵּק לָהֶם: יא וַיֹּאמֶר
יִשְׂרָאֵל אֶל־יוֹסֵף רְאֵה פָנֶיךָ לֹא פָלַלְתִּי וְהִנֵּה
הִרְאָה אֹתִי אֱלֹהִים גַּם אֶת־זֶרְעֶךָ כִּסִּי: יב וַיּוֹצֵא
יוֹסֵף אֹתָם מֵעַם בְּרָכִיו וַיִּשְׁתַּחֲוּ לְאֲפִיו
אַרְצָה כִּסִּי: יג וַיִּקַּח יוֹסֵף אֶת־שְׁנֵיהֶם אֶת־
אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל וְאֶת־מְנַשֶּׁה
בְּשִׁמְאֵלוֹ מִימִין יִשְׂרָאֵל וַיַּגֵּשׁ אֵלָיו כִּסִּי: יד וַיִּשְׁלַח יִשְׂרָאֵל אֶת־יְמִינוֹ

רש"י

הַדְּבַר, וְנָחָה עָלָיו רוּחַ הַקֹּדֶשׁ: וַיֹּאמֶר קָחֶם־נָא
אֵלַי וְאֲבָרְכֶם. זֶהוּ שְׁאֵמַר הַכְּתוּב (הושע יא):
”וְאֲנִי תְּרַגְּלְתִּי לְאֶפְרַיִם, קָחֶם עַל זְרוּעוֹתַי”, אֲנִי
תְּרַגְּלְתִּי רוּחִי בִּיעֲקֹב בְּשָׁבִיל אֶפְרַיִם, עַד שֶׁלְקָחֶם
עַל זְרוּעוֹתַי: (יא) לֹא פָלַלְתִּי. לֹא מִלְּאֲנִי לְבִי
לְחֹשֶׁב מַחֲשָׁבָה שְׂאֵרָאָה פָּנִיךָ עוֹד: פָּלַלְתִּי. לְשׁוֹן
מַחֲשָׁבָה, כְּמוֹ: (ישעיה טז) ”הִבִּיאִי עֲצָה, עֲשִׂי
פְּלִילָה”: (יב) וַיּוֹצֵא יוֹסֵף אֹתָם. לְאַחַר שֶׁנִּשְׁקָם
הוֹצִיאֵם יוֹסֵף מֵעַם בְּרָכִיו, כְּדִי לִישָׁבֶם זֶה לְיָמִין
וְזֶה לְשִׁמְאֵל, לְסִמּוֹן יָדָיו עֲלֵיהֶם וּלְבָרְכֶם: וַיִּשְׁתַּחֲוּ
לְאֲפִיו. בְּשִׁחְזוֹר לְאַחֲרָיו מִלִּפְנֵי אָבִיו: (יג) אֶת־
אֶפְרַיִם בִּימִינוֹ מִשְׁמָאל יִשְׂרָאֵל. הֵבֵא לְקִרְאָת
חֲבֵרוֹ, יְמִינוֹ כְּנֶגֶד שְׁמָאל חֲבֵרוֹ, וְכֹון שִׁיְהֵא הַכְּבוֹר,
מִיָּמִין לְבִרְכָּה: (יד) שִׁפֵּל אֶת־יָדָיו. כְּתַרְגוּמוֹ:
”אֲחִימָנוֹן, בְּהִשָּׁפֵל וְחִכְמָה, הִשָּׁפִיל אֶת יָדָיו לְכַף

לְבִנְיָה כְּשִׁיגְלָה אוֹתָם נְכוּזָרְאֲדֹן, וְהָיוּ עוֹבְרִים דֶּרֶךְ
שָׁם, יֵצְאת רָחֵל עַל קְבָרָהּ וּבֹכָה וּמְבַקֶּשֶׁת עֲלֵיהֶם
רַחֲמִים, שְׁנַאֲמַר: (ירמיה לא) ”קוֹל בְּרָמָה נִשְׁמָע
וְגו’”, וְהַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְשִׁיבָה: ”יֵשׁ שָׂכָר
לְפַעֲלָתְךָ נָאִם ה’ וְגו’ וְשָׁבוּ בָנִים לְגְבוּלָם”.
וְאוֹנִקְלוֹס תְּרַגֵּם: ’כְּרוֹב אַרְעָא’, כְּדִי שְׁעוֹר חֲרִישַׁת
יוֹם (סְפָרִים אַחֲרִים: אֶרֶץ), וַאֲמַר אֲנִי, שְׁהִיָּה לָהֶם
קָצֵב שְׁהִיו קוֹרִין אוֹתוֹ כְּדִי מַחֲרָשָׁה אַחַת,
קוֹרִיאַד”א בְּלַע”ז, כְּדַאֲמַרִּינֵן: ’פָּרִיב וְתִנִּי’ בְּכָה
דְּמִסִּיק תַּעֲלֵא מִבֵּי כְּרָבָא: (ח) וַיֵּרָא יִשְׂרָאֵל
אֶת־בְּנֵי יוֹסֵף. בִּקֵּשׁ לְבָרְכֶם, וְנִסְתַּלְקָה שְׁכִינָה
מִמֶּנּוּ, לְפִי שְׁעֵתִיד יִרְבְּעֶם וְאַחָאָב לְצֹאת מֵאֶפְרַיִם,
וְיִהְיֶה וּבְנָיו מִמְנַשֶּׁה: וַיֹּאמֶר מִי־אֵלֶּה. מִהִכֵּן יֵצְאוּ
אֵלָיו שְׁאִינֵן רְאוּיִין לְבִרְכָּה?: (ט) בָּזָה. הִרְאָה לוֹ
שְׁטַר אַרוּסִין וְשְׁטַר כְּתֻבָּה, וּבִקֵּשׁ יוֹסֵף רַחֲמִים עַל

דמנשה אחימנון לידוהי ארי
מנשה בוכרא: טו וברוך ית יוסף
ואמר יי די פלחו אברהם קדמוהי
אברהם ויצחק יי דון יתי
מדאיתני עד יומא קדין:
טז מלאכא די פרק יתי מכל
בישא יברך ית עולמא ויתקרי
בהון שמי ושום אברהם
ויצחק וכוונני ימא יסגון פגו בני
אנשא על ארעא: יז וחזא יוסף
ארי שוי אבוהי יד ימינה על
רישא דאפרים ובאיש בעינהי
וסעד ידא דאבוהי לאעדא יתה
מעל רישא דאפרים לאנחותה
על רישא דמנשה: יח ואמר
יוסף לאבוהי לא בן אבא ארי
דין בוכרא שו ימינה על רישה:
יט וסריב אבוהי ואמר ידענא
ברי ידענא אף הוא יהי לעמא
ואף הוא יסגי וברם אחוהי
זעירא יסגי מנה וכוונהי יהון
שליטין בעממא: כ וברכונן
ביומא ההוא למימר כך יברך
ישראל למימר ישוניה יי כאפרים
וכמנשה ושוי ית אפרים קדם
ישראל לאמר ישמך

וישבת על־ראש אפרים והוא הצעיר ואת־
שמאלו על־ראש מנשה שכל את־ידיו כי
מנשה הבכור כס"ו: טו ויברך את־יוסף ויאמר
האלהים אשר התהלכו אבותי לפניו אברהם
ויצחק האלהים הרעה אתי מעודי עד־היום
הזה: טז המלאך הגאל אתי מכל־זע יברך
את־הנערים ויקרא בהם שמי ושם אבותי
אברהם ויצחק וידגו לרב בקרב הארץ כס"ז:
שלישי יז וירא יוסף כי־ישית אביו יד־ימינו
על־ראש אפרים וירע בעיניו ויתמד יד־אביו
להסיר אתה מעל ראש־אפרים על־ראש
מנשה כס"ח: יח ויאמר יוסף אל־אביו לא־בן
אבי כי־זה הבכר שים ימינה על־ראשו:
יט וימאן אביו ויאמר ידעתי בני ידעתי גם־
הוא יהיה־לעם וגם־הוא יגדל ואולם אחיו
הקטן יגדל מפניו וזרעו יהיה מלא־הגוים כס"ט:
כ ויברכם ביום ההוא לאמור כך יברך
אלהים באפרים וכמנשה וישם את־אפרים

רש"י

וגו'. שעתיד ג' עון לצאת ממנו, שהקדוש ברוך
הוא עושה גם על ידו: ואולם אחיו הקטן יגדל
ממנו. שעתיד יהושע לצאת ממנו, שינחיל את
הארץ וילמד תורה לישראל: וזרעו יהיה מלא־
הגוים. כל העולם יתמלא בצאת שמעו ושמו,
כשיצמיד חמה בגבעון ויגם בעמק אילון:
(כ) כך יברך ישראל. הפא לברך את בניו,
יברכם בברכתם ויאמר איש לבנו: "ישימך אלהים
באפרים וכמנשה": וישם את־אפרים. בברכתו,

ומדעת, כי יודע היה כי מנשה הבכור, ואף על פי
כן לא שט ימינו עליו: (טז) המלאך הגאל אתי.
מלאך הרגיל להשתלח אלי בצרתי, כענין שגאמר:
"ויאמר אלי מלאך האלהים בחלום: יעקב וגו'
אנכי האל בית אל": יברך את־הנערים. מנשה
ואפרים: וידגו. פדגים הללו שפרים ורבים, ואין
עין הרע שולטת בהם: (יז) ויתמד יד־אביו.
הרימה מעל ראש בנו ויתמכה בידו: (יט) ידעתי
בני ידעתי. שהוא הבכור: גם־הוא יהיה־לעם

לפני מנשה כס"י: כא ויאמר ישראל אל-יוסף
הנה אנכי מת והיה אלהים עמכם והשיב
אתכם אל-ארץ אבותיכם: כב ואני נתתי לך
שכם אחד על-אחיק אשר לקחתי מיד
האמרי בחרבי ובקשתי כס"י: פ רביעי
מט א ויקרא יעקב אל-בניו ויאמר האספּו
ואגידה לכם את אשר-יקרא אתכם באחרית
הימים כס"י: ב הקבצו ושמעו בני יעקב ושמעו
אל-ישראל אביכם: ג ראובן בכרי אתה כחי
וראשית אוני יתר שאת ויתר עז כס"י: ד פחו
במים אל-תותר כי עליך משכבי אביך אז

רש"י

מנשה: כא ואמר ישראל ליוסף
הא אגא מאית ויהי מימרא דיי
בסעדכון ויתיב יתכון לארעא
דאבהתכון: כב ואגא יהבית לך
חולק חד יתיר על אחיק די
נסיבית מידא דאמוראה בצלותי
ובבעותי: א וקרא יעקב לבנוהי
ואמר אתפנשו ואחוי לכון ית די
יערע יתכון בסוף יומיא:
ב אתפנשו ושמעו בני יעקב
וקבילו אולפן מן ישראל
אבוכון: ג ראובן בוכרי את חילי
וריש תקפי לך הנה חזי למסב
תלתא חולקין בבירותא כהנתא
ומלכותא: ד על דאזלתא לקבל
אפיקה הא כמא ברם לא אהניתא

עליהם על זה. ולעניות דעתי, בלאו הכי אי אפשר
לפרש עליהם, דמה נתינת טעם יהיה על שנתנו
ליוסף מפני שלקחוהו שמעון ולוי בחרבם
ובקשתם, והלא אדרבא, מזה הטעם ראוי שיתן
לשמעון ולוי, ולא ליוסף, (ודוק): (א) ואגידה
לכם. (ב"ר) בקש לגלות את הקץ, ונסתלקה ממנו
שכינה, והתחיל לומר דברים אחרים:
(ג) וראשית אוני. היא טפה ראשונה שלו, שלא
ראה קרי מימיו (ב"ר): אוני. כחי, כמו: (הושע יב)
"מצאתי און לי", (ישעיה מ) "מרב אונים", "וילאין
אונים": יתר שאת. ראוי היית להיות יתר על
אחיק בכהנה, לשון נשיאות בפנים: ויתר עז.
במלכות, כמו: (שמואל א ב) "ויתן עז למלכו", ומי
גרם לך להפסיד כל אלה?: (ד) פחו במים.
הפחו והבהלה אשר מהרת להראות בעסק, במים
הללו הממהרים למרוצתם, לכך: אל-תותר. אל
תרבה לטל כל היתרות הללו שהיו ראויות לך,
ומהו הפחו אשר פתחת?: כי עליך משכבי אביך
אז חללת. אותו שם שעלה על יצועי, והיא
השכינה, שהיה דרכה להיות עולה על יצועי:

לפני מנשה, להקדימו בדגלים ובחנכת הנשיאים:
(כב) ואני נתתי לך. לפי שאתה טורח להתעסק
בקבורתי, וגם אני נתתי לך נחלה שתקבר בה, ואי
זו? זו שכם, שנאמר: (יהושע כד) "ואת עצמות
יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו
בשכם": שכם אחד על-אחיק. שכם ממש, היא
תהיה לך חלק אחד יתרה על אחיק: בחרבי
ובקשתי. כשהרגו שמעון ולוי את אנשי שכם,
נתפנסו כל סביבותיהם להזדוג להם, וחגר יעקב
כלי מלחמה כנגדן. דבר אחר: "שכם אחד", היא
הבכורה, שישלו בניו שני חלקים, ושכם, לשון
חלק הוא, כתרגומו, והרבה יש לו דומים במקרא:
(תהלים כא) "כי תשיתמו שכם", תשית שונאי לפני
לחלקים. (שם ס) "אחלקה שכם", (הושע ו) "דרך
ירצחו-שכמה", איש חלקו, (צפניה ג) "לעבדו שכם
אחד": אשר לקחתי מיד האמרי. מיד עשו,
שעשה מעשה אמורי. דבר אחר: שהיה צד אביו
באמרי פיו: בחרבי ובקשתי. היא חכמתי ותפלתי
(ועין ברא"ם שכתב דאי אפשר לפרש על חרבם
של שמעון ולוי, דהא לא עשו מדעתו, שהרי כעס

חֲלַלְתָּ יְצוּעֵי עֲלָה כַּסִּי: פ ה שְׁמַעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים
 בְּלִי חֶמֶס מִכְרֹתֵיהֶם כַּסִּי: ו בְּסֹדֶם אֶל־תֵּבָא
 נַפְשֵׁי בְקֹהֶלֶם אֶל־תִּחַד בְּבֹדִי כִּי בֶּאֱפֶם הֲרֹגוּ
 אִישׁ וּבְרֹצֲנָם עֲקְרוּ־שׁוֹר כַּסִּי: ז אָרוֹר אֶפֶס כִּי
 עֹז וְעִבְרָתָם כִּי קִשְׁתָּהּ אֶחְלָקָם בִּיעֲקֹב

ובכרעתהון תרעו שור סנאה: ז ליט רגזהון ארי תקיף וחמתהון ארי קשיא אפלגנון בייעקב ואבדרנון

רש"י

קרח, שהוא משכטו של לוי, את כל העדה על
 משה ועל אהרן: אל־תתחד בבדי. שם אל יתיחד
 עמהם שמי, שנאמר: "קרח בן־יצהר בן־קהת
 בן־לוי", ולא נאמר: 'בן יעקב', אבל בדברי הימים
 כשנתייחסו בני קרח על הדוכן, נאמר: (דברי הימים
 א ו) "בן־קרח, בן־יצהר, בן־קהת בן־לוי בן־
 ישראל": אל־תתחד בבדי. כבוד לשון זכר הוא,
 ועל כרחק אתה צריך לפרש כמדבר אל הכבוד
 ואומר: אתה, כבודי, אל תתיחד עמהם, כמו:
 (ישעיה יד) "לא־תתחד אתם בקבורה": כי באפם
 הרגו איש. אלו חמור ואנשי שכם, ואינן חשויבין
 כלם אלא כאיש אחד. וכן הוא אומר בגדעון:
 (שופטים ו) "והכית את מדן כאיש אחד", וכן
 במצרים: "סוס ורוכבו רמה בים", זהו מדרשו.
 ופשוטו: אנשים הרבה קורא איש, כל אחד
 לעצמו: 'באפם הרגו כל איש שפצעו עליו', וכן:
 (יחזקאל יט) "וילמד לטרף טרף אדם אכל":
 ובִּרְצֹנָם עֲקְרוּ־שׁוֹר. רצו לעקר את יוסף שנקרא
 שור, שנאמר: "בכור שורו הדר לו". עקרו,
 אשריטו"ר בלע"ז, לשון (יהושע יא) "את סוסייהם
 תעקרו": (ז) אָרוֹר אֶפֶס כִּי עֹז. אָפֶלוּ בִּשְׁעַת
 תוכחה לא קלל אלא את אפם, וזהו שאמר בלעם:
 "מה אקוב לא קבה אל": אֶחְלָקָם בִּיעֲקֹב.
 אפרידם זה מזה, שלא יהא לוי במנן השבטים,
 והרי הם חלוקים. דבר אחר: אין לך עניים
 וסופרים ומלמדי תינוקות, אלא משמעון, כדי
 שיהיו נפוצים, ושכטו של לוי עשאו מחזר על

חולק יתיר לא תסב ארי סלקתא
 בית משכבי אבוך בכך אחלתא
 לשוויי ברי סלקתא: ה שְׁמַעוֹן
 ולוי אחין גברין גברין בארע
 תותבותהון עבדו גבורא:
 ו בְּרֹצֲנָהוֹן לֹא הִוָּת נַפְשֵׁי
 באתכנשהון למהך לא נחתית מן
 יקרי ארי ברגזהון קטלו קטול

פחזו. שם דבר הוא, לפיכך טעמו למעלה וכלו
 נקוד פת"ח, ואלו הנה לשון עבר, הנה נקוד חציו
 קמ"ץ וחציו פת"ח וטעמו למטה: יצועי. לשון
 משכב, על שום שמציעים אותו על ידי לכדין
 וסדינין, והרבה דומים לו: (תהלים סג) "אם־זכרתיך
 על־יצועי", (שם קלב) "אם־אעלה על־ערש יצועי":
 (ה) שְׁמַעוֹן וְלֹוֹי אֲחִים. בעצה אחת על שכם
 ועל יוסף: "ויאמרו איש אל אחיו וגו' ועתה לכו
 ונהרגהו", מי הם? אם תאמר: ראובן או יהודה,
 הרי לא הסכימו בהריגתו. אם תאמר: בני
 השפחות, הרי לא היתה שונאתן שלמה, שנאמר:
 "והוא נער את־בני בלקה ואת־בני זלפה וגו'",
 יששכר וזבולון לא היו מדברים בפני אחיהם
 הגדולים מהם, על כרחק, שמעון ולוי הם, שנקראם
 אביהם אחים: כלי חמס. אמנות זו של רציחה,
 חמס הוא בידכם, מברכת עשו היא זו. אמנות שלו
 היא, ואתם חמסתם אותה הימנו: מכרתיכם. לשון
 כלי זין. סיף בלשון יוני מכי"ר (תנחומא). דבר
 אחר: "מכרתיכם" (כ"ר) בארץ מגורתם נהגו
 עצמן בכלי חמס, כמו: (יחזקאל טו) "מכרתיך
 ומלדתיך", וזה תרגום של אונקלוס: (ו) בְּסֹדֶם
 אֶל־תֵּבָא נַפְשֵׁי. (כ"ר) זה מעשה זמרי, כשנתיקבצו
 שבטו של שמעון להביא את המדינית לפני משה,
 ואמרו לו: 'זו אסורה או מתרת? אם תאמר
 אסורה, בת יתרו מי התירה לך? אל יזכר שמי
 בדבר, שנאמר: "זמרי בן־סלוא נשיא בית־אב
 לשמעוני" ולא כתב בן יעקב: בקהלים. כשיקהיל

בְּיִשְׂרָאֵל: ח יהודה את אֲדִיתָא
וְלֹא בְּהִיתָתָא בְּיָ יִדְוֹן אַחִיָּה יִדְוֹ
תַּתְקָה עַל בְּעָלֵי דְבָבָהּ יִתְבַּדְרוֹן
סְנָאָה יְהוֹן מַחְזְרִין קִדְל גְּדָמָה
וְיִהוֹן מְקַדְמִין לְמַשְׁאֵל בְּשַׁלְמָה
בְּנֵי אָבוֹה: ט שְׁלֹטוֹן יְהִי בְּשֵׁרוּיָא
וּבְסוּפָא יִתְרַבָּא מְלָכָא מְדָבִית
יְהוּדָה אַרִי מְדִין קְטָלָא בְּרִי
נְפִשָׁה סְלִקְתָּא יְנוּחַ יִשְׁרִי בְּתַקוּף
כְּאַרְיָא וּכְלִיתָא וְלִית מְלָכוּ
דְּתוּזְעֻנְגָה: י לֹא יַעֲדִי עֶבֶד

שְׁלֹטֵן מְדָבִית יְהוּדָה וּסְפָרָא מִבְּנֵי בְנוֹהֵי עַד עֲלָמָא עַד דִּיִּיתִי מְשִׁיחָא דְדִילָהּ הִיא מְלָכוּתָא וְלֹא יִשְׁתַּמְעוֹן
עַמְמָיָא: יא יִסְחֹר יִשְׂרָאֵל לְקִרְתָּהּ עָמָא יְכַנּוֹן הִיכְלָהּ יְהוֹן צְדִיקָא סְחֹר סְחֹר לֵה וְעַבְדֵי אֲרִיתָא בְּאוּלְפִן

רש"י

הַגִּרְנוֹת לְתִירוּמוֹת וּלְמַעֲשָׂרוֹת, נָתַן לוֹ תְּפוּצָתוֹ דְּרַף
כְּבוֹד: (ח) יְהוּדָה אֶתָּה יוֹדוּךָ אַחִיָּה. לְפִי
שְׁהוֹכִיחַ אֶת הָרֵאשׁוֹנִים בְּקִנְטוּרִים, הִתְחִיל יְהוּדָה
לְסוּג לְאַחֲרָיו (שְׁלֹא יוֹכִיחֵנּוּ עַל מַעֲשֵׂה תִמְרָה),
וּקְרָאוּ יַעֲקֹב בְּדַבְרֵי רְצוּי: 'יְהוּדָה, לֹא אֶתָּה
כְּמוֹתָם' (ב"ר): יִדְוֹ בְּעַרְףָּ אִיבִיךָ. בִּימֵי דָוִד:
(שְׁמוּאֵל ב כב) "וְאִוִּיבִי, תִּתֶּה לִי עַרְףָּ": בְּנֵי אֲבִיךָ.
עַל שֵׁם שֶׁהָיוּ מְנַשִּׂים הַרְבֵּה לֹא אָמַר: 'בְּנֵי אֲמִיךָ',
כְּדָרְךָ שֶׁאָמַר יִצְחָק: (ט) גּוֹר אֲרִיָּה. עַל דָּוִד
נִתְּנָבָא: בְּתַחֲלָה, 'גּוֹר': (שְׁמוּאֵל ב ה) "בְּהִיּוֹת שְׂאוּל
מֶלֶךְ עָלֵינוּ, אֶתָּה הָיִיתָ הַמוֹצִיא וְהַמְּבִיא אֶת
יִשְׂרָאֵל", וּלְבִסּוּף, אֲרִיָּה, כְּשֶׁהִמְלִיכוּהוּ עָלֵיהֶם,
וְזֶהוּ שְׁתַּרְגֵּם אֲוִנְקְלוֹס: 'שְׁלֹטוֹן יְהִי בְּשֵׁרוּיָא',
בְּתַחֲלָתוֹ: מְטָרָה. מִמָּה שֶׁחֲשַׁדְתִּיךָ בְּ"טָרָה טָרָה
יֹסֵף, חִיָּה רָעָה אֲכָלְתָּהּ", וְזֶהוּ יְהוּדָה שֶׁנִּמְשָׁל
לְאַרְיָה: בְּנֵי עָלִית. סְלִקְתָּ אֶת עֲצָמְךָ וְאַמְרָתָ:
"מִה־בָּצַע וְגו'", וְכֵן בְּהִרְגַת תִּמְרָה, שֶׁהוּדָה:
"צִדְקָה מִמֶּנִּי", לְפִיכָךְ: כָּרַע רַבֵּן וְגו'. בִּימֵי
שְׁלֹמֹה: (מַלְכִים א ה) "אִישׁ תַּחַת גִּפְנוֹ וְגו'":
(י) לֹא-יִסּוֹר שֶׁבֶט מִיְהוּדָה. מְדוֹד וְאֵילָךְ, אֵלּוּ
רֵאשֵׁי גְלִיּוֹת שֶׁבִּבְבֶּל, שְׂרֹדִים אֶת הָעָם בְּשֶׁבֶט,
שֶׁמִּנִּים עַל פִּי הַמְּלָכוֹת (סְנַהֲדִרִין ה): וּמַחֲקָק מִבֵּין
רַגְלָיו. תְּלִמִּידִים, אֵלּוּ נְשִׂאֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל: עַד

מֶלֶךְ הַמְּשִׁיחַ, שֶׁהִמְלִיכָהּ שְׁלוֹ, וְכֵן
תַּרְגֵּם אֲוִנְקְלוֹס. וּמְדַרְשׁ אַגָּדָה: "שִׁילוֹ", שִׁי לוֹ,
שְׁנֶאֱמַר: (תַּהֲלִים עו) "וּכִילּוֹ שִׁי לְמוֹרָא": וְלֹא יִקְהַת
עַמִּים. אֲסִיפַת הָעַמִּים, שֶׁהָיוּ עָקֹר הִיא בִּסְוֹד,
כְּמוֹ: "נִפְעָתָךְ", וּפְעָמִים שְׁנוּפְלַת מִמֶּנּוּ, וְכִמָּה
אוֹתִיּוֹת מְשֻׁמָּשׁוֹת בְּלִשׁוֹן זֶה, וְהֵם נִקְרָאִים עָקֹר
נוֹפֵל, כְּגוֹן נו"ן שֶׁל נוֹגֵף, וְשֶׁל נוֹשֵׁף, וְאַל"ף
שֶׁבְּ"אַחֲוִיתִי בְּאַזְנוֹכֶם" (אִיּוֹב יג). וְשֶׁבְּ"אַבְחַת-חֶרֶב"
(יִחְזָקָאֵל כא) (וְהוּא לִשׁוֹן חֶרֶב וּפְרוּשׁוֹ: 'אִימַת
חֶרֶב', וְהוּא לִשׁוֹן וִין), (מַלְכִים ב ד) "וְאַסּוּף שְׁמֹן",
אֶף זֶה, "יִקְהַת עַמִּים", אֲסִיפַת עַמִּים, שְׁנֶאֱמַר:
(יִשְׁעִיָּה יא) "אֵלָיו גּוֹיִם יִדְרָשׁוּ", וְדוּמָה לוֹ: (מִשְׁלִי
ל) "עֵין תִּלְעַג לְאָב וְתִבְזוּ לִיקְהַת אִם", לְקַבּוּץ
קְמָטִים שֶׁבִּפְנֵיָהּ מִפְּנֵי זְקֻנָתָהּ, וּבִגְמָרָא: 'דִּיתְבִּי
וּמִקְהוּ אֶקְהָתָא בְּשׁוּקֵי דְנִהֲרֻדְעָא [דְּפּוּמְבִידִיתָא],
בְּמַסְכַּת יְבָמוֹת (דף קי). וְיִכְל הָיָה לוֹמַר: קִהַיְתָ
עַמִּים: (יא) אֲסָרִי לְגִפְנָן עִירָה. נִתְּנָבָא עַל אֶרֶץ
יְהוּדָה שֶׁתִּהְיֶה מוֹשְׁכַת יִין כְּמַעֲזֵן, אִישׁ יְהוּדָה יֵאָסֵר
לְגִפְנָן עִיר אַחֵר, וְיִטְעֲנֵנּוּ מִגִּפְנָן אַחַת וּמִשׁוּרְק אַחֵר,
כֵּן אֶתּוֹן אַחֵר: שְׂרָקָה. זְמוּרָה אֲרַכָּה, קוֹרִירִי"א
בְּלַע"ז: כְּפֶס פִּינִין. כָּל זֶה לִשׁוֹן רַבּוּי יִין: סוּתָה.
לִשׁוֹן מִין בְּגֵד הוּא, וְאֵין לוֹ דְּמִיּוֹן בְּמִקְרָא: אֲסָרִי.
כְּמוֹ אוֹסֵר, דְּגִמְתּוֹ: (תַּהֲלִים קיג) "מְקִימִי מַעֲפָר דָּל",

אֲתָנוּ כִּפְסָ בִּינָן לְבִשְׁוֹ וּבְדָם-עֲנָבִים כְּתִיב סוּתָה
 קרי סוּתָה רס"י: יב חֲכָלִילִי עֵינַיִם מִיָּין וּלְבָן-שֵׁנִים
 מַחְלָב רס"י: פ יג זְבוּלָן לְחוּף יָמִים יִשְׁכֵּן וְהוּא
 לְחוּף אֲנִית וּרְכַתּוֹ עַל-צִידוֹן רס"י: פ יד יִשְׁשָׁכָר
 חֲמֹר גָּרָם רַבִּץ בֵּין הַמְּשֻׁפְתִּים רס"י: טו וַיֵּרָא
 מִנְּחָה כִּי טוֹב וְאֶת-הָאָרֶץ כִּי נָעֲמָה וַיֵּט

עֲמָה יְהִי אֲרָגוֹן טב לְבוּשׁוֹהִי
 פְּסוּתָה מִלֵּא מִלֵּא צָבַע זְהוּרִי
 וְצָבָעוֹנִין: יב יִסְמָקוֹן טוֹרוֹהִי
 בְּכֹרְמוֹהִי יִטּוּפוֹן נַעֲוֹהִי בְּחָמֹר
 יִחֲוֹרֵן בְּקַעֲתָה בְּעִיבוֹר וּבְעֲדָרִי
 עֲנָא: יג זְבוּלָן עַל סִפְר יִמְמִיא
 יִשְׁרִי וְהוּא יִכְבֵּשׁ מַחֲזוּזִין בְּסָפִינָן
 וְטוֹב יִמָּא יִיכּוֹל וְתַחֲוּמָה יְהִי
 מְטִי עַל צִידוֹן: יד יִשְׁשָׁכָר עֲתִיר
 בְּנִכְסִין וְאַחֲסָנְתָה בֵּין תַּחֲוּמִּיא:

טו וַחֲזָא חוּלְקָא אָרִי טב וְיָת אֲרַעָא אָרִי מַעֲבָדָא פִּירִין וּיְכַבֵּשׁ מַחֲזוּזִי עֲמִמִּיא וּיִשְׁיָצִי יָת דִּירִיהוֹן

רס"י

בְּלַע"ז, (יבמות מח) וְהוּא יְהִיָּה מְצוּי תְּדִיר עַל חוּף
 אֲנִיּוֹת, בְּמָקוֹם הַנֶּמֶל שְׁאֲנִיּוֹת מְבִיאֹת שֵׁם
 פְּרָקְמִטָּא, שְׁהִיָּה זְבוּלָן עוֹסֵק בְּפָרְקִמְטָא וּמִמְצִיא
 מְזוֹן לְשִׁכְט יִשְׁשָׁכָר, (תנחומא) וְהֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה.
 הוּא שְׁאֲמֹר מִשָּׁה: (דברים לג) "שִׁמַּח זְבוּלָן בְּצִאֲתָךְ
 וּיִשְׁשָׁכָר בְּאֶהְלִיד", זְבוּלָן יוֹצֵא בְּפָרְקִמְטָא,
 וּיִשְׁשָׁכָר עוֹסֵק בַּתּוֹרָה בְּאֶהְלִים: וּיְרַכְתּוֹ עַל-צִידוֹן.
 סוּף גְּבוּלוֹ יְהִיָּה סְמוּךְ לְצִידוֹן: וּיְרַכְתּוֹ. סוּפוֹ, כְּמוֹ:
 "וּלְיִרְפָּתִי הַמְּשָׁכָן": (יד) יִשְׁשָׁכָר חֲמֹר גָּרָם.
 חֲמֹר בַּעַל עֲצָמוֹת, סוֹבֵל עַל תּוֹרָה בְּחֲמֹר חֶזֶק
 שְׁמִטְעִינִין אוֹתוֹ מִשָּׂא כְּבֹד: רַבִּץ בֵּין הַמְּשֻׁפְתִּים.
 בְּחֲמֹר הַמַּהֲלָךְ בַּיּוֹם וּבַלַּיְלָה, וְאֵין לוֹ לִינָה בְּבֵית,
 וּכְשֶׁהוּא רוֹצֵה לָנוּחַ, רוֹבֵץ בֵּין הַתַּחֲוּמִין, בַּתַּחֲוּמִי
 הַעֲזִירוֹת שֶׁהוֹלִיךְ שֵׁם פְּרָקְמִטָּא: (טו) וַיֵּרָא מִנְּחָה
 כִּי טוֹב. רָאָה לְחַלְקוֹ אֲרָץ מְבֹרָכָה וְטוֹבָה לְהוֹצִיא
 פְּרוֹת: וַיֵּט שְׁכָמוֹ לְסִבָּל. עַל תּוֹרָה: וַיְהִי. לְכָל
 אֲחִיו יִשְׂרָאֵל: לָמַס עוֹבֵד. לְפִסֵּק לָהֶם הוֹרָאוֹת שֶׁל
 תּוֹרָה וְסִדְרֵי עֲבוּרִין, שְׁנֵאֲמֹר: (דברי הימים א יב)
 "וּמִבְּנֵי יִשְׁשָׁכָר יוֹדְעֵי בִינָה לַעֲתִים, לְדַעַת מֶה-
 יַעֲשֶׂה יִשְׂרָאֵל, רֹאשִׁיהֶם מֵאֲתִים", מֵאֲתִים רֹאשֵׁי
 סִנְהֶדְרָאוֹת הָעָמִיד וְכָל אֲחִיהֶם עַל פִּיהֶם: וַיֵּט
 שְׁכָמוֹ. הַשְׁפִּיל שְׁכָמוֹ, כְּמוֹ "וַיֵּט שְׁמִים", "הִטּוּ
 אֲזוֹנָכֶם", וְאוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם בְּפָנִים אֲחֵרִים: "וַיֵּט
 שְׁכָמוֹ לְסִבָּל", מִלְחָמוֹת וְלִכְבֹּשׁ מַחֲזוּזוֹת, שֶׁהֵם
 יוֹשְׁבֵים עַל הַסֶּפֶר וַיְהִיָּה הָאוֹיֵב כְּבוּשׁ תַּחֲתָיו לְמַס

(שם קכג) "הַיּוֹשְׁבֵי בְּשָׁמַיִם", וְכֵן: "בְּנֵי אֲתָנוּ",
 כְּעִנְיָן זֶה. וְאוּנְקְלוֹס תַּרְגָּם בְּמִלָּה מְשֻׁיחַ: גֶּפֶן, הֵם
 יִשְׂרָאֵל, עִירָה, זֶה יְרוּשָׁלַיִם, שְׂרָקָה, אֵלּוּ יִשְׂרָאֵל
 (ירמיה ב) "וְאֲנִי נִטְעַתִּיךָ שׁוֹרֵק": בְּנֵי אֲתָנוּ. יִבְנוּן
 הַיְכָלָה, לְשׁוֹן: "שַׁעַר הָאֵיתָנוּן" בְּסִפְר יִחְזָקָאֵל (מ),
 וְעוֹד תַּרְגָּמוֹ בְּפָנִים אֲחֵרִים: גֶּפֶן, אֵלּוּ צַדִּיקִים. בְּנֵי
 אֲתָנוּ, עֲבָדֵי אוֹרִיתָא בְּאֶלְפֹן, עַל שֵׁם: "רוֹכְבֵי
 אֲתוֹנוֹת צְחוּרוֹת". כִּפְסָ בִּינָן, יְהֵא אֲרָגוֹן טב
 לְבוּשׁוֹהִי, שְׁצָבּוּעוֹ דּוּמָה לִיָּין, וְצָבָעוֹנִין הוּא לְשׁוֹן
 סוּתָה, שְׁהָאֲשָׁה לּוֹבֶשֶׁתָן וּמִסִּיתָה בְּהֵן אֶת הַזָּכָר
 לִיתָן עֵינָיו בָּהּ. וְאֵף רְבוּתִינוּ פִּרְשׁוּ בְּגִמְרָא לְשׁוֹן
 הַסֵּתֶת שְׁכָרוֹת בְּמִסְכַּת כְּתוּבוֹת (דף קיא): 'וְעַל הַיָּין,
 שְׁמָא תֹאמַר אֵינוּ מְרֻה? תַּלְמוּד לומר: "סוּתָה":
 (יב) חֲכָלִילִי. לְשׁוֹן אָדָם, כְּתַרְגוּמוֹ, וְכֵן: (משלי
 כג) "לְמִי חֲכָלִילוֹת עֵינַיִם", שְׁכֵן דֶּרֶךְ שׁוֹתֵי יָיִן,
 עֵינָיהֶם מֵאֲדִימִין: מַחְלָב. מֶרֶב חֶלֶב, שְׁיָהָא בְּאֲרָצוֹ
 מְרַעָה טוֹב לְעֲדָרֵי צֹאן, וְכֵן פִּירוּשׁ הַמְּקָרָא: אָדָם
 עֵינַיִם יְהֵא מֶרֶב יָיִן, וּלְבָן-שֵׁנִים יְהֵא מֶרֶב חֶלֶב.
 וּלְפִי תַרְגוּמוֹ: עֵינַיִם, לְשׁוֹן הָרִים, שְׁמִשֵּׁם צוּפִים
 לְמַרְחוּק. וְעוֹד תַּרְגָּמוֹ בְּפָנִים אֲחֵרִים: לְשׁוֹן מַעֲזִינוֹת
 וְקָלוֹת הִיקְבִּים: נַעֲוֹהִי, יְקָבִים שְׁלוֹ, וְלְשׁוֹן אֲרָמִי
 הוּא בְּמִסְכַּת עֲבוּדָה זָרָה (דף עד): 'נַעֲוָה אֲרַתְחוּ'.
 יִחֲוֹרֵן בְּקַעֲתָה, תַּרְגָּם: "שֵׁנִים", לְשׁוֹן: שְׁנֵי
 הַסְּלָעִים: (יג) זְבוּלָן לְחוּף יָמִים. עַל חוּף יָמִים
 תַּהֲיָה אֲרָצוֹ: חוּף. כְּתַרְגוּמוֹ: 'סִפְר', מֶרֶק"א

וּדְאִשְׁתְּאֲרוֹן בְּהוֹן יְהוֹן לֵה פְלִחִין
וּמִסְקִי מִסִּין: טז מַדְבִּית דִּין
יִתְבַּחַר וּיקום גְּבָרָא בְיוֹמוֹהִי
יִתְפָּרַק עֲמָה וּבִשְׁנוּהִי יְנוּחוֹן
בְּחֻדָּא שְׁבִטָא דִּישְׂרָאֵל: יז יְהִי
גְּבָרָא דִּיתְבַּחַר וּיקום מַדְבִּית דִּין
אִימָתָה תִּתְרַמִּי עַל עֲמִמָּא
וּמִחְתָּה תִּתְקַף בְּפִלְשְׁתָּאִי בְּחִינִי
חוּרְמֵן יִשְׂרִי עַל אֲרֻחָא וּכְפִתְנָא
יִכְמוֹן עַל שְׁבִילָא יִקְטֹל גְּבָרִי
מִשְׁרִית פְּלִשְׁתָּאִי פְּרָשִׁין עִם

שְׁכֻמוֹ לְסִבְלָא וַיְהִי לְמַס־עֲבָד כִּסִּי: טז דִּין יִדִּין
עֲמוֹ בְּאַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל כִּסִּי: יז יְהִי־דִן נַחֲשׁ
עַל־דֶּרֶךְ שְׁפִיפֹן עַל־אַרְחַת הַנֶּשֶׁף עֲקֵב־סוֹס
וַיִּפֹּל רִכְבוֹ אַחֲוֹר כִּסִּי: יח לִישׁוּעָתָךְ קִוִּיתִי
יְהוָה כִּסִּי: ט חֲמִישִׁי יֵגֵד גְּדוֹד יְגוֹדְנוּ וְהוּא יִגֵּד
עֲקֵב כִּסִּי: ט כִּמְאֹשֶׁר שְׁמֵנָה לַחֲמוֹ וְהוּא יִתֵּן
מִעֲדֻנֵי־מֶלֶךְ כִּסִּי: ט כֹּא נִפְתָּלִי אֵילָה שְׁלַחָה

רַגְלָאִין יַעֲקֹב סוֹסוֹן וְרִתְפִּין וַיִּמְגֵּר רֹכְבֵיהוֹן לְאַחֲוָא: יח לְפִוְרִקְנָךְ סְבִרִית יי: ט מַדְבִּית גָּד מִשְׁרִית מְזִינִין
פֶּד יַעֲבֹרוֹן יֵת יִדְנָא קָדָם אַחֲוִיהוֹן לְקֶרְבָּא וּבִנְכֻסִּין סְגִיאִין יִתּוּבוֹן לְאַרְעֵהוֹן: כ דְּאִשֶׁר טָבָא אֲרַעָה וְהוּא
מִרְבֵּיא בְּתַפְנוּקֵי מַלְכִּין: כא נִפְתָּלִי בְּאַרְע טָבָא יִתְרַמִּי עֲדָבָה וְאַחֲסִנְתָּה תְּהִי מִעֲבָדָא פִּירִין יְהוֹן מוֹדִין

רש"י

עוֹבֵד: (טז) דִּין יִדִּין עֲמוֹ. יִנְקָם נִקְמַת עֲמוֹ
מִפְּלִשְׁתִּים, כְּמוֹ: "כִּי יִדִּין ה' עֲמוֹ": בְּאַחַד שְׁבִטֵי
יִשְׂרָאֵל. כָּל יִשְׂרָאֵל יְהִי בְּאַחַד עֲמוֹ וְאֵת כָּלֶם יִדִּין,
וְעַל שְׁמִשׁוֹן נִבָּא נְבוֹאָה זֹה, וְעוֹד יֵשׁ לְפָרֶשׁ:
"בְּאַחַד שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל", כְּמִיחָד שְׁבִטִים, הוּא
דוֹד שְׁבָא מִיְהוּדָה: (יז) שְׁפִיפֹן. הוּא נַחֲשׁ, וְאוֹמֵר
אֲנִי שְׁקָרִי כֵּן עַל שֵׁם שֶׁהוּא נוֹשֵׁף כְּמוֹ: (בְּרֵאשִׁית
ג) "וְאַתָּה תִּשְׁוֹפְנוּ עֲקֵב": הַנֶּשֶׁף עֲקֵב־סוֹס. כֶּף
דֶּרֶכּוֹ שֶׁל נַחֲשׁ, וְדָמָהּ לְנַחֲשׁ "הַנֶּשֶׁף עֲקֵב־סוֹס":
וַיִּפֹּל רִכְבוֹ אַחֲוֹר. שְׁלֹא נִגַּע בּוֹ, וְדָגְמָתוֹ מְצִינוּ
בְּשִׁמְשׁוֹן: (שׁוֹפְטִים טז) "וַיִּלְפֹּת וְגו'" אֵת שְׁנֵי עֲמוּדֵי
הַתֶּןּוֹךְ וְגו' וְשִׁעַל הַגָּג מִתּוֹ. וְאוֹנִקְלוֹס תִּרְגֵּם:
'בְּחִינִי חוּרְמֵן', שֵׁם מִין נַחֲשׁ שֶׁאֵין רְפוּאָה
לְנִשְׁכָּתוֹ, וְהוּא צָפְעוֹנִי, וְקָרוֹי חוּרְמֵן עַל שֵׁם
שְׁעוֹשֶׂה הַכֹּל חֶרֶם. וּכְפִתְנָא, כְּמוֹ פֶתֶן, 'יִכְמוֹן',
יִאֲרֹב: (יח) לִישׁוּעָתָךְ קִוִּיתִי ה'. נִתְנַבֵּא שְׁיִנְקֵרוֹ
פְּלִשְׁתִּים אֵת עֵינָיו וְסוֹפּוֹ לוֹמֵר: (שם) "וְכִרְנִי נָא
וְחִזְקֵנִי נָא אֲפֹ הַפַּעַם": (יט) גָּד גְּדוֹד יְגוֹדְנוּ.
כָּלֶם לְשׁוֹן גְּדוֹד הֵם, וְכֶף חִבְרוּ מִנְחָם. וְאֵם תֹּאמֵר:
אֵין גְּדוֹד בְּלֹא ב' דְּלִתִּין, יֵשׁ לוֹמֵר גְּדוֹד, שֵׁם דְּבָר,
צָרִיךְ שְׁנֵי דְלִתִּין שֶׁפֶן דֶּרֶךְ תִּבְּהַ בַּת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת
לְהַכְפִּיל בְּסוֹפָהּ, וְאֵין יְסוּדָה אֲלֵא שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת, וְכֵן
אָמַר: (מִשְׁלִי כו) "כַּצֶּפֶר לְנוֹד", מְגִזְרָת: (אִיּוֹב ז)

"וְשִׁבְעָתִי נְדוּדִים", (שׁוֹפְטִים ה) "שֵׁם נִפֹּל שְׁדוּד",
מְגִזְרָת: "יִשׁוּד צְהָרִים", אֲפֹ יְגוֹד, יְגוֹדְנוּ וְגְדוֹד,
מְגִזְרָה אַחַת הֵם, וְכִשְׁהוּא מְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יַפְעֵל אֵינוֹ
כְּפוּל כְּמוֹ: יְגוֹד, יְנוֹד, יְרוֹם, יִשׁוּד, יִשׁוּב, וְכִשְׁהוּא
מִתְפַּעֵל, אוֹ מִפְעִיל אַחֲרִים, הוּא כְּפוּל, כְּמוֹ:
יִתְגִּדְד, יִתְנוֹדֵד, יִתְרוֹמֵם, יִתְבּוֹלֵל, יִתְעוֹדֵד,
וּבְלִשׁוֹן מִפְעִיל: (תְּהִלִּים קמו) "יִתּוֹם וְאַלְמָנָה
יַעֲזוֹד", (יִשְׁעִיָּה מט) "לְשׁוֹבֵב יַעֲקֹב אֱלִיו", (שם נח)
"מְשׁוֹבֵב נְתִיבוֹת", אֲפֹ יְגוֹדְנוּ הָאִמּוֹר כָּאֵן, אֵינוֹ
לְשׁוֹן שִׁיפְעִילוּהוּ אַחֲרִים, אֲלֵא כְּמוֹ יְגוֹד הֵימְנוּ,
כְּמוֹ: (יִרְמִיָּה י) "בְּנִי יְצִאוּנִי", יְצִאוּ מִמֶּנִּי. "גָּד גְּדוֹד
יְגוֹדְנוּ", גְּדוּדִים יְגוֹדֵי הֵימְנוּ, שִׁיפְעִירוּ הִירְדֵן עִם
אַחֲרֵיהֶם לְמַלְחָמָה כָּל חֲלוּץ עַד שְׁנִכְבְּשָׁה הָאֲרֶץ:
וְהוּא יְגוֹד עֲקֵב. כָּל גְּדוּדֵי יִשׁוּבֵי עַל עֲקֵבָם
לְנַחֲלָתָם שְׁלָקְחוּ בְעֶבֶר הִירְדֵן, וְלֹא יִפְקֹד מֵהֶם
אִישׁ: עֲקֵב. בְּדֶרֶכָם וּבְמִסְלֹתָם שֶׁהִלְכוּ, יִשׁוּבֵי,
כְּמוֹ: (תְּהִלִּים עז) "וְעֲקֵבוֹתֶיךָ לֹא נוֹדְעוּ", וְכֵן (שִׁיר
הַשִּׁירִים א) "בְּעֲקֵבִי הֲצֵאֵן", בְּלִשׁוֹן לַע"ז תִּרְצִיא"ס:
(כ) מְאֹשֶׁר שְׁמֵנָה לַחֲמוֹ. מְאָכַל הַבָּא מִחֲלָקוֹ שֶׁל
אִשֶׁר יְהִי שֶׁמֶן, שִׁיחֵי זֵיתִים מְרַבִּים בְּחֲלָקוֹ וְהוּא
מוֹשֵׁף שֶׁמֶן כְּמַעֲזֵן, וְכֵן בְּרָכוֹ מִשָּׁה: "וְטַבֵּל בְּשֶׁמֶן
רָגְלוֹ", כְּמוֹ שְׁשִׁנְיָנוּ בְּמִנְחוֹת (דף פה): פַּעַם אַחַת
הִצָּרְכוֹ אֲנִשִּׁי לוֹדְקִיא לְשֶׁמֶן וְכו': (כא) אֵילָה

הַנִּתֵּן אִמְרֵי־שֹׁפָר כַּסִּי: ס כב בֵּן פֶּרֶת יוֹסֵף בֵּן
פֶּרֶת עַל־עֵין בָּנוֹת צַעֲדָה עַל־שׁוֹר כַּסִּי:
כג וַיִּמְרְרוּ וּרְבּוֹ וַיִּשְׁטְמֵהוּ בַּעֲלֵי חֲצִים כַּסִּי:
כד וַתֵּשֶׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו מִיָּדִי

וּמִבְּרִכִּין עֲלֵיהֶן: כב בְּרִי דִּי־סִגִּי
יוֹסֵף בְּרִי דִּיתְבָּרַךְ כְּגֻפֵּן דְּנִצְיָב עַל
עֵינָא דְּמִיָּא תְּרִין שַׁבְּטִין יִפְקֹון
מִבְּנוּהִי יִקְבְּלוּן חוּלְקָא
וְאַחֲסִנְתָּא: כג וְאַתְמַרְרוּ יְתָה
וְנִקְמוּהִי וְאַעֲיָקוּ לָהּ גְּבָרִין גְּבָרִין
בַּעֲלֵי פְלִגּוּתָא: כד וְתַבַּת בְּהוֹן

נְבִיאֻתָהּ עַל דְּקָנִים אֲוִרִיתָא בְּסִתְרָא וְשׁוּי בְּתוּקָפָא רֹחֲצָנָה בְּכֵן יִתְרַמָּא דְּהַב עַל דְּרַעוּהִי וְאַחֲסִין מְלֻכוּתָא

רש"י

הַלְשׁוֹן: בְּשַׁעֲה שָׂבָא עָשׂוּ לְקִרְאָת יַעֲקֹב, בְּכָלֶן
קִדְמוּ הָאֲמֵהוּת לְלֶכֶת לִפְנֵי בְּנֵיהֶם לְהַשְׁתַּחֲוֹת,
וּבְרַחֵל כְּתִיב: "נָגַשׁ יוֹסֵף וְרַחֵל וַיִּשְׁתַּחֲווּ". אָמַר
יוֹסֵף: 'רִשָּׁע זֶה, עֵינָו רָמָה, שָׂמָא יִתֵּן עֵינָיו בְּאִמִּי,
יֵצֵא לִפְנֵיהָ וְשָׂרֵבֵב קוֹמָתוֹ לְכַסּוּתָהּ, וְהוּא שָׂבָרְכוּ
אָבִיו: "בֵּן פֶּרֶת", הַגְּדִלְתָּ עֲצָמְךָ, יוֹסֵף, "עַל־עֵין"
שֶׁל עָשׂוּ, לְפִיכָךְ, זָכִיתָ לְגְדֻלָּה: בָּנוֹת צַעֲדָה
עַל־שׁוֹר. לְהַסְתַּכֵּל בָּךְ בְּצִאתָךְ עַל מַצְרִים. וְעוֹד
דְּרַשׁוּהוּ לְעֵנִין שֶׁלֹּא יִשְׁלַט בְּזִרְעוֹ עֵין הָרַע, וְאַף
כְּשֶׁבָרַךְ מְנַשֶּׁה וְאַפְרַיִם, בְּרַכְּם כְּדָגִים, שָׂאִין עֵין
הָרַע שׁוֹלֵטָת בָּהֶם: (כג) וַיִּמְרְרוּ וּרְבּוֹ.
וַיִּמְרְרוּהוּ אַחֲרָיו, וַיִּמְרְרוּהוּ פּוֹטִיפַר וְאַשְׁתּוֹ לְאַסְרוֹ,
לְשׁוֹן: "וַיִּמְרְרוּ אֶת חַיֵּיהֶם": וּרְבּוֹ. נִעְשׂוּ לוֹ אַחֲרָיו
אֲנָשֵׁי רִיב, וְאִין הַלְשׁוֹן הֵזָה לְשׁוֹן פְּעִלּוֹ, שָׂאִם בֵּן
הֵזָה לוֹ לִינְקֵד: וּרְבּוֹ, כְּמוֹ: "הִמָּה מִי מְרִיכָה אֲשֶׁר
רְבּוֹ וְגו' ", וְאַף אִם לְשׁוֹן רְבִית חֲצִים הוּא, בֵּן הֵזָה
לוֹ לִינְקֵד, וְאִינוּ אֵלָּא לְשׁוֹן פְּעִלּוֹ, כְּמוֹ: (יִרְמִיָּה ב)
"שָׁמוּ שְׁמַיִם", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹשָׁמוּ, וְכֵן "רְמוֹ
מַעַט", שֶׁהוּא לְשׁוֹן הוֹרְמוּ, אֵלָּא שֶׁלְשׁוֹן הוֹרְמוּ
וְהוֹשָׁמוּ, עַל יְדֵי אַחֲרִים, וּלְשׁוֹן שָׁמוּ, רְמוֹ, רְבּוֹ,
מֵאַלְיָהֶם הוּא, הֵם מְשׁוּמָמִים אֶת עֲצָמָם, נִתְרוֹמָמוּ
מֵעֲצָמָם, נִעְשׂוּ אֲנָשֵׁי רִיב. וְכֵן: "דְּמוּ יוֹשְׁבֵי אִי",
כְּמוֹ נְדָמוּ, וְכֵן תְּרַגְּם אֲוִנְקְלוֹס: וְנִקְמוּהִי: בַּעֲלֵי
חֲצִים. שֶׁלְשׁוֹנָם כְּחֵץ, וְתַרְגּוּמוֹ: 'מְרִי פְלִגּוּתָא',
לְשׁוֹן: "וַתְּהִי הַמִּחְצָה", אוֹתָן שֶׁהֵיוּ רְאוּיִים לְחֻלְקָה
עִמּוֹ נִחְלָה: (כד) וַתֵּשֶׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ. נִתְיַשְׁבָּה
בְּחֻזְקָה: קִשְׁתּוֹ. חֻזְקוֹ: וַיִּפְּזוּ זְרַעִי יָדָיו. זֶה הוּא
נִתְיַנֵּת טַבַּעַת עַל יָדוֹ, לְשׁוֹן: "זָהָב מוֹפָז". זֹאת
הֵיחָהּ לוֹ מִיָּדִי הַקְדּוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא שֶׁהוּא אָבִיר

שְׁלֵחָה. זֶה בְּקַעַת גִּינוֹסָר, שֶׁהִיא קֵלָה לְכַשֵּׁל
פְּרוּתִיהָ, כְּאֵילָה זֶה שֶׁהִיא קֵלָה לְרוּץ, "אֵילָה
שְׁלֵחָה", אֵילָה מְשֻׁלַּחַת לְרוּץ: הַנִּתֵּן אִמְרֵי־שֹׁפָר.
כְּתַרְגּוּמוֹ. דְּבָר אַחֵר: עַל מַלְחָמַת סִיסְרָא נִתְנַבָּא:
(שׁוֹפְטִים ד) "וְלִקְחָתָה עִמָּךְ עֲשָׂרַת אֲלָפִים אִישׁ מִבְּנֵי
נַפְתָּלִי וְגו' " וְהִלְכוּ שָׁם בְּזִרְיוֹתָא, וְכֵן נֶאֱמַר שָׁם
לְשׁוֹן שְׁלוּחַ "בְּעֵמֶק שֶׁלַח בְּרַגְלִיו": הַנִּתֵּן אִמְרֵי־
שֹׁפָר. עַל יָדָם שָׁרוּ דְּבוּרָה וּבָרַךְ שִׁירָה. וּרְבּוּתֵינוּ
דְּרַשׁוּהוּ עַל יוֹם קְבוּרַת יַעֲקֹב: כְּשֶׁעָרַעַר עָשׂוּ עַל
הַמַּעֲרָה, בְּמַסְכַּת סוּטָה (דף יג), וְתַרְגּוּמוֹ: 'יִתְרַמִּי
עַדְבִּיָּה', יִפֹּל חֻבְלוֹ וְהוּא יוֹדֵה עַל חֻלְקוֹ אֲמָרִים
נְאִים וְשִׁבַּח: (כב) בֵּן פֶּרֶת. בֵּן חוֹן, וְהוּא לְשׁוֹן
אַרְמִי: אַפְרִיָן נְמִטְיָה לְרַבִּי שְׁמַעוֹן, בְּסוּף בָּבָא
מַצִּיעָא (דף קיח): בֵּן פֶּרֶת עַל־עֵין. חֲנוּ נְטוּי עַל
הָעֵין הָרוּאָה אוֹתוֹ: בָּנוֹת צַעֲדָה עַל־שׁוֹר. בָּנוֹת
מַצְרִים הָיוּ צוֹעֲדוֹת עַל הַחוּמָה לְהַסְתַּכֵּל בִּיפְיוֹ,
וּבְנֹת הַרְבֵּה, צַעֲדָה כָּל אַחַת וְאַחַת בְּמַקּוֹם
שֶׁתּוֹכֵל לְרְאוּתוֹ מִשָּׁם (דְּבָר אַחֵר, בֵּן צָרִיף לֹאמַר,
כִּי לְפָרוּשׁ רֵאשׁוֹן הוּא שׁוֹר, חוּמָה וְקַל לְהַבִּין).
"עַל־שׁוֹר", עַל רְאִיתוֹ, כְּמוֹ: (בַּמִּדְבָּר כד) "אֲשׁוּרְנוּ
וְלֹא קְרוּב", וּמִדְרָשִׁי אֲגָדָה יֵשׁ רַבִּים, וְזֶה נּוּטָה
לִישׁב הַמַּקְרָא: פֶּרֶת. תִּי"ו שָׁבוּ הוּא תִּקּוֹן הַלְשׁוֹן
כְּמוֹ: (קֹהֶלֶת ג) "עַל־דְּבָרַת בְּנֵי הָאָדָם": שׁוֹר. כְּמוֹ
לְשׁוֹר, דְּבָר אַחֵר: "עַל־שׁוֹר", בְּשִׁבְכִיל לְשׁוֹר.
וְתַרְגּוּמוֹ שֶׁל אֲוִנְקְלוֹס: "בָּנוֹת צַעֲדָה עַל־שׁוֹר",
'תְּרִין שַׁבְּטִין יִפְקֹון מִבְּנוּהִי וְכו', וְכַתֵּב "בָּנוֹת" עַל
שָׁם בָּנוֹת מְנַשֶּׁה, בָּנוֹת צִלְפָּחָד, שֶׁנִּשְׁלְחוּ חֵלֶק בְּשִׁנֵּי
עֲבָרֵי הַיַּרְדֵּן. 'בְּרִי דִּי־סִגִּי יוֹסֵף', "פֶּרֶת", לְשׁוֹן פֶּרִיָּה
וּרְבִיָּה, וְיֵשׁ מִדְרָשִׁי אֲגָדָה בּוֹ הַמְתִּישָׁבִים עַל

אֲבִיר יַעֲקֹב מִשֵּׁם רַעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל כִּסִּי:
 כה מֵאֵל אֲבִיךָ וַיַּעֲזֹרְךָ וְאֵת שְׁדֵי וַיְבַרְכֶּךָ בְּרֹכַת
 שְׁמַיִם מֵעַל בְּרֹכַת תְּהוֹם רִבְצַת תַּחַת בְּרֹכַת
 שְׁדִים וְרַחֲם כִּסִּי: כו בְּרֹכַת אֲבִיךָ גָּבְרוּ עַל-
 בְּרֹכַת הוֹרֵי עַד-תַּאֲוֹת גִּבְעַת עוֹלָם תַּהֲיִין
 לְרֹאשׁ יוֹסֵף וּלְקֶדֶד נְזִיר אֲחִיו כִּסִּי: פ שְׁשִׁי
 כז בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף בַּפֶּקֶר יֹאכֹל עַד וְלַעֲרֹב

וּתְקִיף דָּא הוּת לֵה מִן קָדָם אֵל
 תְּקִיפָא דִּי־עֵקֶב דִּי בְּמִימְרָה זֶן
 אֲבָהֶן וּבְנִין וְרַעָא דִּי־יִשְׂרָאֵל:
 כה מִימֵר אֱלֹהָא דְאֲבִיךָ יְחִי
 כִּסְעֵדֶךָ וְיֵת שְׁדֵי וַיְבַרְכֶּךָ בְּרֹכַן
 דְּנַחֲתָן מִשְׁלָא דְשִׁמְיָא מִלְעֵלָא
 בְּרֹכַן דְּנִגְדֵן מִמַּעַמְקֵי אֲרַעָא
 מִלְרַע בְּרֹכְתָא דְאֲבִיךָ וּדְאֲמָךָ:
 כו בְּרֹכְתָא דְאֲבִיךָ יְתוּסְפֵן עַל
 בְּרֹכְתָא דִּילִי בְּרִיכוּ אֲבָהִי
 דְחִמִּידוּ לֵהֵן רַבְרַבִּיא דְמֵן עֲלָמָא

יְהוֹנָן כָּל אֲלִין לְרִישָׁא דִּיוֹסֵף וּלְגַבְרָא פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי: כז בְּנִימִין בְּאַרְעָה תִּשְׁכַּנְתָּא וּבְאַחְסִנְתָּה יִתְבַּנִּי

רש"י

הַעוֹלָם, שְׁנֵאֲמַר: "וּפְרָצְתָּ יָמָה וְקָדְמָה וְגו'" מֵה
 שְׁלָא אָמַר לְאַבְרָהָם אֲבִינוּ וּלְיִצְחָק. לְאַבְרָהָם אָמַר
 לוֹ: "שָׂא נָא עֵינֶיךָ וּרְאֵה וְגו'" כִּי אֵת כָּל הָאָרֶץ
 אֲשֶׁר-אַתָּה רֹאֶה לְךָ אֶתְנַנֶּה, וְלֹא הִרְאֵהוּ אֵלָּא אֶרֶץ
 יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּד. לְיִצְחָק אָמַר לוֹ: "כִּי-לֶךְ וּלְזֶרְעֶךָ
 אֶתֵּן אֶת-כָּל-הָאֲרָצוֹת הָאֵל וְהַקִּימָתִי אֶת-הַשְּׁבוּעָה
 וְגו'", זֶהוּ שְׁאֲמַר יִשְׁעִיָּה: (ישעיה נח) "וְהֵאֱכִלְתִּיךָ
 נַחֲלַת יַעֲקֹב אֲבִיךָ", וְלֹא אָמַר: "נַחֲלַת אֲבְרָהָם":
 תַּאֲוֹת. אֲשֶׁמּוּל"ץ, כֶּךָ חִבְרוּ מִנְחָם בֶּן סְרוּק: הוֹרִי.
 לְשׁוֹן הַרְיֹן, שְׁהוֹרֹנִי בְּמַעֲי אָמִי, כְּמוֹ (איוב ג)
 "הֲרֵה גִבְרִי": עַד-תַּאֲוֹת. עַד קְצוֹת, כְּמוֹ: (במדבר
 לד) "וְהִתְאֲוִיתֶם לָכֶם לְגִבּוֹל קֶדְמָה", (שם ח):
 "תִּתְאֲוּ לְבָא חֲמַת": תַּהֲיִין. כָּלֵם לְרֹאשׁ יוֹסֵף: נְזִיר
 אֲחִיו. 'פְּרִישָׁא דְאַחוּהִי', שְׁנִבְדֵּל מֵאֲחִיו, כְּמוֹ:
 "וַיִּנָּזְרוּ מִקֶּדֶשׁ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", נָזְרוּ אַחֲרָם. וְרַבּוּתֵינוּ
 דְּרָשׁוּ: "וַתִּשָּׁב בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ", עַל כְּבִישַׁת יִצְרוֹ
 בְּאִשֶּׁת אֲדוֹנָיו, וְקוֹרְאוֹ 'קִשְׁת', עַל שֵׁם שְׁהִזְרַע יוֹרֵה
 כַּחַץ: "וַיִּפְּזוּ זִרְעֵי יִדְיוֹ". כְּמוֹ: וַיִּפְּזוּ, שְׁיִצָּא
 הַזֶּרַע מִבֵּין אֲצָבָעוֹת יָדָיו: מִיַּד אֲבִיר יַעֲקֹב.
 שְׁנֵאֲמַתָּה לוֹ דְּמוֹת דִּיקְנּוֹ שֶׁל אֲבִיו וְכו', כְּדֵאִיתָא
 בְּסוּטָה (דף לו), וְאִינוּקְלוֹס תַּרְגָּם "תַּאֲוֹת עוֹלָם",
 לְשׁוֹן תַּאֲוָה וְחִמְדָּה, ו"גִּבְעוֹת", לְשׁוֹן: "מִצְקֵי
 אֶרֶץ", וְהֵם הַבְּרֹכּוֹת שֶׁחִמְדָּתָן אֲמֹ וְהִזְקִיקָתוֹ
 לְקַבְּלָם: (כז) בְּנִימִין זָאב יִטְרֹף. זָאב הוּא אֲשֶׁר
 יִטְרֹף, נָפָא עַל שִׁיָּהוּ עֲתִידִין לִהְיוֹת חֲטָפָנִין:

יַעֲקֹב, וּמִשֵּׁם עָלָה לִהְיוֹת "רַעָה אֲבֹן יִשְׂרָאֵל", עֲקָרָן
 שֶׁל יִשְׂרָאֵל, לְשׁוֹן אֲבֹן הָרֹאשָׁה, לְשׁוֹן מַלְכוּת,
 וְאִינוּקְלוֹס, אֵפֹה הוּא כֶּךָ תַּרְגָּמוֹ. וַתִּשָּׁב, וְתַבַּת בְּהוֹן
 נְבִיאֹתָהּ הַחֲלוּמוֹת אֲשֶׁר חָלַם לָהֶם 'עַל דְּקִים
 אֲוִרִיתָא בְּסִתְרָא', תוֹסַפֶּת הוּא, וְלֹא מִלְשׁוֹן עֲבָרִי
 שְׁבִמְקָרָא, 'וְשׁוֹי בְּתַקְפָּא רוּחְצִנָּה', תַּרְגוּם שֶׁל
 "בְּאִיתָן קִשְׁתּוֹ", וְכֶךָ לְשׁוֹן הַתַּרְגוּם עַל הָעֲבָרִי:
 וַתִּשָּׁב נְבוֹאָתוֹ בְּשִׁבִּיל שְׁאִיתָנוּ שֶׁל הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא הֵיטָה לוֹ לְקִשְׁת וּלְמִבְטָח. 'כֶּכֶן יִתְרַמָּא דְּהַב
 עַל דְּרַעוּהִי', לְכָף: "וַיִּפְּזוּ זִרְעֵי יִדְיוֹ", לְשׁוֹן פִּזָּ:
 אֲבֹן יִשְׂרָאֵל. לְשׁוֹן נוֹטְרִיקוֹן: אָב וּבֶן, 'אֲבָהֶן
 וּבְנִין': יַעֲקֹב וּבְנָיו: (כה) מֵאֵל אֲבִיךָ. הֵיטָה לֶךְ
 זֹאת, וְהוּא יַעֲזֹרְךָ: וְאֵת שְׁדֵי. וְעַם הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ
 הוּא הֵיטָה לְכָף, כְּשֶׁלֹּא שְׁמַעְתָּ לְדַבְּרֵי אֲדוֹנֶתְךָ, וְהוּא
 יְבַרְכֶּךָ: בְּרֹכַת שְׁדִים וְרַחֲם. 'בְּרֹכְתָא דְאֲבָא
 וּדְאֲמָא', כְּלוּמַר יִתְבָּרְכוּ הַמּוֹלִידִים וְהַיּוֹלִדוֹת,
 שִׁיָּהוּ הַזְכָּרִים מְזִרְיָעִים טַפָּה הָרְאוּיָה לְהַרְיֹן,
 וְהַנִּקְבּוֹת לֹא יִשְׁכְּלוּ אֶת רַחֲם שְׁלֵהֶן, לְהַפִּיל
 עֲבָרֵיהֶן: שְׁדִים. "יִרְה יִירָה" מִתַּרְגָּמִינָן: 'אִישְׁתַּדִּיא
 יִשְׁתַּדִּי', אֵפֹה שְׁדִים כָּאן, עַל שֵׁם שְׁהִזְרַע יוֹרֵה כַּחַץ:
 (כו) בְּרֹכַת אֲבִיךָ גָּבְרוּ וְגו'. הַבְּרֹכּוֹת שְׁבִרְכְּנִי
 הַקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא, גָּבְרוּ וְהִלְכוּ עַל הַבְּרֹכּוֹת שְׁבִרְכְּךָ
 אֶת הוֹרֵי: עַד-תַּאֲוֹת גִּבְעַת עוֹלָם. לְפִי שְׁהַבְּרֹכּוֹת
 שְׁלִי גָבְרוּ עַד סוּף גְּבוּלֵי גִבְעוֹת עוֹלָם, שְׁנָתָן לִי
 בְּרָכָה פְּרוּצָה כְּלִי מִצְרִים, מַגַּעַת עַד אֲרַבַּע קְצוֹת

יִחְלַק שָׁלָל כִּסִּי: כח כָּל-אֱלֹהֵי שְׁבִטֵי יִשְׂרָאֵל
 שְׁנַיִם עָשָׂר וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם
 וַיְבָרֶךְ אוֹתָם אִישׁ אֲשֶׁר בִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךָ
 אֹתָם כִּסִּי: כט וַיֵּצֵאוּ אוֹתָם וַיֹּאמֶר אֱלֹהִים אֲנִי
 נֹאסֵף אֶל-עַמִּי קִבְּרוּ אֹתִי אֶל-אֲבֹתִי אֶל-
 הַמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה עֶפְרוֹן הַחֲתִי כִסִּי:
 1 בַּמַּעֲרָה אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה הַמְּכֻפָּלָה אֲשֶׁר-עַל-פְּנֵי
 מִמְּרָא בְּאֶרֶץ כְּנָעַן אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת-
 הַשָּׂדֶה מֵאֵת עֶפְרוֹן הַחֲתִי לַאֲחֻזַּת-קֶבֶר:
 2 שָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת-אַבְרָהָם וְאֵת שָׂרָה אִשְׁתּוֹ
 שָׁמָּה קִבְּרוּ אֶת-יִצְחָק וְאֵת רִבְקָה אִשְׁתּוֹ
 וְשָׁמָּה קִבְּרִיתִי אֶת-לֵאָה: 3 לִב מְקֻנָּה הַשָּׂדֶה

מִקְדָּשָׁא בְּצַפְרָא וּבְפִנְיָא יְהוֹן
 מִקְרָבִין בְּהִנְיָא קִרְבָּנָא וּבְעֵדִין
 רַמְשָׁא יְהוֹן מִפְּלִגִין מוֹתֵר
 חוֹלְקֵהוֹן מִשְׁאֵר קִדְשִׁיא: כח כָּל
 אֲלִין שְׁבִטָא דִּישְׂרָאֵל תְּרִין עֶסֶר
 וְדָא דְמִלִּיל לְהוֹן אַבְרָהָם וּבְרִיָּה
 יְתָהוֹן גָּבֵר דִּי כְּבִרְכָתָהּ בִּרְךָ
 יְתָהוֹן: כט וּפְקִיד יְתָהוֹן וַאֲמַר
 לְהוֹן אֲנָא מִתְּכַנְּשׁ לַעֲמִי קִבְּרוּ יִתִּי
 לֹות אַבְהָתִי בַּמַּעֲרָתָא דִּי בַחְקֵל
 עֶפְרוֹן חֲתָאָה: 1 ל בַּמַּעֲרָתָא דִּי
 בַחְקֵל כְּפֻלְתָּא דִּי עַל אֲפִי מִמְּרָא
 בְּאַרְעָא דְכְנָעַן דִּי זִבְן אַבְרָהָם יֵת
 חֲקֵלָא מִן עֶפְרוֹן חֲתָאָה לַאֲחֻסְנַת
 קִבְּרִיא: 2 לֹא תִמֵּן קִבְּרוּ יֵת
 אַבְרָהָם וְיֵת שָׂרָה אִתְתָּהּ תִּמֵּן
 קִבְּרוּ יֵת יִצְחָק וְיֵת רִבְקָה אִתְתָּהּ
 וְתִמֵּן קִבְּרִית יֵת לֵאָה: 3 לִב זִבְיָי

רע"י

אֵלָא כִּךְ פְּרוּשׁוֹ: "וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם",
 מִה שֶׁנֶּאֱמַר בְּעִנְיָן. יָכַל שְׁלֹא בִרְךָ לְרֹאוּבֵן, שֶׁמֶעוֹן
 וְלֵוִי? תִּלְמוּד לומר: "וַיְבָרֶךְ אוֹתָם", כֹּלָם בְּמִשְׁמַע:
 אִישׁ אֲשֶׁר בִּבְרָכְתּוֹ. בִּרְכָה הַעֲתִידָה לְבֹא עַל כָּל
 אֶחָד וְאֶחָד: בִּרְךָ אֹתָם. לֹא הָיָה לוֹ לומר, אֵלָא
 "אִישׁ אֲשֶׁר בִּבְרָכְתּוֹ בִּרְךָ אוֹתוֹ". מִה תִּלְמוּד לומר:
 "בִּרְךָ אֹתָם"? לִפִּי שֶׁנֶּתַן לִיהוּדָה גְּבוּרַת אָרִי,
 וּלְבִנְיָמִין חֲטִיפְתּוֹ שֶׁל זָאֵב וּלְנִפְתָּלִי קְלוּתוֹ שֶׁל
 אֵילָה, יָכַל שְׁלֹא כָלָלֵן כֹּלָם בְּכָל הַבְּרָכוֹת? תִּלְמוּד
 לומר: "בִּרְךָ אֹתָם": (כט) נֹאסֵף אֶל-עַמִּי. עַל
 שֵׁם שֶׁמְכַנִּיסִין הַנְּפֻשׁוֹת אֶל מְקוֹם גְּנוֹזָתָן, שֵׁישׁ
 אֲסִיפָה בְּלִשׁוֹן עִבְרִי שֶׁהִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה, כְּגוֹן:
 (שׁוֹפְטִים יט) "וַאֲיֵן אִישׁ מֵאַסָּף אוֹתָם הַבִּיתָה",
 (דְּבָרִים כב) "וַאֲסַפְתּוּ אֶל תּוֹף בֵּיתְךָ", (וִיקְרָא כג)
 "בְּאַסְפָּכֶם אֶת תְּבוּאֹת הָאָרֶץ", הַכְּנָסְתֶּם לְבֵית מִפְּנֵי
 הַגִּשְׁמִים. בְּאַסְפָּכֶם אֶת-מַעֲשֵׂיכֶם. וְכָל אֲסִיפָה

(שׁוֹפְטִים כא) "וַחֲטַפְתֶּם לָכֶם אִישׁ אִשְׁתּוֹ", בְּפִילְגָשׁ
 בְּגִבְעָה, וְנִבֵּא עַל שְׂאוּל שֶׁהָיָה נוֹצֵחַ בְּאוֹיְבָיו
 סָבִיב, שֶׁנֶּאֱמַר: (שְׁמוּאֵל א יד) "וְשְׂאוּל לָכַד הַמְּלוּכָה
 וַיִּלָּחֶם בְּמוֹאָב, וּבְכַדְדִּים וּגְו', וּבְכָל אֲשֶׁר יִפְנֶה
 יִרְשִׁיעַ": בְּבִקְרָא יֹאכֵל עַד. לְשׁוֹן בְּזָה וְשָׁלַל,
 הַמִּתְרַגֵּם 'עֲדָאָה', וְעוֹד יֵשׁ לוֹ דּוּמָה בְּלִשׁוֹן עִבְרִית:
 (ישעיה לג) "אֲזַי חֲלַק עַד-שָׁלַל", וְעַל שְׂאוּל הוּא
 אוֹמֵר, שֶׁעַמֵּד בְּתַחֲלַת בִּקְרָן (סְפָרִים אַחֲרִים:
 פְּרִיחָתָן) וּזְרִיחָתָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל: וְלַעֲרִב יַחֲלַק שָׁלַל.
 אִף מִשְׁתַּשְׁקַע שֶׁמֶשֶׁן שֶׁל יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי
 נְבוּכַדְנֶצַּר, שֶׁיִּגְלֶם לְבָבֵל: יַחֲלַק שָׁלַל. מִרְדְּכִי
 וְאַסְתֵּר שֶׁהֵם מְבַנְיָמִין יַחֲלָקוּ אֶת שָׁלַל הַמֶּן,
 שֶׁנֶּאֱמַר: "הִנֵּה בֵּית הַמֶּן נִתְּתִי לְאַסְתֵּר", וְאוֹנְקֵלוֹס
 תִּרְגָּם עַל שָׁלַל הַכֹּהֲנִים בְּקִדְשֵׁי הַמִּקְדָּשׁ:
 (כח) וְזֹאת אֲשֶׁר-דִּבֶּר לָהֶם אֲבִיהֶם וַיְבָרֶךְ
 אוֹתָם. וְהֵלֹא יֵשׁ מִהֶם שְׁלֹא בִרְכָם, אֵלָא קִנְטְרָן?

וְהַמַּעֲרָה אֲשֶׁר-בּוֹ מֵאֵת בְּנֵי-חֵת: ^{לג} וַיָּבֵל
 יַעֲקֹב לְצֹנֹת אֶת-בָּנָיו וַיֵּאסֹף רְגֵלָיו אֶל-הַמָּטָה
 וַיָּגֹעַ וַיֵּאסֹף אֶל-עַמּוּי ^{דס"י}: ^נ א וַיָּפֹל יוֹסֵף
 עַל-פָּנָיו אֲבִיו וַיִּבֶךְ עָלָיו וַיִּשְׁקֻלוּ: ^ב וַיֵּצֵא יוֹסֵף
 אֶת-עֶבְדָּיו אֶת-הָרָפָאִים לַחֲנֹט אֶת-אֲבִיו
 וַיַּחֲנֹטוּ הָרָפָאִים אֶת-יִשְׂרָאֵל ^{דס"י}: ^ג וַיִּמְלְאוּ-לוֹ
 אַרְבָּעִים יוֹם כִּי כֵן יִמְלְאוּ יְמֵי הַחַנְטִים וַיִּבְכוּ
 אֹתוֹ מִצָּרִים שִׁבְעִים יוֹם ^{דס"י}: ^ד וַיַּעֲבְרוּ יְמֵי
 בְּכִיתוֹ וַיִּדְבֹּר יוֹסֵף אֶל-בֵּית פְּרָעָה לֵאמֹר
 אִם-נָא מִצָּאתִי חַן בְּעֵינֶיכֶם דְּבִרוּ-נָא בְּאָזְנִי
 פְּרָעָה לֵאמֹר: ^ה אָבִי הִשְׁבִּיעַנִי לֵאמֹר הִנֵּה
 אָנֹכִי מֵת בְּקִבְרִי אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי בְּאֶרֶץ כְּנָעַן
 שָׁמָּה תִקְבְּרֵנִי וְעַתָּה אֵעֲלֶה-נָּא וְאֶקְבְּרָה
 אֶת-אָבִי וְאֶשׁוּבָה ^{דס"י}: ^ו וַיֹּאמֶר פְּרָעָה עֲלֶה
 וּקְבֹר אֶת-אָבִיךָ בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ ^{דס"י}: ^ז וַיַּעַל
 יוֹסֵף לִקְבֹּר אֶת-אֲבִיו וַיַּעֲלוּ אֹתוֹ כָּל-עֶבְדָּיו
 פְּרָעָה זִקְנֵי בֵיתוֹ וְכָל זִקְנֵי אֶרֶץ-מִצְרָיִם: ^ח וְכָל

חֲקָלָא וּמַעֲרֵתָא דִּי בֵּה מִן בְּנֵי
 חֲתָאָה: ^{לג} וְשִׁיעִי יַעֲקֹב לְפָקְדָא
 יֵת בְּנוֹהֵי וּכְנֵשׁ רְגֵלוֹהֵי לְעָרְסָא
 וְאֶתְנַגִּיד וְאֶתְכַנִּישׁ לְעַמּוּי: ^{דס"י}
 א וּנְפֹל יוֹסֵף עַל אִפֵּי אֲבוּהֵי
 וּבְכָא עֲלוּהֵי וּנְשָׁק לֵה: ^ב וּפָקִיד
 יוֹסֵף יֵת עֲבִידוֹהֵי יֵת אֲסוֹתָא
 לְמַחֲנֹט יֵת אֲבוּהֵי וְחֲנֹטוּ אֲסוֹתָא
 יֵת יִשְׂרָאֵל: ^ג וְשָׁלִימוּ לֵה
 אַרְבָּעִין יוֹמִין אַרִי כֵּן שְׁלִימוּ יוֹמֵי
 חֲנֻטִּיא וּבְכוּ יֵתָה מִצְרָאִי שִׁבְעִין
 יוֹמִין: ^ד וַעֲבָרוּ יוֹמֵי בְּכִיתָהּ
 וּמְלִיל יוֹסֵף עִם בֵּית פְּרָעָה
 לְמִימֵר אִם כְּעֵן אֲשַׁכְּחִית רַחֲמִין
 בְּעֵינֵיכֹן מְלִילוּ כְּעֵן קָדָם פְּרָעָה
 לְמִימֵר: ^ה אָבָא קָרִים עָלִי
 לְמִימֵר הָא אָנָּא מָאִית בְּקִבְרִי
 דְּאֶתְקֵנִית לִי בְּאֶרְעָא דְּכְנָעַן תַּמָּן
 תִּקְבְּרֵנִי וּכְעֵן אֲסָק כְּעֵן וְאֶקְבֹּר
 יֵת אָבָא וְאֵיתוּב: ^ו וַאֲמַר פְּרָעָה
 סָק וּקְבֹר יֵת אָבוּךָ כְּמָא דְּקָרִים
 עָלֶיךָ: ^ז וּסְלִיק יוֹסֵף לְמַקְבֹּר יֵת
 אֲבוּהֵי וּסְלִיקוּ עִמָּה כָּל עֲבָדֵי
 פְּרָעָה סָבִי בֵּיתָהּ וְכָל סָבִי אֶרְעָא
 דְּמִצְרַיִם: ^ח וְכָל בֵּית יוֹסֵף

רש"י

(שמות כא) "פִּי-יָכְרָה אִישׁ". וּמִדְרָשׁוֹ עוֹד מִתִּישָׁב
 עַל הַלְשׁוֹן כְּמוֹ: "אֲשֶׁר קָנִיתִי", (ר"ה כו) אָמַר רַבִּי
 עֲקִיבָא: כְּשֶׁהֲלַכְתִּי לְפָרְכֵי הַיָּם, הָיוּ קוֹרִין לְמַכְרֶהָ,
 פִּירָה. וְעוֹד מִדְרָשׁוֹ לְשׁוֹן פְּרִי דְּגוֹר, שְׁנֹטֵל יַעֲקֹב כָּל
 כֶּסֶף וְזָהָב שֶׁהֵבִיא מִבֵּית לָבָן וְעָשָׂה אוֹתוֹ פְּרִי,
 וְאָמַר לַעֲשׂוֹ: 'טֹל זֶה בְּשָׁבִיל חֵלְקֶךָ בְּמַעֲרָה':
 (ו) בְּאֶשֶׁר הִשְׁבִּיעַךָ. וְאִם לֹא בְּשָׁבִיל הַשְּׁבוּעָה,
 לֹא הָיִיתִי מִנִּיחָךְ, אֲכַל יָרָא לוֹמַר: 'עֲבֹר עַל
 הַשְּׁבוּעָה! שְׁלֹא יֵאמַר: אִם כֵּן, אֶעֱבֹר עַל הַשְּׁבוּעָה
 שֶׁנִּשְׁבַּעְתִּי לָךְ, שְׁלֹא אֶגְלֶה עַל לְשׁוֹן הַקֹּדֶשׁ, שֶׁאֵנִי

הַאֲמוּנָה בְּמִיתָה אִף הִיא לְשׁוֹן הַכְּנָסָה: אֶל-
 אֲבוֹתַי. עִם אֲבוֹתַי: (לג) וַיֵּאסֹף רְגֵלָיו. הַכְּנִיס
 רְגֵלָיו: וַיָּגֹעַ וַיֵּאסֹף. וּמִיתָה לֹא נֶאֱמָרָה בּוֹ, וְאָמַר
 רַבּוֹתֵינוּ זְכוֹרֹנָם לְבָרָכָה: יַעֲקֹב אֲבִינוּ לֹא מֵת (תענית
 ה): (ב) לַחֲנֹט אֶת-אֲבִיו. עֲנִין מְרַקַּחַת בְּשָׂמִים
 הוּא: (ג) וַיִּמְלְאוּ-לוֹ. הַשְּׁלִימוּ לוֹ יְמֵי חֲנֻטָּתוֹ,
 עַד שֶׁמְלָאוּ לוֹ אַרְבָּעִים יוֹם: וַיִּבְכוּ אֹתוֹ וְגו'.
 אַרְבָּעִים לַחֲנֻטָּה וּשְׁלֹשִׁים לְבִכְיָה, לְפִי שֶׁבָּאָה לָהֶם
 בְּרָכָה לְרַגְלוֹ, שֶׁפָּלָה הָרָעָב וְהָיוּ מִי נִילוּס
 מִתְבַּרְכִּין: (ה) אֲשֶׁר כָּרִיתִי לִי. כְּפִשׁוּטוֹ, כְּמוֹ:

בֵּית יוֹסֵף וְאֶחָיו וּבֵית אָבִיו רַק טַפָּם וְצִאֲנָם
 וּבְקָרָם עָזְבוּ בְּאֶרֶץ גִּשְׁן: ^ט וַיַּעַל עִמּוֹ גַּם־רֶכֶב
 גַּם־פָּרָשִׁים וַיְהִי הַמַּחֲנֶה כְּבֹד מְאֹד: וַיָּבֹאוּ
 עַד־גִּזְרֵן הָאֲטָד אֲשֶׁר בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן וַיִּסְפְּדוּ־שָׁם
 מִסֵּפֶד גָּדוֹל וּכְבֹד מְאֹד וַיַּעַשׂ לְאָבִיו אֲבֵל
 שְׁבַעַת יָמִים ^{כס"ז}: וַיֵּרָא יוֹשֵׁב הָאָרֶץ הַבְּנֵעָנִי
 אֶת־הָאֲבֵל בְּגִזְרֵן הָאֲטָד וַיֹּאמְרוּ אֲבֵל־כְּבֹד זֶה
 לְמִצְרַיִם עַל־כֵּן קָרָא שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם אֲשֶׁר
 בְּעֶבֶר הַיַּרְדֵּן: ^{יב} וַיַּעַשׂוּ בָנָיו לוֹ כֵּן כַּאֲשֶׁר
 צִוָּם ^{כס"ח}: וַיִּשְׂאוּ אֹתוֹ בָּנָיו אֶרְצָה בְּנֵעַן
 וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעֲרַת שִׁדָּה הַמְּכַפֶּלֶה אֲשֶׁר
 קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשִּׁדָּה לְאֶחָזֶת־קָבֵר מֵאֵת
 עֶפְרָן הַחֲתִי עַל־פְּנֵי מִמְרָא ^{כס"ט}: וַיָּשֶׁב יוֹסֵף
 מִצְרַיִמָּה הוּא וְאֶחָיו וְכָל־הָעֲלִיִּים אֹתוֹ לְקָבֵר
 אֶת־אָבִיו אַחֲרֵי קָבְרוֹ אֶת־אָבִיו ^{כס"י}: וַיֵּרָאוּ

וְאֶחָיו וּבֵית אָבוֹהִי לְחֹד
 טַפָּלָהוֹן וְעִנְהוֹן וְתוֹרִיהוֹן שְׂבָקוּ
 בְּאַרְעָא דְגִשְׁן: ^ט וְסָלִיקוּ עִמָּה
 אָפּ וְתַפִּין אָפּ פָּרָשִׁין וְהִוָּה
 מִשְׁרִיתָא סְגִיָּאָה לְחֹדָא: ^י וְאֹתוֹ
 עַד בֵּית אַדְרֵי דְאָטָד דִּי בְעֶבְרָא
 דִּי־גִזְרָנָא וְסָפְדוּ תַמָּן מִסֵּפֶד רַב
 וְתַקִּיף לְחֹדָא וְעַבְד לְאָבוֹהִי
 אֲבֵלָא שְׁבַעָא יוֹמִין: ^{יא} וְחִזָּא
 יְתֵב אֶרְעָא כְנַעֲנָאָה יֵת אֲבֵלָא
 בְּבֵית אַדְרֵי דְאָטָד וַאֲמָרוּ אֲבֵל
 תַקִּיף דִּין לְמִצְרָאֵי עַל כֵּן קָרָא
 שְׁמָהּ אֲבֵל מִצְרַיִם דִּי בְעֶבְרָא
 דִּי־גִזְרָנָא: ^{יב} וַעֲבָדוּ בְנוֹהִי לָהּ כֵּן
 כְּמָא דִּי פְקַדְנִין: ^{יג} וַנִּטְלוּ יֵתָהּ
 בְּנוֹהִי לְאַרְעָא דְכְנַעַן וַקְבְּרוּ יֵתָהּ
 בְּמַעֲרַת חֲקֵל כְּפֻלָּתָא דִּי זִבְן
 אַבְרָהָם יֵת חֲקֵלָא לְאַחְסַנָּת
 קְבוּרָא מִן עֶפְרָן חֲתָאָה עַל אִפִּי
 מִמְרָא: ^{יד} וְתֵב יוֹסֵף לְמִצְרַיִם
 הוּא וְאֶחָיו וְכָל דְסָלִיקוּ עִמָּהּ
 לְמִקְבָּר יֵת אָבוֹהִי בְּתֵר דְקָבֵר יֵת
 אָבוֹהִי: ^{טו} וְחִזּוּ אַחֵי יוֹסֵף אַרְי

רש"י

לא ישא, שהוא מלך, מנשה ואפרים יהיו תחתיהם,
 וזהו: "איש על־דגלו באתת", באות שמסר להם
 אביהם לישא מטתו: (יד) הוא ואחיו וכל־
 העללים אתו. בחרתן כאן, הקדים אחיו למצרים
 העולים אתו, ובהליכתן הקדים מצרים לאחיו,
 שנאמר: "ויצעלו אתו כל עבדי פרעה וגו'" ואחר
 כן: "כל בית יוסף ואחיו", אלא לפי שראו הפכוד
 שעשו מלכי כנען, שתלו בתריהם בארוננו של
 יעקב, נהגו בהם כבוד: (טו) ויראו אחי־יוסף
 פרימת אביהם. מהו "ויראו"? הכירו במיתתו אצל
 יוסף, שהיו רגילים לסעד על שלחנו של יוסף והיה
 מקרבן בשביל כבוד אביו, ומשמת יעקב לא קרבן
 (כ"ד): לו ישטמנו. שמא ישטמנו, 'לו' מתחלק

מכיר עך על שבעים לשון, ואתה אינך מכיר בו,
 כדאיתא במסכת סוטה (דף לו): (י) גרן האטד.
 מקף אטדין היה. ורבותינו דרשו: (סוטה יג) על שם
 המארע, שבאו כל מלכי כנען ונשיאי ישמעאל
 למלחמה, וכיון שראו בתרו של יוסף תלוי בארוננו
 של יעקב, עמדו כלן ותלו בו בתריהם והקיפוהו
 בתרים בגרן המקף סג של קוצים: (יב) באשר
 צום. מהו אשר צום?: (יג) וישאו אתו בניו.
 ולא בני בניו, שפך צום: 'אל ישא מטתי לא איש
 מצרי ולא אחד מבניכם, שהם מבנות כנען, אלא
 אתם', (כ"ד) וקבע להם מקום: ג' למזרח וכן לד'
 רוחות, וכסדרן למסע מחנה של דגלים נקבעו כאן.
 לוי לא ישא, שהוא עתיד לשאת את הארון, ויוסף

מית אַבוהון ואַמרו דלמא יטר
לנא דכבו יוסף ואַתבא יתיב לנא
ית כל בישתא די גמלנא יתה:
טז ופקידו לות יוסף למימר
אבון פקד קדם מותה למימר:
יז כדין תימרון ליוסף בכעו
שבוק כען לחובא אחיך
ולחטאהון ארי בישתא גמלון
וכען שבוק כען לחובא עבדי
אלהא דאבון ובכא יוסף
במללותהון עמה: יח ואזלו אף
אחיה ונפלו קדמוהי ואַמרו הא
אנחנא לך לעבדין: יט ואמר
להון יוסף לא תדחלון ארי
דחלא דיי אנא: כ ואַתון
חשבתון עלי בישא מן קדם יי
אתחשבת לטבא בדיל למעבד
פיומא הדין לקימא עם סגי:
כא וכען לא תדחלון אנא און
יתכון וית טפלכון ונחם יתהון
ומלל תנחומין על לבהון:

אחי־יוסף כי־מת אביהם ויאמרו לו ישטמנו
יוסף והשב ישיב לנו את כל־הרעה אשר
גמלנו אתו רש"י: טז ויצונו אל־יוסף לאמר אחיך
צוה לפני מותו לאמר רש"י: יז כה־תאמרו
ליוסף אנא שא נא פשע אחיך וחטאתם
כירעה גמלון ועתה שא נא לפשע עבדי
אלהי אחיך ויבך יוסף בדברים אלו רש"י:
יח וילכו גם־אחיו ויפלו לפניו ויאמרו הננו לך
לעבדים רש"י: יט ויאמר אליהם יוסף אל־תיראו
כי הִתַּחַת אֱלֹהִים אני רש"י: כ ואַתֶּם חֲשַׁבְתֶּם
עלי רעה אֱלֹהִים חֲשַׁבָה לטְבָה לַמֶּעַן עֲשֶׂה
ביום הַזֶּה לְהַחֲיִית עַם־רַב: שביעי כא וְעַתָּה
אֶל־תִּירְאוּ אֹנֹכִי אֲכַלְכֶּל אֶתְכֶם וְאֶת־טַפְכֶּם
וַיִּנַּחֵם אוֹתָם וַיְדַבֵּר עַל־לֵבָם רש"י: כב וַיֵּשֶׁב

רש"י

שְׁלוּחִים, לְהִיּוֹת שְׁלִיחַ אֶל יוֹסֵף לומר לו כן. וְאֵת
מִי צוּר? אֵת בְּנֵי בִלְהָה, שֶׁהֵיוּ רִגְלִינִן אֲצִלוֹ,
שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהוּא נָעַר אֶת בְּנֵי בִלְהָה": אַבְיָךְ צוּרָה.
(כ"ר. יבמות סה) שָׁנוּ בְּדָבָר מִפְּנֵי הַשְּׁלוּם, כִּי לֹא צוּרָה
יַעֲקֹב כֵּן, שֶׁלֹּא נִחָשַׁד יוֹסֵף בְּעֵינָיו: (יז) שֶׁאֵין נָא
לְפֶשַׁע עַבְדֵי אֱלֹהִי אַבְיָךְ. אִם אַבְיָךְ מֵת, אֱלֹהֵיו
קִיָּם וְהֵם עַבְדָּיו: (יח) וַיֵּלְכוּ גַם־אֲחֵיו. מוֹסֵף עַל
הַשְּׁלִיחוֹת: (יט) כִּי הִתַּחַת אֱלֹהִים אָנִי. שְׁמָא
בְּמִקְוֵמוֹ אָנִי? בְּתַמִּיחָהּ, אִם הֵייתִי רוֹצֵה לְהִרְע
לָכֶם, כָּלוּם אָנִי יָכוֹל? וְהִלָּא אַתֶּם כָּלְכֶם חֲשַׁבְתֶּם
עָלִי רָעָה, וְהַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא חֲשַׁבָה לטוֹבָהּ, וְהִיאָךְ
אֲנִי לְבָדִי יָכֹל לְהִרְע לָכֶם?: (כא) וַיְדַבֵּר עַל־
לֵבָם. דְּבָרִים הַמְתַּקְּבִלִים עַל הַלֵּב: עַד שֶׁלֹּא
יִרְדֹּתָם לְכָאן, הָיוּ מְרַנְּנִים עָלֵי שְׁאֵנִי עֶבֶד, וְעַל

לְעֵינָיִם הַרְבֵּה: יֵשׁ 'לוֹ' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן בְּקֶשֶׁה
וּלְשׁוֹן 'הִלְוִאי', כְּגוֹן: "לוֹ יְהִי כְדָבָרְךָ", "לוֹ
שְׁמַעֲנִי", "לוֹ הוֹאֲלֵנוּ", "לוֹ מִתְּנוּ". וַיֵּשׁ 'לוֹ'
מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'אִם' וְ'אוֹלִי', כְּגוֹן: "לוֹ חֲכָמוֹ", "לוֹ
הַקְּשַׁבְתָּ לְמִצְוֹתַי", "וְלוֹ אֹנֹכִי שֶׁקֵּל עַל־כַּפִּי". וַיֵּשׁ
'לוֹ' מִשְׁמַשׁ בְּלִשׁוֹן 'שְׁמָא': "לוֹ יִשְׁטַמְנוּ", וְאֵין לוֹ
עוֹד דּוּמָה בְּמִקְרָא, וְהוּא לְשׁוֹן 'אוֹלִי', כְּמוֹ: "אֲלִי
לֹא־תִלָּךְ הָאִשָּׁה אַחֲרַי", לְשׁוֹן 'שְׁמָא' הוּא. וַיֵּשׁ
'אוֹלִי' לְשׁוֹן בְּקֶשֶׁה, כְּגוֹן: "אוֹלִי יִרְאֶה ה' בְּעֵינָיִי",
"אוֹלִי יִשִּׁיב ה' אוֹתַי", הָרִי הוּא כְּמוֹ: "לוֹ יְהִי
כְדָבָרְךָ". וַיֵּשׁ 'אוֹלִי' לְשׁוֹן 'אִם': "אוֹלִי יֵשׁ חֲמִשִּׁים
צְדִיקִים": (טז) וַיִּצְוֵה אֶל־יוֹסֵף. כְּמוֹ "וַיִּצְוֶם
אֶל־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", צוּרָה לְמֹשֶׁה וּלְאַהֲרֹן לְהִיּוֹת
שְׁלוּחִים אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, אֵף זֶה: "וַיִּצְוֵה" אֶל

כב ויתב יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים: כג וחזא יוסף לאפרים בני מנשה את לידו ורבי יוסף: כד ואמר יוסף לאחיו אנני אנא מאית וי מדבר דכיר יתכון ויסק יתכון מן ארעא הדא לארעא די קים לאברהם ליצחק וליעקב: כה ואמי יוסף ית בני ישראל למימר מדבר דכיר יי יתכון ותסקון ית גרמי מבא: כו ומית יוסף בר מאה ועשר שנים וחנטו יתה ושמוהי בארנא במצרים: חזק

יוסף במצרים הוא ובית אביו ויחי יוסף מאה ועשר שנים: מפטיר כג וירא יוסף לאפרים בני שלשים גם בני מכיר בן-מנשה ילדו על-ברכי יוסף כד ויאמר יוסף אל-אחיו אנני מת ואלהים פקד ופקד אתכם והעלה אתכם מן-הארץ הזאת אל-הארץ אשר נשבע לאברהם ליצחק וליעקב: כה וישבע יוסף את-בני ישראל לאמר פקד ופקד אלהים אתכם והעלתם את-עצמתי מזה: כו וימת יוסף בן-מאה ועשר שנים ויחנטו אתו וישים בארון במצרים: חזק

פ"ה פסוקים פ"ה אל פה סימן

רנ"י

ידיכם נודע שאני בן חורין, ואני הורג אתכם? מה יכלו לכבות נר אחד וכו': (כג) על-ברכי יוסף. כתרנגומו גדלן בין ברכיו: חסלת פרשת ויחי

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וזאת התורה, אשר-שם משה לפני בני ישראל:

עץ-חיים היא למחזיקים בה, ותמכיה מאשר. דרכיה דרכי-נעים, וכל-נתיבותיה שלום. אך ימים בימינה, בשמאלה עשר וכבוד. יי חפץ למען צדקו, יגדיל תורה ויאדיר:

מדדיקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחתון של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגולל הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפני

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בַּנְּבִיאִים טוֹבִים וְרָצָה בְּדִבְרֵיהֶם הַנֶּאֱמָרִים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבַמֹּשֶׁה עַבְדּוֹ וּבִישְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבַנְּבִיאֵי הָאֵמַת וְצִדֵּק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים ליהדר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הזקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

הפטרה לפרשת ויחי במלכים א פרק ב

ב א וַיִּקְרְבוּ יְמֵי־דָוִד לָמוּת וַיֵּצֵאוּ אֶת־שְׁלֹמֹה בְנוֹ לֵאמֹר: ב אֲנֹכִי הֵלֵךְ בְּדֶרֶךְ כָּל־הָאָרֶץ וְחֻזְקָתָהּ וְהִיָּיתָ לְאִישׁ: ג וְשִׁמְרָתָּ אֶת־מִשְׁמֶרֶת | יְהוָה אֱלֹהֶיךָ לְלַבֵּת בְּדַרְכּוֹ לְשֹׁמֵר חֻקֶּיךָ מִצֻּרְתָּיו וּמִשְׁפָּטָיו וְעִדּוּתָיו בִּפְתּוֹב בְּתוֹרַת מֹשֶׁה לְמַעַן תִּשְׁכִּיל אֶת כָּל־אִשֶּׁר תַּעֲשֶׂה וְאֵת כָּל־אִשֶּׁר תַּפְנֶה שָׁם: ד לְמַעַן יָקִים יְהוָה אֶת־דִּבְרֹוֹ אֲשֶׁר דִּבֶּר עָלֶיךָ לֵאמֹר אִם־יִשְׁמְרוּ בְנֶיךָ אֶת־דִּרְפָּם לְלַבֵּת לִפְנֵי בְּאֵמַת בְּכָל־לִבָּבָם וּבְכָל־נַפְשָׁם לֵאמֹר לֹא־יִפְרֹת לָךְ אִישׁ מֵעַל כִּפְסֵא יִשְׂרָאֵל: ה וְגַם אַתָּה יִדְעַת אֵת אֲשֶׁר־עָשָׂה לִי יוֹאָב בֶּן־צִרוּיָה אֲשֶׁר עָשָׂה לְשֹׁנֵי־יִשְׂרָאֵל צָבָאוֹת יִשְׂרָאֵל לֹאֲבִנֵּר בֶּן־נֵר וְלַעֲמֶשָׂא בֶן־יִתְרֵל וַיַּהֲרֹג וַיִּשְׁמַד דְּמֵי־מִלְחָמָה בְּשָׁלֹם וַיִּתֵּן דְּמֵי מִלְחָמָה בַּחֲגֻרְתּוֹ אֲשֶׁר בְּמַתָּנוֹ וּבִנְעֵלוֹ אֲשֶׁר בְּרַגְלָיו: ו וַעֲשִׂיתָ כַּחֲכֻמָּתְךָ וְלֹא־תוֹרֵד שִׁיבְתוּ בְּשָׁלֹם שְׂאֵל: ז וְלִבִּי בְרוּזִי הַגִּלְעָדִי תַעֲשֶׂה־חֶסֶד וְהָיוּ בְּאֹכְלֵי שְׁלֹחֲנְךָ כִּי־כֵן קָרְבוּ אֵלַי בְּבִרְחֵי מִפְּנֵי אֲבִשְׁלוֹם אַחִיךָ: ח וְהָנָה עִמָּךְ שְׁמִעִי בֶן־גִּזְרָא בֶן־הַיְמִינִי מִבְּחָרִים וְהוּא קָלְלָנִי קָלְלָה נִמְרָצַת בַּיּוֹם לִכְתִּי מַחֲנִים וְהוּא־יִרֵד לְקִרְאָתִי הִירְדֵן וְאַשְׁבַּע לוֹ בִּיהוָה לֵאמֹר אִם־אֲמִיתְךָ בַּחֲרֹב: ט וְעַתָּה אֶל־תִּנְקְהוּ כִּי אִישׁ חָכָם אַתָּה וַיִּדְעַתָּ אֵת אֲשֶׁר תַּעֲשֶׂה־לּוֹ וְהוֹרֵדְתָּ אֶת־שִׁיבְתוֹ בְּדָם שְׂאֹל: י וַיִּשְׁכַּב דָּוִד עִם־אֲבֹתָיו וַיִּקְבֹּר בְּעִיר דָּוִד: יא וְהַיְמִים אֲשֶׁר מָלַךְ דָּוִד עַל־יִשְׂרָאֵל אַרְבָּעִים שָׁנָה בַּחֲבֵרוֹן מֶלֶךְ שֶׁבַע שָׁנִים וּבִירוּשָׁלַם מֶלֶךְ שְׁלֹשִׁים וּשְׁלֹשׁ שָׁנִים: יב וּשְׁלֹמֹה יָשָׁב עַל־כִּפְסֵא דָוִד אָבִיו וַתִּכֶּן מַלְכָּתוֹ מָאֵד:

לאחר שמסיים ההפטרה יאמר המפטיר ברכות אלו

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, צוּר כָּל הָעוֹלָמִים, צִדִּיק בְּכָל הַדּוֹרוֹת, הָאֵל הַנֶּאֱמָן הָאוֹמֵר וְעוֹשֶׂה, הַמְדַּבֵּר וּמְקַיֵּם, שֶׁכָּל דִּבְרָיו אֵמֶת וְצִדֵּק: נֶאֱמָן, אַתָּה הוּא יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְנֶאֱמָנִים דְּבָרֶיךָ, וְדַבֵּר אֶחָד מִדְּבָרֶיךָ

אַחֲזֹר לֹא יָשׁוּב רִיקָם, כִּי אֵל מֶלֶךְ נֶאֱמָן וְרַחֲמָן אֶתָּה. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, הָאֵל
הַנֶּאֱמָן בְּכָל דְּבָרָיו:

רַחֵם, עַל צִיּוֹן כִּי הִיא בֵּית חַיִּינוּ, וְלַעֲלוּבַת נַפֶּשׁ תּוֹשִׁיעַ וּתְשַׁמַּח בְּמַהֲרָה
בְּיָמֵינוּ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ. מְשַׁמַּח צִיּוֹן בְּבִנְיָה:

שְׁמַחֲנוּ, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, בְּאַלְיָהוּ הַנְּבִיא עֲבָדְךָ, וּבְמַלְכוּת בֵּית דָּוִד מְשִׁיחֲךָ,
בְּמַהֲרָה יָבוֹא וְיַגִּיל לָבָנוּ, עַל כִּסְאוֹ לֹא יֵשֵׁב זָר, וְלֹא יִנָּחֲלוּ עוֹד
אַחֲרֵים אֶת כְּבוֹדוֹ. כִּי בְשֵׁם קֹדֶשְׁךָ נִשְׁבַּעְתָּ לוֹ, שְׁלֹא יִכָּבֵה גֵרוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:
בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מֶגֶן דָּוִד:

עַל הַתּוֹרָה, וְעַל הָעֲבוּדָה וְעַל הַנְּבִיאִים וְעַל יוֹם הַשַּׁבָּת הַזֶּה, שְׁנַתָּה לָנוּ
יְיָ אֱלֹהֵינוּ לְקֹדֶשׁה וּלְמִנוּחָה, לְכָבוֹד וּלְתַפָּאֲרָת. עַל הַכֹּל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ
אֲנַחְנוּ מוֹדִים לָךְ, וּמְבָרְכִים אוֹתְךָ. יִתְבָּרֶךְ שְׁמֶךָ בְּכֹל חַי תָּמִיד לְעוֹלָם
וָעֶד: בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, מְקַדֵּשׁ הַשַּׁבָּת:

אגרות קודש

ב"ה, י"א טבת, תשי"ב

ברוקלין.

שלום וברכה!

במענה למכתבו מה' טבת, בו כותב אשר מתעסק בהנהלת מוסד חינוך בני ישראל באופן המקרב
לבן לאבינו שבשמים, והמוסד יש לו קישורים כספיים וכו'.

ובודאי לא חדשה היא אצלו, והרי ידוע מכתב הרמב"ן שכל המקודש יותר מחבירו וכו', ובכל זה
אין הדבר תלוי אלא ברצון החזק של המתעסקים והמנהלים, והרי המדובר בחינוך בנים על טהרת הקדש,
ובלבד שיהיו דברים היוצאים מן הלב.

לשאלתו בהנוגע לשידוך, הרי ידועה הוראת חז"ל, שצ"ל כאדם המחזר אחר אבדתו, אף שכמובן
בדרכי צניעות ע"פ שו"ע, ובימינו אלה בכלל ובהנוגע לאברך שלמד בשיבה בפרט, ההוראה בזה להתענין
בהעיקר ע"פ מ"ש שקר וגוי' אשה יראת ה' היא תתהלל, ואז המזווג זיווגים הוא השי"ת מצליח העיקר וגם
הטפל.

וכיון שכל ענין הוא בהשגחה פרטית, הרי מחובתי וזכותי לעוררו על ההכרח הגמור וחובת גברא
לקבוע עתים בלימוד פנימיות התורה שבדורנו נתגלתה בתורת החסידות, וגם בסביבתו ישפיע בכגון דא,
וגם על זה נאמר אין לך דבר העומד בפני הרצון.

בברכה לבשו"ט בכל האמור,

בשם כ"ק אדמו"ר שליט"א

מזכיר

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת

(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			אדמו"ר		מג"א									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
באר שבע (ח)	06:37	06:37	08:37	08:39	09:09	09:11	10:02	10:03	16:55	17:00	17:21	17:25	16:41	17:35
חיפה (ח)	06:39	06:40	08:38	08:40	09:10	09:12	10:02	10:04	16:51	16:56	17:17	17:22	16:25	17:32
ירושלים (ח)	06:34	06:35	08:36	08:38	09:07	09:09	10:00	10:01	16:54	16:59	17:20	17:24	16:18	17:33
תל אביב (ח)	06:40	06:40	08:38	08:40	09:11	09:12	10:03	10:04	16:52	16:57	17:18	17:23	16:39	17:34
אוסטריה וינה (ח)	07:40	07:39	09:17	09:17	09:48	09:48	10:32	10:33	16:19	16:26	16:52	16:59	15:59	17:06
אוסטרליה מלבורן (ח)	05:00	05:06	08:09	08:13	08:41	08:45	09:55	09:59	19:50	19:49	20:19	20:18	19:31	20:31
אוקראינה אודסה (ח)	07:38	07:36	09:16	09:16	09:48	09:49	10:33	10:34	16:27	16:33	16:59	17:05	16:14	17:09
אוק. דנייפרופטרובסק (ח)	07:28	07:26	09:02	09:03	09:34	09:35	10:18	10:19	16:01	16:08	16:35	16:41	15:50	16:46
אוק. ז'יטומיר (ח)	08:02	08:00	09:32	09:32	10:04	10:04	10:46	10:47	16:19	16:27	16:54	17:01	16:07	17:05
אוקראינה קייב (ח)	07:54	07:52	09:25	09:25	09:56	09:57	10:39	10:40	16:12	16:20	16:47	16:54	16:00	16:58
אוקראינה דונייצק (ח)	07:14	07:13	08:50	08:51	09:22	09:23	10:06	10:07	15:54	16:01	16:27	16:33	15:41	16:37
איטליה מילאנו (ח)	08:00	07:58	09:40	09:41	10:12	10:13	10:58	10:59	16:57	17:04	17:29	17:35	16:45	17:49
אקוואדור קיטו (ח)	06:07	06:10	08:41	08:44	09:11	09:14	10:14	10:16	18:31	18:34	18:54	18:56	18:15	19:00
ארגנטינה ב. איירס (ח)	05:44	05:50	08:47	08:51	09:19	09:23	10:32	10:36	20:13	20:13	20:40	20:40	19:55	20:53
ארגנטינה ברילוצ'ה (ח)	06:12	06:19	09:29	09:33	09:59	10:04	11:16	11:20	21:28	21:26	21:59	21:57	21:01	22:01
ארה"ב בולטימור (ח)	07:24	07:23	09:13	09:14	09:46	09:47	10:34	10:36	17:00	17:05	17:28	17:33	16:46	17:37
ארה"ב ברוקלין נ.י. (ח)	07:16	07:15	09:05	09:06	09:37	09:38	10:25	10:26	16:46	16:52	17:15	17:21	16:33	17:33
ארה"ב ג'רסי (ח)	07:17	07:16	09:05	09:06	09:37	09:38	10:25	10:27	16:46	16:52	17:15	17:20	16:33	17:33
ארה"ב דטרויט (ח)	07:57	07:56	09:44	09:45	10:15	10:16	11:03	11:04	17:18	17:24	17:48	17:53	17:05	18:06
ארה"ב היוסטן (ח)	07:14	07:15	09:16	09:18	09:48	09:50	10:41	10:43	17:39	17:44	18:04	18:09	17:25	18:19
ארה"ב לוס אנג'לס (ח)	06:55	06:55	08:53	08:54	09:25	09:26	10:16	10:18	17:02	17:07	17:28	17:33	16:48	17:43
ארה"ב מיאמי (ח)	07:06	07:07	09:11	09:13	09:44	09:46	10:38	10:40	17:46	17:51	18:11	18:15	17:32	18:25
ארה"ב ניו הייבן (ח)	07:15	07:15	09:02	09:02	09:34	09:35	10:22	10:23	16:39	16:45	17:08	17:13	16:26	17:27
ארה"ב שיקאגו (ח)	07:13	07:12	09:01	09:02	09:32	09:33	10:20	10:22	16:39	16:45	17:08	17:14	16:26	17:25
בוליביה לה פאס (ח)	05:55	05:58	08:45	08:48	09:14	09:17	10:22	10:25	19:20	19:21	19:43	19:45	19:03	19:49
בלגיה אנטוורפן (ח)	08:43	08:41	10:11	10:11	10:43	10:43	11:25	11:26	16:52	16:59	17:28	17:35	16:40	17:53
בלגיה בריסל (ח)	08:40	08:38	10:10	10:10	10:42	10:42	11:24	11:25	16:55	17:03	17:31	17:38	16:43	17:55
בלרוס ליובאוויטש (ח)	08:15	08:11	09:34	09:34	10:06	10:05	10:44	10:45	15:48	15:57	16:28	16:36	15:37	16:40
ברזיל ס. פאולו (ח)	05:20	05:25	08:13	08:16	08:44	08:47	09:53	09:56	19:03	19:04	19:27	19:28	18:46	19:36
ברזיל ריו דה ז'נרו (ח)	05:08	05:12	08:00	08:03	08:31	08:34	09:40	09:43	18:48	18:49	19:12	19:13	18:31	19:21
בריטניה לונדון (ח)	08:01	07:58	09:30	09:30	10:01	10:01	10:43	10:44	16:10	16:18	16:46	16:54	15:59	17:10
בריטניה מנצ'סטר (ח)	08:20	08:17	09:43	09:43	10:15	10:15	10:55	10:56	16:08	16:17	16:47	16:54	15:57	17:13
גרמניה ברלין (ח)	08:13	08:10	09:38	09:38	10:10	10:10	10:51	10:52	16:10	16:18	16:48	16:55	15:59	16:59
גרמניה פרנקפורט (ח)	08:19	08:17	09:51	09:52	10:23	10:23	11:05	11:06	16:42	16:50	17:17	17:24	16:30	17:28
הודו בומביי (ח)	07:10	07:12	07:10	07:12	09:55	09:57	10:51	10:53	18:17	18:21	18:40	18:44	18:02	18:48
הודו פונה (ח)	07:04	07:05	09:18	09:20	09:50	09:52	10:46	10:49	18:15	18:19	18:38	18:42	18:01	18:46
הונגריה בודפשט (ח)	07:28	07:26	09:04	09:05	09:36	09:37	10:21	10:22	16:10	16:17	16:43	16:49	15:58	16:53
טורקיה איסטמבול (ח)	07:26	07:26	09:13	09:14	09:46	09:47	10:34	10:35	16:52	16:58	17:21	17:27	16:39	17:31
יוון אתונה (ח)	07:38	07:38	09:30	09:31	10:02	10:03	10:52	10:53	17:22	17:28	17:50	17:55	17:09	17:59
מולדובה קישינב (ח)	07:48	07:46	09:24	09:25	09:57	09:57	10:41	10:42	16:32	16:38	17:04	17:11	16:19	17:15

לוח זמנים לשבוע פרשת ויחי בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				סוף זמן תפילה		שקיעה		צאת הכוכבים		כניסת שבת	יציאת שבת
			מג"א		אדמוה"ז									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
מקסיקו מ. סיטי (ח)	07:04	07:05	09:21	09:23	09:51	09:53	10:48	10:50	18:20	18:24	18:43	18:47	18:05	18:51
ניו-זילנד קריסטצ'רץ' (ח)	04:53	04:59	08:09	08:13	08:41	08:46	09:59	10:03	20:16	20:14	20:48	20:46	19:57	20:50
נפאל קטמנדו (ח)	06:49	06:50	08:56	08:58	09:27	09:29	10:21	10:23	17:29	17:33	17:53	17:58	17:14	18:02
סינגפור סינגפור (ח)	07:05	07:08	09:33	09:35	10:05	10:08	11:07	11:09	19:14	19:17	19:36	19:39	18:58	19:43
פולין ורשא (ח)	07:40	07:37	09:07	09:07	09:38	09:38	10:19	10:20	15:43	15:50	16:19	16:27	15:31	16:31
פרו לימה (ח)	05:47	05:50	08:25	08:28	08:58	09:01	10:03	10:06	18:40	18:42	19:03	19:04	18:23	19:08
צרפת ליון (ח)	08:17	08:16	09:58	09:59	10:30	10:30	11:15	11:16	17:14	17:21	17:46	17:52	17:02	18:06
צרפת פריז (ח)	08:39	08:37	10:14	10:14	10:46	10:46	11:29	11:30	17:12	17:19	17:46	17:53	17:00	18:08
קולומביה בוגוטה (ח)	05:57	05:59	08:27	08:30	08:57	09:00	09:59	10:01	18:06	18:09	18:28	18:31	17:51	18:35
קנדה טורונטו (ח)	07:47	07:46	09:31	09:32	10:03	10:04	10:49	10:51	16:59	17:05	17:29	17:35	16:46	17:48
קנדה מונטריאול (ח)	07:30	07:29	09:11	09:12	09:43	09:44	10:28	10:30	16:29	16:35	17:00	17:06	16:16	17:20
קפריסין לרנקה (ח)	06:53	06:53	08:46	08:48	09:20	09:21	10:10	10:12	16:49	16:54	17:15	17:20	16:35	17:24
רוסיה מוסקבה (ח)	08:51	08:48	10:11	10:10	10:41	10:40	11:19	11:19	16:18	16:27	16:59	17:07	16:07	17:26
רוסיה רוסטוב(נא-דון) (ח)	08:05	08:03	09:41	09:42	10:14	10:14	10:58	10:59	16:48	16:55	17:20	17:27	16:35	17:31
שווייץ ציריך (ח)	08:07	08:06	09:46	09:47	10:17	10:18	11:02	11:03	16:55	17:01	17:27	17:34	16:42	17:47
תאילנד בנקוק (ח)	06:40	06:42	08:57	08:59	09:29	09:32	10:27	10:30	18:06	18:09	18:29	18:32	17:51	18:36

בלוח זה, הזמנים חושבו על פי "סדר הכנסת שבת" ופסקי אדמוה"ז בסידורו. (פרט לסוף זמן קריאת שמע לשיטת המג"א).

זמן סוף קידוש לבנה באה"ק: כל ליל ראשון ט"ו בו

סדר מצות הדלקת נרות לשבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

מנהגן הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות – כמוכח כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר הדלקתה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שֶׁל שַׁבָּת קֹדֶשׁ:

תפלת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בקל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:
יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצמידנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז חפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכל פלאויב ואורב ולסמים וחיות רעות בדרך ומכל פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלת כל־פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה

וזוגתו **שרח (אולגה)** בת תמר

ויוצאי חלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי וזוגתו אורלי

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי, אילת, יהושע הלוי ואור אבנר הלוי שיחיו

לבייב

ניתן להשיג שיחות קודש ומאמרי דא"ח אלו

FAX: (972) 3 9606761

ת.ד. 2 כפר חב"ד 72915 ישראל - P.O.B 2 Kfar Chabad 72915 Israel

E-mail: Chish@DvarMalchus.Org USA@DvarMalchus.Org

Internet: **www.DvarMalchus.Org**

www.otzar770.com * www.lahak.org

❖ ❖ ❖ ❖ ❖ ❖

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל:

E-mail: chazak@zahav.net.il 08-8502772 פקס: www.chazak.co.il

Dvar Malchus
Issue # 00146
04/01/2009